







Subiecta opera Origenis non habentur in alijs libris hucusq3 impressis. v3.

Apologia Jacobi Merlini pro Origene.

Super Mattheum fere totum.

Super Lucam similiter.

Super ps. XXXVI. Homelie. V. cum prologo Rufini.

Super ps. XXXVII. Homelie. II.

Super ps. XXXVIII. Homelie. II.

Super Genesim Homelia decima septima
de benedictionibus patriarcharum.

Super librum Iudicum. Homelie octaua et nona.

Super Ezechielem Homelie tertiadecima et quartadecima.

Eum gratia vt patet in suis priuilegijs.

EPISTOLA NVNCVPATORIA IACOBI MERLINI
IN APOLOGIAM ORIGENIS

Iacobus Merlinus Visturniensis sacrae theologiae professor immeritus praestantissimos patres regalis collegii Nauarrae tum uirtutibus tum scientia uiros in toto orbe celebratissimos: Magistrum nostrum Petrum de ualles eiusdem collegii moderatorem praecipuum: Ma. Ludouicum Laffere puiforem: Caeterosque magistros & studentes uigilantissimos. Cum omni qua potest charitate salutat.



Vantum auctoritatis in aetibus senectus: & in exemplis antiquitas: tantum apud nos habere merentur disciplinae praesertim quae ab insigni stirpe originem ducunt: a bono saxo scaturiunt & ab optimo fonte prosiliunt. Cuiusmodi sunt illae quae a promptuariis senis Adamantii Origenis prodierunt: quae sub delecto uerborum flumine nescio quod latens numen uitaque spiraculum pfundunt: quo cunctae mortalium animae educatae uita immortalitatem: boni maliq; agnitionem per facile suscipiunt. Quantum sane roboris atque decoris insignia uita: & scientiae lingua nostris progenitoribus olim conferebant: tantumdem praestitit humanis spiritibus illis.

Itis Adamantii doctrina: quae cum ab eius ore cum impetu (uelut ex libano aquae) proflueret facula ardens interdum gladius ne penetras seu fauus distillans: aut hortus interdum uaria spirans aromata credebatur: quo delinquentium auribus compunctis cordibus mentibus quoque in deum incensis: homines naturas suas obliuiscunt: passim in deos se transformabant. Testimonio locupletissimo sunt innumerae utriusque sexus uirgines: insignes cuiuscunque aetatis confessores: & rubricati suo in sanguine triumphantes martyres: quos quasi per manus Origenis suscepit & militans ecclesia pariter & triumphans: & nimirum: quandoquidem quod gladius David & Ionathae sagitta in allophilos officium: hoc in filios diffidentiae egit uibratus Origenis sermo: idola pessunt: dans: circuncisionem profligans: errorum seminaria conterens: & ea quae in hominum genus naturae hostis uenena infuderat diluens: cuncta quoque letalia uulnera sanans: pupillis atque orphanis suffragabatur: uiduis ad iumentum praestabat: captiuis solatium: uirginibus continentiam: caecis lumen: poenitentibus patientiam: & delinquentibus timorem atque remedium. Quod (uir patres) demirati inimici homines: in talem furere: & uipereo ore insidiari: latrare: insurgere praesumpserunt: ab eo (ut reor) hoste edocti: qui (ut inquit Chrysostomus) tunc magis efferatur cum uiderit maiora uirtutis onera composita: & cum magnos uirtutum aceruos agnouerit: tunc grauius naufragium studet inferre. Viderunt sane puteos quos in scripturae agro Origenes foderat: & protinus foetentia errorum cadauera in eos mittere non erubuerunt. Viderunt sanctuarium quod manus Adamantii effinxerat: & ipsum perfodere manu sacrilega praesumpserunt. Viderunt optima doctrinae semina quae dum noster senex uitam ageret in christi agrum sparserat: & liuido pectore dum in domino dormit foris denti zizania deprauantes eneruarunt. Infelix certe hominum genus nescio quo dente mortui uiscera corrodens: grauem uiuenti doctrinae aculeum insigens: & tunc cestro acius pungens: laceffens: feruidam quoque pugnam incitans: ubi quiescit doctrinae auctor: quem superstitem nemo satis laudauit: differentemque legis abdita nullus errare comperit. At quantum huiusmodi perditorum hominum liuor dedecoris suis authoribus cumulet: quod eos rum sacrilegae manus letalia insaniae uulnera suis insigant nominibus uideritis uos uiri patres: totusque tandem agnoscat orbis. Et ubi primum uelut argumentosae apes ex delectis graminibus floribusque Adamantii rorem (am brosia praestantior) suxeritis: inque uestra mentis aluam instillaueritis: fient in uobis proculdubio flumina aquae uiuae salientis cum impetu in subundas christi ecclesias. Tunc aemulorum culpa patebit: constabitque solida senis Adamantii fides. Cuius causam agens uobis, R. P. hanc nostram pro Origene apologiam explorandam offero: similem (quam olim Iosue & Calef de terra promissionis plaei israeliticae retulerunt) sententiam ex petens: & a uobis expectas: ut cesset superueniente agnitionis aurora certamen malignorum spirituum contra nostrum Iacob (Origene dico) pro quo tria probabiliter asserenda censui. In primis quod sancte uixerit: secundo quod recte scripserit: tertio quod innocenter uitam humanam concluderet.

APOLOGIA IAC. MERLINI PRO ORIGENE

Am quod Origenes pie ac sancte uixerit facile probauero tribus praestippositis. Suppono enim primo quod ad bonum uirum: & ad sanctam uitam non exigitur necessario hominem esse tetragonum: sique uiuere ut nunquam a recto uiuendi ordine excidat: quippe cum nulli tales aut rari (& si multi optimorum uirorum nomina sortiti sint) inuenti fuerint. exemplum in Adam qui in ea qua conditus fuerat innocentia non perstitit: Moyse qui aegyptium occidit: in David qui homicidium adulterio sociauit: & in aliis innumeris qui aliquam suae aetatis portionem uariis polluerunt criminibus: quos nihilominus sancte uixisse nullus in dubium trahit. **S**uppono secundo quod sicut non permittit deus hominem tentari supra id quod potest: ita non permittit homini humilitate: quia facienti quod in se est deus non denegat suum auxilium. **S**uppono tertio Origenem non asseruisse aliquid: uel aliquos errores cum proposito fallendi ecclesiam Christi: quia non est uerisimile eum qui recte uixit & alios ad recte uiuendum trahere contendit in tantam fuisse prolapsum miseriam: ut deliberate proximos seducere uoluerit. **P**robatio prime propositionis. Non est uerisimile malos procedere filios ex illis bonis parentibus qui omnem quam possunt curam adhibent ut eos quos procreauerunt filios bonis instituunt moribus: & sanis imbuunt disciplinis: & ad hoc illis de optimis prouident directoribus. Quod & Origeni contigisse constat. nam & patrem habuit martyrem: de quo Eusebius vi. ecclesiasticae historiae capitulo primo. Leonides Origenis pater pro martyrio christi capite plexus: tenere adhuc natum cum sex fratribus: & matre uidua reliquit. Cuius rem familiarem ob confessionem christi fiscus occupauit: is uero Leonides nullum boni studii: atque rectae diligentiae gradum praeteriit in excolendo: pariter & exornarum semina spargere: & caetera quae ad sanctam uitam conducunt reponere non neglexit: quinimo pulsus ab uero facere infudauit. Qua de re cum se affectum fuisse agnouit quod ualde prius optauerat: totiens dormienti plium quoddam ore demulcebat: labiis suauissime comprimebat: sique recedens beatum semetipsum a deo effertum studio pater filium emancipauerat: aliquos supra aetatem quaestiones (uelut columba Noe oliuae ramum) Origenes patri referret: pater ipsum increpare se simulabat: quod tam puerile os & lingua adhuc pfecti uerbi expertes tam grandes tractare praesumeret: & agricola praecoces fructus nondum plene ex cultis agellis edendos offerret. Apud se haec omnia nihilominus conferens maximas quas poterat de tali ac tanta prole gratiarum actiones deo exoluens: tacito inquit o qualis erit cuius tenella labia unus e seraphim necdum calculo altaris eluit: in cuius ore uerba sua dominus reponere dignatus est: quae omnia ad nostri Origenis perfectam uitam iudicanda: & ad patris sui Leonidis laudes ampliandas non parum conducunt. Sic itaque Origenis innocentiam ostensurus procedere ex paternis laudibus ad proles gloriam mihi propositum fuit: suadente Hieronymo qui ad Heliodorum de morte Nepotiani sic inquit: praecpta esse rhetorum ut maiores eius qui laudandus est & eorum gesta altius repetantur: sique ad ipsum per gradus sermo perueniat: quod uidelicet auitis paternisque uirtutibus illustrior fiat. **S**ecunda uia. Ad sanctitatem uitae Origenis comprobendam sunt illius opera: quae dum in hac ualle miseriae peregrinabatur eum fecisse ex uariis authorum sanctorum testimoniis constat: quae tantum ad uirtutum eius testimonium faciunt: ut nemo sit (nisi pertinacis animi fuerit) qui animum non flectat: cor non emolliat ad credendum sancte uixisse Origenem. Opera sane quae dedit illi pater ut perficeret ea ipsa testimonium de eo perhibent: quae si quis ignorauerit: doctorum scrutetur scripturas: illaeque testimonium perhibent de ipso: nam & de semetipso inquit Origenes. homilia quarta super Ezechielem: nihil mihi conducit martyr pater si non bene uixero: & orinauero generis mei nobilitatem: hoc est testimonium eius & confessio: qua illustratus est in christo. Hieronymus in libro de uiris illustribus. Quanta autem gloriae fuerit hinc apparet: similianus Caesareae episcopus cum omni cappadocia eum inuitauit: & diu tenuit. Et post pauca sequitur concursus quotidie miri ad eum fiebat: quos ille propterea recipiebat ut sub occasione saecularis litteraturae in fide christi eos institueret. Et idem in apologia quam scribit ad Pammachium & Oceanum de Origene. loquens (inquit) magnus uir ab infantia: & uere martyr: ut zelo dei (sed tamen non sine scientia) ferro truncaret genitalia: calcauit auaritiam: scripturas memoriter tenuit & in studio explanationis earum diebus sudauit ac noctibus: mille & eo amplius tractatus quos in ecclesia locutus est edidit: innumerae praeterea commentarios quos ipse appellauit Tomos. Aymo in libro de christianarum rerum memoria (sic inquit) ego sane de Origene uiro tam illustri: abstinentissimae uitae: & castissimae: praeclearae doctrinae: puri & lucidi sermonis (salua patrum fide dixerim) quod haec omnino non scripsit. & praeterea Eusebius libro sexto ecclesiasticae histo. Et si quidem uelit quis omnem uitam uiri huius litterarum tradere monumentis: certum est quod tanta sunt de eo ac talia quae proprium de eo requirant & opus & otium. Et sequitur post pauca. Cuius gesta si res pateretur etiam ex ipsis cunabulis digna mihi uideretur posteritatis memoria: innumera quoque

alia prænominatus de eodem Origene fert testimonia in uita Orig. Insuper Pamphilus martyr in apologia sua de eodem ait: honore presbyterii in ecclesia præditus fuit: uitam abstinentissimam egit: & ualde philosophalem: quæ puræ religionis obseruauerit disciplinam: & præ ceteris uerbo dei & doctrinæ operam dederit: dubium non est ex his quæ ad nos laboris & studii eius certissima designantur indicia: præcipue uero per eos tractatus quos per ne quotidie in ecclesia habebat ex tempore: quos & describentes notarii ad monumentum posteritatis tradebāt. Cui autem hæc testimonia non sufficiunt: legat egregia de Origene platonici ille Porphyrius in libro tertio aduersum christianos scripserit: legat Pamphilum. Didimum: Rufinum: Picum: mirandulam: & alios recentes & ueteres pene innumeros: inter quos numeratur. M. Anto. Sabellicus qui inquit: Origenes decimo saeculo in no insectatione in christianos uiros mota patrem amisit quem ipse adolescens est ad martyrium hortatus: doctissima inopia grammaticen docuit: ut matri uiduæ & fratribus uictum quæreret: nulla fuit lingua: nullum litterarum genus quod Origenes non calluerit. Potius & cibi parcissimus: christi paupertatem imitatus: plures annos nudis ambulauit pedibus. multi huius ductu christum confessi martyrium adepti sunt. Quapropter multi toto orbe celebratissimi uiri tantas in uno homine uirtutum prærogatiuas agnoscen: uicarias amicitias cum eo cōtrahere conati sunt. Inter quos referre dignum censui Alexandrum hierosolymorum antistitem: qui ad Origenem in hunc modum scribere non dedignatus est: hoc enim & uoluntatis dei fuit: sicut ipse nosti: ut amicitia quæ mihi a patribus fuerunt inuolata durarent: immo uero & ardentius ac robur illius augerentur: patres autem notimus beatos illos qui nos præceperunt ad quos paulopost etiam nos abibimus. Panthenium dico dominum meum uere beatum & sanctum dominum meum Clementem qui me in multis instruxerunt: sed & aliqui alii tales sunt per quos etiam te cognouimus uirum per cuncta egregium: & dominum & fratrem hæc quidem ita se habent. Cæterum synodus episcoporum Cypri celebrata ad instantiam Theophili uitæ Origenis considerans ei nullo modo derogare ausa fuit: teste Cassiodoro libro decimo tripertita histo. c. xi. Innumeri denique homines martyrii palmam ipso duce consecuti sunt: quos referre mihi plixum: uobis uero tediosum foret: inter quos ant numerantur Plutarchus: & Heraclius eius germanus: Serenus: Eracles: Heros Neophitus. Item alius nomine Serenus: Eracles cathecumina: Pontamiana sceminarum famatissima: & insignis morū claritudine Barbara: Greg. quoque ponticus de quo multus sermo in uniuerso orbe terrarum cum audisset Origene doctrinam & moribus illustrum ad eum proficiscitur: quo ueram philosophiam eruditus ad patriam remeans plurima signa fecit: languores curauit: demones expulit: paganos quoque innumeros ueræ fidei subiugauit: quæ omnia diligenter atq; edere opus est: ut illius probitas innotescat qui usq; ad fores palmæ martyrii cum ad martyrium late subeundum martyres hortaretur sese frequenter iniecerit: unde præmium præmiis martyrum æquale puto meritis sit. Iuxta illud Aug. in libro de bo. coniug. Non est impar meritum martyrii in Ioane qui passus nō est: & in Petro qui passus est. Ex quibus omnibus relictis aliis causa breuitatis allegationibus satis constat ueritas primæ propositionis scilicet q. sanctæ uitæ fuerit senex Origenes Adamantius: & q. licet non passus sit: palmam tū martyrii non amisit.

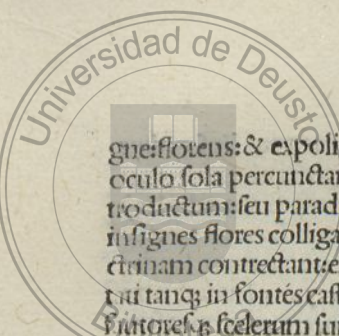
Probatio secundæ propositionis.

Pro ueritate propositionis secundæ. Quod neq; ut habetur in titulo de propositionibus capitulo cum contra. & in glo. c. ad nostram. ubi dicitur: q. sacerdotes & clerici Datæ per legem regni admittuntur ad pbandum negatiuam: uolens probare negatiuam directe non sit admittendus: cum negantis factum per rerum naturam nulla sit directa probatio. Nullo tamen iure prohibetur negatiuam probandam esse indirecte: quapropter cum multi assenserent Origenem pessime errasse in multis: superest ostendere illa pessima errata nō fuisse illius: & cum luce clarius sit intuenti: diligenti studio eius scripta: in uariis passibus opposita illorum errorum ipsam affirmasse: relictis quæ falso sibi ascribatur ab eius æmulis ad enervationem gloriæ quam ex tantis & tam luculenter scriptis iure sibi author uendicat. Ad quod faciendum tres articulos probare ex sanctorum patrum auctoritatibus constitui. Primus est q. maximæ auctoritatis fuit doctrina Origenis apud ueteres (etiam æmulos.) Secundus q. nulla falsa ueris scribendo miscuit Origenes. Tertius unde processerit q. scripta tanti tamq; sancti patris tot erroribus opphanata: & polluta fuerint blasphemis.

Articul⁹
primus

Quauis ante nos multos sanctos patres multa scripserit unicuique compertum sit: nullius tamen scripta ardentius amplexata sunt his quæ a promptuariis senis Adamantii uiri utiq; apostolici processerunt: & quemadmodum argumentosæ apes delectos flores diligenter inuestigant: & studiosissime perquirunt: super quos (cum inuenerint) residet donec conficiendi faui materiam susceperint: ita omnis illa ueterum sanctorum patrum sylua per agmina ad emporium optimarum mercium nostri adamantii sedula confluit: ut eum doctrinæ panem quem (uelut nauis institores) de longe Origenes attulerat multo ære compararet: & cum (authore superstito) nunq; aut uix cuiusq; scripta uel gesta placuerint: nulla tamen hominum familiaritas doctrinæ Adamantii detraxit: quinimo multam famam: admirationemq; illi contulit frequens hominum conuictus: in super sicut nulla hæbarum: arborum: fructuumue uis: & natura tam solida: tamq; permanens conspicitur quæ non longo usu pereat: ita multorum auctorum doctrinæ multiingæ cum tempore prætereunt: ut interdum cōmunis: & idem sit auctoris: & doctrinæ gloria. interitus & finis: uerum enim uero gestorū scriptorumq; Origenis inimica non fuit præsentia. Dictans namq; atq; edisserens laudatore non caruit: & qui dum uiueret uerbo paniter & exemplo gloriam floccifacere admonuit: gloriosus semper euasit: famam exhorruit laudem

ruit: laudem exotam habuit: sed ouans gloria spernentem amplectitur: morientem quoque fama grandis sequitur quæ semper uiuere inchoat uiresq; assumit eundo. Hanc igitur immortalem doctrinæ Origenis uirtutem oculatissime perpendentes sancti patres (uelut qui libenter uiuino utuntur uetere: ueteres quoque inspectant fabulas) toto animo ad conquirendos codices quos Adamantius uiuens dictauerat anhelant: conquisitos auare retinent: amplexantur donec liberali manu mors nepotibus cuncta ministrat. Cæterum quæ non tantum laudat: sed etiam lectore carere uoluissent nescio quo ducti proposito huiusmodi patres ipsi non laudare non possunt: quorum uerba ad cumulum laudum doctrinæ patris cuius causam agimus adducere optimum fore censui: procedat igitur in primis Hyronimus in medium: cuius uerba in præfatione cantici canticorum hæc sunt de Origene loquentis. Cum in ceteris explanatiōibus alios superauerit in hoc seipsum superauit: & de ipso illud uerificatur: introduxit me rex in cubiculum suum: & alibi imitari uolens ex parte Origenem inquit: quæ post apostolos ecclesiarum magistrum nemo nisi imperitus: negat: & alibi Origenes tanto scripturarum labore sudauit ut iuste nomen Adamantii acceperit: & post pauca hæc subiungit. quis unq; tanta legere potest quanta ipse conscripsit: & hoc labore quid accepit præmiis: damnatur a Demetrio episcopo exceptis palestinae & arabiae & phoenicis: atq; achaiae sacerdotibus in damnationem eius consentit urbs romana ipsa contra hunc senatum cogit: non propter dogmatum nouitatem: non propter hæresim (ut nūc aduersus eum rabidi canes falso simulant) sed quia gloriam eloquentiæ eius & scientiæ ferre non poterant: hoc quare scripserim: & ad pauperis lucernæ igniculū cito: sed non tanto sermone dictauerim potestis intelligere: si epicuros & aristippos cogitetis. Quæ uerba si sedulus lector diligenter inspexerit: ex eis facile agnoscat quantæ auctoritatis essent apud Hieronymum scripta Origenis: & qui qualesq; ad maledicendum homines eum impulerint: in super Chrysostomus (ut habetur in libro decimo tripertita historię) quātūcūq; a Theophilo Alexandria episcopo: & Epiphano constantinopolitano: & a synodo episcoporum Cypri congregata rogatus ut contra Origenis doctrinam se subscriberet noluit: quinimo prohibitus a lectura eiusdem minime destitit: sed semper & legit & docuit. Theotinus uero scythiæ præsul uir famatissimus sic respondisse fertur epiphano hortate eum ut subscriberet se contra Origenis doctrinam: Ego o Epiphani eius qui dudum bene requieuit iniurias non fero: neq; rem blasphemam tentare præcio: & qui illi iniurias inferunt: nesciunt semetipsos. Athanasius autem defensor niceni concilii contra arianos testem suæ fidei Origenem appellat: suos libros libris illius coniungens: Methodius poenituisse legitur q. Origenis scripta interdum damnauerit: tradit enim eum nihil male sensisse: præcipue de sancta trinitate: nec in eo alia qua mala se inuenisse fatetur: Eusebius. vi. enarrationis euangelicæ inquit: obtinebat autem hic ut non solum in uerbo esset ei perfecta doctrina: uerum etiam in opere consummata disciplina præbebat exempla: & dicebatur (ut aiunt) de eo qui hic est: qui quale habet uerbum: talem hēt uitā: & qualem habet uitam tale habet & uerbum: quoniam quæ docet agit: & quæ agit hæc docet: Rufinus præterea presbyter aquilegiens. in præfatione in libro perierarchon Origenis ait: non æquis eloquentiæ uiribus tanti uiri ornare possumus dicta: unde uereor ne uitio meo id accidat: ut uir quem ille alterum post apostolos ecclesiæ doctorem scientiæ & sapientiæ merito comprobauit: inopia sermonis nostri longe se inferior uideatur: quæ omnia mea sententia Origenis doctrinam probatissimā: absolutissimā: & ab hæretica prauitate prorsus alienam satis indicant: atq; demonstrant: & qui sibi persuadere tantis: tamq; solēniū patrū testimoniis non ualeat: Pamphili martyris apologiam: Didimi: Mirandulæ: Rufini: & aliorum plurium sententias inquirat. Interim uero memorandum censui q. studiose & sedule uiuentem Origenem audire contenderiat sublimes personæ dum per uniuersum orbem doctrinæ eius fama promulgaretur: occurrat imprimis uenerabilis ille firmilianus cappadocum episcopus per omnia magnificus: qui tantum uenerationis erga Origenis scientiam & doctrinam habebat: ut indefinenter cogeret eum secum moram agere: & interdum propria relictā ecclesia ad ipsum properabat. Alexander etiam hierosolymorum antistes priusq; in eum conuenerat: & Theotistus qui apud Casaream moderabantur ecclesiam ad audiendum Origenem omne tempus uitæ suæ emancipabant: atq; ipsi soli in diuinis scripturis & ecclesiastica doctrina summam magisterii concedebāt. Mamea uero aut horibus Eusebio: Didimo: & Orosio: Alexandri imperatoris mater cum de Origenis doctrina magnifica ubiq; celeberrima audisset summo nisu gestire coepit: quatenus sibi eius præsentia fieret: ut in litteris: in fide in sermone: in prudentia: omniq; doctrina quam cunctis in admirationem esse cernebat per semetipsam sumeret documenta: cum omni honore: & supplicatione ad se tanq; uere diuini uerbi interpretem: famulūq; dei orat uenire: deniq; diua Barbara generis nobilitate præclara uirtutumq; præmiis præclarior agnita sapientissimi uiri fama idolorum uanitatem ueritate confundens: apertisq; iudiciis scintillam luminis fidei per uniuersi orbis partes longe lateq; communicans hoc scripto eum conuenit: Viro alexandria nobilitate animi longelateq; consperso Origeni Barbara nicomediæ tua ancilla. Ob feruorem desiderii mei accepi te diuinitatis ostensore ad cuius notitiam peruenire concupisco: quare famæ tuæ tumultu percussa supplico: quatenus discutere digneris noctem ignorantiae: chaos confusionis ab ancilla tua: & indicare solem iustitiæ lumenq; discretionis. Quis igit nunc ita inconsideratus qui doctrinam Origenis suspectam asserere præsumpserit? Quis eius dogmata hæretica prauitate polluta eo auctore asserauerit? Nemo sane sapiens: nemo utiq; iustus: quando quidem tam iusti



guerreros: & expositum sit eius orationis genus: tantisq; diuinorum sensuum repletum mysteriis: ut qui recto oculo sola percunctandi atq; cognoscendi gratia ipsum semel decurrerit se in nonnulla celestia putet cellaria introductum: seu paradisiacas tractare delicias: unde cunctarum uirtutum sumat specimina: scientia quoq; & uitae insignes flores colligat. Verum hi quibus innata est obrectandi libido dum pollutis manibus sanam hanc doctrinam contrectant: ex integro mutilum: ex puro fordidum: ex sano mortiferum faciunt: & puerorum mores imitari tanq; in fontes castalios expuunt: excreant: olentes taxos: erucas: grauesq; cicutas uirginis miscet liquoribus: & scelerum sunt corruptoresq; doctrinae: qui multa errorum spicula in pios mores acuiunt: itaq; decipiunt uulgus: mala quoq; plurima tractant. Sed si mihi Hieronymum obieceris qui & maledicit Adamatio: ceterosq; ad maledicendum acuit: Hieronymum excipio: Hieronymum quoq; demiror: qui ad uigilantium scribens gloratur: inquit: per me latini omnia Origenis bona agnoscunt: & ignorant mala: quod si recte dixerit: quis igitur his quae nobis de Origene Hieronymus dedit tot errata supereminuit? Rursus quomodo his haereticatur quem idem Hieronymus suis in praefationibus alter post Apostolos ecclesiae magistru praedicat: q's etenim aliter quando haereticus potuit ecclesiarum magister ab ecclesiae magistro nuncupari: praesertim cuius tot opera legisse se gloriatur (nescio si obrectandi: an discendi promotus desiderio.) Cui tanq; ecclesiasticae regulae innitens papa Gelasius. xv. di. c. sacrosancta. inquit: illa quae hieronymus non repudiat legenda suscipimus: reliqua uero cum auctore suo reuenda decernimus: qui utinam haec decernens maturius processisset uocatis & adiutis ad hoc testibus omni exceptione maioribus: Hieronymum uero adiurasse nemo compertus est: nisi forte illi insignes fratrum insidiatores (Theophilum Pamachium Oceanum dico) qui praememoratu patre (uelut Balaac Balaam) ad calumniandum acersuerunt: impulerunt: quod q recte egerint testis est tribunal dei coram quo res eius acta discussaq; patuit. Ceterum quis aliquando aequus censor ad unius hominis uocem de morte/de uita: deq; perenni obproprio contra hominem cedro celsiorem sententiam tulerit? Rursus quod omnes tangit ab omnibus debet approbari: illam uero gelasianam sententiam innumeri passim reprobant: talem & similes pontificu sanctioes arduos baculos autumantes: & nullius roboris nisi uniuersalis ecclesiae supueniat approbatio. Item iure cautum est cap. cum clamor de test. illos testes rursus examinandos qui obscure in perniciem alterius deposuerunt: quis autem unq; obscurius deposuit Hieronymo: qui Origenem/Origenisq; doctrinam nemine impellente effert supra sidera? Impulsus uero uix eum inferno dignum aestimat. Cum itaq; his rebus tanq; probabilibus inharendum putet Aristoteles: quas siue omnes/siue plures/pauci uel sapientes tales iudicant: concludo longe satius esse cum Pamphilo martyre/Didimo/Aymone/Ruffino: & aliis pluribus semper de Origenis doctrina recte sapere: q; iniqui. Nec iustu est hoc respuere qd uiri maximi summo studio olim congrere sudauerunt.

Secundus
articulus
ostendit

Multos antea nos passus est obrectatores noster Origenes: nec dubito quin post nos illoru priscorum obrectatorum seminaria insurgant aduersus dominum: & Christum eius. Ad perdendam sapientiam ecclesiarum fortricem: qui uenenum aspidum gestabunt in labiis suis: sepulchrum quoq; patens erit guttur eorum ad excreandum foetitia errorum sputa: quos puto leuiatha ob id consurgere instigabit: ut cum allophilis aquarum uiuentium puteos impleant: reuersionem ciuitatis ecclesiasticae impediant: rixandoq; foetum praegnantis (idest animae sanctum propositum) perimant: ut semper terra remaneat sterilis: ecclesia sit misera/desolata/infelix: & Christianorum animae infecundae: quibus si quispiam resistere contenderit summi herculis manum exploret: gladium David uibret: & summi iudicis opem inuocet opus est: ut renascentia praescindantur hidrae capita: & adificium ecclesiasticum augmentum suscipiat. Interim uero demirari non sufficio quis tam ineruditus: qui Origenem putet suam erroribus maculasse doctrinam: & eam quam summo studio & uigilantia (uelut Prometheus ignem ab aethere) sapientiam traxit obscenis polluisse ineptiis: quando quidem non nisi prius inuocato humiliter numine ad explananda scripturae mysteria pcedere audeat: testes sunt ipsius homiliae in quarum limine humilis ad deum semper lucet supplicatio: inter quas si quispiam secundam post Ezechielem inspexerit quas cum haereticis amicitias contraxerit facile perpendet. Idem super Lucam conqueritur de calumniantibus qui eum aliter qua asserere: quae nunq; sentit criminantur: inquit: alii uero tractatus nostros calumniantur: & ea sentire nos ciminantur quae nunq; sensisse nos nouimus.

Item & libro primo peri archon illa sola credenda est ueritas q in nullo ab ecclesiastica traditione discordat. Et in eodem libro hortat nos praedicationes apostolorum seruare: seruare (inquit) ecclesiastica praedicatione p successionis ordinem ab apostolis tradita: & usq; ad praesens in ecclesias permanens. Et in epistolis coqueritur his uerbis: quidam eorum qui libenter habent criminari proximos suos ascribunt nobis & doctrinae nostrae crimen blasphemiae: quod a nobis nunq; audierunt: de quo ipsi uiderint nolentes obseruare mandatum illud: quod dicit: quia maledici regnum dei non possidebunt: & cum apud Ephesum quaedam haereticum nonnulla sibi falsa ascribere accessisset his qui in Epheso erant purgationem sui proferre non distulit. Idem insuper de diabolo conquerens ait: mihi ipsi in ecclesia praedico laqueos saepe tendit: ut totam ecclesiam ex mea conuersatione confundat: sicq; hi qui sunt in medio oppugnantur ab inimico: ut per ruinam unius hominis quae calari non potest multi corrumpantur. Porphyrius magni Platonis sectator: cum nihil in comentariis Origenis carpendum inuenisset quod posset criminari: in conuiuia & maledicta os conuertit: quae de re non immerito Athanasius Origenem testem fidei suae facere constituit: & Aymo ea errata quae Origeni imputantur conficta: maligne conscripta: & nomini

Origenis

Origenis praetitulata ab haereticis asserit ob praedarum nomen eius offuscandum: Et Methodius Liciae olympi ciuitatis episcopus post multas criminationes quas Origeni intulerat poenituit: & se (nemine impellente) retraxit: hac itaq; (ut puto) ratione permotus: quia omnis illos errores doctrinae Origeni: & eidem falso ascriptos referre: & sanae religionisq; doctrinae contrarium apertissime indicare ex ipsius quae in suis extant operibus operatum & illum falso ipsi fuisse assignatos: De aliis uero q recte/q; uere/q; catholice/q; irreprehensibiliter senserit in Apologia Pamphili martyris beniuolus lector agnoscat: Dogma de reparatione demonum & damnatorum in quod putant Origenem declinasse ex multis eiusdem dictis refellitur: nam & primo libro peri archon. ca. vi. indigni habiti sunt institutione hac: uel eruditione qua per carnem humanum genus adiutorio uirtutum coelestium instituitur: atq; eruditur: sed econtrario. Rursus super Ezechielem Homelia. xiiii. ait. Angelos non custodientes principatum suum: sed deserentes proprium habitaculum suum in iudicio magnae diei uinculis sempiternis sub tenebris seruabit. Homelia. xiiii. super Iesum Naue exponendo quomodo multi reges congregati uideo (inquit) q hodie non possumus illos oprimeret: nec cunctos interficere: sed crastino perimentur: id cum uideris iis qui a sinistris sunt dici: Ite in ignem contraria destruetur: & tunc penitus uincetur asserit Homelia. xiiii. Numerorum exponendo illud: Rogabant dominum ne torqueret eos ante tempus. Idem lib. v. in explanatione epistolae ad Romanos asserit allegans epistolam Iudae. Quod si in aeternum puniendos utitur exponendo illud Pauli. Mors illi ultra non dominabitur: unde miror quosdam contra hanc euideniam ut liberari possint etiam hi quos in praesenti uita dispensationis eius medicina sanare non potuit: aiunt enim ant profunda silentia. Rursus exponendo illud Pauli: nunquid sic offenderunt ut caderent: (inquit) Israel saluatus super Esaiam exponendo illa uerba: resurgens hi qui sunt in sepulchris (inquit) melius est ergo dicere q omnes ent unusquisq; in suo ordine fm meritum bonorum gestorum suorum cum transmutabitur corpus humilitatis ad hereditatem: sed solum ad iudicium illius qui potest animam & corpus pde in gehennam. Item Homilia. i. super Ezechielem exponendo illud Restituetur Sodoma per Sodomam peccantem animam intelligit: culpam aliquos ex Hebraeis asserentes Sodomam aliquando restitui. Item in expositione psalmi. xxxvii. aeternum fm eius sententiam fore. Deniq; si quis desideret scire q timore Origenes de gehenna fuerit locutus uideremur temere & periculose dixisse. Et in libro peri archon ubi de consummatione loquitur (inquit) quae ac definito statuendis: unde q apertum sit Origenem affirmare perditarum creaturarum reparationem nunquid in aliis in quibus eum insigniter errasse imperiti/ & ineruditi homines autumant.

Pro tercio articulo: quis multas calumniantium machinationes in sedandis scriptis Origenis in medium proferre expediret: tres tamen dumtaxat uias per quas uariis erroribus eiusdem patris scripta contaminare impii moliti sunt aperire nunc oportet: per quas puto sicut in moderna nostra uolumina ita & in scripta Origenis ad oculum uitia innumerabilia illata sunt. Prima uia fuit scribentium: & interpretum imperitia qui eo dictante uerbum pro uerbo: sententiam pro sententia interdum susceperunt: multa proculdubio legens & praedicans edisserit: quae imperiti notari colligere desudarunt: sed cum calamus non ea qua lingua dictantis uelocitate mouetur: disunguntur sententiae/ praeteruntur uerba: commutatur in errorem ueritas: pullulat iniquum germen: nascitur inmodi suorum uerborum extemporaneorum collectores Origenes nactus sit: prima homilia super Lucam interpretes indubium assertorem eorum quorum contraria sancit ecclesia faciunt. Hinc inter eius opera plures notumizatio correctionis bonorum angelorum in iudicio pro nobis: ut non audeant oculos ad deum attollere: pollutio Mariae in partu: ut purificatione indigerit. Item ut iustos quosq; per ignem transiuros: & peregrinatio spiritus ad deum cum damnatur anima: cum aliis plurimis similibus: ex quibus compertum habeo alios uel

Articulus
tertius.

MIA. MERLINVS PRO ORIGENE

terres errores anni quos suscepisse auctores: sicutii recentes nouos calūniatores mensuram malitiæ patrum suorum in scedandis innocui hominis operibus suscepunt. Quis & enim illos priscos calumniatores qui expurgandi Origenis prouinciam suscepunt: tam turpia errata autumaret præterisse: quæ cæcutiens agnosceret: pariter & exhorreret? Illos dico qui in effodiendis / subruendisq; actis Adamantii uires animi oēs explicuerunt. Secunda uia. Contigit quondam plerosq; hæreticos insudasse: ut suis erroribus quos passim spargere con- tendebant auctorem insignem & fautorem conquirent: & ut sui uoti compotes efficerentur: Origenis nomi- ne abusi sunt: patronum sui erroris per librorum eiusdem corruptionem assecuti: quod & Petro per pseudo euā- gelium: & Paulo per pseudo epistolam falso nuncupata eorum nominibus contigit: Clementi etiam apostolo rum discipulo: Clementi & Dionysio alexandriæ præsulibus: Hylario Pictauiensi. & Cypriano martyri: quibus hæretici falsos libros ascripserunt: ut seminandorum errorum occasiones ampliores susciperent: & similem per- stem se passum Origenes uariis suis epistolis conqueritur: quarum tenorem Rufinus in fine quartæ partis præ- sentis operis refert. Tertia uia. Cum crescente Origenis gloria in ecclesiæ firmamento multorum qui ut sy dei ra rutilare uoluissent: fama obnubilata iaceret: inuidia agitatu uenena cōficere: cōspirationes meditari: mille offu- scandæ gloriæ Origenis nocendi modos moliri satagunt. Hinc alius errores quos nunq; excogitauerat Orige- nes eidem imponit: alius ab Origene propria subripit opera: & tanq; perdix aliena oua incubat. testis est illa canti- corum Origenis explanatio: quam nonnulli Hieronymo ascribere ausi sunt: quod falsum cōstat esse: tum quia illic allegantur explanationes in exodum & deuteronomium quas edidit Origenes. Hieronymi uero nullæ ta- les extant explanationes: tum Hieronymus duas tantum se edidisse homilias in cantica canticorum in libro de uiris illustribus gloriatur: nunc uero nonnulli sex eidem imponunt: tum deniq; in suis explanationibus Orige- nes nullomodo inuitur uerbis scripturæ: quibus fm suam translationem semper in suis operibus usus est Hie- ronymus: ex quo compertum habeo q; & has canticorum homilias: & alia plurima ab Origene furari plurimi laborarunt: quo morbo grecos primum laborasse: Eusebius libro decimo euangelicæ præparationis edisserit: nam eo auctore non solum a barbaris: sed alter alterius inuenta: dictaq; furantes suo nomini attribuebāt: ex qui- bus satis constat tertii articuli ueritas.

Probatio tertiæ propositionis.

Proposi- tio tertia. Ex prioribus propositionibus & earum probationibus ueritas tertiæ propositionis satis constat. impossibi- le est enim lege stante eum qui recte uixit: & rectius scripserit: & cuius uita est poenitentiae exemplar non cōcludere innocenter uitam suam: auctore doctore subtili: perseveras in iustitia usq; ad finem uitæ meretur: ne transiens ab hoc sæculo deferatur a deo: unde & Augustinus loquens de ea certitudine quam possimus habere de salute (in- quit) uis ergo a dubio liberari: age poenitentiam dum sanus es: si sic agis: dico tibi quia securus es: quia poeni- tentiam egisti eo tempore quo peccare potuisti: sic autem noster fecit Origenes. Quare uiri patres & beneuoli le- ctiores de Origene eiusq; salute bene sentiendum est: cuius scripta pro uiribus in unum colligere: collecta uigilan- tissime castigare: castigata Ioanni Paruo bibliopola: & Iodoco Badio impressoriae artis facile principi offerre cu- rauimus: ut eorum ope industria: atq; graui sudore in lucem procedere maturarent: qui mecum & cum eis ego hoc unum precamur: ut apud altissimum nostri memores esse uelitis: qui cōmunem præ oculis uilitatē habentes: neq; uigiliis dum emendatur: nec laboribus dum imprimitur pepercimus: ut tanq; sy dus matutinum toti assurgat ecclesiæ: in multorumq; manibus uersetur Origenes. Valete. E Nauarra Parrhisien.

FINIS.

ORIGE. IN MATTHAEVM

ADAMANTII ORIGENIS PRAE-
sbyteri in nouum testamentum interpretatio incipit.
Et primo in Matthaeum.
Euangelium fm Matthaeum.



Cap. xvi.
VENIENS Autem Ier-
sus in partes caesareæ phi-
lippi: interrogauit discipu-
los suos dicens. Quem di-
cunt homines esse filium
hominis? Illi autem di-
xerunt. Quidam quidem
Ioannem Baptistam: alii
autem Helyam: alii uero
Hieremiam: aut unum ex
prophetis. Dicit eis. Vos
autem quem me dicitis esse?
Respondens autē Simon
petrus/dixit. Tu es Christus filius dei uiui.

Homelia Lektionis eiusdem Origenis presbyteri. Et
est Homelia. I.

INTERROGAT Christus discipulos suos
quem eum dicunt homines esse: ut ex aposto-
lorum responsionibus nos discamus diuersas
opiniones fuisse tunc apud iudæos de christo.
Non solum hoc autem: sed etiam illud: ut nos
qui uolumus esse christi imitatores semp ser-
temur: qualis opinio sit apud hoies de nobis.
Quod multum proficit nobis: ut si quid mali
dicitur de nobis: occasiones mali illius omni-
modo præcidamus a nobis. Siquid autem dicitur boni:
eius occasiones amplius augeamus. Sed & discipuli epi-
scoporum: apostolorum instruuntur exemplo: ut qualescūq;
opinionem de episcopis suis audierint foris/referant eas.
Tamen uide propter diuersas iudæorum opiniones de chri-
sto: qua causa quidam quidem eorum dicebant eum Ioan-
nem baptistam: uidelicet æstimatione secuti Herodis: di-
centis ad pueros suos. Hic est Ioānes baptista: ipse surrexit
a mortuis: ideo uirtutes operantur in eo: alii autē Helyam
uidelicet æstimates: q; aut secundam natiuitatem susce-
pit Helyas: aut ex eo tempore in corpore uiuens: apparuit
illo in tēpore. Qui uero eum Hieremiam putabant: ppter
illa putabant quæ in principio ipso ad Hieremiam iam
dixerat deus. Ecce constitui te hodie super gentes & reges:
eradicare & demolire: & pderere: nō intelligentes quoniam
Hieremias typus fuerat christi: & ppter ea quæ ad eum p-
missa sunt: in christo sunt adimpleta: arbitrabantur ipsum
esse Hieremiam: quem deus in gentibus constituisset pro-
phetam. Qui autem unum ex pphetis eum arbitrabatur:
ratione simili mouebantur ppter illa quæ deus quasi ad
ipsos locutus est pphetas: nō tamen sunt in ipsis impleta.
Et iudæi qdem sciebant de christo æstimationes dignas
uelamine: quod positum erat sup cor eorum. Petrus autem
quasi non carnis & sanguinis discipulus: sed qui reuelat-
tione dei patris erat dignificatus: denegauit qdem aliquid
eorum esse Iesum: quæ arbitrabantur esse iudæi. Cōfessus est
autem. Tu es christus. Quod nesciebant iudæi. Et nō so-
lum confessus est tu es christus: sed etiam quod maius est
filius dei uiui. Qui & per pphetas dixerat. Viuo ego dicit
dñs. Et forsitan ideo dicebatur uiuus: fm eminētiā qua

HOMELIA. I.

I

supereminet omnibus habentibus in se uitam: quoniam
& solus habet immortalitatem: & est fons uitæ. Et fons q;
dam uitæ proprie dicitur deus pater: qui dicit per Hiere-
miam. Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ. Vita autem
est quasi de fonte uitæ patris pcedēs: quæ dixit. Ego sum
uita. Et uide qm sicut non est idipsum fons & fluuius: sic
nō est idipsum fons uitæ & uita. Beatus es Simon bario-
na: quia caro & sanguis nō reuelauit tibi: sed pater meus
qui est in coelis. Et ego dico tibi. Tu es Petrus: & sup hanc
petram ædificabo ecclesiam meam. Et portæ inferorū nō
præualebunt ei. Forsitan si & nos dixerimus qd dixit Pe-
trus: tu es christus filius dei uiui: nō in carne nobis & san-
guine reuelantes: sed patre qui est in coelis mētem nostram
illuminante: erimus Petrus: & eadem beatitudinem con-
sequemur: quam ille ppter confessionem nostrā similem
confessionem illius. Tunc autem nō caro & sanguis reuelat
nobis Iesum esse christum filium dei uiui: sed pater q; est
in coelis: quādo cōuersatio nostra in coelis est: & digna est
reuelatione patris cōlestis: tunc uere reuelatio dei abstulit
quidem a nobis omne uelamentum cordis: dedit autem
nobis spiritum sapiētiae & reuelationis. Si autem fm car-
nem & sanguinem cōuerseremur: alias autem confiteamur
Iesum christum eē filium dei uiui: ut puta dogma huius/
modi suscipientes a parentibus traditum nobis: tunc nō
pater reuelauit nobis: sed caro & sanguis. Propterea nec
stabiles sumus in fide ipsius sicut Petrus: nec simile ei bea-
titudinem consequemur. Si ergo & nos patre nobis sicut
diximus reuelante: confiteantes Iesum esse christum filium
dei uiui facti fuerimus Petrus: utiq; & nobis dicetur a deo
uerbo. Tu es Petrus: & sup hanc petram ædificabo eccle-
siam meā &c. Petra est enim oīs qui imitator est christi: ex
quo bibebant: q; bibebāt de spiritali cōsequēti petra. Et su-
per omni huiusmodi petra: ædificatur ecclesia dei. In sin-
gulis enim qbusq; perfectis qui habent in se congregatio-
nem uerborū & operum: & sensuum oīum qui huiusmo-
di beatitudinem operatur: consistit ecclesia dei: cui portæ
non præualent inferorū. Si aut super unum illum petrum
arbitraris uniuersam ecclesiam ædificari a deo: quid dicis
de Iacobo & Ioāne filiis tonitruū: uel de singulis aposto-
lis? Vere ergo ad Petrum qdem dictum est: tu es Petrus: &
super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ in-
ferorū non præualebunt ei: tamen oībus apostolis: & om-
nibus qbusq; perfectis fidelibus dictum uidetur: qm om-
nes sunt Petrus: & petre: & in omnibus ædificata est eccle-
sia christi: & aduersus nullum eorum qui tales sunt portæ
præualent inferorū. Tamen ex eo quod sequitur uideamus.
Putas soli Petro dantur a Christo clauēs regni coelorum:
& nemo alius beatorū accipiet eas? Si aut cōmune est inter
omnes quod dicitur: dabo tibi clauēs regni coelorum: quo-
modo nō omnia quæ superius sunt relata ad Petrum: om-
nium uideantur esse cōmunia? Apud Ioānem enim dans
spiritum sanctum Iesus discipulis suis per insufflationem
sic dicit: accipite spiritum sanctum: si cuius dimiseritis pec-
cata/dimittentur ei: si cuius autem tenueritis/tenebuntur:
quasi omnibus talibus constitutis qualis erat & Petrus.
Omnes enim q; imitatores sunt christi: similiter petrae co-
gnominantur quēadmodum christus: & de omnibus ta-
libus bibunt spiritalem potum hoies spiritales. Et quēad-
modum fm christi nomen: oēs qui sunt illius christi di-

cuntur: dicente propheta / ut saluos faciat christos suos: sic quoniam iustitia dicitur Christus: omnes iusti iustitiae sunt: & sapientia sunt: sicut quod Christus sapientia est: & sic inuenies in omnibus reliquis nominibus christi: ut recte dicatur ad omnes. Tu es Petrus / & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam: & portae inferorum non praeualebunt ei. Cuius / Vtrum petra non praeualebunt: in qua aedificat Christus ecclesiam: aut ei ecclesiae non praeualebunt: quam aedificat super petram? Non exprimit manifeste. Tamen manifestum est: quia nec aduersus petram illam, super quam aedificatur ecclesia: nec aduersus ecclesiam, quae aedificatur super huiusmodi petram: portae praeualebunt inferorum: quae admodum nec uia serpentis super petram: sicut quod in puerbis positum est: poterit inueniri. Aduersus quem autem portae praeualuerint inferorum: ille neque petra dicendus est / super quam Christus aedificat ecclesiam: neque ecclesia quae super petram aedificatur a christo: quoniam siue qui petra inambulabilis est serpenti: siue qui uere ecclesia est: fortior est portis sibi aduersantibus inferorum: propter Christum uirum sapientem / qui aedificauit super petram ecclesiam suam. Nam cum sciamus quod unumquodque peccatum per quod descendit ad inferos porta sit inferorum: intelligimus: quoniam omnis anima quae recipit super se peccatum / & propterea non est sancta: neque petra est super quam Christus aedificat ecclesiam: neque ecclesia est: neque pars ecclesiae quam Christus aedificat super petram. Siquis autem contradicere uobis uult / propter multitudinem hominum qui credere assumentur: ecclesiastico placetur responso dicentem: multi uocati / pauci autem electi. Item illo quod dominus ad euntibus se respondit. Contendite intrare per angustum ostium. dico enim uobis quoniam multi querent intrare: & non poterunt. Item quod angusta porta / & tribulata uia quae ducit ad uitam: & pauci sunt qui inueniunt eam. Consideras autem quod dicit / multi querunt introire & non poterunt: intelliges quoniam hoc de illis est dictum / qui gloriantur se esse de ecclesia: negligenter autem & non secundum praeceptum domini conuersantur. Qui ergo querunt introire & non possunt: ideo non possunt: quia portae inferorum praeualent contra eos. Aduersus quos autem non praeualent: sine dubio poterunt introire: quoniam omnia possunt in christo: qui eos contra fortat. Et hoc scire debemus: quoniam sicut portae singulae ciuitatum nomina propria habent: sic unaquaeque porta inferorum secundum speciem uniuscuiusque peccati proprium habet nomen: ut puta una porta dicitur fornicatio: per quam omnes fornicatores ingrediuntur in tartara. Altera autem denegatio christi: per quam denegatores christi descendunt in inferos. Tertia cupiditas pecuniarum: per quam cupidi pecuniarum incedunt: non deo / sed mammonae seruientes. Adhuc autem et unusquisque haereticus: aedificauit aliquam inferi portam. Et aliam quidem marcion & basilides: aliam autem ualentinus: & sic singuli patres singulorum dogmatum peruersorum: quasi architecti impietatis: portas aliquas inferorum construxerunt: & multi intrant per illas qui sequuntur dogmata peruersitatis illorum. Cum sint ergo mille: & innumerabiles inferorum portae: nulla earum praeualeat contra eum: qui aut petra est: aut aedificata ecclesia super petram. Tamen portae istae aliquam habent uirtutem: quoniam aduersus aliquos quidem praeualent: qui se non extendunt aduersus eas: neque conantur resistere

eis: ab aliis autem uincuntur: quod non recedunt ab eo qui dixit: ego sum ianua: & ideo destruunt omnes inferorum portas ab anima sua. Et non solum hic portae inferorum appellantur peccata: sed etiam propheta / gratias agens deo: qui subleuat humiles de portis mortis deorsum considentibus dicit: qui exaltas me de portis mortis: ut annunciem omnes laudes tuas in portis filiae syon. Ex hoc enim discimus: quia forte possibile non est aliquem omnes laudes dei annuciare: nisi exaltatus fuerit de portis mortis: & factus fuerit in omnibus portis syon. Portae autem syon contrariae intelligendae sunt portis mortis: ut sit quidem porta mortis luxuria: porta autem syon castitas: porta mortis iniquitas: porta autem syon iustitia: porta mortis timor: porta syon uirtus: porta mortis insipientia: porta syon sapientia: propter quas omnes portas dicebat propheta: aperite mihi portas iustitiae: ut ingressus eas confitear domino. Considera adhuc si potes / & illud quod dicitur non est nobis colluctatio cum carne & sanguine: sed aduersus potestates: aduersus rectores huius mundi tenebrarum: aduersus spiritualia nequitiae in coelestibus: ne forte & unaquaeque potestas & unusquisque rector mundi huius: mundi tenebrarum: & singulae spirituales nequitiae in coelestibus portae sint inferorum: & portae mortis / quibus portis contrariae sunt appellandae: multae portae iustitiae: secundum angelos dei qui sunt spiritus ad ministerium transmissi / propter eos qui sunt haeredituri salutem. Sicut enim ex parte bona: multae dicuntur portae: post multas autem est una secundum quod dicitur: aperite mihi portas iustitiae: ut ingressus eas confitear domino: haec porta domini iusti intrabunt in eam. Dominus ergo est porta domini singularis. Sic in parte mala: multae quidem sunt portae inferorum: & mortis: unaquaeque uidelicet potestas / aduersus quam colluctatio nobis est: super omnes autem alias ipse malignus porta est mortis / & inferorum. Scientes ergo singulas species carnalium passionum: per quas descendimus in mortem si peccauerimus: caueamus ab eis ut non peccemus: sed exaltati de portis mortis: annunciemus omnes laudes dei in portis filiae syon: ut puta una porta filiae syon / quae dicitur castitas: in castitate laudes dei annunciemus. Et in altera: quae dicitur iustitia: laudes dei annunciemus. Et generaliter in quibuscumque laudabiles fuerimus: in eis possumus laudes dei annuciare. In quo autem non fuerimus: neque laudare possumus deum. Ideo diximus supra: nisi qui fuerit in omnibus portis syon: non potest omnes laudes dei annuciare. Quoniam autem facti sumus in hoc / ut de portis loquamur: illud quoque non purto praetereundum quod dicit propheta. Oderunt in portis arguentem: & uerbum sanctum abominati sunt: ne forte quod in portis arguet: etiam ipse unus est consistentium in portis filiae syon: arguens eos qui in contrariis portis consistunt: id est in peccatis portis mortis: & inferorum. Nec enim potest quis arguere sanctum: nisi ipse consistat in portis filiae syon. Si autem non ita intellexeris propheticum dictum: quomodo digna inueniatur propheticum spiritu dictio ista: nunquid non suffecerat dicere: oderunt arguentem: nisi addidisset in portis? Post haec uideamus quomodo dictum est Petro: & omni fidei qui Petrus est: dabo tibi clauem regni coelorum. Et primum quidem arbitror consuequenter dominum prius dixisse super hanc petram aedificabo ecclesiam meam: & portae inferorum non praeualebunt ei: & postea tibi dabo clauem regni coelorum. Dignus enim est enim ab eodem ipso uerbo accipere clauem regni coelorum: qui obstruit portas inferorum: ut non praeualeant aduersus eum. Quasi primum enim in secundo loco dantur clauem regni coelorum ei qui potuerit uirtutibus portas obstruere inferorum: ut ipse sibi aperiat portas regni coelorum quae clausae sunt eis / qui a portis inferorum uincuntur. Et ingreditur qui quidem castus est: per aliquam castitatis portam / ipsa castitate sibi eas aperiente: ut clauem. Qui autem iustus est: intrat perfectam iustitiae portam: quae aperitur clauem iustitiae. Et sic in singulis quibusque uirtutibus. Omnis enim species uirtutum: cum quis eam coeperit operari: quasi ipsa se aperit ante eum qui accesserit ad eam ex corde: domino uidelicet eam aperiente per gratiam suam ei qui a portis inferorum non fuerit uictus: ut inueniatur eadem uirtus & porta esse / & clauis portae: & tot inueniatur clauis / quot & portae. Forsitan autem & unaquaeque uirtus regnum est coelorum: & omnes simul sunt regnum coelorum: secundum hoc: qui conuersatur secundum uirtutes: iam uidetur esse in regno coelorum. Forsitan secundum hunc intellectum: & illud dicitur. Poenitentiam agite / appropinquauit regnum coelorum: ut non ad tempus referatur / sed ad actum / & primum regnum coelorum: quod est Christus qui est omnis uirtus: qui uenit & loquitur. Sicut enim regnum dei non uenit cum obseruatione: nec dicenti: ecce hic / ecce illic / sed est intra discipulos christi sic & regnum coelorum. Nam uidetur ad id ipsum referri in multis locis euangeliorum regnum coelorum: & regnum dei. Vide autem quantam potestatem habet petra / super quam aedificatur ecclesia christi: & omnis qui dicit. Tu es Christus filius dei uiui: ut etiam iudicia eius maneant firma: quasi deo iudicante per eum: si tamen in eo ipso quo iudicat: portae inferorum non praeualuerint ei. Qui ergo iniuste iudicat & non secundum uerbum dei: neque liget in terris / neque secundum uoluntatem ipsius soluat: portae inferorum praeualent contra eum. Aduersus quem autem portae non praeualent inferorum: iste iuste iudicat: propter quod & habet clauem regni coelorum: & aperit eis qui soluti fuerint super terram: ut sint soluti & liberi in coelo: & claudit eis qui iusto iudicio eius ligati fuerint super terram: ut sint quasi ligati in coelo: & iudicati. Quoniam autem qui episcopatus uendicat locum: utuntur hoc textu quem admodum Petrus: & clauem regni coelorum acceptas habentes a christo docent: quoniam qui ab eis ligati fuerint: id est remissionem acceperint esse & in coelo solutos. Dicendum est quoniam bene dicunt si opera habent illa propter quae dictum est illi Petro: tu es Petrus: & tales sunt / ut super eos aedificetur ecclesia christi: si portae inferorum non praeualent eis. Alioquin ridiculum est / ut dicamus eum qui uinculis peccatorum suorum ligatus est: & trahit peccata sua sicut funem longum: & tanquam iugellorum uiculi iniquitates suas: propter hoc solum quoniam episcopus dicitur habere huiusmodi potestatem: ut soluti ab eo sint: soluti in coelo: aut ligati in terris: sint ligati in coelo. Sit ergo episcopus irreprehensibilis qui alterum ligat / aut soluit / dignus ligare / uel soluere in coelo: sit unius uxoris uir / sobrius / castus / ornatus / hospitalis / docibilis: non uiolentus: non perculsor / sed modestus: non litigiosus: non concupitor pecu-

niarum: bene praesidens domui suae: filios habens subditos cum omni castitate. Si talis fuerit: non iniuste ligabit super terram: neque sine iudicio soluet. Propterea quaecumque soluerit qui huiusmodi est soluta erunt & in coelo: et quae ligauerit super terram / ligata erunt & in coelo. Si enim fuerit quis ut ita dicam Petrus: & non habuerit quae in hoc loco dicuntur: quasi ad Petrum: & putauerit se posse ligare / ut sint ligata in coelo: & soluere / ut sint soluta in coelo: ipse se fallit non intelligens uoluntatem scripturae: & inflatus incidit in iudicium diaboli. Tunc praecipit Iesus discipulis suis: ut nemini dicerent quoniam ipse est. Exinde coepit Iesus ostendere discipulis suis: quoniam oportet eum ire in Hierusalem: & multa pati a senioribus / & principibus / & scribis: & occidi: & tertia die resurgere. Superius quidem scriptum est: quoniam hos duodecim misit Iesus dicens eis. In uiam gentium ne abieritis: & in ciuitates samaritanorum ne introeatis: sed ite potius ad oues perditas domus israel: & caetera quae dixit ad eos: mittens eos ad praedicandum. Videmus ergo si apostolatus iam opera facientes eos: uolebat etiam praedicare: quoniam ipse erat Christus: etsi uolebat dignum est querere quid est quod nunc praecipit discipulis suis / ut nemini dicant: quoniam ipse est Christus. Si autem nolebat quomodo soluerentur quae de testimonio mandata sunt eis: quale est illud: tradent enim uos in concilio & synagogis suis flagellabunt uos: & ante praesides / & reges stabitis propter me in testimonium illis: & gentibus: uel illud: cum tradiderint uos nolite solliciti esse quomodo / aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quod dicatis: & caetera quae sequuntur: usque non consumabitis ciuitates israel: donec ueniat filius hominis. Nescio quomodo haec intelligi possint: nisi confiterentur Iesum esse Christum. Necnon etiam illud quod dicit: omnis qui confessus fuerit me coram hominibus: qualem significat confessionem in christo: nisi aliquis audeat dicere / quia nolebat tunc praedicari: quoniam Iesus ipse est Christus. Sed haec dixit / ut interpretationem loci huius non ad futurum tempus trahat secundum quod postea discipuli Iesu nominati sunt christiani: incipiente ab Antiochia nomine isto. Illud etiam in hoc loco querendum est: utrum cum mitterentur iam cognoscebant quoniam ipse erat Christus. Et si cognoscebant iam: sine dubio cognoscebat Petrus. Quomodo ergo post tanta interrogat eos: uos autem quem me esse dicitis: quando & respondentis: & dicenti Petro: tu es Christus filius dei uiui: dixit: Beatus es Simon bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi: sed pater meus qui est in coelis. Per haec enim sermo demonstrat / quoniam tunc primum confessus fuerat eum Petrus christum filium dei uiui. Et uide si potes huiusmodi facere quaestionis solutionem / dicens: quoniam credere Iesum esse Christum minus est quam cognoscere. Quoniam autem minus est: manifestatur ex eo / quod refert Ioannes ita. Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderant ei iudaeos: si uos manseritis in uerbo meo: cognoscetis ueritatem: & ueritas liberabit uos: ut dicamus quando mittebantur ad praedicandum: credebant quidem Iesum esse christum: non tamen adhuc cognoscebant. Postea autem proficientes per doctrinam: & pluramiracula etiam cognouerunt: quando & interrogati confessi sunt: tu es Christus filius dei uiui. Aut si aestimetur iam tunc apostoli cognouisse Iesum esse christum: ita est respondendum: quia inter cognoscere & agnoscere

agnoscere: bene praesidens domui suae: filios habens subditos cum omni castitate. Si talis fuerit: non iniuste ligabit super terram: neque sine iudicio soluet. Propterea quaecumque soluerit qui huiusmodi est soluta erunt & in coelo: et quae ligauerit super terram / ligata erunt & in coelo. Si enim fuerit quis ut ita dicam Petrus: & non habuerit quae in hoc loco dicuntur: quasi ad Petrum: & putauerit se posse ligare / ut sint ligata in coelo: & soluere / ut sint soluta in coelo: ipse se fallit non intelligens uoluntatem scripturae: & inflatus incidit in iudicium diaboli. Tunc praecipit Iesus discipulis suis: ut nemini dicerent quoniam ipse est. Exinde coepit Iesus ostendere discipulis suis: quoniam oportet eum ire in Hierusalem: & multa pati a senioribus / & principibus / & scribis: & occidi: & tertia die resurgere. Superius quidem scriptum est: quoniam hos duodecim misit Iesus dicens eis. In uiam gentium ne abieritis: & in ciuitates samaritanorum ne introeatis: sed ite potius ad oues perditas domus israel: & caetera quae dixit ad eos: mittens eos ad praedicandum. Videmus ergo si apostolatus iam opera facientes eos: uolebat etiam praedicare: quoniam ipse erat Christus: etsi uolebat dignum est querere quid est quod nunc praecipit discipulis suis / ut nemini dicant: quoniam ipse est Christus. Si autem nolebat quomodo soluerentur quae de testimonio mandata sunt eis: quale est illud: tradent enim uos in concilio & synagogis suis flagellabunt uos: & ante praesides / & reges stabitis propter me in testimonium illis: & gentibus: uel illud: cum tradiderint uos nolite solliciti esse quomodo / aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quod dicatis: & caetera quae sequuntur: usque non consumabitis ciuitates israel: donec ueniat filius hominis. Nescio quomodo haec intelligi possint: nisi confiterentur Iesum esse Christum. Necnon etiam illud quod dicit: omnis qui confessus fuerit me coram hominibus: qualem significat confessionem in christo: nisi aliquis audeat dicere / quia nolebat tunc praedicari: quoniam Iesus ipse est Christus. Sed haec dixit / ut interpretationem loci huius non ad futurum tempus trahat secundum quod postea discipuli Iesu nominati sunt christiani: incipiente ab Antiochia nomine isto. Illud etiam in hoc loco querendum est: utrum cum mitterentur iam cognoscebant quoniam ipse erat Christus. Et si cognoscebant iam: sine dubio cognoscebat Petrus. Quomodo ergo post tanta interrogat eos: uos autem quem me esse dicitis: quando & respondentis: & dicenti Petro: tu es Christus filius dei uiui: dixit: Beatus es Simon bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi: sed pater meus qui est in coelis. Per haec enim sermo demonstrat / quoniam tunc primum confessus fuerat eum Petrus christum filium dei uiui. Et uide si potes huiusmodi facere quaestionis solutionem / dicens: quoniam credere Iesum esse Christum minus est quam cognoscere. Quoniam autem minus est: manifestatur ex eo / quod refert Ioannes ita. Dicebat ergo Iesus ad eos qui crediderant ei iudaeos: si uos manseritis in uerbo meo: cognoscetis ueritatem: & ueritas liberabit uos: ut dicamus quando mittebantur ad praedicandum: credebant quidem Iesum esse christum: non tamen adhuc cognoscebant. Postea autem proficientes per doctrinam: & pluramiracula etiam cognouerunt: quando & interrogati confessi sunt: tu es Christus filius dei uiui. Aut si aestimetur iam tunc apostoli cognouisse Iesum esse christum: ita est respondendum: quia inter cognoscere & agnoscere

differentia est: ut puta quis sapiens non intelligit/ quoniam Ti-
motheus cognoscens Iesum esse Christum: non tantum in
agnitione eius erat illuminatus/ quantum Paulus? Quis
autem etiam hoc ignorat: quia etsi multi uera dicunt dice-
tes de deo quoniam ipse mihi dedit eorum quae sunt scien-
tiam ueram: non tamen omnes similiter manifeste/ aut p-
fecte cognoscunt ea quae sciunt: ut dicamus quoniam tunc
quidem Apostoli initia cognitionis Christi habebant: &
exigua cognoscebant de illo. Postea autem profecerunt in
agnitione ipsius: ut possent capere scientiam Christi reue-
latam sibi a patre quemadmodum Petrus: cui & dixit. Beatus
es Simon: quia non caro & sanguis reuelauit tibi: sed pa-
ter meus qui est in coelis: & beatificatur non solum in eo
quod dixit: Tu es Christus: sed in eo magis quod addidit
Tu es Christus filius dei uiui. Marcus enim & Lucas scri-
pserunt Petrum respondentem dixisse: Tu es Christus non
adiicientes quod in Matthaeo positum est: filius dei uiui.
Propterea nec scripserunt ad confessionem Petri relatum
beatitudinem: neque benedictionem dicentem: Tu es Petrus
& super hanc petram aedificabo ecclesiam meam &c. Aut
ita tractandum est: non quia tunc docebat Iesum esse Chri-
stum: & modo praecepit eis/ ut nemini dicant. Sed tunc q-
dam leuiter de deo annuntiabant quasi de magno & ad-
mirabili uiro: Christum autem esse eum nondum an-
nunciabant/ sed quasi ad inductionem iudeorum: quaedam
modica praemittebant de eo: ut preparatis ex parte modi-
ca ad fidem eius: tempore opportuno etiam hoc addere-
tur quod ipse esset Christus. Aut certe ita quaestio est soluenda:
ut dicamus quod plura quae tunc Christus ad apostolos
dixit: non tantum ad apostolos pertinebant/ quantum ad
omnes credentes in Christum. Nec enim solis conuenie-
bat apostolis quod est dictum: ante praesides & reges stabitis
propter me/ in testimonium illis & gentibus. Item quod ait:
Tradet autem frater fratrem in mortem: & pater filium: &
insurgent filii in parentes: & in morte adicient eos. Sed et
illud. Omnis qui confessus fuerit me coram hominibus:
& cetera: non solis apostolis/ sed omnibus credentibus di-
cta sunt. Secundum hoc ergo dicendum est: quod praemissa
fuit illa doctrina quae facta est ad apostolos: postea autem
implenda ut uideantur ea quodam quae superius de annun-
ciando Christo sunt dicta a Christo: non ad tempus per-
tinere quod fuit ante Christi resurrectionem/ sed ad tem-
pora post futura. Haec autem quae mandat ut nemini di-
cant: tunc apostolis conuenire. Adhuc autem qui uult &
Christum esse praedicatum prius ab apostolis: dicet quo-
niam leuiter praemittere uoluit eos mentionem nominis
sui: ut interim facto silentio praedicationis huiusmodi hoc
ipsum quod leuiter de Christo auditum fuerat: digeratur
in sensibus auditorum: & sic opportunius insinuetur eis
Iesus Christus crucifixus: & ex mortuis suscitatus. Quod
in primis nec ipsi apostoli cognoscebant: sicut praefens ser-
mo testatur/ dicens. Exinde coepit ostendere discipulis suis:
quoniam oportet ire eum in Hierusalem: & multa pati a
senioribus/ & principibus/ & scribis: & occidi: & tertia die
resurgere. Si autem tunc apostoli haec discabant de Iesu quae
erat passurus: quid asstimare debemus scisse prius de Chri-
sto eos qui ab Apostolis docebantur? Nam etsi annuncia-
batur eis Christus: quasi in inductione: & non manifeste
annunciabatur. Ideo & Saluator mittens apostolos uole-

bat ut nemini dicerent manifeste/ quoniam ipse erat Chri-
stus: uidelicet ut perfectiorem de eo doctrinam in posterum
opportunitus referuarent: quando poterant annuciare eis
qui eum uiderat crucifixum de resurrectione eius ex mor-
tuis. Si enim apostoli qui semper iuxta eum fuerunt: & ui-
derunt miracula uniuersa quae fecit: et testimonium perhi-
buerunt uerbis eius: quoniam uerba uitae aeternae erant:
scandalizati sunt in ea nocte qua tradebatur: quid arbitra-
mur passuros eos fuisse/ qui primum audiebant: si audis-
sent quia ipse erat Christus: Sicut fecit Paulus Athenien-
sibus adhuc rudibus constitutis annuncians eis non Chri-
stum filium dei: sed uirum quemdam hoc modo. Tempo-
ra igitur ignorantiae dispiciens deus: nunc denunciat om-
nibus hominibus ubique poenitentiam agere/ eo quod statuit
diem iudicare orbem in aequitate: in uirum quem statuit
praestare fidem omnibus: resuscitans eum a mortuis. Qui
ergo uult haec quae tunc ad Apostolos dicta sunt per uine-
re ad tempora post futura: & necdum apostolos tunc pra-
dicasse quia ipse esset Christus: huiusmodi dat rationem:
quoniam interim quidem nomen Iesu uoluit praedicari:
Christum autem crucifixum tempore opportuno post pas-
sionem & resurrectionem: quando & rebus ipsis quod
dicebatur poterat approbari. Quod sciens dicebat Apo-
stolus ad Corinthios. Nec enim iudicaui me scire quid in-
uobis: nisi Iesum Christum/ & hunc crucifixum. Ergo pri-
mum quidem Iesum praedicauerunt talia & talia facien-
tem: & haec & haec praedicantem. Nunc autem postquam Per-
trus confessus est eum Christum filium dei uiui: quasi no-
lens eos hoc interim praedicare praecepit/ dicens: ut nemi-
ni dicant quia ipse est Christus. Propter quam autem cau-
sam nolebat se interim praedicari Christum dat rationem:
quoniam oportet eum abire in Hierusalem: & multa pati.
Siquis ergo confunditur in cruce Christi: confunditur in
dispensatione per quam triumphati sunt in ligno princi-
patus & potestates/ qui genus hominum debellabant: cum
deberet potius gloriam quasi fidelis & sciens haec dispen-
sata esse in cruce domini nostri Iesu Christi/ per quem crucifi-
xo mundo traducti sunt: & triumphati sunt principatus
eis solis qui credunt. In quibus principatibus arbitror fuisse
se etiam principem huius mundi. Propterea iuxta passio-
nem factus dicebat. Nunc princeps huius mundi iudica-
tus est. Nunc princeps huius mundi expellitur foras. Quo
expulso: si fuero (inquit) exaltatus a terra oes traham ad
me ipsum: uidelicet etiam non tantum quantum poterat prius
potente principe qui uetabat uenire ad Christum eos qui
trahebantur ab ipso. Necessaria ergo res est praedicari Chri-
stum Iesum crucifixum. inutile autem est ipsum quodam pra-
dicare: crucem autem eius tacere. Et non sic inutilis mihi uidetur
qui Iesum quodam Christum dicit: tacet autem natiuitatem eius
ex uirgine: aut stellam ostendit natiuitatem ipsius: aut
angelos in natiuitate eius gloriantes/ atque dicentes: Gloria
in excelsis deo: & pax super terram hominibus bonae uolunta-
tis: aut alia miracula/ uel signa quae fecit: quomodo qui Chri-
stum quodam eum dicit: crucifixum autem eum abscondit. Pro-
pterea uolens postmodum perfectius praedicari: praecepit ut
nemini interim dicant/ quia ipse est Christus. Et praepara-
bat eos ut postmodum dicant quoniam ipse est Christus quod cru-
cifixus est/ & surrexit a mortuis. Et uide diligenter quia non
dixit: Exinde coepit dicere uel docere/ quia oportet eum
abire

abire in Hierusalem: sed ita. Exinde coepit ostendere disci-
pulis suis: quoniam sicut corporalia ostendi dicuntur: sic osten-
di dicuntur a Christo ea quae loquebatur. Et non sic puto
eis qui corporaliter eum multa patientem uiderunt osten-
sa fuisse ea quae uidebantur: quomodo discipulis ostensus
est sermo rationabilis de mysterio passionis/ & resurrectionis
ipsius. Et tunc quodam coepit ostendere. Consequenter
autem postea capacioribus factis: plenius demonstrauit non
iam quasi rudibus incipiens ostendebat/ sed perficiens in
ipsa ostensione demonstrabat. Et sic rationis est intelligen-
re: quia omnino quod coepit Iesus/ hoc & perfecit. Aliquan-
do demonstrabat quod coeperat ostendere discipulis: quoniam
oportet eum abire in hierusalem/ & pati. Quando enim
de mysteriis istis perfectam scientiam ex uerbo quod fuerit con-
secutus: tunc dicendum est ex rationabili ostensione sen-
su uidente quae ostendunt consummatam esse ostensionem:
quoniam non capit prophetam perire extra hierusalem: ea per-
ditione/ de qua etiam alibi dicitur. Qui perdidit animam
suam propter me inueniet eam. Quare oportebat eum abi-
re in hierusalem ut multa passus in hierosolymis: & interfe-
ctus in eis: primitias resurrectionis ex mortuis faciat in hie-
rosolymis illis quae sunt sursum/ derelinquens/ et destruens/
& dissoluens hierusalem/ quae fuerat super terram cum om-
ni cultura eius. Quadiu enim non surrexerat Christus: nec
discipuli eius consurrexerant ei: deorsum querebatur ciui-
tas dei: & templum quod erat in ea: & altare: & sacerdotes
eius: & leuitae: & dona & sacrificia pro peccato: & mun-
dationes. Postquam autem surrexit Christus primitiae dormien-
tium: & consurrexerunt ei qui facti sunt conformes morti
eius: & resurrectioni eius: iam tunc non deorsum ab eis quod
consurrexerunt ei quaeritur hierusalem: uel domus oratio-
nis in ea/ uel altare/ uel cultura/ uel cultores: sed sursum: &
quasi qui consurrexerunt & confederunt in coelestibus in
Christo: uiderunt ea quodam quae fuerant super terram de-
structa/ quae autem erant in coelis splendentia. Quae ut insti-
tueretur oportebat eum abire in hierusalem/ quae erat deor-
sum: & multa pati illic a senioribus eius/ & principibus sa-
cerdotum & scribis: ut glorificetur ab eis qui capiunt be-
neficia eius coelestibus senioribus/ & diuiniorebus princi-
pibus sacerdotum/ & scribis populi quae uacant circa litteras
non sacramento scriptas: sed spiritu dei uiui manifestatas.
Ut occidatur quodam in hierosolymis quae est deorsum: re-
gnet autem resurgens in Syon monte: & ciuitate dei uiui hie-
rusalem: coelesti Syon: de qua dictum est in psalmo secun-
do. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Syon mon-
tem sanctum eius: praedicans praecceptum domini. Tertia autem
die surrexit a mortuis: ut eripiens a maligno & a filio eius
in quo mendacium erat & iniustitia: & proelium: & om-
nia contraria eis in quibus Christus habetur: adhuc autem &
a spiritu immundo quod transfiguratur in spiritum sanctum ac-
quirit eis quod fuerint liberati hoc donum: ut baptizentur spiri-
tu & animo/ & corpore: in nomine patris/ & filii/ & spiri-
tus sancti: quod sunt tres dies simul instantes perpetue eis qui
per eos facti fuerint filii lucis. Et accipiens Iesum Petrus: co-
epit eum increpare. Propitius esto tibi domine. Et hoc tibi non
erit. Cui dixit. Vade post me sathana: scandalum mihi es:
quoniam non sapis quae dei sunt: sed quae hominis. Quo-
niam coeperat Iesus ostendere discipulis suis quia oportet
eum abire in hierosolymam & multa pati. Adhuc initia

eorum quae ostendebantur dicens Petrus: indigna haec filio
dei uiui arbitrabatur: & indigna deo patre quod reuelauerat
ei. Nec enim reuelatum fuerat ei adhuc oportere pati filium
dei: & occidi talem & tantum Christum. Ideo accipiens
eum: & quasi oblitus dignitatem christi: quoniam filius
dei uiui nihil dignum increpatione dicit aut agit: coepit
eum increpare: & quasi necessariam habenti propitiationem
nem dicere: Propitius tibi esto domine. Nec enim sciebat
adhuc quoniam hunc posuit deus propitiationem per fi-
dem in sanguine ipsius. Cuius affectum quodam suscipiens
Iesus. Ignorantiam autem exprobrans/ dixit ei. Vade post me:
quasi desistenti per ignorantiam & per ea quae non recte di-
cebat: ire post Iesum Christum. Sathana autem dixit ei: quasi per
ignorantiam aliquid habenti contrarium deo. Quod he-
braei interpretati sunt contrarius. Si autem non per ignoran-
tiam dixisset/ neque increpasset filium dei uiui dicens: Propi-
tius tibi esto domine: & hoc tibi non erit: nunquam dixisset ei
Vade post me: quasi desistenti ire post eum: & sequi eum.
Et si non dixisset contraria eis quae dicta fuerant ab eo: non
ei dixisset Sathana. Nunc autem praualuerat in eo Sathanas/
ut defineret ire post eum: & sequi eum: & fecit eum per ea
quae in ignorantia dixit dignum ut audiat Sathana: & scan-
dalum filii dei: & non sapis quae dei sunt/ sed quae homi-
nis. Quoniam autem fuerat post filium dei Petrus antequam pec-
caret: manifestum est ex eo quod in principio uocationis
eorum ita est dictum ad eos. Venite post me: et faciam uos pi-
scatores hominum: & relictis omnibus secuti sunt eum.
Simul autem considera differentiam uerbi: quoniam ad Petrum
quodam dixit: Vade post me sathana. Ad diabolum autem dice-
tem sibi. Haec omnia tibi dabo si peccideris adoraueris me: di-
xit. Vade sathana sine additamento: post me. Nam ire post
Iesum bonum est. Propterea secundum Marcum sic dicit. Vidit
Simon & Andream fratrem eius: & dixit eis. Venite post
me: & faciam uos piscatores hominum. Tale est etiam il-
lud quod dicit. Siquis non tollit crucem suam & sequitur
me: non est me dignus. Et ut breuiter dicam: considera ubi/
cuique dicitur uerbum post me: in bono dicitur. Bonum
est enim quando quis post dominum uadit: contrarium
autem quando aliquis reiecit sermones domini post se: uel
qui transgreditur illud mandatum: post concupiscentias
tuas ne uadas. Item Helias in tertio regum libro ad po-
pulum dicit: Usquequo claudicatis uos utrisque pedibus ue-
stris? Si dominus est deus: ite post eum. Si autem Baal do-
minus est: ite post illum. Haec autem dicens: propter quod
diuertebantur ad diabolum: quia ipse est sathanas. Et
non uade ante me Sathana (ad Petrum ait) sed uade post
me Sathana. Et hoc dicit Petro Iesus conuersus ad eum.
Nam & hoc prodicans ei fecit. Et beatus ad quem con-
uertitur Christus: etiam si corripiendi causa conuertitur:
sicut conuersus est ad Petrum. Et tu quodam poteris plura
congregare huiusmodi exemplum in quibus positum est con-
uersus. Et inuenies plerumque ad utilitatem eorum posu-
tum esse: ad quos conuertitur Iesus. Mihi autem profere
sufficit in praesenti illud propheticum dicens. Conuertere
domine aliquatulum. Item. Conuersus respexit Petrum.
Vbi & conuersione eius illuminatus Petrus: cognouit pec-
catum suum: & amarissime fleuit. Item secundum Ioannem. Et
audierunt duo discipuli eius/ & sequuti sunt Iesum. Con-
uersus autem Iesus: Vidit illos sequentes se: & dixit eis.

Quid queritis? At illi dixerunt ei. Magister ubi manes? Adhuc autem regro/quare dixit ad Petrum. Scandalum mihi es. maxime cum in centesimo decimo octavo psalmo propheta pronunciet dicens. Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum. Dicit enim aliquis quoniam niam pprium est eorum qui perfectam habent benedictionem erga deum: ut non scandalizentur aliquando. Charitas enim omnia sustinet: omnia credit: omnia sperat: charitas nunquam excidit. Quomodo ergo ipse dominus qui confirmat omnes qui infirmantur: & erigit omnes elisos: dicit ad Petrum. Scandalum mihi es? Sed ita est respondendum quoniam non solum Iesus non scandalizatur: sed nec omnis homo qui in dilectione dei perfectus est. Sed quantum ad se qui tale aliquid: uel agit: uel loquitur: Scandalum est alteri: licet ille in scandalizabilis sit. Aut certe omnem discipulum peccatorem scandalum sibi appellat: sicut & Paulus de huiusmodi discipulis. Quis infirmatur: & ego non infirmor? Quis scandalizatur: & ego non uror? Si ergo Petrus propter hoc solum quia dixit: Propitius tibi esto: & hoc tibi non erit: scandalum a Christo est dictus: quasi qui non sciret quare dei erant: sed quare hominis: quod est dicendum de hominibus illis: qui profitentur se discipulos Christi: non autem sapiunt quare sunt dei: nec aspiciunt ea quae non uidentur aeterna: sed quae hominum sunt aspiciunt: quae uidentur: & temporalia sunt. Sine dubio multo magis huiusmodi homines scandala Christi sunt appellandi. Sed & qui fratrem suum in scandalum mittit: scandalum Christi est: sicut quod ipse dicit. Esurui: & dedistis mihi manducare &c. Sicut ergo qui fratrem suum cibatur: Christum cibatur: sic & qui fratri suo scandalum fuerit factus: Christo factus est scandalum. Non est ergo leue peccatum sapere quare hominum sunt: cum debeat quis in omnibus sapere quod est dei. Hoc autem quod dicit scandalum mihi es: quia non sapit quare dei sunt: sed quare hominum: non solum dicendum est peccatum: sed in conuersatione: sed & omnibus qui a dogmatibus dei ceciderint: & ab omnibus ecclesiasticis uerbis: & ab omni sapientia ueritatis: & dogmata sapuerint (uerbi gratia) basiliidis: uel Valentini: uel Marcionis: aut cuiuscunque eorum qui humana docent quasi diuina.

Euangelium secundum Matthaeum. Nullo tempore: Dixit Iesus discipulis suis. Si quis uult post me uenire/abneget semetipsum & tollat crucem suam/ & sequatur me.

Homelia lectionis eiusdem Origenis praefatyberi. Quae est. II.

Voniam superius diximus magni boni esse ire post Christum/ideo conferamus oium euangelistarum de hoc loco conuenientia uerba. Et Marcus quidem dicit hoc modo. Et conuocans populum cum discipulis suis: dixit eis. Si quis uult post me uenire/abneget semetipsum: & tollat crucem suam/ & sequatur me. Lucas autem ita dicebat ad omnes. Si quis uult post me uenire/abneget semetipsum & tollat crucem suam & sequatur me. Ergo per hos omnes manifeste cognoscimus quoniam non est qualiscunque uirtutis ire post Christum/ & sequi eum. Et nemo potest ire post Christum: nisi denegauerit se. Denegat autem seipsum: qui priorem uitam suam malam/ bona conuersione relinquit: ut puta aliquando luxuriosus denegat se luxuriosum: conuer-

sus ad castitatem. Et qui erat iniustus denegat se iniustum/ cum coeperit seruare iustitiam. Sic & qui insipiens fuerat aliquando: denegat se insipientem/ sapientiam dei suscipiens. Et timidus aliquando confirmatus in uirtute dei: timidum denegat se. Sic & in omni malitia est dicendum: qui se ab ea conuerterit secundum quod praecipit Iesus denegat quod fuerat. Consequenter autem est regrendum/ ne forte quis sicut denegat seipsum: sic & confiteatur seipsum denegans se quidem iniustum: confitens autem se iustum. Sed si iustitia Christus est: qui iustitiam suscipit non se confitetur/ sed Christum. Sic & qui sapientiam inuenit: per hoc ipsum quod sapienter agit confitetur Christum. Nam & his qui corde credit ad iustitiam: ore autem confitetur ad salutem: & operibus christi testimonium praebet: & uerbis quasi qui per haec omnia confessus est Christum coram hominibus: ut confiteatur illum coram patre omnium Christus. Sic & contra qui non denegat semetipsum: se quidem confitetur: denegat autem Christum: & quasi qui denegauerit Christum: denegabitur & ipse a Christo. Propterea omnis cogitatio nostra & intellectus: & omnis sermo: & omnis actus nostrum quidem denegationem spirat: Christi autem testimonium atque confessionem. Credo enim hominis perfecti omnis actus testimonium Christi esse: & abstinentiam omnium peccatorum: denegationem hominis esse ducem eum post Christum. Iste enim talis Christo confixus est: & tollens crucem suam sequitur eum: qui propter nos crucem suam portauit: sicut quod scriptum est in Ioanne: receperunt ergo Iesum: & ad duxerunt: et imposuerunt super eum crucem: & portans crucem suam egressus est in locum qui dicitur Caluarie. Adhuc autem in eo quod dicit. Abneget semetipsum: uidetur mihi hi utile esse exemplum Pauli denegatis seipsum: & dicentis. Viuo autem iam non ego: uiuit autem in me Christus. Quod enim dicit Viuo iam non ego: uox est denegatis seipsum: & quasi quod deposuit suam uitam: Suscepit autem Christum in se ut ipse uiuat in eo quasi iustitia: quasi sapientia: quasi sanctificatio: quasi pax nostra: quasi uirtus dei in eo operans omnia haec. Adhuc autem uide & hoc quod cum multi essent modi mortis: in ligno suspensus: crucifixus est filius dei: ut oes qui moriuntur peccato: non alio modo moriantur ei nisi secundum crucem ut dicere possint Christo confixus sum. Item. Mihi autem absit gloriarum nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: quae mihi mundus crucifixus est: & ego mundo. Quia uero uidetur se abstinere aliquis a peccato: & sit mortuus quantum ad peccatum: tamen nisi in crucem christi crediderit: & in fide eius qui crucifixus est: abstinuerit se a peccato: non potest dicere: Ego autem Christo confixus sum. Forsitan autem & unusquisque eorum qui cum Christo crucifiguntur exiit se principatus & potestates: & tradit eas: & triumphat eas in ligno: magis autem Christus in eo haec omnia facit. Qui enim uoluerit salutem facere animam suam: perdet illam. Qui autem perdiderit animam suam: propter me inueniet eam. Quid autem proficit homo si totum mundum lucratur: & animae suae detrimentum faciat? Aut quam dabit hominem commutationem pro anima sua? Dupliciter possumus intelligere hoc uerbum. Primum hoc modo. Si quis amator uitae praesentis: & putans hanc uitam praesentem esse optimam parit animae suae timens mori: & putans animam suam per hanc mortem perire: iste uolens hoc modo saluare animam suam perdet illam: alienam faciens eam a uita

a uita aeterna. Si quis autem contemnens uitam praesentem propter Christi uerbum: & confidens de uita aeterna usque ad mortem pro ueritate certauerit: perdet quidem animam suam quantum ad uitam praesentem: tradens eam proprietate in mortem. Quae abusu dicitur mors. Iste quoniam propter Christum perdidit animam suam: magis eam faciet salutem in uita aeterna. Alio autem modo sic intelligimus textum. Si quis intelligit quare est uera salus: & acquirere uult eam salutem animae suae: iste abrenunciabit uitam: & denegans seipsum & tollens crucem suam: & sequens Christum: perdit quantum ad uoluntates carnales animam suam propter Christum: & propter omnem doctrinam eius. Et perdens animam suam hoc modo saluat eam per opera pietatis. Denique quasi ad superiora reddens rationem: sic adiecit. Qui enim uoluerit salutem facere animam suam: perdet illam. Dicendo qui enim uoluerit: praecedentem & sequentem unum sensum esse ostendit. Si ergo quod superius dixit abneget semetipsum: & tollat crucem suam: & sequatur me: de morte sola dixit: & hoc quod dicit qui uoluerit salutem facere animam suam perdet illam: consequenter de sola morte dictum intelligere debemus. Si autem abnegare & tollere crucem: non solum est mori pro Christo: sed carnalem conuersationem reicere: sine dubio & perdere animam: non solum mori est: sed etiam deponere uoluntates carnales. Simul autem considera quoniam in principio quidem non dicit: qui saluauerit animam suam perdet illam: sed qui uoluerit animam suam saluare: perdet eam. In sequentibus autem non dicit: qui autem uoluerit animam suam perdere: propter me hic salutem faciet eam: sed ita. Qui perdiderit animam suam propter me hic salutem faciet eam. Volentes ergo saluare animam nostram perdamus eam huic mundo: quasi crucifixi cum Christo & habentes gloriationem in cruce domini nostri Iesu Christi: per quem nobis crucifixus est mundus: & nos mundo: ut consequamur salutem animarum nostrarum in conuersatione uitae melioris. Itaque secundum ea quae diximus uidetur mihi simile esse hoc ei quod dicit: abneget semetipsum: & tollat crucem suam. Qui enim denegat se: & tollit crucem suam/ ipse est qui perdit animam suam propter Christum. Et perdens/ melius eam saluat. Et qui perdit animam suam quantum ad uoluntates carnales/ ipse est qui denegat se: & tollens crucem sequitur Christum. Quid autem proficit homo si totum mundum lucratur: animae autem suae detrimentum faciat? Puto quod mundum lucratur qui non abneget semetipsum: nec tollit crucem suam: & sequitur Christum: secundum ea quae diximus: nec perdit animam suam quantum ad uoluntates carnales: ut saluet eam in conuersationibus spiritualibus: cui mundus non crucifigitur in cruce domini nostri Iesu christi. Cui autem non crucifigitur mundus: ipse facit suae animae detrimentum. Ideo duobus nobis propositis: ut si uoluerimus mundum lucrari: perdamus animas nostras: aut si animas nostras uoluerimus lucrari: perdamus hunc mundum/ magis est eligendum ut mundum perdamus: & lucremur animas nostras: ex eo quod propter Christum perdamus eas. Aut quam dabit commutationem homo pro anima sua? In prima quidem facie commutatio animae est substantia: ut det substantiam suam homo pauperibus: & saluet animam suam. Puto autem quod non habet aliquid homo quod dans quasi commutationem animae suae quae tenetur a morte: liberet eam de ma-

nu eius. Ergo homo quidem non potest dare aliquam commutationem pro anima sua: deus autem pro animabus oium dedit commutationem preciosum sanguinem filii sui: nec enim empti sumus corruptibili argento: uel auro: sed precioso sanguine agni immaculati. Nam filius hominis uenturus est in maiestate patris sui: cum angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum opera eius. Nunc quidem filius hominis uenit: sed non in gloria sua. Vidimus enim eum: & non habebat speciem neque decorem: sed species eius in honore: & contemptibilis praefiliis hominum. Homo cum esset in plaga: & dolore: & sciens ferre infirmitatem: quoniam uersa est facies eius: & pro nihilo estimata: & uere oportebat eum talem uenire ut peccata nostra portaret: & pro nobis doleret. Nec enim decebat eum in gloria constitutum peccata nostra portare: neque dolere pro nobis. Sed & ueniet in gloria sua cum angelis praeparauerit discipulos suos per aduentum suum: non habentem spiritum neque decorem: factus sicut illi ut illos faceret sicut seipsum conformes imagini gloriae suae. Quoniam prius factus est ipse conformis corpori humilitatis nostrae: quoniam semetipsum exinaniiuit formam serui suscipiens: ut restitueret eam in forma dei. Quando ista prouenerit: quoniam apostolicum illud implebitur quod dicit: oes enim nos oportet stare ante tribunal christi: ut recipiat unusquisque propria corporis pro ut gessit: siue bonum: siue malum. Si autem unicuique secundum actum est redditurus: nec pro solis bonis actibus reddet sine malis: nec pro solis malis sine bonis: sed secundum omnem actum bonum: & secundum omnem actum malum recipiet unusquisque. Arbitror autem in istis quidem credens apostolo. Ezechiel autem in illis: quoniam eius delentur peccata qui perfecte conuertitur: & qui plenius ceciderint: eis praecedens iustitia non imputatur. Nobis autem qui inter perfectos: & inter apostatas medii sumus/ reddetur ante tribunal christi secundum quod gessimus siue bonum siue malum: quia nec sic plenius conuersi sumus ad deum ut nobis omnino mali actus non imputentur: nec sic auersi sumus ut obliuiscatur deus si quae fecimus opera bona. Si autem moraliter potueris intelligere differentias uerbi quod & in stultitia praedicationis annuntiatur credentibus & in sapientia inter perfectos: uidebis quoniam uerbum dei eis quidem qui nouiter inducuntur ad fidem formam habet seruui: ut dicat uidimus eum & non habebat speciem neque decorem: perfectis autem uenit in gloria patris sui ut dicant/ & uidimus gloriam eius gloriam tanquam unici a patre plenae gratiae & ueritatis. Perfectis enim apparet gloria uerbi: & quia unicuique est a patre: & quia plenum est gratia simul: & ueritate: quod non potest capere: qui indiget est: stultitiae praedicatione. Nam filius hominis uenturus est in maiestate patris sui non solus: sed cum angelis suis. Et si intelligere potes oes conuersionis uerbi quod in sapientia demonstratur: quod est christus conuenientes ei/ uidebis quoniam uenit filius hominis in maiestate patris sui cum angelis suis. Angeli enim illius sunt prophetarum sermones. Et uide si potes dicere quoniam prophetarum sermones qui prius sunt passi ante istius uerbi aduentum contemptibiles erant non habentes speciem neque decorem secundum similitudinem huius uerbi non habentis speciem neque decorem. Sicut autem uenit filius hominis in gloria patris sui: sic prophetarum sermones angelis facti ueniunt cum eo in maiestate secundum similitudinem uerbi uenientis in maiestate: quia nec possibile est ante spiritum liter secundum ueritatem intelligere prophetarum sermones: nisi

cum spiritaliter intellectum fuerit uerbum Christi: ut uideantur simul apparere in maiestate. Quando autem huiusmodi uerbum uenerit cum angelis suis: ad sensum credentis dabit unicuique de gloria sua: & de claritudine angelorum suorum: secundum actum uniuscuiusque: quoniam quanto melior fuerit in actibus suis: tanto spiritalius intelligit christum: uel prophetas ipsius. Amen dico uobis: quoniam sunt quidam hic stantes qui non gustabunt mortem donec uideant filium hominis uenientem in regno suo.

Euangelium secundum Matthaeum. Nullo tempore. Assumpsit Iesus Petrum: & Iacobum: & Ioannem fratrem eius in montem excelsum seorsum: & transfiguratus est ante eos.

Homilia lectionis eiusdem Origenis Praebyteri.

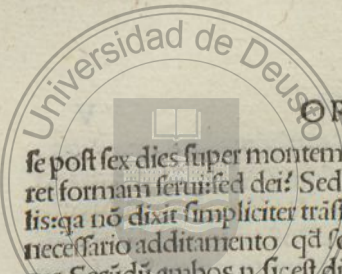
Quae est. III.

Vidam sic intelligunt quoniam non gustauerunt mortem hi tres apostoli priusquam uiderent filium hominis uenientem in regno suo & in gloria sua. Videntes enim ante se Iesum transfiguratum: ita ut fulgeret facies eius: & sol: & uestimenta candescerent sicut lumen: uiderunt regnum dei ueniens in uirtute. Nam quae admodum si consistant circa impatorem quidam annati: sic Moyses & Heri lyas uisi sunt circa christum eis qui ascenderant super montem excelsum apparentes in maiestate: & loquentes cum Iesu: dicebant exitum eius quem impleturus erat in Hierusalem. Haec autem expositio quam diximus conuenit eis qui tales sunt quales nominat Petrus facti sicut modo generati infantes desiderantes rationabile: & sine dolo lac. Ad quos etiam Paulus loquebatur dicens. Lac uobis potum dedi: non escam. Nondum enim poteratis: sed nec usque adhuc potestis. Et omnem expositionem quam secundum textum exponitur: & potest edificare eos qui expositionem non capiunt fortiores arbitror recte lac appellari quod fuit de sancta scriptura: terra. Qui autem ablactatus est: quae admodum Isaac: digne lactitia & susceptione quam fecit in ablactatione filii Abraham: sine dubio quaeret: & in istis: & in omni scriptura fortiores cibum qui alter est ab eo cibo: qui cibis quidem est: sed non fortis cibus qui appellatur holera. Qui ablactato quidem: non autem forti: sed infirmo est cibus: secundum quod ait Apostolus: qui autem infirmatur hoc lera manducet. Sic & Samuel ablactatus: & transmutatus a matre ad deum: & appositus deo a matre quae uocabatur Anna: interpretata hebraice gratia: & si quis fuerit gratiae filius ut querat quasi in templo dei nutritus carnes: sanctam escam perfectorum: simul & sacerdotum. Quae autem uidentur mihi in loco praesenti sunt ista. Erant quidam stantes ubi stabat Iesus: & fundatas habentes apud christum animae bases. Hi ergo stabant ibidem apud Iesum: id est uerbum dei: sed non omnes aequaliter stabant. Est enim & inter eos qui stabant apud Iesum ad alterutrum differentia standi. Propterea non omnes qui stabant apud Iesum: sed quidam ex eis quasi qui melius stabant dicuntur non gustare mortem donec uideant uerbum dei quod uenit ad homines. Ideo autem uerbum illud quasi filius hominis uenire in regno suo refertur: quia non semper quando uenit uerbum: in regno suo uenit. Eis enim qui in primis inducuntur ad fidem tale est: ut dicat: uidetes eum non gloriosum: neque magnum: sed inferius multis hominum uerbis: uidimus eum &

non habebat speciem: neque decorum: sed species eius sine honore: & abiecta praefiliis hominis. Haec dicent qui uident gloriam eius de praeteritis temporibus suis: quoniam in primis non uidebatur eis uerbum habere: sed per gloriosam secundum quod in primordio suo intelligebat. Ergo extra istum uulgarem & manifestissimum intellectum: quem in primordio suo intelligunt accedentes ad fidem: est aliquis dignior: & quasi regalis intellectus in uerbo: quem non omnes stantes apud Iesum uident: sed qui possunt eum sequi praecedentes: et ascendentes super excelsum suae manifestationis montem: qui sunt sicut Petrus: quem supra descripsimus: uel sicut filii tonitruum qui nascuntur ex magniloquio dei tonantis: & magnifica coelitus clamantis ad eos qui habent aures & sapientiam. Isti ergo qui sunt sicut Petrus: uel sicut filii tonitruum Iacobus: & Ioannes non gustabunt mortem donec uiderint filium hominis uenientem in regno suo & in gloria sua: & quod significet uideri regnum dei ueniens in uirtute: siue dum ex se splendet in cordibus nostris: siue dum quaerentibus inueniatur: siue dum ingreditur in cogitationes nostras: unusquisque iudicet quod exponimus. Prout uultus qui uidet & comprehendit eminentiam uerbi dei: quod soluet: & conuincet omnes persuasiones mendaciorum: profitentium ueritatem: uidet filium hominis: id est uerbum: uenientem in regno suo. Et qui uerbum dei filium uidet: non solum soluendum & conuincendum aduersariorum persuasiones: sed etiam suas euidentias declarantem: uidet non solum regnum: sed & gloriam uerbi dei. Et iste talis in seipso uidet regnum dei ueniens in uirtute: non in infirmitate. Qui autem non est ita confidens in regno dei ut omnia pati contentus sit propter illud: sed est dubius: & timidus de spe regni: ille non uidet in se regnum dei ueniens in uirtute. Et hoc ille uidet in quo non regnat peccatum: nec tenetur sub dominatione peccati quod regnat in corpore mortali peccatum: sed est sub rege omnium deo. Dicit enim Apostolus. Et ego fratres non potui uobis loqui quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus. Quasi paruulis in Christo: lac uobis potum dedi: non escam. Nondum enim poteratis: sed nec usque adhuc potestis. Nam cum sint inter uos emulationes: & contentiones: nonne carnales estis & secundum hominem ambulatis? Item alibi. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Si ergo qui adhuc carnales & paruuli sunt in Christo: & non sunt perfecti: non possunt intelligere sapientiam uerbi: nec capiunt spiritalem eius intellectum: quo uideant mente sua eminentiam uerbi: id est regnum uerbi: & gloriam uerbi: qui diuersis sunt inuoluti peccatis? Quid est autem mortem gustare uideamus. Duae res sunt sibi contrariae: mors & uita. Et uita quidem est ille qui dixit. Ego sum uita. De qua scriptum est. Quod autem factum est in eo: uita est: id est in uerbo. Inimica autem uita huius: mors est. Quae & nouissima inimicorum omnium destruetur: quia peccata anima moritur: quoniam dicitur in lege. Dedi ante faciem tuam uitam & mortem: elige uitam. Ex quibus alterum unusquisque nostrum per ea quae agit: eligit semper. Sicut ergo uita est & uiuus panis qui de coelo descendit: & uitam dedit huic mundo: sic & inimica eius mors panis est mortuus. Omnis autem rationalis anima: aut uiuo pane nutritur: aut mortuo. Per ea quae suscipit opera uel dogmata bona uel mala. Et quae admodum est in communi pane ut quis aliquando

aliquando quidem gustet eum tantum: aliquando autem & amplius eum manducet: sic & in istis panibus: quidam quidem modicum: manducant tantum gustantes: quidam autem & abundantius ex eis manducant: boni quidem de uiuo pane qui de coelo descendit: mali autem ex mortuo pane qui est mors. Et forsitan qui & raro: & modicum peccant: tantummodo gustant mortem. Qui autem perfectius susceperint spiritalem uirtutem: neque gustant eam: sed uiuo pane semper uestuntur. Consequens ergo erat Petrum cui portae inferorum non praeualebant: ut neque gustaret mortem: quoniam tunc quis gustat: uel manducat mortem: quando portae mortis praeualent contra eum: uel parum: uel multum. Sed & filii tonitruum nati ex magniloquio: id est ex tonitruo: impossibile erat mortem gustare. Hoc ergo perfectus sermo propheta: ut ex eo quod stantes sunt apud uerbum tantum proficiat: ut neque gustent mortem donec uideant aduentum: & gloriam: & regnum. Et eminentiam uerbi dei secundum quam eminet super omne uerbum quod adhuc interim diuellit: & trahit homines suspitione ueritatis eos qui non possunt disrumpere uincula diuisionis: & ascendere ad eminentiam uerbi ueritatis. Sed forsitan uidetur quibusdam quasi promissio haec Saluatoris mortem donec uideant filium hominis uenientem in regno suo: postea uero gustent. Ideo oportet ut proferamus exemplum: secundum quam scripturae consuetudinem positum sit: quod dicit: donec uideant: non omnino definiens tempus: ut postquam transierit illud donec: fiat quod ante non fuerat factum: sed rem quae necessaria est exponit. Dicit enim dominus ad undecim discipulos suos cum surrexisset a mortuis. Et ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usque ad consumationem saeculi. Ergo usque ad consumationem saeculi cum illis erat futurus. Post consumationem autem saeculi huius instate futuro saeculo iam non se permittebat fore cum eis: ut melius esset discipulis hoc tempus quod est ante consumationem saeculi: quam illud futurum. Nam etsi audeat aliquis dicere quoniam post consumationem saeculi iam non erit cum discipulis Iesus: quoniam sermo tantum cum illis eum futurum esse demonstrat. Manifestum est tamen quoniam quod quaerebatur: hoc erat: si ante futurum saeculum: & ante promissiones illas speratas dei cum discipulis suis erat futurus filius dei. Conuenienter autem requiro cum sit manifestum quod usque ad consumationem saeculi cum discipulis suis sit. Utque semper cum discipulis suis sit: aut aliquando quidem est: aliquando autem non est. Hoc autem quaero propter illud quod dixit. Et ecce ego uobiscum omnibus diebus: ne forte per dies quidem sit cum discipulis suis: per noctes autem non sit. Si autem propter hoc quod dixit in diebus cum discipulis se futurum: non & in noctibus. Absurdum putamus dicere: quoniam in noctibus denegauit se cum discipulis suis futurum: sine dubio non cogimur illum suscipere intellectum ut dicamus: gustare eos mortem qui uiderunt filium hominis uenientem in regno suo. Postquam digni habiti sunt talem illum uidere. Sed quemadmodum in ea scriptura quam diximus: necessarium erat cognoscere quoniam usque ad consumationem saeculi non fuerat nos relicturus: sed nobiscum futurus omnibus diebus. Post consumationem autem saeculi reliquit quasi manifestum: quia multo magis nobiscum erat futurus. Sed & in hoc loco arbitror ma-

nifestissimum esse omnibus qui intelligere possunt consequentiam rerum: quoniam qui semel uidit filium hominis uenientem in regno suo: & uidit eum in gloria sua: & regnum ueniens in uirtute. Post tantorum bonorum spectaculum iam nequaquam gustabunt mortem. Sine uerbo autem promissionis Iesu: non fineratione forsitan aestimabimus gustare mortem quamdiu digni habiti non fuerint homines uidere filium hominis uenientem in regno suo: & in gloria sua: & regnum dei in uirtute. Quoniam hic quidem scriptum est apud tres euangelistas non gustabunt mortem. In aliis autem scripturis uaria de morte sunt dicta: non est superuacuum ut etiam illa conferentes cum istis discutiamus largius quid sit mortem gustare. In psalmis dictum est. Quis est homo qui uiuet: & non uidebit mortem? Itē alibi. Veniat mors super illos: & descendat in infernum uiuentes. Item apud aliquem prophetarum. Aborbuit mors praeualens. Item in reuelatione. Mors & infernus quosdam sequuntur. Videtur ergo mihi in istis quia aliud est mortem gustare: aliud autem mortem uidere: aliud uenire super aliquos mortem: aliud aborbere mortem: aliud autem mortem sequi. Quaero autem in istis: ne forte grauius sit gustare mortem quam uidere. Item peius est quem sequitur mors: quam qui gustat: & non solum ut sequatur: sed etiam ut ueniat super aliquem mors: & comprehendat quem sequebatur? Aborberi autem a morte: omnibus uidetur mihi grauius esse. Si autem consideraueris peccantium differentias: puto quod non dubitabis suscipere haec quae de mortis differentia sunt tractata a nobis: & dicta in scripturis per spiritum sanctum. Post dies autem sex secundum Matthaeum & Marcum assumens Petrum & Iacobum: & Ioannem fratrem eius: duxit eos super montem excelsum seorsum: & transfiguratus est ante eos. Viridentur mihi hi qui ducuntur a Iesu super montem excelsum: & digni habentur uidere transfigurationem eius secretē quia non in uanum post sex dies ducuntur. Quoniam enim in sex diebus perfecti numeri totus factus est uisibilis mundus: ideo arbitror eum qui transcendit omnes mundi res considerans iam non quae uidentur (temporalia enim sunt) sed quae non uidentur: quoniam sunt aeterna: ille potest ascendere super montem excelsum Christo se praecedente: ille potest & gloriam aspicere uerbi dei. Si ergo quis nostrum cupit Christo se assumente ascendere super montem excelsum: & uidere secretē transfigurationem ipsius: transcendat opera sex dierum: non aspiciens quae uidentur: neque diligens mundum: nec ea quae sunt in mundo: nec concupiscat aliquam concupiscentiam mundialem quae est concupiscentia corporum: & corporalium diuitiarum: & gloriae corporalis: nec omnia quaecumque solent auellere & trahere a melioribus: & diuinis: & ad inferiora deponere. Cum autem transcendiderit sex (secundum quod diximus) dies: nouum sabbatum sabbatizat exultans in monte excelso: in eo quod uidet transfigurationem Iesu ante oculos cordis sui. Diuersas autem habet uerbum dei formas: apparendis unicuique secundum quod uidenti expedire cognouit: & nemini supra quod capit se metipsum ostendit. Quaeres autem quando transfiguratus est coram eis quos duxerat super montem excelsum: si apparuerit eis in forma dei in qua fuerat prius: ut his quod deus erant deorsum haberet formam serui: sequentibus autem



se post sex dies super montem excelsum: iam non haberet formam seruus sed dei. Sed audi si potes quasi spiritalis: quia non dixit simpliciter transfiguratus est: sed cum quodam necessario additamento quod scripserunt Matthaeus & Marcus. Secundum hoc ergo dices possibile esse Christum coram quibusdam quidem transfigurari ista transfiguratione: coram aliis autem in ipso tempore non transfigurari: sed esse in forma serui. Si autem uis transfigurationem Christi uidere factam coram eis qui ascenderunt super montem excelsum secrete cum eo: considera mihi in euangelis Iesum quomodo simpliciter intelligitur ab eis qui non ascenderunt per ascendentia opera: & per exercitauit uerborum spiritalium super excelsum sapientiae montem: eis autem qui ascenderunt iam non secundum carnem cognoscitur: sed deus uerbum intelligitur: & creditur. Et colitur secundum dei formam. Coram his ergo transfiguratur Iesus: & non coram illis qui sunt deorsum: in conuersione terrena uidentes. Si quoniam autem fuerit transfiguratus: & facies eius fulgebant sicut sol ut clarius inueniatur filiis lucis qui spoliati uerunt se opera tenebrarum: & induerunt se arma lucis: & iam non sunt filii tenebrarum & noctis: sed facti sunt filii dei: & sicut in die honeste ambulant: & manifestus fulget eis: non simpliciter sicut sol: sed ostenditur eis sol esse iustitiae. Et non solum transfiguratur coram talibus discipulis suis: sed etiam uestimenta ipsius fiunt candida sicut lumen: quae sunt sermone: & litterae euangeliorum quibus Iesus est indutus. Puto autem et illa quae ab apostolis dicuntur de eo uestimenta esse Iesu: quae fiunt ascenditibus super montem excelsum cum Iesu candida. Sed quoniam candidorum differentiae sunt: non fiunt qualitercumque candida: sed candida sicut lumen. Si quoniam ergo uideris aliquem non solum erga diuinitatem Christi cautum: atque perfectum: sed & dicta euangeliorum omnia manifestantem: non dubites dicere: quod ei tali uestimenta Christi facta sunt candida sicut lumen. Quod si ita intelligatur: & conspiciatur transfiguratus filius dei ut facies eius sit sicut sol: & uestimenta eis candida sicut lumen: statim apparebit coram hominibus uidentibus Iesum tale: etiam Moyses: id est lex: & Helias: id est prophetarum colloquens cum Iesu. Tale est enim aliquid quod significat sermo dicens: colloquens cum eo. Secundum Lucam autem Moyses & Helias uisi in gloria dicebant exitum eius quem impleturus erat in Hierusalem. Si quis autem intelligit spiritalem legem continentem sermonibus Iesu: & in prophetis absconditam in mysterio sapientiam: ille uidet Moysen & Heliam in gloria: quoniam uiderit eos unum cum Iesu. Itaque & illud quod secundum Marcum dicitur oportet exponere: quod est tale: & dum orat transfiguratus est: ne forte tunc maxime uideamus uerbum coram nobis transfigurari si ea quae praedicta sunt fecerimus. Si ascenderimus super montem: & uiderimus Iesum colloquentem cum patre: id est conuenientia patri: loquentem & orantem: id est subdentem se patri soli uero deo. Cum autem sic uisus fuerit loquens cum patre: & orans eum: tunc secundum Marcum uestimenta eius splendida: & candida fiunt sicut nix: qualia fullo super terram non potest facere candida coram eis qui uident eum loquentem cum patre: & orantem patrem. Et forsitan fullones super terram possumus moraliter aestimare sapientes saeculi huius qui praesunt: & diligentiam adhibent quibusdam hominibus per sermonem doctrinae suae: quem ipsi aestimant clarum & mundum: ita ut putentur

ornare etiam turpes intellectus: & dogmata falsa fullonice ingenio suis. Qui autem splendentia uestimenta sua ascenditibus super montem ostendit: & splendidiora quam illorum ars fullonia facere potest sermo est qui ostendit spiritalium intellectuum splendorem in dictis scripturarum imperitis quae a plurimis continentur. Post haec uideamus quid intelligens Petrus domino dixit. Domine bonum est nos hic esse. Si uis faciamus hic tria tabernacula. Unum tibi: unum Moysi: unum Heliae. Propterea autem maxime hoc existimo requirendum quoniam Marcus quidem quasi ex sua persona adiecit: dicens. Nec enim sciebat quid responderet. Lucas autem dicit: hoc inquit Petrus nesciens quid loquebatur. Si enim nesciens quid loquebatur haec locutus est: considerandum est ne forte excessum mentis haec loquebatur motus quodam spiritu alieno. Spiritum autem sanctum aestimare non possumus. Nec enim uenerat super aliquem credentium in Iesum spiritus sanctus sicut testatur Ioannes: quia Iesus nondum fuerat honorificatus: sed alieno spiritu motus loquebatur qui nesciebat quid loquebatur. Necdum enim principatus & potestates traditi: & triumphati erant in ligno. Et iste forsitan spiritus erat quem supra scandalum sibi pronunciauerat Christus & Sathanan dicens uade post me sathan: scandalum mihi es. Scio autem quod haec quae dico multis legentibus & non sapienter iudicantibus contraria & aspera uidebuntur quasi in blasphemiam Petri dicta: qui paulo ante beatus a Christo est dictus: cui non caro & sanguis: sed deus pater reuelauit notitiam filii sui. Sed qui putant Petrum: uel ceteros apostolos ante passionem Christi fuisse perfectos: & liberos ab omni spiritu alieno: dicant quomodo eos eripuit a maligno: uel unde eos redemit precioso sanguine suo. Aut dicant in tempore transfigurationis Christi unde erant grauati somno sicut exponit Lucas: aut certe ut ad praesentem expositionem praeterita renocemus: putas est ut aliquis scandalizetur in Christo: sine operatione diaboli scandalizantis? Et potest aliquis denegare Christum: & hoc in conspectu ancillulae & ostiariae: & in conspectu omnium abiectorum nisi fuerit inimicus: & denegator spiritus cum spiritu & sapientia quae datur eis qui adiuuantur a deo secundum aliquam animae dignitatem ad confitendum? Si ergo ita est ne forte ille spiritus qui uoluit quantum ad se Christum scandalizare ut recederet a passione omnibus hominibus salutari: ipse etiam operans hic seductorie uult auellere Christum sub colore boni: ut non condescendat hominibus: nec ueniat ad eos: nec suscipiat mortem pro eis: sed remaneat in monte excelso cum Moyse & helia. Promittit autem & facere tria tabernacula: unum priuatim Iesu: alterum Moysi: aliud Heliae quasi non eos capiente tabernaculo uno: in quo omnes simul consistere deberent. Forsitan & in hoc malitiose operabatur per eum qui nesciebat quid loquebatur: nolens esse simul Iesum: & Moysen: & Heliam: sed separare eos ab inuicem trium tabernaculorum obtentu. Quod fieri non poterat. Nam si in unum sunt Christus & lex: & prophetarum: tunc & Christus dei filius comprobatur: & lex & prophetarum uera prophetasse inueniuntur: quoniam lex & prophetarum testimonia dederunt de Christo praedicantes ea quae futura erant de Christo: & Christus testimonium dedit legi: & prophetis: quoniam uera prophetauerunt: prophetiam

phetiam eorum ipsis rebus adimplens. Si autem separentur ab inuicem nec Christus ostenditur: nec prophetarum uera dixisse inueniuntur. Quod fieri cupiebat mala suggestio Petri dicentis: Faciamus tria tabernacula: unum tibi: unum Moysi: unum Heliae. Propter quod euangelista dixerunt de Petro: nesciens quid loquebatur. Falsum autem erat & illud quod dicebat: Bonum est hic nos esse. Si enim bonum fuisset illic eos esse: mansissent utique ibi: non recusassent quod erat bonum. Si autem falsum fuit quod dixit Bonum est nos hic esse: intellige quod suggestit loqui falsum: nisi ille qui mendax est & pater eius: Et sicut non est ueritas sine opere eius qui dixit: Ego sum ueritas: sic non est loqui mendacium sine diabolo auctore mendacii. Contraria ergo sibi adhuc erant in Petro: ueritas & mendacium. Et de ueritate quidem dicebat Tu es Christus filius dei uiui: in quo & beatificatus est: & per permissionem meruit fieri ecclesiae fundamentum. Ex mendacio autem: quod dixit: Propitius tibi esto: & hoc tibi non erit. Falsum enim inuentum est quod dixit: & hoc tibi non erit. Postquam enim abiit in hierosolimam: multa passus est a quibus passus est. Et quod dixit Bonum est nos hic esse: dixit suggerente sibi mendacio. Qui autem non uult ex aliqua operatione mali spiritus Petrum ita dixisse: sed ex arbitrio suo puro: quomodo defendat illud quod euangelista dixerunt de eo: haec autem dixit Petrus nesciens quid loquebatur? Vere autem quoniam & illic quasi execrabile aestimabat: atque indignum occidi filium dei uiui quem iam reuelauerat ei pater: dixit. Propitius tibi esto: & hoc tibi non erit. Et hic ut uidit duas formas Iesu: christi: multum autem distantem eam quae ex transfiguratione in eo fuerat demonstrata: delectatus in ea dixit: Bonum est nos hic esse: ut ipse & qui erant cum eo delectarentur uidentes transfigurationem ipsius: & splendorem faciem eius: quem admodum solem. & uestimenta eius candida sicut lumen. Nec non et Moysen & Heliam quos semel in gloria uiderunt semper uiderent: & delectarentur audientes eos ad inuicem colloquentes: Moysen & Heliam ad Christum: Christum autem ad eos. Quia necdum moralem aliquem huius loci conrigimus sensum: sed simplicem uerborum intelligentiam exequentes: haec sumus locuti. Videamus nunc ne forte ascendentes ad altitudinem dogmatum ueritatis: & transfigurationem christi uidentes: & gloriam Moysi & Heliae: forsitan cupiebant in seipsis tabernacula uerbo deo habitati in eis: & legi ipsius quae uisa fuerat in eis in gloria & prophetiae quae Christi exitum loquebatur: & concupiscens illam spectabilem uitam Petrus: & delectationem ipsius: praeponebat suam utilitatem utilitatibus plurimorum: quae poterant euenire hominibus ex descensu Christi ad eos: dicebat. Bonum est nos hic esse: et faciamus si uis tria tabernacula. Sed quoniam charitas non quaerit quae sua sunt: hoc quod uidebatur bonum Petro non fecit Iesus: sed descendit de monte ad eos qui non poterant ascendere super eum: et uidere transfigurationem filii dei: ut uel qualem capere eum poterat: talem uiderent. Iusti est ergo & charitatem habentis: & non quaerentis quae sua sunt: ut cum ab omnibus quidem sit liber: omnium tamen se faciat seruum: eorum maxime quorum uita deorsum est: ut plures lucrifaciat. Adhuc eo loquente: & ecce nubes lucida obumbravit eos: & uox de nube dicens. Hic est filius meus dilectus: in quo complacui: ipsum audite. Tale aliquid sentio in hoc loco, Deus prohibens Petrum facere ta-

bernacula tria in quibus habitarent secundum uoluntatem illius ostendit unum: & melius & multum praedarius tabernaculum: quam ille facere cupiebat. Tabernaculi enim hoc est proprium opus obumbrare aliquos sub se. Lucida autem nubes obumbrans eos: diuiniorum & splendidiorum responsationem exemplo suo demonstrabat eis futuram: quae pertingeret eos simul & illuminaret. Quae sit autem nubes lucida obumbrans sanctos: nisi forte uirtus paterna ex qua uenit uox patris: dans testimonium filio quasi dilecto: & exhortans eos qui obumbrabantur ab eo: ipsi non alii obedire? Forte & spiritus sanctus est lucida illa nubes: obumbrans sanctos & prophetans deo in se operante: atque dicente. Hic est filius meus dilectus: in quo complacui. Audes autem dicam etiam Saluatorem nostrum esse lucidam nubem. Nubes enim lucida obumbrat semper dilectos Christi discipulos: & euangelium: & legem: & prophetas sicut intelligunt. qui possunt aspicere lumen ipsius in euangelio: uel in lege: uel in prophetis. Vox autem de nube aut ad Moysen & Heliam dicit: Hic est filius meus dilectus in quo complacui: ipsum audite. quod desiderabant uidere filium dei & audire eum: aut discipulos docebat: quoniam ipse filius erat dei & dilectissimus apud eum in quo complacuit: quem praecipue oportet audire: ipse erat qui tunc est uisus & transfiguratus splendet sicut sol: & uestimenta eius facta sunt sicut lumen. Post hoc scriptum est: quoniam audientes lucidam nubem testimonium dantem filio dei apostoli tres non sustinentes gloriam uocis: neque uirtutem praecedentem ex ea: supplicati sunt deum: cadentes in faciem suam. Valde enim timuerunt spectaculi nouitatem: & testimonium uocis. Intelligentes enim discipuli ipsum esse filium dei uiui: qui uisus est Moysi: & dixit. Non uidebit homo faciem meam & uiuet. Postquam uiderunt faciem filii dei factam sicut lumen: & audierunt testimonium dei de ipso: non sustinentes humiliati sunt sub ualidi manu dei. Hoc enim ostenderunt praetere timore cadentes in faciem suam. Eleuantes autem oculos Iesum solum uiderunt. Simplex quidem uoluntas uerbi est ista: quod Moyses & Helias uisi in gloria & locuti cum Iesu: abierunt unde & uenerunt: forsitan tradituri sermonem quem loquutus eis fuerat Iesus: eis qui nondum fuerant prodicati ab eo: qui in tempore passionis quando multa corpora sanctorum domitium aperitis monumentis itura fuerant in sanctam ciuitatem Hierusalem illam super quam non plorauerat Iesus ut illic apparerent multis. Spiritus autem secundum mysterium intellectus est iste: quod surgentes neminem alium uiderunt nisi Iesum solum. Facti enim fuerant unum Moyses (id est lex) & Helias (id est propheta) conuersi ambo in euangelium christi. Et non sicut prius fuerant tres: sic & manserunt: sed tres unum sunt facti. Post mysterium ergo ostensum in monte: descendit de monte discipulis praepit Iesus dicens: ut nemini dicerent uisum donec filius hominis resurgat a mortuis. Hoc simile illi quod superius est iam tractatum: quando praepit discipulis ut nemini dicerent: quod ipse erat Christus. Propter hoc ea quae illic dicta sunt posita sunt nobis & in hoc loco esse utilia: quoniam & hic uult Iesus: ut nemini manifestetur gloria eius ante gloriam passionis & resurrectionis ipsius.

Et interrogauerunt eum discipuli eius dicentes. Quid ergo scribae dicunt: quod Heliam oportet uenire primum? Sermo interrogationis discipulorum dicentium: Quid er-

go dicit scriba ad aliquid eorum quae superius scripta sunt respicit. Propter quod in quantum ualeamus temptemus hoc facere manifestum. Discipuli qui cum Christo ascenderant super montem recordabatur traditionum scribarum de Helia propheta: quoniam ante aduentum Christi erat uenturus: ut praepararet animas quae suscipiant eum. Visio autem quae facta erat in monte in qua et Helias est uisus: uidebat eis non conuenire cum traditione scribarum de Helia: quia non ante Christum eis uidebatur Helias uenisse sed cum Christo. Ideo falsam aestimantes traditionem scribarum propter huiusmodi uisionem de Helia dixerunt. Quid ergo dicunt scribae quoniam oportet Heliam uenire primum? Tu enim nobis manifestatus es ante Heliam: et priusquam ille ad hanc uitam humanam uenisset. Ad hoc respondit Iesus non reprobans quidem quae a scribis tradita fuerant de Helia: sed alium Heliam aduentum ante se indicans factum: quem ignorauerant scribae. Ignorantes autem eum quodammodo participes facti interfectionis eius: fecerunt ei quanta uoluerunt: similiter facturi Christo. Ideo respondens Iesus dixit. Helias quidem uenturus est primum: et restituet omnia. Dico autem uobis quoniam Helias iam uenit: et non cognouerunt eum. Quod dicitur propter Ioanem: Helias iam uenit: non anima Heliae est intelligenda: ut ne incidamus in dogma transcorporationis quod alienum est ab ecclesiastica ueritate. Nam et contrarium est his quae dicit Apostolus quae uidetur temporalia esse: et mundum istum finem habere: et ei quod ipse dominus ait: Caelum & terra transibunt: Et propheticum ei quod ait: In initio terram tu fundasti domine: & opera manuum tuarum sunt coeli: ipsi peribunt. Si enim secundum opinionem eorum eadem anima bis potest fieri in corpore: secundum statum eundem: ab initio saeculi usque in finem: interrogo quare fit bis? Si propter peccatum: quare non & ter: et frequentius fit in corpore anima: ut propter uitam hanc & peccata quae committuntur in ea patitur poenam transcorporationis: quae sola secundum opinionem animabus peccatricibus infertur causa uindictae? Quae si consequenter inferatur non erit cito ut anima definat iterum: atque iterum suscipere corpus. Semper enim propter delicta praecedentia reuertetur: & sic locum non habebit consummatio mundi. Si enim secundum hoc argumentum ei animae datur non redire ad corpus quae non habet omnino peccatum: per quot annos aestimas unam animam inueniri: quae omnino munda sit a peccato: & non habeat opus transfigurationem suscipere? Tantum & sic una quadam anima semper ex definitio numero animarum translata: et iam non reuertente ad corpus: deficiet aliquando per aliqua innumerabilia saecula nauitas mundo redacta ad unum aliquem: uel duos: uel tres. Post quos cum & ipsi fuerint propter perfectam iustitiam suam irreueritiles facti: consumabitur mundus: deficientibus uidelicet qui reuertantur ad corpus. Quod scripturarum non placet ueritati. Sciunt enim multitudinem peccatorum esse inueniendam in tempore consumationis: secundum quod ipse dominus manifestat: dicens. Tamen cum uenerit filius hominis: putas inueniet fidem super terram? Item alibi. Sicut fuit in diebus Noe: ita erit aduentus filii hominis. Sicut enim fuerunt ante diluuium manducantes/bibentes: & nuptum tradentes: donec intrauit Noe in arcam: & uenit diluuium & tulit omnes: sic erit & aduentus filii hominis: & erit eis qui tunc fuerint peccatores punitione: non in transcorporatione: sed in igne. Unde necessarium qui transcorporationis

dogma defendunt gentiles: quasi consequentias tibi dice recipientes denegant mundum esse aliquando consummadum. Contra quos respondemus: Si non consumatur mundus sed erit sine fine: non est deus omnia sciens priusquam fiat. Sed si forte ex parte unius: uel alterum sit futurum priusquam fiat: omnia autem nescit. quae enim nata sunt sine fine definitione aliqua comprehendendi non possunt: & consequens est: ut nec prophetiae possint fieri de omnibus quasi sine fine omnibus constitutis. Adhuc dicimus eis qui putant animam Ioannis: animam fuisse Heliae: et primum quidem uocatam Heliam: postea Ioanem: quare angelus qui uisus est Zachariae ita dixit: Ecce Helisabeth uxor tua concipiet: & pariet tibi filium: & uocabis nomen eius Ioanem? Si enim anima ipsa fuit heliae: oportuit & secunda uice natum uocari Heliam: aut ostendi aliquam mutationis causam: sicut in Abram & in Abraham: & in Saram & in Sarai: & in Iacob & in Israhel: & in Simonem & in Petrum. Tamen nec sic ratio ualida uincitur: quoniam illos in una eademque uita mutata sunt nomina. Sed dicit aliquis eorum. Si non Heliae fuit anima Ioannis: quare Saluator Heliam appellauit Ioannem? Et puto quod Gabriel in uerbis quae locutus est Zachariae demonstrat: quid Heliae translatus est in Ioannem. Dicit enim ita. Et ipse praecedet ante eum in spiritu: & uirtute Heliae conuere corda patrum ad filios: & incredulos ad sapientiam sanctorum: & non dixit: Ipse praecedet ante eum in anima Heliae. Manifeste enim scriptura cognoscit aliud esse animam: aliud autem esse spiritum: sicut testatur Paulus dicens. Deus autem sanctificet uos ad perfectum: & integer spiritus uester & anima: & corpus conseruetur in aduentu domini nostri Iesu christi. Et apud Daniele. Benedicite spiritus & animae sanctorum domini. Helias ergo Ioannes non propter animam est appellatus: sed propter spiritum & uirtutem quae non contristant uirtutem scripturae: si primum fuit in Helia spiritus: & postea in Ioanne factus est: sicut conuenienter Apostolus ait. Spiritus prophetarum/prophetis subiectus est: non animae prophetarum prophetis subiectae sunt. Adhuc ad confirmationem eorum quae angelus dixit. Et ipse praecedet in spiritu & uirtute Heliae: accipiamus de quarto libro regum quod est tale. Et factum est cum transisset: dixit Helias ad Helisaeum. Pete quid faciam tibi priusquam tollar a te. Et dixit Helisaeus. Fiat spiritus tuus duplex in me. Et dixit Helias. Dure petisti. Tamen si uideris me ascendentem a te: fiat tibi sic. Si autem non: non fiat. Et quoniam dixerat: Si uideris me: fiat: si non: non fiat. Volens scriptura ostendere quod factum est sic Helisaeo: sicut ipse petierat: sic addidit. Et ascendit Helias in commotione quasi usque in coelum: et Helisaeus tuebatur. Et ipse exclamauit: & dixit. Pater pater agitator Israhel: & non uidit eum amplius. Quoniam ergo uidit propterea requieuit spiritus non anima Heliae in Helisaeo. Item postquam percussit aquas iordanis Helisaeus: & scissae sunt inde & inde transiit Helisaeus: & uiderunt eum filii prophetarum qui erant in hierico: & dixerunt. Requieuit spiritus heliae in Helisaeo. Et uenerunt obuiam ei: & adorauerunt eum in terra. Hoc diximus ut intelligamus Ioannem dictum Heliam non propter eandem animam: sed propter eundem spiritum: sicut & discipuli intellexerunt christi. Quoniam autem spiritus Heliae in Helisaeo quidem tantum requieuit: Ioannes autem praecessit ante Christum: non solum in spiritu: sed etiam in uirtute Heliae: ideo Helisaeus quidem

lisaeus quidem non est dictus Helias: Ioannes autem dictus est ipse esse Helias. Et si sermo aliquis intelligatur: Helias inferior eo uerbo quod erat in principio apud deum: & sic potest procedere ut uideatur Helias esse uerbum quod praemittitur quasi ad exercitationem hominum praeparatorum: ut fiant perfecti ad susceptionem uerbi perfecti. Et hunc ipsum sensum sicut potuimus ex parte tetigimus supra ubi tractauimus. Et si uultis suscipere ipse est Helias: quanta uoluerunt. Adhuc autem uideamus quod ait: & fecerunt ei quanta uoluerunt: ad quem refertur. utrum ad scribas: de quibus interrogantes discipuli dicebant: quid ergo dicunt scribae: sed non inuenimus aliquid passum Ioannem a scribis: nisi forte quia non crediderunt ei. Aut nisi forte quod superius diximus: socii fuerant facti in eis quae intulit Herodes Ioanni. Alius autem dicit quod ait: & fecerunt ei quanta uoluerunt: non ad scribas referri: sed ad Herodem: & ad Herodiadem: et filiam eius. Propter hoc autem quod sequitur: sic & filius hominis patitur ab eis: conseruius. Si autem primum ad scribas pertinet: & hoc ad scribas: & secundum ad ipsos. Nam inuenitur & Herodes in morte Christi fuisse conficius: & omnis domus eius.

Euangelium secundum Mattheum. Cap. xvi.

Nillo tempore. Descendente Iesu de monte: accessit ad eum homo: eius genibus prostratus dicens. Domine: miserere filio meo: quia lunaticus est: & male patitur. Aliquotiens enim cecidit in ignem: & aliquotiens in aquam: & obtuli eum discipulis tuis: & non potuerunt eicere eum.

Homelia lectionis eiusdem Origenis praesbyteri. Quae est. III.

Qui patientur: aut qui patientium domesticum sunt: cum plebe habentur non in monte. Propterea populi causa ad dispensationem descendit humanam: quasi de monte excelso diuinitatis: quemadmodum discipulorum electorum consequentium se gratia ascendit in montem excelsum: & ibi se transformauit in gloriam suam. Nam prius quidem descendit: propter ignorantes se: ad humilitatem humanam. Cum autem factus fuerit eis notus: ducit eos ad notitiam diuinitatis suae: ut dicant cum Apostolo. Si autem non uimus secundum carnem Christum: sed iam non nouimus. Descendit ergo ad turbam: ut qui non poterant ascendere super eum: propter infirmitates animarum suarum prodicerentur ab eo. Et nunc ergo non accessisset ad eum homo genibus prostratus: dicens. Domine: miserere filio meo: nisi cum discipulis suis electis uenisset ad turbam. Considerandum est autem in quibus quidem infirmitatibus qui patientur credunt: & deprecantur pro sua salute: aut tangunt fimbriam uestimenti eius: & sanantur in quibus autem ipsi quidem qui patientur non faciunt hoc: pro eis autem qui faciunt: ut puta Centurio pro puero suo: regulus pro filio: archisynagogus pro filia: cananea pro filia sua uexata: & nunc qui genibus prostratus pro filio suo lunatico. Cum his considerabis & illud quando a semetipso saluator etiam a nullo rogatus sanat: sicut paralyticum eum qui triginta & octo annos in infirmitate habebat. Ipse enim saluationes ad alterutrum in idipsum comparat: & discusse multa eis qui possunt

audire absconditam in mysterio sapientiam dei dogmata demonstrabunt: de differentiis infirmitatum animarum: & de modo saluationis eius. Sed quoniam nunc non de omnibus: sed de proposito dictione sermo est mihi: Videamus moraliter primum quem esse lunaticum hunc dicere possumus: deinde quem aestimemus patrem eius rogantem pro eo: tertio quid est cadere patientem: non semper: sed frequenter aliquotiens quidem in ignem: aliquotiens autem in aquam: & quod est quod minime potuit a discipulis Christi sanari: sed ab ipso domino Iesu. Nam & ista est ratio. Si quidem omnis languor: & omnis infirmitas quam sanauit Saluator tunc in populo: referuntur ad infirmitates spirituales animarum: secundum differentias passionum: ut solutos quidem animo: & iam centem habentes animam super corpus: paralyticos animo aestimemus: cecos autem animo esse: qui mente sua non confiderant quod iustum est: uel iniustum. Surdos autem animo: qui non sunt ad susceptionem salutarium uerborum parati. Secundum ea conueniens est: ut de lunatico requiramus. Est ergo passio haec mutatio a melioribus ad deteriora: quia nihil differt a sanis qui patitur hoc in tempore quando non operatur in illo ipsa mutatio. Tabet autem iuuenis infirmitas animae in quibusdam hominibus qui frequenter aestimantur sani esse in castitate. uel misericordia: & uiuere secundum iustitiae uoluntatem. Aliquando autem quasi quadam correptione spiritus a passionibus comprehenduntur: & cadunt ab eo statu boni in quo stare putabant: & transuertuntur ad seductionem saeculi huius: & ad ceteras concupiscentias carnales. Forsitan non peccabis si huiusmodi homines dixeris (ut ita dicam) spiritualiter lunaticos esse: qui deiiciuntur a spiritualibus nequitias in coelestibus: & male habent frequenter in tempore quo comprehensi fuerint a passionibus animae eorum: & cadunt in ignem incendii: quoniam adulterantes (sicut ait Osee) fiunt sicut clibanus ignis ardens. Huiusmodi autem homines interdum cadunt in aquam: quoniam rex omnium qui sunt in aquis draco: deiicit eos a libertate animae in profundum fluctuum maris: id est in mala pessima uita istius humanae: quae mari assimilatur. Commendat autem hanc nostram de lunatico interpretationem: quod dicit sapientia: de inconstantia quidem iusti: sapiens sicut sol permanet: de inconstantia autem peccatoris ita: insipiens autem sicut luna imutatur. Et est uidere in talibus impetus quosdam quasi operum bonorum subripere: ita ut subripere possint ab hominibus laudes ab eis tamen hominibus qui nesciunt occultam inconstantiam cordis eorum. Vides autem eos minui iterum: & quod uidebat in eis lumen inuenitur non esse lumen diurnum: sed nocturnum: et lunare: & tadium minui: ut nec uideatur lumen esse omnino quod aestimabatur lumen. Forsitan ergo angelus qui sortitus est lunaticum illum talem: si tamen dicendum est omnem animam hominis sub aliquo angelo constitutam: quae si sub aliquo patre: pater huiusmodi lunatici appellatur: deprecans quasi pro filio medicum animarum: ut liberet eum qui non potest sanari a passione per uerbum humile discipulorum christi. Si autem etiam mutus & surdus daemonium intelligi moraliter oportet: dicimus quoniam ipse impetus inordinabilis quod boni speciem uidetur habere mutus & surdus daemonium est dicendum quod a uerbo expellitur christi solius: quoniam ille qui talis est nec uidet iustum: uel iniustum quemadmodum cecus: nec recipit admonitionem discipulorum christi: quemadmodum surdus. Ideo opus est ei christi sermone:

ut qui faciebat irrationabili prolatione quæ putarent a uidentibus bonam de cætero sine ratione nō agat. Secū dum uerbum autē doctrinæ Christi difficiles sunt ad sanandum huiusmodi passiones: ppter quod fortiter deiiciuntur postq̄ egerint ea: quæ putabatur bona: & est operatio quæ operatur in illis mala: & sic magna & fortis inter omnia mala ut monti assimiletur: nec expellatur a patiete: nec exeat nisi per oēm fidem eius qui passiones huiusmodi sanare nouerit. Ex omni enim fide montes huiusmodi transferuntur. Omnis autē fides grano sinapis cōparat: sicut potest fieri manifestum ex eo qdem quod scribitur. Si habueritis fidem sicut granum sinapis: dicetis monti huic: transi hinc illuc: & transibit. Apud Apostolum autē: Si habuero oēm fidem/ita ut montes transferam. Ideo arbitror/qm̄ omnis fides grano sinapis cōparatur: qm̄ conuenitur qdem fides ab hominibus: & modicum aliqd: & uile apparet: cum uero cōsecutum fuerit bonam aiam: id est recti hoīs terram: semen huiusmodi fit arbor magna: ita ut sine pēnis qdem nemo: pēnati autem qui sunt spiritaliter uolucres coeli: habitent in ramis eius. Sed qm̄ oportet & ipsa uerba interpretari: primum quæramus quare lumen appellatur/qui a spiritu in mundo uexatur: & quare passio ipsa nomen accepit a luna: quæ post solē/magnum luminare uocatur. Medici ergo loquantur sibi quæ uolunt/qui nec mundum spiritum arbitrantur: sed corporalem aliquam passionem: & dicūt humida moueri in capite: sicut aliquam comparisonem ad lūm lunare quod humidam habet naturam. Nos autē qui euangelio sumus credentes: dicimus hanc passionem mundum spiritum in hoīb. operari. Obseruat enim quædam scismata lūnæ: & sic operatur: ut ab obseruatione quorūdam scismatum lunæ pati hoīs mentiatur: & per hoc culpabilem dei creaturam ostēdit: ut oēs/sicut diximus/iniquitatem in excelsis loquantur. Qui æstimat ex efficientia stellarū consistere causam oīum infirmitatum: siue generalium/siue specialium: criminantes opera dei & quasdam qdem stellas dicentes maleficas: quasdam autē beneficas: cum nulla stella a deo sit facta/ut male faciat. Scdm̄ Hieremiam enim sicut in lamētationibus dicit: De ore dñi non procedēt mala & bona. Forsitan autē sicut iste imundus spiritus obseruat quædam lunæ scismata ut operetur in eo: qui ppter aliquas causas traditus est: sic & alii dæmones sicut aliqua stellæ scismata insidiantur eis: qui nō præbuerunt se dignos custodia angelorū sanctorū: ut nō sol/ac luna: sed et stellæ cæteræ blasphemantur ab hoīb. / qui in excelsis iniquitatem loqui non dubitant: & ponere in cœlos os suum. Post hæc uideamus quod loquens ad patrem lunatici/dñs dixit. O generatio incredula & peruersa/quo usq; ero uobiscum: Vsq; quo patiar uos? Nam qm̄ nō potuerunt eum sanare: neq; ipsi discipuli Iesu/ quasi adhuc modicæ fidei constituti: propterea dixit: O generatio incredula. Et si illis dixit: o generatio incredula/ nobis quid dicit? Et quod ait peruersa: ostēdit qm̄ expuerit malitiam est introducta extra naturam facta. Puto autem propter peruersitatem totius humani generis: quasi grauatus malitia eorū & conuersatione cum eis/ dixit. Vsq; quo ero uobiscum: quousq; patiar uos? Videamus etiam illud qd̄ dicit. Hoc genus non eiicitur nisi in ieiuniis & orationibus: & si aliquando oportuerit nos circa curationem tale

aliquid patientium permanere: non adiuremus/ neq; interrogemus/ neq; loquamur quasi audienti spiritui immundo: sed permanentes in orationibus & ieiuniis impetremus patienti salutem a deo: & abigamus ieiuniis/ & orationibus nostris spiritus malignos.

Conuersantibus autē illis in galilea/ dixit eis Iesus. Futurum est ut filius hoīs tradatur in manus hoīum: & occidant eum: & post tertium diem resurget. Et cōtristati sunt uehementer. Et paulo superius dictum est. exinde coepit Iesus ostendere discipulis suis/ qm̄ oportet eum ire in Hierosolyma: & multa pati a senioribus & principibus sacerdotum/ & scribis populi: & occidi: & tertia die resurgere. Et uidentur qdem hæc illis similia esse: ut facile quis dicat dñm eadem ipsa repetere: Quod non est ita. Nec enim id ipsum est ostendere discipulis: qm̄ oportet eum ire in Hierosolyma/ & multa pati &c. & dicere discipulis/ in Galilea constitutis/ quod nō dicimus supra: qm̄ futurum est ut filius hominis tradatur. Tradendum superius non est dictum. Hic autē non solum tradendum: sed etiam in manus hoīum tradendum audimus. In quo requiramus a quo est tradendus in manus hoīum: aut in quorū. Illic enim docemur a quibus patitur: & in quo loco patitur. Hic autē discimus qm̄ multa passurus est a supradictis non ipsis causam præbentibus/ ut multa patiatur: sed uel eo/ uel eis qui tradiderunt eum in manus hoīum. Traditum igitur filium Apostolus narrans a deo patre/ traditum manifestat ita. Qui unico filio suo nō pepercit: sed pro nobis oībus tradidit illum. Alius autē nō solum illud/ sed et cōsequētia congregans in idipsum: dicit ipm̄ qdem a deo traditum filium principi sæculi huius: cæteri q; principibus eius: deinde ab istis traditū in manus hoīum q occiderūt eum. Et exempli causa: accipe & illud qd̄ est scriptum de Iob. qui primum traditus est a deo in manum diaboli/ sicut dicit. Ecce trado tibi oīa quæ possidet. Itē. Ecce trado tibi eum: tñ animam eius serua. Accipiens autem diabolus bona eius in potestatem tradidit prædonibus: & equitibus qui fecerunt cornua tria. Vide ergo ne forte sicut bona Iob diabolus tradidit in manus prædonum/ accepta prius potestate a deo: sic & aliqua operatione princeps potestatis aeris qui operatur in filiis diffidētia tradidit eum in manus hominum: in quibus hominibus erat & Iudas/ in quem post panem ingressus est sathanas. Considera tamen/ qm̄ pater tradens filium cōtrariis potestatibus: non simpliciter tradidit eum: sed ppter misericordiam suam: ut saluaret genus humanum. Contrariæ autē potestates tradentes dñm in manus hominum: nō pro salute aliquorū tradiderunt eum/ sed quantum ad se: quia nemo eorū sciebat sapientiam dei absconditam in mysterio: tradiderunt eum/ ut inimica eius mors subiiciat eum sibi: sicut oēs homines qui moriebantur in Adam. Sed & hoīes qui occiderunt eum: uoluntatem habebant non sicut uoluntatem dei iam ordinatam: sed sicut uoluntatem potestatum qua filium dei uolebant fieri subditum morti. Non ergo ab hominibus in manus hominum traditus est: sed a potestatibus quibus eum pro nobis oībus tradidit pater: ut in eo quod traditur & fit sub eo cui traditur destruat eum qui mortis habebat impium. Impium autē mortis itelligēdum est habere diabolum nō istius mortis cōmunis sicut quam moriuntur oēs qui cōpositi sunt ex aia & corpore: anima eorum

eorū a corpore recedente: sed mortis illius quæ contraria est/ & inimica: ei qui dixit: Ego sum uita. Secū dum quam aia quæ peccauerit ipsa morietur. Ostēditur autē qm̄ non deus dñm in manus hominum tradidit: ex eo q ipse dicit. Si de hoc mundo esset regnum meum/ ministri utiq; mei resisterent/ ne traderer iudæis. Traditus autē iudæis in manus hoīum traditus est: non a suis ministris: nec ab aliquo eorū qui erant ipsius/ sed a principe sæculi huius: uel a principibus de quibus est dictum. Astiterūt reges terræ/ & principes cōuenerunt in unum aduersus dñm/ & aduersus Christum eius. Et isti quidem corporales reges astiterunt: sicut Apostoli in actibus docuerunt. Nos autē ex eo q traditus est a principibus in manus hoīum prodicamus hoc quod ait: Dirumpamus uincula eorū: & proiciamus a nobis iugum ipsorum: etiam de inuisibilibus regibus: & principibus sæculi huius itelligi posse. Nam cum facti fuerimus conformes mortis Christi: iam non sumus sub uinculis regum terræ: neq; sub iugo principum sæculi huius: qui aduersus dñm conuenerunt in unum. Propterea & pater unico filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit eum: ut suscipientes eum principes/ & tradētes in manus hoīum: ab eo qui habitat in cœlis irideantur: & a dño sublanētur: qm̄ in dissolutionem proprii regni: & principatus sui omnia agebant. tradentes eum in manus hoīum: qui tertia die resurgens: & inimicam suam destruens mortem: non solum mortis suæ conformes nos fecit: sed etiam resurrectionis. Prædicante autē dño qm̄ futurum est ut filius hominis tradatur in manus hoīum: & occidant eum: & tertia die resurgat: tristati sunt discipuli uehementer. Tradendum quidem in manus hominum: & occidendum itelligentes. non autem attendētes ad illud quod ait. Et tertia die resurget: nec considerantes quis esset: cui ad destruedam mortem trium dierum tempus sufficiebat.

Cum uenissent autem in Capharnaum: accesserūt qui didragma exigebant ad Petrum/ & dixerunt. Magister uerster non soluit didragma. Ait. Etiam. Et cum intrasset in domum: præuenit eum Iesus dicēs. Quid tibi uidetur Si mori reges terræ a quibus accipiunt tributum/ uel censum: a filiis suis: an ab extraneis? Dicit ei Petrus. Ab alienis. Dicit ei Iesus. Ergo liberi sunt filii. Ut autem non scandalizemus eos: uadēs ad mare mitte hamum: & eum qui prius ascenderit piscem tolle: & aperiens os eius inuenies statē rem. Illum accipiens: da eis pro me & te. Sunt ergo aliqui reges terræ: & eorū filii qui nō dant tributum/ uel censum: & alii præter filios eorum extranei a regibus terræ: ex quibus accipiunt reges terræ tributum/ uel censum: & sunt filii quidem eorū liberi apud reges terræ: sicut apud patres filii: Extranei autem extra terram quidem liberi sunt: propter eos autem qui dominantur eorum: & deprimūt eos sicut ægyptii filios Israel: serui propter quos seruientes: formam serui suscepit filius dei q nullum opus fecit luteum: & seruale. Quasi ergo habēs formam serui illius tributum & censum dedit: non aliud ab eo quod dedit discipulus eius. Ipse enim stater sufficiebat: & unum numisma quod dabatur pro Iesu/ & pro discipulo eius. Hoc autē numisma in domo quidem Iesu non erat: in mari autē erat: & erat in ore piscis marini: quem ipsum piscem arbitror adiuratum ascendisse ad hamum Petri: & compræhensum ab eo qui

hominum piscator fuerat factus: in quibus erat qui nunc moraliter dicitur piscis: ut tollatur ab eo numisma/ quod habebat imaginem Cæsaris: & fiat inter eos q piscati sunt eum. Qui ergo habet quæ sunt Cæsaris: Cæsari ea reddat: ut post hoc ualeat reddere deo quæ sunt dei: qm̄ Iesus nō habuit imaginem Cæsaris: princeps enim sæculi huius nihil habebat in eo. Propterea non ex proprio: sed ex conuenienti loco maris imaginem Cæsaris accepit eam: ut det regibus terræ pro se & pro discipulo suo: ut nec arbitrentur qui didragma accipiebant esse eum debitorem regum terræ: reddit enim debitum nō suscipiens eum: neq; possidens: neq; acquirens: neq; faciens eum sibi possessionē/ ut ne sit aliquando imago Cæsaris apud inuisibilem deum. Ita diximus sicut unum modum: qm̄ duplicē sensum habet hic sermo. Secū dum alterum autem talia dici possunt. Filiorū sunt quidam filii regum terræ: alii autem ppter hoc ipsum q alieni sunt a filiis regum terræ: nullius quidem eorū quæ sunt super terram filii sunt: sed aut dei/ aut filii dei/ aut alicuius filiorū dei. Quādo ergo saluator interrogat Petrum/ dicens. Reges terræ a quibus accipiunt tributum/ uel censum: a filiis suis/ an ab extraneis: dicente Petro. non a suis filiis/ sed ab extraneis: tale aliquid existima dicitur: dñs dicit de illis q extranei sunt a regibus terræ: ergo filii liberi sunt: qm̄ liberi sunt/ qui filii sunt dei. Filii autē regum terræ liberi nō sunt: quoniam omnis qui facit peccatum/ seruus est peccati. Liberi autem sunt qui manent in uerbis Iesu: & propter hoc cognouerunt ueritatem: & ueritas liberauit eos a seruitute peccati. Si ergo in ministerio quodam/ reges terræ a filiis dei liberis cōstitutis exigūt didragma Cæsaris hūia imaginem: cōsequens est itelligere qm̄ & quotienscūq; exurgūt quidam qui per iniustitiam tollant nostra terrena: reges huius terræ eos transmittunt ut exigant a nobis quæ sunt ipsorū. Quicumq; ergo filius est simpliciter: & non filius regum terræ: ille est liber. Tamen cum sit liber sollicitus agit ut ne scandalizet uel ipsos reges terræ/ uel filios eorū: uel eos qui accipiunt didragma. Ideo sic dicit. Sed ne scandalizemus eos: uadēs ad mare mitte hamum: &c. Et quāuis essent iniqui: tamen sollicitus egit Christus/ ut nec scandalizaret eos: & suo exemplo prohibet aliquod scandalum fieri etiam huiusmodi hominibus: siue ut ne amplius peccent scandalizati: siue ut saluentur suscipientes eum qui pepercit eis/ quominus scandalizentur. Et sicut in agro consolationis (sic enim interpretatur capharnaum) consolatur oēm discipulum: & liberat eum: & filium esse pronunciat: & dat ei uirtutem piscandi piscem primum ut ascendente eo consolationem accipiat Petrus super eum/ quē piscatus est: et propter hoc q ablatu est stater de ore ipsius aperto dandus eis quorū proprius est stater: & exigunt huiusmodi numisma qsi suum. Conuenienter poteris uti hoc textu aduersus auaros/ qui nullam habent in ore suo loquelam/ nisi pecunie. Cum autem uideris huiusmodi hominem ab aliquo Petro corruptum: q abstulit non solum de ore eius uerbum pecunie: sed & de toto affectu cōcupiscētia pecunie: dices eius modi hominem in mari fuisse: & in falsis rebus huius uitæ: & in fluctibus sollicitudinum auaritiæ: & habuisse in ore suo statērem/ quādiu infidelis extitit: & auarus: ascendisse autem de mari ad hamum rationabilem & compræhensum: atq; saluatum ab aliquo Petro: qui eum

docuit ueritatem: ut ne habeat aliquando in ore suo statuerem: sed pro eo habeat imaginem dei/ eloquia dei. Et si gna tibi ex numeris: quoniam p sanctis fm legem dei nō simpliciter didragmum datur: sed didragmum sanctum. Scriptum est enim. Et accipies quinq; ciclos fm didragmum sanctum. Sed & pro omnibus filiis israel fm caput datur didragmum sanctum. Quoniam ergo nō licet sanctis dei cum sanctis didragmis habere didragmum inquit: ideo accipientibus non sancta didragma: & inter rogantibus Petrum/ & dicentibus. Magister uester nō soluit didragmum: praecepit Saluator dari staterem/ in quo erant duo didragma: qui inueniebatur in ore piscis ascendentis primum qd dedit magister: & dant semp discipuli eius pro sua salute: & gloria christi: ut lōge faciant a se omnia quae imaginem Caesaris habent.

Secundum Matthaeum. Cap. xvi.

In illo tempore: Acceperunt ad Iesum discipuli eius/ dicentes. Quis putas maior est in regno coelorum? Et accipiens puerū/ statuit eum in medio eorū/ & dixit. Amen dico uobis: Nisi conuerſi fueritis/ & facti quēadmodum pueri/ non intrabitis in regnum coelorum. Siquis ergo humiliauerit se sicut puer iste/ ipse est maior in regno coelorum. Et qui acceperit puerum talem in nomine meo/ me recipit.

Homelia Origenis de eadem lectione. Homelia. V.

Um possit Mattheus nostrae eruditionis causa hoc solum exponere: qd accedentes discipuli Iesu interrogauerunt eum: & quomodo ad interrogationem eorū respondit: addidit fm quaedam qdem exemplaria: in illa hora accedentes discipuli Iesu: fm alia autem in illa die. Et necesse est ut non indiscussam uoluntatem relinquamus euangelistae: ppter quod exponentes in primis quod ait in illa hora/ uel in illa die: Videamus si necessaria est adiectio ista diei/ uel horae. Venerunt enim in capharnaum Iesus cum discipulis suis: ubi & didragma exigentes accesserunt ad Petrum: & interrogātes dixerunt. Magister uester non soluit didragma: ita Petro respondente ad eos: etiam & faciēs uerbum de didragmis Iesus: mittit Petrum cum hamo comprehendere piscem: in cuius ore dicebat inueniendum esse staterem/ ut daretur pro se & Petro. Ergo arbitror qm maximum hunc aestimantes honorem in Petro/ a Christo collatum: quasi per hoc iudicasset eum/ ceteris discipulis meliorem: cupiebant quod suspicabantur caute cognoscere. Simul autem & sperabant/ qd & causam ipsam reuelationis interrogantes indiceret. Hoc ergo ostendere uolens Mattheus adiicit ppter illud quod ait: hunc accipiens da ppter me & te/ in illa die uel hora accesserunt discipuli ad Iesum/ dicētes. Quis putas maior est in regno coelorum? Forſitan autem & dubitabant etiam ppter illud quod superius tres discipuli magis erāt dignificati/ assumpti in montem cum ipso/ ut uiderent transfigurationem gloriae eius. Dubitabant aut quis de tribus illis melior iudicatus esset a Christo. Distrahebatur aut aestimatio sensus eorū: per uarias causas. Interdum quidem Ioānem forſitan meliorem putabant esse: eo qd recubuerat super pectus saluatoris in cena: & secreta consilia ei prae ceteris fuerant declarata. Interdum autē arbitrabantur Petrum maiorem

in regno coelorum: uel propter staterem hunc qui datus est pro Christo & Petro: uel ppter illud quod Petrus dixit ad Iesum/ praeter ceteris: Tu es Christus filius dei uiui: & Christus ad eum. Beatus es Simon bariona: quia caro & sanguis non reuelauit tibi: sed pater meus qui est in coelis. Et ego dico tibi quia tu es petrus: & super hanc petram/ aedificabo ecclesiam meam: & portae inferorum non praeualebunt ei: &c. Iterum autem forſitan eorū reuocabatur opinio: propter quod dixerat Christus ad Petrum: quod aliis nō dixerat discipulis: uade post me sathana: scandalū mihi es: quia non sapis quae dei sunt/ sed quae hominum/ ne forte non esset maior Petrus: sed unus ex filiis Zebedei. Haec diximus ppter ea qd ait in illa die/ uel hora/ qm de statereser mo fuerat factus. Post hoc aut uideamus quod ait: & acceperunt discipuli ad Iesum: quasi discipuli ad magistrum proponētes interrogationem: quis esset maior. In his aut imitatores discipulorū Christi esse debemus: si qn aliquid in nobis quasi dubium quaeritur & non inueniē: ut cum omni consensu accedamus ad Iesum semper praesentem: ubiq; duo uel tres in noīe eius fuerint congregati: qd potens est illuminare corda oīum: qui ex toto corde discere uolunt ab eo/ ad intelligendum solutionem oīum quae/ stionum. Nō est aut absurdum/ ut fm Christi exemplum interrogemus aliquem eorū doctorem/ qui praepositi habentur ecclesiis. Quid ergo iam sciebant discipuli fm hanc interrogationem: quid aut adhuc ignorabant/ uideamus. Nam quia nō est aequalitas sanctorū in regno coelesti sciebant: & quia cum nō sit aequalitas est aliquis maior & minor: sed quomō maior/ & qualiter uiuens minimus: hoc discere cupiebant/ nisi forte cautius eo quod alibi docuerat ipse. Sigs soluerit unum ex mandatis istis minimis: & docuerit sic hoīes: minimus uocabitur in regno coelorum. Et quis esset maior sciebant ex eo qd ait: sigs fecerit/ & sic docuerit/ hic magnus uocabitur: sed ex multis magnis qd esset maior: hoc eis non erat manifestū. Et qd multi qdem sunt magni: nō aut aequaliter magni: indicat nomē magni possum in psona Isaac: qd proficiens magnus fiebat: donec efficeret magnus ualde ualde. Scriptum est autē id ipsum etiam in Moyse/ & in Ioāne baptista: & in ipso etiam saluatore. Et omnibus constat/ qm etsi oēs hi magni fuerūt fm scripturas/ tñ maior eis erat saluator. Ex eo ergo/ quod est ppositum in Isaac: donec fieret magnus ualde ualde: nō simpliciter/ sed cum additamento duplici ualde ualde cognoscere possumus: qm differentiae sunt magnorū. Et alius quidem est magnus: alius aut magnus ualde ualde. Ergo discipuli qdem quāsierūt quis esset maior. Ipse aut pleniorem facit sermonem demonstrans eis: etiam quomodo quis actibus maior efficiatur in regno coelorum: si/ cut subsequens sermo demonstrat/ dicens. Et uocans Iesum puerum/ statuit eum in medio eorū/ & dixit. Amen dico uobis/ nisi conuerſi fueritis/ ut efficiamini sicut pueri nō intrabitis in regnum coelorum. Quicūq; ergo humiliauerit se sicut paruulus iste/ hic erit maior in regno coelorum. Et qui acceperit puerum talem in noīe meo/ me accipit. Primum simpliciter exponamus ppositum uerbi: hoc est si quis uir constitutus usq; eo mortificauerit uiriles concupiscentias suas in spiritu: mortificans corporales actus: & semper mortem Iesu circumferens in corpore suo: ut

puer qui

puer qui muliebria nondum tentauit: nec sensit motus uiriles: iste talis conuerſus factus est sicut puer. Et quanto amplius appropinquauerit pueris recedens ab huiusmodi motibus: tanto amplius ceteris continentibus: & ad perfectum continentiae ascendere non ualentibus maior habetur. Quod autem propter muliebres passionē dicitur de paruulis est: hoc ipsum dicere conuenit: & in ceteris passionibus & languoribus: & ceteris infirmitatibus animae: in quas omnes pueri non incurrunt: priusq; incipiant absolutum proferre sermonem: ut puta ut conuerſus quis fiat sicut paruulus puer i iusticia: cum sit uir: & sicut est paruulus puer ad tristitiam: qui interdum in tempore mortui patris uel matris: uel alicuius amici ridet & ludit: talis fiat uir habitudinem puerilem circa tristitias repellendas perfectioris animae ratione cōmutans. Similiter dices circa extollentias quibus irrationabiliter extolluntur homines qui non sunt dei: quas pueri non patiuntur: nec qui conuerſi fuerint sicut pueri. Et nulla pene passio cadit in pueros anteq; absolute incipiant loqui. Si autem nulla manifestum est: quia nec timor: nisi forte fm aestimationem ceterarum passionum leuis & transitorius. Pueri enim malum timorem non patiuntur: ut puta: si quis puero cōminetur ne māmam petat: uel ne ploret: terreat qui dem: sed timor eius stabilis non est. Si quis autem terreat puerum talem/ & dicat: nisi hoc feceris occido te/ in cōdo te: aut simile aliquid: nunquid timet huiusmodi puer? Si/ cut ergo ceterae passionē non sunt firmā in pueris: sic neq; timor. Si autem quis & humiliet se sicut puer: nec enim magnum aliquid sapere cadit in puerum: neq; iactantia generis: uel diuitiarum uel aliarum rerum quae aestimantur bonae: non autem sunt: cadit in puerum: unde uidemus infantes usq; ad tertium: uel quartum annum: licet fuerint generosi similes se pbeant pueris degeneribus nec amplius diligūt diuites pueros qd pauperes. Si qd ergo uir habitudinem quā habent pueri ex aetate in se ratione suscepit: expellēs ea qd mouēt insensatos: factus est sicut puer: non se extollens in honoribus: neq; efferens se in diuitiis: neq; eleuans se claritudine generis: iste talis suscipiendus est & honorandus in noīe Iesu: qm pcpue in talibus est Iesus. Ideo dicit. Si qd suscepit unū talē in noīe meo: me suscipit.

Qui autem scandalizauerit unum de pusillis credentibus in me: expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius: & demergatur in profundum maris. Hoc exponere laboriosum est fm consequentiam praedictorum. Dicit enim aliquis: quomodo qui conuerſus est: & factus est sicut puer: & humiliat se ipsum quemadmodum puer quem statuit Iesus in medio discipulorum: minimus est & potens scandalizari: cum sit scriptum: pax multa diligitibus legem tuam & non est illis scandalum? Vide autem si rationabiliter hoc possumus explanare. Omnis qui Iesu quasi filio dei credit: & cōuersatur fm euangelicos actus: ad uiuendum recte conuerſus ambulat quemadmodum puer. Qui autem non conuertitur: ut fiat quēadmodum puer: hunc quidem impossibile est intrare in regnum coelorum. Multi enim conuertuntur ut fiant quēadmodum puer: sed non omnes qui conuertuntur ut fiant quēadmodum puer: iam pueniunt usq; eo: ut fiant similes pueris.

Sed unusq; qd tanto minus habet de similitudine puerorū: quantum longe est de habitudine puerili erga passionē carnales. In omni ergo credentium multitudine sunt quidam quasi nuper conuerſi: ut fiant quemadmodum pueri. Hi propter hoc ipsum qd sic conuerſi sunt: ut fiant quasi pueri: nondum autem sunt facti: sed uidentur nuper esse conuerſi: pusilli habentur in christo: & paruuli sunt scandali receptores: quibus occasionem scandali nō debemus praebere. Alioquin qui scandalizauerit unum de pusillis quos christus ostendit credentibus in se: expedit ei quasi utile ad medelam peccati: ut suspendatur mola asinaria ad collum eius: & demergatur in profundum maris. Sic enim reddens dignam uindictam in mari: ubi & draco habetur quem formauit deus ad illudendum ei: & sic quod expedit passus: qui punitus est: postea erit extra dolores qui sunt in profundo maris: quos pertulit tractus ab asinaria mola. Sunt autem & molarum differentiae: ut sint quaedam earum: ut sic appellem humanae. aliae autem asinariae. Et humana quidem est illa de qua scriptum est. Duae erunt molentes ad unam molam: una asinaria: & altera relinquetur. Asinaria autem quae imponitur scandalizanti unum de pusillis in christo credentibus: ut demergatur in profundum maris. Asinaria autem mola nō irrationabiliter dici potest: corpus grauissimum hominis mali quod semper deorsum trahit: quod suscipit in resurrectione unusq; peccator ut demergatur in abyssum quae dicitur profundum maris. Introducimus autem extra eam quam diximus: alteram expositionem siue dogmatis causa: siue exercitationis. Quāmus enim quem puerum uocans Iesus constituit in medio discipulorum: & uide si possumus puerum hunc intelligere spiritum sanctum: qui seipsum humiliat. Hunc Iesus accepit: & posuit in medio sensus discipulorum. Vult ergo Iesus omnes nos: ut auertamur ab omnibus: & conuertamur fm exemplum spiritus sancti: ut efficiamur sicut pueri: id est Apostoli qui & ipsi conuerſi facti sunt similes spiritui sancto qui posuit erat in medio sensus eorum: quos pueros christo deus pater dedit: fm quod scriptum est in Esaia dicente. Ecce ego & pueri quos dedit mihi deus. Et non est intrare in regnum coelorum: nisi qui a rebus secularibus auersus fuerit: & similis fuerit factus pueris illis qui spiritum sanctum in se habuerūt. Quem spiritum sanctum uocans Iesus a sua perfectione descēdens ad homines quasi puerum: statuit in medio discipulorum suorum: ut unusq; humiliet se: non simpliciter sicut puer: sed quemadmodum scriptum est: sicut puer iste: ita tamen ut propter deum quis humiliet se sicut & spiritus sanctus: ppter salutem hominum se humiliat. Quoniam autem & Iesus & spiritus sanctus a patre missi sunt in hunc mundum propter salutem hominum: manifestum est apud Esaia prophetam ex persona saluatoris ipsius dicentem. Et nunc dominus meminit: & spiritum suum. Quoniam autem in graeco spiritus sanctus neutri generis est: & non masculini quemadmodum apud nos: & tres casus habet similes: nominatiuum/ accusatiuum/ & uocatiuum: propterea transferentes in latinum sermonem nominatiuum pro accusatiuo uel casu transferunt: & dixerunt: & nunc

b

dominus misit me: & spiritus eius: cum sit uerius sic esse in graeco: & nunc dominus misit me: & spiritum sanctum. Tamen si quis uolenter contra rationem ueritatis defendere uult: quod ita sit dictum: & nunc dominus misit me & spiritus eius: sine dubio ita intelligimus filium dei misit a spiritu sancto: quemadmodum & ductum a spiritu sancto in desertum secundum humanam naturam quam Christus suscipiens per omnia imitatus est: ut etiam a spiritu sancto agatur: quemadmodum omnes homines dei. Maior ergo est in regno coelorum qui se humiliauerit praeter omnibus humiliantibus se: secundum imitationem illius pueri: & multi sunt qui nolunt se humiliare sicut puer ille. Sed qui praeter omnibus factus fuerit propinquior puero illi: ille erit omnibus maior. Debemus ergo suscipere puerum talem in nomine Iesu: quoniam in eo habitat Iesus. Et quemadmodum Iesum suscipit qui suscepit unum puerum talem in nomine eius: sic Christum refutat & pellit: qui non uult suscipere puerum talem in nomine Iesu: licet sit minimus: ita ut possit scandalizari: propter quod non plenius humilitatem imitatus est puerilem. Et conferamus euangelistarum dicta de capitulo isto: si forte manifestior fiat sensus propter spiritum sanctum quem diximus puerum illum intelligi posse. Et Marcus quidem dicit. Et accipiens puerum statuit in medio discipulorum: & complexus eum dixit eis. Si quis unum puerum talem receperit in nomine meo. Lucas autem ita. Et accepit puerum: & posuit eum non solum in medio eorum: sicut ait Matthaeus & Marcus: sed apud se: & dixit discipulis suis non ita: si quis acceperit unum puerum talem: uel unum de talibus pueris: sed ita: si quis acceperit puerum hunc in nomine meo. Secundum Matthaeum ergo & Marcum: potest quis dubitare utrum puerum spiritum sanctum dicat: quia sic dixerunt: si quis acceperit unum puerum talem. Secundum Lucam autem quis ambigit posse intelligi puerum illum spiritum sanctum: cum dicat. si quis acceperit puerum hunc in nomine meo. Secundum Lucam ergo debemus puerum illum id est spiritum sanctum quem accipiens Iesus posuit apud se: suscipere in nomine Iesu. Viuit enim puer ille quasi immortalis: & debemus eum ab ipso Iesu constitutum apud Iesum suscipere in nomine Iesu: quoniam cum sit Iesus nunquam recedens a puero illo sit apud eum qui receperit puerum in nomine eius. Et quoniam nec pater recedit a filio: si quis recepit filium: recepit apud se simul & patrem. Qui autem recepit & puerum in nomine Iesu: & Iesum in nomine patris: in omnibus minorem se praebet discipulis Christi seipsum minorans. Et quantomagis se minorauerit: tanto maior efficitur ab eo qui ei minoratio nis dedit mandatum.

¶ Vah huic mundo a scandalis. Neceesse est enim uenire scandala. Verumtamen uah homini illi: per quem scandala uenit. Digna est res querere in hoc loco: quid dicit esse mundum cui promittitur uah: cui omnia scandala afferunt uah. Intelligere autem aliquid poterimus: si congreghemus scripturarum exempla in quibus nominatur mundus. Arbitror ergo quia non coeli & terrae spatium secundum scripturas diuinas dicitur mundus: sed terrenus iste tantummodo locus: uel homines qui sunt habitatores loci istius. Sic enim intelligitur illud quod ait. In mundo enim erat

uerum illud lumens: id est in loco terrae nostrae quam habitamus: & mundus per ipsum factus est: id est orbis terrae: & mundus eum non cognouit: id est homines habitatores terrae istius. Incongruum enim est: & mundus eum non cognouit: referre ad elementa coeli & terrae: ut dicat aliquis quoniam sol & luna: & stellae: uel aqua: uel terrae: uel angeli qui sunt in uniuerso hoc mundo lumen illud uerum non cognouerunt & non cognoscentes eum conseruauerunt ab eo sibi ordinem constitutum. Secundum hunc enim sensum: intelligitur etiam illud. Et nunc honorifica me tu pater: eo honore quem habui antequam mundus esset apud te. Manifestaui nomen tuum hominibus: quos dedisti mihi de mundo. Et post pauca. Ego (inquit) pro eis rogo non pro mundo rogo: sed pro eis quos dedisti mihi. Item post pauca. Et hi in mundo sunt: & ego ad te uenio. Et iam non sum in mundo: & isti in mundo sunt. Item post pauca. Et ego ad te uenio: & haec loquor in mundo: ut habeant gaudium meum plenum. In se ergo mundus dicitur: uel locus iste terrenus: uel homines qui sunt in eo. Ex enim mundo dedit filio homines pater: pro quibus rogat filius patrem solis: & non pro omnium hominum mundo. Nam ubi magis necessarium est ut seruemur a patre: qui in mundo: quem dicit Ioannes & mundus totus positus est in maligno: Item in sequentibus. Ut mundus credat quia tu me misisti. Ergo locus iste: & homines qui sunt in eo dicuntur mundus: quibus uah a scandalis: omnibus enim hominibus quos tamen scandala uiuere possunt: uah est a scandalis. Quod non procedit ut de electis mundi intelligamus. Si autem uah est mundo a scandalis: non autem sunt discipuli Iesu de hoc mundo: sicut nec magister eorum de mundo est: nemini discipulorum Christi potest esse a scandalis uah: quoniam pax multa diligentibus nomen dei: & non est illis scandalum. Si autem aliquis uidetur quidem esse discipulus Christi: adhuc autem est de mundo: propterea quod diligit mundum: & qui sunt in eo: id est aut uitam istam carnalem: aut possessiones terrae istius: aut pecunias: aut speciem: qualemcumque ut non conueniat ei quod dictum est de discipulis Iesu. quoniam non sunt de mundo: sine dubio possidebit: quasi de mundo constitutus uah quod mundo accidere solet. Si ergo uolumus declinare hoc uah: suscipiamus in nobis affectum apostoli Pauli dicentis. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce domini mei Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est: & ego mundo. Nemo autem amator corporalium specierum: uel iumentorum: uel aliquarum concupiscibilium rerum: uel uitae istius carnalis: potest uere dicere: mihi mundus crucifixus est: & ego mundo. Sancti enim qui sunt in hac habitatione ingemiscunt corpore humilitatis grauati: & omnia faciunt: ut digni efficiantur in illo resurrectionis mysterio inueniri: quando transformatio mabit deus corpus humilitatis non omnium: sed tantum discipulorum fidelium Christi ut fiat conformis corporis gloriae Christi. Sicut ergo nihil eorum ex quibus uah contingere solet contingit discipulo Christi: nam & si mille sint scandala non tangunt eum qui non fuerit de hoc mundo: sic qui receptor fuerit factus scandalis: aut propter inconstantiam filii dei suae: aut quia non ex toto corde consentit salutantibus Christi mandatis: ut iam non nideatur discipulus Christi: tanta scandala

scandala comprehendunt eum quatenus fuerit obligatus in mundo. Neceesse est enim uenire scandala. Aliud enim sunt ipsa scandala: aliud autem homines per quos ueniunt scandala. Ergo uenientia scandala sunt Angeli sathanae: & malignus chorus demoniorum qui quaerunt organa digna per quos operentur. Et plerumque quidem inueniunt: qui omnino extranei sunt a cultura dei: interdum autem & eos qui uidentur fideles quibus maius uah per quos contingit: mundo cui contingit. Nam multo peius erit esse differetiam tormentorum: secundum illud quod ait. Remissius erit Tyro & Sidoni: quam ciuitatibus in quibus fecit uirtutes & correptae non sunt. Si enim uah mundo a scandalis: ei quidem qui scandalizatur iuste est uah: quia miscens se mundo: uoluntarie receptor scandalis factus est. Ei autem grauius erit uah: per quem scandalum uenit: quoniam praebuit se spiritibus imundis scandalizantibus ministrum ad scandalizandum homines infirmos: & mundiales. Si autem haec diligenter intelligeremus quae dicuntur: uah per quem ueniunt scandala: & qui scandalizauerit unum de pusillis istis: expedit ei ut alligetur mola asinaria collo eius & demergatur in profundum maris: quoniam sic uindicta deus eos qui scandalizati fuerint ab eis qui scandalizauerunt: & quae intelligeremus timeremus: nunquam peccaremus in fratres: nec percuteremus conscientias eorum infirmas pro quibus Christus mortuus est: propter quos quasi in Christum peccantes subibimus poenas cum requisita fuerint animae: quae propter nos petierunt ex nobis. Deinde uideamus quomodo intelligere debeamus: quod ait. neceesse est ut ueniant scandala. Similiter enim exponit etiam Lucas dicens. Impossibile est ut non ueniant scandala. Et sicut neceesse est mortalem mori: & impossibile est ut non moriatur: & sicut neceesse est maducare hominem in corpore constitutum: & impossibile est ut sine esca qui corporalis est uiuat: sic neceesse est uenire scandala: & impossibile est ut non ueniant. Et uide si potes accipere ad exemplum maliciam: quae est in coelestibus neceessarie corputa esse uirtutibus. Impossibile est enim inueniri hominem omnino sine peccato: & absque peccato suscipere posse uirtutes: quia nec potest esse uerum bonum: nisi habeat impugnationem mali. Sicut ergo neceesse est sustinere maliciam coelestium: & impossibile est eam non sustinere: sic neceesse est uenire scandala: & impossibile est ut non ueniant. Maxime si intellexeris maliciam malignarum uirtutum principalem esse maliciae istius quae in hominibus est: & semper quaerentem organa quaedam per quae operetur aduersus homines mundi. Forsitan autem & irritantur magis malignae uirtutes: quantomagis uerbum Christi in hominibus inualescens expellit ab eis malignas uirtutes: quae prius consueuerant habitare in animis eorum: & daemones qui delectabantur in sanguine sacrificiorum: irascuntur dum eorum cultura minuitur: nec offerunt eis sacrificia consueta: ideo scandala uenire neceesse est. Et scandala quidem ipsa uenire neceesse est: non tamen per illum nescio quem uenire neceesse est: propter quod ei per quem uenerit erit uah: quoniam dedit locum malignae operationi in se uolenti scandalizare. Ne putes in natura aliqua uel in substantia esse scandala quae hoies quaerunt per quos operentur. Sicut enim deus mortem non fecit: sic nec scandala creauit: sed libertas proprii arbitrii in quibusdam

genuit scandalum nolens pro uirtute suscipere laborem. ¶ Quod si manus tua: uel pes tuus scandalizat te excide eum: & proice abs te. Bonum enim tibi est introire in uitam claudum uel debilem: quam duas manus uel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum. Et si oculus tuus scandalizat te erue eum: & proice abs te. Bonum est tibi unum oculum habentem in uitam intrare: quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis. Docet nos per parabolam sermo: quoniam nec proximis nostris: uel adhaerentibus nobis debemus parcere scandalizantibus. Superius cum dixisset antiquis dictum est: non adulterabis: ego autem dico si quis uiderit mulierem ad concupiscendum eam iam incoehatus est eam in corde suo: post haec uerba statim subiunxit. Si dexter oculus tuus uel manus scandalizauerit te: ostendens quoniam de illis membris scandalizantibus loquebatur quae sunt intra nos. Propterea uoluntates animae exposuimus ibi esse scandalizantia membra. Hic autem cum dixisset: uah mundo a scandalis: neceesse est enim uenire scandala: sed uah per quem ueniunt (uidelicet hominem) statim subiungit. Si manus tua uel pes tuus uel oculus tuus scandalizauerit te: ostendens quoniam non de membris scandalizantibus quae sunt intra nos loquitur: sed de hominibus quae sunt extra nos pertinentes ad nos: ita ut manus aut pedes aut oculi astimentur gratia charitatis coniuncti. Et uere quaedam scandala ex nobis ipsis nascuntur: sicut ait Iacobus in epistola sua. Deus neminem temptat: sed unusquisque temptatur in concupiscentiis suis. Quaedam extrinsecus ueniunt: uel ab extraneis: uel a proximis: de quibus praefatus loquitur sermo. Et bonum quidem erat: ut laudabilis esset: & oculus & manus: ut ne possit iuste dicere oculus manus: neceessaria mihi non es. Si autem aliquis ex toto ecclesiae corpore uideatur manus propter aliquem actum: conuersus autem factus fuerit scandalizans: oculus dicat huiusmodi manus: neceessaria mihi non es: & dicens praecidat eam & pellat a se: sic bonum est: ut sit & caput beatum: & pedes tali capite digni: ut ne possit caput iuste dicere pedibus: neceessarii mihi non estis. Si autem aliquis fuerit in ecclesia pes scandalum faciens corpori uniuerso: dicat caput huiusmodi pes: neceessarius mihi non es: & praecidens repellat eum a se. Melius est enim ut residuum corpus itret in uitam sine membro scandalizanti: quam totum corpus ecclesiae morbo scandalis per omnes currente mittatur in gehennam. Sic bonum quidem erat: ut & ille qui factus est oculus dignus esset capiti Christo: & toti ecclesiastico corpori. Si autem conuersus oculus ille factus fuerit scandalum corpori uniuerso: eiiciatur oculus scandalizans & extra omne corpus expellatur: ut sine illo oculo residuum corpus saluetur: quam illo oculo debilitato totam ecclesiam mittat in gehennam intenebratum uidelicet per oculum malum. Christum autem ecclesiae caput esse: non ego sed Apostolus intellexit. Sacerdotes autem rationabiliter possunt dici ecclesiae oculi: quoniam & speculatores habentur. Diaconi autem caeterique ministri manus: quoniam per eos opera spiritualia uniuersa geruntur. Populum autem esse pedes ecclesiae: quibus omnibus parcere non oportet si scandalum ecclesiae fuerint facti. Possumus autem hoc textu uti etiam de domesticis nostris: & quasi membris ita nobis dilectione coniunctis: siue parentibus: siue amicis quodam familiaritate di-

lectis: quibus parcere non oportet animae nostrae nocentibus. Praecidamus ergo a nobis quasi manum: uel pedem: uel oculum: patrem aut matrem uolentes nos agere contra pietatem: aut filium uel filiam: qui quantum ad se faciunt nos recedere ab ecclesia dei: & a Christo dilectione. Sed & si uxor gremii nostri: uel amici unanimes: facti fuerint scandala nobis: praecidamus eos ab anima nostra: quasi non amicos: sed aduersarios nostrae salutis. Qui enim non oderit patrem & matrem: & cetera quando tempus fuerit eos odire: quasi aduersarios & insidiatores: ut christum lucremur: hic non est dignus filio dei: et istis est dicere: quoniam claudus saluatur: qui perdiderit pedem: id est fratrem: & solus haereditans regnum dei saluatur. Et sicut sine manu quis saluatur perdens patrem uel matrem: ut illis parentibus solus saluetur: sic & sine oculo quis saluatur praecidens oculum suum a se: id est coniugem fornicantem: ut ne cum tali oculo duos oculos habens intret in ignem. Potest autem & sic intelligi ut actus animae peccans manus intelligatur: & incessus animae peccans pes: & uisus animae peccans oculus: quos oportet praecidere si scandalum faciunt. Frequenter enim ipsa opera membrorum pro membris in scriptura ponuntur: quale est illud. Et tuli manus meas ad mandata tua. Non ipsas manus: sed opera manu tollimus ad mandata dei: quando facimus opera digna deo. Et ad te leuauimus oculos meos. Non oculos istos: sed mentem quam per oculos uidet. Item. Converterte pedes meos in testimonia tua. Non pedes: sed motus animae conuertuntur ad testimonia dei: quando coeperimus uelle conuersari secundum deum. Quos omnes: id est uel uisum: uel actum: uel incessum: oportet abscindere si fuerint mali: ut sine illis intremus in uitam non facientes quod uolumus: quod ut intremus in ignem: facientes proprias uoluntates. Et primum quidem beata est res ab omni scandalolo abstinere: ut nulla uirtus animae comprehendatur in malo: sed omnibus utamur bonis. Sic enim cum duobus pedibus & duabus manibus & duobus oculis animae corporisque intrabimus in uitam aeternam. Si autem futurus est male utentes quadam uirtute animae perire: propter illam: melius est perdere: id est repellere usum uirtutis illius: scandalizatis: quod ut cum reliquis uirtutibus pereamus in toto.

Videte ne contemnatis unum de pusillis istis. Dico enim uobis: quoniam angeli eorum in coelis semper uident faciem patris mei qui in coelis est. Primum uideamus qui sunt pusilli: quos non oportet contemnere. Arbitror autem quoniam sicut in corporibus differentia est: ut quidam eorum sint pusilli: alii autem magni: alii uero mediocres: sic in animabus sunt quidam pusilli: aliae autem magnae secundum spiritalem mensuram: secundum quam uidet solus deus: & iudicat. Sed in corporibus non culpa hominis: sed propter rationes aliquas feminis est: alius breuius: alius magnus: alius uero mediocris. In animabus autem ex nobis est esse aliquem uel paruulum uel magnum: aut secundum opera: aut secundum fidem: aut secundum aliquos motus: & arbitrii nostri est si proficere uolumus in statu animae: & fieri magni: aut non proficere: & paruuli remanere. Sic audio & christo suscipienti naturam humanam: & secundum naturalia incrementa crescenti quod scribitur Iesus autem crescebat sapientia: & aetate: & gratia coram deo & hominibus. Unde consequenter Apostolus ait. Donec occurramus omnes in uirum per-

fectum in mensuram aetatis plenitudinis Christi. Occurrere enim in uirum & hoc perfectum: secundum interiorem hominem intelligendus est ille: qui transcenderit quae paruuli sunt: & euacuans ea peruenerit in uirum perfectum. Hoc modo intelligenda est esse mensura spiritualis aetatis in singulis animabus per quam proficit anima unaquaeque: & ex eo quod magnificat deum: magnificatur a deo. Secundum hanc magnitudinem spiritualis aetatis: & spiritualium incrementorum: & Moyses dicitur fuisse magnus: & Ioannes: & ipse dominus Iesus: de quo Gabriel praefatur: & erit magnus. Pusilli autem sunt qui nuper in Christo sunt nati: aut tales permanent sine profectu: quasi nuper nati quibus rationale lac necessarium est: qui adhuc carnales sunt: sicut ait Apostolus: & paruuli sunt in Christo: nec capere possunt escam uirilem. Pusilli enim quis sunt haeredes: tamen quia pusilli sunt quasi nihil differetes a seruis: quod diu pusilli sunt: seruitutis habent spiritum in timore. Qui autem per dilectionem dei perfectam miserit foras timorem: iam non habet seruitutis spiritum in timore: sed spiritum adoptionis filiorum in dilectione dei. Item requiritur pusillorum istorum angeli qui praesunt eis quando incipiunt curam eorum habere: utrum ex quo per lauacrum regenerationis geniti sunt in Christo: quasi tunc nascentes infantes: & ultra non subiecti cuiusdam aduersariae potestati: aut ex tempore natiuitatis eorum carnalis: secundum praescientiam dei & praedestinationem ipsius: quos praesciuit: & praedestinauit: ut sint conformes gloriae christi. Vides quoniam qui caute utrumque discussit illius est affirmare utrum eorum sit uerum: & ad testimonium proferre scripturam uni ex duobus consentientem. In utraque enim parte multus quidem sermo fieri potest: tamen ex multo parum aliquid proferamus. Qui enim uolunt: mox ut quis fuerit natus eorum: qui praecogniti sunt a deo: accipere angelum propositum sibi utetur apostoli uoce dicentis. Qui me segregauit ab utero matris meae: ut reuelaret filium suum in me: quasi ex eo necessarium habeat angelum se regentem qui segregatus est secundum praescientiam dei. Item in epistola Iudae scriptum est ita. In deo patre dilectis: & Iesu Christo conseruatis uocalis. A quo conseruatis nisi ab angelis quibus traditi fuerat: ut conseruentur: & eruantur ab omni malo: quod praecogniti & praedordinati habebantur. Item profert & illud quod in psalmis est dictum: de uentre matris meae tu es meus protector: ut sit protector praecognitorum deus per angelos ad hoc ipsum ministerium deputatos. Sic & illud accipiet. Suscepisti me de utero matris meae. Item. Ad te proiectus sum ex utero: & alia mille huiusmodi habetia sensum. Qui autem uult ex eo hominibus dari angelum adiutorem ex quo per lauacrum regenerationis facti sunt: tunc nati infantes in christo dicet non esse credibile insensatis & incredulis & errantibus: & feruentibus desideriis uariis: & immundis in malitia & inuidia degentibus: odibilibus & odiabilibus inuicem fornicariis: & adulteris: interdum autem & masculorum concubitoribus: latronibus: et ebriosis: atque rapacibus praesse angelum sanctum: ut maculetur in huiusmodi actibus hominis cui datus est custos. Sed est homo quidem in tempore infidelitatis suae: & peccatorum suorum ex infidelitate nascentium sub angelis sathanae: & spiritibus malignis & imundis daemonis. Cum autem susceperit fidem: tunc Christus qui est redemptor: qui pretio sui sanguinis eum redemit a malignis

mit a malignis dominis: credentem in deum tradidit eum Angelo sancto: & propter munditiam semper uidenti faciem patris. Secundum ea quae sumus interpretati de pusillis discipulis conueniens est dicere: quoniam non habuit necessarium Christus mandare de magnis & perfectioribus fidelibus non contemnendis: sed de pusillis. propterea non simpliciter dictum est ne contemnatis unum de istis omnibus discipulis quos uidetis: sed ita unum de pusillis istis quos cognoscebat esse pusillos quod uidere poterat modicitatem & magnitudinem inuisibilium animarum. Talia & superius diximus. Si quis scandalizauerit unum de pusillis istis credentibus in me. Alius autem forsitan dicit pusillum hic dici perfectum: secundum illud quod alibi ait. Qui autem minor fuerit in omnibus uobis: hic erit maior. Qui enim humiliauerit se imitator existens illius quod semetipsum humiliauerit pro salute humana in medio omnium credentium: siue ille Apostolus fuerit: siue Episcopus ipse est pusillus quem Christus ostendit. Talem se posuimus etiam Paulus ostendit dicens. Mihi minimo omnium sanctorum data est gratia haec. Sed huiusmodi expositioni illud quod dicit: si quis scandalizauerit unum de pusillis istis: &c. non uidetur conuenire uel illud quod dicitur: sic non est uoluntas patris mei qui in coelis est ut pereat unus de pusillis istis: quoniam talis pusillus qui uere perfectus est non scandalizatur: nec perit: pax enim multa diligentibus legem dei: & non est illis scandalum. Et quoniam non perit pusillus huiusmodi dicere potest. quis nos separabit a charitate dei: quae est in Christo Iesu? &c. Sed quod hanc expositionem assumat ueram: dicit quoniam & iustus hominis anima uertibilis est: & scandalizatur aliquando: & si non facile sicut testatur Ezechiel dicens: etiam iustum a mandatis dei posse recedere: ita ut non imputetur ei iustitia prior. Propterea dicit. Si quis scandalizauerit unum de pusillis istis: & quia non est uoluntas patris mei ut pereat unus de pusillis istis. Qualis autem expositio sit uerior & tu sicut potueris iudicabis.

Post hanc parabolam sequitur de omnibus centum: & una ex eis errata pariter & inuenta. Hanc sicut potuimus tractauimus: exponentes euangelium: quod est secundum Lucam: quoniam & ille memor fuit parabola huius. Ne ergo repetere uideamur: hic praetermittentes transmittimus ad expositionem Euangelii secundum Lucam: omnem uolentem cognoscere quid senserimus in ista parabola.

Secundum Matthaeum.

In illo tempore. Dixit Iesus Petro. Si peccauerit in te frater tuus: uade & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit: lucratus es fratrem tuum. Si autem non audierit: adhibe te cum adhuc unum uel duos: ut in ore duorum uel trium testium stet omne uerbum. Quod si non audierit eos: dic ecclesiae. Si autem ecclesiam non audierit: sit tibi sicut aethenicus & publicanus.

Homelia Origenis de eadem lectione

Et est Homelia. VI.



Ideamus ne forte sententia haec non de quocumque peccato posita sit. Quod si alius quis qui nominatur frater peccauerit aliquid eorum peccatorum quae sunt ad mor-

tem: ut puta masculorum concubitores factus autem adulter: aut homicida: aut mollis: nunquid & istum talem sicut aliquem modica peccantem: rationis est ut arguat solus ad solum: & si quidem audierit qui talia illa peccauit statim eum dicere lucrifacitum: & si non audierit non prius eum expelli de ecclesia: nisi prius & coram testibus argutus & ab ecclesia: persisterit in actu priori. Non autem ignoramus quoniam sequens alius uerba: & aspiciens ad inensam misericordiam Christi dicere potest: quoniam cum uerba ipsa Christi nullam differentiam faciant peccatorum: superfluum faciunt: & contra Christi misericordiam: qui haec ad minima tantum pertinere distinguunt. Sed eum qui taliter sentit: non arbitror ad utilitatem communem ista sentire. Alius autem ipsa uerba caute considerans: & nihil extrinsecus subaudire uolens: non de omni peccato haec dicta defendit: quoniam qui grandia illa peccata: nec est frater: nisi forte nominetur frater. Differentia enim est inter fratrem: & eum qui nominatur frater. Et quoniam distant a se propterea dicit Apostolus. Si quis frater nominatur in uobis: si autem fornicarius aut auarus: aut idolorum cultor: &c. cum talibus nec cibum sumere. Nemo enim idolorum cultor: aut fornicator: aut auarus frater est. Et quis nomen baiulet Christi: tamen frater nominetur: non autem & proprie frater est. Sicut ergo assumptione eminentis misericordiae Christi: negligentibus peccandi occasionem dat: qui ad omne peccatum generaliter haec pertinere exponit: sic contra qui docet in minimis & humanis peccatis peccantem: & post argutionem testium: uel ecclesiae fieri oportere sicut publicanum & aethenicum in peccatis quae non sunt ad mortem: aut sicut lex appellat in numeris: non mortiferis: aliquid crudelitatis uidetur inducere. Nec enim aetheno cito aliquem inueniri in ecclesia: qui non iam ter in eadem culpa argutus sit: ut puta in detractioe qua inuicem homines detrahunt proximis suis: aut in inflatione: aut in epulatione: aut in uerbo mendacii uel ocioso: aut in tali aliqua culpa leui quae etiam in illis qui uidentur proficere in ecclesia frequenter inueniuntur. Considera ergo ne forte & illos qui assumptionem immensa misericordiae Christi: etiam ad peccata maiora haec pertinere interpretatur. praeter intellectus loci: & istos qui haec ad minima peccata asserunt pertinere: & propterea peccatorem minimorum peccatorum nisi bis uel ter argutus emendauerit: festatim sicut aethenicum & publicanum fieri arbitrantur. Quid ergo is qui ter argutus quasi aethenicus & publicanus factus fuerit arguenti: utrum omnino pereat: aut aliquid patiat: deus scit. Nos autem pronuntiare non possumus: secundum quod scriptum est. Nolite iudicare: ut non iudicemini. Item. Nolite ante tempus quid iudicare: donec ueniat dominus qui illuminabit occulta tenebrarum: & manifestabit consilia cordium. Primum quidem quoniam licet ei qui ter argutus non obaudiuit in quarto aut dire: ut iam non sit sicut aethenicus: & publicanus. Memores enim esse debemus eius quod dictum est. Sic non est uoluntas patris mei: ut unus ex minimis istis pereat. Sic enim oportet nos omnes praesentari ante tribunal Christi: ut reportet unusquisque propria corporis prout gessit siue bonum: siue malum. Deinde quia scriptum est secundum opera manuum uestrarum

continget uobis: & non multipliciter: aut dupliciter: aut septupliciter recipient de manu domini peccatores. Alii quando autem non secundum opera manu hominis redduntur ei: sed amplius quam peccauit. Hierusalem enim sicut docuit Esaias: dupliciter recepit de manu domini sua peccata. Vici enim autem israel quicumque sunt illi: septuplum recipiunt secundum quod ait in psalmo. Redde uicinis nostris septuplum in sinibus eorum. Et alii inueniuntur redditionis modi: quos si intelligamus sciemus quoniam expedit recipere in hoc mundo. Nonissime autem quia non puriter dixit sicut aethnicus & publicanus: sed ita sit tibi. Qui ergo in peccato leui correptus est: secundum quod diximus non se emendat: nos quidem sic eum debemus habere: quasi publicanum & aethnicum: abstinentes ab eo: ut confundat. An autem etiam a deo quasi publicanus & aethnicus iudicetur: non est nostrum pronuntiare sed est in iudicio dei. Conuenienter autem adiunxit post tres argutiones: factum aliquo sicut publicano & aethnico. Quaecumque ligaueritis super terram erunt ligata & in caelo: & quaecumque solueritis super terram erunt soluta & in caelo. Iuste enim ligauit qui ter arguit: & non est auditus eum qui factus est sicut publicanus & aethnicus. Propterea ille talis alligatus est: & condemnatus est apud omnes qui sunt in caelo. Ita & si argutus emendauerit se: ut iam funiculis peccatorum suorum non sit ligatus: iuste solutus est: etiam ab eis qui sunt in caelo. Tamen & illa quae superius soli Petro sunt dicta: uidetur etiam istis omnibus dicta: qui ter peccantes arguerint: si auditi non fuerint: & alligauerint super terram iudicantes peccatores: sicut publicanum & aethnicum. Sed quoniam oportebat aliquid maius habere Petrum praeter illis qui ter arguerant: ideo illi quidem sic dicit. Et tibi dabo claves regni caelorum: & quaecumque solueris super terram: erunt soluta & in caelis: & quaecumque ligaueris super terram: erunt ligata & in caelis. Non ergo modica differentia est quod Petro quidem datae sunt claves: non unius caeli: sed multorum caelorum: ut quaecumque ligauerit super terram sint ligata: non tantum in uno caelo: sed in omnibus caelis: & quae soluerit super terram sint soluta: non solum in uno caelo: sed in omnibus caelis. Ad eos autem qui multi sunt ligatores & solutores in terra: sic dicit: ut soluant & alligent: non in caelis sicut Petrus: sed in uno caelo: quia non sunt in tanta perfectione sicut Petrus: ut alligent uel soluant in omnibus caelis. Quanto ergo melior fuerit qui ligat: tantum qui alligatur amplius quam in uno caelo alligatur: & quanto melior fuerit qui soluit: tanto beator erit qui soluitur: quoniam in omnibus solutus est caelis. Iterum amen dico uobis quia si duo uestrum consenserint super terram de omni re quaecumque petierint: fiet illis a patre meo qui in caelis est. Vbi enim duo uel tres fuerint congregati in nomine meo: ibi sum in medio eorum. In primis uideamus sapienter si potest iste consensus esse in multis: uel in toto conuentu: ut in medio eorum sit Christus qui angustia & tribulata uia est quae ducit ad uitam: & pauci sunt qui inueniunt eam. Forsitan autem hoc tali consensu nec pauci consentiunt sibi per omnia: sed duo forte uel tres sicut Petrus & Iacobus: & Ioannes quibus quasi consentientibus sibi per omnia ostendit uerbum dei gloriam suam: ex eo quod non habebat speciem: neque decorem: uertens se ad gloriam suam: ut uestimenta sua ostenderet eis splenden-

tia sicut lumen. Consenserunt autem & duo / Paulus & Sosihenes scribentes corinthiis epistolam primam. Item Paulus & Timotheus mittentes secundam. Et tres consenserunt: ut esset Christus in medio eorum / Paulus & Siluanus & Timotheus scribentes thessalonicensibus. Item in ueteri testamento inuenimus consentientes tres super terram: ut esset in medio eorum uerbum dei: sicut ostendit superscriptio psalmi quadragesimi primi continens ita in fine in consensu filius chore. Cum essent tres filii chore: quorum nomina inuenimus in exodo: A fir: qui interpretatur eruditio: secundi Helcana: quod intelligitur dei creatura: tertii Abiafaph quod interpretatur congregatio patris: prophetiae ergo non sunt diuises: sed quasi ex uno spiritu: quasi ex una anima: & ex una uoce: consensu uide licet operante in eis sunt dictae & scriptae & locuti sunt tres quasi unus dicentes. Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te deus. Dixerunt autem & pluraliter in quadragesimo tertio: Deus auribus nostris audiuit. Ideo & Apostolus praecipit dicens: ut sitis perfecti in eodem sensu & in eadem sententia. Et in actibus de consentientibus dicit. Erat autem credentium cor unum & anima una: quoniam facti fuerant unum: si tamen possibile est sicut diximus in multis inueniri per omnia unum sentientes: ut nec modica sit dissensio inter eos. Non autem consentiebant corinthii dicentes. Ego quidem sum Pauli: ego autem appollo: ego uero cepha: & ego christi: sed erat in illis scisma: quo soluto congregabantur cum spiritu Pauli: & uirtute domini Iesu: ut iam non essent alius alium se mordentes: & comedentes: ut consummerentur ab inuicem. Consumit enim dissensus: sicut congregat consensus: & separat Iesum qui in medio consentientium sibi solummodo inuenitur. Et proprie quidem in duobus istis generibus fit consensus in fide: sicut ait Apostolus: ut sitis perfecti in eodem sensu: id est secundum eadem dogmata: & in eadem sententia: id est ut similes conuersentur. Ideo dicit si duo uestrum conuenerint super terram de omni re quaecumque petierint fiet eis. Manifestum est autem quoniam ubi non sit de omni re consensus: nec duo conuenerint super terram. Et ista est causa propter quam non exaudimur orantes: quia non consentimus nobis per omnia super terram: neque dogmate: neque conuersatione. Adhuc autem si corpus simus christi: & posuit deus singula membra in corpore ut id ipsum sapiant membra: & consentiant: & sollicita sint: ut patientemembro uno consentiantur omnia: & glorificato congaudeant omnia. Debemus in nobis musicum istum seruare concentum. Si autem enim in musicis nisi fuerit conuenientia uocum non delectat audientem: sic & ecclesia: nisi consensus habuerit non delectatur deus in ea: nec audit uoces eorum. Consentiamus ergo ut congregatis nobis in nomine Iesu: sit Iesus in medio nostrum: uerbum scilicet dei & sapientia: & uirtus ipsius. Est & alia expositio uerborum istorum quam exposuit aliquis ante nos exhortans ad castitatem quam exposuit aliquis ante nos exhortans ad castitatem quam exposuit aliquis ante nos exhortans ad castitatem. Si duo (inquit) uestrum conuenerint: id est uir & uxor ex consensu semetipsos ab inuicem separantes a corporali coniunctione: ut uacent oroni. Tunc enim orantes de omni re quaecumque petierint consequuntur praesente eis deo per talem castitatis consensum. Et iste consensus non uidetur coniugium soluere: sed uirtutem continentiae exercere. Si autem alter uoluerit

alter uoluerit caste agere: alter uero noluerit: aut non poterit: & propterea ille uolens & potens non condescenderit nolenti: & non potenti non erit in eis quod dicitur de omni re quaecumque petierint fiet eis. Scio & aliam expositionem. In malis enim hominibus peccatum carnis aie dicitur ad obediendum ei in desideriis eius. In his autem qui expulerunt quasi de throno corporis sui peccatum quod regnauerat prius in eis: & certant aduersus eum: caro quod concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem. In uiris autem perfectis obtinuit spiritus: & opera carnis mortificauit: & commendauit uitam suam carni: ut uiuificet mortalia corpora sua: propter inhabitantem spiritum in eis: & fit consensus duorum: spiritus: & carnis super terram quo consensu expleto: & oratio transmittitur corde quidem credenti ad iustitiam: ore autem consentienti ad salutem: ut cor non sit longe a deo: sed cum eo: ut iam non labiis appropiet: ei: & sic fiunt duo congregati in nomine Iesu. Adhuc autem beatus est si tres conuenerint in nomine Iesu: ut impleatur apostolicum illud uerbum. Deus autem sanctificet uos ad perfectum: & integer spiritus uester: & anima: & corpus sine macula seruet in aduentum domini nostri Iesu Christi. Potest autem fieri: ut duo conueniant sine tertio. Iucundum est autem istum consensum intelligere etiam circa conuenientia duorum testamentorum: in quo enim testamenta duo conueniunt sibi: ut nullus sit inter ea dissensus eorum: inuenitur oratio de omni re acceptabilis deo. Si autem & tertium congregatorem duorum requiris: non te pigeat dicere spiritum esse sanctum: quoniam sermones sapientium siue ante aduentum: siue in ipso aduentu: siue post aduentum sunt quasi stimuli: sunt quasi fixorii implantati: dati ab uno pastore. Sicut enim duos boues altercantes stimulus cogit in unum uenire: ita & sermo sapientium duo testamenta conuenientia reddit: etiam si in quibusdam inconuenientia uideantur apud eos qui non possunt attingere profundum consensum eorum. Nec illud pretereas: quoniam non dixit in medio eorum ero: sed in medio eorum sum. Ergo non medius futurus est: neque medius esse tardabit: sed mox ut consenserint inueniet Christus in eis: quoniam & Christus consensus est ipse. Tunc accedens Petrus dixit ei. Domine quotiens peccauerit in me frater meus: dimittam ei usque septies? Dicit ei Iesus: non dico tibi septies: sed usque septuagies septies. Quod putatur simpliciter dictum a Petro: quasi putanti septem peccata fratri dimittere peccanti in se octauum autem nequaquam: a saluatore autem quasi docente proximi in se peccata non solum in se dimittere oportere: sed etiam septuaginta septem: post septuaginta autem septem iam neque fratri dimittere: satis mihi uidetur contemptibile & indignum: & quantum ad Petri profectum in Christo: & quantum ad Christi eminentissimum intellectum. Ergo ne forte etiam haec uerba habent aliquem similem intellectum eis quae dicuntur in Genesi. Numerus ergo sextus uidetur esse operis & laboris. Septimus autem repaulationis. Et uide si potes intelligere eum quidem qui diligit mundum: & ea quae sunt in mundo operari: & secularia agit dicere septies peccare: et finem ei peccatorum esse numerum septimum. Tale ergo aliquid intellexit Petrus septem peccata aestimans indulgere proximi sui in se. Quoniam autem decades & hecatontades aliquem sermonem communem habent: ad numerum qui in monadibus est: & sciebat Christus extendere aliquos peccata sua etiam ulterius: propterea aestimo chri-

stum iuxta septenarium numerum: etiam septuaginta addidisse: ut dicat remissionem fieri oportere fratribus in hoc mundo degentibus: & secundum res huius mundi peccantibus. Si autem aliquis supergrediens ea peccata quae fieri solent in rebus mundialibus: & secularibus ultra peccaueris: si tamen & hoc possibile fuerit: iam non habebit iustam remissionem peccatorum suorum: quoniam remissio in istis rebus locum habet: & in istis peccatis iuste praestatur: siue tardius fiat remissio: siue cito. Non est ergo remissio: neque fratri qui supra septuagies septies peccat. Considera autem si potes & in natura omnium peccatorum ubicumque: uel quandocumque factorum: uel fieri potentium: quoniam est differentia cogitationem aliquam habens ad numeros: ut dicas omnium peccatorum pessima esse quae sunt supra numerum septuaginta septem: quando nec Iesus consiliatur Petro suo remittere supra numerum illum peccata: & si a fratre fiant in eum. Adhuc autem considera si potes secundum ea quae de Petro tradidimus: cui portae non praevalent inferorum. & hic intelligere eum: ut quasi in Petrum aliquis peccet qui in talem peccauerit qualis fuit Petrus. Et secundum huiusmodi quidem peccata esse eum in minori numero: non habenti peccatorum remissionem.

Euangelium secundum Matthaeum.

In illo tempore: Dixit Iesus discipulis suis parabolam hanc. Simile est regnum caelorum homini regi: qui uoluit rationem ponere cum seruis suis. Et cum coepisset rationem ponere: oblatas est ei unus qui debebat decem milia talenta: Et reliqua.

Homelia Origenis de eadem lectione. Numero. VII.

Repositum quidem parabola uult docere faciles nos esse ad indulgendum eis qui nocuerint nobis: maxime si postquam nocuerint satisfaciant nocitis nobis: & deprecetur dari sibi ueniam eorum quae offenderunt.

Illud quoque nos instruit quod etiam eorum peccatorum quae iam nobis a deo idulta sunt reuocationem faciet deus: etiam post indulgentiam: nisi indulerimus offenditibus nos: ita ex corde: ut nec modicam aliquam memoriam offensionum earum apud nos referemus. Post hanc parabola uoluntatem: est quidem & simpliciter per singula uerba eam discutere uniuersam: ut negotietur quis ex ipsa dissensione dictorum qui singula diligenter inquirat. Est et sublimior expositio & ministerialior secundum quam rationis est quare: rere quis est rex & qui serui: & quod principium ponendi rationem cum seruis: & quis est debitor talentorum multorum: & quae uxor eius: & filii eius: & quae omnia eius quae rex uendi praecipit: ut reddatur debitum de facultatibus eius. Quid est egredi eum qui accepit indulgentiam talentorum multorum: uel quis est ille conseruus unus qui non patrifamilias: sed seruo indulgentiam debitorum suorum conseruato debebat: & quod sibi uult numerus centum denariorum: & quid est effocare: et dicere: redde quod debes: & quis est ille carcer in quem conseruum suum detrusit indulgentiam conseruus talentorum multorum: & qui conserui qui sunt contristati: & domino nuntiantes omnia facta: & qui sunt tortores: quibus traditus est is qui conseruum suum detrusit in carcerem: & quo reddit tortoribus traditus omne quod debuit: ut iam nihil deberet. Iam nunc propositam expositionem tangamus. Simile est (inquit)

regnum coelorum homini regi. Si regnum coelorum assimilatum est cuida homini regi. Videamus imprimis quid sit hoc ipsum regnum coelorum quod assimilatum est homini regi: nisi filius dei: Ipse est enim regnum coelorum. Et sicut ipse est sapientia: ipse est iustitia: ipse ueritas: ita ipse est regnum. Regnum autem non alicuius eorum qui sunt deorum: nec quorundam eorum qui sursum habentur: sed omnium qui sunt sursum: qui appellati sunt coeli. Secundum hoc dicere potes: quoniam ipsum est christus secundum quod ipse est regnum: regnans quotidie in sensibus eorum: sicut est regnans & iustitia & sapientia & ueritas: ceteraeque uirtutes in eo qui factus est coelum per hoc quod portauit coelestis imaginem. Hoc ergo regnum coelorum quoniam factum est in similitudine carnis peccati: ut de peccato daretur peccatum: tunc similis factus est homini regi uniens eum sibi: & per omnia faciens eum sibi unum: & secundum hoc mysterium suscepti hominis: factus est Iesus christus: quoniam qui coniuigit se dominus: sit spiritus unus cum eo. Hoc itaque regnum coelorum quod assimilatum est homini regi per anticipationem dicitur: quia uoluit ponere rationem cum seruis suis. Nondum enim ponit. Positurus est autem: ut appareat quoniam unusquisque domini sui & regis probabilibus & intelligibilibus pecuniis usus est. Quas quidam quidem amplius: alius autem accipit minus: secundum enim uirtutem uniuscuiusque alii quidem dantur quinq; talenta quasi tantum sufficienti tractare: alii autem duo quasi minus potest: alii autem unus: quasi adhuc impotentiori. Et si quis consideret uarietatem humanarum animarum & ingenia hominum distantia inter se: quoniam iste quidem facit ad plures uirtutes: ille autem ad pauciores: alius uero ad istas facit: ad illas autem non facit: forsitan intelligere potest quoniam unaquaeque anima uenit cum aliquibus dominicis pecuniis in hunc mundum. Adhuc autem quaeres utrum oes homines serui sunt regis huius: aut quidam quidem serui quos praesciuit & praedestinauit: alii autem non serui: sed qui negociantur cum seruis. De quibus & dicitur cuidam seruo. Num oportebat te dare pecuniam meam ad mensam: ut ego ueniens cum usuris recepissem eam? Et sic requires utrum extra seruos habetur a quibus cum usuris promittit se recepturum dominus: non solum qui sunt alieni a fide sed etiam credentium quidam: serui autem hi soli quantum ad istas parabolas qui dispersores uerbi habentur: & quibus hoc est commissum: ut negocientur & facerent: nec enim omnibus consequens est intelligere dictum: negociamini donec redeo. Et sequitur: ut cum posita fuerit ratio cum seruis: requiratur etiam quare: cumque fecerunt serui ad eos qui extra domum fuerant reueris. Nec enim conseruus inuenitur fuisse uillico illi iniquitatis qui centum tritici choros debebat: aut cetum olei batos: secundum quod ipse uillicus manifestat dicens. Quantum debes domino meo. Et non dixit domino nostro. Intellige autem mihi oem quidem actum bonum lucrum dici: malum autem dispendium. Et sicut est differentia inter lucrum: & lucrum pecuniarum: sic & in bonis operibus differentia est inter bonum opus & bonum: sic differentia est inter malum opus & malum. Quorum differentiam solus deus scit: qui potest talia ista discutere: & ex ipso affectu uerborum: uel actuum uidet quare nostra ex nobis uidentur: sed non sunt ex nobis. Et quod est opus magni lucrum: uel quod mediocre: uel quod exiguum. E contrario quod peccatum magni

dispendium inuenitur cum ratio ponitur: uel quod minimi uel quod est damnum nouissimi quadratis. Ois ergo uitae nostrae ratio est ponenda a rege: quando oes nos presentari oportuerit ante tribunal christi: ut reportet unusquisque propria corporis prout gessit siue bonum siue malum: & adducatur ad rationem etiam omne uerbum otiosi: sum quod locuti fuerint homines: uel si quis aliquam porta uerit aliquem calicem aquae frigidae tantum in noie discipuli. Haec autem non sic dici putamus quasi opus habetiam multo tempore: ut ponatur nobis ratio de omnibus actibus uitae nostrae: ut suspitio sit rege ponente singulis in tanta seruatorum multitudine rationem: ne fortes ipsa necessarium habeat longum tempus: quoad usque ad finem perueniant omnia: quae ab initio mundi usque ad consumationem saeculi non unius: sed multorum saeculorum sunt gesta ab omnibus. Sed non est ita. Volens enim deus uentilare omnium mentes: ut unusquisque sentiat proprios actus bonos uel malos: cito omnia ab omnibus omni tempore gesta singulis quibusque faciet in mente ineffabiliter quadam uirtute. Nec enim sicut uos uolentes in mentem facere alicui ea quae fecit: opus habemus tempore sufficienti ad consumationem eorum quae dicuntur a nobis: & in memoriam rediguntur: sic & deus opus habet tempus uolens nobis in mente facere omnia quae gessimus in uita: ut cognoscere uniuersa quae fecimus: intelligamus propter quae aut punimur: aut honoramur. Siquis autem celeritati diuinae uirtutis circa haec omnia consumanda non credit: hic nondum intellexit deum qui omnia fecit: & non indiguit spacio temporis alicuius ad faciendam coeli & terrae & omnium quae in eis sunt creaturam. Nam & si uidetur in sex diebus fecisse omnia deus: maxime quia dicit: hic est liber generationis coeli & terrae: quae die facta sunt coelum & terra: audendum est tamen: & dicendum: quoniam tempus futuri iudicii non opus habebit spatio temporis: sed sicut resurrectio dicitur futura in momento: in ictu oculi sic puto & iudicium fore. Post haec uideamus quid est quod ait: incipiente eo ponere rationem oblati: ut ei debitor unus multorum talentorum: Initium iudicii est incipiens a domo dei qui dixit sicut scriptum est in Ezechiele angelis qui constituti fuerant super poenas. A sanctis meis incipite. Quod initium ictui oculi simile est quoniam in ictu oculi omnium sanctorum acta considerans iudicat eos: sic & tempus ponendae rationis erit quod concipitur mente. Nec enim obliui sumus quae dicta sunt supra de debitoribus plura. Propter quod non quidem scriptum est: ponente autem eo rationem sed ita. Incipiente autem ponere rationem: oblati sunt in principio ponendae rationis debitor multorum talentorum qui ad milia multa fecerat damna: & magna quidem ei erant iniuncta. Et creditus multa nullum domino attulit lucrum: ita ut debitor efficeretur multorum talentorum. Et forsitan ideo multorum talentorum factus est debitor: quoniam secutus est mulierem super talentum plumbi sedentem: cuius nomen iniquitas. Intellige autem unumquodque maximum peccatum dici talentum damni domini: qualia peccant fornicatores: adulteri: molles: masculorum concubitores: idolatrae: homicidae: sicut & iste nihil modicum: sed omnia magna & pessima peccauit: quod oblati sunt regi. Qui forsitan tot talenta perdidit: quatos perdidit homines qui receperunt eum in se talia operantem peccata: grade est enim homo: & honorabile uir misericors: & honorabile quasi talentum dignum

dignum siue aureum qualis fuit lucerna illa talenti aurei siue argenteum talentum: aut cuiuslibet alterius metalli intelligibilis: quorum mysteria in uerbis dierum scripta habentur: sicut & David ditatus talentis multis: quorum & numerus est ostensus in talentis aureis tantis: & argenti tantis: & reliquorum metallorum quae illic noiantur: ex quibus fabricatum est templum. Et cum non haberet unde redderet: iussit eum uendi: & uxorem eius: & filios eius: & omnia eius: & reddi debitum. Opus est ergo dicere secundum uoluntatem Christi: quis est debitor talentorum multorum: & quare uxor eius: & qui filii eius: & omnia eius: & quis est debitor qui ipsi debitori debebat: & qui conserui uidentes hunc quidem effocantem: illum autem effocari. Et sicut est quidem uere confiteor neminem exponere posse: nisi solum christum: qui discipulis suis omnia secreta soluit: ueniens in sensum eorum: & aperiens eis parabolarum thesauros: obscuros: secretos: inuisibiles: & confirmans demonstrationibus idubitalibus: aut eum quem uoluerit illuminare scientiae lumine: ut intelligat omnia parabola huius: siue autem potest esse diabolus: siue homo peccati: siue & neuter eorum: aut alius aliquis eorum qui sub diabolo sunt. Est enim sapientia hoc opus. Quando autem secundum parabolam homo rex uoluit ponere rationem: Videre est dignum: & ad quod tempus quae dicuntur referre debemus. Si enim post consumationem aut sub ipsa consumatione secundum tempus sperati iudicii: quoniam quis soluet quod dicitur de eo qui denarios centum debebat: & effocabatur ab eo qui multorum talentorum ueniam fuerat consecutus? Si autem ante iudicium quod potest ostendere positam rationem ab homine rege cum seruis suis: Dicimus igitur quoniam uidetur de temporibus iudicii praedictis hoc fore. Probatio autem huius est una quidem parabola istius ipsius euangelii posita in extremo. Altera autem secundum Lucam. Sed ne exponentes eam prolongemus sermonem. Breviter dicimus quoniam parabola quidem secundum Matthaeum: homo quidam peregre profectus uocauit seruos suos: & tradidit eis substantiam suam. Et alii quidem quinquaginta: alii autem duo: alii autem talentum unum. Et post multum tempus reuersus est dominus seruatorum eorum. Et hisipsis sermonibus scriptum est quoniam posuit rationem cum seruis suis. Considera ergo quod ait: & posuit rationem cum eis & conser cum isto quod dictum est: incipiente autem eo ponere rationem: & uidebis quoniam peregrinationem quidem patrifamilias appellauit tempus secundum quod donec sumus in corpore peregrinamur a deo aduentum eius: quoniam post multum tempus uenit dominus seruatorum eorum tempus esse iudicii cum uenerit in consumationem. Secundum Lucam autem clarior manifestat: quoniam homo quidam nobilis profectus est in regionem longinquam accipere sibi regnum: & reuerti. Proficiscens autem uocauit decem seruos suos: & dedit illis decem mnas: & dixit eis. Negociamini dum uenio. Iste autem nobilis uir qui odiebatur a ciuibus suis qui miserant legationem post eum: nolentes eum regnare super se: reuersus est regno accepto: & uocauit seruos quibus dederat pecuniam ut uideret quare esset negociatio eorum. Quis ergo non dicat quoniam nobilis ille homo qui abierat in regionem longinquam accipere sibi regnum & reuerti: christus est qui abiit accipere regnum & mundi: & omnium quae in eis sunt? Qui autem decem acceperant mnas: sunt quibus dispensatio uerbi credita est. Cuius autem eius secundum quod natus fuerat

in hoc mundo: & suscepit humanam naturam qui noluerunt eum regnare: iudei sunt qui ei credere noluerunt: & ceteri infideles. Haec retulimus ex eis uolentes ostendere: quoniam & hoc quod dicit qui uoluit ponere rationem cum seruis suis: ad tempus consumationis refertur quoniam etiam rex est regno accepto: quo accepto uoluit ponere rationem cum seruis suis: & incipiente eo ponere oblati sunt ei unus debitor talentorum multorum. Oblatus est autem quasi regi a suis ministris uidelicet angelis. Et forsitan unus est iste cui commissa fuit quaedam uillicatio magna: & quia non bene uillicauit: sed disperfit omnia sibi commissa: quasi factus debitor talentorum multorum: hic non habens unde redderet iubetur uenundari a rege: cum uxore: cui concubina factus est pater multorum natorum. Opus est autem non mediocre uideri in intelligibilibus patrem & matrem & filios. Sicut enim Hierusalem quae sursum est Pauli: & omnium similitum ei sic mater est quorundam quidem syene aegypti: uel mephis: aliorum autem tyris & sydon: & ceterae ciuitates quae noiae sunt in scripturis gentium impiarum. Et sicut hierusalem sponsa est ornata uiro suo christo: sic & illae matres uiros: quorundam possidentium eas coniuges sunt: uel sponsae. Et sicut sunt quidam filii hierusalem quasi matris: & christi quasi patris: sic sunt quidam filii syenes uel mephitis: uel tyris: uel sydonis: & praepositorum eis principum quasi patrum. Et forsitan & iste unus qui oblati sunt homini regi habet uxorem: & filios quos primum quidem iussit rex uenundari. Postea autem misertus dimisit ei omne debitum non ignorans futura: sed ut nos discamus quid actum est. Unusquisque ergo habetium secundum quod diximus uxorem: uel sponfam: uel filios: daturus est rationem cum uenerit rex ponere rationem. Et si in initio ponendae rationis oblati sunt: unusquisque enim eorum habet & debitores quasi princeps alicuius uel syenes: uel mephitis: uel tyris: uel sydonis: uel alicuius huiusmodi. Iste ergo dimissus est & indulgentiam consecutus exiens a rege inuenit unum de conseruis suis qui debebat ei denarios centum: & effocabat eum dicens. Redde si quid debes. Ideo arbitror effocabat eum: quoniam a rege exierat. nec enim effocaret conseruum suum: nisi excessisset a Rege. Adhuc considera subtilitatem scripturae: quoniam seruus quidam multorum talentorum debitor: procidens adorauit regem quasi regem: qui acceperat regnum: & uenerat ad rationem ponendam. Qui autem centum denarios debebat: procidens non adorauit: sed rogauit conseruum dicens: patientiam habeam in me: & omnia reddam tibi. Et rex quidem misertus dimisit eum cum debito uniuerso. Iste autem nec misereri uoluit suo conseruo. Et ille qui: dem & priusquam dimitteret non misit in carcerem debitorem talentorum multorum: sed iussit eum uenundari: & uxorem & filios eius: & reddi debitum. Iste autem uadens in carcerem misit conseruum: donec redderet quod debebat. Sunt autem & conserui quidam eius qui indulgentiam est consecutus talentorum multorum qui uidentes quare facta sunt a seruo immisericoe habentes uidelicet misericordiam similem regis contristati sunt ualde super eum qui centum debebat denarios: & in carcerem fuerat missus: & uolentes iuuare missum in carcerem enarrauerunt domino quare fuerant acta. Et uide quia non est scriptum: detraxerunt: uel dixerunt: sed enarrauerunt. Et tunc uocans eum dominus eius: dixit ei quod non dixerat prius. Sicut enim prius & miser

ricors rex non dixit in primis sibi ei oblato quasi debitori talentorum multoꝝ: serue neq; & male: hoc enim referua/ uit: ut non de pecuniis/ sed de conseruo in carcerem misso diceret. Tunc autem/ & ipse petiuit ei de indulgentia de/ bitoꝝ donata propter petitionem. Vide autem & humi/ litatem regis: qm̄ aliud qdem fecit debitor talentorū mul/ torum: aliud autē noiat rex. Debitor enim ille p̄cicens ado/ rauit eum dicens. Dñs autē eius: & rex uocās eum nō dixit/ oē debitū dimissi tibi qm̄ adorasti me: sed qm̄ rogasti me. Et iratus tradidit eum tortoribus: donec redderet omne de/ bitū. Et iam non iussit eum uenundari/ & uxorem eius & filios eius: q̄a peius eum oportuerat pati: propter mali/ tiam suam traditum tortoribus: donec redderet omne de/ bitum tortus ab eis. Qui autem sunt isti tortores: qui con/ stituti sunt super poenas. Et factum est cum consumasset Iesus sermones istos/ transiit inde/ & uenit in fines iudææ & reliqua. Non ad mediam iudæam/ sed ad fines ubierat Iordanis diuidens usq; trans illum sequutæ sunt eum tur/ bæ multæ: quos & sanauit in ipsis finibus iudææ trans Iordanem ubi baptismum dabatur hominibus. Et forsi/ tan ideo dicitur de turbis sequētib; dñm ad baptismum Iordanis: & sanauit eos ibi. Vere enim omnes ab infirmita/ tibus suis spiritalibus saluantur in baptismo. Qui autem in Iordane fuerit baptizati q̄ est in mysterio christi ex duo/ bus finitibus factus diuinitatis & carnis. Cōsidera autem differentiam turbarum: & Petri q̄ omnia reliquerat & se/ cutus fuerat eum. Turbæ enim nō dixerunt ei quod dixit Petrus: ecce nos omnia reliquimus/ & secuti sumus te: quid utiq; erit nobis? Et in turbæ qdem scriptum est. Et secutæ sunt eum turbæ multæ. Matthæus autem dicente dño si/ bi sequere me: non simpliciter secutus est: sed surgens secu/ tus est. Magnum enim est surgere/ & sic sequi Christū. Er/ go multi qdem sequuntur Christum sicut turbæ secutæ sunt: tñ non surgentes/ ut sequant: neq; relinquentes om/ nia sua propria. Pauci sunt autem q̄ surgentes sequuntur: & omnia relinquentes. Accesserunt autē ad Iesum scribæ et pharisei/ tentantes eum & dicentes. Si licet homini dimitti/ tere uxorem suam quacūq; ex causa? Ergo accedentium/ et interrogantium Christum: erant qdam tentantes. Tenta/ to autem dño tali quis discipulorum eius grauius feratq; positus est ad docendum: si tētatū fuerit a qbusdam? Ta/ men tentatoribus respondit dogmata pietatis. Quidam ergo dicebāt. Si licet homini dimittere uxore suam qua/ cūq; ex causa? Quibus respōdens dixit. Num legistis: qm̄ qui fecit ab initio masculum & foeminam fecit eos. Et di/ xit. Propter hoc relinquet homo patrem & matrē & iun/ getur uxori suæ: & erunt duo in carne una. Itaq; iam non sunt duo/ sed caro una. Quod ergo deus cōiunxit/ homo non separet. Et puto q̄ pharisei q̄ dicebant: si licet homini dimittere uxorem suam quacūq; ex causa: ideo p̄posuerūt hoc uerbum: uolentes eum reprehendere quicq; dixisset: ut si qdem dixisset: licet dimittere: culparet eum quasi sol/ uentem coniugia: si autem dixisset nō licet: iterum culpa/ rent eū quasi iubentem uiros conuiuere mulieribus etiam cum peccatis. Non autem uidebant q̄o eis manifeste & irreprehensibiliter fuerat responsurus. Sic & alibi interro/ gauerūt eum. Si licet dare tributum Cæsari: ut si qdem di/ xisset date/ culparet eum quasi subdētē hominibus po/ pulum dei: & addicentem eum Romanis/ & non legibus

dei. Si autem dixisset non licet dare: iterum culparet eum quasi seditiones/ & proelia concitantem: & facientem po/ pulum discedere a Cæsare/ q̄ mundum tenebat. Vide autē q̄o irreprehensibiliter respondit. Primum qdem interro/ gantibus si licet dimittere uxorem quacūq; ex causa/ di/ cens. Num legistis qm̄ qui fecit masculum & foeminam fecit eos &c. Ad illud autē quod obiecerūt dicentes: q̄o Moyses præcepit dare libellum repudii/ ait. Propter duri/ tiam cordis uestri. Vidit enim quia non omnis causa iuste soluit coniugium. Sed qm̄ oportet uirum cohabitare mu/ lieri quasi uasi infirmiori/ & reddere ei honorem: & susti/ nere onera uitioꝝ eius: eos qui in littera legis gloriabātur: ex ipsis Moyfi scripturis cōuicit dicens. Num legistis qm̄ qui fecit ab initio masculum & foeminam fecit eos? Et cæ/ tera. Tamen qm̄ tetigimus istum locum ubi & illud scri/ ptum dicitur: hæc uocabitur mulier/ q̄a de uiro suo assum/ pta est: sciēdum q̄a nihil proprium habet quātum ad græ/ cum/ uel ad latinum sermonem/ ut ideo uocetur mulier: q̄a de uiro suo assumpta est. Propterea legentes hebraica i/ uenimus originationem istam cōuenienter posita in hæ/ breo. Habet autem hæbraicum ita quod intelligitur & mulier et assumpta. Apud hæbreos enim mulier assum/ pta uocatur. Item quod est a uiro. Vides q̄o iunctum est iuxta id est a uiro sumpta. Vnde Theodocion sic posuit. Hæc uocabitur mulier sumptio: quia de uiro suo sumpta est. Symmachus autē ita: hæc uo/ cabitur quod est mulier a uiro. Et quod debet esse inter eos qui ex deo iunguntur dignum deo: qui iun/ xit addidit/ dicens. Itaq; iam non sunt duo. Vbi enim con/ cordia est/ & cōsensus uiri ad mulierem/ & mulieris ad ui/ rum: huius qdem quasi principis: illius autem quasi obse/ quentis: fm̄ quod dictum est: & ipse tui dominabitur: uer/ re de eis dicitur iam non sunt duo. Ergo deus est qui cō/ iunxit duos in unum/ ut iam non sint duo: ubi ex deo cō/ paratur uxor uiro. Et qm̄ deus cōiunxit/ ideo gratia est in/ eis: quos deus conuinxit. Quod Paulus sciens castam cō/ iunctionem gratiam appellauit/ dicens. Volo omnes esse sicut meipsum: sed unusq;sq; propriam habet gratiam ex deo. Alius qdem sic alius autē sic. Qui enim ex deo sunt iuncti/ & sapiunt/ & faciunt quod mandat Apostolus ui/ ri diligite uxores uestras sicut Christus dilexit ecclesiā. Item mulier ut timeat uirum sicut ecclesia Christum: eoꝝ con/ iunctio gratia dei est. Sed qm̄ Apostolus profert/ & erunt duo in carne una: sacramentum hoc magnum est: ego autē puto in Christo/ & in ecclesia: dicendum est qm̄ nō dimi/ sit Christus primam uxorem suam: id est primam synago/ gam: fm̄ aliam sp̄m spiritalem seruans quod dictum est: qd̄ deus coniunxit homo non separet: nisi quando adul/ tera est uxor illa: corrupta ab adultero inimico: cuius con/ filio & infidiata est uiro: & interficere eum uoluit dicens. Tolle de terra huiusmodi: & crucifige/ crucifige eum. Illa ergo potius abstinit: q̄ uir eius eam dimisit. Et relit pro/ pter ecclesiam Christus uir patrem cum quo erat/ cum in forma dei esset. Reliquit etiam matrem cum esset ipse fi/ lius hierusalem quæ erat sursum fm̄ corpus: & cōiunctus est uxori suæ: isti quæ ceciderat huc/ et facti sunt duo in car/ ne una. Propterea enim & ipse caro est factus/ cum eēt uer/ bum: & habitauit in nobis/ & sunt una caro: qm̄ de mulie/ re ecclesia dicitur. Vos estis corpus Christi: & membra ex

membro.

membro. Nec est aliud corpus christi a corpore ecclesiæ: sed unum sunt corpus. Et deus illos uniuert mandans: ut homo non separet ecclesiam a christo: quos deus coniū/ xit. Vnde omnis anima quæ cognoscit se inseparabilem esse a christo: sic dicit. Quis nos separabit a charitate chri/ sti: tribulatio an angustia? & cætera. Et confido: quia neq; mors neq; uita neq; aliquid eorum quæ sequuntur po/ terit nos separare a charitate dei quæ est in Christo Iesu. Post hæc accedamus ad uerbum phariseorum quod di/ xerunt ad Iesum. Quid ergo moyses præcepit dare libel/ lum repudii: & dimittere? Quoniam moyses legem scri/ bens non tantum aspexit quæ sit uera iustitia: sed fm̄ in/ firmitatem eorum propter quos lex ponebatur cōdescen/ dens plura mandauit sicut est & lex dandi repudii. Quo/ niam autem fm̄ infirmitatem eorum dabatur: & non fm̄ iustitiam subiectus sermo demonstrat: dicens. Ab initio autem non fuit sic. Et in nouo quoq; testamento sunt q̄/ dam nō fm̄ ueram iustitiam: sed fm̄ duritiam cordis ho/ minum carnalium constituta: ut puta ppter duritiam cor/ dis uestri lex data est dicens. Bonum est mulierem nō tan/ gere. Propter fornicationem autem unusquisq; propriam habeat uxorem: & unaquæq; proprium uirum: & cætera. Si autem hoc propter duritiam cordis nostri mandatum est: quantomagis illud propter duritiam cordis nostri est quod alibi dicit: de uiduis uolētib; iterum nubere: q̄ si non se continent/ nubant: melius est enim nubere q̄ uri. Scio enim quosdam qui præsumunt ecclesiis: extra scriptu/ ram permisisse aliquam nubere uiro priori uiuente: & cō/ tra scripturam quidem fecerunt dicentem: mulier ligata est quanto tempore uiuit uir eius. Item uiuente uiro adul/ tera uocabitur: si facta fuerit alteri uiro: non tamen omni/ no sine causa hoc permiserunt: forsitan enim propter hu/ iusmodi infirmitatem incontinentium hominum peio/ rum comparatione quæ mala sunt permiserunt aduersus ea quæ ab initio fuerant scripta. Dico autem uobis: quo/ niam quicumq; dimiserit uxorem suam: nisi ob causam fornicationis: & aliam duxerit/ moechatur. Forsitā audax aliquis: & iudaicus uir aduersans doctrinā saluatoris no/ stri dicit quoniam & Iesus dicens: quicumq; dimiserit uxo/ rem suam excepta causa fornicationis facit eam moechari: permittit uxorem dimittere quemadmodū moyses quem rettulit propter duritiam cordis iudæorū hoc præcepisse: & hæc ipsam inquiet esse causam fornicationis per quam iuste uxor a uiro dimittitur: fm̄ quam & moyses præce/ pit dimittere uxorem: si inuenta fuerit res turpis in ea. Sed ad hoc ita est respōdendum: quoniam si fm̄ legem adul/ tera lapidat: manifestum est quoniam non fm̄ hoc intel/ ligitur res turpis. Nec enim in causa adulterii oportet da/ re libellum repudii. Sed forsitan Moyses omnem culpam mulieris: turpem rem appellauit. Quæ si inuenta fuerit in uxore non inueniēti gratiam coram uiro suo: scribitur ei libellus repudii: & dimittitur de domo mariti. Quod ab initio non sic fuit. Post hoc autem dominus non permit/ tit: propter aliam aliquam culpam uxorem dimittere: nisi propter solam causam fornicationis: dicens. Quicumq; di/ miserit uxorem excepta causa fornicationis: facit eam moe/ chari. Quærēdum est autem: si propter solam causam for/ nicationis dimittere iubet uxorem: quid sit si mulier non quidem fuerit fornicata: sed aliud quid grauius fecerit: ut

puta uenefica inteniatur: aut interfecit cōmunis infan/ tis nati: aut in quocūq; homicidio: aut exportans do/ mum/ & male dispergens substantiam uiri: aut furta uiro faciens: si iuste huiusmodi mulier dimittatur cum domi/ nus excepta causa fornicationis dimittere uetet: ex utraq; enim parte aliquid inhonestum uidetur. Nescio autem si uere inhonestum. Talia enim mulieris sustinere peccata quæ peiora sunt adulteriis: & fornicationibus irratio/ nabile esse uidebitur. Item facere contra uoluntatem doctri/ næ saluatoris: omnis confitebitur impium esse. Disputo ergo quia non præceptiue mandauit: ut nemo dimittat uxorem excepta causa fornicationis: sed quasi exponen/ tem dixit. Qui dimiserit uxore excepta causa fornicatio/ nis facit eam moechari. Et uere quidem quantum ad se fa/ cit eam moechari: dimittens eā non moechatē. Si enim uiuente uiro adultera uocatur: si facta fuerit altera uiro: si/ ne dubio qui dimittit dat ei occasionem secūdarū nuptia/ rum. Et propter hoc facit eam moechari. Sed uir qui quā/ tum ad se uxorem dimittens fecit moechari: ut puta uene/ ficam/ uel homicidam/ aut aliquid huiusmodi constitut/ tam: si iustam excusationem habet apud deum tractabis. Potest autem & citra dimissionem propter alias causas fa/ cere uir: ut uxor eius moechetur: ut puta qui supra mensu/ ram permittit uxorem suam agere quod uult: & in ami/ citiam descendere uiroꝝ quorū uult: frequenter enim ex simplicitate uiroꝝ huiusmodi uitia nutriūt in mu/ lieribus. Sed si est excusationis locus uiris talibus i huius/ modi casibus diligenter requirens pronūcia: Item & qui abstinet se a muliere sua frequēter facit eam moechari non adimplens auiditatem ipsius: forsitan spe irrationabili san/ ctitatis/ & castitatis ductus. Et forsitan iste amplius repræ/ henfionis dignus q̄ ille qui quantum ad se facit eam moe/ chari dimittens non qdem fornicantem: in ueneficio au/ tem/ uel in homicidio: uel in quibuscūq; aliis grauiori/ bus peccatis inuētam. Qua enim ratione adultera est mu/ lier quæ legitime nubere uideatur uiro uiuente: eadem ra/ tione & uir quæ legitime accipere uideatur dimissam ab aliquo uiro non accipit legitime fm̄ sententiam Christi: sed magis moechatur: quasi alienam accipiens. Post hæc intelligētes apostoli quanti sunt casus inter cōiuges quos debet uir sustinere: & propterea tenere quidem interitum esse: dimittere autem peccatum esse in domino: responde/ runt ei quasi ad rem facilem refugientes ad castitatem: & magis utilem: & dixerunt. Ergo non oportet nubere si ita est causa uiri cum muliere. Ad hæc autem christus respō/ dit dicens: gratiam esse donatam a deo continentibus se omnino. Quæ gratiam non solum per continētiam ap/ præhēditur: sed multis orationibus a deo præstat. Hoc enim significat dicens/ non omnes capiunt hoc uerbum: sed quibus datum est. Quoniam autem quidam calum/ niantur q̄ christus ait: quibus datum est: quasi excusatio/ nem habentes: & uolentes quidem esse in castitate: nō au/ tem præuolentes. Quibus est respondendum. Si quidem accipimus simpliciter quod dictum est: sed qbus datum est: non autem attendimus quod alibi dicit: petite & dabi/ tur uobis: & omnis qui petit/ accipit: aut fideles non su/ mus: aut scientes scripturas: qui enim uult capax esse uerbi quod de castitate positum est: petat credens dicenti & ac/ cipiet nō dubitans de illo quod dictum est: omnis qui

petit accipit. Quis est ergo qui petit? Qui credit christo dicenti. Si fideritis orantes: credite quoniam accipietis. Derbet autem qui petit omnia facere quantum ad se: ut oret spiritu: oret & mente: memor apostolici uerbi quod ait: si ne intermissione orantes. Vile est autem & scire quid derbet petere quis: ut mereatur accipere. Et quod ait: dico uobis: & si non dabit ei surgens propterea quod amicus est eius: tamen propter importunitatem eius dabit ei quantum uoluerit. Et addit. Et ego uobis dico. Petite & dabitur uobis: quaerite & inuenietis: pulsate & aperiet uobis. Omnis enim qui quaerit inuenit: & pulsanti aperietur. Sunt eunuchi: qui ex utero matris suae nati sunt sic. Et sunt eunuchi: qui ab hominibus facti sunt. Et sunt eunuchi: qui seipsos eunuchos fecerunt propter regnum coelorum. Qui potest capere capiat. Priusquam exponamus quae nobis uidentur in loco: notum facimus duas esse expositiones lico istius. Quorundam quidem duas eunuchizationes carnales aspicientes: quasi consequenter dicere aestimantes: ausi sunt etiam tertiam eunuchizationem dicere corporalem: ut puta qui propter timorem dei corporaliter eunuchizant: & obiecerunt se obprobriis: & confusione non solum apud alienos fidei: sed etiam apud eos qui ignorantiam hominum ignoscere solent. Alii autem: & plerique sic intellexerunt non discutientes modum consequentiae uerborum: duas quidem eunuchizationes priores similiter prioribus exppositoribus carnales esse dixerunt: & nihil spiritualiter intelligendum in eis. Tertiam autem eunuchizationem dixerunt ex uerbo: non corporalem quando spe regni coelestis a seuerissimo uerbo praecidunt concupiscentiae passionem. Et primi quidem facti amatores euangelicae litterae: & non intelligentes quod etiam haec in parabola loquutus est Iesus: consequenter prioribus eunuchizationibus duabus corporalibus intellexerunt & tertiam: non quidem peccantes quantum ad consequentiam. Necessariae autem peccauerunt: quoniam ab initio duas illas eunuchizationes corporaliter tantum intelligi putauerunt. Consequens enim erat postquam priores corporaliter intellexerunt: ut tertiam quoque corporalem aestimarent. Secundi autem interpretores tertiam quidem eunuchizationem salubriter exposuerunt fieri uerbi praecisione. Non autem considerauerunt quoniam talis expositio conueniens erat etiam in prioribus eunuchizationibus duabus: secundum similitudinem illius tertiae. Quibus autem displicet quoniam est & euangelica littera occidens: audiat (exempli gratia) quod dicit ad Apostolos suos. Quando misi uos sine sacculo & pera & calciamentis: an ne aliquid uobis defuit? Qui dixerunt. Nihil. Respondit Iesus. Sed nunc quod habet sacculum accipiat similiter & peram: & qui non habet uendat uestimentum suum: & emat gladium. Si quis ergo litteram uolens aspicere: & non intelligens uoluntatem uerborum uendiderit uestimentum suum corporale: & emerit gladium talem: contra uoluntatem Christi suscipiens uerbum eius: peribit. Forsitan & in gladio peribit. De quo autem gladio dicat: non est loci huius exponere. Sed & illud aspiciat: neminem in uia salutaueritis. Si quis non discutit quid uolens Iesus hoc loco praecipit: quasi zelans uitam Apostolorum: neminem in uia salutaueritis: quasi inhumanus & stultus uidebitur omnibus & sic docebit odire omnes uerba Christi: quasi agrestes

& inhumanos docentia homines esse. Forsitan autem & morietur in odium cunctorum deductus: littera se occidente. Si autem & dextrum quis oculum efficiat: aut manum: aut pedem: post obprobrium istius: instructuosum patietur interitum: nos autem si spirituales sumus: uerba spiritus spiritualiter accipiamus: & de tribus istis eunuchizationibus aedificationem introducentes moralem. Eunuchi nunc moraliter abstinentes se a ueneriis sunt appellandi. Eorum autem qui se continent: differentiae tres sunt. Et quidam quidem sunt natura frigidiores praeter ceteris uiris de quibus recte dicitur. Sunt quidam eunuchi: qui de utero matris suae nascuntur sic. Quidam autem continentur sunt propter uerba hominum: quorum concupiscentiam uirilem praecidit non uerbum diuinum: sed uerba humana: ut puta qui philosophati sunt apud antiquos in gentibus: aut apud eos qui prohibent nubere apud haereticos: isti sunt eunuchi qui ab hominibus fiunt. Qui autem suscipit uerbum uiuum: & efficax: & acutius super omnem gladium bis acutum & gladium spiritus sicut ait Apostolus: & praeciderit concupiscentiam suam: corpus suum non tangens: & hoc fecerit non incitatus propter timorem hominum: neque propter laudem humanam: sed propter solam spem regni coelestis: isti sunt qui eunuchizauerunt seipsos propter regnum dei. Magna ergo res est propter regnum dei suscipere eunuchizationem quod non capiunt omnes: sed quibus datum est. Datum est autem omnibus qui huiusmodi gladium petunt sibi ex deo. Si autem oportet secundum historias moraliter intelligere eunuchos dicimus quoniam sunt quidam eunuchi pharaonis non generantes bonum: ut sint eunuchi illius esca ei offerentes. Eunuchizati sunt autem & homines dei. Propter hoc ipsum eunuchi nunquam generantes malum ut reaedificent casus Hierusalem. Et de primis quidem in Genesi scriptum est. De secundis autem in libro secundo Esdrae qui dixit. Et ego eram eunuchus regis. Et tu ergo considerans inuenies quare ad restaurandum templum dei principiari eunuchus electus est dignus. Dicunt enim filii hebraeorum Daniele: & pueros tres in Babylonia fuisse eunuchizatos: ut impleatur uerbum dei dicentis ad Ezechiam: quoniam ex semine tuo accipiet & facient spadones in domo regis babylonis. Dicunt & quod de eis prophetauit etiam Esaias dicens: ne dicat eunuchus quia ego sum lignum aridum. Haec dicit dominus eunuchis. Si custodierint mandata mea & elegerint quae uolo: ego dabo eis in domo mea locum electum & nominatum: & meliorem filiis & filiabus. Bonum est ergo secundum mystericalem locum nec generare in Babylonia: sed sine semine esse quantum ad Babyloniā sicut Daniel: ut generemus de spiritu sancto sicut & ille: & qui cum eo fuerunt uisiones & prophetias: & cetera opera bona. Tunc oblatus sunt ei pueri: ut manus eis imponeret. Discipuli autem increpabant eos. Iesus autem dixit: Sinite pueros & nolite prohibere. Talium est enim regnum coelorum. Et imponens eis manus abiit inde. Sciendum quoniam non est quando non offeruntur pueri Iesu de quibus dicit: quasi depositum suscipiens eos a deo: ecce ego et pueri quos dedit mihi deus. Puerorum autem istorum quidam quidem sunt infantes: alii autem dicuntur lactentes: quasi inferiores infantibus. Et dominus noster ex ore utrorumque percipit laudem: ut cognoscentes alia beneficia

beneficia eius in pueris: dicamus ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Pueros autem dicimus qui in Christo adhuc carnales sunt & infantes quales esse corinthios Apostolus sciens dicebat. Et ego non potui uobis loqui quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus: quasi paruulis in Christo. Tales autem pueri & tunc oblatus sunt: & quotidie offeruntur Iesu. Signum autem oblationis puorum sunt multi qui in Christo paruuli constituti: atque lactentes: & lacte opus habentes non esca perfecta: accedunt ad fidem de quibus dicit: qui dixit: Quemadmodum nutritrix foueat filios suos nutrens eos: lac uobis potum dedi: non escam. Nondum enim poteratis: sed nec usque adhuc potestis. Exponentes autem euangelistae hunc locum quoniam quidem oblatus sunt pueri Iesu retulerunt: non autem manifestauerunt a quibus oblatus sunt: nobis uidelicet relinquentes: ut quaeramus quod ab illis est praetermissum: utrum euangelistae omnes euentu praetermiserint cum possint conscribere utrum a parentibus sint oblatus: an a matribus: an ratione diuina & sapientia hoc fecerunt ut ostendunt quoniam qui offerunt pueros Iesu angeli sunt qui accedunt & ministrant eis: quoniam ipsi sapienter cognoscunt differentiam puerorum: uel infantiam quales Christo oportet offerri. Voluntas autem offerentium pueros est: ut manus eis imponat Iesus: & oret. Oratio enim Iesu Christi & tactus eius: pueris & infantibus qui non possunt audire quae audiunt iam spirituales: sufficit ad auxilium eruditionis eorum. Apprehendit enim eos uirtus Iesu Christi cum manus suae speculationis posuerit super eos: & iam nullum malum eos contingit. Forsitan autem quantum ad textum etiam offerentium ei pueros & infantes: uoluntas huiusmodi erat considerantium quoniam impossibile est ut postquam dominus tetigerit pueros uel infantes: & per tactum dederit in eis diuinam uirtutem: ut ruina aut daemonium aliquod tangere eos possit. Existimo autem quoniam multae malignae uirtutes circa animam hominis ab initio uacantis iugiter ei insidiantes: ideo offerrebant ut tangeret eos quasi iam ex praecedentibus uirtutem eius experti qui offerrebant pueros: uel infantes saluatori: quoniam per impositionem manuum eius & per orationem eius pro pueris & infantibus factam: & per tactum eius repelluntur mala. Virtus enim facta in eis non solum ad praesens sufficiens est custodire: uerum etiam in posterum quasi phibitoria constituta tactum contrarium repellat ab eis. Et saluator ergo non quasi superfluum aliquid sciens hoc esse sed salutare omnibus qui impositio nem manuum eius acceperint: dicit ad discipulos suos prohibentes pueros uel infantes offerri. Sinite pueros uenire ad me: & nolite prohibere eos. Si quidem habent rationem quae supra diximus de offerentibus qui erant qui offerrebant consequenter cum eis. Discipuli Iesu egregiae intelligentur uirtutes: & doctae a filio dei. Potest enim & ad illas nomen discipulorum Iesu peruenire: ut non solum homines discipuli eius sint: sed etiam angeli. Si quis autem hoc quod dicimus putauerit uolentem: & uoluerit discipulorum nomen non aliis nisi tantum hominibus applicare: discipulis eis qui prohibent offerri pueros Iesu & infantes: sit intelligendus est hic locus: ut eorum qui profitentur uerbi doctrinam simpliciores quidem: & quasi puerilem sermonem habentes & similem lacti quo nutriuntur

tur adhuc nouicia quibus lac opus est & non solida esca intelligantur esse doctores qui offerunt saluatori pueros & infantes. Nec enim possunt magis specialiori sermone eos nutrire quam postulat status angustis sensus eorum qui dicere possunt sicut ille qui dixit. Graecis ac barbaris: sapientibus & insipientibus debitor sum. His ergo offerentibus saluator huiusmodi pueros & infantes: id est nouicios filii dei & minus eruditos adhuc: qui uidentur esse perfectiores doctoribus illis simplicioribus: & ideo sunt discipuli Iesu priusquam discant rationem iustitiae de pueris & infantibus talibus reprehendunt eos qui simpliciter docent: & per simplicem doctrinam pueros & infantes offerunt christo. Manifeste autem intelligere poteris hoc: si consideraueris quod ait Apostolus. Videte uocationem uestram fratres: quia non multi sapientes secundum carnem: non multi fortes: non multi nobiles: sed quae stulta sunt mundi elegit deus: & quae infirma: & quae ignobilia: & quae non sunt: ut ea quae sunt destrueret. Si uideat ergo quis eorum qui doctrinam ecclesiasticam profitentur offerentem aliquem quosdam stultos mundi: & ignobiles: & infirmos qui propter hoc appellati sunt pueri & infantes: uidens autem non prohibeat quasi sine iudicio facientem eum qui offert tales saluatori: atque magistro pueros & infantes. Et uide si non conuenit referre qui tractamus ad discipulos quosdam quidem offerentes pueros ut manus eis imponat Iesus & oret: alios autem prohibentes eos: ut dicat ad eos qui prohibent offerentes pueros Christo magister & saluator & dominus. Sinite pueros: & nolite prohibere eos uenire ad me. Post hoc cohortans discipulos suos iam uiros constitutos condescendere utilitatibus puorum: ut fiant pueris quasi pueri ut pueros lucentur: dicit Iesus. Talium enim regnum coelorum. Nam cum & ipse in forma dei esset: non rapinam arbitratus est esse se aequalem deo: sed factus est puer ut dicat de eo Matthaeus. Quoniam stella quam uiderant in oriente praecedebat eos donec ueniens stetit ubi erat puer. Non solum Matthaeus sed etiam ipse Angelus qui apparuit Ioseph talem & tantum saluatorem nostrum: puerum appellauit: dicens. Surgens accipe puerum: & matrem eius: & uade in aegyptum. Humilians ergo se factus est quasi puer: ut recte dicat. Sinite: & nolite prohibere pueros uenire ad me: talium est enim regnum coelorum. Haec ergo debemus diligenter attendere: ut ne aestimatione sapientiae excellentioris: & profectus spiritualioris contemnamus quasi magni pusillos ecclesiae: sed scientes quod dictum est: talium est enim regnum coelorum: tales efficiamur: ut etiam paruuli sensu saluentur per nos: non solum non prohibentes pueros ad Iesum ire: sed etiam ipsi cum pueris effecti pueri in humilitate uoluntatem domini adimpleamus: ut exaltemur a deo. Scito autem quoniam pueri huiusmodi quibus non omnia quae dicuntur sequi possunt quasi pueri: tamen imposuit eis manus Iesus. Ponens autem abiit inde: & uirtutem relinquens in pueris per actum abiit a pueris: uidelicet pueris non potentibus sequi Christum sicut & ceteri discipuli eius perfecti. Si quidem autem eloquia domini euangelica eloquia sunt casta: & argentum igne examinatum: argenteum probabile: transmissum terrae: & ualde mundatum: & septies mundatum: sine dubio debet esse aliqua idonea causa propter quam Matthaeus exponens hunc locum: duas quidem

causas ostendit offerendi pueros: non autem ad duas precedentes causas intulit quae sequuntur. Oblati sunt enim pueri non solum ut manus eis imponat: sed etiam ut oret. Scriptum est autem post hoc: quoniam impones eis manus abiit inde: & non addit: & orans: potuit enim dicere: & impones eis manus: & orans abiit inde. Et uide si potes dicere quoniam maioribus quidem puerorum seruatur oratio Christi: qui possunt capere non solum impositionem manuum eius super se: sed etiam orationem eius ad patrem pro se. Minoribus autem pueris sufficit impositio manuum eius. Dicens autem: talium est enim regnum coelorum: hortatur ut nemo quis sit sapiens in ecclesia gloriatur aduersus paruulos Christi: quoniam non eorum talium puerorum est regnum coelorum: sed eorum qui per humilitatem facti sunt sicut pueri cum essent sensu perfecti. Hanc autem expositionem commedat apud Lucam positus sermo: quoniam cum dixisset offerebant ei pueros: & infantes ut tangeret eos: uidentes autem discipuli phibebant eos: Iesus autem dixit. Sinite pueros uenire ad me: talium est enim regnum coelorum: & statim quasi conuenientia sensui praecedenti addidit: dicens. Amen dico uobis: qui non receperit regnum dei sicut puer non intrabit in illud.

¶ Secundum Matthaeum.

Interrogauit Iesum unus de turba dicens. Magister bone quid boni faciam ut habeam uitam aeternam? Qui dixit ei. Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi unus deus.

¶ Homelia Origenis de eadem lectione. VIII.

Inscriptum sit & de homine bono: bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona: & de angelis bonis: & de spiritu sancto bono: & de filio dei bono: hic saluator ad eum qui dixit: quid boni faciam ut habeam uitam aeternam: ita respondit ut proprie nulli conueniat esse bonum: nisi tamen modo deo dicens. Quid me dicis bonum? Unus est enim bonus deus. Scire autem oportet quoniam hic quidem proprie bonum soli conuenire dicitur deo: in aliis autem abusive. Quod ergo inuenitur in aliis appellatio boni non est contrarium huic dicto quod ait: nemo bonus nisi unus deus: quoniam omnes (sicut diximus) abusive dicuntur boni: unus autem proprie ipse quoque dominus qui est imago dei inuisibilis sic & bonitatis illius imago est: & sicut ipse distat a bonitate patris quasi imago bonitatis a principali bonitate: sic & omnes in quibus bonitatis nomen positum inuenitur: distant a bonitate filii. Plus autem distant omnes boni a bonitate filii: quam bonitas filii a bonitate patris: quoniam plus filius propinquus est patri in omnibus bonis: quam omnes filio. Forsitan autem & propter eum qui dixit quid boni faciam ut habeam uitam aeternam: hoc Christus respondit ad eum. Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi unus deus: ut illud confirmet quod alibi dicit cum omnia feceritis quae praecepta sunt uobis: debetis dicere serui inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus. Nam & si omnia fecerimus quae praecepta sunt nobis: nec sic quantum ad haec uerba bonum aliquid fecimus. Nec enim si uere bona essent quae facimus scriptum fuisset: ut facientes ea dicamus esse nos inutiles seruos: si proprie conueniret hominibus appellatio bonitatis: quam

omne bonum nostrum: abusive & non proprie dicitur bonum. Vere enim quando declinamus a malo & facimus bonum quantum ad comparisonem ceterorum hominum nolentium declinare a malo & facere bonum dicitur bona quae agimus: quantum autem ad ueritatem secundum quod dicitur in hoc loco: quia unus est bonus: bonum nostrum non est bonum. Et sicut non iustificatur in conspectu dei omnis uiuens: quoniam quantum ad comparisonem iustitiae dei: omnis iustitia hominum inuenitur neque iustitia esse: sic nec bonus inuenitur quisque in conspectu dei quantum ad comparisonem bonitatis illius: quis quantum ad comparisonem ceterorum hominum bonus quis appelletur. Dicere autem poterit quis: quoniam sciens dominus propositum interrogantis: satis abesse ut faciat uel humanum bonum: dixit ei interroganti: quid boni faciam: quid me interrogas de bono: tanquam si dicat: cum sis imparatus ad ea quae dicuntur bona: quid me ininterrogas de bono: quid boni faciens uitam aeternam possidebis? Et sic docet quoniam uere unus est bonus. Considera autem quomodo bonitatem eius omnia sperant: etiam ea quae uidentur contraria esse: quale est: ego percutiam: & ego occidam: non minus quam quod dicit: & uiuere faciam: & ego sanabo. Et si ipse facit dolorem scire debemus: quoniam & medicus frequenter facit dolorem. Faciens enim deus dolorem iterum restituit. Sic & ex bonitate quos percutit: percutit quasi filios. Qui enim est filius quem non corripit pater? Sed & omnis disciplina ad praesens non uidetur esse gaudii: sed maioris: postmodum autem fructum pacificum reddet eis qui per eam exercitatur. Propterea sicut percutit deus: sic & sanat. Verum est enim quod scribitur: percussit & manus eius sanauerunt. Et si nouum uidetur quod dicere uolo: tamen dico: boni dei est ipse quoque qui dicitur furor eius: quoniam opus salutis operatur arguens: et quae dicitur ira eius: quoniam est boni dei: corripit ut emendet. Et multa possunt dici de bonitate eius ad aedificationem hominum ut non conturbentur de bonitate ipsius. Multa enim iuste abscondit a timentibus se ut ne diuitias bonitatis eius: & longanimitatis contemnerent: secundum duritiam cordis sui: & sine penitentia cor thesaurizans sibi iram: quam non thesaurizabit si abscondita fuerit multitudo bonitatis eius ab eis. Post hoc autem dicit. Si uis ad uitam intrare: serua mandata. Vbi considera quoniam adhuc quasi extra uitam constituto ei qui interrogabat de bono: ita respondit: si uis intrare in uitam. Hic autem requiro quomodo quod sit extra uitam: & quomodo intret in uitam: & ne forte secundum unum quidem modum sit homo extra uitam qui est extra eum qui dixit: erit homo uita. Alias autem omnis qui super terram est: quis iustissimus esse uideatur: potest quidem in umbra esse uitae: non autem in ipsa uita: cum sit corpore mortis circumdatus: & dicens: quis me liberabit de corpore mortis huius? & sedens in regione: & in umbra mortis eo quod nondum uenit in terram uiuorum. Introibit autem quis in uitam abstinens quidem se ab operibus mortuis: appetens autem opera uiua: etiam nunquam quidem mortua loquens: sed secundum uerbum dei uiuum uiua: & non habens iam cogitationes mortuas in corde: sed uiuas: sicut enim sunt opera mortua & opera uiua: & uerba mortua & uerba uiua: ita sunt & cogitationes mortuae et cogitationes uiuae.

De quibus

De quibus dicit Apostolus. Cogitationibus inuicem accusantibus: aut etiam defendentibus in die cum iudicauerit dominus occulta hominum: & saluabitur quidem ille cuius cogitationes fuerint defendentes: periet autem cuius fuerint accusantes. Si ergo & nos uolumus introire in uitam: audiamus dicente Iesu: si uis introire in uitam serua mandata: & secundum mensuram observationis mandatorum ingrediemur in uitam: aut in interiora eius: & beatiora aut in mediocria: aut ad quaecumque partem uitae illius ad quam induxerit nos obseruantia mandatorum. Ille autem audiens: serua mandata: respondit quae: ut discamus qualia maxime mandata uult nos Iesus obseruare. Ad quam interrogationem dixit. Non occides: non adulterabis: non furtum facies: non falsum testimonium dices: honora patrem tuum & matrem: & diliges proximum tuum sicut teipsum. Et forsitan ista sufficiunt ut in principium: ut ita dicam: ingrediaris: quis: non autem sufficiunt haec: uel alia similia istis ad interiora uitae introducere quoniam. Qui autem praeterierit unum mandatorum istorum: nec in principium uitae intrauit. Abstinentium est ergo omni uolenti: uel in principium uitae intrare: ab adulterio: ab homicidio: a furto. Sicut enim adulter & homicida non intrant in uitam: sic nec fur. In hoc enim peccato multi etiam eorum qui uidentur credidisse Christo incurrunt negocia huius mundi agentes: & pecuniarios actus qui creduntur eis: & qui operantur artes istas mediocres: qui omnes non sunt mundi a furto. Non solum autem fures non intrant in uitam: sed nec socii eorum: nec qui consentiunt eis. Scriptum est enim in Esaia. Socii furum: diligentes munera. Item in psalmo quadragesimo nono prohibetur enarrare iustitias domini: & assumere in ore suo testamentum eius: consentiens furibus: ita. Si uidebas furem concurrebas ei: quod primum dictum est. In secundo autem loco: & cum adulteris partem tuam ponebas. Et uide quia nec ipsum furem: nec ipsum adulterum dicit: sed concurrentem furibus: & cum adulteris partem suam ponentem. Qui uult intrare in uitam: nec falsum testimonium dicere debet. Expellitur autem a uita: & qui non honorabit patrem suum & matrem. Sed forsitan haec seruare mandata: non satis difficile est. Opus autem est omnibus qui per mandata praecedentia inducuntur quasi maius & utilius quod mandatum implere: diliges proximum tuum sicut teipsum: quoniam & secundum quod ait non occides: & non furtum facies: non adulterabis: & si quod est aliud mandatum: in hoc uerbo recapitulatur: diliges proximum tuum sicut teipsum. Et si omne mandatum in hoc uerbo recapitulatur: diliges proximum tuum sicut teipsum: perfectus est qui impleuerit omne mandatum. Qui impleuerit & hoc quod est diliges proximum tuum. Si autem iste est perfectus qui diligit proximum suum sicut se: quare modo dicenti adolescenti: haec omnia seruauit a iuuentute mea: qui adhuc mihi restat: respondit dominus: quasi adhuc nondum perfecto constituto qui haec omnia fecit: & quasi consentiens ei quod dixit: haec omnia feci: respondit. Si uis perfectus esse: uade & uende omnia quae possides: & da pauperibus: & habebis thesaurum in coelis: & ueni sequere me. Vide ergo si possumus ad propositam questionem secundum unum quidem modum taliter respondere quia ne forte quod ait: diliges proximum tuum sicut teipsum: suspicari potest non a do-

mino positum in hoc loco: sed ab aliquo nescio quo non intelligente subtilitatem dictorum istorum additum esse. Hoc autem adiectum esse commendat quod ipsum locum Marcus & Lucas exponentes: neuter addidit diliges proximum tuum sicut teipsum. Dicit autem qui adiectum hoc esse defendere uult: si eadem ipsa diuersis sermonibus a tribus sunt exposita: nunquam dixisset dominus: adhuc unum tibi restat: aut unum tibi deest ei qui professus est se impleuisse mandatum: quod ait diliges proximum tuum sicut teipsum: maxime si secundum Apostolum: quod dicit non occides: & cetera: & si quid aliud est mandatum in hoc uerbo recapitulatur diliges proximum tuum sicut teipsum. Nam secundum Marcum sic dicit intendens in eum qui dixerat: omnia haec seruauit a iuuentute mea. Dilexit eum uel osculatus est eum. Videtur enim affirmasse professionem eius qui dixit se omnia ea impleuisse. Intendens enim in eum mente uidit hominem ex bona conscientia confitemem se proposita impleuisse mandata. Nunquam enim si extra cetera mandata etiam illud se impleuisse dixisset: diliges proximum tuum sicut teipsum: capitale: & maximum Marcus & Lucas praetermississent mandatum: nisi forte quis similia quidem dicat scripta: non autem de eodem ipso dicta esse. Quomodo autem quasi nondum perfecto ei qui extra cetera etiam hoc impleuit mandatum: diliges proximum tuum sicut teipsum: Iesus responderet: si uis perfectus esse uade: uende omnia quae possides: & da pauperibus? Multa enim differentiam inter exemplaria inuenimus: siue per negligentiam scribentium: siue ex temeritate quorundam: siue propter eos qui negligunt emendare scripturas: uel propter eos qui quod ipsis uidetur in emendationibus: uel adiciunt uel subducunt. Et in exemplariis quidem ueteris testamenti quaecumque fuerunt in consonantia deo praestante coaptare potuimus: utentes iudicio ceterarum editionum: ea enim quae uidebantur apud septuaginta dubia esse propter in consonantiam exemplariorum facientes iudicium ex editionibus reliquis conuenientia seruauimus: & quaedam quidem notauimus quasi non posita in haebreo: non audentes ea omnino auferre. Quaedam autem cum asteriscis addidimus: ut sit manifestum quoniam quae non fuerunt posita apud septuaginta ex editionibus ceteris: addidimus conuenienter haebreo. In exemplariis autem noui testamenti hoc ipsum me posse facere sine periculo non putavi. Tantum suspensiones exponere me debere: rationes causarum: suspensionum non esse irrationabile aestimaui: sicut in hoc loco quod dicitur: diliges proximum tuum sicut teipsum: quoniam apud Marcum & Lucam positum non est. Iudicent autem qui possunt utrum uera sint quae tractamus: an falsa. Tamen quasi posito etiam hoc diliges proximum tuum sicut teipsum: age aliter tractemus hunc locum. Scriptum est in euangelio quodam quod dicitur secundum haebreos: si tamen placet alicui suscipere illud: non ad auctoritatem: sed ad manifestationem propositae questionis. Dixit (inquit) ad eum alter diuitum. Magister quid bonum faciens uiuam: dixit ei. Homo leges & prophetas fac. Respondit ad eum. Feci. dixit ei. Vade: uende omnia quae possides: & diuide pauperibus: & ueni sequere me. Coepit autem diues scalpere caput suum: & non placuit ei. Et dixit ad eum dominus. Quomodo dicis legem feci: & prophetas quoniam scriptum est in lege:

diligens proximum tuum sicut teipsum: Et ecce multi fratres tui filii Abraham amici sunt stercore morientes praefame: & domus tua plena est multis bonis: & non egreditur omnino aliquid ex ea ad eos: Et conuersus dixit Simoni discipulo suo sedenti apud se. Simon fili Ioāna: facilius est camelum intrare per foramen acus: quam diuitem in regnum coelorum. Verum est ergo quia non impleuit diues mandatum. Diliges proximum tuum sicut teipsum: qui multos despexit pauperes & non est eis partitus aliquid de tuis facultatibus suis. Impossibile est enim & implere mandatum quod dicit: diliges proximum tuum sicut teipsum: & esse diuitem: & maxime tantas possessiones habere. Qui ergo non aestimat esse abiiciendum uerbum hoc quasi falsum: diliges proximum tuum sicut teipsum: sed recipiendum quasi uerum a domino dictum: dicet non satis argutione reperta. Sed quoniam strictim: & non satis obliuiter uolēs arguere diuitem illum dominus noster quasi non uera dicentem: quod ait se impleuisse etiam illud mandatum: diliges proximum tuum sicut teipsum: dixit ad eum. Si uis perfectus esse uade: uende omnia quae possides: & da pauperibus. Sic enim apparebis dicere uerum si dilexisti: aut diligis proximum tuum sicut teipsum. Si quis autem aspiciens humanam infirmitatem: & difficile hoc putans hominem posse implere: dispiciat uerba: & ad allegoricum se intellectum conuertat: audiat etiam historiam quorūdam gentilium in qua propter sapientiam mundi referunt quod hic dominus diuini facere mandat: quendam thesaurum fecisse propter libertatem animae suae: & exemplum uitae facilioris: & uolens se beatum demonstrare gentibus: & nihil mundi istius opus habentem: tradidisse omnem substantiam suam populo thebanorum. Si ergo propter sapientiam gentium: & dogmata liberantia animam sicut illi putabant: hoc facere potuit homo gentilis: quomodo non facilius potest facere qui concupiscit in se suscipere Christi perfectionem? Si autem & de diuinis scripturis placari quis uult: quoniam possibile est quod praecipit Christus: audiat historiam de actibus Apostolorum ita conscriptam. Omnes autem qui crediderant in idipsum habebant omnia communia: & possessiones: et substantias uendebant: & diuidebant prout quisque opus habebat. Quotidie autem permanentes in idipsum in templo: & frangentes in domibus panem: percipiebant cibum cum letitia & simplicitate cordis: laudantes deum & habentes gratiam ad uniuersum populum. Et post modicum iterum dicit. Multitudinis autem credentium erat cor unum & anima una: & nemo eorum dicebat aliquid suum esse: sed erant illis omnia communia: &c. In quo loco introducit de Anania & Saphira coniuge eius qui uendiderunt praedium suum: et de precio praedii partem aliquam subtraxerunt: & ideo passi sunt quae passi sunt: digni erant enim in hoc saeculo recipere peccatum suum: ut mundiores exeat ab hac uita mundati castigatione sibi illata per mortem communem quoniam credentes erant in Christum. Puto autem quoniam audiens Ananias haec uerba ideo cadens expirauit: quoniam non sustinuit argutionem Petri: sed cruciatus in se adeo est punitus ut etiam expiraret: uerbis uidelicet Petri cathecizantibus animam eius. Nec Petrum hic aestimare debemus interfecisse Ananiam: sed illum non sustinuisse acritudinem uerborum Petri dicentis

tis ad se. Ut quid repleuit sathanas cor tuum: ut mentireris spiritui sancto: & fraudares de precio praedii? Nonne mans tibi manebat: & ueditum in tua erat potestate? Quid quoniam posuisti in corde tuo facere rem talem? Non es mentitus hominibus: sed deo. Audiens autem (inquit) Ananias uerba haec: cecidit & expirauit. Conuenienter aliquis quaerere potest quoniam si perfectus est qui omnes habet uirtutes: ut iam ex malitia nihil agat: quomodo sit perfectus qui uedit omnia sua: & pauperibus dedit. Ponamus enim aliquem hoc ipsum fecisse. Quomodo fiet statim & sine ira? Et si contigerit eum esse sine ira: quomodo fiet statim & sine tristitia? Quomodo fiet etiam extra timorem: ut non timeat: aut dolorem: aut mortem: uel quod libet alia quae possunt animam imperfectiorem turbare? Quomodo qui erogauit substantiam suam pauperibus: erit absque omni concupiscentia? Deinde quoniam possibile est ex hoc ipso quod tradidit omnia sua: patiens aliquid humanum ex paupertate poeniteat eum facti: desideret autem similia possidere. Si autem & quae dicitur uoluptas irrationabilis constituta eleuatio animae passio est: quomodo quis mox ut tradiderit omnia sua pauperibus statim liberabitur a passione iactantiae uanae? Adhuc autem adiiciens aliquis dicat. Quomodo potest ex eo quod tradiderit bona sua pauperibus etiam sapiens fieri: & suscipere sapientiam dei: ut possit reddere rationem omni homini interroganti se de fide: uel de omnibus quae in scripturis absconse sunt dicta? Siue enim ex hoc ipso dicimus quemque fieri perfectum & si habuerit ea quae diximus: ad irrationabilitatem uenimus dicentes aliquem & perfectum esse simul: & peccatorem. Peccator est enim: omnis qui irascitur sine causa. Et si quis saeculi tristitia contristatur: & qui dolores timet: aut mortem: & qui desiderat quod non habet: & qui sine ratione extollitur quasi in bonis quae non sunt bona: siue simul ut tradiderit bona sua pauperibus: dicimus eum quasi receptaculum dei factum: inscipe omnes uirtutes: & deponere malitiam uniuersam: fideliter quidem ut communiter neminem dicimus: nescio autem si uere. Et forsitan deridebunt nos quasi non sapienter dicentes: qui audierint solutionem huiusmodi. Sapienter ergo uidebitur forsitan dicere quis seruans simplicitatem uerborum: & non moraliter aliquid dicens de eis: si sic respondit quasi fidelis: dicens: quoniam qui pauperibus tradit bona sua: ipsorum orationibus adiuuatur: accipiens ad suam spiritalem inopiam spiritalem abundantiam eo: rum qui patiuntur inopiam carnalem: sicut ait Apostolus ad corinthios scribens: & fit hoc modo perfectus: quis aliquas (quod humanum est) habuerit passionem: & si quis alius hanc inopiam passus fuerit: & magno adiutorio fuerit adiuuatus: deo exaudiente tantorum pauperum reparatorum preces. Qui tamen similes sunt apostolis: aut Paulo inferiores pauperes quidem in corporalibus sicut illi: diuites autem in spiritualibus. Aut ita. Iste qui mutauit pro diuitiis paupertatem: ut fiat perfectus credens sermone: Christus adiuuabitur statim sicut apostoli Christi: ut sapiens fiat in Christo: ut magnanimis: ut iustus: ut castus: & absque omni omnimodo passione. Non tamen sic debemus intelligere ut in ipsa die: uel in ipso tempore quo tradiderit bona sua pauperibus efficiatur omnino perfectus. Sed consequenter ex illa quidem die incipiet speculatio dei

latio dei adducere eum ad omnes uirtutes: ut incipiat ex eo proficere sicut Isaac propter adiutorium dei collatum in se: & magis: atque magis crescat per singulos dies donec additus sicut Isaac magnus efficiatur ualde in omni uirtute: omni uidelicet malitia auulsa de anima eius. Et sic quae hanc expositionem defendere uult: dicere non cogetur per se factum fieri hominem per hoc ipsum quod tradiderit bona sua pauperibus alias delinquentem. Aliter autem forsitan abundans fide & studio transeundi ad subtiliora: & ad magnitudinem aliquam intellectum eminetium & diuiniorem Christo relinquens uerbi simplicitatem ad expositionem moralem transibit: dicens substantiam esse uniuscuiusque animae actus ipsius post exitum: ut sit substantia quidem iustorum boni actus: ipsorum autem malorum mali. Hic ergo dicit eum qui multas habebat possessiones diuitem fuisse in mysterio eius qui multa possidet opera mala: in quibus potest esse & amor pecuniarum: & concupiscentia gloriae: & aliae res terrenae replentes animam eius. Quoniam ergo potest aliquando qui hoc modo diuites est abstinere quidem se a malis quibusdam: ut puta ab homicidio: ab adulterio: a furto: a falso testimonio: & quae conueniunt parentibus reddere cum quodam honore: potest etiam esse aliquis & misericors ad proximos non tamen & perfectus: ideo consiliarius huiusmodi uiro imperat Christus uendere omnem substantiam malam: & quasi tradere eam uirtutibus operantibus eam: quae ab omni bono pauperes sunt: & propter hoc non sufferunt minas secundum quod scriptum est. Pauper autem non suffert minas. Sed scio quia ualde uiolenta uidebitur expositio ista: soluens quidem honeste quae de perfectione sunt dicta: non autem ualde persuadens: ut deponens quis quae malitiae sunt: uendere intelligatur substantiam & dare pauperibus. Quasi in tali autem praeventus loco dicam: qui hanc expositionem defendit dicere potest quoniam plenus est peccator spiritibus secundum mensuram peccatorum suorum: ut puta fornicarius: secundum quod dicitur in scripturis: spiritu fornicationis: furibundus: spiritu furoris: & maliloquax: spiritu criminationis: istam substantiam acquisiuit qui malus fuit: & factus est participatione malorum spirituum abundantior: & multiplicior in ipsis malis. Sicut autem acquisiuit quis eam emens arbitrio proprio complacens malis: sic uenditeam: & dat talibus pauperibus de quibus loquitur sermo: per hoc quod credidit uerbis Christi: & reliquit eam. Sicut enim pax apostolorum reuertitur ad ipsos nisi fuerit filius pacis: sic fornicatio: & uniuersa peccata: reuertuntur ad pauperes qui auctores sunt peccatorum: cum non fuerit utens malis eorum. Et sic neque dubitatio erit quin statim fiat perfectus qui sic uendidit omnes sicut tradidimus proprias facultates & dedit pauperibus. Si autem & tempore multo huiusmodi facultates uenduntur: & multum tempus necessarium est ut tradantur quibus dixi pauperibus: nihil contrarium est: sed secundum aestimationem traditorum malorum pauperibus per tempora fit perfectus qui talia fecit. Manifestum est autem ut qui talia egit habuit thesaurum in coelo: & ipse factus coelestis. Qualis enim terrenus hoc est malignus: tales & terreni. Et qualis coelestis: id est Christus: tales & coelestes. In parte ergo sui coeli habebit thesaurum qui uoluerit esse perfectus: & uendit

derit omnes facultates suas: & dederit pauperibus. Sed ne aestimes huiusmodi uirum inueniri inter diuites huiusmodi quales sunt modo. Quis enim horum deponit amorem diuitiarum: & ut ita dicam mundi amorem? Quis ad plenum deposuit spiritum gloriae uanae ut suscipiat in suo coelo thesaurum gloriae dei: & diuitias quae sunt in omni uerbo: & in omni sapientia dei? Quis enim deposuit spiritum concupiscentiae: & timoris: aut irae: aut uoluptatis propriae? Ergo qui uult secundum subtilitatem discutere ueritatis: pronuntiabit hoc in apostolis esse & qui similes fuerint eis. Iste autem talis & poterit sequi Christum qui sicut diximus uedit omnia: & habuit thesaurum in coelo. Nec enim distrahitur huiusmodi uir ab aliqua mala possessione: ne quo minus Christum sequatur. Audiens autem uerbum adolefcentis: abiit tristis. Erat enim habes possessiones multas. Et considera secundum conuersationem humanam quomodo cum difficultate diuellimur a bonis terrenis: diuitiarum: uel a concupiscentia gloriae uanae. Magis enim uolumus adipisci etiam ea quae male desideramus: quam liberari a desideris malis. Et magis uolumus ut non incidamus in ea quae arbitramur esse timenda: quam deponere inimicum timori dei. Sed uide quoniam non senior aliquis introducit in hoc loco: neque uir qui euacuauerit quae paruuli erant: sed adolefcentis qui audiens uerbum abiit tristis. Adolefcentis enim erat secundum animam: & propterea relinquens Christum abiit. Ad uituperationem enim dictum est eius: & abiit tristis. Tristatus tristitia saeculi quae mortem operatur. Erat enim habens possessiones multas quas diligebat: diligens irasci: diligens tristari. Propter quod & abiit tristis. Et quantacumque ei nascebantur ex malo quae tenebant animam eius. Si autem intelligere uis historiam secundum expositionem aliquorum quam superius ex parte tetigimus: in dimidio inuenis hunc adolefcentem laudabilem: in dimidio autem uituperabilem. Laudabilem quidem: quia nec occidit: nec adulteratus est: nec aliquid eorum fecit quae prohibet lex: sed adhuc adolefcentis constitutus honorauit patrem: & matrem. Vituperabilem autem: quia tristatus est: in uerbis Christi uocantibus eum ad perfectionem: & promittentibus ei ut si tradidisset omnia quae habebat: magnus efficeretur. Abeunte autem eo: dixit Iesus discipulis suis. Amen dico uobis: quoniam diues difficile intrabit in regnum coelorum. Ex quo considerandus est sermo Christi cautissimus: quoniam non simpliciter dixit: diues non intrabit in regnum coelorum. Quod si dixisset: exclusisset utique diuites a regno coelorum. Nunc autem dicit: diues difficile introibit: difficultatem quidem salutis diuitum manifestans: non autem impossibilitatem suae potentiae damnans. Quod ex hoc ipso textu manifestissimum declaratur: posse diuitem cum difficultate quidem resistere passionibus suis: atque peccatis: tamen posse. Si autem moraliter intelligamus diuitem secundum quod supradiximus: eum qui multorum malorum habet substantiam congregatam: quaerens quomodo uel cum difficultate introibit diues in regnum coelorum. Difficultatem autem introitus utriusque diuitis ad salutem manifestat subiecta parabola: dicens. Facilius est camelum per foramen acus intrare: quam diuitem in regnum coelorum. In qua parabola diues comparatur camelo: non solum propter immunditiam ani-

malis: sicut docuit lex: sed etiam propter totius corporis eius tortuositatem. Regnum autem coelorum foramini acus assimilatur: ut demonstratur ex eo quoniam satis arctus est: & super modum contribulatus regni coelestis introitus. Ostendit autem quoniam ex seipso impossibile est camelum per foramen acus intrare: possibile autem quantum ad deum. Sic & diuitem quantum ad ipsum pertinet: impossibile est intrare in regnum coelorum: possibile autem quantum ad deum qui potes est ineffabili sua uirtute: aut grossitudinem malorum mali hominis subtiliare: aut angustiam introitus facere ei capacem. Quoniam autem propter difficultatem introitus: & non propter impossibilitatem accepit ad exemplum foramen: & camelum: claret ex eo quod ad discipulos dicentes: quis ergo potest fieri saluus: respondet. Apud homines hoc impossibile est: apud deum autem omniaabilia. Ergo possibile est & camelum per foramen acus intrare: non tamen apud homines: sed apud deum. Quomodo autem faciat haecabilia deus: ipse scit: & Christus eius: & cui reuelauerit Christus. Qui autem proficit in sapientia & sermone: aut debet forsitan abundantius & de actu: & de foramine eius exponere. Nos autem hoc adiciamus solum: quoniam sunt quaedam quae sunt in lege artificio: consulti: necessarii habentia acum: ut si sapientiam dei faciat opera quis artificii quod suscepit. Qualitercumque ergo intellecta fuerint opera consulti ipsa consutura dabit intelligere quae intelligi debeant in hoc loco. Quae nunc dicere & manifestare forsitan quidem & supra nos est: forsitan autem & scienti multum: & importunum exitum habere uidebitur. Duobus ergo propositis camelum per foramen acus intrare: & diuitem in regnum coelorum: facilius esse dixit primum. Quare autem inter homines: alium quidem camelum constitutum per foramen acus intrantem: alium autem diuitem impossibiliter quidem quantum ad homines: possibile autem quantum ad deum intrantem in regnum coelorum. Quicumque ergo inuentus fuerit esse camelus: & quocumque intellectum fuerit acus foramen intrabit per illud: puto gentium introitum in regnum coelorum faciliorem ostendere uolens: quam iudeorum diuitum: hanc similitudinem introduxit. In quibus autem gentes dicebantur pauperes: in his iudei diuites erant. Vtrum autem manifestent haec fines aliquos secundum mysteria quaedam adducunt ad fines aliquos per quasdam uias deo soli possibiles: necne: discutiat qui discutere potest.

Secundum Matthaeum.

In illo tempore. Dixit Simon petrus ad Iesum. Ecce nos reliquimus omnia: & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis?

Homelia Origenis presbyteri lectionis eiusdem. Et est. IX.

Hoc poterit quod simpliciter interpretari: & moraliter. Qui ergo simpliciter uult intelligere: talia dicet. Sicut enim in datis non ipsum datum sed affectum dantis aspiciens deus iustificat: & melius suscipit parua dantem cum magno affectu: quam magna ex affectu modico: sicut manifestum est ex his quae scribuntur propter data diuitis magna: & duo minuta uiduae: sic & in his qui propter dei di-

lectionem dimittunt quae possident ut inseparabiliter Christum sequantur: omnia secundum uerbum eius agentes non magis acceptabilis erit qui plura reliquerit eo qui parua dimiserit. Ergo & si minima et contemptibilia Petrus cum fratre suo reliquit: quando audientes: uenite post me & faciam uos piscatores hominum: statim relictis rebus secuti sunt eum: sed non minima sunt aestimata apud deum: considerantem: quoniam ex tanta plenitudine dilectionis illa minima reliquerunt: ut etiam si multas habuissent possessiones: omnia sine dubio reliquissent: nec ab eis ullo modo retenti fuissent: aut impediti ab impetu dilectionis huiusmodi. Et puto quod magis confidens Petrus de affectu suo: quam de ipsa quantitate rerum relictarum fiducialiter dixit. Ecce nos reliquimus omnia: & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Cui respondens ait: si non solum relictis: sed etiam domum: & uxorem forte reliquit: & filios: & possessiones quasdam & si paruas. Magnum ergo aliquid demonstratur de Petro: & de fratre ipso: quoniam audiens: uenite post me & faciam uos piscatores hominum: nihil cogitantes: statim relictis rebus: secuti sunt eum: nec sunt inuitati eum qui dixit: sed primum permittit mihi ire & renunciare eis qui sunt in domo: nec simile aliquid fecerunt ei qui dixit: permittite mihi primum ut sepeliam patrem meum. Et diligenter attende quoniam honestissime percussit Christi praepcepto: & promissionibus eius: & credentes quoniam modicam capturam piscium relinquentes: homines piscaturi fuerant ad salutem: statim relictis rebus: & quasi obliti suorum omnium: secuti sunt eum: ut digni efficiantur hac interrogatione quam fecit: dicens: ecce nos reliquimus omnia: & secuti sumus te. Obserua simul & hoc quoniam occasio interrogationis huiusmodi ex illo facta est Petro: quod uerbum Christi audiuit dicentis. Si uis perfectus esse: uade: uende omnia quae possides: & da pauperibus: & habebis thesaurum in coelis: & ueni sequere me. Deinde quia considerauit adolescentem cum tristitia abeuntem: quoniam praeposuit multas possessiones habere in terris: quam esse perfectum in deo: considerans quoque & difficultatem diuitum ingrediendi in regnum coelorum: ideo quare si qui ipse non facilem rem consumauerit in eo quod uniuersa reliquit: & secutus est Iesum: dixit. Ecce nos reliquimus omnia: & secuti sumus te. Propterea Petro fiducialiter ista dicenti respondit: promissionem istam maximam Christum: ut sit unus de iudicibus illis. Quoniam autem uerbi simplicitas non est satis idonea auditorem ingenii eminentioris placare honestatem sensus in moralibus expositionibus confirmet: etiam hunc locum ita trademus: quoniam hoc ipsum quod ait: Ecce nos reliquimus omnia: & secuti sumus te. Ratione contemptibilia reliquisse uel pauperem domum: & uitam in paupertate: doloribus plenam: non adeo magnum est: neque dignum tali discipulo: cui non caro & sanguis reuelauerat esse Iesum Christum filium dei uiui: sed pater coelestis: cui etiam fuerat dictum. Tu es Petrus: & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam: & portae inferorum non praeualebunt ei. Ergo ne forte ea quae tradita sunt superius de uerbis Christi dicentis. Vade & uende omnia quae possides: & da pauperibus: & habebis thesaurum in coelis: & ueni sequere me: utilia & uera sunt in praesenti. Petrus enim omnia reliquit: in quibus erat peccator. Propter quae &

quae & dixerat. Exia me domine: quoniam homo peccator sum ego: Et magna laus erat eius confidentis: ut de cetero non peccaret qui dixit. Ecce nos reliquimus omnia: & non solum mala reliquimus: sed & te secuti sumus. Quod autem dicit & secuti sumus te: potest dici secundum omnia quae pater reuelauit Petro esse filium suum: secuti sumus te iustitiam secundum quam iustitia es: secuti sumus te sanctificationem: secundum quam sanctificatio es: & sapientia: & pax: & ueritas: & uia ducens ad deum: & uita uera. Propter quod quasi uictor athleta post luctamen agonizetam interrogat quae sint praemia certaminis huiusmodi quae adhuc nesciebat. Quid utique erit nobis? Et nos si uolumus percipere quae sunt Petro promissa: similiter omnia relinquantur: ut de cetero nulla teneamur malitia: neque aliquibus operibus eius: sed uerbum dei sequamur: ut dicatur & nobis & omnibus sequentibus eum: quae in sequentibus dicit Amen dico uobis quod uos qui secuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis super sedem maiestatis suae: sedebitis & uos super duodecim thronos iudicantes duodecim tribus israel. Quod & ipsum & simplicem habet interpretationem exhortantem relinquere bona saeculi propter Christum: & spiritalem & altiore. Qui ergo secundum litteram uult intelligere: talia dicet. Non omnes dicit sequi Christum sermo sed eos qui tunc fuerunt apostoli: & qui similiter eis secuti fuerant eum: secutos se dixit. Et omnis qui reliquerit fratres: aut sorores: &c. Qui ergo secuti sunt Christum: non quaedam: sed omnia relinquentes: sedebunt super duodecim thronos: iudicantes duodecim tribus israel. Et hanc potestatem accipiet: in resurrectione mortuorum. Ipsa est enim generatio: & noua quodam natiuitas constituta: quando & coelum nouum: & terra noua creatur his: qui seipsos renouauerunt: & nouum traditur testamentum: & calix ipsius. Illius autem regenerationis praemium est: quod apud Paulum uocatur laetitia regenerationis: & illius nouitatis mysterium est: hanc renouatio spiritus. Et forsitan quidem secundum hanc natiuitatem nemo est mundus a sordibus: & si unius diei sit uita eius: propter natiuitatis nostrae carnalis mysterium secundum quod ait David ex persona omnium nascentium ex carne & sanguine. Quoniam in iniquitatibus conceptus sum: & in delictis concepit me mater mea. Secundum regenerationem autem baptismatis: omnis quidem est mundus a sordibus: qui renatus fuerit ex aqua & spiritu. Ut audacter autem dicam: mundus est per speculum in aenigmate. Secundum tertiam autem regenerationem quam sederit filius hominis in sede gloriae suae: omnes qui in illam regenerationem uenerint quae est in Christo mundissimi erunt a sordibus: & facie in faciem uidebitur: & ipse per lauacrum regenerationis ueniens ad ipsam regenerationem. Si autem uis intelligere illud lauacrum: intellige quomodo Ioannes in aqua baptizans in poenitentia dicit de saluatore. Quoniam ipse uos baptizabit in spiritu sancto & in igne. In ista ergo regeneratione baptismatis cosepulti sumus Christo secundum Apostolum per baptismum: in illius autem regeneratione baptismatis quod erit in spiritu: & in igne conformes efficiemur corpori gloriae Christi sedentes in sede gloriae suae: & ipsi sedentes super duodecim thronos: si tamen relinquentes omnia secundum utramque interpretationem superius factam: magis autem iuxta se-

cundam: secuti sumus Christum. Tunc autem cum filius hominis sederit in sede gloriae suae: implebitur prophetia quae dicit. Dixit dominus domino meo sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et tunc oportet eum regnare donec ponat deus omnes inimicos suos sub pedibus suis: donec nouissima inimica mors destruatur. Qua destructa iam non erit mors constituta ante faciem hominum: non creditur uita ab his qui tenentur a morte. Destructa uero morte: ab omnibus uita credetur. Tale aliquid positum est in lege ita. Posui ante te faciem tuam uitam & mortem. Item. Erit uita uestra si spemsa ante oculos uestros: & non credetis uita uestra. Sedebit autem filius hominis super sedem gloriae suae: cum nullus contemptibilis & inglorius fuerit in regno eius: omnes enim tunc qui gloriam ab hominibus non acciperunt: nec fecerunt aliquid ut ab hominibus glorificarentur: sed gloriam solam quae ex deo est quae fuerint: regenerabuntur ab eo qui sederit super sedem gloriae suae. Tunc implebitur oratio Christi: quam orauit & dixit. Pater glorifica me ea gloria quam habui priusquam mundus fieret apud te: Si autem potes intelligere uerbum restitutum postquam factus fuerat caro: & omnia quaecumque factus est: secundum quod unusquisque necessarium fieri habuit eum sibi ut omnes lucraretur: & postea restitutum: ut fiat qualis fuit in principio apud deum: deus enim erat uerbum in gloria sua: quasi uerbum uidebis eum sedentem super sedem gloriae suae: quando non alium ab eo intellexeris filium hominis qui secundum corpus homo aestimabatur. Tunc autem cum hac in restitutione saluatoris fuerint facta: & qui reliquerunt omnia: & secuti sunt eum: sedebunt quasi conformes facti corporis & sedis gloriae eius super duodecim thronos iudicantes duodecim tribus israel. Omnis enim uita iustorum iudicabit tribus israel quae non crediderunt: & iudicabit apostoli: & qui apostolorum imitati sunt uitam: & iudicabunt generosos quidem propter quod sunt israel: non autem egerunt digna genere suo. Forsitan autem quod dicit Apostolus in uobis iudicabitur mundus: dicitur ad eos qui uenerunt ex gentibus. Quod autem dicit sedebitis & uos super duodecim thronos iudicantes duodecim tribus israel: dicitur ad apostolos & ad eos qui apostolicam imitati sunt uitam iudicatos israel: qui generosiores toto mundo habentur. Si quis ergo reliquerit omnia: & secutus fuerit Iesum: quae Petro promissa sunt & ipse recipiet. Si autem non omnia reliquit: sed quaedam quae specialiter inferius referuntur: hic multiplicia recipiet: & uitam aeternam possidebit: secundum quod ait. Omnis qui reliquerit fratres aut sorores aut parentes aut filios aut agrum aut domum propter nomen meum: centuplum accipiet: et in futuro uitam aeternam possidebit. Et hoc quidem quoniam habet non contemptibilem rationem: & secundum simplicem traditionem exhortatoriam ad contemnendam omnem carnalem cognationem: & omnem substantiam mundanalem: omnis homo fatetur: quoniam multi credentium Christo odio habiti sunt a parentibus suis: & elegerunt eos: & omnem substantiam spernere: ut uitam aeternam possiderent: credentes quia omnis qui reliquerit fratres secundum carnem: & sorores corporis: & parentes carnales: aut filios carnis: & in terra maledicta agros: & domos in ea: & reliquerit propter

aliud nihil nisi propter nomen Christi: multiplicia recipiet. Et si oportet sic nominare inestimabiliter multiplicia spiritualia magis quam carnalia. Et adhuc supra quod multiplicia recipit non in uita hac temporalis: sed in illa uita aeterna factus: recipiet ea. Et multiplices quidem fratres: & forores exponere facile est. Nam & in hoc saeculo pro fratribus carnalibus quos propter infidelitatem reliquit: multos inuenit fratres secundum fidem. Sic & parentes omnes irreprehensibiles episcopos: & presbyteros sine crimine constitutos inuenit quis patres pro eo quod reliquit infideles parentes. Similiter & filios omnes aetatem habentes. Quomodo autem intelligatur multiplices agros uel domos quae reliquerit inuenire: non similiter tradere possumus. Sunt ergo sicut aestimo & angelis patres: & forores omnes qui exhibuerunt se Christo castas uirgines: tam istae quae adhuc in terris habentur: quam illae quae iam uiuunt in coelis. Parentes autem quales dicti sunt Abraham. Tu ibis ad patres tuos in pace: nutritus in senecta bona. Si autem facti fuerint aliquando secundum illos patres isti aliorum patres: multiplices recipiunt etiam natos. Agros autem & domos multiplices intellige mihi in requie paradisi: & ciuitate dei de qua dicta sunt gloriosi: cuius gradibus dinoscitur deus cum suscipiet eam: ut dicatur ad eos qui illic possident domos. Sicut audiuius ita: & uidimus in ciuitate domini uirtutum: in ciuitate dei nostri. De qua dicitur. Distribuite gradus eius. Super haec autem omnia uitam aeternam possidebit. Multi erunt primi nouissimi: & nouissimi primi. Et hoc habet aliqua & secundum simplicem sensum exhortari potentia eos qui nuper accedunt ad uerbum diuinum: ut festinent per ea quae constituta sunt hominibus ad profectum ascendere praeter multis qui uidentur sensuisse in fide ad uerbum & uitam quae est super illos: cum neque tempus neque parentes infideles impediunt eos qui nuper accedunt. Potest etiam huiusmodi sensus & destruere & extollere qui gloriantur: eo quod a christianis parentibus sunt enutriti in ipsa christianitate: maxime si fuerint ex patribus sacerdotibus sed dignificatis: id est episcopatus: aut presbyteratus: aut diaconatus in populo dei. Audiētes enim quia multi erunt primi nouissimi: & nouissimi primi: recordabuntur ut non gloriantur in eo quod uidentur priores: neque humiliantur: & pusillanimes fiant quasi minus aliquid prioribus possidentes pro eo quod christianitatis dogmata nouissimi receperunt. Habet etiam alterum intellectum ut sint quidem primi israelitae qui facti sunt nouissimi propter infidelitatem suam & prodicionem in Christo. Gentes autem nouissimi facti sunt primi: si tamen permanerint in fide non alta sapientes: sed humilibus consentientes: & si communicantes radici patriarcharum: & pinguedini uerbi patrum: in qua plantati fuerint secundum propositum spiritualis legis & secundum uoluntatem prophetarum: si tamen & ipsi intelligantur spiritualiter: sicut lex illis uidelicet a bona oliua propter infidelitatem praecisis. Christo enim in iudicio ueniente in istum mundum: ut gentes quae non uidebant uiderent: israelitae autem uidentes ut propter infidelitatem fierent caeci: nos pro felici ascendentes per fidem: facti sumus sursum & primi israelitae aut qui fuerunt priores: sunt facti nouissimi per infidelitatem cadentes. Sic intelligitur & quod ait: si quis uult primus esse: erit nouissimus. Tanquam si dicat. Quoniam nunc primum accipient

qui ex gentibus credunt in me: qui aestimantur nouissimi esse apud israelitas: nouissimi autem iudicabuntur a deo omnes israelitae: & si uidentur propter tempora primi. Si quis ergo uult fieri uere primus: fiat in istis qui nunc nouissimi aestimantur ab israelitis. Quicumque autem uoluerit esse in illis qui primi esse uidentur: primatum ad gentes transferre computabitur inter nouissimos. Vide autem caute quod loquatur sermo. Multi inquit erunt primi nouissimi. Non omnes primi erunt nouissimi: nec omnes nouissimi erunt primi. Sunt enim qui primi fuerunt: & nihilominus permanent primi sicut apostoli Christi qui israelitae fuerunt de semine Abraham: qui etiam nunc primi habentur. Et sunt nouissimi nihilominus permanentes: qui male se tractant de populo christiano: & uidentur de ecclesia esse cum non sint. Adhuc autem uide si potes dicere primum genus esse angelorum quasi honorabilius qui nouissimi praeter angelis esse uidentur. Nam sicut scriptum est in Iob: quando factae sunt stellae laudauerunt deum omnes angeli eius: quasi antiquiores non solum homine post creatum: sed & omni creatura propter eum creatam. Et sic audebit aliquis dicere: quod multi angelorum qui priores fuerunt hominibus efficiuntur inferiores quibusdam hominibus. Multi autem hominum qui natura nouissimi sunt: efficiuntur per uitam angelicam & uerbum dei quibusdam angelis superiores qui primi quidem fuerunt constituti: facti sunt autem nouissimi propter aliquas culpas. Accipe autem ad haec scripturam Apostoli dicentis. An nescitis quoniam angelos iudicabimus? Nunquid saecularia? Sed & Iudas dicit. Quoniam angelos dei qui non custodierunt principatum suum: sed reliquerunt suam habitationem: deus in iudicio magnae dei uinculis grauius sub caligine conseruabit. Vide ergo nisi isti quidem qui diu custodierunt principatum suum: & non reliquerunt propriam habitationem: multo fuerunt hominibus meliores: & erant hominum primi: quorum anima humiliata erat in puluerem qui facti fuerant in corpore humilitatis: ut uix diceret aliquid quando. Miser ego homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? Homines autem qui angelorum comparatione nouissimi erant: angelorum primi efficiuntur: eorum qui non conseruauerunt principatum suum: sed reliquerunt propriam habitationem: accipientes principatum secundum quod scriptum est: esto potestatem habens super decem ciuitates: aut super quinque ciuitates. Facti ergo in habitatione quidam angelorum derelinquunt eam. Efficiuntur autem homines primi si quando praedicatione sibi regno coelorum fecerint: quae possunt eos subleuare ad illam habitationem quam angeli reliquerunt. Et multi ex nouissimis & natiuitatem habentibus super terram ascendentes: ut fiducialiter dicere possint nostra autem conuersatio in coelis est: efficiuntur primi. Et ipse quoque sicut fulgur corruit de coelo. Primus fuit quando incedebat immaculatus in oibus uis suis donec iniquitas inueniretur in eo: & factus est nouissimus in infernum descendens: ut admirantem uidentes eum: & dicant. Et tu consumptus es sicut & nos. In nobis autem aestimatus es: & descendit ad inferos honor tuus: & multa gloria tua. Sic cum nouissimus esset omnis qui infirmus & incredulus erat: seruans uoluptatibus uariis: & desideris in malicia: & inuidia odibilis & odians sed factus est primus quando benignitas apparuit domini saluatoris per

uatoris per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus: et suscepit eum qui dixit: Qui me suscipit: suscipit eum qui me misit. Sed secundum haec quidem primos esse tradidimus eos qui saluantur: nouissimos autem qui non sunt digni tali ordine saluatorum: sed poena: & ut relinquatur siue donec intrauerit gentium plenitudo: siue donec compleantur quae peccatis propriis meruerunt. Parabola autem quae subsequitur istos sermones significat esse saluandos etiam nouissimos: qui primi quidem sunt operati: nouissimi autem acceperunt mercedem. Et ideo cum primi fuissent: nouissimi sunt aestimati. Meliores autem eis dicit: qui nouissimi quidem ad opera sunt uocati: receperunt autem mercedem: non solum primi: sed etiam aequalem eis qui aduersus patrem familias murmurauerunt: & dixerunt. Isti nouissimi unam horam fecerunt: & aequales fecisti eos nobis qui portauimus pondus diei & aestum? Et primi uocantur qui ad opera nouissimi sunt uocati: ex eo quod primi acceperunt mercedem.

¶ Secundum Matthaeum.

In illo tempore. Dixit dominus Iesus discipulis suis. Simile est regnum coelorum homini patrifamilias: qui exiit primo mane conducere operarios in uineam suam.

¶ Homelia Origenis presbyteri de eadem lectione. Et est numero decima.

Videtur quidem omnis parabola haec propter hoc esse suscepta: ut discamus quomodo nouissimi uenientes ad opera quasi primi uocati primi acceperunt mercedem: & quomodo qui uocati fuerant primi: in nouissimo loco a patrefamilias sunt statuti: propterea quod & nouissimi acceperunt mercedem. Scire autem debemus quoniam si parabola Iesu in quo thesauri sapientiae & scientiae absconditi sunt: discussa fuerit: tanta dogmata sapientiae in mysterio abscondita inueniuntur his qui possunt talia inueniri: ut maxime de ista parabola dicat saluator. Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio: & eructabo abscondita a constitutione mundi. Necessarium enim est ut uideat qui uult intelligere quae sit dies quae refertur in ea: & quae horae illius: & quod non euentu patrefamilias quinque ordinibus operarios: tradidit opera uineae. Deinde de quaerenda est causa ei qui quaerere potest: quare quidam operarii mane conducti sunt: et post hoc non circa horam secundam: sed circa tertiam horam alii sunt conducti: & post eorum conductionem: quare non circa horam quartam uel quintam: sed circa horam sextam: ita non circa septimam uel octauam: sed circa nonam: & nouissime non circa decimam: sed undecimam. Debet enim esse quaedam ratio digna Iesu: quare inter matutinam & tertiam tempus modicum est assumptum: & non secundum tempora quae posita sunt inter tertiam & sextam: uel inter sextam & nonam. Post hoc autem quare una sit hora inter nonam & undecimam: quae admodum superius inter matutinam & tertiam. Non autem negligenter est attendendum quare ratione patrefamilias cum mercennariis quidem quos mane conducterat pactum fecit specialiter in die denarium: conductis autem circa tertiam horam non constituit nominatim certam mercedem: sed ita: quodcumque iustum fuerit dabo uobis. Similiter & circa sextam horam: & nonam fecit uo-

catis. Et quia his qui circa undecimam erant uocati: excusantibus se propter ocium totius diei: sic dixit. Ite & uos in uineam. Sed & quoniam quasi extra uineam constitutus paterfamilias: & inueniens operarios ibi: primos qui dem misit in uineam. Secundis autem dixit. Ite & uos in uineam. Similiter eundem sermonem: & qui circa undecimam fuerant uocati: ite & uos in uineam. Intelligat autem qui potest: quid sit forum quod in graeco mundina ponitur: in quo ociosos stantes inuenit Iesus. Secundo similiter est requirendum: qui sunt qui inueniunt stantes circa undecimam quibus dicit: quid statis hic tota die ociosi? Aspiciat autem quis: quae sit excusatio eorum qui toto die steterant ociosi: & quis esset dolor standi eorum qui toto die stare ociosi sustinuerunt: ut cum fiducia responderent: quoniam parati quidem fuerunt ad opus: nemo ante eos conduxit quasi plurimi essent qui conducerentur: non autem & qui conducerent. Necnon diligenter oportet attendere: & quod sero factum: dixit dominus uineae procuratori suo. Voca operarios & redde eis mercedem: incipiens a nouissimis usque ad primos. Quares autem quid mouit dominum uineae ut iuberet procuratorem uineae uocare operarios: & reddere eis mercedem incipientem a nouissimis: & ascendente usque ad primos: ut primi quidem accipiant qui circa undecimam erant conducti: secundum autem qui circa nonam: tertii qui circa sextam: quarti qui circa tertiam: nouissimi uero qui mane. Hoc enim manifestissime declaratur ex eo quod dicit redde mercedem incipiens a nouissimis usque ad primos. Quis autem & extra dominum uineae sit domini procurator dans mercedem iuxta domini iussionem. Sed & si qui uocati fuerant circa nonam non portauerunt pondus diei & aestum: manifestum est quoniam non illi murmurauerunt aduersus patrefamilias dicentes: quoniam hi nouissimi unam horam fecerunt: & aequales eos fecisti nobis qui portauimus pondus diei & aestum. Neque illi qui sexta hora uocati sunt pondus portauerunt diei: nisi forte diei dimidium. Et qui tertia sunt uocati: non totius diei pondus sustinuerunt: sed si oportet caute dicere dimidium diei: & quartam partem diei. Soli autem qui ex mane conducti sunt: pondus diei sustinuerunt: & aestum totum. Ceteri autem secundum mensuram temporis quod fecerunt in uineam: portauerunt. Quoniam autem diuersae parabolae sunt uineam nominantes: quare rendum est utrum secundum diuersas res & uinea intelligitur: aut secundum ipsam rem. Ego arbitror oportere discutere: & quare non ad omnes qui primi uenerunt & aestimauerunt: quoniam plus essent accepturi: & murmurauerunt aduersus patrefamilias: sed uni eorum dixit. Amice non tibi facio iniuriam. Denarium conueni tecum. Et uolo huic nouissimo dare quae admodum & tibi. Quoniam autem et haec talia suscipit parabola praefata: potest quidem requirere quis in ea: digna autem dicere est nullius: nisi eius qui dixit. Nos autem secundum Christi habemus. Age nos qui multum defumus a perfectitate parabolae: quidam modica quae suspicamur in ea dicamus. Et primum quidem uideamus de die parabolae: quid sit dies. Et uide si possumus totum hoc saeculum praefata dicere unum diem: magni quidem quantum ad nos: modicum autem & exigui temporis: quantum ad dei patres: & Christi: & sancti spiritus uitam. Et quid dico quantum ad uitam patris & filii & spiritus sancti? Fortissimum & quantum ad uitam quorundam beatorum uir-

tutum: & sublimium comparatione generis multorum. Nam quantum est una haec dies: quantum ad uitam omnium diu uiuentium: tantum est omne saeculum hoc quantum ad uitam supernarum uirtutum. Et si tantum est: quantum ad uitam supernarum uirtutum: iam uide quod nullius momenti est omne hoc saeculum quantum ad uitam dei patris & filii & spiritus sancti. Vtrum autem aliquod tale mysterium demonstratur: In deuteronomii cantico in quo dicit: memento dies saeculi: aut non: quare qui potest: & si tales sunt dies saeculi: consequens erit traditionem similem esse intelligere quare dicit: & annos aeternos in mente habui: & meditatus sum nocte cum corde meo: exercebar: & tribulabam spiritum meum & dixi: non in saecula proiciet deus. Et forte ut audacter dicam in saecula quidem non proiciet deus multum est enim & in uno saeculo proicere deum. Proiciet autem forsitan & in secundo saeculo: quando quaedam peccata non remittuntur: nec in hoc: nec in futuro saeculo. Quis ergo idoneus est sex illos dies: & septimum refectionis ad huiusmodi dies referre: & post sabbata & neomenias: & in primo mense festiuitates: & in quarta decima die mensis pascha: & in ceteris azimorum? Sic autem sequens quis rationem in abyssum cadet intellectum: ceteras festiuitates aestimans secundum huiusmodi dies: & totum septimanale magnum in quo pauperibus: & aduenis: & bestiis terrae donat deus fructus qui ex prima terrae operatione sunt geniti in tempore: cum iam nemo operabitur terram. Abyssum autem dico propter altitudinem dogmatum: ut ascendens quis uideat quinquagesimum annum: & quare de eo in lege constituuntur & adimplentur. Sed quarentes unam positam parabolam diem: & aestimantes eam esse totum hoc saeculum praesens: intrauimus in altitudines operis habentes spiritu dei qui omnia scrutatur: etiam altitudines dei. Ego autem aestimo quoniam sicut in exitu consummationis anni quaedam dicta sunt fieri oportere: sic (uerbi gratia) & in consummatione saeculorum multorum siue annuum aliquem complementum: siue aliud aliquid in abiectione peccati apparuit Iesus noster: ut post consummationem saeculorum quasi anni unius dierum: iterum aliud succedat principium & ostendat in saeculis superuenientibus supererminentes diuitias bonitatis suae in eos quos ipse non uult ostendere oportere. Et haec quidem diximus propter diem: qui in parabola nominatur praesentis: quem potest quis confirmare etiam ex Ioannis epistola ita dicentis. Filioli nouissima hora est: et sicut audistis quoniam antichristus ueniet: nunc autem antichristi multi facti sunt. Unde cognouimus quoniam nouissima hora est. Nouissima enim hora est post undecimam in qua homo paterfamilias egressus inuenit alios stantes: & dixit eis. Quid hic statis tota die ociosi? Post hoc requiramus quomodo non fortuitu paterfamilias quinque ordinibus operariorum tradit opera uineae. Primum quidem quando egressus est mane. Secundo: quando egressus est circa horam tertiam uidit alios stantes ociosos in foro. Tertia uice & quarta: quando iterum circa sextam & nonam egressus similiter fecit. Quando autem circa undecimam inuenit alios stantes. Et uide si potes primum quidem ordinem dicere Adam in principio creationis mundi: & eos qui fuerunt in tempore illo: ut operarentur uineam culturae dei. Secundum

autem ordinem Noe: & testamentum quod dispositum fuit ad eum: cum eis qui fuerunt in tempore illo. Tertium autem Abraham & qui post ipsum fuerunt patres: usque ad Moysen. Quartum Moysen & eos omnes qui de aegypto sunt egressi: & legislationem quae facta est in deserto. Nouissimum autem ordinem: christi aduentum. Tamen unus homo paterfamilias quantum ad parabolam istam quinquies est egressus: & ad negocia peruenit huiusmodi: ut inconfusibiles operarios docentes uerbum ueritatis mittat in uineam operaturos opera eius. Si enim christus qui condescendit hominibus multotiens uocationem operariorum semper dispensauit: & si de mundo sensibili: & a sensu incipiente opera facere mysterium aliquod habent quinque operariorum ordines introducti qui potest cognoscat. Exerceatur autem & si non uult quis suscipere dogmata: & quare dicuntur a nobis. Dicit enim aliquis quoniam tactus est in prima uocatione: propterea quod mulier dixit serpenti. Dixit deus. Non manducabitis ex eo: neque tangetis eum. Odoratus autem misericordia: propterea quod dictum est de Noe. Odoratus est dominus odorem suauitatis. Gustus uero est in Abraham uocatione: propter quod & pascens angelos apposuit eis abscondito sicut est in latino subcineritias de simila lagine: & uitulum tene rum. Auditus autem in Moysen: quando de caelo audita facta est uox dei. Visus autem qui super omnes sensus honorabilior est in aduentu christi significatur: quando oculi beati Christum uiderunt. Dicamus autem & haec siue exercitationis rationabilis gratia: siue uult quis accipere quasi dogmata propter quinque uocationes. Arbitror autem quoniam & opera uineae huiusmodi erant ut opus haberent operariis secundum horas. Oportebat enim mox mane opera fieri in uinea: & uidit paterfamilias qui uocabat operarios qui essent apti ad opera: quare primo mane fieri oportebat. Aliud autem opus circa tertiam horam erat: quod fuit in diebus Noe: quando testamentum disposuit ei. Ita decem generationes a Noe usque ad Abraham: qui fuit principium alterius operis eminentioris: & erat operarius uineae. Tunc incipiens Abraham & post eum Moyses: & qui fuerunt cum ipso in uinea. Deerat autem uineae aliquid quod nouissimum opus quod opus habebat noua uocatione: quare deerat in uinea breuiter operante: quod est opus noui testamenti. Cognouimus ergo interualla uocationum: circa tertiam & sextam & nonam & undecimam: in qua tantum fuit interuallum a nona Moysi hora usque ad undecimam in qua est aduentus christi carnalis: quantum fuit a prima Adam usque ad tertiam Noe. Conuenit autem paterfamilias qui primo mane uocati sunt denarium. Hunc autem puto nouissima esse salutis: non simul collatis eis quae sunt secundum gloriam. Salutis enim arbitror nomen esse denarium: gloriae autem quae sunt super denarium. Sic alicubi nominata sunt numismata eius qui datam sibi minam amplificauit in quinque minas: uel in decem. Quid autem dicit his qui circa tertiam erant uocati. Quod iustum fuerit dabo uobis. Inuitauit quidem operarios tertiae horae ad totum. Quicquid autem potuerit operari iudicium sibi reseruauit secundum opus quod fuerit factum: ut iustam reddat mercedem. Quoniam autem tem similiter fecit etiam eis qui circa sextam & nonam uenerunt: manifestum est: quoniam & ipsis dixit: quod fuerit

fuerit iustum dabo uobis. Poterant autem aequale opus facere in uinea eis qui ex mane sunt operati: quicumque in tempore breui uolebant operari uirtutem ad opus extendere: quare ante non fuerat operata. Sed quare aliquis quare sic dicit ad eos quasi non solum fuissent ibi: sed etiam tota die stetissent: id est per totum tempus quod fuit ante undecimam horam secundum quod scriptum est: quia egrediens paterfamilias circa undecimam horam dixit ad eos. Quid hic statis tota die ociosi? Ego autem suspicor de anima etiam in istis secretam & absolutam rationem. Quomodo autem ociabantur tota die: usque ad undecimam horam nolentes quidem operari: non autem assumebantur in uineam qui fideliter se excusabant dicentes: quia nemo nos conduxit. Non autem ausi fuimus talia quaedam: & de multis scripturis suspicionem accipientes: & de praesenti quoque parabola dicere: ut ostendamus quomodo tota die ociosi steterunt: propterea quod nullus eos conduceret: qui circa horam undecimam sunt uocati. Quibus autem non placent dogmata ista: interpretentur nobis diem illum totam: & eos qui stabant tota die ociosi: uolentes quidem operari non autem uocabantur in uineam: & quod ficialiter se excusantes dixerunt: nemo nos conduxit. Si enim conseminata esset anima corpori: quomodo tota die steterunt ociosi? Aut dicant nobis quare sit illa dies tota: & in ea diuersae secundum diuersas horas operariorum uocationes. Vtrum autem beati quidem qui secundum parabolam istam a paterfamilias sunt conducti. Erant autem & alii operatores qui conducebantur: siue ab aliis patribusfamilias: siue ab ipso: & siue non beati: aut non sic beati: supra nos est hoc intelligere digne: aut secundum quod intelligimus credere. Ego quod & quare extra uineam sunt ubi & inueniuntur operarii ab eo qui exiit conducere eos. Et considera ne forte locus animum est ante corpus: qui est extra uineam locus. Uinea autem non solum hic in corpore est: sed etiam extra corpus ubi operantur operatores. Nec enim in ocio sunt animae operariorum a paterfamilias conductorum: cum a corpore sunt liberatae. Et Samuel ergo extra corpus operabatur prophetas: & Hieremias orans pro populo. Propterea quod contendimus: & operamur uineam: siue constituti in corpore: siue exeuntes a corpore: accepturi quod fuerit iustum. Et nemo est quantum ad parabolam istam qui non est operatus opera uineae: qui tamen transmissus fuit in eam. Neminem enim quasi qui minus fecerit operam: paterfamilias reprehendit: quod de mercede maiore uel minore sperata culpauit. Et forsitan locus qui extra uineam est forum est: ubi erant stantes ociosi: magnam excusationem habentes ad hoc ut digni efficiantur totius diei mercede: secundum quod excusauerunt seipsos dicentes nemo nos conduxit. Propter quod & paterfamilias libenter conduxit eos: & ut ita dicam reddidit eis mercedem pro eo quod magnanimitate tota die steterunt & expectauerunt usque ad uesperam conductorem. Post uesperam factum: id est saeculi consummationem & diei illius quare in parabola ista refertur: dicit dominus uineae procuratori suo: siue alicui angelo qui super mercedes tribuendas positus est siue alicui ex multis procuratoribus procuratori: secundum quod scriptum est sub curatibus & auctoribus esse heredem in tempore quo paruuus est. Secundum praecceptum ergo patrifamilias uocatur operatores a procuratore: ut merces nouissimis de-

tur in primis. Primi enim operarii testimonium habentes per fidem: non acceperunt dei promissionem: pro nobis melius aliquid prospiciente paterfamilias: qui uocati sumus undecima hora: ut non sine nobis perficiantur. Et misericordiam consecuti sumus: pro eo quod tota die stetimus: & uolumus conductorem nobis uenire. Ociati autem fuimus & cum excusatione ad opus assumpti: & misericordiam consecuti: primi mercedem speramus accipere: qui noti sumus christi. Post nos autem dabit mercedem eis qui ante nos operati sunt. Et sic etiam eis qui fuerunt ante illum ubi commemorabatur Samuel: & qui consequenter considerauerunt de eis qui ante undecimam horam sunt conducti: uidebit quomodo portauerunt primi pondus diei & aestum: nos autem qui undecima sumus uocati: si cut illi quidem non portauimus pondus diei & aestum. Portauimus autem pondus eo quod stetimus ociosi antequam paterfamilias ueniret ad nos: qui dixit nobis. Venite ad me oes qui laboratis & onerati estis. Onus erat enim ociositas ipsa: & quod non iudicabantur interim ad opera uineae digni. Aestum autem portauerunt qui ante undecimam erant uocati: unusquisque secundum aestimationem uocationis: non autem scientes patrifamilias dignitatem primi. Et quoniam non debebant aduersus eum murmurare: amplius aliquid salutis quam nouissimi accipiunt: accipere putauerunt: & murmurauerunt contra paterfamilias inuidentes nobis nouissimis qui unam horam usque ad consummationem fecimus: & similes facti sumus eis qui a principio diei ad diuinam uineam sunt uocati. Sed paterfamilias uni eorum dixit (forsitan Adae) Amice non facio tibi iniuriam. Nonne denario conueni tecum? Accipe quod tuum est. Tuum est enim salus: quod est denarium: & uade. Volo autem & isti nouissimo dare sicut & tibi. Et non dixit istis nouissimis: sed ostendit aliquem secundum exitum. Vnum quem temeritatis quidem est dicere: non tamen incredibiliter potest quis arbitrari apostolum Paulum qui una hora est operatus: & forsitan super omnes qui ante fuerunt sicut ipse testatur: dicens. Sed plus omnibus laboraui. Si autem oportet & de uinea dicere aliquid accipiendo occasionem ab eo ipso qui interpretatus est in alia parabola de uinea: quoniam uinea est regnum dei. Sic enim ipse dixit. Auferetur a uobis regnum dei: & dabitur genti facienti fructum eius. Omnes ergo qui operantur opera uineae: opera regni dei: & salutis digna perficientes denarium consequuntur. Postquam autem dictauimus haec in parabola hac praesenti subuenit nobis etiam haec quare possunt esse utilia eis qui in altiori & secretiori expositione proficiunt. Dicit enim aliquis omnem uitam esse diem unum secundum parabolam hanc. Hoc ergo ostenditur quoniam quidam a pueritia ante aetatem ad operandum opera regni dei accedunt: & ipsi sunt qui primo mane conducuntur in uineam. alii autem in adolescentia ueniunt ad dei culturam: & sunt ipsi qui hora tertia inuitantur. alii uero uiri perfecti: & ipsi sunt qui in sexta uocantur. alii autem iam senes adducuntur ad dei culturam: & ipsi sunt qui circa nonam uocantur. alii autem in ipso exitu uitae senes ad plenum: & ipsi sunt qui circa undecimam uocantur. Quoniam ergo affectus non tempus respicitur: quod quis fecit in fide: ideo non aspicitur: ex quo quis uocatus est: sed quantum quis ope-

ratus est. Et propterea omnibus aequaliter tribuitur merces salutis. Vnde indignantur qui a pueritia sunt fideles: qui laborauerunt: & subiugauerunt iuuentutem suam: & portauerunt totius aetatis feruore aetate: & temptationum accidentium pondus: si aequalem salutem habituri sunt: ociosis a pueritia usque ad senectutem qui ociantes in infidelitate ante modicum tempus ad fidem & opera fidei uenerunt. Vinea autem secundum hanc expositionem intelligimus regnum dei quod in ecclesia praedicatur. Foris autem est: quicquid est extra uineam foris: id est extra ecclesiam christi: extra uerbum ueritatis. Vnde sermo domini: cuius accepit eos qui uocatur a christo: & mittit in uineam: id est in ecclesiam. Non autem numerabuntur: sed secundum expositionem istam inter operarios uineae: quotquot uocati sunt quidem primum ad dei culturam: non autem conseruantes quae fidei erant uicti egressi sunt de uinea: id est de ecclesia dei: uel de fide ueritatis: uel de iustitia regni coelestis: peccantes & post adimplerionem uoluptatum suarum in peccatis suis uoluerunt quasi poenitentes iterum ab initio uineam operari. Nec enim possunt dicere patri familias nemo nos conduxit. Conduci enim fuerunt secundum tempus primum: quo sunt uocati ad fidem. Sed neque dicetur eis quid hic statis tota die ociosi: maxime si incipientes spiritu postmodum carne perficiuntur: & si postea regredi uolunt: ut iterum spiritu uiuant. Et non diximus hanc dissuadentes surgere eos qui ceciderunt: aut impediens ne conuertantur: uerum ut ne ad domum patriam reuertantur lasciuia filii: qui uiuendo luxuriose euangelice doctrinae substantiam consumplerunt. habeant enim propter poenitentiam quoniam uicti sunt a uitiis peruersis meliorem eis qui in peccatis comprehensi fuerint consolationem salutis. Non tamen debemus aestimare quoniam similes sunt eis qui propterea peccauerunt in iuuentute sua: quoniam nondum didicissent quae fidei erant. Vult ergo pater familias nouissimis dare quae admodum & primis denarium salutis: quoniam licet ei facere quod uult in propriis suis: & arguere eum qui malum oculum habet: propterea quod pater familias bonus est. Erunt ergo multi ex nouissimis uocatis primi: & quidam primorum nouissimi. Nam & multi uocati sunt: pauci autem inueniuntur electi.

¶ Secundum Matthaeum.

In illo tempore. Ascendens Iesus in Hierosolimam: accepit duodecim discipulos suos seorsum in uia: & dixit eis. Ecce ascendimus in Hierosolimam: & filius hominis tradetur principibus sacerdotum.

¶ Homelia Origenis praebiteri de eadem lectione. Et est Homelia. XI.

In illo tempore. Aulus qui hortatur nos fieri suos imitatores: sicut ipse imitatus est Christum: sciens Christum per hanc ad manifesta pericula promptissime ascendisse: scientem quoniam tradendus fuerat principibus sacerdotum & scribis: & condemnandus fuerat morte: & gentibus erat tradendus ad deludendum & flagellandum: & crucifigendum simile aliquid fecit. Cum enim Agabus accepisset zonam eius: & alligasset sibi manus & pedes dicens: haec dicit spiritus sanctus: uirum cuius zona haec est: sic eum alligabunt iudaei in Hierusalem: & tradent in manus gentium: audiens ista Paulus: imitatus suum magistrum in Hierusalem promptissime ascendebat. Et cum aliquid humanum passus fuisset ab his qui propter dilectionem eius coeperant flere: & prohibere ne ascenderet in Hierosolimam: dixit. Quid facitis flentes & costringentes cor meum? Ego enim non solum alligari: sed & mori paratus sum pro nomine domini nostri Iesu Christi. Haec ergo considerantes & cognoscentes scire debemus: quoniam frequenter temptationes aliquas subituri sumus: dolori nos ipsos secundum quod iustum est ad obuiandas temptationes offerre debemus: accipientes exemplum huiusmodi: primum quidem a saluatore: deinde autem ab apostolo Paulo. Et ne arbitreris haec contraria esse eis quae superius diximus & frequenter: quoniam si quis uos persecutus fuerit in ciuitate ista: fugite in alteram: & quod audiens dominus: quod Ioannes traditus erat in carcerem: secessit inde. Sed sciendum quoniam nec semper conuenit declinare pericula: nec semper obuiare periculis. Tamen sapienter est alicuius in christo: ut cognoscat quale quidem tempus exigit declarationem: quale autem obuiationem piculorum. Et haec quidem diximus secundum uoluntatem scripturae praesentis: horrantes homines aliquando spernere pericula mortis. Post hoc obseruandum est quoniam ascendens in Hierosolimam: duodecim accepit seorsum. In duodecim autem adhuc erat & Iudas. Ergo & Iudas accepit seorsum. Adhuc enim forsitan dignus erat cum ceteris seorsum accipi: & audire quae passurus erat magister. Et non reprobo: quoniam adhuc nesciebat Iudas quid esset facturus: sed nec alius nostrorum. Nam & omnibus nobis est dictum: non li gloriamini in crastinum. Nec enim sis quid pariet superuentura dies. Nec dum enim arbitror imiserat in cor Iudae sathanas ut traderet Iesum. Et uideat qui potest quoniam ab initio euangelii usque nunc Matthaeus nullum accusauit Iudam: nisi in cathologo duodecim apostolorum dixit: & Iudas Simon scariothes qui & tradidit eum. Multa autem de hoc: quoniam & Iudas similem fecit ceteris tractauimus ubi diximus. hos duodecim misit Iesus praecipiens eis: & dicens quae dicta sunt ibi. Conferamus itaque haec eis quae supra sunt dicta similia: quoniam illic his ipsis uerbis: domino prophetante quae erat passurus: accepit eum Petrus: & coepit increpare dicens. Propitius esto tibi domine: & hoc tibi non erit. Hic autem non referuntur discipuli dixisse: aut fecisse: cum audissent tristitia haec christo futura. Et puto quoniam ideo nunc tacuerunt: quoniam superius quando Petrus accepit Iesum: & increpans dixit quae dixit: conuersus Iesus dixit Petro. Vade post me sathana: scandalum mihi es: quoniam non sapis quae dei sunt: sed quae hominum. Consequens ergo erat ut recordantes quae dominus dixit ad Petrum obseruarent discipuli: ne audiant talia uel peiora a suo magistro. Non est autem absurdum reuocare in memoriam ea quae similiter istis sunt dicta superius. Tunc praecipit discipulis suis ut nemini dicerent: quia ipse erat christus. Exinde coepit ostendere Iesus discipulis suis quoniam oportet eum in Hierosolimam ire: & multa pati a senioribus & principibus sacerdotum & scribis populi: & occidi: & tertio die resurgere. Et in illis dicitur quoniam accipiens eum Petrus: &c. Adhuc autem illic dictum est occidendum Salutem: hic autem & species ipsa occisionis est scripta: id est ad crucifigendum.

ad crucifigendum. Quid est ergo quod dixit oportet? Quia diu quidem Iesus non tradebatur in hierosolymis principibus sacerdotum & scribis: nec condemnabatur morte: nec deludebatur: nec flagellabatur: nec crucifigebatur stabat Hierusalem: & quod uocabatur sanctuarium: non delatuerunt eum derelicti sunt: & sacerdotes qui eodem nauerunt eum morte: & scribae qui excaecati mente: & alienati sensu non uiderunt uoluntatem scripturarum sanctarum: traditi sunt morti inimicae Christi. & qui deluserunt Iesum in delusione sunt facti Hierusalem exercitu circumdante quando & uenit desolatio eius: & qui flagellauerunt Iesum flagellati sunt: & flagellantur donec intret gentium plenitudo: quoniam qui lapidem mittit in altum: super caput suum mittit. Et haec omnia facta sunt: ut ab illis quidem recedat speculatio dei: transeat autem ad gentes: saluatis uidelicet cum gentibus & reliquiis iudeorum secundum electionem: quoniam nisi dominus Sabaoth reliquisset illis semen: sicut Sodoma facti fuissent. Ego autem arbitror quoniam sicut exemplum & umbra culturae quod antea implebatur propter coelestia solutum est: & ueniente uero principe sacerdotum figuralis sacerdos cessauit: & ueris sacrificiis pro peccato in usum uenientibus: figurae sacrificia sunt destructa sic quando uera Hierusalem suscepit Iesum ascendentem super subiugalem corporis sui in quo & gaudebat ualde filia Sion: & praedicauit filia Hierusalem quae sursum est: tunc destructa est Hierusalem quae fuerat umbra: & cecidit templum quod de lapidibus mortuis erat constructum: propter templum quod de lapidibus uiuis fuerat erigendum. Effossum est autem & altare quod fuit deorsum: quoniam apparuerat quod erat coeleste: cuius enchenias in desolatione uera fecit Iesus. Si autem secundum quandam significationem homines ciuitas sunt. & nunc in Hierosolymis: sic enim eos uoco qui spem suam habent in locum illius Hierusalem quae aliquando fuit in terris: & nunc ergo traditur Iesus eis qui profitentur esse se dei seruos iudeis: & quasi principes sacerdotum constituti: & qui diuinas litteras scire se arbitrantur scribae: condemnant Iesum morte per ea quae maledicunt de eo: & non est quando non tradunt gentibus Iesum deludentes eum & doctrinam eius apud se: & semper linguis suis flagellant eum: & culturam dei quae per Iesum introducta est. Et ipsi quidem crucifigunt eum per hoc quod anathematizant & tollere uolunt doctrinam ipsius. Ille autem melior illis omnibus constitutus: paululum deficiens surgit: & uiuens gentibus quae acceperunt posse uidere apparet.

¶ Secundum Matthaeum.

In illo tempore. Accessit ad Iesum mater filiorum Zebedei cum duobus filiis suis: adorans & petens aliquid ab eo. Ille autem dixit. Quid uis? Dicit ei. Dic ut sedent hi duo filii mei: unus ad dexteram: & alter ad sinistram in regno tuo.

¶ Homelia Origenis de eadem lectione. Quae est. XII.

Ignum est in praesenti loco. quærere sensum non contemptibilem sed uere dignum euangelio christi. Hoc autem praemissi quoniam textus simplicibus quidem & altitudines dei & scripturarum eius nescientibus quærere: simplicitatem postulationis alicuius ostendit: & respon-

sionem simplicem Christi ad eam. His autem qui uel ex aliqua parte scripturarum propositiones discutere possunt: profundior & spiritalis ostenditur intellectus. Qui ergo hinc ostenditur sensus: breuis & contemptibilis est: & nihil habens magnum. Sicut enim in regno mundi in honore esse uidentur qui sedent cum rege sedenti in ueste regali: & aliquid regaliu negotiorum agent: sic mater filiorum Zebedei secundum (simplicem dico) textum uidetur postulare a saluatore ut unus filiorum suorum sedeat ad dexteram eius: alter ad sinistram in regno ipsius. Et nihil fuit mirum si mulier ex muliebri simplicitate: uel imperitia talia debere se petere aestimauit. Pone autem quoniam & ipsi fratres secundum quod Marcus exponit quasi homines constituti: & adhuc imperfecti: & nihil altum intelligentes de regno christi: talia arbitrati sunt de his qui sedebunt cum Iesu. Quid dicemus de Iesu qui ostendens magnum esse sedere aliquem ad dexteram: uel ad sinistram suam: tollit postulationem: & dicit. Nescitis quid petatis: & non est meum dare uobis: sed quibus paratum est a patre meo. Quæret autem qui sapiens est auditor scripturae: quid sit sedere ad dexteram Iesu: & ad sinistram in regno eius. Et conueniebat quidem congregare quae sunt scripta de sessionibus dei: uel christi: ut ex tractatu eorum: & ex collatione eorum ad inuicem clarescere posset aliqua dogmatis magnitudo. Sed prolixitatis declinandae gratia proponimus unum quod dicit Micheas. Vidi deum Israel sedentem in sede sua: & omnis militia coeli stabat in circuitu eius ad dexteram eius & sinistram. Omnis ergo qui est spiritalis & cum iudicio uult cuncta discutere decet quoniam spiritalis est sessio dei / super spiritali sede. Similiter etiam christi. Nihil enim in omnibus sessionibus huius dei: uel christi de corporali sessione significat sermo. Ridiculum enim est propter has corporales sessiones appellatas aestimare sedes aliquas corporaliter esse edificatas: materia nescio quas in quibus sedeat deus uel Christus eius: uel quod ad dexteram eius sessuri sunt: uel ad sinistram: quibus hoc a patre paratum est. Et nescio si sit corporale quod dicitur militiam coeli stare ad dei dexteram uel sinistram. Et iterum aestimare: quoniam qui saluantur quidem & laudabiles sunt a dextris corporalibus sunt regis nostri Iesu: mali autem & periti similiter in sinistris corporalibus. Sed uide ne forte quod dicitur christum restitui in regno suo recipiendum proprium principatum sic intelligere debeamus: ut destructo peccato quod in corporibus mortalibus hominum est: & omni principatu alienarum uirtutum: & potestate destructa: hoc sit sedere christum in sede gloriae suae. Quod autem deus omnia facit ad dexteram & ad sinistram: hoc est ut iam nullum malum sit ante eum. Intel ligat ergo qui potest eminentiam quidem regni in hominibus christum recepisse. & glorificatum esse ad gloriam quam habuit priusquam esset mundus: priusquam peccarent qui peccauerunt: & habebat gloriam apud patrem: eorum autem qui appropiant in primo / uel secundo / uel in tertio loco: quasi homines constituti secundum mensuram suam habentes sedere ad dexteram uel sinistram christi in regno eius: quos restituet deus cooperans eis: & parans eis ut appropient eminentiae christi. Qui quidem praecellunt praeteris appropinquantibus christo: sunt a dextris christi. uidelicet qui tangunt eum & coniuncti sunt dextris ipsius

uerbi. Qui autem inferiores sunt a sinistris eius sunt. Dextera autem uide si potes intelligere Christi inuisibilem creaturam. Sinistram autem uisibilem & corporalem. Et Christus quidem omnibus regnat. Appropinquantium autem ei: quidam dexteram fortiturus & intelligibilia: alii autem sinistram & sensibilia. Et ne forte uera mater filiorum Zebedei quos appellauit filius tonitruum Christus: magniloquentia ipsa indicans magna de filiis suis Iacobo & Ioanne: neminem autem uere magni erant & aestimans eos prima habere posse super omnem naturam humanam quasi qui poterunt capere magniloquium eius: accedens deum praecabatur: ut confirmaret unum quidem a dextris: alterum a sinistris. Saluator autem reprehendens etiam huiusmodi magniloquentiam: matrem Iacobi & Ioannis quasi ignorantem qui essent eminentiores: & quoniam huiusmodi donum solius dei est qui super omnia est conspirantis & cooperantis: & confirmantis in huiusmodi eminentia quos uiderit aptos: & ideo dixit. Nescitis quid petatis. Sedere autem mecum non est meum dare uobis: sed quibus paratum est a patre meo. Arbitror autem quod uolens ostendere matri filiorum Zebedei: & ipsis quoniam adhuc minus habebant de perfectione quam homines possunt habere non mediocres: ideo respondit postquam dixerat. Nescitis quid petatis: Potestis calicem bibere quem ego bibiturus sum: aut baptismum baptizari quo ego baptizor? Denique cum dixissent: Possimus. non ita respondit Christus. Calicem quidem meum bibere potestis: sed ad futuram eorum perfectionem respiciens dicit. Calicem quidem meum bibetis: & baptismum baptizamini. Adhuc autem quaerere oportet in loco quod est Calix: & quod est baptismum. Quasi distent enim ab inuicem: sic utrumque est nominatum. Multi enim utrumque dicunt ad passionem martyrii pertinere: non attendentes quoniam nisi duos & diuersos intellectus ostenderent calix & baptismum nunquam utrumque nominaretur. Nos autem & istam quidem traditionem non reprobamus: alteram autem statuimus. Quoniam calix quidem ipsa passio intelligitur esse dolorum. Quod confirmatur non solum eo exemplo quod dicit: Pater si possibile est transfer calicem hunc a me: qui cum doloribus bibitur ab eo qui suscepit certamen martyrii: donec biberit eum sustinens in temptatione martyrii: uniuersa quae referuntur: sed etiam eo quod in alio loco dicitur. Quid retribuam domino pro omnibus quae retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam: & nomen domini inuocabo. Vota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius: preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Nihil enim dignum reddere possumus deo pro omnibus bonis quae fecit in nobis: nisi ut calicem salutarem prompte accipiamus: & nomen domini inuocemus: ut possimus magnanimiter bibere eum: in quo bibendo: uota nostra reddimus domino in conspectu omnis populi eius. Manifeste autem ostendit in his quoniam calix martyrium est: ex eo quod statim propter bibitum calicem addidit sic. Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Intellectu autem omne martyrium duplex est: quorum unum uocatur calix salutaris: reliquum autem baptisma. Et hoc quidem quod quis praefert dolores: calix est quem bibet omnis qui sustinet omnia sibi illata: nec reicit: nec euomit aliquid eorum. Quod autem quis in passione remissionem

accipit peccatorum: baptismum est. Si enim baptismum indulgentiam peccatorum promittit: sicut accepimus de baptismo aquae & spiritus: remissionem autem accipit peccatorum & qui martyrii suscipit baptismum: sine dubio ipsum martyrium rationabiliter baptismum appellat. Quoniam autem remissio fit peccatorum omni martyrium sustinenti: manifestum est ex eo quod ait. Omnis qui confessus fuerit in me coram hominibus: & ego confitebor in illo coram patre meo qui est in coelis. Confitebor ergo coram patre suo Saluator omnem hominem qui confessus fuerit eum coram hominibus: & si fuit ante confessionem aliqua habens peccata. Si enim eos qui aliqua habentes peccata confessi sunt: non confitebor & Christus coram patre suo: iam non erit uerum quod dixit. Omnis qui me confessus fuerit: &c. Alias autem: peccatorem nescio si confitebor christum coram patre suo. Confessio enim filii gloriantis est in conspectu paterno super eo quem confitetur: quasi digno Christi confessione ad patrem. Secundum haec uidentur & calicem bibisse: & baptismum baptizati filii Zebedei: quoniam Herodes quidem interfecit Iacobum fratrem Ioannis gladio: imperator autem Romanorum sicut docet traditio condemnauit Ioannem dante testimonium uerbi dei in insulam Pathmos: sicut ipse de suo martyrio docet. non dicens quis eum condemnauit: sed ubi fuit condemnatus. Dicit autem in reuelatione sua hoc modo. Ioannes frater uester & socius in tribulatione: & in regno: & in patientia Iesu: fui in insula quae uocatur Pathmos propter uerbum dei & propter testimonium Iesu Christi. Et fui in spiritu in die dominico: Et audiui post me uocem magnam quasi tubam &c. Et ex hoc intelligitur quoniam reuelationem hanc in insula constitutus uidit. Adhuc autem addimus iuxta ea quae diximus: sicut est aliqua esca christi: de qua dicit: Mea est esca: ut faciam uoluntatem eius qui me misit & perficiam opus ipsius: sic secundum aestimationem escae illius: est et potus. Quod temeritatis quidem est abdicere: & rebus ipsis ostendere. Tamen qui potest intelligat. ne forte quod est in actu escae sit: quod autem in consideratione potus. Manducare enim Christi: facere uoluntatem eius qui misit eum: & perficere opus eius. Bibere autem: sapere secundum uoluntatem eius qui misit eum: & perficere notitiam eius. Secundum hanc differentiam intelligitur & quod ait. Caro mea uera est esca: et sanguis meus uerus est potus. Esca enim aliarum uera est actus. Verus autem potus est agnitio ueritatis. Ideo & primum dat panem benedicens: & frangens discipulis suis: quoniam in primo loco est actus. Et post hoc accipiens calicem: & gratias agens dixit. Bibite ex hoc omnes. Quoniam conuenit primum quae sunt actus implere: & opus bonum delectare: & sic ad scientiam rerum uenire: & secundum prophetam qui dicit. Seminate uobis ad iustitiam: & uindemiate fructum uitae: ut primum bona opera faciamus. Post hoc autem quod dicit: Illuminate uobis lumen scientiae: quasi per uiam quandam postquam emendauerit quis mores suos: proficiatur ad scientiam & illuminetur. Et in psalmo uigesimo secundo dictum est primum: Praeparasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me: impinguasti in oleo caput meum: Et post hoc: Poculum tuum inebrians praeparatum est. Non autem reprehendat nos qui legit haec uerba. quoniam oportuit interpretari

interpretari quodammodo quae de sessionibus dicta sunt dei uel christi. Respondemus enim quoniam placere tamen modo de scripturis propositum fuit de sessionibus: & legentem auertere ab humili illa traditione. Alterius autem temporis est: principalem expositionem facere de sedere dei & stare & ambulare: quod non exigit expositio praesens. Et audientes decem contristati sunt de duobus fratribus: quoniam rogauerunt ceteris praepari. Et uide quoniam & Iudas erat inter indignantes. Et si inter indignantes ceteros erat: ne forte nec dum infirmitas diabolus in cor eius ut traderet dominum: sed erat in ipso proposito quo & ceteri apostoli erant. Iesus autem conuocans eos dixit. Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt potestatem exercent eis. Non ita erit inter uos. Sed quicumque uoluerit inter uos maior esse: erit uester minister. Et quicumque uoluerit iter uos primus esse: erit uester seruus. Quoniam duo fratres super ceteros apostolos sibi gloriam praeripere uoluerunt indignantes ceteris: inde occasionem accipiens Iesus: regulam iustitiae fidelibus ponit: quomodo quae apud deum potest obtinere primatum. Principes gentium non contenti tantum regere suos subiectos: uolenter eis dominari nituntur. Inter uos autem qui estis mei: non erunt haec. Ne forte qui uidetur habere aliquem in ecclesia principatum: dorminentur fratribus propriis: uel potestatem in eos exercent. Quoniam sicut omnia carnalia in necessitate sunt posita: non in uoluntate. spiritualia autem in uoluntate: non in necessitate: sic & qui principes spirituales: principatus eorum in dilectione subiectorum debet esse positus: non in timore corporali. Sed & qui uoluerit apud patrem meum maior esse: comparatione fratrum suorum ceterorum: efficiatur minister eorum quibus uult esse maior. Et qui principatum desiderat ecclesiae debet fieri omnium seruus in humilitate seruili: ut obsequatur omnibus in his quae pertinent ad salutem. Et haec docet nos sermo diuinus. Nos autem siue non intelligentes uoluntatem diuinam positam in scripturis: siue contententes talem commendationem christi: tales sumus: ut etiam malos principum mundi excedere superbiam uideamur. Et non solum quaerimus sicut reges acies praecedentes: & terribiles nos: & accessu difficiles: maxime pauperibus exhibemus: & tales sumus ad eos qui nos interpellant ut propter aliquid deprecantur: sicut nec tyranni: & crudeliores principibus mundialibus ad subiectos. Et est uidere in quibusdam ecclesiis praecipue ciuitatum maximarum principes populi christiani nullam affabilitatem habentes: uel habere ad se permittentes. Et Apostolus qui etiam dominis dat mandatum de seruis dicens. Domini quod iustum est & aequum seruis praestate: scientes quoniam & uos habetis dominum in coelis. Docet autem & remittere minas. Episcopi autem quidam crudeliter comminatur: aliquando quidem occasione peccati: aliquando autem contemnentes pauperum curam cum sit scriptum: quantum magnus es: tantum humilia te: & inuenies gratiam coram domino. Item in prouerbiis. Ante contritionem extollitur cor uiri: & ante gloriam humiliatur. Principes ergo gentium dominantur eorum: principes autem ecclesiarum seruiant subditis. Sed & maiores gentium potestatem exercent fidelium: audiant autem eum qui dicit. Discite a me quia mitis sum: & humilis corde. Non ista dicimus: ut inclinemus ecclesiasticum principatum. Est enim interdum quando

secundum uocem apostolicam peccantes coram omnibus arguantur & ceteri metum habeant. Est aliquando ut utens potestate sua tradat peccantem sathanae in interitum carnis: ut spiritus saluetur in die domini nostri Iesu Christi. Tamen raro hoc fieri debet. Corripienti enim sunt inquieti: consolandi autem pusillanimes: sustinendi infirmi: & ad omnes magnanimitas est habenda. Nulli malum pro malo reddendum ut non aestimetur inimicus qui peccat: sed corripatur ut frater. Haec autem diximus uolentes ostendere quod ecclesiarum principes: principum mundialium imitatores esse non debent: sed imitari debent Christum accessibilem: & mulieribus loquentem: & pueris manus imponentem: & discipulis suis pedes lauantes: atque tergentem: exemplum eis dantem: ut & ipsi similiter faciant fratribus suis. Foritan autem & quoniam dominus constitutus seruiebat pro salute hominum generi nostro: propterea dicit formam serui suscepisse: & humilia se usque ad mortem. propter quod & dominus eum superexaltauit. Qui uult ergo exaltari similia faciat ut exaltetur per ea. Sicut filius hominis non uenit ministrari: sed ministrare. Nam & si angeli ministrauerunt ei quando accesserunt & ministrabant ei: & si Martha ministravit ei: tamen non ideo uenit ut ministraretur: sed ut ministraret: & tantum creuit ministrans ut animam suam daret redemptionem pro multis qui crediderunt in eum. Cui dedit animam suam redemptionem pro multis: Nec enim conuenit dicere deo. Ne forte ergo maligno. Ille enim dominabatur in nobis: donec daretur ei pro nobis redemptio anima Iesu: decepto uidelicet & aestimanti quasi possit dominari eius: & non uideti quia non poterit sustinere in tenendo eam tormenta. Propter quod & mors putans se dominari eius dominata non est: quoniam erat solus inter mortuos liber: & fortior omni potestate mortis. Et usque adeo fortior: ut & omnes sequi se uolentes qui tenebantur a morte liberaret a morte: nihil ualente in eis postmodum morte. Omnis enim qui sequitur Iesum: incomprehensibilis est a morte. Data autem anima eius in redemptionem pro multis: non mansit apud eum cui fuerat data. Propter hoc dicit propheta. Quoniam non derelinques animam meam in inferno.



Secundum Matthaeum. Cap. xx. Nullo tempore. Egredietibus illis ab Hierico: secutae sunt eum turbae multae. Et reliqua.

Homelia Origenis praesbyteri de eadem lectione. Quae est. XIII.



Haec sunt secundum historiam huius loci: in aperto consistunt. Quae autem spiritualiter nobis uidentur dicamus. Et primum consideremus: quid est quod dicit: Egredientibus discipulis Iesu cum ipso Iesu ab Hierico: secutae sunt eum turbae multae. Vide ergo si memor eorum quae a nobis sunt dicta apud Lucam in parabola de homine descendente ab Hierusalem in Hierico: & incidente in latrones: potes dicere. ne forte & hic Hierico intelligitur mundus iste terrenus. Qui ergo ab Hierusalem in Hierico descendit fuit Adam: id est homo qui incidit in latrones. Propter quem Iesus descendit in eam cum discipulis suis. Et egressus est mercatus multos in ea fideles: & uolentes eum sequi. Nec enim sciunt qui sunt in Hierico exire de sapientia mundiali: nisi uiderit non solum Iesum

turn exeuntem de Hierico: sed etiam discipulos eius. Hæc ergo uidentes: secutæ sunt eum turbæ multæ. Et est uidere eos qui sibi uerbum uiuere uolunt: & mundum: & mundalia uniuersa contemnere cupientes. Christum sequentes & discipulos eius: ut post eum incedentes: & eo ducentes. ascendant in Hierusalem illam celestem. Et ecce duo cæci secus uiam sedebant. Et audientes quod Iesus transiret: clamauerunt dicentes. Misere nobis domine: fili David. Duos cæcos possumus dicere Iudam: et Israel qui ante Christi aduentum cæci fuerunt: tamen secus uiam sedentes legis & prophetarum comorabantur. Et cæci quidem erant: quia non uidebant ante aduentum Christi ad animam suam uerbum uerum quod erat in lege & prophetis. Clamabant autem: Misere nobis domine fili David: propterea quod sentiebant esse se cæcos: non intelligentes uoluntatem scripturarum: & uolentes respicere & uidere gloriam quæ erat in eis: quasi adhuc cæci & nihil magnum de Iesu aestimantes: sed sibi carnem de eo tantum intelligentes clamabant ad eum qui factus est ex semine David sibi carnem: quia nihil amplius intelligebant quam filium esse David. Et omnis quæ uidebatur eorum propter deum eloquentia nihil amplius sciebat de Christo: nisi quia filius erat David. Duos cæcos autem diximus: quia in duo regna diuisos tempore Roboam. Et uidet prophetas quomodo nunc Israel: nunc Iudæ prophetauerunt: alii quando autem simul ambobus. Hi ergo populi quoniam signo quodam prophetico audierant transire Iesum: clamauerunt. Puto enim quod audierunt ab eis qui aduentum Christi prophetauerunt. Et quoniam transit ueniens quidem in eam: egrediens autem ex ea: & timentes ne forte pertranseat eos: nequaquam misericordiam faciens super eos clamabant: Misere nobis domine fili David. Iesus autem non pertransiit: sed stat: ut stante illo non transfluat beneficium: sed quasi de fonte stante profluens misericordia deueniat usque ad eos. Turba autem (id est præcedens eorum qui crediderant) etiam increpabat eis clamantibus Fili David miserere nostri: ut tacerent: & non applerent eum contemptibili nomine: sed potius dicerent: Fili dei miserere nostri. Stans ergo Iesus clamoribus eorum retentus: & precibus uocat eos ad se: principium beneficii ostendens. Nec enim in uacuum uocauit eos. Utinam & nobis clamantibus & dicentibus: Misere nobis domine. uocet nos incipientes a filio David. Stans autem uocet nos: quasi intendens deprecationibus nostris. Dixit autem eis. Quid uultis ut faciam uobis? Quod aestimo esse tale. Quid uultis ostendite manifeste ut omnes qui egrediantur de Hierico & sequuntur me audiant & uideant factum. Illi autem responderunt. Ut aperiantur oculi nostri. Ingehue quidem eo quod erant de Israel & Iudæ: cæci autem ignorantia: & intelligentes propriam cecitatem: & audientes eos qui prædicauerunt de Iesu dicunt se uelle ut aperiantur oculi eorum. Et præcipue hoc dicunt qui legentes diuinas scripturas intelligunt cecitatem suam ad sensum scripturarum. Hi enim dicunt Misere nobis: & quia uolumus ut aperiantur oculi nostri. Et utinam & nos intelligentes in quibus cæci sumus: & non uidemus: sedentes iuxta ipsam scripturarum uiam: & audientes quoniam Iesus transit: precibus nostris faciamus eum stare dicentes: Volumus ut aperiantur oculi nostri. Quod si dixerimus

ex affectu desiderante uidere quæ donat: tangens oculos animarum nostrarum aperiet: quasi uerbum: & uirtus: & sapientia: & omnia quæ de eo dicuntur constitutus. Et sic eo tangente recedet a sensibus nostris tenebra ignorantie: ut statim non solum uideamus: sed etiam sequamur eum qui dedit nobis posse uidere: propter nihil aliud nisi ut eum sequamur: & illius ducatu transeamus ad deum: & uideamus oculis nostris per eum apertis deum. Quoniam autem Marcus & Lucas sibi quosdam quidem ipsam exponunt historiam: sibi autem aliquos alteram similem: dignum est & quæ ab eis dicuntur uidere. Et primum uideamus de Marco ita scribente. Et uenit in Hierico. Et exiit eo inde: & discipulis eius: & turba multa. Qui ergo corporaliter intelligunt propter diuersitatem uerborum: dicunt alia uice: duos istos cæcos Christum sanasse. Alia autem uice illum quem Marcus exponit. Tertia uero: quod scribit Lucas. Qui autem spiritualiter intelligunt: unam eandemque rem diuersis modis euangelistas exposuisse defendunt. Duo enim cæci sunt sicut diximus: Iudas & Israel. Unus autem est mixtus ex utroque populus uniuersus. Turba ergo multa ex gentibus exeunte cum Iesu: & discipulis eius de iudæa. Iudæicæ quædam reliquæ iuxta uiam sedentes: id est iuxta propheticas scripturas: & mendicantes intellectum necessarium animarum: sicut Marcus exponit fortiter clamabant: filium appellantes David. Et cum uideris eos qui ex Iudæis crediderunt in Iesum: aliquando quidem ex Maria & Ioseph esse eum putantes: aliquando autem de sola Maria & spiritu sancto: uidebis quomodo ille cæcus clamabat fili David. miserere mei. Quem increpant multi qui de Hierico egressi ex gentibus sunt: populum uidelicet qui uidetur credere ex iudæis: ut taceant qui pauperes sunt in fide Christi: & putant eum ex semine iuri: & mulieris esse: trahentem genus ex David. Sed multis increpantibus magis clamabat: credens quidem in Iesum sibi hominem autem credens & clamans dicit: Fili David miserere mei. Iesus autem stans iam non sicut in Matthæo: ipse eum uocat: sed iubet eum uocari. Post hæc inquit. Ille autem abiiciens uestimentum suum: exiliens uenit ad Iesum ne forte uestimentum cæci & mendicantis: uelamentum intelligatur cecitatis: & mendicitatis quo fuerat circumdatus: quod abiiciens uenit ad Iesum: & digno sonitu uoce confessus est dicens: Rabboni. Dignosus enim est dicere Rabboni: uel sicut in aliis dicit domine: quam fili David. Unde & dominus propter illud quidem quod dixit: Fili David miserere mei: non præstitit sanitatem: nec quando sedebat ueste cecitatis: & mendicitatis uelatus. nec quando sedebat secus uiam medicans. Propter hoc autem quod dixit Rabboni Ut uideam: dixit ei. Vade: fides tua te saluum fecit. Nunc uideamus sibi Lucam quæ communiter dixit: prætereuntes: propria autem eius tangentes. Et primum quidem quod Marcus & Matthæus egrediente Iesu de Hierico ponunt. Lucas autem ita. Et factum est cum appropinquaret Hierico: & factus in proximo cæcum illum minauit. Et dicit aliquis sibi mysterium spiritale: quoniam prius est quod ait Lucas: secundum autem quod Marcus: tertium uero quod dixit Matthæus. Primum enim oportet appropinquare Hierico: & ita intrare in eam. Postea autem exire de ea. Lucas ergo scribit: Et factum est cum appropinquaret Hierico. Marcus autem ita. Et uenit Hierico: & exeunte eo inde,

te eo inde. Matthæus uero neque appropinquasse Hierico scribit: nec quia uenit Hierico: sed tantum exeuntibus eis ab Hierico. Potest ergo sibi Lucam quidem appropians Hierico fecisse hoc. sibi Marcum autem ueniens in Hierico: sibi Matthæum autem exiens ab Hierico. Post hæc considera quoniam clamanti cæco atque dicenti: Misere mei fili David: qui præcedebant increpabant eum ut taceret. Tanquam si dicat. Qui primi crediderant increpabant ei: clamanti Fili David: ut taceret & non appellaret eum contemptibili nomine. sed potius diceret: Fili dei miserere mei. Ille autem magis clamabat: Fili David miserere mei. Et stans Iesus: iussit eum adduci ad se. Et uidet nisi sicut diximus. inferior est cæcus iste. Nam nec Iesus eum uocauit: nec dixit eum uocari: sed quasi non capientem hæc iussit eum quasi non potentem a semetipso uenire adduci ad se. Et cum appropinquasset ei: interrogauit eum. Quid uis ut faciam tibi? Et non prius interrogauit eum: aut interrogatus appropiauit ei: sed quoniam appropiauit: ideo interrogatus dixit. Ut uideam domine. Item hoc amplius habet Lucas: quod in illis quidem secutus est tantummodo cæcus: hic autem secutus est dans gloriam deo: ut uidentes eum omnes: deo laudem offerrent.

I Secundo Matthæum. Cap. xxi. Nullo tempore. Cum appropinquassent Hierosolymis: & uenissent Bethphage: ad montem Oliueti: tunc misit. & reliqua.

Homelia Origenis præbyteri de eadem lectione. Quæ est. XIII.

Ignum est ostendere hic uoluntatem euangelistarum conscribentium: & propositum eorum: quid considerantes: post mirabilia eius & opera gloriosa: etiam de exhibitione asinæ & pulli domini super eam facerent mentionem. Pone quia de uisione cæcorum: de paralyticorum conuersione: de resurrectione mortuorum: de mundatione leprosororum scripserunt euangelistæ: ut ædificarent homines in fide Christi: legentes in scripturis opera eius. Quid autem uoluerunt conscribere: quod appropians Iesus Hierosolymis cum discipulis suis: & ueniens Bethphage iuxta montem Oliueti misit duos discipulos mandans eis de asina & pullo eius: ut soluentes adducant eam ad se: qui frequenter non pigritauit maiorem uiam pedibus ambulare: sicut fecit quando ab Hierosolymis transiens per Samariam ibat in Galilæam. cum uenisset ad puteum ex itinere lassus: & super eum sedisset. Quid autem est quod & ipse Iesus asinam cum pullo eius ligatam soluere iubet: & mandat: ut dicenti sibi: quare solutis: respondeant: quia dominus opera eius desiderat: confestim autem remittet eam. Nec enim huiusmodi dominus necessariam habet asinam & pullum eius aliquando ligatos: ostendit in prima facie aliquid dignum magnificentia sua. Quid autem est ut de hoc etiam Zacharias propheta prædiceret uerbis huiusmodi: gaude ualde filia Syon prædica filia Hierusalem: ecce rex tuus uenit tibi iustus & saluans. ipse mansuetus: & sedens super subiuigalem: & pullum eius nouellum. Si autem uis discere ex propheta quomodo hoc magnum gaudium habuit Syon: audi quod dicit. Et exterminauit currus ex effrata: & equum de Hierusalem: & exterminabitur arcus bellicus: & multitudo & pax ex gentibus: & principabitur aquarum

usque ad mare: & fluminum exitus terræ. Et tu in sanguine testamenti dimisisti uincula tua de lacu non habenti aquam. Notauimus autem sicut in aliis: quod non hisdem sermonibus Matthæus & Iohannes protulerunt prophetiam eandem. Nec enim est idem: gaude ualde filia Syon: prædica filia Hierusalem: quod ait. Dicite filia Syon: aut noli timere filia: & cetera quæ non similiter posuerunt. Quærent autem oportet quomodo rationabiliter mandet propheta ualde gaude re filiam Syon: & prædicare filiam Hierusalem: propter eum quod sedit super asinam & pullum nouellum: cum post modicum uidens hierusalem Iesus fleuit super eam: dicens. Hierusalem hierusalem quæ occidis prophetas &c. Vide ergo ne forte gauisura syon: & prædicaturam hierusalem: non illam dicit quæ dominum crucifixit: sed istam quæ crucifixum suscepit: celestem syon: de qua dicit Apostolus ad Hebræos. Sed accessistis ad syon montem: & ciuitatem dei uiui Hierusalem celestem: &c. Item ad Galathas. Hierusalem autem quæ sursum est: libera est quæ est mater nostra. Ne forte ergo mysteria sunt hæc omnia Saluatoris quod soluit uincula per discipulos suos populi ex iudæis: & populi qui uenit ex gentibus. Ligata enim erat peccatis quæ tunc fuit synagoga: ligatus fuit & pullus cum ea quod post modum factus est nouellus ex gentibus populus credens. Et hos ambos appropians ad Hierusalem celestem: id est ascendens in coelum iussit discipulos suos ut soluerent eos: dans eis spiritum sanctum dicens. Accipite spiritum sanctum: si cuius dimiseritis peccata: dimittentur eis: & si cuius tenueritis tenebuntur. Et semper discipuli Christi soluentes ligatam asinam & pullam: adducunt ad Iesum: uolentem eis uehiculis uti per discipulos suos solutis a uinculo peccatorum priorum. Et dignum est filio dei: ut sic necessarios habeat eos. Misericors enim est: super asinam aligatam: & pullum cum ea. Necessarios autem habet eos: ut sedens super eos repaulet magis eos super quibus sedet: quam ut repauletur ab eis. Sed quæret aliquis quomodo eis quæ diximus conueniens sit sermo qui sequitur dicens: confestim remittet eos? Solutio autem istius questionis sicut arbitror hæc est. quoniam dominus quidem eorum qui fuerant ligati: nemo alius erat nisi ille de quo ait Apostolus. Nobis autem unus dominus Iesus Christus per quem omnia. Cui quoniam nequaquam contradicturus fuerat aliquis dicentium quare solutis pullum: manifestum est. Nam quasi nullo contradicere potenti: sic dicit Christus: Et si aliquis uobis dixerit: Dicetis quoniam dominus opera eius desiderat. Et uidet quæ postquam ascenderit Iesus in Hierosolymam: sedens super pullum hunc uel illum missio quædam ad opus aliquod necessarium ad ipsum locum erat futura: ut aliquid operis faciant asina & pullus eius. Et hoc quidem significat: non tamen clare. Sensum autem huiusmodi intellectus accipio credens ordini beatitudinum quem facit Matthæus. Nam postquam dixit: Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum coelorum. Post hoc scriptum est: Beati mansueti quoniam ipsi possidebunt terram. Dicimus enim in his: quoniam primum quidem beatorum est regnum coelorum. In secundo autem loco possidebunt terram: non ut per omne sæculum sint super eam: sed consolati pro eo quod esurierunt & sitierunt iustitiam: satiati in ea: & misericordiam consecuti: iterum restituantur in regnum coelorum. Aut certe quoniam multi ex populo iudeorum uel gentium: quos asinam & pullum supra sumus interpretati quæ cre-

diderunt in Christo: & susceperunt super se: postea missi a Christo reuersi sunt ad populum iudaicum: uel ad ceteras gentes nondum credentes: ut praedicarent eis dñm Iesum filium dei. Et hoc est quod significat dicens. conferam aut remittere eos. Si ergo asina & pullus eius illi sunt quos diximus supra. Super quos uerbum ascendit: nō tibi uideatur sermo illudus: q̄ fideles hoīes animalibus cōparentur. Forſitan enim tale aliqd̄ intelligens & propheta dicit se factum esse quasi iumentum: nō simpliciter iumentum: sed sicut iumentum apud deum: uel apud Christum eius: s̄m quod ait. Ut iumentum factus sum apud te. Nam quātum ad deum: iumenta sumus: nō solum nos: sed et multo nobis prudentiores. Sic aut quātum ad pastorem Christum ēt oues eius sumus: qm̄ tanta distantia est inter eum: & nos: quāta inter hoīem & qualescūq; iumentum. Et forſitan cum ascenderint in Hierosolyma sedente Iesu sup̄ se: asina & pullus. & facti illic nō manebūt ibi: sed remittentur mutati iam: & prodificati & enutriti uerbi diuinitate: & eminētia/scientia/honestate: ut ad gloriam dei digni habeantur remitti in locum unde assumpti fuerant: prius dñō eos meliorante: & quasi mercedem hanc eis praestante pro eo quod portauerunt eum: & requieuerunt in se: ut (sicut diximus) digni habeantur remitti in locum terrae huius ex qua assumpti fuerant non iam ad opera priora: nec enim fas est: ut misericors deus: dñs constitutus postq̄ semel eos suscepit & honorauit: & a uinculo soluit: & fecit eos propriam sessionem: ut mittat eos rursus ad uincula: & opera mala: postq̄ semel suscepit super corda sua filium dei. In his omnibus cōueniebat ualde gaudere: & extēdere gaudium fructum spiritus sancti filiam dei syon: & filiam eius Hierusalem praedicare. Veniebat enim ei rex iustus: & saluans: & nō simpliciter saluans: sed iustus & saluans: id est cum iudicio & iustitia saluans ueniebat: sedens super asinam & pullum nō uellum quos diximus. uisitans Israel: & exterminans currus ex effate: similes cōstitutos curribus Pharaonis quos proiecit in mare. Veniebat aut ut exterminet etiam equum animal bellicum de Hierusalem: ut pacem faciat Israel cōuertens perditas oues ipsius. Quomodo non erat res digna gaudio magno sic uenire regnum iustum: atq; saluātem in Hierusalem: ex qua erat exterminandus omnis armatus bellicus: ut iam nunq̄ peccatores in ea intendat armum: neq; p̄parent sagittas in pharetra: ut sagittent in obsequio rectos corde? Erat tunc pax futura ex fide gentium salutarum dñō principante aquarum usq; ad mare: id est populorū. Principiante aut et fluminum emissionis terrae: & exitus facientium: & irrigantium multa ipsius. Qui aut simpliciter uult intelligere syon populos iudeorum ad quos uenit Saluator sic dicere potest: qm̄ uerbum q̄dem dei praecipit gaudere filiam syon: & praedicare filiae Hierusalem. Si autem aliqui eorū diis crediderint non digna gaudio opera facientes: neq; suscipientes praedicādi praecipit ipsi sibi causa sunt facti: ut patiantur ea quae passi sunt: ut recte dicatur ad eos. Vobis q̄dem missum fuerat dei uerbum: sed q̄ indignos uos iudicatis aeternae uitae: ecce conuertimur ad gentes. Videamus aut & de nomine Bethphage s̄m Mattheum: Bethania aut s̄m Marcum: Bethphage autē & Bethania s̄m Lucam. Et hic erat iocus in mote: q̄ uocabatur Oliueti. Interpretatur aut Beth-

phage q̄dem: domus maxillarum. Erat autem uilla sacerdotum: qm̄ maxilla propria pars erat sacerdotum: ex lege. In quo possumus dicere (maxime occasionem accipientes de libro Iudicum) quoniam in his erat fons qui uocabatur fons maxillae de quo biberat Sanson cum sitisset. Aut forſitan fons ille: mysterium erat patientiae fidelium ad quos dominus dicit. Qui te percusserit in maxillam unam: praebe ei & alteram. Bethania autem: domus obedientiae. In domum ergo obedientiae adducuntur omnes qui soluntur a uinculo peccatorum suorum: uel ad domum sacerdotalem maxillae: uel patientiae: ut inde ascendat dominus super eos quos s̄m praecipit soluerunt discipuli eius: & perduxerunt ad eum. Mons autem oliuatum est ecclesia: in quo fructificantes fideles dicere possunt. Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei. Qui autem in primis adducuntur ad eum habētes initia fidei sunt sicut nouella oliuatum in circuitu mensae Christi: quia sunt filii eius. Si autem oportet et duorum discipulorum quos dominus misit enarrare mysterium: forſitan nō irrationabiliter dicere possumus: fuisse eos in ministerio Petri & Pauli qui dexteris sibi dederunt societatis: ut Petrus quidem in circuncisionem ad subiugalem iret praedicatus populo iudeorū: sub iugo legis degēt: Paulus autem ad gentes ad nouellum & indomitum pullum. Erant autem ambo (id est populus ex iudeis: & populus ex gentibus) in uilla: & non in ciuitate syon: uel Hierusalem: sed discipuli Christi soluunt utriq;: & ad Christum perducunt ut ascendat super eos cum soluti fuerint a peccatis accipientes remissionem eorū. Super alligatis autem adhuc & uinculis peccatorū suorum constrictis: non sedet Iesus. Secundum Marcum autem & Lucam etiam pullus introducitur alligandus: super quem nemo hominum sedit: nihil enim rationabile neq; quod s̄m mores humanos fieri sollet in gentibus factum fuerat aliquando: neq; fundatum in eis aliquid disciplinae: sed contra meritum suum a deo sunt consecuti: ut uerbum dei super eos sederet: ut eo ducente ascendant in Hierusalem dei. Euntes autem discipuli fecerunt sicut praecipit eis Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum: & imposuerunt super eum uestimenta sua: & sedit super eum. Adducētes ergo ad Christum asinam & pullum: nudos eos non dimiserunt: sed ornamenta eis imposuerunt quibus fuerant adornati: & uestibus quibus ipsi fuerant cooperti: honestatem eis adiicientes quos suo studio soluerant ipsi: ut super ornatos uestibus discipulorum Christi: Christus ascendat & requiescat in eis: & apud eos dei uerbum fundetur: quoniam unūquēq; discipulorum decebat aliquid Christo conferre regi māfeto: ut possint dicere: quoniam Christi sumus operis participes. Plurima autem turba strauerunt uestimenta sua in uia. Alii autem caedebant ramos de arboribus & sternerant in uia. Multus ergo populus cum Christo ascendebat in Hierusalem qui & ipsi fructum susceptionis Christi demonstrauerunt: uestimenta sua: & quaecūq; habuerant ornamenta sternerant in uia per quam asina transibat: uidelicet ut mūde incedentes: terram: & rerum terrenarum puluerem nequaquam contingant: uel patiant in uia illa qua in Hierusalem ascēdebant. Et tertium agmen post discipulos: & plurimam turbam sternerant uestimenta sua: introducitur: qui puritatem aliquam itineri faciebant: per quod proficebat in

seebatur in Hierusalem Iesus. Turba autem quae praecedebat & quae sequebatur clamabant dicentes. Osanna filio David. Benedictus qui uenit in nomine domini osanna in excelsis. Et praecedentes quidem ante Iesum dicuntur quae ante aduentum Christi fuerunt sancti prophetae: & ceteri iusti: sequentes autem qui fuerunt post aduentum ipsius apostoli ceteri: fideles qui secuti sunt uerbum dei. Tamen non aliud dicebant qui praecedebant: aliud autem qui sequebantur: sed omnes clamabant in simul consona uoce: humanam quidem Christi dispensationem laudantes in eo quod dicebant: Osanna filio David: benedictus qui uenit in nomine domini: restitutionem autem eius in sanctam in eo quod dicebant: osanna in excelsis.

I Secundum Matthaeum. Cap. xxi. Nullo tempore. Cum intrasset Iesus Hierosolymam: cōmota est uniuersa ciuitas: dicens. Quis est hic?

Homelia Origenis de eadem lectione. XV. Nistis nunc duobus clamoribus dictis ex consensu praecedentium & sequentium Iesum: ipse q̄dem intrauit in Hierosolymam uerans: admirantes autem uirtutes coelestes quae appellantur ciuitas dicebant. Quis est hic? Secundum q̄ fuerat pphetatum in psalmo de ascensione ipsius: & de admiratione uirtutum coelestium propter nouum uehiculum corporis eius. Habet autem ita. Tollite portas principes uestras: & eleuamini portae aeternales: & introibit rex gloriae. Quis est iste rex gloriae? Dñs fortis & potens: dñs potens in proelio. Et in Esaiā similia q̄dam pphetant de reditu eius in coelū post dispensationem passionis ipsius hoc modo. Quis est iste qui uenit ex edom: rubra uestimenta habens ex bosor? Iste formosus in stola. Hoc autem diximus ut ostēdamus mysterium eius quod dicitur: qm̄ ascendēte eo in Hierusalem cōmota est uniuersa ciuitas dicens: q̄s est hic? Et intrauit Iesus in templum dei: & eiciebat omnes uendētes & ementes in templo: & mensas nūmulariorum euerit: & cathedras uenditium columbas. Et dixit eis. Scriptum est. Domus mea domus orationis uocabitur: Vos autem fecistis eam speluncam latronum. Supra mēsuram dignitatis Christi fuerat s̄m q̄ uidebatur filius esse fabri ut tanta fiducia uteretur: & potestate eiiciens nundinam de templo: qua nec princeps alicuius gentis utens: facile poterat explicare quod fecit Iesus. Et haec diximus s̄m simplicem intellectum. Secundum morem autem talia dicemus. Et primum quidem de templo: de quo per pphetam dixit deus. Domus mea domus orationis uocabitur. Ergo s̄m corporalem circuncisionem carnis: & s̄m corporales legis festiuitates: & sacrificia: consequenter & templum dei aestimabatur: quod ex lapidibus insensatis erat constructum: primum q̄dem a Salomone: deinde reparatum ab Esdra: postea uero post Christi aduentum a romanis destructum. Et illa aestimabatur domus esse orationis. Qua destructa necesse est ut iudei quasi non iam habentes domum ofoniam non habeant priuilegium speculationis dei: nec possint s̄m legem deo seruare. Hoc ergo facto: omnia Christus eiecit in mysterio spiritualium actuum suorū. Et tunc fecit uisibiliter quod semper inuisibiliter agit: eiiciens uendētes & ementes de templo: & mensas nūmulariorum euerit: & ca-

thedras uenditium columbas: ad correptionem populi ut non pro mundi festiuitatibus in nomine dei emptio: nibus: & uenditionibus uacent in loco non competenti in quo non debent uendere: nec emere: sed orationibus uacare: qui congregantur quasi in domo orationis. Nūc autem arbitror esse templum dei ex lapidibus uiuis cōstructum: ecclesiam Christi. Sunt autem multi in ea non sicut decet uiuentes spiritualiter: sed s̄m carnem militant: qui & domum orationis de lapidibus uiuis cōstructam faciūt speluncam esse latronum actibus suis: non ecclesiam dei dignis: sed spelunca latronum. Qui enim considerat in multis ecclesiis talium christianorū peccata q̄ arbitrantur quae: s̄m esse pietatem: & cum deberent de euangelio uiuere s̄m quod uiuere decet seruos dei: hoc non faciunt: sed diuitias & multas possessiones acquirunt. Nonne dices speluncam latronum factam esse sub illis ecclesiam ut recte dicat Christus ad eos propter dissipationem ecclesiae suae: quae utilitas in sanguine meo dū descendo in corruptionem? Item ipse per Micheam tali modo. Vah mihi quoniam factus sum sicut qui colligit stipulam in messe: & sicut qui racemum in uindemia: cum non sit botrio ad māducandum primogenita. Vah anima mea quia perit timoratus a terra: & qui corrigit in hominibus non est. Et cum intellexeris Iesum dicentem talia: & lugentem peccata nostra: aspice simul & illud quod in euangelio scribitur. Cum uidisset Hierusalem fleuit super eam: & dixit. Et si rationabiliter fleuit super Hierusalem: rationabilius flebit super ecclesiam aedificatam quidem ut esset domus orationis: factam autem propter turpia lucra & luxus quorundam (quod utinam non esset) principum populi speluncam latronum. Sed tūc q̄dem intrauit Iesus in templum dei: & mundauit illud eiiciens uendētes & ementes in templo: & mensas nūmulariorum euerit: & cathedras uenditium columbas: nunc autem q̄diu non uisitat qui in nomine Iesu Christi conueniunt in ipsum sunt in cōuentibus uendentes & ementes in templo: & reliqua omnia facientes: & nūq̄ eis Christus apparet: ut eiiciens eos reliquos saluet. Si autem uisitauerit super peccata nostra: & quasi lugens nos ueniat: & corripiat: & castiget quasi filios ut recipiat nos: tunc ingredietur Christi potestas cōgregatis nobis & spiritu sancto: & ingreditur eiiciens omnes uendentes & ementes in templo. Vendentes quidem & alienantes a se quicquid habebant boni: ementes autem pro eis mala. Et destruet mēsas nūmulariorum (id est auarorum & pecuniae cupidorum) qui aliorum quidem pecunias cum iniquitate uertunt ad seipsi autem non ad quod expedit eas: expendunt. Sunt & alii in templo uendentes Christi columbas: & tradētes simplices sicut colūbas: & orantes dicentes: quis dabit mihi pennas sicut colūbae: & uolabo & requiescam: tradentes eas principibus quibus non oportebat. Et arbitror cōuenire uerbum de uenditoribus columbarum: eis qui tradunt ecclesias auarīs: & tyrannicis: & indisciplinatis: & irreligiosis episcopis: aut praefbyteris. Propter quod & cathedras tūmodo appellauit euangelista euerit esse a Iesu. Et utinam audirent haec cum decenti admonitione scripturae q̄ gloriantur de cathedris Moysi in quibus sedent: & uendunt omnes ecclesias columbarum: & tradit eas talibus praepositis ad quos recte dicatur a domino per Hieremiam

prophetam. Principes populi mei me non cognouerunt: filii enim sunt insipientes: & non intelligentes. Sapientes sunt ad malefaciendum: bene autem facere nesciunt. Et apud Micheam similiter. Principes populi mei expellentur de domo epulationis suae. Si autem audirent nunquam uenderent Christi columbas: sed constituerent principes eorum parentes columbis: & prouidentes salutem earum: & non despicientes: nec occidentes pingues columbas. Si autem oportet tres istas species reiectas a templo cautius exponere: possumus dicere. Quicumque in populo christiano ad nihil aliud uacant in saeculo isto nisi circa uenditiones & emptiones: rarius autem orationibus permanent: uel aliis actibus rectis quos quaerit sermo diuinus: ipsi sunt uendentes: & ementes in templo dei: facientes domum orationis speluncam latronum. Diaconi autem qui non bene tractant ecclesiasticarum pecuniarum mensas: sed semper de eis fraudant: & ipsas quas dispensant non secundum iustitiam dispensant: & diuites fiunt de rebus pauperum: ipsi sunt numularii pecuniarum: mensas habentes quas Christus euerit. Quoniam autem mensis ecclesiasticarum pecuniarum diaconi praesunt: docent nos in actibus suis apostoli. Cum factum fuisset (inquit) murmur graecorum ad hebraeos eo quod despicerentur uiduae eorum in ministerio quotidiano: dicentes: non est bonum relinquentes uerbum dei ministrare mensis. Eligite ergo ex uobis septem quos constituamus in hunc usum: nos autem uerbo dei intenti erimus. Episcopi autem & presbyteri quibus credatae sunt cathedrae qui tradunt ecclesias quibus non oportet: & constituunt principes quos constituere non expectant: ipsi sunt qui uendunt columbas: quorum cathedras Christus euerit. Unusquisque ergo sedentium super cathedram ecclesiasticam: & amantium primas cathedras in synagoga: uideant ne forte sic sedent in eis ut ueniens dominus eas evertat quasi dignas euerfione. Et unusquisque diaconorum qui congregant sibi diuitias fraudantes pauperum pecunias intelligant praesentem scripturam ut iam non congregent ne forte ueniens dominus evertat mensas dispensationis eorum. Sed & qui sollicitudinibus mundialibus seruntur: semper ad uenditiones & emptiones currentes: ne forte ueniens dominus eiciat eos de templo dei: quando eiectus nec spem habet regrediendi unde eiectus est. Scrutanti mihi scripturas apparet: ne forte haec faciet Iesus in secundo aduentu: & in futuro iudicio. Tunc enim ingressus in omnes ecclesias eiciet uel evertet quos inuenerit (secundum ea quae diximus) templo dei indignos. Si quis autem inuentus fuerit non habens aliquid de his criminibus tribus: & inuentus fuerit esse in templo: confirmabitur. Nec enim eiectus a Christo: nec aliquid eius evertetur: nec exprobrabitur quasi fecerit domum orationis speluncam latronum. Puto autem & in hoc tempore inuisibiliter uenit Iesus ad singulas ecclesias dei & eicit quos supradiximus dignos eiectione. Quotienscumque enim excitat tentationem super ecclesiam: uenit ad eam: & uisitat eam: ut faciat quod facere scribitur in hoc loco. Post haec uideamus: ne forte & sic locus iste intelligi possit. Omnis enim natura rationalis templum est dei: quae ad hoc est creata ut capiat gloriam dei. Hoc ergo quod est naturaliter templum dei (id est anima) implemus peccantes quibusdam quidem uendentibus: quibusdam autem ementibus co-

gitationibus malis. Et si aliquid sanctum relictum est in anima nostra quod est columba. Dicit ergo ad eos quod peccant: & pleni sunt furibus cogitationibus. Domus mea: domus orationis uocabitur. Vos autem fecistis eam speluncam latronum. Et Iesus quidem eos qui speluncam fecerant latronum domum orationis fures eicit de templo. Illi autem qui consentientes erant furibus: de Iesu quidem dixerunt: crucifige: crucifige eum: de Barraba autem latrone: dimitte nobis barrabam. Propter quod usque hodie iudei Iesum quidem non habent: nec enim crediderunt in eum: habent autem de spiritalibus nequitiis latronem Barrabam quem iam tentum: & in carcere clausum aduersus se perterunt dimitti. Ideo principes infidelium iudeorum est Barrabas latro. Et accesserunt ad eum caeci & claudi in templo: & sanauit eos. Quae sunt quidem secundum simplicem intellectum: habentur manifesta. Secundum consequentiam autem praedictorum moraliter expositum: dicendum est quoniam in templo dei (id est in ecclesia) non sunt omnes uidentes: neque recte ambulantes. sed alii quidem sunt caeci: alii autem claudi. Qui ex eo quod intelligunt propriam caecitatem: & scientes quia nullius alterius opus est nisi Christi Iesu: & uerbi dei ut sanentur: ut percipiant sanitatem accedentes ad uerbum dei sanantur. Videntes autem principes sacerdotum: & scribae mirabilia quae fecit: & pueros clamantes in templo: & dicentes osanna filio Dauid: indignati sunt: & dixerunt ei. Audis quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis: utique. Nunquam legistis ex ore infantium: & lactentium perfecisti laudem? Quemadmodum secundum historiam uituperabiles sunt isti principes & scribae: ita & secundum ecclesiam Christi uituperabiles sunt quidam episcopi & presbyteri: qui uitam suam minime adornantes: nec induiti scientia ueritatis: & quidem uidentes miracula Christi nihilominus continent pusillos ecclesiae & paruulos deum laudantes: & Christum ipsius: & indignantur in eorum profectu: & accusant eos apud ipsum Iesum quasi peccantes: cum non sint peccatores. Et quasi ad non audientem: neque seruantem ordinem omnem dicunt. Audis quid isti dicunt? Et hoc magis intelligere poterimus si cognouerimus quomodo frequenter eos qui seruent spiritum: & usque ad carcerem contra infideles luctantur: & pericula uniuersa contemnunt: & cum omni uirtute continentiam: & uirginitatem seruare student. Sunt autem impii dotes uituperabiles: & culpant eos apud Iesum quasi ipsi sint iustiores talibus pueris simplicibus: & benignis: & studiosis. Iesus autem pueris quidem testimonium praestat: sacerdotibus autem ignorantiam scripturarum imputat dicens. Nunquam legistis quod scriptum est ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Qui adherent ecclesiae quasi nuper nati infantes: rationabile et sincerum lac desiderantes: & sugentes ipsum: laudant deum fide & conuersatione. Et completur in eis quod dictum est: ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem: Ipse enim sibi deus in talibus perficit laudem: pro quibus gratias agens filius patri dicebat. Confiteor tibi pater domine coeli & terrae: quoniam abscondisti haec a sapientibus: & manifestasti ea paruulis. Etiam pater quoniam sic fuit bona uoluntas ante te.

Explicit Homelia XV.

Secundum



Secundum Matthaeum. Cap. xxi. Nullo tempore. Abiit Iesus foras extra ciuitatem in Bethaniam: & mansit ibi. Mane autem reuertens in ciuitatem esuriit.

Homelia Origenis presbyteri lectionis eiusdem. Et est. XVI.



Vos relinquens exiit ab Hierosolymis Iesus: & mansit in Bethania nisi principes & scribas qui sciebant quidem mirabilia quae fecit Iesus: & pueros clamantes in templo: nihilominus indignantes aduersus eos qui deum laudabant: quasi quod non intellexerant quod fuerat scriptum: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Et quoniam reliquit illam Hierusalem: & factus est extra eam: ideo cecidit & lapis super lapidem ibi stare non potuit. Venit autem in Bethaniam ad domum obedientiae (id est ecclesiam) in qua est etiam comoratus: & requieuit: eo quod non habebat in Hierosolymis ubi caput reclinaret quae talibus sacerdotibus & populo impio erat repleta. Cum autem requieuisset in Bethania in domo obedientiae post principium constituendi ecclesiae: postquam repaui: aliquid in ea: tunc reuertitur in ciuitatem quam paulo antea reliquerat. Et reuertens esuriit. Et uidit unam ficulneam secus uiam arborem (populum circuncisum) Et ueniens ad eam: nullum fructum manducabilem inuenit in ea: sed tantum speciem uitae. Folia enim sine fructibus erant in ficu. Et quoniam arbor illa erat aiam habens: quasi audienti dignam maledictionem suam dicit. Nunquam ex te nascatur fructus in sempiternum (Id est quadiu stat hoc saeculum praesens) nunquam ex te fructus nascatur. Ideo infructuosa est synagoga iudeorum. Et hoc erit ei usque ad consummationem saeculi: donec intrauerit gentium plenitudo. Et aruit ficulnea adhuc peregrinante in hac uita hominum Christo & inter homines quasi homine conuersante. Et uidentes discipuli mirati sunt: oculis enim spiritibus uiderunt mysterium fici siccatae. Non tantum quia siccata est: sed quia confestim siccata est: id est populus iudeorum. Respondens autem Iesus ait illis. Amen dico uobis: si habueritis fidem: & non haesitaueritis: non solum idem de ficulnea facietis: sed etiam si monti huic dixeritis: tolle te: & iacta te in mare: fiet. Ergo discipuli Christi fideles & non haesitantes: arescere faciunt ficulneam illam: dicentes ad eam. Vobis primum missum fuerat uerbum dei: sed quia indignos uos iudicatis aeterna uita: ecce conuertimur ad gentes. Et relinquentes eam: siccam faciunt eam: cum uitalis uirtus eius transferat ad gentes. Super illud autem quod poterunt siccare ficulneam adhuc discipulis suis promittit: quoniam si habuerint fidem & non haesitauerint: etiam monti qui a Christo uidetur & manifestatur (id est contrariae potestati extolenti se contra homines) dicent: tolle te: & mitte te in mare: & fiet. Tollit enim a singulis qui adducuntur ad fidem uerbo discipulorum Christi: altitudo illa malitiae: mons ille sathanas: & mittitur in mare: id est in abyssum dignum se locum. De quo mari dicit in psalmo. Hoc mare magnum & spaciosum: illic naues pertransibunt: animalia pusilla cum magnis. Dracones istum quem formasti ad illudendum ei. Item. Tu confringisti capita draconum super aquas: & dedisti eum escam populis aethiopum. Ipsa autem est Bethania: ubi ex mori-

tuis suscitatus amicus Christi Lazarus morabatur. Et omnis qui obedit uerbo dei confirmato & comoranti in se: Bethania est & domus obedientiae: & comoratur Christus in eo: & requiescit. Et forsitan simplices dicunt de eo quod scriptum est: relictis illis abiit in Bethaniam: quomodo enim poterat fieri extra ciuitatem: nisi reliquisset priores apud quos fuerat prius? Sapientiores autem auditores dicunt. Non omnes reliquit priores quando fit apud alios: sed malos quidem & peccatores reliquit. Quando fuerit apud iustos: fiet & apud alios: post illos & cum illis. Nam & in Bethania comorans Iesus: non relinquens bethaniam uenit in ciuitatem. Erat enim in bethania: & uenit in ciuitatem. Esuriit autem Iesus semper iniustus: uolens manducare fructum spiritus sancti in eis. Et sunt eius escae: ut ita dicam: ficus quas esuriens edit: id est charitas eius qui eam fructificauit: qui primus fructus est spiritus sancti: & gaudium: & pax: & patientia: & reliqua. Quae quidem diu fructificamus: non arescimus. Si autem ueniens dominus: & quaerenti huiusmodi fructum: ut manducet in nobis: non exhibuerimus: dicit ad nos. Nunquam ex uobis fructus nascatur in sempiternum. Et uide quoniam secus uiam erat haec ficus: quae folia tantum habuit sine fructu. Sic enim & terram quae secus uiam est (licet fuerit feminata) nullum fructum producit: dissipantibus uolucris semina seminata. Quadiu ergo non uenit Iesus ad aliquam ficum: nec quaerit fructum eius: sed patienter agit: & sustinet si forte proferat fructum: non exsiccatur. Si autem uenerit esuriens: & fructum requirens: & inuentus fuerit aliquis nihil iustitiae habens nisi professorem tantummodo fidei (quod est folia sine fructu) mox exsiccatur etiam hoc ipsum quod uidetur fidelis amittens. Et est multos in ecclesia uidere tales qui multo tempore portauerunt fidei nomen: ostendentes tantummodo quia uiuunt: omnino autem sunt siccis. Quos quia non fructificabant uideremus recedentes a uerbo dei ad plenum: & siccis. Quem talem cum uiderint discipuli siccum: mirantur: dicentes. Quomodo confestim siccata est? Adhuc manifestius de hoc ipso dicamus. Quomodo in tentationibus petit fructum Iesus a ficulneis quas plantauit (id est in persecutionibus confessionem: & testimonium quaerit fidelium.) Et cum mulier meretrix isaniens excitata fuerit super aliquem: quaerit in eo Christus fructum continentiae. Quem protulit et Ioseph: cum fureret eius domina super eum. Et sic in singulis quibusque tentationibus intellige Christum uenire ad christianos in tentationibus esuriemem: & fructum uirtutis quaerentem. Qui autem non fuerit preparatus ut exhibeat fructum esurienti: aut confessionis: aut castitatis: confestim siccatur. Qui enim denegat in persecutione: siccatur. Similiter & qui fornicatur: siccatur: quauis ostensione fidei quam antea bauiabat: quasi foliis coopertus. Et super tales mirantur discipuli quomodo mox siccantur. Et frequenter per multos annos quod constitit ficus: & non est siccatus. Veniente autem in ultimo uita eius ad eum Christo: uidelicet in tentationibus: & quaerente fructum in eo: & non inueniente: siccatur: & tantorum annorum perdidit subito uitam. Et hoc fit ut impleatur sermo dicitur: dices. Qui habet dabitur ei: & abundabit. Qui autem non habet: & ipsum quod habet auferetur ab eo: ut non sit ociosum quod habet. Et unusquisque discipulorum si habuerit fidem: & non haesitauerit: & ficum arescere faciet: et quod sequitur eum. Et est operis demonstrare: quomodo christi discipuli

pulus querens fructum in ficu: & non inueniens dicat ad eam: nunq̄ ex te fructus nascatur in aeternum/ut conse-
stim sicetur. Vt puta pone mihi aliquem quae sunt qui-
dem fidei profitentem & pronuntiantem se in nomine Ie-
su manducare & bibere coram ipso: & Iesum in plateis cor-
dis eius docuisse ita ueniat discipulus Christi querens fru-
ctum sapientiae & uerbi in eo fm̄ professionem docendi
quae dei sunt: querens & scrutans eum per uerbum: nul-
lum inueniat fructum in eo: & ideo manifestum faciens
eum uidentibus: uacuum a christo exhibeat per uerbum:
quoniam non est possibile aliquem fructum fieri in eo in
sempiternum qui ex arbitrio Iesus est. Sicut & Petrus di-
xit ad Simonem arefaciens eum qui uidebatur Christi
professor. Pecunia tua tecum sit in interitum: quoniam
donum dei existimasti te p̄ pecuniam possideri. Cor enim
tuum non est rectum coram deo. In felle enim amaritudi-
nis & obligatione iniquitatis uideo te esse. Et melius est
ut fallacem ficum quae uiuere aestimatur: non autem fru-
ctificat quasi uiua: argutam quia est infructuosa sicari
uerbis discipulorum Christi & fieri manifestam: q̄ ut su-
retur dum uiuere aestimatur per figmentum professionis
innocentium corda & eorum qui facile seducuntur a ta-
libus. Arbitror autem & in unoquoq̄ infideli & iniquo
montem esse fm̄ mensuram infidelitatis & iniquitatis ip-
sius qui uerbis discipulorum Christi tollitur: & mittitur
in mare tormentorum eius. Et omnia quaecunq̄ petie-
rint in oratione credentes discipuli Iesu percipient: quasi
discipuli Christi nihil quod non oportet petentes: & quia
credentes magistro nihil aliud petunt nisi magna & coe-
lestia: sicut ipse dicit ad discipulos suos. Petite magna: &
minima uobis adiciuntur. Petite coelestia: & adiciuntur
uobis terrena. Marcus autem in hoc eodem loco scribens:
aliud aliquid quātum ad textum adiecit uidetur dicens.
Quoniam uidens Iesus ficum de longe/habentem folia/
uenit quasi inuēturus aliquid in ea. Cum uenisset autem
& nihil inuenisset nisi folia tñ: nec enim erat tempus fi-
cium: respondens dixit ad eam. Nunq̄ ex te in aeternum
quisq̄ fructum manducet. Dicit aliquis. Si non erat tenuis
ficum: quomodo uenit Iesus quasi inuenturus ali-
quid in ea? Et quomodo iuste dixit ad eam: nunq̄ ex te
q̄q̄ fructum manducet? Contra haec respondemus quo-
niam numerati ab Apostolo fructus spūs sancti hi sunt:
Charitas/gaudium/pax/patientia/benignitas/bonitas/fi-
des/manusuetudo/continentia. Hi omnes aliquando in
tempore suo redduntur. Melius autem est quando circum-
stantibus aduersariis: & puocantibus ad non fructifican-
dum: potuerit aliquis p̄pterea q̄ satis est prodificatus in
uerbo: nihilominus p̄ferre fructus spiritus sancti. Quod
autem dico tale est. Vnus de fructibus spiritus sancti charitas
est. Huius tempus est qm̄ nō est difficile fructum reddere
charitatis: & diligere diligētem. Et est quidem fructus iste
spiritus sancti tamen in tempore suo. Si autem aliquis ex-
citetur ad odium fidelis constitutus & circumueniatur: &
insidias patiatur: & diligit insidiatē sibi: aut certe si fue-
rit aliquis male moratus: & odio dignus: ille iustus nec
hunc talem odiet: sed quasi filius eius q̄ solem suum ori-
ri facit super bonos & malos: etiam tunc eum diligat: ut
puta non in tēpore ficuū fructum dans charitatis: beatus
est. Similis & de gaudio potest esse tractatus. Qui profert

fructum gaudiū/nullo eum ad tristitiam puocante. Quan-
do autem praesentia prouocant eum ad tristandum: uel
ad pusillanimitatem: prouocatus autem ille per uerbum
in tantum proficit/ut etiam in tempore tristitiarum gau-
deat: & in tempore obprobrii uel castigationum glorie-
tur: & in omni tempore periculi memor sit eius quod di-
ctum est: semper gaudete: beatus est huiusmodi christia-
nus/fructum gaudiū ferens/etiam non in tēpore ficuum.
Similiter in omnibus fructibus sancti spiritus est tractan-
dum. Vult enim Christus fideles suos meliores esse huma-
na omni natura: & exigit eos supra naturam: & ut ita di-
cam/opera dei magis q̄ hominum. Propter quod homi-
nibus dicit: quoscunq̄ ad beatitudinem uocat. Ego dixi
dii estis: & filii excelsi omnes. Arguens autem eos qui no-
lunt esse dii: nec filii esse excelsi: uos autem sicut homines
moriemini. In singulis enim quibusq̄ peccatis quando
sumus carnales: & fm̄ hominem ambulamus: nihil ope-
ramur nisi ut moriamur. Et uerum est: quia si fm̄ carnem
uiuius moriemur: sicut docet Apostolus.

¶ Secundum Matthaeum. Cap. xxi.

In illo tempore. Cum uenisset Iesus in tēplum
acceserunt ad eum docentes principes sacer-
dotum & seniores populi/dicētes. In qua po-
testate haec facis? Et q̄ tibi dedit hanc potestatem?

¶ Homelia Origenis p̄byteri de eadem lectione.
Homelia. XVII.

Ribus euangelistis id ipsum quasi necessa-
rium conscribentibus dignum est uidere
quid intelligentes principes sacerdotum et
seniores populi interrogauerunt Iesum: nō
unam interrogationem/sed duas pponē-
tes. Vnam quidem in qua potestate facis haec: alteram au-
tem quis tibi dedit hanc potestatem: & quid uolens do-
minus propter hoc solum contra interrogauit/ut ne re-
sponderet ad interrogationem eorum. Quod autem nō
sicut arbitrantur quidam simplex est intellectus loci istius
& facilis: sed mysterialis & altus: manifestum erit ex eo
quod ostendimus. Dicunt enim simplices: quoniam
scientes duas esse potestates: unam quidem dei: alteram
autem diaboli: principes sacerdotum & populi seniores
interrogabant in qua ex duabus his potestatibus una p-
digia faciebat: & a quo eam accepit: ita dominus ut ne ad
interrogata eorum daret responsum: interrogauit econtra
simul: ut & interrogātes argueret quasi q̄ nō recte fecerūt
credere nolentes Ioanni. Et ut abiiceret interrogatores in-
dignos a suo responso: ut uideretur eis rationabiliter nō
respondere. Sed dicit aliquis contra haec: quia ridiculum
erat interrogare in qua potestate haec faceret Iesus? nec
enim poterat fieri: ut responderet quia in potestate diabo-
li. Et non dicam: Iesus hoc non responderet: sed nec ipse
homo peccati qui aduersatur: & extollitur supra omne
quod dicitur deus: aut quod colitur: responderet: quod
erat uerum: quoniam in potestate diaboli facit omnes
uirtutes & signa & prodigia: quibus seducat si possibile
est & electos dei. Si ergo nec ille diceret se in potestate dia-
boli facere signa & prodigia mēdacia in omni seductio-
ne iniquitatis his qui pereunt: quanto magis dominus
& saluator nequaq̄ & si non interrogasset econtra aliud
aliquid responderet: nisi in potestate dei? Ad talem ergo
manifestissimam

manifestissimam rationem horum: & illos interrogare: &
Christum non respondere: satis uile mihi uidetur. Siquis
autem dicat qm̄ non interrogabant principes ut audien-
tes discerent: sed ut illum terrent: ut puta: si facit aliquis
quod nobis non placet in nostris: dicimus ei: quis te iussit
hoc facere: non uolentes audire: sed eum terrentes, ut ille
sciens quia nemo eum iussit recedat ab actu: sic & princi-
pes interrogabant dñm: terrentes potius q̄ interrogantes:
ut ille quasi sciens se non in potestate dei hoc agere: cessar-
ret ab opere. Sed qd̄ quod & Christus ita respondit. Dicit
mihi quos hoc: & ego uobis dico in qua potestate hoc fa-
cio. Quod nunq̄ diceret Iesus: si eos non discendi causa:
sed terrendi: interrogare sensisset. Vide ergo ne forte intelli-
gatur sic hic locus. Sunt potestates diuersae: quae generali-
ter quidem sunt datae. Vna ex parte dei: altera ex parte dia-
boli. Specialiter autem plures: & incomparabiles. De quibus
Apostolus Christum glorificans: scribit ad colossenses: di-
cens omnia in eo esse secreta quae in coelis sunt & in ter-
ris: siue uisibilia: siue inuisibilia: siue sedes: siue dñationes:
siue principatus: siue potestates. Nō dixit unum principa-
tum/aut unam dñationem: aut unam sedem/aut unā po-
testatem/sed multas. Et sicut sunt in parte dei: ita sunt &
in parte diaboli multi principatus/multae potestates: sicut
testatur Apostolus dicens. Non est nobis colluctatio cum
carne & sanguine: sed aduersus principatus & potestates:
aduersus rectores huius mūdi tenebrae harum: aduersus
spiritualia uequitiae in coelestibus. Ego autem arbitror qm̄ &
omnia eorūdem nominum sunt apud diabolum: quaecunq̄
sunt apud deum. Et est forte potestas ex potestatibus uni-
uersis: quae ipsi Christo ministrat: alia autem quae prophetis
cooperabatur facientibus signa. Et nō omnibus una po-
testas: sed alia forte istis: alia autem illis fm̄ dignitatem fidei
eorū quam solus sciebat deus. Et nec in oībus uirtutibus
faciendis una eadēq̄ potestas cooperabatur: sed in q̄bus/
dam q̄dam haec: in quibusdam autem alia: & ad res forsitan
inferiores inferiores: ad res autem eminentiores/eminentior. Prin-
cipes ergo sacerdotum & seniores populi cognoscentes
plura de potestatibus: & gradibus sacramentorum coele-
stium: siue ex traditione maiorū: siue de secretis quibusdam:
utrum autem rationabiliter/aut irrationabiliter excitati uide-
bant Iesum/multa prodigia facientem/non sine potestate
aliqua ei subiecta: & ideo potestatis illius spēm & p̄prietate
tem uolebāt audire a Christo. Et si quidem fuissent princi-
pes sacerdotum aliqui sancti/qualis fuit Aarō uel Eleazar
uel Hinees: uel quicunq̄ eorū qui bene functionem suā con-
sumauerūt: quasi nō tentantibus/sed discere cupientibus/
& dignis huiusmodi scientia: siue dubio declarasset my-
steria potestatum: & differentias earū. Et de cōtrariis pote-
statibus rationem: & differentias earū manifestasset. Quo-
niam autem illi principes sacerdotum & populi seniores nō
fuerant digni talia audire mysteria: p̄pterea non eis dat re-
sponsum/sed contra interrogauit: ut p̄pter hoc quod nō
responderet ad interrogationem sibi ppositam de Ioanne:
rationabiliter nec ipse respondeat eis. Quaero autem si unus/
quisq̄ eorū qui signa fecerunt in aliqua potestate/unum
in una fecerunt semper: aut in primis q̄dam in ista profi-
cientes autem in alia potestate maiori: tamen saluator ui-
detur in una potestate uniuersa fecisse/quam accepit a pa-
tre. Nam hoc quod respondet/dicens: nec ego uobis dico

in qua potestate facio haec: docet qm̄ in potestate quidem
una fecit. In quali autem potestate nō declarauit: nec pro-
prietatem eius manifestauit: nec eminentiam quam habebat
illa potestas super alias potestates/in quibus ante eum
p̄phetā fecerunt uirtutes. Et nūc in templo ecclesiae Chri-
stus habetur: & docet in ea: & sunt q̄dam principes sacer-
dotum similes principibus illis: & seniores/similes senio-
ribus illis: & interrogant Iesum/et nō accipiunt respōsum
ab eo: quia nō sunt digni scire quae cupiunt. Item quaero:
utrum uolēs eos Iesus a se remouere fortuito hanc eis in-
terrogationem pposuit de Ioāne: tanq̄ si aliam quācunq̄
interrogationem proposuisset: aut necessariae propter uti-
litatem eorū de Ioāne specialiter eos interrogauit. Et mihi
uidetur qm̄ non fortuito hoc eos interrogauit: sed quia
Ioānes fuerat uox clamātis in deserto/parate uias dñi: re-
ctas facite semitas eius. Et hic erat de quo deus per p̄phe-
tam dicebat. Ecce mitto angelum meū ante faciem tuam:
qui praeparabit uiam tuam ante te. Propter hoc aestimo: si
interrogauit de illo: non quidem ignorans: quoniam cogi-
tantes dicturi fuerant: nescimus: fm̄ quod scriptum est/
sed quantum ad se significantes quasi ex hominibus eet.
Ita quasi respondentibus illis: quoniam ex hominibus
erat: consequentem parabolam introducit.

¶ Secundum Matthaeum. Cap. xxi.

In illo tempore: Dixit Iesus discipulis suis pa-
rabolam hanc. Homo quidam habuit duos
filios. Et accedens ad primum dixit. Fili uade
hodie operari in uineam meam. Et reliqua.

¶ Homelia Origenis p̄byteri de eadē lectione. XVIII.

Solus Matthaeus hac parabolam scribit si-
cut mihi uidetur cōtinentem israel non cre-
dentem uerbis dei: & de populo credituro
ex gētib. Isti sunt enim filii duo quos ha-
buit deus: quasi homo morem hominum
gerens. Hic ergo accedens ad primum quem acquisiuit
in primis quem praecognouit et praefiniuit: dixit ad eum.
Fili uade hodie & opare in uineam meam. Et distulit su-
giens hanc uineam p̄pter aestum qui habetur in ea & la-
bores: & dixit Nolo. Postea circa consumptionem poeni-
tens quod dixerat patri suo/nolo: uenit in uineam: & ope-
ratus est uolūtatē patris. Quando autem primus respon-
dit nolo: accessit pater ad alterum: & similiter dixit. Secun-
dus quidem respondit etiam domine: non autem uenit
ad uineam uerbi: & in agrum patris. Et manifestum est:
quoniam q̄ dixit nolo: postea autem compūctus abiit: &
operatus est in uinea: uolūtatē patris impleuit: nō uer-
bis sed factis. Qui autem uerbis promissit: nō autem fecit:
operibus negauit uolūtatē facere patris. Vide autem si po-
tes uti parabola ista ad eos qui modicum quidem aut ni-
hil promittunt: neq̄ uirginitatem: neq̄ alium fm̄ euange-
lium spiritalem actum: operibus autem ostendunt quod
nec ab initio usq̄ ad uerbum promiserunt. Econtra eos q̄
magna promittunt: nihil autem fm̄ promissionem suam
huiusmodi agunt. Dicit enim aliq̄. Virginitas sup̄ me est.
Propter qd̄ nolo eā: & maius est q̄ uirtus mea abrenūcia-
re hac uita: & uacare spiritualib⁹ uerbis: & postea recogitās
ad meliora se tradit q̄ profiteri uidebat in primis. Alii autem
audacter multa p̄mittūt: operibus autem contraria suis pro-
missionibus agūt. Post parabolam autem dicit de eo qui

dixit nolo: postea autem recogitauit: & sic abiit. Amen dico uobis: quoniam publicani & meretrices praecedunt uos in regno dei. Ad eum autem dixit: uado domine: & non abiit: hoc refert. Venit Ioanes ad uos in uia iustitiae: & non credidistis ei. Iterum de primo quidem publicani autem & meretrices crediderunt ei. Ad eum autem qui dixit: uado domine: & non abiit: uos autem uidentes nec poenitentiam egistis: ut crederetur ei. Considera & illud quod ait: praecedunt uos in regno dei: quoniam non exclusit iudaeos: ut non ingrediantur aliquando in regnum dei. Nemo enim dicitur praecedere eum in aliquo loco: qui non sequitur eum per ipsum locum. Vide ergo ne forte hoc ut dicit sermo: ut cum plenitudo gentium intraverit: tunc omnis israel saluus efficiatur. Intellige autem mihi israelitas qui non secundum carnem sunt: sed qui ingenuitate animae israel intelliguntur in fide & operibus bonis.

Secundum Matthaeum.

In illo tempore. Dixit Iesus discipulis suis parabolam hanc. Homo erat paterfamilias qui plantauit uineam: & reliqua.

Homelia Origenis presbyteri lectionis eiusdem. Et est. XIX.

Qui non abundantius discutiunt parabolam hanc: neque singula uerba scrutantur: satis manifesta uidetur: si hoc modo intelligatur. Populus qui fuit ante nos: cum esset pars dei: qui plantatus est a deo: uinea fuit dei. Custodia autem dei quae existit circa eam: fuit sepes ipsius. Turris autem templum. Torcular autem locus libationum. Colonia autem sacerdotes & sapientes populi. Peregrinatio uero domini: quando dominus qui fuerat cum illis in nubibus dei: & in columna ignis per noctem: donec plantaret eos introducens in montem sanctum suum & in tabernaculo sua nequaquam postea similiter apparuit eis. Tempus autem approprians fructuum petendorum: tempus extitit prophetarum exigentium a colonis & a uinea ipsa ut ostenderent quod acceperunt legem si secundum eam uixerunt. Serui autem missi ad colonos ad fructus accipiendos: prophetae qui prius fuerunt: quos principes & sapientes populi iniuriauerunt caedentes: quosdam & occidentes: & lapidantes. Alii autem serui plures post eos tempore prophetarum multorum quorum nomina in secundo paralipomenon sunt conscripta: & in Hieremia & in duodecim: & in Daniele. Dicit autem aliquis: & Ananiam: & Azariam: & Misael prophetas fuisse temporis eius. Et his ergo plurimis si similiter sunt abusi caedentes: & occidentes: & lapidantes. Nouissime autem mittit paterfamilias filium suum Iesum Christum: qui poterat reuerentiam eis incutere. Sed principes sacerdotum: & seniores populi: & prudentes uidentes filium non omnino in sensu existentes eminentiae suae heredem eum esse intellexerunt. Ausi sunt autem interficere eum: ut ipsi efficerentur domini super uineam illam. Et efficientes eum extra res israelitarum: foris eum iudicantes esse interfecerunt. Dominus autem qui statim rediit quem occiderunt: uenit resurgens a mortuis: & malos quidem colonos male perdidit. Aliis autem colonis (id est apostolis) uineam suam consignauit (id est eos qui ex iudaico populo reliqui crediderunt) qui darent in tempore suo fructus domino suo. Item docet eos ex prophetia quoniam ab

illis quidem aedificatoribus reprobatus est: a deo autem electus: & caput totius aedificationis: & caput mirabile factus in oculis eorum qui possunt eum uidere. Ita prophetas gentium fidem dicit non credentibus sibi doctoribus iudaorum. Tolleitur a uobis regnum dei: & dabitur genti facienti fructus suos. Ad quam multa: quis spiritalis constitutus: & ad discutienda omnia paratus poterit dicere pulchra obscuritatem eius (id est ostium clausum) & quare inueniet. Et nos secundum mediocritatem nostram talia suspicamur in loco. Quoniam paterfamilias homo deus est: de quo scriptum est. Morigeratus est te dominus deus tuus: quemadmodum si homo morigeraretur filium suum. Sic enim eo quod morigeratur homines: ut hominum proficiet mores: in quibusdam parabolis dicitur homo: quemadmodum si pater cum paruulo filio suo colloquatur: infantia: ut descendat ad uerba filii sui: & morigeretur eum. Propterea puto omnis iustitiae quas tradidit deus hominibus: quasi pueriles sunt quantum ad proprias iustitias dei. Quae est ergo uinea alia praeter colonos priores & serculos: quam plantauit paterfamilias? Quae ista uinea primum quidem tradita est iniuriosis colonis: postea autem aliis colonis facientibus fructum eius in tempore suo: secundum quod dominus ait. Auferetur a uobis regnum dei & dabitur genti facienti fructum eius. Putas ergo id ipsum debemus dicere regnum dei & uineam quae colitur a colonis prioribus: & datur alteri genti: aut aliud quidem debemus aestimare uineam: aliud autem regnum dei? Videamus ergo primum probantes de scripturis: quoniam uinea appellatur populus: si omnia eius secundum huiusmodi expositionem ualeant conuenire. Dicit enim Esaias. Cantabo nunc dilecto canticum dilectae uineae meae. Uinea facta est dilecto in cornu in loco uberi: & sepe circumdedit: & caricauit eam: & plantauit uineam foreth: & aedificauit turrim in medio eius: & torcular fodi in ea: & expectauit ut faceret uinam: fecit autem spinas. Et post aliqua sic. Uinea enim domini sabaoth domus israel est. Et homo iuda uolum dilectum. Protuli itaque canticum Esaias uolens confiteri secundum parabolam hanc: si secundum illam uineam: & haec uinea intelligi possit. Et uide quoniam quaedam quidem similia habent: alia autem dissimilia: ut uidens differentia similia ad similia discas sensum scripturae. Simile est ergo quod ait plantauit uineam: & sepe circumdedit eam: & fodit in ea torcular: & aedificauit turrim. Dissimile autem quoniam in Esaias quidem ipsam uineam accusat plantator: dicens. Expectauit ut faceret uinam: fecit autem spinas: in euangelio autem manifeste non uinea accusatur quasi quae non dederit fructus in tempore suo: sed coloni qui susceperunt: et patrifamilias seruos contumelias afferunt diuersis. Nouissime & ipsum filium patrifamilias occiderunt. Iterum in Esaias ipse uineae minatur dicens. Auferam sepe eius & erit in rapinam: & destrua maceriam eius: & erit in conculcationem: &c. Sed & nubibus promittit se mandatur: ut ne super uineam pluuiam illam quae fuit secundum prophetam domus israel: & homo iuda qui nullum fructum fecerunt. In euangelio autem uineam non inuenimus aliquem patientem: sed adhuc & puisionem dei consequamur: ut possit fructus suos patrifamilias dare. Ablata est enim a coloniis impiis: & data genti meliori. Coloni autem omnem suscipiunt iram: dicentes enim: cum uenerit paterfamilias malos

illos malos male perdet. Siue ratione uerbi coacti: & consequentia parabola: siue nolentes prophetauerunt de se: quoniam cum uenerit malos male perdet: & uineae promissionem faciens: aliis eam dabit colonis. Item consequenter & Hieremias dicit ad populum. Ego plantauit te uineam fructiferam omnem ueram: quomodo conuersa es in amaritudinem uineae alienae? Vides ergo quoniam in prophetis populus iudaicus uinea appellatur: & cominatio patrifamilias contra uineam fit. In euangelio autem omnino uinea non culpatur: sed eius coloni. Sed qui uult euangelica uerba caute considerare: nequaquam poterit clare approbare: quoniam uinea populus est. Sed ne forte secundum euangelium uinea regnum est dei: id est doctrina quae prouidentiam habens dei scripturis inserta est sanctis. Quod enim dicit: tolleitur a uobis regnum dei: & dabitur genti facienti fructum: eius manifeste sicut arbitror / demonstrat mysteria regni dei uineam esse id est legem: & prophetas: & omnes diuinas scripturas: quas tradidit dominus uineae: primum quidem coloni populo illi priori: quoniam et primis credita sunt eloquia dei: secundum autem gentibus facientibus fructum: cuius uineae sepes nihil tale patitur: quale scriptum est in propheta dicente. Auferam sepe eius & erit in rapinam. Vide ergo ne forte naturali ratione: uineam possimus dicere eloquia dei. Consequenter autem secundum eandem naturam rationem uitam irreprehensibilem hominum: & mores speciosissimos fructus ipsius uineae. Ipsas autem scripturas & litteras scripturarum esse uineae sepe extrinsecus circumpositam: ut non uideatur uinea ab eis qui foris sunt maxime fructus eius qui sunt in absconso. Profunditas autem eloquiorum dei: torcular esse uineae eius. In quam quae profecerunt de eloquiis dei: & facti sunt perfecti fructus eorum: infundunt studia sua quasi fructus: quos de ipsis eloquiis colligunt. Turrim autem aedificatam in ea ascensum habentem & eminentiam & altitudinem super uineam ipsam: & sepe & torcular aestimo uerbum esse de ipso deo & de dispensationibus christi. Et templum diuini sensus quod habetur in eo. Et de tali turre puto dicere saluatorem in aliquo loco euangelii. Quis uestrum uolens turrim aedificare: non prius computat si potest prius ponere fundamentum: qui non consumauit: quoniam qui uult dicere de deo: debet considerare si potest incipiens omnia quae quaeruntur circa dei expositionem consummare: ne forte incipiens dogmata pietatis imperfectam relinquit turrim uerbi de deo: & coronam non superaedificet ei. Si enim non aedificauerit ei coronam: cadet aliquis ab intellectu dei scandalizatus: & morietur. Haec uineam tradidit colonis: id est populo ante nos: tam sacerdotibus quam laicis: & profectus est ad suam perfectionem: dans occasiones colonis ex eo quod ipse plantauit: & circumposuit sepe: & fodit torcular: & aedificauit turrim proferendi fructus: cum appropinquaret tempus fructuum. Appropinquat enim & secundum unumquemque quidem tempora fructuum. Puto autem & generaliter populo uniuerso. Appropinquationem autem temporis fructuum exponere uere sicut est: super nostrum ingenium est: & conditus est mundioris. Tamen secundum uirtutem nostram incipimus hoc modo: incipientes secundum unumquemque hominum. Ergo intelligi mihi in unaquaque anima: quasi uineam uerbum dei plantatum. Uinea enim occasiones sunt omnium

positionum quae necessariae sunt ad salutem. Sicut ergo in uineis est aliquod tempus quando principium fructus demonstrant: & aliud quando florent: quae sunt demonstrata: & aliud quando accelescunt fructus: et aliud quando uariant: & aliud quando uindemiandi est tempus fructus perfectos: & paratos ad praebendum uinum. In omnibus itaque primum uita tempus est infantia: & est tunc uinea nihil ostendens nisi tantum habens in se uitalem uirtutem. Cum autem coeperit posse loqui: tempus est generationis. Quatum autem proficit anima pueri operata: tantum & uinea: quae operatur in eo: id est uerbum dei naturaliter implatum proficit: & producit indicia bottrionum futurorum: florentium quidem adhuc: & odore suauitatis futurae uirtutis in primis dantium. Postea autem & accelescunt: quando malitia quidem est in iuuetute: non autem permanet: sed necesse superueniens est propter aetatem: sed ut ita dicam semper ad uirtutem perges. Quam si quis manducauerit secundum prophetam obstupefcere facit dentes: si autem non ea fuerit usus: sed semper quasi per aliquam uiam adducat eam ad uirtutem: ex parte incipit uariare: non autem & uiam habet perfectam. Est autem & post perfectum status aliquis studiosus quando uinea operata fructum profert maturum: & studiosos bottriones diuersos atque perfectos charitatis & gaudii & pacis & loganimitatis: ceterarumque uirtutum quas Apostolus refert & multae scripturae. Est enim aliqua botrio secundum quod scriptum est: beati pauperes spiritu: & altera Beati qui lugent: & alia Beati mansueti: & alia Beati pacifici: & alia Beati mundo corde. Et quod necessarium est dinumerare singulas beatitudinum causas: quasi diuersas bottriones. Haec autem diximus uolentes ostendere quod sit quod ait: cum autem appropinquaret tempus fructuum. Patrifamilias autem solius est cognoscere uere quoniam uniuscuiusque hominis tempus appropinquat: uel quando adhuc longe est fructuum tempus. Et nos si abundanter consideraremus comparisonem facientes temporum: ex quo sumus uocati ad omne tempus fidei nostrae: poterimus uidere quomodo quidam cum deberent esse magistri secundum tempus: iterum opus habent doceri qualia sunt elementa principii eloquiorum dei. Sic cum deberent quidam quatum ad tempus dispensationis dei: & secundum uocationem omnium iam fructus afferre: aut omnino non habent: aut cum deberent habere perfectos: habent extra tempus florentes: & non in tempore suo aceros. Si autem intellexisti in singulis quibusque hominibus quomodo oporteat intelligere quod dicitur: cum autem appropinquaret tempus fructuum: transi ad populum illum: quod tunc acceperunt legem per Moysen: quoniam & illis tempus fructuum appropinquauerat aliquando. Et misit seruos ad priores colonos quibus credita fuerant eloquia dei: ut acciperent fructus uniuscuiusque uiris. Facile quidem est dicere quoniam seruos dicit prophetas: sed quaerere conuenit quomodo mittuntur ad colonos accipere fructus uineae. Dicit enim aliquis: quoniam non ad accipiendos fructus mittuntur prophetae: sed operarii magis. Vide ergo si possumus dicere: quia spirituales fructus: & diuinae oblationes dantur ab iis qui coluerant uineam: prophetis transmissis: ut offerant quasi sacerdotes deo populi fructus. Sed accipientes coloni ex populo israel: alium quidem ceciderunt: sicut Micheam peccator in manillam Sedechias filius Canaan / quando & dixit ei prophetanti: pseudo propheta qualis spiritus dei qui locutus est

in te. Alium autem occiderunt sicut Zachariam inter templum & altare: alium lapidauerunt sicut Azariam filium Ioiadae sacerdotem: sicut in secundo libro paralipomenon positum est. Cum spiritus dei induisset Azariam filium Ioiadae sacerdotem: surrexit super populum: & dixit. Haec dixit dominus. Quare praeteritis mandata domini: & non prosperabimini. Dereliquistis dominum: & derelinquet uos. Et superpositi sunt ei: & lapidauerunt eum per mandatum Ios regis in atrio domus domini & non est recordatus Ios misericordiam quam fecerat cum eo Ioiada pater ipsius: & mortificauit filium eius. Et cum moreretur dixit. Videat dominus & iudicet. Iterum misit plures prioribus: & fecerunt eis similiter. Plena est omnis scriptura eorum quae acciderunt prophetis: quos misit ad populum: ut fructus eorum offerant per orationes suas deo quasi sanctissimi sacerdotes. Nouissime enim misit filium suum dicens. Reuerentur filium meum. Quares autem quomodo deus quidem mittens filium suum: dicit reuerentur filium meum: quasi qui non praesciebat quod ei fuerat euenturum. Nec enim uidentur secundum textum praesentem iudaei reueriti eum: & inuenitur in hoc deus nescisse futurum. Sed dicere aliud esse factum impium est. Iterum dicere quoniam reueriti sunt eum coloni: falsum est. Coloni enim uidentes eum: & nostra erit haereditas. Nisi forte hoc modo soluamus. Sicut enim quasi de omnibus iudaeis occisuris christum: sic dicit generaliter: coloni autem dixerunt. Hic est haeres. Venite occidamus eum. Et tamen non omnes iudaei occiderunt christum: sed qui secundum carnem fuerunt iudaei. Secundum spiritum autem iudaei non occiderunt christum: sed crediderunt in eum. Sic generaliter quasi de omnibus coloniis dicit: reuerentur filium meum: & tamen non omnes illum reueriti sunt: sed illi unimodo qui secundum spiritum fuerunt iudaei qui crediderunt in eum. Ut illud quidem quod ait: reuerentur filium meum: uideatur impletum in illis iudaeis qui intelligentes christum crediderunt in eum. Hoc autem quod dictum est: hic est haeres: uenite occidamus eum: in illis impletum sit qui uidentes christum: & cognoscentes filium dei nihilominus occiderunt eum. Simul autem quaeret aliquis qui sint isti coloni qui dixerunt hic est haeres: uenite occidamus eum. Nec enim uidentur iudaei occidisse eum: quasi filium patris familias dei. E contra hoc aliquis dicit quando loquebantur ad alterutrum quis esset? quidam dixerunt: Hic est christus. Ad quos alii responderunt. Christus cum uenerit: nemo scit unde sit. Hunc autem scimus unde est. Ita quoniam per signa & prodigia compuncti intellexerunt quidem eum esse christum: non autem & confessi sunt. Recognoscens autem aliquis & quae scripta sunt de Herode cum didicisset a magis natum esse regem iudaeorum: uidebit quoniam qui occiderunt christum cognoscentes quia filius dei erat: nihilominus ausi sunt contra eum. Nam & Herodes discipulus a scribis quoniam in Bethleem nascitur Christus: & consentiens quoniam christus erat qui nasebatur: promittit quidem dicens. Ite & requirite eum de puero: ut & ego ueniam & adorem eum. Nihilominus autem ausus est contra puerum: credens quia christus erat. Nec enim si non credidisset: omnes occidisset infantes in Bethleem a biennio & infra secundum tempus quod didicisset a

magis. Sic & ceteri iudaei cognouerunt quidem eum secundum quae diximus. Cognoscentes autem: non diuulgauerunt: ut sermo eorum etiam ad alios perueniret. Sed quasi qui non cognoscerent: eiecerunt extra uineam filium: & occiderunt eum. Quod autem dicit: eiecerunt eum extra uineam: tale mihi uidetur quantum ad se alienum eum esse iudicauerunt a uinea & colonis quando sententiam mortis contra eum tulerunt. Et dixit eis Iesus. Cum uenerit pater familias quid faciet colonis illis? Responderunt ore proprio iudaei: quod malos male perdet & uineam dabit aliis agricolis. Aut enim prophetant quemadmodum Cayphas sacerdos qui non ex se dixit uerum: sed quia sacerdos fuit anni illius prophetauit: sic & isti non ex se prophetauerunt contra se quoniam tollenda eis erant eloquia dei & gentibus danda: fructum in tempore suo daturis. Dicit illis Iesus. Nunquam legis in scripturis lapidem quem reprobauerunt aedificantes: hic factus est in caput anguli a domino factum est istud: & est mirabile oculis nostris? Quoniam ergo putabant se esse aedificatores populi sacerdotes illi cum non essent aedificatores probabiles: nec enim si fuissent probabiles lapidem huiusmodi reprobassent. Tamen dicit illis de scripturis quoniam lapidem se constitutum & reprobatum ab eis pater collocauit in totius aedificii caput: ut comprehendat duos angulos ueteris testamenti & noui: & duorum populorum aedificationem. Hoc est enim quod ait lapidem quem reprobauerunt aedificantes hic factus est in caput anguli. Et iste lapis donum est donatum a deo aedificio uniuerso: & admirabile caput in oculis nostris quod possumus eum uidere oculis mentis. Si ergo uerum est quod ait: auferetur a uobis regnum dei & dabitur aliis coloniis qui reddent ei fructum temporibus suis: sine dubio nemini datur regnum dei: id est uerbum domini: nisi facientibus fructum de eo. Et nemini qui a peccato regnatur: datur regnum dei. Sed dicit aliquis. Si nemini datur regnum dei fructus eius non facietur quomodo illi populo datum est a quo & ablatum est? Considera si possumus dare idoneam rationem in tanta difficultate quaestionis huiusmodi. Considera quia cum uinea illi populo traderetur non est dictum: & dedit eam coloniis: sed ita locauit: aut sicut in graeco habetur: tradidit eam coloniis. Hic autem habetur: auferetur a uobis regnum: & dabitur aliis coloniis. Indissolubilis enim erat quaestio si quemadmodum dixit illic locauit: aut tradidit: similiter & hic dixisset: locauit: aut tradidit eam aliis coloniis: aut quemadmodum dixit hic: dabit eam aliis coloniis: & illic ita dixisset dedit eam coloniis. Quoniam quod datur: intelligitur quod gratis datur: quod locatur autem & traditur non omnino gratis datur. Quibus ergo tradidit: aut locauit non omnino quasi electis: & fidelibus tradidit: aut locauit: quibus autem donauit cum iudicio electionis merito eorum donauit. Et cum audissent principes sacerdotum & pharisaei parabolas eius: cognouerunt quod de ipsis dicit. Et quaerentes eum tenere timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant. Et quicumque infidatorie uoluit tenere uerbum ueritatis: ut quantum ad se mortificent eum: hi nunquam poterunt eum tenere: neque mortificare: quoniam multus est populus qui aestimat eum deesse prophetam: & praekonem ueritatis: & largitorem salutis: & ideo tenent eum in cordibus: quod & auellent ab eis qui uolunt eum tenere: & opprimere eum. Deinde sciendum est quoniam uolentium

uolentium Iesum tenere differentia est. Aliter enim principes & pharisaei quarebant eum tenere: aliter autem illa sponsa quae in canticis canticorum quarebat eum: & subiiciens ibat in ciuitatem in plateis & nudinis: & uix inuenit eum. Postquam autem modicum pertransiit custodes: & circueuntes in ciuitate: & inueniens tenuit eum quando & dixit: tenui eum: & non dimittam eum: donec introducam eum in domum matris meae: & in cubiculum eius quae concepit me. Haec enim eadem sponsa in principio quidem cantici canticorum sic dicit. Tenui eum in domo matris meae: & in cubiculum eius quae concepit me: circa finem autem ipsius libri quasi iam prouecta: et aliter eum tentura: melius quam in primis sic dicit. Dixi ascendam super palmam: & teneam altitudines eius. Ut autem intelligas quod sunt uolentes eum tenere principes & pharisaei: non autem tenuerunt: considera quoniam alia quidem uerba extra uerbum christi possibile est comprehendere: & tenere: & separare de sensu eorum: uidelicet qui aliud quaecumque extra ueritatem habuerint dogma: & manifeste in irritum eum facere possibile est. Verbum autem ueritatis nemo potest comprehendere: id est intelligere: neque tenere: id est convincere: neque separare a sensu credentium: neque mortificare: id est destruere. Dicit enim apostolicus sermo. Spiritus illi iudicat omnia: ipse autem a nemine iudicatur. Diuidat enim: & discutit: & conuincit alia uerba siue sapientiam huius mundi: siue haereticorum: non autem diuidit: neque comprehendit sensus qui est in christo: neque coinquinatur ab eis qui proponunt eum irritum facere. Quis enim cognouit sensum domini qui instruat eum. Et manifestum est quoniam qui instruitur est sensum alicuius: primum cognoscit eum: & post haec instruet. Sensus autem domini nemo cognoscit. Propterea nemo est qui instruat eum. Qui habebant tantum prophetam eum: sapienter quidem aliquid de eo quod uerum est: non autem & magnitudinem eius intelligunt. Erat enim Iesus & propheta quidem sicut ostenditur intelligentibus ex eo quod scriptum est: prophetam suscitabit uobis dominus deus uester de fratribus uestris: tantum me ipsum audite: secundum omnia quaecumque loquutus fuerit. Quicumque autem non audierit prophetam illum: interibit de populo. Tamen eminentia eius non erat in eo quod erat propheta: sed in eo quod erat filius dei: primogenitus uniuersae creaturae: in quo creata sunt omnia in coelis & in terris: & cetera. & eminentia eius erat in eo quod erat sapientia dicente. Dominus creauit me in principio uiarum suarum: in opera sua priusquam aliquid faceret: & cetera. Istas autem turbas sic sapientes de eo: & paratas pugnare pro eo contra impugnantes timent principes & pharisaei: & non possunt insidiari Iesu: uolentes eum tenere. Et quis quasi prophetam eum habentes turbas nihil magnum sapiebant de diuinitate ipsius: tamen principes & scribae: neque eorum scientiam comprehendere possunt: qui ex parte eum cognoscunt: nihil dignum declarantes de eo. Hoc autem dico de his qui uere pro eo sunt. Qui autem mendaciter sapienter non sunt pro eo: qui glorificare se putant eum quales sunt haeretici qui confundunt patris & filii substantiam: unum dicentes esse patrem & filium: suspitione sola & nominibus solis diuidentes eos: quos aestimant unum: quasi magna de eo sapere proponentes iniquitatem in excelsis loquuntur: & male loquentes de deo non sunt pro eo: nec

enim sunt cum eo: propterea sunt contra eum: sicut dicit: qui non est mecum aduersum me est. Sic & si congregant qui non sapienter de christo quod uerum est in nomine Iesu: dispergunt magis quam congregant: sicut ipse dicit: qui non congregat mecum: spargit. Et uide quia non simpliciter dicit: qui non congregat: spargit: sed cum cauta adiectione qui non congregat mecum. Qui enim congregat: cum christo congregare debet. Quid sit autem congregare cum christo intelliges si considera ueris quod dicit Apostolus: congregatis uobis & meo spiritu cum uirtute domini nostri Iesu Christi tradere eum qui talis est sathanae in interitum carnis: quod enim dicit: congregatis uobis & meo spiritu cum uirtute Iesu Christi: manifestat quid sit congregare cum christo. Et hoc non conuenit ad eos dicere: congregatis uobis cum uirtute domini nostri Iesu Christi. Qui enim congregant cum male sapientibus de christo: non congregant cum christo. Et manifestius hunc sensum habes apud Lucam ita dicentem. Et erat docens quotidie in templo. Principes autem sacerdotum & scribae & seniores populi uolebant eum perdere: & non inueniebant quid facerent. Populus enim omnis suspensus erat in eum audiens eum. Et in his ostenditur: quoniam qui praesunt inique iudaicis turbis: & nominantur principes sacerdotum & scribae & seniores populi inimici christi: uolunt quidem perdere christum: & disperdere nomen eius ex hominibus: & fidem de eo: sed non inuenimus quid faciant: secundum quod uolunt. quoniam praueinens omnis populus qui credidit ei pendet in dilectione ipsius: & pendet ut audiat doctrinam eius. Et est hoc usque nunc uidere quomodo quaerunt exterminare fidem ueritatis ipsius: omnia consequenter secundum uoluntatem patrum suorum agentes. Non tamen inueniunt quid faciant: quia non possunt populum christi pendere in eum ab eo diuellere: neque delere eum de sensu eorum. Forsitan autem & omnes qui non recte sapienter de diuinitate: sed aliud loquuntur de ea quam est christi doctrina: perdere uolunt christum: non autem possunt: quia totus populus fidelis pendet in eum audiens eum. Sed & quicumque ad sensum scripturarum extraneum aspiciunt: ideo moraliter dicuntur scribae: & omnes alieni praesbyteri a christi doctrina: id est philosophi gentium: ceterorumque barbarorum prudentes: perdere uolunt christum: non autem possunt uicti a populo christi pendente: & audiente doctrinam ipsius.

¶ Secundum Matthaeum. Ca. xxii.

In illo tempore: Dixit Iesus discipulis suis. Simile est regnum coelorum homini regi qui fecit nuptias filio suo & cetera.

¶ Homelia Origenis praesbyteri de eadem lectione. XX.

Aec quoque parabola simpliciter intellecta: uidetur ostendere quod homo rex moraliter deus & pater domini nostri Iesu Christi dicatur. Nuptiae autem filii regis repositio sponsae ecclesiae ad christum sponsum ipsius. Qui autem mittuntur serui uocare inuitatos ad nuptias secundum tempus habentur prophetiae conuertentes ex populo per suas prophetias ad latitudinem repositionis ecclesiae ad christum. Qui autem noluerunt uenire in primis inuitati: qui noluerunt audire uerba prophetiae

tarum. Item alii transmissalia cōgregatio prophetarum. Præparatum autem prandium in quo tauri: & saginata regis occisa erant: solida & rationabiles mysteriorum dei esca: sic autem & omnia appaata: id est de omnibus quæ necessaria sunt præparati sermones: quos cum uenerit qd perfectum est: qui inuitationem secuti sunt dei manduca- bunt & bibent. Quoniam autem uocatoꝝ per prophetas quidam qdem neglexerunt tñmodo quæ dicebatur/ secularibus occupati negociis: non autem & malignati sunt aduersus prophetas: alii autem & malignati sunt cōtra eos: ideo differentiam eorum ostendere uolens: dixit. Quidam qdem negligentes abierūt: alius qdem in agrum suum: alius autem in negotiationem suam: reliqui autem tenentes seruos eius iniuriis affecerunt: & occiderūt. Adhuc autem fm simplicem hanc traditionem ira intelligitur regis / de qua & Apostolus dicit: propter iudæos præuenit autem illos ira usq; in finem. Et pphetatur aduersus iudæos bel- lum: & interitus hierusalem: & interfectio populi post ascē- sionem dñi facta in eo quod ait. Mittēs autem exercitum suum interfecit homicidas illos: & ciuitatem eorum suc- cendit igni. Quod autem dicit: tunc dixit seruis suis: nup- tia: qdem parata sunt: inuitati autem non fuerūt digni. Ite ergo ad exitus uiarum: & quoscunq; inueneritis uoca- te ad nuptias: refert ad apostolos Christi dicentes iudæis. Vobis primum missum fuerat uerbum dei: sed qm indi- gnos uos iudicatis æterna uita ecce conuertimur ad gen- tes. Exitus ergo gētium sunt res gentium foris extra israel: ex quibus quoscunq; inueniebant apostoli uocabant ad nuptias. Vocabant autem obedientes tantum: non autem & curabant utrum aliquando ante uocationem mali fuerint/ an boni qui uocabantur: omnes enim quos inuenire po- terant/ uocabant. Bonos autem intelligere hic simpliciter conuenit/ humiliores & rectiores ex eis qui ueniebant ad cultum dei: quibus cōueniebat apostolicum dictum quod ait. Cum gentes quæ legem non habent/ naturaliter quæ legis sunt faciunt: huiusmodi legem non habentes: ipsi si- bi sunt lex: qui ostendūt opus legis scriptum in cordibus suis: testimonium eis perhibente conscientia eorū. Et im- pletæ sunt Christi & ecclesiæ nuptiæ: & restituti deo qui ab apostolis sunt inuenti recubuerunt ad epulandum in nuptiis: Sed quoniam bonos & malos oportuit quidem uocari: non autem ut mali permanerent mali: sed ut exuerent & deponerent uestimenta contraria nuptiis: & induerent se nuptialia indumenta: id est uiscera misericordiae: beni- gnitatem: humilitatem: māsuetudinem: longanimitatem. Hæc enim sunt nuptialia indumenta: ideo rex ingreditur ut uideat discumbentes priusq; apponatur pradiū præ- paratum eis: tauri & saginata: & omnia præparata: ut ui- dens retineat qdem habentes nuptialia uestimēta ad quæ delectetur: condemnet autem cōtrarios. Ingrediens ergo inuenit quendam qui non mutauerat proprios mores: nec induerat se nuptialia indumenta & dixit ei. Quomo- do intraſti huc non habens nuptialia indumenta? Et qm qui peccat: & renouatus non est: nec induit dñm Iesum: quasi non habens excusationem aliquam: ideo dixit: ob- mutuit: & non solum reiectus est a nuptiis qui iniuriam nuptiis fecit: sed adhuc a ministris regis super uincula cō- stitutus ligatis pedibus in cessione: qua non est usus ad bo- num: & manibus apprehensoria uirtute: qua nullum bo-

num opus ipleuit/ condēnatus est in loco ab omni lumi- ne alieno: & quantum ad oēs tenebras/ pressioribus tene- bris quæ uocantur tenebræ exteriores. Sed & si quis no- strum ad inuitationem quidem regis ueniens ad nuptias filii eius: non autem & indutus fuerit qualia prædiximus nuptialia uestimenta: similia patietur: ligatus manus & pe- des expelletur in tenebras exteriores ubi erit fletus fm qd scriptum est: uah qui nunc ridetis qm fletibitis: & ut osten- dat sermo tristitias & dolores eorū in quibus erunt qui ue- ſiti non fuerint nuptialibus uestimētis: ideo dixit. Illic erit non solum fletus: sed etiam dētium stridor. Hæc ergo fm simplicem traditionem sint dicta: temptemus autem repe- tentes scrutari subtilius. Regnum ergo coeloz simile est fm eum quidem qui regnat/ homini regi: fm eum autem qui conregnat/ filio regis: fm ea uero quæ sunt in regno regis assimilatum est seruis: & inuitatis ad nuptias: quoz quidam qdem nolentes uenire neglexerunt propter occu- pationes sæculi huius: alii autem iniuriis affecerūt seruos/ & occiderunt. Adhuc autem ex eis qui regnabantur: fuit etiam ille exercitus regis: & qui ab exitibus uiarum cōgre- gantur boni & mali donec implerentur ex recumbētibus nuptiæ: & qui inter discumbentes non habuit uestimen- tum nuptiale: & ministri qui iussi sunt pedibus/ & mani- bus alligatum mittere in tenebras exteriores. Poterat qui- dem dicere simile est regnum coeloz regi sine additamēto hominis: sed qm additum est etiā homini necessarium est exponere et hoc. Et ante me alius qdam interpretatus est sicut & mihi uidetur. Fecit enim libros de legibus san- ctis: & protulit sermonem ubi deus fm passibilem natu- ram hominum uertitur: & primum quidem dixit: ubi fm passibilem naturam uertitur dispensans homines fm qd dictum est morigerauit te dñs deus tuus: quæadmodum si pater morigeret filium suum. Deinde protulit ubi non est deus quæadmodum homo fm quod dictum est: non sicut homo deus noster. Nos autem multam abundan- tiam exemplorum habentes de euangelicis/ in quibus deus pater assimilatur homini: exponimus parabolas nominā- tes quasi hominem deum: & dicimus ad quosdam hære- ticos: qui non intelligentes quæ hoc modo dicuntur in scripturis ueteribus: peccant in deum legis: & prophetaz totius creationis: quoniam si homini assimilatur deus fm parabolas euangelii: fm consequētiā paraholarum istarum suscipere cōuenit & iram ei/ & furorem/ & poeni- tentiam/ & auersionem uultus: & sessionem: & stationem: & incessionem: & somnum quæ omnia de deo scripta sunt in prophetis & ab exitu ostendūt: quia nec ueteris testamenti scripturas intelligunt. Nam si nihil deus habet in se quod uidetur humanum: dicant utrum iste deus qui fm parabolas euangelii: & homo dicitur / & iratus propo- nitur: fm humanā naturam ipse est pater Christi: aut alius præter eum: & necesse habent/ aut alium aliquem dicere patrem christi extra hunc quem parabola: & patrem chris- ti appellant: & similem eum humanæ naturæ proponūt. Aut si dixerint hunc ipsum esse patrem domini nostri Ie- su Christi: cogendi sunt cōfiteri quoniam multi in eo fm passibilem naturam hominum esse dicunt: non quia ipse passibilis est: sed quia morigerat passibilem naturam ho- minum. Quādiu ergo hoies sumus: & nō expediunt nō- bis diuinæ bonitates dei et multitudo miserationum eius abscondita-

abscondita apud eum: ut ne noceamur uidētes eam: necesse est ut simile sit regnum dei hoī regi: ut hoibus quasi ho- mo apud homines loquatur/ & dispense homines non capientes dispensari a deo: qui oīno qdem deus est: & in eo quod loquitur per prophetas: & in eo quod dispense hoies/ & tunc cessabit regnum coeloz simile esse homini: cum cessante zelo & contentione: & residuis passionibus & peccatis cessauerimus fm hoīem ambulare: & digni fa- cti fuerimus audire a deo: ego dixi dii estis: & filii excelsi oēs: iam non agentes talia propter quæ dicitur ad nos: uos autem sicut homines moriemini. Ego autem arbitror: qm nō solum homini regi simile fieri regnum coeloz cessa- bit: sed & alia multa: quibus opus habet homo peccator: ut puta/ dicit in Osee: ego autem sum sicut panthera: & sicut leo domui iudæ: & in alio loco: & obuiabo eis sicut ur- sus turbatus. Cessabit ergo aliqñ esse sicut panthera/ & si- cut leo/ & ursus turbatus: cum desinentes talia facere iam non opus habuerint hoies deo/ sicut panthera / & sicut leone & urso turbato: nec ipse habeat eos tales qui talem necessarium habēt. tunc manifestabit se sicut est. Ego autem sic intelligo quod ait: deus noster ignis cōsumens est: cō- sumens ea. Cum autem consumpta fuerint ab igne cōsumen- te/ ea quæ consueta sunt cōsumi ab eo: tunc iam non erit deus noster ignis cōsumens/ sed lumen: sicut dicit Ioan- nes. Deus lumen est. Quoniam autem nouimus hæc: uide si potes etiam fm hunc intelligere modum: ex Ioannis epi- stola catholica sic habente. Charissimi nūc filii dei sumus: sed nondum apparuit quid erimus. Scimus autem qm si apparuerit similes ei erimus: qm uidebimus eū sicuti est. Nunc qd & si digni fuerimus deum uidere mēte & cor- de: uideamus eum non quæadmodum est: sed quæadmo- dum pp nrām dispensationem factus fuerit nobis. In fi- ne autem rerum/ et restitutionis oīum quæcūq; locutus est p- os pphetaz a sæculo: uidebimus eum non sicut mō qd nō est: sed quæadmodum tunc docuerit/ fm qd est. Quo- niam autem semel diximus hæc: in eo quod ait. simile est re- gnum coeloz homini regi: possumus inuenire & causas propter quas sæpe & saluator filium se hominis nomi- nat: ostendens qm sicut deus homines dispensans/ quasi in parabolis dicitur homo: forsitan sicut & saluator prin- cipaliter qdem filius dei existens/ & deus: & filius charita- tis eius: & imago dei inuisibilis. Non autem manens in eo quod est principaliter efficitur fm dispensationem filius hominis eius qui in parabolis dicitur homo: fm similitu- dinem hoīs: cum coeperit homines dispensare. Sed deum qui in parabolis dicitur: & fit quasi homo nō debemus querere quis homo: ut illius dicamus esse filium salua- torem: sed stātes in sensu dei: & parabola: dicentium ip- sum esse hoīem: sapienter audiamus eum dicētem se fi- lium hoīs. Apud nos ergo hoies/ simile est regnum coe- loz homini regi: apud eos autem qui fm scripturas dii uo- cantur: quoz in synagoga stetit deus in medio deos di- scernens: regnum coeloz simile est regi deo. Quæres autem si quæadmodum in hominibus q sunt inferiores quan- tum ad suam naturam & angelis: & sedibus: & dñationi- bus: & principatibus: & potestatibus simile fecit regnum coeloz homini regi: sic in sedibus: simile est regnum coe- loz sedi regis: dominationibus autem dominationi regis: principatibus autem principi regis: potestatibus/ potestati re-

gis. Dicit enim aliquis. Quæ discretionis est ratio: ut ho- minibus qdem assimiletur regnum coeloz homini regi: superioribus autem non similiter fiat? Iste igitur qui assi- milatus est homini regi/ faciens nuptias filio: misit seruos suos uocare inuitatos ad nuptias. Et considera si quæad- modum in corporalibus alia est quæ nubet sponsa: alii autem inuitatores: alii autem qui inuitantur ad nuptias: sic & in rebus mysterialibus: qdam qdem sunt qui accipiun- tur in constitutione sponsæ: alii autem in ordine transmissio- rum seruoꝝ inuitatos uocare: tertii autem præter istos q uo- cantur ad nuptias: Deus autem scit diuersos ordines istos animarum earūq; uirtutes & causas ob quas: hi qdem in constitutionem sponsæ accipiuntur: alii autem in ordine ser- uoꝝ ministrantium uocationi huiusmodi: & alii in nu- mero inuitatoꝝ ad nuptias. In spiritualibus autem nuptiis cōmunicationem/ sponsi ad sponsam: id est christi ad ani- mam: uerbi susceptionem intellige. Partus autem/ opera bona aīæ nuptæ quæ nō corrumpitur a uerbo spōsī: sed quotidie per cōmunicationem eius/ incorruptibilitatem consequitur: & generat qualia decet ex talibus nuptiis ra- tionabilia generamina. Et in talibus nuptiis itelligit pran- dium quod paratur esse eloquium dei/ ut fortia quæq; elo- quioꝝ dei/ tauri intelligantur: suauiā autē/ & delectabilia eorū sint saginata. Varietatem autem diuersam omnium elo- quioꝝ dei diuersitatem intellige. Quod ait omnia præpa- rata: rex enim in abundātia regali digna regno & diuitiis suis existens: prandia facit. Puto autem ingenuarum aliqua- rum animarū & israelitarum primam hanc fuisse uoca- tionem ad nuptias. Principaliter enim uult deus uenire ad epulationem istam beatam eos q ad intelligēdum sint ingeniosiores. Et est uidere plerūq; qm qui huiusmodi sunt/ nolunt ad istam uocationem uenire: & ideo trāsmi- tuntur alii serui prouocantes eos q uenire nolebant: & p- mittentes si uenerint inuitati/ percipient a rege prandium præparatum: carnes taurorū quæ inter munda omnibus mundis/ mundiora habentur: manducabunt etiam sagi- nata: id est ad unamquāq; propositionem/ exēpla multa rationis. pbatione repleta & bene diuisa: quæ moraliter itelliguntur occisa: quæ in unaquaq; ppositione afferunt multam ostensionem: ut puta argumēti gratia dico. Sigs aduersus aliquam ppositionem proferat quædam dicta modica & infirma: & non magnam uirtutem rationis ha- bentia: nonne uidentur tibi tenuia esse & exilia / & macra quæ proferuntur: & ut ita dicam sicca & sine carnibus uerba? Sed non sunt talia quæ præparata sunt in conui- uio regis: in quo dicit: tauri mei: & saginata occisa: & om- nia parata. Vt puta (manifestādi intellectus gratia dicam) loquitur aliquis apostolorū de castitate sermonem: sermo il- le recte itelligitur turtur. Sed eum ipsum castitatis sermo- nem/ cum multa rationis. pbatione de scripturis repletum protulerit: ita ut delectet animum audientis pariter & cō- firmet: protulit eum saginatum. Si de charitate locutus fue- rit/ protulit columbam. Et sic in omnibus eloquiis dei in- tellige qd est exile & qd saginatum. Sed qui principaliter quidem fuerant inuitati primos inuitatores quasi paupe- res sensu neglexerunt: & egenos sermone/ & abierunt sua sequentes: & magis sunt delectati in illis q in his quæ per seruos suos rex promittebat: & unus qdem eorū habens proprium quædam agnum nō uenit ad nuptias: alius autem

negociationem exequens inuitati quodammodo uolens illum negociatorem margaritarum: & quarentem margaritas bonas: quod cum inuenisset preciosissimam margaritam: uendit omnes ut emeret unam. Sed non bona negotiatio ista ad quam uadens qui fuerat inuitatus non percepit prandium: quod a rege fuerat preparatum. Qui ergo ex intelligentibus inuitatus: non ueniunt quidem: non autem & seruos ad uocandum transmissos iniuriunt: nec interficiunt: leniores sunt illis qui ausi sunt talia: & requiescunt quidam quidem in agro proprio: alii autem in sua negotiatio. Reliqui autem extra eos. Videamus qui sunt. Puto quod hi sunt qui ceciderunt in preparatione contentioforum & astutorum: uerborum in quibus tenuerunt: aut uisi sunt tenuisse seruos transmissos: qui non fuerunt preparati ad soluendas earum quaestiones uersutas: & contumeliis affecerunt ministros uocationis. Et est uidere quotidie quomodo inuitatores dei simplices: & non ualde astuti secundum carnem: cum diuina sapientia sua uolunt illos tales docere: sed iniurias patiuntur ab eis: qui intelligunt quidem: non autem uolunt credere ueritati. Alii autem & interficiuntur ab eis: quibus rex iratus dicitur: quoniam praue nit super eos ira usque in finem. Et iratus rex misit exercitum suum siue multitudinem coelestis militiae: siue eos angelos qui positi sunt super poenas: & interficiunt interfectores ministrorum uerbi: & omnem ciuitatem eorum succendunt. Puto ciuitas impiorum est: secundum unum quodque dogma/congregatio eorum qui conueniunt in sapientia principum huius saeculi. Hanc succendit rex: & exterminat: quasi ex malis aedificationibus consistentem. Et si quando uideris exterminationem: siue alius cuius falsi nominis scientia: siue quorumlibet uerborum profuturum ueritatem destructionem ualidam: non pigeat te dicere hoc factum esse a milibus dei: qui succendere solent ciuitates inimicorum ueritatis dei. Succensa est ergo & ciuitas doctrinae iudaicae post christi aduentum: qua succensa dixit rex seruis suis: id est apostolis: aut angelis dei: qui positi erant super uocationem gentium: dicens. Nuptiae quidem paratae sunt: inuitati autem non fuerunt digni. Ite ergo ad exitum uiarum: & quanto citius: inuenitis: uocate ad nuptias. Et est uidere ex omni uia imperitorum dogmatum: quae fuerunt secundum gentium mores: & ciuitatum et uillarum: uocatos ad nuptias. Et egredientes serui: siue de iudea & Hierusalem apostoli Christi: siue ab interioribus finibus in quibus fuerant angeli sancti: & uenientes ad uias diuersas diuersorum morum/congregauerunt & congregabunt quoscunque inuenierint: malos quidem: ut dependentes malitiam (quod est extraneum a nuptiis uestimentum) & induentes se opera bona: quae sunt nuptialia uestimenta: impleant conuiuium nuptiale recumbentes: & requiescentes in fide. Cum autem impletae fuerint nuptiae ex requiescentibus in fide & cultura dei: tunc ingreditur rex ad uidendum & iudicandum de discumbentium qualitate: ut eum quidem qui uestem non habuerit nuptialem arguens damnet: reliquis autem praedium preparatum apponat. Vidit autem unum non habentem nuptialem uestem: id est quia unus sunt generis omnes qui seruant malitiam post fidem quam habuerant ante fidem: & non deponunt eam: arguit eos quasi qui male fecerint: eo quod ausi sunt in huiusmodi nuptias introire: non recipientes digna nuptiis indumenta: id est texturam uirtutum claram uestem: de qua etiam Salomon in

ecclesiaste praecipit dicens: in omni tempore sint uestimenta tua candida. Obmutuit autem qui ausus fuerat in huiusmodi nuptias introire sine uestimento decenti: & sic condemnatur ab eo qui dixit ministris suis: uidelicet praeter exercitum illum qui erat deforsum: ut alligantes eum manus: & pedes quibus non sicut debuerat usus est (Nec enim ad bonum cucurrerat aliquando: nec aliquos bonos impleuerat actus) eiiciant eum: non solum de conuiuium nuptiale: sed etiam in tenebras exteriores: & omni lumine alienas mittunt: ut sitientes lumen cum fuerit in tenebris exterioribus ploret ad eum qui potens est ei misereri: & eripere inde: & dentibus strideat: qui quoniam acerba manducauerant: malitia stupiderant effecti. Vna enim acerba intelligitur malitia eius qui non obliuiscitur posteriora: nec appetit priora: sed permanet in idipsum: cum deberet ad maturitatem proficere dulcem: & offerre uirtutis alicuius masticabilem bonitatem. Et addit. Multi uocati: pauci uero electi. Et si quis considerat multitudinem hominum quae in ecclesiis congregatur: & discusserit quantum sunt qui conuersantur discipline: & reformantur nouitate sensus sui: quantum autem negligentissime conuersantes configurantur saeculo huic: uidebit quia uerus est sermo domini dicens. Multi uocati: pauci autem electi.

¶ Secundum Matthaeum. Cap. xxii.

In illo tempore: Abierunt pharisaei: & consilium acceperunt ut eum caperent in sermone: & mittunt discipulos suos cum herodianis: dicentes. Magister scimus quia uerax es: & uiam dei in ueritate doces: & non est tibi cura de aliquo: nec enim respicis in personas hominum &c.

¶ Homelia Origenis praefbyteri de eadem lectione. Numero. XXI.

Voluntas loci praesentis secundum textum: talis mihi uidetur. Iudaei propriam habentes conuersationem ex lege: extraneum ab omni conuersatione gentium: et habentes praecceptum quod ait usque ad mortem certa pro ueritate: & dominus pugnabit pro te: ideo contradicebant gentibus dominantibus sibi: ut non transgredierentur legem dei. Et frater quenter radicatus iterare periclitati sunt sub Romanis uolentibus statuam Caesaris introducere in templum dei: resistentes & prohibentes fortiores super se factos: propter peccata. Inuenimus autem in historia iudaica: quod in tempore Tyberii Caesaris sub pontio Pilato periclitatus est populus: Pilato quidem cogente ut susciperent statuam Caesaris in templo: Iudaeis autem & supra uires suas resistentibus: similiter autem scriptum est factum: & in tempore Cai Caesaris. Aestimamus ergo quantum quadiu quidem speculabatur populum illum deus circumdatus fuerat saepe dominicae uirtutis: quasi uinea domini sabaoth. Nihil huiusmodi contingebat eis. In primis autem ipse Pilatus cui tradiderant christum: ausus est populum inquinare: quod grauius erat captiuitatibus uniuersis. Quoniam omnis captiuitas quam frequenter sunt passi: corporis erat uexatio. Introducto autem statuam in templum: animarum erat interitus. Et in tempore ergo christi: quando tributum iussi sunt dare Romanis: cogitatio & consilium erat apud Iudaeos: utrum dare principibus: aut potius pro libertate bella suscipere: nisi permitterentur uiuere sicut ipsis placebat. Et refert historia: quod Iudas quidam galileus:

galileus cuius memor est & Lucas in actibus apostolorum: auellens multam multitudinem iudeorum: docebat non oportere Caesari dare tributum: neque dominum: neque Caesarem appellare. Qui autem erat in tempore illo tetrarcha: suadere populo festinabat: ut statui praesenti consulerent: & non uoluntarie contra fortiores susciperent bellum: sed acquiescerent dare tributum. Et sermo quidem euangelii praesentis: non quidem manifestetur: haec ipsa ostendit. Qui autem diligenter considerat uerborum praesentium sensum: inueniet hoc: & in loco praesenti. Nec enim haberent occasionem pharisaei: uolentes Christum capere in sermone: mittentes discipulos suos cum herodianis: ut eum interrogarent utrum liceret Caesari dare tributum: an non: si manifestum apud eos fuisset: quoniam non oportet dare: & si consonantia uoluntatem apud eos fuisset ut non darent tributum. Et uide nisi manifestatur historia illa ex eo quod uolentes Christum capere in sermone: non solum miserunt discipulos suos interrogantes de censu: sed cum Herodianis. Forsitan enim in populo tunc qui quidem dicebant oportere dare tributum Caesari uocabantur Herodiani ab his qui hoc facere recusabant. Qui autem pro spectu libertatis dare tributum uetabant: Videbantur esse pharisaei: subtilitatem Iudaicarum disciplinarum cautius obseruantes: ut si quidem Christus responderet non oportere Caesari dare tributum traderent eum Romanis quasi recessionis auctorem. Si autem iuberet dari: pharisaei accusarent eum quasi personas hominum aspicientem: magis quam docerem uiam dei in ueritate. Considera autem: & uide quoniam pharisaeorum discipuli dicentes. Magister scimus quia uerax es: & uiam dei in ueritate doces: & non est tibi cura de aliquo: nec enim aspicias personas hominum: prouocabant eum per huiusmodi laudem ut non acciperet Herodianorum personas qui partes Caesaris defendebant: aut respondens secundum uoluntatem pharisaeorum quia non licet Caesari dare tributum traderetur Herodianis. Unde & dominus uidens nequitiam eorum ita dixit. Quid me temptatis hypocritae? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Iesus. Cuius est imago haec: & superscriptio? Dicunt ei. Caesaris. Tunc ait illis. Reddite ergo quae sunt Caesaris: Caesaris: & quae dei sunt: deo. Ex hoc discimus saluatoris exemplo: ut non his quae a multis dicuntur: et propterea gloriosa uidentur: occasione pietatis attendamus: sed quae conuenienter secundum ordinem rationis dicuntur. Nam cum quaereretur ab eo utrum licet Caesari dare tributum: an non: non simpliciter dedit responsum secundum quod uidebatur eis: sed dixit. Ostendite mihi numisma census. Et interrogauit. Cuius est inscriptio. Et dicentibus eis: quod Caesaris: respondit: quod oportet reddere Caesari: quae Caesaris sunt: & non eum oportet fraudare a propriis eius pietatis occasione. Nec enim ex eo quod reddit quis Caesari: quae Caesaris sunt: impenditur reddere deo quae dei sunt. Post aliquis moraliter intelligere locum istum hoc modo. Omnes consistimus ex anima & corpore: differamus nunc dicere quantum et ex spiritu: & debemus quaedam dare quasi tributum corporum principi qui dicitur Caesar: id est necessaria corpori & habentia imaginem principis corporum corporalem: hoc est elcas: & uestimenta: & somnum: & quaecunque necessaria sunt ad repaulationem simplicem naturae carnalis: sine quibus consistere non potest

carnis natura. Item quoniam anima quantum ad naturam suam secundum imaginem est dei regis sui: quaecunque sunt conuenientia animae naturae: id est uiae omnes quae ducunt ad uirtutem: debemus ea deo offerre. Quid ergo supra modum docent legem dei: & de rebus corporalibus: & debitis corpori nihil curare praecipunt: ipsi sunt pharisaei qui reddere tributum Caesari uetabant: id est qui tota uirtute suadet omnino ieiuniis & uigiis debere affligere corpus & abstinere ab omnibus quae sunt corporalia: & necessaria corpori: ut nihil ex nobis corporis principi tribuatur: quales sunt de quibus ait Apostolus. Nouissimis temporibus recedent quidam a fide attendentes spiritibus erroris & doctrinae demoniorum in hypocrisis loquentium mendacium: cauteriatam habentium conscientiam suam prohibentium nubere: et iubentium abstinere a cibis quos deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Alii autem sunt qui supra modum aestimant oportere corporibus indulgere: & per omnia satisfacere principi corporum: & ipsi sunt secundum similitudinem Herodianorum dicentium: oportere Caesari dare tributum. Saluator autem noster uerbum dei dilucide separans rationabilia corporis debita a debitis spiritualibus: ait dixit. Reddite caesari: quae Caesaris sunt: & quae dei sunt: deo. Imaginem enim Caesaris habet omnis res corporalis: & imaginem dei habet omnis uirtus. Si ergo sic reddimus principi carnis quae carnalia sunt ut non fraudemus deum a spiritualibus eius uirtutibus: tunc reddimus principi corporis: quae corporis sunt: id est ea sola quae necessaria habet carnis naturae: & nihil amplius quod pertineat ad rationem uirtutum. Et si sic uirtutibus seruimus ut non grauetur carnis natura a necessariis suis: tunc reddimus deo quae dei sunt: ut nec uirtus minor sit dum supra modum carni seruimus: nec carnis natura grauetur: dum abundantius uirtutibus adhaeremus. Scio & huiusmodi loci aliam traditionem: quoniam princeps mundi moraliter dicitur: sicut & omnium gentium principis: in persona principum mundi ponitur. Rex autem omnium saeculorum deus: non in uno mysterio sed ubique est deus. Quoniam ergo habemus quaedam in nobis quae sunt principis huius mundi (id est diuersas malitias) & non possumus prius reddere deo quae dei sunt: nisi reddiderimus principi quae principis sunt: id est nisi deposuerimus malitiam uniuersam: ideo dominus offensus sibi numismate: & imagine eius respondit. Reddite Caesari: quae Caesaris sunt: & deo: quae dei sunt. Et hoc discamus ex loco praesenti: quoniam si quando temptati fuerimus ab eis qui uolunt occasionem: & proponunt nobis quasdam propositiones non ut discant: sed ut causam accusationis inueniant contra nos: nec omnino tacere debemus: nec simpliciter respondere: sed cum cogitatu & circumspectu: ut quantum possibile nobis fuerit praedamus occasionem quae retinuit in nobis occasionem: & doceamus irreprehensibiliter ea quae possunt saluare uolentes saluari.

¶ Secundum Matthaeum. Cap. xxii.

In illo tempore. Accesserunt ad Iesum Sadducei qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum dicentes. Magister Moyses dixit: Si quis mortuus fuerit: & cetera.

Homelia Origenis praef. byteri de eadem lectione.

Quae est. XXII.

In qua die in illa die sine dubio quando in-
euntes pharisaei consilium acceperunt aduer-
sus eum ut caperent eum in sermone: & in-
terrogauerunt eum de censu. Forsitan enim
respondente dño: Reddite quae sunt Caesaris/
Caesari: & quae sunt dei deo. Et admirantibus cunctis
de responso ipsius: aestimauerunt pharisaei uidentes sensu-
ta eius responsa per interrogationem huiusmodi: uolue-
runt se ostendere prudentiores habere sermones dicentes
resurrectionem nō eē. Saducaei tñ q dicūt resurrectionem
non esse: non solum hanc quae in consuetudine a simpli-
cioribus carnis resurrectio nominat negabant: sed etiam
animae immortalitatem tollebant. Secundum quos etiam
nunc sapiunt Samarei. Nec non etiam apostolorū tēpore
quidam ex corinthiis similia sapiebāt: animae uitam post
mortem negantes. De quibus talia scribit Apostolus. Si
Christus praedicat q a mortuis resurrexit quomodo qui-
dam dicunt in uobis: quia resurrectio mortuorū nō est: &
cetera quae de ipsa causa sequuntur. Quod autem Corin-
thii permansionem animae denegabant fm sententiam
Saducaeorū: illud ostendit quod ait Apostolus: Si in hac
uita tantum sperantes sumus in Christo: mirabiliores sumus
omnibus hoibus. Quauis enim quis carnis resurrectio-
nem nō credat: tñ qui animam extimat mortalem: nō tā-
tum in hac uita sperat in Christo. Sed ille i hac uita tātum
sperat in Christo: qui animam uicturam non credit post
mortem. Quoniam ergo ad defensionem sui erroris pro-
ferunt Saducaei exemplum de lege Moysae: dignum mi-
hi uisum est ponere ipsum textum legis quem proferunt
Saducaei: habentem hoc modo in Deuteronomio. Si ha-
bitauerit fratres in idipm: & mortuus fuerit unus ex eis: se-
men aut non fuerit ei: non erit uxor mortui fratris uiro nō
appropinquanti. Frater uiri eius ingredietur ad eam: & ac-
cipiet eam sibi in uxorem ut habitet cum ea & erit infans
quicūq; fuerit natus constituetur ex nomine fratris eius
mortui: & non delebitur nomen eius ex Israel. Si autem
noluerit homo accipere uxorem fratris sui: ascendet uxor
fratris eius ad portam ad seniores: et dicet. Non uult frater
uiri mei suscitare fratris sui nomen in Israel. Et uocabunt
eum seniores ciuitatis illius: & dicent ei. Et si stans dixerit
Nolo eam accipere: accedens uxor fratris eius ad eum an-
conspetum seniorum exalciabit calciamentum eius de pe-
de ipsius: & expuet in faciem eius: & respondens dicet. Sic
facient homini: qui non aedificat domū fratris sui: & uo-
cabūt nomen eius in Israel: Domus exalciati calciamen-
tum. Haec uerba legentes Saducaei: & nihil dignum deo
intelligentes in eis: arbitrati sunt non posse fieri. ppter hanc
uerba: ut mortui resurgant: ut uiriterum sit uirilia habens
membra: aut mulier ut mulier sit: muliebria habens membra.
Et dominus quidem respōdens eis. Voluntatem uerborū
legis non exposuit quasi indignis huiusmodi agnitione
mysterii: sed tātum simpliciter eis dixit resurrectionem su-
turam: contestantibus hoc etiam scripturis diuinis. quo-
niam illic nuptiae non sunt sed erunt qui resurrexerit sicut
angeli in caelo. & quia transformabūtur corpora humili-
tatis eorum fm corpora angelorū caelestia: atq; luminea.
Non aut aestimauit superfluum ex quo semel ipsa uerba p-

tulimus legis ut sensum eorum aliquatenus explanemus.
Quero ergo quae sit haec mulier una: & duo fratres: quorū
primus quidem habuit uxorem: & fructum nō reli-
quit ex ea alter aut mortui frater: qui accepit eam: et gene-
rauit ex nomine mortui. Et quis est ille qui nō uult accipere
uxorem fratris sui: & ppter ea coram senioribus exalciat
eum mulier calciamentum unum: & expuit in faciem eius
ascendēs ad portam dicēs: nō uult frater uiri mei suscitare
nomē fratris sui in Israel: & qui sunt seniores: & quae por-
ta ad quam ascēdit mulier illa. Duo igitur fratres sunt: pri-
mus qdem sermo legis. secundus autē euangelii sermo.
Hos ambos una peperit sapiētia mater: & una eos semper
habuit domus: id est eadem scriptura ueteris testamenti &
in idipsum habitauerunt semp. In aduentu autem Christi
mortuus ē frater prior id est sermo legis ex eo q euacuatus
p nouum testamētum irritus factus est. Mulier autē sermo
nis illius ē omnis anima: uel synagoga quae prius fuit sub
lege. Qualis fuit anima Pauli: uel Petri: ceterorūq; ex po-
pulo illo. Omnis autē aia recta quae fuit amatrix sermonis
illius & uult memoriam illius & nomen: apud se semper
seruare: ut nunq deficiat dici uxor illius. efficitur uxor fra-
tris alterius: non peregrini: & extranei uerbi quod nō ap-
propinquat. Peregrinum aut extraneum ē omne uerbum
gentile: quod longe est a genere legis dei: sed accepit sibi
uirum. euangelicum sermonem: fratrem uiri sui defuncti
atq; ppinquum fm genus diuinum ut faciat natos ex eo:
ex priore smone nullum potuit facere natum quia ex ope-
ribus legis nemo iustificatur. Nati aut mulieris de uiro se-
cundo opera eius sunt sancta: & ipsa est mulier seruans le-
gis mandatum. Et omnis puto anima in primordiis suis
prius accepit uerbum fm simplicem historiam legis: qui
sine dubio morietur: cum coeperit anima illa ad maiora
pfcere. Sic mortuo simplici uerbo: speciali iūgitur uer-
bo q ē fm mysteria altiora in scripturis. Anima at quae nō
seruat legis mādātum quae prius fuit sub lege: post mor-
tem legis fit uxor uiro nō appropinquati quando suscipit
uerbum quod non appropinquat oīno legi priori: nec ē
fm sensum eius: sed omnino habetur extraneum. Et tales
sunt omnes animae haereticorū quibus sermo quidem le-
gis antiquae mortuus est: noluerunt autem uerbo nubere
spirituali quod semper habitauerat in idipm cum lege anti-
qua sub una eadēq; domo eiusdem scripturae: sed nupse-
runt alicui extraneo uerbo: & alieno tam a nouo q a uetere
testamento: & nunq eis appropinquati. Cum aut anima
recta mortua sibi sicut diximus lege: acceperit super se euā-
gelicum uerbum: fratrem defunctae legis: tunc frater mor-
tui: hoc est uerbum nouae legis intrat ad animam illam: &
fit intus in ea: & accipit illam sibi uxorem: & cohabitāt
anima illi in omni beatitudine eius: & ex ea fructificat: &
infans quicūq; natus fuerit ei (id est opus quodcūq; fa-
ctum fuerit ei) bonum efficitur ex nomine fratris mortui.
Et quauis non sit ex lege natum: tamen baiulat nomen le-
gis prioris: & dicitur opus illud generatum ex lege: & no-
men legis dei nominat in opere illo bono: quoniam & il-
la lex dei lex uocabat. & non deletur nomen legis illius ab
omni opere animae sanctae. licet sit ipsa euacuata. Sequit
aut quod ait. Si autem noluerit homo accipere uxorem
fratris sui: ascēdet uxor fratris eius ad portam ad seniores/
& dicet quae scripta sunt dici. Et primum uide. Quandiu
quidem

quidem & mulier faciebat quod praecceptum ei fuerat ex
lege: & uir intrans ad eam habitabat cum ea: & generabat
ex ea: non dicebatur homo: sed frater defuncti. Quando
aut non uult accipere uxorem fratris sui: nec uult suscita-
re fratris sui nomen in Israel: & uocatus a senioribus ciui-
tatis dixerit: nolo eam accipere: tunc iam non dicitur fra-
ter: sed homo. Vt puta qd iu quidem facit legis mādātum:
dicit ad eum scriptura. Ego dixi dii estis: & filii excelsi om-
nes. Si autem praeterierit dicitur ei. Vos autem sicut ho-
mines moriemini. Propinquus autem qui nō uult acci-
pere fratris sui uxorem habetur omnis haereticus sermo.
Quoniam post mortem legis: facta est altera quaedam tra-
ditio legis erratica: & non spiritalis: neq; uera quae qūis sit
perueta tamē generationem habet ex lege: qm ex occasio-
nibus eorum quae dicuntur in lege sumit originem: &
ideo dicitur homo: ppinquus nolens suscitare nomē fra-
tris sui: & honorare nomen legis. Hoc aut uerbum cum
sit prauum non uult accipere uxorem fratris sui (id est ani-
mā rectam) ad fructificandum & reparandum nomen le-
gis. Propter quod mulier illa non deorsum stat quae pa-
rata fuit honorare uirum suum priorem: sed ascendit ad
portam: de qua scriptum est. Haec porta domini: iusti in-
trabūt in eam: & ad seniores ciuitatis illius id est ad pra-
byteros ecclesiae dei: & conuincet mulier uerbum illud
prauum dicens: q nō uult frater uiri mei suscitare nomen
fratris sui in Israel. Qui enim contraria docet legi: nō uult
suscitare semen legis. Ita seniores ciuitatis illius iterrogāt
uirum illum talem si uere non uult. Quando enim sacer-
dotes discutunt uerba dogmatis alicuius quasi interro-
gant illud. Et cum inuenerint eum quia legi contraria p-
fitetur. uidetur dogma illud senioribus dare responsum
& dicere quia nolo accipere eam quae fuit legis. Cum er-
go ille responderit nolle se: accedit ad eum anima sancta:
& sub praesentia seniorum exalciat eum calciamentum
eius unum & ignominiat eum. Et uide in his ex eo quod
alibi scriptum est. Solue calciamenta pedum tuorum ad
Moysen. Et iterum in euangelio dicit: Cuius nō sum di-
gnus ego soluere calciamenta pedum eius: ne forte non
sit hoc ipsum soluere calciamentum: & exalciare: Nec enī
exalciare iubetur Moyses: nec Ioannes de Salvatore lo-
quens exalciare dixit: sed soluere. Iste autem q contra le-
gem agit exalciat. Omne enim dogma quoniam ex oc-
casionē ueritatis scripturae nascitur. plerūq; in aliqua q/
dem parte uerum dicit: in alia autem falsum. In qua ergo
parte falsum dicit in ea parte arguitur: & conuictum ab ani-
ma sancta exalciatur a colore uerisimilis erroris sui quod
fuerat calciatum. Et ideo omnis haereticus sermo nec ad
plenum exalciatus est: nec ad plenum calciamentis orna-
tus. Propter quod expuit in faciem eius coram seniorib;
mulier illa abrenuntians eum. Expuere enim uidetur in fa-
ciem dogmatis erratici: omnis anima in eo quod abrenū-
tiat ipsum: & abdicat. Et uere nisi abrenuntiauerit anima
omne dogma peruersum nō potest firmiter uerbo nube-
re ueritatis. Et respondens dicit. Sic facient homini: qui
non aedificat domum fratris sui. Omnis ergo qui uidet
hunc hominem exalciari a muliere & expuiet audire di-
centem: sic facient omni homini qui non aedificat do-
mum fratris sui: omnia ad aedificationē fratris facere de-
bet. Si autem non aedificauerit domum fratris sui legis:

exalciabitur similiter unum calciamentum: & expuetur.
& nomen eius uocabitur in Israel ab omnibus uidentib;
eum. domus exalciati calciamentum. Quoniam autem
animae uir prior fuit sermo Moysae legis. secundus autē
euangelicus sermo: cui nubit omnis anima recta mortua
lege illud est documētum quod Apostolus dicit hoc mo-
do: An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor)
quoniam lex dominatur homini. in quātum tēporis ui-
uit? Si autem mortuus fuerit uir soluta est a lege uiri. Igitē
uiuente uiro adultera est: si facta fuerit alteri uiro. Si autē
mortuus fuerit uir: liberata est a lege uiri ita ut nō sit adul-
tera si fuerit cum altero uiro. Haec in excessu diximus ad
manifestandum legem Moysi: cuius memoriam facientes
Saducaei: Christum interrogabāt dicentes. Moyses dixit:
& cetera. putantes omnia sic futura esse illic: quomodo
sunt in saeculo isto uiri & uxores: patres & filii: fratres &
sorores. Debuerant enim considerare tunc Saducaei ea
quae sequebantur opinionem eorū: quoniam si sunt ibi
nuptiae: & partus. Si partus & mortes & infirmitates. Si na-
tiuitas: & pueritia: & ascensiones a pueritia ad maturita-
tem uirilem: & minorationes senectutis. Si autē haec om-
nia: erit & malitia: & uix alicubi uirtus inuenietur in raris
hominibus querentibus eam. Et his quid potest esse am-
plius uanum? Et melius est ut nec sit resurrectio: q ut sit ta-
lis qualem aestimant Saducaei. Si autem est ibi: aut pater/
aut frater: aut aliquid eiusmodi: nō tamen est fm natiuita-
tem carnalem: neq; p mulierem / neq; per turpes corporis
partes. Ego autem aestimo non tātum ibi patres & filios
esse fm impassibilem spiritum: sed etiam uxorem & ui-
rum i spiritus unitate: fm parabolam illam quae dicit. Si
mile est regnum coelorum homini regi qui fecit nuptias fi-
lio suo: & cetera. Ego filius regis in resurrectione mor-
tuorum faciet nuptias extra omnes nuptias quas oculus
uidet: & auris audit: & super cor hominis ascendit: &
erūt illae nuptiae castae: & diuinae: & spirituales i uerbis my-
sterialibus constitutae: quae non licet hominibus loqui.
Et quares si in resurrectione possunt esse: & aliorū nuptiae
fm nuptias Christi: aut potius solus Christus spōsus: de-
struens nuptias omnes. faciet nuptias ut sint duo in car-
ne una. magis autem non solum duo in carne una: sed
duo spiritus unus: id est sponsus & sponsa. Sed uide ne
tu audiens haec abberes audies fabulas aliquorū dicētium
esse saecula saeculorum illorū: quae non sunt: neq; fit eorū
memoria in scripturis. Nunc uideamus Christi responsa
quibus ait. Erratis nescientes scripturas: neq; uirtutem dei.
In resurrectione neq; nubunt: neq; uxores accipiunt: sed
sunt sicut angeli in caelo. Queritur hic Saluator qui dicit
ad Saducaeos: Erratis nescientes scripturas: neq; uirtutem
dei. Indicat enim quoniam in quibusdam scripturis posi-
tum est: ut in resurrectione nuptiae non sint hominibus
uidelicet factis in similitudine angelorum. Quae ergo scri-
pta est docens quoniam in resurrectione neq; nubūt: neq;
uxores accipiunt: Et in qua scriptura uel legis uel proph-
etarum discimus: quoniam erūt qui resurrexerint sicut an-
geli in caelo? Manifeste enim in ueteri testamēto: hoc non
legitur scriptum. Et quærat qui uult si potuerit inuenire.
Nos autem dicimus quia scriptum est. Non autem in ip-
sis sermonibus manifeste ista dicentibus: sed in mysterio

indicantibus sicut intellectum morale. Nam cum sit lex umbra futurorum bonorum: & dicens quaedam de uiris: & uxoribus: & exponens nuptias non principaliter de ipsis nuptiis intelligitur quas non simpliciter sicut carnem nuptias aestimamus: sed de talibus nuptiis quales nos supra de Christo: & ecclesia exposuimus in saeculo in illo fore: Vnde Abraham duos filios habuit: unum ex ancilla: alterum ex libera: & ex ancilla sicut carnem natus est: qui autem de libera sicut promissionem. non omnino oportet me stare in intellectu carnalium nuptiarum liberae & ancillae: sed haec alia significant ex aliis. Et iterum propter hoc relinquit homo patrem & matrem: & iungitur uxori: & erunt duo in carne una. Non ita debemus aestimare quod dicitur quasi nullum mysterium demonstratur in eis: quoniam mysterium illud magnum est de Christo & ecclesia. Et sunt alia mille loca de nuptiis scripta: & unusquisque locus castum & diuinum de nuptiis continet intellectum. sicut expositio nem morale. Quicunque ergo scripturas legit: & nuptias uiro: atque uxorum & nihil amplius aestimat demonstrari in eis nisi simplices nuptias. errat in eis nesciens scripturas neque uirtutem dei: sicut errabant Saducaei: nuptias legentes in scripturis: & carnaliter eas intelligentes. Quare alii quis hoc quod dicit Saducaei: erratis nescientes scripturas. titulum in hoc eos errare significet quoniam scripturas alias extra libros Moysae non legebant: aut quia nec ipsos libros Moysae legentes intelligebant. Et dicit alii quis. In hoc illos increpabat errare: quia non legebant ceteras scripturas quae sunt extra legem: id est libros secretorum. & ideo errabant nescientes scripturas. Alius autem dicit. Sufficit ad arguendum errorem Saducaeorum: quod nesciebant Moysae legis scripturas: ex eo quod diuinum sensum earum non scrutabatur. Duas tamen res dicit Saducaei os nescire: unam quidem scripturas: alteram autem uirtutem dei per quam resurrectio fit: & noua uita in ea. Potest aliquis dicere: quoniam dominus arguens Saducaeos nescire uirtutem dei se eos non cognoscere arguebat. Ipse enim erat uirtus dei: & sapientia: & non cognoscebat eum Saducaei quasi nescientes scripturas quae loquuntur de eo. Propterea nec resurrectionem credebant quam facturus fuerat ipse sanctorum suorum. Qui autem non uult intelligere dictum hoc: ut Saducaei ideo uideantur culpae: quia scripturas de nuptiis quibusque positas mora liter non intelligebant: sicut spiritalem expositionem sed simpliciter sicut corporalem historiam necesse habebit unum facere ex duobus: aut non credere praesentibus uerbis Christi. quasi male Christo dicente: qui dixit positum esse in scripturis: quod positum non erat: aut refugere ad libros secretos in quibus de uita illa beata manifestius uidetur esse conscriptum: & dicit ad illas scripturas referendum esse: quod hic dominus dicit ad Saducaeos. Erratis nescientes scripturas. Et uide nesci ex omni parte cadat quicunque morale scripturarum respuit intellectum. Propterea non aliter mihi uidetur solui posse quod dicitur: Erratis nescientes scripturas: neque uirtutem dei: nisi scripturas quis moraliter audiens: aliam ex aliis intellexerit demonstrantes in quibus aliquid de uiris: & uxoribus loquuntur scripturae: & quemadmodum errant qui prophetas scripturas non intelligentes moraliter: putant post resurrectionem homines maleducatos: & bituros escas carnales, & post: quoniam & scripturae pro-

pheticae talia continent quaedam sicut & de nuptiis uiro: & mulierum scripta: sicut textum intelligentes: putant nos etiam post exitum futuros esse in usu carnalium nuptiarum: propter quas nec uacare quis orationibus potest absque macula nec in hoc mundo. Item quaero: quod dicit Erratis nescientes scripturas neque uirtutem dei: utrum ad illud solum pertinet quod dicit: in resurrectione: neque nubunt: neque uxores accipiunt: aut etiam ex eo quod ait. Sed erunt sicut angeli in caelo: nec inuenio alicubi scripturam dicentem: sanctos post exitum fore sicut angelos dei: Nisi forte quis: & hoc moraliter intelligat sicut illud quod dicitur. Tu autem ibis ad patres tuos cum pace nutritus in senecta bona. Item appositus est ad populum suum: aut appositus est ad genus suum. Restat ut dicamus de eo quod ait. Non legistis de resurrectione quod dictum est uobis a deo: Ego sum deus Abraham: & deus Isaac: & deus Iacob: non est deus mortuorum: sed deus uiuentium. Et hic dicimus quoniam eum posset mille exempla proferre: ostendentes resurrectionem futuram hoc non fecit ex prophetis: sed tantum ex lege: quoniam Saducaei tamen Moysae legem legebant: ex qua uolens illos placare: protulit inde exemplum. Deus enim qui est dicit. Ipse ego sum qui sum. Et hoc mihi non me est tempiternum. si impossibile est ut dicatur eorum deus esse: qui non sunt. Et si hoc impossibile est: ergo eorum est deus qui sunt: & qui uiuunt: & sentium beneficium eius. Et uide quia non dixit: Ego sum deus Abraham: & Isaac: & Iacob: sed deus Abraham: & deus Isaac: & deus Iacob. In alio autem loco sic dixit. Vade & dic ad Pharaonem. deus hebraeorum misit me. Qui enim perfectissime sunt circa deum: quantum ad comparisonem dico ceterorum hominum plenius totum habent deum in se. Propterea non communiter: sed singulariter eorum dicitur deus: ut puta si dicat: ager ille eorum est: ostendimus quod unusquisque eorum qui possident agrum illum: partem modicam habet de eo: & non habet eum in toto. Si autem dicimus quoniam ager ille illius est. demonstramus quia totum agrum illum possidet ille. Sic et ubi dicitur deus Hebraeorum: imperfectio demonstrat eorum: quoniam unusquisque eorum aliquid modicum de deo habebat. Abraham autem totum habebat deum: & Isaac totum habebat deum: & Iacob totum habebat deum: ideo non dicitur in comunione deus eorum: sed deus Abraham: & deus Isaac: & deus Iacob. Quasi singuli eorum totum habebant deum. Sic & alibi dicitur deus Heliae. Christi autem & deus: & pater est: quod beneficium singulare donauit etiam discipulis suis: ut non solum deus sit eorum: sed etiam pater: sicut dicit ad Mariam post resurrectionem suam. Vade ad fratres meos: & dic eis. Ascendo ad patrem meum & patrem uestrum: ad deum meum: & ad deum uestrum. Lucas autem hoc addidit amplius dicens. Non est deus mortuorum: sed uiuorum. Omnes enim ei uiuunt quod non ad modicam laudem respicit patriarcharum qui non solum uiuebant: sed deo uiuebant quod uiuebant: & nesci mini alteri: ut nos festinemus nemini uiuere nisi deo.

Secundum Matthaeum.

Nullo tempore. Audientes autem pharisaei quod silentium imposuisset Iesus Saducaeis. conuerterunt in unum: & interrogauit unus ex eis: temptans eum. Magister quod est maius mandatum in lege. Ipse autem dixit eis. Diliges dominum deum

deum tuum ex toto corde tuo: & ex tota anima tua: & ex tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Et reliqua.

Homelia Origenis praesbyteri de eadem lectione. Quae est. XXIII.



Vnde dominus ad interrogationem Saducaeorum esse resurrectionem audire nolentibus demonstrasset legis exemplo (sicut dixit Matthaeus.) silentium Saducaeis imposuit Iesus: uolens ostendere: quoniam amaram & nociuam medicinam uocem obmutescere fecit claritas ueritatis. Sicut ergo Saluator uerbo doctrinae suae silentium imposuit Saducaeis: & falsum dogma quod apud illos ueritas putabatur corripuit fiducialiter: sic facient & Christi imitatores exemplis scripturarum quibus oportet sicut sanam doctrinam omnem uocem obmutescere Pharaonis in qua gloria dicit. Mea sunt flumina: & ego feci ea: sicut scriptum est apud Ezechielem. Saducaei ergo qui dicunt resurrectionem non esse: interrogauerunt Saluatorem ea quae scripta sunt aestimantes silentium imponere ei. Sed nec Iesus: nec dilecti discipuli eius aliquando obstruuntur ab impiis. Proprium est enim ut Saducaeis silentium imponatur a Christo. Iustus enim tacet quidem sciens tempus tacendi: & tempus loquendi: non autem obmutescit: Et sicut proprium est iusti tacere: non autem obmutescere: sic proprium est Saducaeorum uel omnium qui medicinam sunt doctores: obmutescere quod dem: non autem tacere. Nam & si obmutescunt quantum ad rem: non tamen tacent. ideo & dominus non homini dixit: sed mari tace: & obmutescere: increpans illud cum turbaretur. Tamen pharisaei qui resurrectionem consensuerunt audientes quod silentium imposuit Saducaeis: conuerterunt in unum uidelicet resurrectionis dogmate praualente: & congregati sunt qui non congregabatur quidam Saducaeis silentium non poneretur. Nihilominus tamen & si congregati fuerint: propterea quod tenuit resurrectionis praebatio: tamen unus ex eis interrogauit: non quasi uolens ab eo discere quae interrogabat: sed temptans dominum deum. Omnem ergo hominem qui non discendi gratia: sed terrendi causa: neque ex affectu simplici interrogat aliquem doctorum de qualicunque capitulo: aestimare debemus fratrem pharisaei illius quod Saluatorem interrogatione sua temptabat. Omnia enim quae fiunt in sanctos Christi siue ab infidiatoribus: siue a diligetibus: in se suscipit uniuersa. Secundum ea enim quae scripta sunt: tractare debemus et ea quae scripta non sunt. Scriptum est enim propter esurientes & sitientes eum dixisse esurii: & sitii: & propter nudos & peregrinos et aegrotantes & in carcere positos nudus fui: & hospes fui: & in carcere fui: & infirmus fui. Secundum consequentiam similitudinis addamus & nos: iniurias passus sum: caesus sum: & temptatus sum: & omnia. Et sicut in illis quae scripta sunt uerus est sermo domini dicentis: quidam uni ex minimis istis fecistis: mihi fecistis: sic cum iniuriam passus fuerit iustus: uel blasphematus: uel aliquid tale passus: pone Christum in eos qui fecerunt dicentem eis. Quando uni ex minimis istis fecistis iniuriam me temptastis: me blasphemastis. Videamus nunc propositionem temptatis. Magister (inquit) quod est mandatum maius in lege: temptans dicebat Magister: quoniam non quasi

discipulus Christi praeferebat hanc uocem. Hoc autem manifestius erit ab exemplo quod dicimus. Puta: pater filii sui pater est: & nemo cum proprie potest dicere patrem nisi filius eius: et mater filiae suae mater est. & nulla eam potest dicere matrem: nisi sola filia eius. Sic & magister discipuli sui magister est: et discipulus magistri sui discipulus est. propterea nemo potest dicere bene magister: nisi discipulus. Et uide. nisi propter hoc quia non omnes qui dicunt eum magistrum bene dicunt: sed hi soli qui habent discendi uoluntatem ab eo. Dicebat ad discipulos suos. Vos uocatis me magistrum: & dominum: et bene dicitis. Sum etenim. Bene ergo discipuli Christi: uocant eum magistrum: & seruientes uerbo ipsius bene illum dominum uocant. Vnde bene dicebat Apostolus. Nobis autem unus dominus Iesus Christus per quem omnia: & nos per ipsum. Et illud considera quod ait. Satis est discipulo ut fiat non simpliciter sicut magister: sed sicut magister eius. Si quis ergo aliquid non discit a uerbo: nec tradit se ex toto animo suo ut fiat dilecta praebatio eius: Dicit autem ei: Magister: frater est pharisaei temptantis Christum: & dicentis ei: magister. Sic & omnis qui dicit Pater noster qui es in caelis: non debet habere spiritum seruitutis timoris: sed spiritum adoptionis filiorum. Qui autem non spiritum adoptionis filiorum habet: & dicit Pater noster qui es in caelis: mentis cum non sit filius dei: deum patrem suum appellans. In terrogatio autem ipsa est talis. Quod est magnum mandatum in lege? In quo dignum est ut de mandatorum differetia aliquid exponamus. Quaedam enim mandata sunt magna: quaedam autem subsequetia: & sic per ordinem usque ad minima mandata est requirendum. Si enim temptati pharisaei: & dicenti quod est maius mandatum in lege non respondisset consequenter: aestimabamus non esse mandatum maius altero mandato. Nunc autem cum respondens dicat. Dileges dominum deum tuum ex toto corde tuo: & ex tota anima tua: & ex tota mente tua: hoc est magnum mandatum: & primum. Necessariam discimus sententiam de mandatis: quoniam & sunt magna: & sunt inferiora usque ad minima. Adhuc autem & illud attende quod pharisaeus interrogauit: quod est magnum mandatum in lege: dominus autem respondens ei docet nos: quia non solum magnum est mandatum: diligere dominum: sed etiam primum. Primum autem non ordine scripturae: sed dignitate uirtutis. Et hoc quasi conueniens huic loco est attendendum: quia quasi multis mandatis constitutis ita nunc magnum hoc: & primum dixit mandatum. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo: & ex tota anima tua: & ex tota mente tua. Secundum: & simile est priori: & propter similitudinem magnum. Diliges proximum tuum sicut teipsum: ut secundum hoc intelligamus & aliud esse quod sit magnum: & ordine tertium: aliud uero quartum: & sic per ordinem dinumerans legis mandata accipiens a deo sapientiam: ordinet ea quis usque ad minimum. Quod opus nullius alterius est nisi Christi solius qui est dei uirtus: & dei sapientia. A temporibus igitur Moysi usque ad Saluatoris aduentum cum legeretur lex: forsitan querebatur quod esset magnum mandatum in ea. Nec enim interrogasset hoc pharisaeus: nisi diu apud illos de hoc quaesitum fuisset: & non inuentum: donec ueniens Iesus docuit non solum quod esset magnum: sed etiam primum. & quod esset secundum

simile priori. Ipse ergo est opus inuenire & tertium: & quartum: & reliqua. Quares autem si est aliquod mandatum non habes utrumque: id est ut & primum sit & magnum: sed unum ex eis. Et puto tale aliquid dicit Apostolus ad Ephesios: Honora patrem tuum & matrem quod est mandatum primum in promissione ut bene sit tibi: & eris longeuus super terram. Ergo primum quidem: non autem & magnum: honora patrem tuum: & matrem: & si est aliquid magnum quidem: non autem & primum quares in differentia magnitudinis mandatorum. Et quia ad cōparationem quidem mandatorum: sunt alia minima utile ē ad exemplum proferre quod ipse dominus ait: Si quis soluerit unum de mandatis his pusillis: & docuerit sic homines: minimus uocabitur in regno dei. Et Saluator quidem tradens quod esset magnum mandatum: & primum: Ad interrogationem pharisaei temptantis adiciens autem & secundum simile priori: quod erat: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Addit dicens. In his duobus mandatis: ois lex: & prophetae pendent. Apostolus autem ad Romanos dicit. Non moechaberis: non occides: non furtum facies: et si quod est aliud mandatum in hoc uerbo recapitulatur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Videamus ergo utrum aliud est pendere omnem legem: & prophetas in his duobus mandatis de dilectione dei: & proximi: aliud autem recapitulari omne mandatum in hoc mandato: Diliges proximum tuum sicut teipsum: aut omnia mandata: & pendet & recapitulantur in utroque mandato: Dicit ergo aliquis pendere a mandatis mandata. Et a primo quidem & magno pendere secundum & simile primo. a secundo autem tertium: & sic deinceps omnia quae sunt post secundum pendere a praecedentibus. Et apostolum quidem secundum cōsiderationem rei dixisse pendere omne mandatum a mandato: Diliges proximum tuum sicut teipsum: Salvatore autem docuisse: quoniam dominationem habet omnium mandatorum haec duo mandata. Alter autem discutiens quaret: quomodo dictum est illud. Non moechaberis: non occides: non furtum facies: & si quod aliud est mandatum in lege. in hoc uerbo recapitulatur: Diliges proximum tuum sicut teipsum? Dicit ergo. Et illud mandatum. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo: & ex tota anima tua: & ex tota mente tua recapitulatur in eo mandato. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Quomodo autem uerum sit quod ait: & si quod aliud est mandatum in hoc uerbo: recapitulatur: nisi & mandatum quod positum est de dilectione dei: recapitulatur in secundo: & simili priori? Et si primum mandatum recapitulatur in secundo: necesse est maius esse secundum priore. Recapitulatur ergo omne mandatum: sed & primum illud & magnum in hoc secundo: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Quoniam diligentes nosmetipsos si quid fecerimus: & ipsum diligimus deum qui factus est auctor dilectionis nostrae: ut alterutrum diligamus: et diligamur ab inuicem. Gratias enim agentes in eo quod rationabiles sumus: & uocati sumus ad dei agnitionem: & cōsequimur beneficia eius: et gratiam: recapitulamus Dei dilectionem in secundo: & simili priori. Magnum ergo & primum mandatum in lege est hoc: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo: & ex tota anima tua: & ex tota mente: Et forsitan omnes qui diligunt deum: & dominum suum: nisi et sequentes partes impleuerint: & ex toto corde dilexerint:

& ex tota anima: & ex tota mente: ex parte seruant mandatum. Hi autem soli magnitudinem eius in se suscipiunt: & primum qui non solum diligunt dominum deum suum: sed etiam tria illa susceperint: id est ut ex toto corde suo apud se illam totam recondant: et operationes eius: & cogitationes eius: & ex tota anima suas: id est ut parati sint ponere eam pro pietate dei qui uniuersa creauit: quando utilitas exegerit uerbi ex eo quod ex tota anima diligit deum ita ut nulla pars animae euellatur ad aliquam rem quae a fide est aliena: & in tota mente nostram: nihil aliud cogitates: uel proferes nisi ea quae dei sunt. Et uide si potes cor quidem accipere pro intellectu qui est in intelligibilibus speculans: et ostendens fontem: & principium eorum quod est deus: mentem autem ad proferendas res. Mente enim proferimus singulas res: & per unumquodque significatur quasi mente nostra ambulamus: atque proferimus. Et si quis ingeniose intelligat mandatum quod de dilectione positum est: in omnibus illis tribus quae sunt nominata: & considerauerit in singulis quibusque fidelibus: Dei dilectionem inueniet forsitan totum mandatum: aut apud unum forsitan: uel secundum uel tertium: & hoc si fuerit datum in omnibus: aut dei dilectionem minus habentem: uel modicum: uel apud alium: aut ex eo quod dicit ex toto corde: aut ex eo quod ait: ex tota anima: aut ex tota mente. Simile est & secundum mandatum priori quoniam est dilectio hominis qui factus est secundum imaginem dei: forsitan: et secundum similitudinem. In expositione autem mandati quod est de dilectione proximi positum: etiam haec sunt dicenda. Quoniam secundum quod dictum est in decimo psalmo: Qui diligit iniquitatem odit animam suam: & secundum quod in prouerbiis dicitur. Qui repellit disciplinam odit seipsum: manifestum est quoniam nemo diligens iniquitatem diligit proximum suum sicut seipsum: cum nec seipsum diligit. Et nemo repellens disciplinam diligit proximum suum sicut seipsum: quippe qui nec ipsum se diligit. Et ita fit ut qui diligit iniquitatem & odit animam suam nec possit seruare secundum mandatum. Similiter & qui repellit disciplinam: peccatum diligit: ideo & qui repellit aliquod uerbum disciplinae dei odit animam suam. Post haec quares quomodo omnis lex & prophetae pendent in duobus istis mandatis. Videtur enim textus ostendere quod omnia quaecumque sunt scripta: uel in Exodo: uel in Leuitico: uel in Numeris: uel in Deuteronomio per deum in his duobus mandatis. Quomodo autem lex quae posita est de leprosis: uel de fluxu sanguinis: patiensibus: uel de menstruatibus mulieribus: pendeat in istis mandatis: adhuc autem quomodo & prophetia quae de Hierusalem captanda posita est: uel uisio Aegypti apud Esaiam: & ceterosque prophetas: quomodo & uisio tyri: uel quaecumque prophetantur de tyro: uel de principe tyri quomodo etiam uisio quadrupedum in deserto apud Esaiam pendeat in duobus istis mandatis? Quod autem uidetur mihi in hoc loco: huiusmodi est. Qui omnia adimpleuit quae scripta sunt de dei dilectione et proximi: dignus est maximas gratias a deo percipere quibus praeposuit est sapientiae sermo: per spiritum sanctum: per quem sermo scientiae qui secundum spiritum est: dignus autem constitutus his omnibus donis exultat in sapientia dei: plenum habens cor de dei dilectione: & totam animam lumine scientiae illustratam: & totam mentem uerbo dei. Consecutus autem huiusmodi dona ex

dona ex deo: profecto intelligit omnem legem & prophetas: partem aliquam esse ex omni sapientia: & scientia dei: & intelligit omnem legem / & prophetas pendere: & adherere a principio dilectionis domini dei: & proximi. Et quoniam perfectio pietatis in dilectione consistit: sufficientia quidem sunt & ista quae diximus: tamen ad demonstrationem magnitudinis eius nihilominus conueniunt & ista subiungere. Charitas patiens est: benigna est: Charitas non inflatur: non agit perperam: non est ambitiosa: non irritatur: non cogitat malum: non gaudet super iniquitatem: congaudet autem ueritati. Omnia sustinet: omnia credit: omnia sperat: charitas nunquam excidit. Nemo enim pusillanimis constitutus charitatem habet: nec contrarium aliquid faciens benignitati: neque zelus zelum quem habuerunt patriarchae aduersus Ioseph: uel Aaron & Maria contra Moysen. Et nemo inflatus habet dilectionem: neque perperam aliquid agens: nec qui in iracundiam excitatur. Item nemo cogitans malum: charitatem habet in corde coinquinatus. Qui charitatem habet nunquam de aliqua re iniusta gaudet: sed semper ueritati congaudet. Qui charitatem habet: omnia accidentia sustinet mala: & non pro parte credit: sed omnia credit & non ex parte sperat: sed omnia sperat: nec est quod non sustinet dilectionis: sed omnia sustinet. Et quoniam charitas nunquam excidit: confidens Apostolus totam eam suscepisse dicebat: quis nos separabit a charitate dei? Tribulatio: an angustia: an fames: an nuditas: an periculum: an gladius? Sicut scriptum est: Quoniam propter te mortificamur tota die: aestimati sumus ut oues occisionis. Propter dilectionem enim dicebat. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos. Ex charitate enim nunquam excidente erant illae uoces dicentis. Confido enim quia neque mors neque uita: neque angeli neque principatus: neque praesentia neque futura: neque uirtutes: neque altitudo neque profundum: neque alia aliqua creatura poterit nos separare a charitate dei: quae est in christo Iesu domino nostro. Et quoniam habebat duo Apostolus dilectionis mandata: dei & proximi: ideo habebat in se totius legis & prophetarum manifestata mysteria: ut intelliges ea diceret: quoniam omnis lex & prophetae in his duobus mandatis pendet. Congregatis autem pharisaeis interrogauit eos Iesus dicens. Quid uobis uidetur de christo cuius est filius? Dicunt ei: David. Dicit eis Iesus. Quomodo ergo David in spiritu dominum eum uocat: dicēs. Dixit dominus domino meo / sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo David dominum eum uocat: quomodo filius eius est? Et nemo poterat respondere ei uerbum: nec ausus est quisquam ex illa hora interrogare eum quicquam. Verba quidem ipsa posita sunt in psalmo centesimo nono: Dixit dominus domino meo / sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quasi confitentibus autem pharisaeis: quoniam qui dixit quidem est dominus deus: ad quem autem dixit secundus dominus christus: interrogat eos Saluator dicens. Quid uobis uidetur de christo cuius est filius: & ad responsum eorum qui dixerunt David: addit dicens. Si David dominum eum uocat: quomodo filius eius est? Digna est ergo res ut uideamus quid uolens proponat saluator pharisaeis quaestionem de Christo ut responderent quid eis uideretur: & quae fuit

causa ut non possint ei dare responsum. Et simplicior aliquis ex discipulis ista dicit: quia uoluntas Saluatoris fuit haec: ut compesceret pharisaeorum audaciam: multas propositiones proponentium ei. Similiter & Saducaeorum qui proposuerant ei de septem fratribus: & una uxor eorum. Quoniam ergo multa proponentes pharisaei & saducaei aliquid dicere uidebantur: & hoc facientes non quasi discipuli discere cupiebant: sed tentabant christum: & uidebantur legis esse doctores cum non essent. Ideo fuit & dominum interrogationem proponere eis necessarium: profitentibus legis habere se scientiam: ut coram populo argueret eos. Cum responsum ad interrogata non derint: ipse ad omnia respondens: quoniam ipse quidem idoneus erat secundum professionem doctoribus condocentem manifestare: & tradere doctrinam diuinam. Illi autem: nec ipsum prophetam: qui erat fastigium prophetarum sciebant. Adhuc autem cui haec expositio placet adiciens dicit. propterea & sic adiicit scriptura euangelii dicens. Et nemo poterat respondere ei uerbum: nec ausus est quisquam ex illa hora interrogare eum uerbum. Causa autem ut non essent ausi interrogare eum postmodum uerbum: haec fuit: quia interrogati respondere ei non poterunt. Si enim interrogatio eorum fuisset ex uoluntate discendi: nunquam talia eis proposuisset: ut postmodum non essent ausi interrogare. Sed tentantes interrogabant: ideo obstruere eos uoluit interrogatione sua ut erubescerent quiescant ab audacia sua: & postmodum nihil interrogent eum. Haec secundum intellectum simplicis interpretatoris sumus locuti. Nos autem dicimus quoniam cognoscebat seipsum Saluator: & dominus noster factum quidem ex semine David secundum carnem: praedestinatum autem filium dei in uirtute. Et quoniam haec omnia erat quae ipse de se docens dicebat: ego sum uia / ueritas: & uita: ego sum ianua: ego sum resurrectio: ego sum panis uitae qui de caelo descendi: & sciens esse se ante natiuitatem etiam ipsum Habraae: propterea quod & dicebat: ante Habraam ego sum: & sciens quoniam sapientia erat: & uerbum uiuum: sapientia quidem quam deus creauit principium uerbum suarum in opera sua: uerbum autem quod erat in principio apud deum. Deus uerbum haec omnia de seipso cognoscens & uidens pharisaeos quia illud quidem quod secundum dispensationem humanam: & propter homines erat ut capere possint: sciebant ex diuinis scripturis: quoniam de semine erat David secundum carnem: forsitan autem quoniam & omnino eum arbitrabantur filium esse David: uidens autem longe eos esse ab intellectu diuinitatis suae secundum quod principium erat uniuersae creaturae: nullius filius constitutus nisi dei qui super omnia est: arguere titubantem aestimationem eorum de se: & prouocare eos sermonibus suis: ut uelint ascendere uerbo: & uidere secundum quod deus uerbum erat: qui erat in principio apud deum in primis quidem dixit: quid uobis uidetur de christo cuius est filius? Ita respondentibus: & dicentibus David: iterum eis respondit: manifestans sublimitatem diuinitatis suae: quae demonstrabatur in ipso principio psalmi dicēs. Dixit dominus domino meo / sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum: ut & si tunc ei respondere non possent: tamen occasionem acciperent

ex uerbis ipsius: ut totum psalmum considerantes: aliquid amplius sentirent de christo: qui non solum excedens erat humanam naturam: sed etiam ceteras genitas secundum quod ait. In splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te. Non enim specialiter designauit in splendoribus aliquorum sanctorum: sed generaliter de omnibus sanctis: id est non solum hominum: sed etiam angelorum dicens. In splendoribus sanctorum ex utero ante luciferum genui te. Et si quidem sapienter considerassent: & illud: iurauit dominus: nec eum poenitebit: tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem melchisedech: subiecissent utique: sicut discipuli tali saluatori nostro: qui a deo erat transmissus magister: atque sacerdos. Sed causa fuit propter quam pharisaei non potuerunt respondere sermonibus christi ista: quoniam nihil magnum de christo in sanctis scripturis positum sentiebant: sed tantummodo de dispensatione eius humana: sed nec ipsam digne diuina dispensatione. Puto enim quod nec illud sciebant quod dixit. Ecce uirgo in utero concipiet: & uocabitur nomen eius Emanuel: nec illud: ecce orietur stella ex iacob: de natiuitate uidelicet christi. Hoc autem ipsum quod dicitur in psalmo. Dixit dominus domino meo sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum: opportunius quidem exponet quis: cum ipsum sibi exponere proposuerit psalmum. Et nunc tamen sensum eius leuiter degustemus. Nec tibi describas sensibiles sessiones: & duas cathedras: et sedentes super eas: humano schemate patrem & filium: sed intellige haec moraliter dici de regno dei: & de regno filii: quod a patre est stabilitum: & est semper ad dexteram patris. Si quis autem haec moraliter intelligi non uult: exponat quomodo & hoc sit uerum quod ait. Dixit dominus domino meo sede a dextris meis: & illud quod alibi dicit: sedere autem ad dexteram meam & ad sinistram non est meum dare uobis: sed quibus paratum est a patre meo. Cogendus est ergo dicere qui non uult haec intelligere digne: secundum magnitudinem sensus christi: quoniam aliquando quidem ad dexteram sedet patris: aliquando autem dignitatem huiusmodi derelinquens sedendi ad dexteram patris: priuatim sedet cum eis quibus parauit pater ut sedeant ad dexteram eius: uel ad sinistram. Item adhuc cogendus est dicere: quoniam ad dexteram quidem sedens patris: adhuc inimicos habet. Tadiu enim sed iuxta eum: donec ponantur a patre scabellum pedum christi. Cum uero desiderit sedere ad dexteram patris tunc iam non habebit inimicos: cum sedere ad dexteram eius: uel sinistram coeperint secundum ordinationem patris: qui prius fuerant scabellum pedum ipsius. Et ita fit ut sedentium aliqui in loco priori sedeant patris. His autem quid magis ridiculum potest esse? Deinde corporalem uolens intelligere sessionem: inuenies in eodem psalmo: quoniam & filius ad dexteram sedet patris: secundum quod ait. Dixit dominus domino meo sede a dextris meis: & pariter sedet ad dexteram filii: secundum quod in sequentibus declaratur: dicens. dominus a dextris est tuis: confringet in die irae suae reges. Nos autem dicimus non esse necesse corporalem considerationem introducere in his quae spiritaliter sunt intelligenda. Nam moraliter & filius ad dexteram patris est: & pater ad dexteram filii semper. Quomodo & inimici saluatoris ponuntur a patre scabellum pedum eius: congruum est uidere digne: secundum benig-

nitatem dei ponentis inimicos eius scabellum pedum ipsius. Nec enim est aestimandum similiter ponere deum inimicos christi scabellum pedum eius: quemadmodum ponuntur inimici sub pedibus regnum terrenorum exterminantium proprios inimicos. Nonne illi sine misericordia conculcant aduersarios proprios? Deus autem non ad perditionem ponit inimicos christi scabellum pedum eius sed ad salutem ipsorum: sicut proferemus scripturam sanctarum exempla id ipsum significantia. Scriptum est enim in lamentationibus Hieremiae in secundo Aleph quomodo contenebriauit dominus in ira sua filia syon: deiecit de caelo in terram gloriam israel: & non fuit melior scabelli pedum suorum. Et uide quoniam quando quidem erat israel scabellum pedum dei in caelo erat gloriosus: postquam autem est deiectus ut non sit scabellum pedum eius: desit esse in caelo. Attende enim diligenter quod ait: deiecit de caelo in terram gloriam israel: & non fuit melior scabelli pedum suorum. Item & illud. Coelum mihi sedes: terra autem scabellum pedum meorum: non ignominiam: sed gloriam significat terra: quae de deo modicam aliquam & nouissimam intelligit partem: quae moraliter appellatur pedes eius. Sic & ecclesia super terram in initis quidem culturae dei: & notitiae dei scabellum pedum eius: sicut & poenitentiam agens mulier illa peccatrix ad pedes erat iesu in principiis poenitentiae suae: nec enim poterat unguentum odoris actuum suorum bonorum effundere super caput christi. Optabile enim erat uelut secus pedes domini stare & ungere. Et unusquisque nostrum se intelligens esse quod dicit apostolus: eramus & nos aliquando sine intellectu: increduli: errantes: & seruientes desideriis & uoluptatibus uariis: uidebit quomodo quando quidem talis erat: priusquam lauaretur ab illis: inimicus fuerat christi: inimicus iustitiae: ueritatis: sapientiae: pacis. Postquam autem benignitas apparuit saluatoris nostri dei: primum factus est scabellum pedum christi. Et ego confidens quoniam iste est sensus scripturae non dubito affirmare: quoniam sic dicit filio pater: sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et apostolus in prima ad corinthios talem introducit sensum scripturae: ut ad subiectionem intelligamus: eorum qui aliquando fuerant inimici fieri eos scabellum pedum christi: hoc modo dicens. Nunc autem christus resurrexit a mortuis primitiae dormientium factus est. quoniam quidem per hominem mors: & per hominem resurrectionis mortuorum: sicut enim in adam omnes moriuntur: sic & in christo omnes uiuificantur. Vnusquisque autem in suo ordine. Initio christus: deinde hi qui sunt christi qui in aduentu eius crediderunt: deinde finis cum tradiderit regnum deo & patri: cum euacuauerit omnem principatum & potestatem & uirtutem: oportet enim illum regnare donec ponat inimicos eius sub pedibus eius. Nouissima autem inimica destruetur mors: omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cum autem dicat quia omnia subiecta sunt ei: manifeste praeter eum qui subiecit ei omnia. Cum autem subiecta illi fuerint omnia: tunc & ipse filius subiectus erat ei: qui sibi subdidit omnia: ut sit deus oia in omnibus. Horum quidem omnium manifestationem fecimus in proprio loco. Vide tamen quomodo in omnibus istis nomen subiectionis ad salutem ponitur subiectionum.

¶ Secundum

¶ Secundum Matthaeum.

In illo tempore: Locutus est iesus ad turbas & ad discipulos suos dicens. Super cathedram moysi sederunt scribae & pharisaei. Oia quaecumque dixerint uobis facite: secundum autem opera eorum ne faciatis.

¶ Homelia Origenis praefatyteri de eadem lectione. Numero. XXIII.

In Requeter quidem: maxime autem apud Matthaeum seruatur: quoniam meliores sunt discipuli christi ceteris turbis. Et inuenis quidem in ecclesiis quosdam quidem cum dilectione audientes diuinas doctrinas: & affectuosius accedentes ad uerbum. Iuste ergo huiusmodi homines dicuntur esse discipuli christi: ceteros autem multos qui non sunt tales populum esse illius. Et quaedam interdum quidem discipulis suis solis dicit: non etiam turbis: sicut beatitudines illas in euangelio scriptas: de quibus matthaeus quidem dicit ita: quoniam uidens turbas ascendit in montem: & sedente eo accesserunt ad eum discipuli eius: & aperiens os suum docebat eos: dicens: Beati pauperes spiritu: & cetera. Lucas autem tollens (inquit) oculos super discipulos suos: dicebat. Beati pauperes: quia uestrum est regnum coelorum. Alia autem annunciat turbis: sicut parabola seminantis declarat. matthaeus autem ita scribit. Loquente autem eo ad turbas: ecce mater & fratres eius stabant foris quarentes loqui cum eo. Turbis ergo loquebatur quae scripta sunt ante haec. Cum autem dixisset ei aliquis: ecce mater tua: & fratres tui stant uolentes te uidere: respondens nuntianti sibi dixit. Quae est mater mea & fratres mei? Non iam extendens manum suam super turbas: sed super discipulos suos: dixit. Ecce mater mea & fratres mei. Qui enim fecerit uoluntatem patris mei qui in caelis est: ipse est mihi: & mater: & frater. Et praecedentes parabolas exponens matthaeus scribit. Egredius iesus de domo: sedebat secus mare. Et congregatae sunt ad eum turbae multae: ut ingrediens in nauem sederet: & totus populus stabat in littore: & loquutus est eis multa in parabolis dicens. Ecce exiit qui seminat seminare semen suum. Et ne putes euentu sic positam parabolam narrationem seminantis: quia turbis eam iesus loquebatur: considera marci & lucae expositio: nem qui similiter conscripserunt. Marcus quidem ita. Coepit iterum docere ad mare: & congregatus est ad eum populus multus: ut intraret in nauem: & sederet in mari: & totus populus secus mare in terris erat: & docebat eos in parabolis multa: & dicebat eis: exiit qui seminat seminare. Lucas autem hoc modo. Conueniente autem populo multo: & per singulas ciuitates exeunte ad eum: dixit parabolam talem. Exiit qui seminat seminare semen suum. Manifeste autem differentiam populi: & discipulorum scientes euangelistae post parabolam addiderunt: quod iam non turbis: sed discipulis: exponebat causam propter quam turbis in parabolis loquebatur. matthaeus quidem dicit ita. Accedentes discipuli dixerunt ei. Quare in parabolis loqueris eis? Lucas autem ita. Interrogabant autem discipuli eius quae esset haec parabola. Marcus uero. Et cum facti fuissent secreti: interrogabant eum discipuli quae esset parabola haec. Et uide si

potes ex euangelio iohannis audire / & dicere: quoniam qui tantummodo credunt: & in uerbo ascendere non concupiscunt: christi populus sunt. Qui autem emulantes sunt dona meliora: & quod est primum omnium gratiarum: sapientiae uerbum student suscipientes: discipuli sunt ipsius. Dicit autem iohannes ita: quoniam dicebat iesus ad eos qui crediderunt ei iudeos. Sed si manseritis in uerbo meo: cognoscetis ueritatem: & ueritas liberabit uos. Ergo quaedam quidem discipulis suis dicit: quaedam autem turbis: alia uero turbis simul: atque discipulis: sicut & sunt haec ipsa praesentia de quibus loquimur modo. Quid ergo dicit turbis & discipulis uideamus. Super cathedram moysi sederunt scribae & pharisaei. Quod arbitror huiusmodi esse. Qui legem moysi profitentur se interpretari & in hoc gloriantur: aut qui superascendere haec se profitentur: hi sedent super cathedram moysi. Qui ergo non recedunt a litera legis: scribae dicuntur. Qui autem maius aliquid profitentes diuidunt seipsos quasi meliores a multis: secundum hoc pharisaei dicuntur: quod interpretantur diuini & segregati. Phares enim diuino appellatur. Est ergo uidere usque nunc apud iudeos: sedentes super cathedram moysi: scribas & pharisaeos. Non hoc dico quia soli scribae & pharisaei sederunt super cathedram moysi qui dicebant: & non faciebant: & alligabant onera graui: & importabilia super humeros hominum: ipsi autem nec digito uolebant ea mouere. Arbitror enim quoniam qui moysen secundum spiritalem uirtutem intelligunt & exponunt: sedent quidem super cathedram moysi: sed non sunt scribae & pharisaei: sed his meliores. Tales sunt dilecti christi discipuli qui & uerbum eius per gratiam dei interpretantur: & inueniunt ea quae sunt aliud ex alio significantia. Ergo ante christi quidem aduentum super cathedram moysi sedebant bene: qui bene & secundum rationem dicta moysi interpretabantur. Post aduentum autem christi sedent super cathedram ecclesiae quae est cathedra christi & thronus. Sicut autem super cathedram moysi male quidem sedebant scribae & pharisaei: bene autem qui recte intelligebant legem: atque tradebant: sic & super ecclesiasticam sedent quidam dicentes: quae facere oporteat unumquemque: non autem facientes & alligantes onera graui: imponunt super humeros hominum: ipsi nec digito uolentes ea mouere. De quibus dicebat saluator. Quicumque soluerit unum de mandatis istis minimis: & docuerit homines sic: minimus uocabitur in regno coelorum. Alia autem sedentium faciunt antequam dicant: & dicunt sapienter moderantes differentias humerorum: & onera eis parce imponunt: ipsi ea prius mouentes ad exhortationem audientium ceterorum de quibus dominus ait. Qui autem fecerit & docuerit sic: hic magnus uocabitur in regno dei. Adhuc autem secundum simplicem traditionem dicti huius: quo ait: secundum omnia quaecumque dixerint uobis facite: secundum opera eorum ne faciatis: dicimus quoniam per haec ostendere uolunt quosdam in ecclesia esse: qui quantum ad uerbum quidem potentes sunt docere mirabilia: & exponunt ea secundum rationem: non autem uolunt secundum quod dicunt agere: quorum quidem doctrina est audienda: non autem est & conuersatio imitanda. Reprehendit ergo huiusmodi praecceptores qui non solum quae docent non faciunt: sed etiam crudeliter: & sine misericordia: & non secundum estimationem uirum unius-

cuiusq; audientis: sed maiora uirtute ipsorum iungunt: ut puta qui prohibent nubere: & ab eo quod expedit ad immoderatam imunditiam compellunt. Qui docent etiam abstinere a cibis: & alia huiusmodi ad quae non omnino oportet cogere homines fideles: alligant per uerbum expositionis suae onera gratia: citra uoluntatem Christi dicentis iugum meum suauis est: & onus meum leue est: & imponunt ea quantum ad uerbum suum super humeros hominum curuantes eos: & cadere facientes sub pondere grauium mandatorum: eos qui baiulare ea non sufferunt. Et frequenter uidere est eos qui talia docent contraria agere sermonibus suis: & nec modica uirtute animae quae moraliter digitus appellatur: uolunt ea mouere. Castitatem enim multi docentes: castitatem non seruauerunt. Abstinere a cibis hortantes alios: ipsi siue propter simulationem: siue propter hoc quod uicti sunt a concupiscentiis suis: cibos huiusmodi susceperunt quos abrenunciauerat: uerbis alia docentes in publico: & alia secrete: & occulte agentes: omnia facientes propter personas hominum: & glorias uanas: sicut subsequens sermo demonstrat dicens. Omnia opera sua faciunt: ut uideantur ab hominibus. Et plerumque omnes illi sunt tales qui diligunt primos discubitus in conuiujs: & salutationes in foro: & uocari ab hominibus rabi: aut aliquid quod simile est rabi huic: ut puta qui nolunt uocari episcopi: aut praesbyteri: aut diaconi: cum deberet unusquisque eorum etiam si uocaretur ab aliquo: uel conscientiam suam ostendere deo: quoniam non uult hoc nomine nominari: cuius nec scientiam habet: nec actum. Et si habet tamen non debet uelle uocari eo nomine: quod proprie alterius est. Proprie enim episcopus dominus leuius est. Et praesbyteri Habraam/Isaac/& Iacob: sicut manifestum est his qui in Genesi considerant: quae de semine eorum sunt scriptae: uel caeteri qui hoc nomine digni habiti sunt: quales fuerunt Apostoli Christi. Diacones uero septem archangeli sunt dei. Ad quosque mysteria septem diaconi in actibus sunt ordinati. Praecidit ergo dominus huiusmodi concupiscentias ab anima nostra per haec uerba quae posita sunt: & hortatur magis zelare humilitate quae est prima exaltationis occasio apud deum: sicut e contrario: humiliationis occasio est apud deum: diligere primas cathedras in synagogis: & primos discubitus in conuiujs: & primas salutationes in foro: & uocari rabi. Et uide quoniam super haec addit: & dicit. Qui maior est iter uos fiat minister: & qui se exaltauerit humiliabitur: & qui se humiliat: exaltabitur. Ita ex phylacterijs & fimbrijs ad ostensionem eorum qui uanas glorias concupiscunt: & ex iactationibus propter pompam: & ex uestimentis & ex anulis & calciamentis: manifestum est quod fiunt qui diligunt ab hominibus uocari rabi. Si ergo secundum quod diximus scribae & pharisaei sedentes super cathedram Moysi sunt iudeorum doctores: secundum litteram docentes legis mandata: quomodo iubet nos dominus praesentibus uerbis: secundum ea omnia quae dicunt illi facere: cum omnes apostoli uerent fideles uiuere secundum litteram legis: sicut testatur epistola apostolorum in actibus: quam miserunt ad gentes: & nihil seruent ex lege nisi imolatum & suffocatum: & fornicationem. Sed illi docent secundum litteram legem: legis sensum spiritualiter non intelligentes: sicut de illis ait Apostolus. Finis autem est legis charitas de corde puro & fide non ficta. A quibus qui-

dam aberrantes conuersi sunt in uaniloquium uolentes esse legis doctores: non intelligentes: neque quae loquuntur: neque de quibus affirmant. Qui enim legem Moysi exponunt secundum litteram cadentes a dilectione quae est ex corde puro & a fide non ficta: in quibus posita est lex spiritualis: omnes uaniloqui sunt. Vaniloquium enim est: circuncisio: azima/pascha: & de mundis & imundis secundum litteram legis. Hi ergo qui conuersi sunt in uaniloquium: & uolunt esse legis doctores nec tamen sunt: secundum ueritatem legis: dicunt quidem legis mandata: non autem intelligunt ea quae dicunt: nec quid significant legis dicta de quibus affirmant. Ideo dicit de illis saluator. Dicunt enim & non faciunt: ut puta dicunt de circuncisione: de pascha: de azimis: de escis: de festiuitatibus: de neomenijs: de sabbatis: caeterisque legis mandatis: non autem faciunt secundum uoluntatem legis: nec enim circunciduntur: sicut est legis uoluntas. Unde ait Apostolus. Nos enim sumus circuncisio qui spiritu deo seruimus: & non in carnis confidimus. Nec immolant pascha: ignorantes quod pascha nostrum pro nobis imolatus est Christus. Nec manducant azima secundum legis praepositum: quod interpretatur Apostolus dicens. Epulemur non in fermento ueteri: neque in fermento malitiae & nequiae: sed in azimis sinceritatis & ueritatis. Sed nec corporaliter pascha celebrant: cum praecipiat lex in Hierusalem ciuitatem quam elegit dominus deus: oportere imolare agnum: & ter in anno apparere omnem masculum in conspectu domini dei. Nos autem qui discipuli sumus Iesu intelligentes eos qui sedent super cathedram Moysi: scribas & pharisaeos seruantes circuncisiones: & caetera corporalia legis mandata. longe autem constitutos a spiritualibus legis mandatis: quaecumque dicunt nobis ex lege intelligentes sensum legis facimus & seruamus: nequaquam facientes secundum opera eorum. Nam quae loquuntur ex lege quidem uidentur dicere: tamen sicut lex docet non faciunt. Nec enim suscipiunt charitatem in corde puro: nec fidem non fictam: in quibus sensus legis positus est. Nec intelligunt uelamen esse super litteram legis: nec audiunt prophetam haec intelligentem/pariter & petentem. Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua. Et sic alligant onera grauiora: & sicut Lucas ait importabilia: & imponunt super humeros discipulorum audientium se. Nam corporalia legis mandata secundum litteram onera sunt grauiora: & alligationes non leues: sicut Petrus testatur in actibus apostolorum dicens. Quid tentatis deum: & uultis imponere iugum super ceruicem discipulorum: quod neque nos: neque patres nostri potuimus portare sed per gratiam dei credimus salui fieri? Spiritale autem eius onus est leue: ideo & dominus dicit ad eos qui legis mandatis corporalibus erant grauati & alligati. Venite ad me qui laboratis: & onerati estis: & ego uos reficiam. Suscipite iugum meum super uos: & uidete quia iugum meum suauis est: & onus meum leue est. Onus autem leue euangelium est: quod est lex spiritualis. Adhuc autem sedentes super cathedram Moysi scribae & pharisaei omnia opera sua faciunt: ut ab hominibus uideantur: uisibilem suscipientes circuncisionem: & uisibiliter corporalia feruentius auferentes de domibus suis: & Hierusalem uisibilem hominibus requirentes: & similia his agentes uniuersa. Aspiciunt enim ea

enim ea quae uidentur & temporalia sunt & elemosinas facientes ut ab hominibus glorificentur: & stantes in plateis orant: ut uideantur esse religiosi. Christi autem ueri discipuli qui aspiciunt quae non uidentur: & sunt aeterna: orant in occulto promptuario suo: & elemosinas in occulto faciunt: & legem in occultis implent: quasi in occulto constituti iudei: secundum quod ait Paulus. Non enim quod in manifesto iudeus: neque quae palam in carne circuncisio: sed quod in occulto iudeus est: & circuncisio cordis in spiritu: non in littera. In occultis enim & in azimis inuisibilibus epulantur sinceritatis & ueritatis. Manducant etiam pascha immolatum christum pro nobis qui dixit. Nisi manducaueritis carnem meam: non habebitis uitam manentem in uobis. Et per hoc quod bibunt sanguinem eius uerum potum: ungunt superlimina domorum animarum suarum: quarentes non sicut illi ab hominibus gloriam: sed a deo occulta uidenti. Post haec uideamus quid est quod ait dilatant phylacteria sua: & magnificant fimbrias uestimentorum suorum. Sciendum est in istis: quia quod scriptum est in lege de uerbis diuinis dicens: alligat eam super manum uestram: & erunt mobilia coram oculis uestris. Qui ergo omnia faciunt ut ab hominibus uideantur scribae & pharisaei scribentes legis dicta in duobus praecisuris membranis alligant: & alteram quidem in domibus portant: quasi coronam ponentes in capitibus suis: quod scriptum est secundum frontem. alteram autem super brachium manus suae: & uocat eas phylacteria. Similiter & de fimbria aliquid inuenientes in deuteronomio: aestimant seruare legem: fimbriam aliquam facientes in aliqua parte uestimentorum suorum quae portant. Etiam haec ergo dominus repraehendens scribas & pharisaeos in corporalibus et uisibilibus eorum observationibus dicit: omnia faciunt ut ab hominibus uideantur. Dilatant enim phylacteria sua: & magnificant fimbrias uestimentorum suorum. Discipuli autem Iesu omnia opera sua faciunt: ut a deo uideantur solo. Alligant enim legem dei super manum suam: spiritualiter super opus suum bonum: & per meditationem diuinarum disciplinarum semper ea mouentes: mobilia faciunt diuina praecepta coram oculis animarum suarum: & fimbriam uirtutis Iesu plenam in eo quod imitantur magistrum. Quid autem oportet dicere de his qui amant primos discubitus in conuiujs: & primas cathedras in synagogis: & primas salutationes in foro: & uocari ab hominibus rabi? Manifeste huiusmodi delicta non tantum apud tunc scribas: & pharisaeos solos inueniebantur: uel inueniuntur apud ipsos sed etiam in ecclesia christi inueniuntur: non solum conuiuia & facientium ea mensas suscipientes: sed etiam cathedras primas in eis amantes: & multa facientes. primum quidem ut diacones fiant non tales quales dicit scriptura: sed quales sunt qui comedunt uiduarum domos occasione longa orantes: & propterea accipient iudicium maius. Et qui tales diaconi fieri uolunt consequenter uisibiles primas cathedras eorum qui dicuntur praesbyteri praeripere ambulant. Quidam autem nec istis contenti plurima machinantur: ut episcopi uocentur ab hominibus: quod est rabbi: cum deberent intelligere episcopum fieri oportere irreprehensibilem: & caetera quae sequuntur: ut si non dicat ab hominibus esse episcopis: tamen sit apud deum. Qui enim habet in se quae Paulus enumerat de episcopo: & si non

est coram hominibus episcopus: episcopus est apud deum: & si non per ordinationem hominum ad eum gradum peruenit. Sicut enim medicus est qui medicinalem didicit disciplinam: & potest medicare quasi medicus: et si agrotantes non ei credant corpora sua medicus est: sed & gubernator est: qui didicit gubernatoriam artem & potest ea sicut conuenit uti: & si non crediderit ei aliquis gubernacula naui: tamen est gubernator. Inuenies autem non uae gloriae amatores zelantes ab hominibus gloriam: & a deo non desiderantes: quasi ante iudices & praesides: sic quosdam adduci ante eos: & si dicere oportet: per hoc ipsum leuissimum christi onus intolerabile faciunt onus. Christi autem discipulus sustinet: & adhuc intercedit: omnia facit ut uideatur a deo: gloriam contemnens humanam. Iste uidens parabolarum euangelicarum coenam: & coelestes primitiuorum ecclesiarum: & congregationes & nundinas in quibus erat secundum canticum canticorum sponsa: diligit quidem in spiritualibus coenis discubitus primos: ut meliora spiritualium ciborum: & primitias conuiujs spiritualis manducet: & non reliquias caeterorum. Diligit etiam cum apostolis sedentibus super thronos duodecim/primas cathedras: actibus bonis dignum se praebere festinas cathedras huiusmodi. Sic autem & salutationes quae fiunt in nundinis: quas exposuimus supra. Unus est magister omnium. Vocati autem rabi: neque ab hominibus: neque ab alio aliquo diligit iustus: certus quia unus est magister omnium. Omnes autem qui sub eo sunt: alterutrum sunt fratres. Sed & qui superna natiuitate non solum ex aqua: sed etiam de spiritu natus est: spiritum adoptionis accepit ut dicatur de eo: quia non ex carne: neque ex uoluntate uiri: sed ex deo natus est: nullius eorum qui in terris habentur: & deorsum filius adhuc existens non uocat patrem in terris: quasi qui per omnem actum secundum deum impletum dicit. Pater noster qui es in coelis. Et si ministrat quis uerba diuina: nequaquam se praebet ut magister uocetur: quasi sciens quia christus in eo est: quando bene profecerit quem oportet uocare magistrum a cunctis prodicatis: se autem praefertur ministrum: secundum mandatum Christi dicentis. Qui maior est inter uos sit omnium minister: quoniam & ipse christus: cum esset uere magister ministrum se esse professus est dicens. Ego autem sum in medio uestrum non quasi qui recumbit: sed quasi qui ministrat. Bene autem post omnia quibus uanae gloriae uetuit concupiscentias: addidit dicens: qui se exaltauerit humiliabitur. Quod utinam omnes quidem audirent: maxime autem diaconi: & praesbyteri: & episcopi maxime qui arbitrantur sibi haec non esse scripta: qui se exaltauerit humiliabitur. Propterea quod quasi neque illud scientes: qui se humiliat exaltabitur: non audiunt eum qui dixit. Discite ex me quoniam mitis sum: & humilis corde. Inflat sunt autem & per inflationem decidunt in iudicium diaboli: nec quaerunt per humilitatem ascendere a iudicio inflationis cum deberet recordari sapientiae uerbum dicentis. Quantum magnus es: tantum humilia te: & coram deo inuenies gratiam. Quod primum dominus consumauit: Quantum enim fuerat magnus: tantum se humiliauit. Cum enim esset in forma dei non rapinam arbitratus est esse se parrem deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens in similitudine hominum factus: & in specie inuentus ut homo humiliauit se usque ad mortem: mortem autem

crucis: propterea quod & deus illum super exaltauit: & donauit ei nomen quod est super omne nomen.

¶ Secundum Matthaeum.

In illo tempore: Dixit Iesus turbis iudaeorum. Vah uobis scribae & pharisaei hypocritae: quia cluditis regnum coelorum ante homines. Et reliqua.

¶ Homelia Origenis praefata byteri de eadem lectione. XXV

Qui audient dicere deum non bonum propter maledictiones: quas aduersus peccatores in lege sua posuit deus: audiatur quomodo quasi uere filius dei illius qui legem dedit: secundum similitudinem quidem benedictionum quae posita sunt in lege: dicit: & ipsae beatitudines eorum qui saluantur. Secundum similitudinem autem maledictionum positarum in lege: ponit aduersus peccatores uah dicens: uah uobis & uobis. Et haec audientes qui deum legis causantur non intelligentes quod & illa a deo benigno sunt dicta: dicant. Quid debemus intelligere de Iesu dicente: uah uobis scribae & pharisaei? Qui fatentur bonitatis esse aduersus peccatores ista pronuntiare: intelligant quod simile est propositum dei in maledictionibus legis: praefatis in lege. Siue autem illa maledictio: siue illud uah pronuntiatum: non ex pronuntiatione pronuntiantis unicuique contingit peccanti: sed ex peccatis ipsius peccantis qui dignum se praebet ad susceptionem: uel illarum maledictionum uel istorum uah quae deus disciplinae causa pronuntiauit aduersus illos: ut conuerterentur ad bonum. Nam & pater increpans filium: profert frequenter ad emendationem eius: quosdam sermones qui uidentur esse maledictiones: & tamen non uult dignum fieri maledictionibus illis: sed auertere eum magis cupit ab eis. Haec diximus: ut demonstramus euangelicae conuenientia esse legi. Similiter & nunc dicens: uah uobis scribae & pharisaei qui cluditis regnum coelorum: terruit scribas & pharisaeos: ut nec cludant regnum coelorum ante homines. Cludentes autem regnum coelorum scribae & pharisaei duo ad semel delinquant. Vnum quidem quod ipsi non ingrediuntur in regnum coelorum: secundum quod intrantes introire non sinunt. Haec duo peccata naturaliter inseparabilia sunt ab inuicem. Qui enim alterum ex istis peccatis ab altero se non potest abstinere: item econtra: qui ab altero se abstinet: impossibile est ut non ab altero se absteat: ut puta non inuenitur aliquis: ut ipse quidem ingreditur in regnum coelorum alios ingredi non permittat: quoniam quod alios uetat intrare in regnum: sufficit ei ad expulsionem quo minus intret in regnum coelorum: hoc ipsum quod alios non permittit intrare: quoniam qui scandalizauerit de pusillis ecclesiae: prohibens aliquem intrare in regnum coelorum: patitur quod scriptum est in euangelio uah. Item econtra: qui potest aliquem facere intrare in regnum coelorum: si tamen in eius potestate fuerit & permittere: & uetare: multo magis ipse introibit in regnum coelorum. Cum frequenter dicat dominus scribis et pharisaeis uah: uniuscuiusque uah causam in loco proprio exponemus. Nunc autem huius praesentis uah exponemus causam. Praesentis ergo uah causa est: quia cludent regnum coelorum ante homines. Cludentes autem ante alios: nec ipsi intrabant propter hoc ipsum quod introire uetabant eos qui introissent utique si ab istis non fuissent

exclusi. Et primum quidem simpliciter quasi de scribis & pharisaeis qui apud iudaeos habentur: sermo praesens est exponendus. Hi enim non contenti quod ipsi domino non credebant: adhuc derogabant doctrinae eius: & subuertebant omnem prophetiam scriptam de eo: & blasphemabant omnem opus ipsius quasi falsum: & a diabolo factum: dicentes: hic non eiicit daemonia: nisi in belzebub: & homicidialiter se praebant eis qui crediderant christo: & omnimodo prohibebant aliquem ad christianitatem uenire per quam introitur in regnum coelorum. Cludent illud quod in conspectu omnium palam esset annunciatum & praedicatum: & apud omnes homines conclamatum. Et cludentes regnum coelorum nec ipsi intrabant: nec enim uolebant eum audire qui dixit. Siquis per me introierit saluabitur: & introibit & exiet: & pascha inueniet: nec intrantes id est eos qui credere poterant propter fidem quae a lege & prophetis ante fuerat declarata de christo introire sinebant: omnino dissipantes principium: consensus eorum. & cum omni terrore & ferali audacia quantum ad se omnes uolentes introire per ianuam: prohibebant ipsi eam cludentes. Huic simplici expositioni iungemus etiam hoc: de his qui peccant apud nos: quoniam omnes qui mala conuersatione suadent exemplum peccandi in populo: & qui faciunt iniuriam eis qui adhuc sunt pusilli in christo & imperfecti: & examinantes & scandalizantes cludere uidentur ante homines regnum coelorum: & nec ipsi intrant: nec alios introire permittunt. Et hoc peccatum inuenitur quidem etiam in popularibus: maxime autem in doctoribus qui docent quidem secundum iustitiam euangelii homines: non autem faciunt quae docent: quia sunt mali pastores: et ideo non parant ouibus: neque curant de salute earum: sed semper aspiciunt ad lucra ex hominibus uenientia sibi: pro eo quod uidentur pascere populum cum non pascant & deprahenduntur in sordidius lucris: & concupiscentis gloriae uanae. Ista enim sunt mercenariorum mercedes: qui cludent ante homines regnum coelorum: nec intrant in illud: nec uolunt intelligere quod est dictum: contendite intrare per angustum ostium. Et quoniam super omnia certamina: hoc est certamen ut sit aliquis uim faciens & rapiens regnum coeleste: ad eos ergo tales doctores: conuenienter ista dicuntur. Nec uos intratis: nec intrantes finitis intrare: maxime si uideamus eos uita sua mala: & superbia & conuitiis: et auaritia. non dicam unum de pusillis: sed etiam quantum ad se: omnes in scandalum inducentes. Vah ergo illis qui cludent regnum coelorum ante homines: uel hoc modo uel alio. Beati autem qui aperiant illud: uel uerbo uel opere suo bono: sicut ille qui dixit. Ostium mihi apertum est magnum: & euident: uel sicut ceteri Apostoli aperuerunt. Et si quis fuerit imitator eorum: aperit regnum coelorum ante homines sua iustitia & ueritate & caritate & sapientia. Et quanto magis quis proficit pietate: tanto magis aperit ante homines regnum coelorum. Arbitror ergo omnes qui praesentur se in ecclesiam intrare omnino: aut cludent regnum coelorum ante homines: multis conuersationibus suis secundum quod peccant ipsi: aut aperiant actibus suis bonis secundum quod iuste fuerint conuersati. Maxime hoc faciunt qui uidentur in ecclesia clariore: quales sunt episcopi: praesbyteri: diaconi. Bene enim uiuentes & bene docentes uerbum ueritatis aperiant ante homines regnum coelorum.

gnum coelorum. Et dum ipsi intrant: alios prouocant introire. Mali autem qui non sunt pastores sed mercenarii: cludent regnum coelorum ante homines: nec audiunt quod ait Apostolus. Sed omnia sustinemus: ut non offendiculum demus euangelio Christi. Est uere uidere multos doctores non permittentes intrare in regnum coelorum: intrare concupiscentes: maxime quando sine iudicio & sine ratione non propter peccata quae faciunt: excommuniunt quosdam: sed propter aliquem zelum & contentionem prohibent intrare frequenter: & meliores quam sunt ipsi. Et ipsi quidem non permittuntur introire: illi autem qui sobrii sunt mente: & animo uigilantes: uidentes sua patientia & longanimitate tyrannides eorum: quauis ueriti tamen intrant & haereditant regnum coelorum. Deinde uideamus extra eos quos diximus si possibile est etiam alios uidere qui cludent: & aperiant regnum coelorum. Qui enim digni habiti sunt & idonei ad euangelium exponendum: & qui tales se praebent ut uere dicere possint: an experimentum quaeritis eius qui in me loquitur. Christus: aperiant ante homines regnum coelorum: quando altitudinem diuinorum eloquiorum quae non de terris dicta sunt: sed de coelo: & de sensu domini qui uenit ad homines cum omni manifestatione & probatione demonstrant: ita ut quantum ad se est gentiles & barbaros: sapientes & insipientes inducere uelint ad pietatem Christi. Qui autem per suam indocilitatem & iniustitiam cum multa temeritate: seipso dederunt ad professionem docendi prius quam discerent & cognoscerent ueritatem: & propterea fabulas uanas iudaicas imitantes: tradunt corporales historias scripturarum & non sensum spiritalem: aut uoluntatem earum: & adhuc detrahunt eis qui Christo confixerunt: & quae sursum sunt in scripturis requirunt & non super terram: nec in terrenis scripturarum positam aestimant ueritatem: eludunt quantum ad se ante homines regnum coelorum: eludentes illud iniustitia sua: & trahentes ad se eos qui poterant audientes diuinorem & maiorem doctrinam & altitudinem ueritatis intrare per coelestes doctrinas: & per conuenientes eis actus in regnum coelorum. Huic expositioni conueniens est: quod scribit Lucas. Vah uobis legisperitis: quoniam abstulistis clauem scientiae & ipsi non introistis: & alios intrantes prohibuistis. Qui enim criminantur expositionem allegoricam: et docere uolunt: quia manifesta est diuina scriptura: & nihil habes amplius quam ostendit: uerum diuinorem aliquem sensum: & de circuncisione: uel de pascha: uel de azimis: uel de ascis & potibus: uel de festiuitatibus: uel de neomeniis: uel de sabbatorum tunc seruiebant iudaei: legisperiti quidem sunt: tamen tulerunt clauem scientiae quantum ad uerbum suum: id est omnem legis uiam ad intelligenda legitima auferentes. Propterea nec ipsi intrauerunt: nec alios quantum ad se intrare permiserunt. Vah uobis scribae & pharisaei hypocritae qui circuitis mare & aridam: ut faciatis unum pusillum: & cum fuerit factus: facitis eum filium gehennae duplo quam uos estis. Haec conuenienter dicuntur post aduentum Christi ad scribas & pharisaeos iudaicorum uerborum qui diligenter circueunt plurima loca mundi: ut aduenas iudaizare suadeant. Quicumque enim post salutorem iudaizant: docentur mirari affectum eorum qui di-

xerunt in illo tempore. Crucifige: crucifige eum. Et iterum. Tolle: tolle a terra eiusmodi. Docentur autem & accusare eum: sicut tunc accusabant sacerdotes plebis. Est autem eos uidere usque nunc: cum iudicatur latro: & testimonium dat ueritati christianus uolentes magis absolui imitator rem barrabae: quam Christi discipulum: quae omnia non simpliciter faciunt profelitum filium gehennae: sed sicut scriptum est dupliciter super scribas & pharisaeos qui profelitum eum fecerunt. Sed dicit aliquis in hoc loco. Quomodo discipulus profelitus: eis qui nunc sunt scribae & pharisaei mirabiles constituti: non aequaliter efficitur filius gehennae doctoribus suis: sed dupliciter. Dicit enim quoniam niam debebat minus fieri gehennae filius. Aut si forte pro dimidia parte ei qui fecit profelitum eum. Aut si & aliquis concedat: ut sit discipulus sicut magister eius debebat discipulus aequaliter magistro suo fieri filius gehennae. Arbitror ergo omnem hominem qui ex conuersatione gentili iudaeorum factus est profelitus filium gehennae fuisse: & priusquam profelitus efficiatur. Sufficiens est enim etiam uita idolatrii subdita: facere hominem filium gehennae. Talem ergo filium gehennae saluat quidem & liberat per lauacrum baptismatis: sermo domini nostri Iesu christi dans ei potestatem fieri filium dei: & uiam ei ostendens: ut efficiatur filius dei patris qui est in caelis. Sermo autem iudaeorum non credentium christo: non solum gentilem non soluit a gehenna: sed adhuc addit illi damnationis numerum: ut etiam secundum iudaismum fiat filius gehennae. Et sic facit scriba: uel pharisaeus filium gehennae alterum prius quam senon quia ipse dupliciter facit: sed quia cum factus fuerit homo dupliciter filius gehennae per doctrinam doctoris efficitur. Et sic fit ille qui docuit causa secundi erroris illius: ut fiat dupliciter filius gehennae supra illum qui male docuit eum. Alius autem dicit alio modo. Quoniam qui ab initio nutriti sunt in lege Moysi: iam sunt filii gehennae: propterea quod non crediderunt in Christum. Qui autem gentilem reliquerunt uitam semel iudicantes relinquere idolatriam in qua fuerant enutriti: & apprehenderunt iudaicam uitam: duplici poena sunt digni: qui non cum requisitione reliquerunt: neque discutere uoluerunt iudaicum uerbum: & ipsum quod uidetur iudaico uerbo esse cogitatum: id est professionem christianorum: nec seruati sunt ab eis qui utranque sectam idonei sunt docere: ut intelligerent quod uerbum uerius esset & potius eligendum. Simul discimus ex hoc loco: quoniam & eorum qui in gehenna futuri sunt: erit differentia tormentorum: quoniam alter quidem est simpliciter filius gehennae: alter autem dupliciter. Sed & hoc uidere oportet: si adhuc abundantius fiat aliquis filius gehennae: ut puta tripliciter: uel multipliciter secundum multitudinem peccatorum: & si generaliter est fieri aliquem filium gehennae: ut puta iudaicum: uel gentilem aut cuiuscunque falsi dogmatis professorem: aut & specialiter: ut puta singulas species peccatorum fiat quisque filius gehennae: ut puta qui fornicatur sit filius gehennae: & qui adulteratur: dupliciter sit: & qui furum facit adhuc tripliciter secundum quod scriptum est. Qua mensura mensi fueritis: eadem mensura metietur uobis: ut iustus quidem secundum numerum iustitiarum suarum augeatur in gloria: peccator autem secundum numerum peccatorum suorum multiplicetur in gehenna. Quae sit autem haec gehenna: & in quo loco scripturarum prius

est nominata: qui potest requirat: maxime in diuisione hæreditatis Iesu filii Naue: ubi interdum quidem appellatur uallis filiae nom: interdum autem uallis enon quæ est in gehenna. Gehenna enim est uallis. Et obseruet quoniam sicut Hierusalem fors: ut tribus Benjamin: & alia quædam ciuitates electæ uel uici: sic & gehenna. Consequens autem est ei qui cognoscit quæ sit Hierusalem in diuisione ueræ hæreditatis filiorum Israel: ut intelligat sermonem de gehenna. Qui autem legit diligenter Iesum naue: uideat & qui uici referuntur illic uicinare ualli ei quæ dicitur gehenna. Hæc prolixius & manifestius tradere per atramentum & calamus & chartam uisum mihi est non esse cautum: uti nam & hæc ipsa quæ dicimus nō uideamur temere & periculose dixisse. Vñ uobis duces cæcorum qui dicitis. Qui cūq; iurauerit per templum nihil est. Qui autem iurauerit per aurum templi debet. Stulti & cæci: quid enim maius est: aurum, an templum quod sanctificat aurum. Et qui cūq; iurauerit per altare nihil est: sed qui cūq; iurauerit per donum quod sup illud est: debet. Stulti & cæci: qd enim maius est: donum, an altare quod sanctificat donū? Qui ergo iurat per altare iurat per illud: & in oibus quæ sunt super illud. Et qui iurat per templum iurat p illud: & per eum qui habitat in ipso. Et qui iurat per coelum iurat per thronum dei: & per sedentem super eum. Per hoc quoq; uerbum criminatur traditiones pharisæorum quasi non re/ctas. Hoc facit & in eo loco ubi uituperat traditiones pharisæorum factas aduersus dei mandatum: quod positum erat de honore patris uel matris: dicentibus enim pharisæis: q cūq; dixerit patri uel matri: donum quod ex me tibi pro/derit nō honorabit patrem suum: post quæ addidit: & di/cit: irritum fecistis mandatum dei: ut statuatis uestram tra/ditionem: & profert Esaiæ exemplum: dicens. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum lōge est a me. Sine cau/sa autem colunt me docentes doctrinas/mandata homi/num. Vna autem ex pharisæicis traditionibus erat talis de iurantibus: qm quidam quidem per templum iurabant: alii autem per aurum templi: item alii per altare: alii per do/num altaris: & dicebant debitorem esse eum qui p aurum templi iurauerit: aut per donum altaris: eum autem in nul/la re obnoxium esse: qui iurauerit per templum/uel per al/tare. Ideo ergo aduersus eiusmodi traditiones loquens iudæis Saluator: & uolens eos corrigere ab humanis tra/ditionibus ad diuina mandata/dicit. Quoniam cæci & fa/tui sunt qui talia tradunt non uidentes: quoniam omne quod positum est in templo non per seipsum sanctifica/tum est: sed per templum: sic & quod positum est super al/tare/donum iam dei esse iudicatur/ex eo qd super altare su/sceptum est. Si ergo causa sanctificandi auri templum est: & sanctificandi doni altare: quō non uideatur fatuum hic qui iurat per sanctificantem non esse reum: qui autem per sanctificatū iurauerit/reum uideri? quasi melius sit quod sanctificatur: q̄ quod sanctificat. Ita qm iudæi consuetudi/nem habent: & per coelum iurare: præcedentibus addidit etiam hoc ad reprehensionem eorum qui facilius iurabant per coelum q̄ per deum. Quoniam similiter irrationabili/ter agit qui iurat per coelum: sicut qui iurat per templum/uel per altare: quoniam qui iurat per coelum: & per seden/tem super eum iurare uidetur. Et non sicut arbitratu eua/dit periculum ex eo quod non per ipsum deum iurat: sed

per thronum dei. Et hæc loquitur ad iudæos prohibens homines pharisæorum attēdere traditionibus. Alioquin manifeste superius uetuit omnino iurare. Si autem oportet quasi in talibus euangelii agis absconditum: & non a quibuscunq; compræhensibilem sensum scripturæ: uel ex parte altius publicare: dicendum est. Omne iuramentum colligatio est: & confirmatio uerbi de quo iuratur. Iura/mentum ergo esse intelligendum est omne testimonium scripturarum quod profertur ad confirmationem: & col/ligationem nostri uerbi quod loquimur: ut sit qdem tem/plum gloriæ dei omnis scriptura diuinitus inspirata: au/rum autē positus sensus in ea. Debemus ergo ad testimo/nium omnium uerborum quæ proferimus in doctrina proferre sensum scripturæ quasi confirmantem quem ex/ponimus sensum. Sicut enim omne aug: quod quod fue/rit extra templum non est sanctificatum: sic omnis sensus qui fuerit extra diuinam scripturam (quis admirabilis ui/deatur quibusdam) non est sanctus: quia non continetur a sensu scripturæ: quæ solet eum solum sensum sanctifica/re quem habet in se: sicut templum p proprium aurum. Non ergo debemus ad confirmandam doctrinam nostram/no/stris proprios intellectus iurare: & quasi testimonia assu/mere/quos unusquisq; nostrum intelligit & fm ueritatem æstimat esse: nisi ostenderit eos sanctos esse ex eo qd in scri/pturis continentur diuini/quasi in templis quibusdam dei. Stulti ergo & cæci omnes qui non cognoscunt: qm templum: id est lectio scripturarum/magnum & uenerabi/lem facit sensum: sicut aurum sacratum. Adhuc autem ui/de/ne forte fm similitudinem templi & auri positi in tem/plo/itelligere debeat altare: & donum quod positum est super altare. Altare ergo quod uotum sanctificat est ho/minis cor/qd principale habetur in homine. Vota autē & dona quæ ponuntur super altare: omne quod superpo/nitur cordi. ut puta proponis orare: uotum orationis po/suisti super cor tuum: quasi super quoddam altare: ut ora/tionem offeras deo. Proposuisti psallere: uotum psalmorum posuisti super cor tuum: quasi super quoddam altare: ut offeras deo uotum psalmorum. Proposuisti elemosynas fa/cere: uotum elemosynarum posuisti sup cor tuum: quasi super quoddam altare: ut uotum elemosynarum offeras deo. Proposuisti ieiunare: uotum ieiunij posuisti super cor tuum: quasi sup quoddam altare. Venerabile ergo & san/ctum facit omne uotum hominis cor eius: ex quo uotum deo offertur. Ideo non potest honorabilius esse uotum q̄ cor hominis ex quo transmittitur uotum. Cæcus ergo est omnis homo qui uidet/aut elemosynas alicuius magnas aut psalmos/aut pces magnas/aut ieiunia: & sine iudicio beatificat illa: & non considerat ex quali corde elemosy/næ offeruntur/uel psalmi/uel preces/uel ieiunia offerunt. Altare est enim cor quod sanctificat uotum eius qui mun/di est cordis. Si enim cor & conscientia hominis nō com/pungit: fiduciam habet ad deum. Non propter dona sua: neq; uerba orationis uel psalmi: quauis uideantur bñ cō/posita/ & de scripturis electa: sed quia/ut ita dicam/altare cordis sui bene cōstruxit. Qui ergo testem altare: id est cor principale & conscientiam assumit: iurat per altare: cōple/ctens omnia quæ cōtinentur in eo. Et qui iurat fm quod tradidimus per templum: idem per scripturam iurare ui/detur & per uerbum: sensumq; dei qui continetur in ea.

Tertium

Tertium autē est ut dicamus: quoniam super templum: id est super omnem scripturam: & super altare: id est super om/ne cor: est intellectus quidam super intellectum omnium scripturarum: & super omne cor: qui super cor hominis nondum ascendit: qui moraliter appellat coelum: & thro/nus iam non gloriæ dei quemadmodum templum: sed dei ipsius. Templum enim gloriæ dei: tēplum est in quo p speculum uidemus in ænigmatē. Coelum autem quod est super tēplum ipsius dei in quo thronus est dei: in quo est considerare facie reuelata cum uenerit quod perfectum est / faciem mysteriorum ueritatis sedentium in huiusmodi coelo. Vñ uobis scribæ/ & pharisæi hypocritæ qui deci/matis mentham / & anethum & cyminum: & relinqui/tis quæ grauiora sunt legis: iudicium/ & misericordiam: et fidem. Hæc autem oportuit facere: & illa non omittē. Duces cæci liquantes culicem: camelum autem glutien/tes. Hic sermo opportuno tempore est dicendus eis qui circa res quidem minimas religionem ostendunt ad deū: circa res autem magnas & necessarias contemnunt man/datum: & deum ipsum qui ea mādauit. Talia & apud iu/dæos fiebant qui arbitrabantur se legem Moysi seruare: qui præcipit ex oibus fructibus decimas dare leuitis/ & sa/cerdotibus: ita quoniam facile erat implere legem in mini/mis: mētham quidem & anethum & cyminum decima/bant/ & omnia: ut ita dicam minima: & quæ leuia erant legis: grauiora autem eius nō obseruabant: id est iudicium/ & misericordiam / & fidem. Iudicium quidem: ut unus/quisq; iusto iudicio de omnibus iudicaret: nō de quibus/dam: & acquiesceret ei qui dixit misericordiam uolo q̄ sa/crificium: ut sacrificia misericordiarum deo offerret: ut di/scutiens ea quæ fidei sunt esset fidelis. Sed quoniam con/ueniens erat ut audiētes quidam de decimandis rebus mi/nimis dominū ista loquentem cōtemnerent minimarum rerum decimationem: sapienter addidit dominus dicens. Et hæc oportuit facere: hoc est iudicium: & misericordiā: & fidem: & illa non omittē id est decimationem men/thæ: & anethi: & cymini. Et dicit eos qui talia agūt scribas: & pharisæos qui omittunt grauiora legis: & decimant cōtemptibilia fructuū duces esse cæcos. Et sapienter dicit eos tales liquare: id est expellere a se minima delicta: quæ culices nominauit: glutire autem: id est cōmittere maxima delicta quæ nominauit camelos: animalia uidelicet tor/tuosa & grandia: Secundum hos itaq; sermones omnis homo q̄ omittit grauiora legis maxime iudicium: & mi/sericordiam: & fidem: camelum glutit. Non solum autem apud iudæos: sed etiam apud nos: multos est iuenire pec/cata huiusmodi peccantes: & glutientes camelos: in eo qd maxima delicta cōmittunt. Et oportet huiusmodi homi/nes frequēter cōsiderare quomodo in rebus minimis re/ligionem suam ostendat: & bene eos hypocritas appellat. Volentes enim religiositatem acquirere coram hominib⁹ nolūt suscipere religiositatem illam quam deus iustifica/uit. Fugiendæ sunt ergo nobis scibarum & pharisæorum simulationes huiusmodi: ne uñ illud etiam nobis con/tingat quemadmodum & illis. Aestimo autem omnes mo/raliter scribas dici: qui amplius nihil æstimaunt positum in scripturis: q̄ simplex fm scripturæ demōstrat: sed adhuc cōtinent eos qui scrutantur altitudinem dei. Similiter pharisæi sunt omnes qui iustificat semetipsos: et diuidūt

se a cæteris dicentes: noli mihi appropriare: quoniam mū/dus sum. Interpretantur autem pharisæi fm nomen pha/res: diuisi: qui seipos a cæteris diuiserūt. Phares autem di/citur/hæbraica lingua diuifio. Si autē oportet in euifmodi euangelii uerbis: etiam moralem assumere intellectum: sciē/dum est quoniam sicut mentha: et anethum: et cyminum ciborum sunt conditura: non ipsi principales cibi: sic in cōuersationibus nostris quædam quidem sunt principa/lia/et necessaria ad iustificationem animarum nostrarum/qualia sunt hæc grauiora legis: iudicium/ & misericordia/ & fides. Alia autem quasi condimenta actus nostros: & cōmē/dantia eos & suauiores eos facientia: ut puta abstinentia/risus/ & ieiunium: flexio genuum: permanfio in collectis: assiduitas cōmunicationis: & alia his similia quæ nō ipsæ iustitiæ sunt: sed conditura iustitiæ habētur. Res autem spiritales quæ a semetipsis iustitiæ sunt: dicūtur iudicium & misericordia/ & fides. Turpe ē ergo in iis minimis ob/seruare quod est decimare: rerum autem necessariarum obseruationes non offerre deo: id est nō decimare. Qui autem hæc agūt & docēt sicut et priores: duces sunt cæci. Quo/modo autem non æstimentur cæci: quos latet magnitu/do & tortuositas camelorum: id est actuum peruerforum: nec uident: quoniam nihil prodest liquare/ & cautum esse discussores in rebus minimis cum principalia/ & uere ad gloriam dei pertinentia negligāt? Quoniam ergo mul/ti sunt & in nobis qui circa res leues caute uiuere æstimā/tur: circa res autē necessarias cōtinent seipos: huiusmodi homines sermo præsens cōfundit. Non quidem leuia illa prohibēs obseruare: sed principalia/ & magis salutaria: præcipiens cautius custodire. Omnia ergo liquat qui in omnibus quæcūq; agit: uel loquitur: uel cogitat: segregat quod est fordidum: & terrenum: & non diuinis rationib⁹ adornatum ab his quæ natura lucida sunt: & sincera. & iusta: fm eum qui docet. Epulemur non in fermento ma/litiæ & nequitiae: sed in azimis sinceritatis/ & ueritatis. In/uenies autem multos qui credere æstimauntur: non liqua/tos sermones: & actus: & cogitationes habētes. Propterea sicut foenum carnalia eorum acta ignis comedit: cruciās etiā animam simul cum corpore propter cōcreta ei delicta cor/poralia. Sicut enim non est possibile superfluitates cor/poribus innatas sine magno dolore & cruciatibus ampu/tare ab eis qui patiuntur: sic nec cōmissa carnalia ab eis: q̄ ut ita dicam: animas suas carnes fecerunt. Propterea dictū est de talibus animabus. Non permanebit spiritus meus in hominibus istis: quoniam carnes sunt. Vñ uobis scri/bæ & pharisæi hypocritæ qui emundatis quod foris est calicis: & parapsidis: intus autem pleni estis rapina: et in/temperantia: & dolo. Pharisæe emunda prius quod intus est calicis/ & parapsidis: ut fiat id quod foris est mūdum. Hic sermo nos instruit: ut festinemus esse iusti nō appare/re. Qui enim studet ut appareat iustus: quæ a foris sunt mūdāt/ & quæ uidētur curat: cor autem suum & consciē/tiam negligit nō considerās quoniam qui studet ea quæ intus sunt: & cogitationes suas studet mundare: cōsequēs est: ut etiam ea quæ a foris sunt studeat facere munda. Si quis autem ea quæ uident studet: negligit autem interior animæ suæ: necesse est: ut huiusmodi homo impleatur ab intus auaritia: lasciuia: malignitate: cæterisq; plurimis malis. Quoniam oīs qui de salute sua sollicitus est quod

est abintus: et de opinione sollicitus est: quod est a foris: non autem omnis qui de opinione sollicitus est: a foris etiam de salute sua sollicitus est abintus. Vt puta scriptum est. Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam: moechatus est in corde suo. Iste ergo qui abstinet se ab opere fornicationis: fornicatur autem in concupiscentia cordis sui: mundauit quod a foris est calicis et parapsidis: aut catini: abintus autem impenitentia plenus est. Sed & qui facit elemosinas: ut gloriam ab hominibus consequatur: mundare quidem uidetur quod a foris est calicis & parapsidis facies elemosynas coram hominibus. Abintus autem plenus est cupiditate gloriae. Et quicquid boni fecerit homo non ex conscientia munda propter deum: a foris quidem mundus uidetur: abintus autem plenus est malis. Sed et omnes falsi dogmatis professores calicis sunt a foris quasi mundati propter speciem religionis quam simulat: Abintus autem pleni rapina: seductione: quibus rapiunt homines ad errorem: & lupi rapaces sub pellicibus ouium latitantes: & deuorantes animas simplices: qui uidere eos non possunt lupos esse rapaces: propter ouilium pellicum tegumentum. Si oportet autem omnia in sermonibus euangelicis moraliter considerare: uidendum est quare apud Matthaeum quidem a foris calicis & parapsidis scribae: & pharisaei mundare dicuntur: apud Lucam autem calicis & catini mentio fit. Vterque ergo uasa ponunt cibi & potus et calicem quidem ambo nominant qui est ad potum parapsidem autem non ambo: sed ille quidem catinū. Hic autem parapsidem: utriusque tamen uas cibi habetur. Ergo secundum utrumque euangelistam est aliquis spiritalis potus: & spiritalis cibis quem aperimus in sermonibus scripturarum legis & prophetarum. Omnis itaque sermo per quem potamus spiritaliter: uel omnis narratio per quam enutrimur uasa sunt potus & cibi. Ammonemur ergo ut non curam habeamus sermonum uel narrationum quae foris sunt: sed quae abintus sunt: ut cor nostrum sensibus mundis potatoris & enutritoris impleatur: & non uerbis neque compositionibus eorum ornatis: quia non in sermone est regnum dei: sed in uirtute. Vt puta qui studet compositioni proferre sermonem: magis quam salutari sensu repletum: calix narrationis eius a foris mundatus est: abintus autem sordibus: uanitatibusque repletus. Unde Paulus qui non solebat a foris calicis & parapsidis mundare: sed abintus impitum se confitetur sermone: sed non scientia: & erat sermo ipsius rusticus quidem tamen mundus propter scientiae munditiam. Illi autem qui in sapientia uerbi loquebantur: & per hoc Christi crucem euacuabant a foris quidem mundos praebant sermones suos: abintus autem imunda scientia plenos: & rapinis: & impenitentia uitae. Item qui audiens uerbum aut aliquam legis scripturam compositionibus eius exterioribus magis quam interioribus & salutaribus sensibus delectatur: calicem uel parapsidem diligit a foris mundatum: abintus autem sordidum. Si oportet autem & tertiam cognatam prioribus superinducere expositionem: dicimus quoniam litterae legis & prophetarum calices spiritalium potuum animae: & parapsides necessariae ascensionis sunt fidelium hominum: uel catini ciborum sapienter conditorum. quorum calicum: et parapsidum: & catinorum legalium: uel prophetarum: scribae quidem & pharisaei student sensum exteriorum: atque uulgare: & huc mundum & sanctum demonstrare festinant. Discipuli

autem Christi sensum interiorem: & spiritalem mundare festinant: & sanctificare: scientia: & demonstratione probabili: ut abintus mundatam legem & prophetas manducant: & bibant: interiorem & mystericalem sensum audire: & suscipere concupiscentes: & transcendentis sensus exteriores uerborum. Bonum est ergo abintus caute mundare calicis: uel parapsidis: uel catini: quia ei qui mundauerit primum quod abintus est calicis: sunt etiam ea quae foris sunt uera mundata: & tunc inueniuntur uasa sermonum munda: quando manifestati fuerint ueri & spiritales sensus eorum. Vae uobis scribae & pharisaei hypocritae: quia similes estis sepulchris dealbatis quae a foris quidem parent speciosa: intus uero plena sunt ossibus mortuorum: & omni spurcitia: sic & uos a foris quidem paretis hominibus iusti: abintus autem pleni estis hypocrisis & iniquitate. Sicut enim superius abintus pleni sunt rapina & impenitentia: similiter & hic pleni sunt hypocrisis & iniquitate: quae comparatur ossibus mortuorum imundiciae uniuersae. Hypocrisis enim cum sit aliqua simulatio boni: nihil quidem habet uitale ex eo bono quod simulat. Ossium autem: ut sic dicam uirtutis illius quam simulat mortua iustitia est: aut castitas. Si enim sapienter audiamus: quod uult ostendere sermo praesens: intelligimus quod omnis iustitia simulata: mortua iustitia est. Sicut homo mortuus uidetur quidem homo: sed non est homo: sic & mortua castitas: nec castitas est. Mortua autem est quae non propter deum: sed in simulatione propter homines fit. Et quae admodum est in mimis qui perfonas suscipiunt aliquorum: & non sunt ipsi quos simulat: sed uidetur. Sic quod iustitiam simulat: simulata iustitia eius: non est iustitia: sed uidetur. Est enim non iustitia sed figmentum iustitiae: sic & in seductione: castitas ficta non est castitas: sed uidetur. Propter quod bene assimilatur huiusmodi homines sepulchris dealbatis. A foris uidentur iusti in conspectu eorum qui nesciunt interiora considerare: abintus autem pleni sunt ossibus mortuorum. Tanta sunt ossa in eis: & imunditia quanta opera simulant bona ex malo affectu: & uidentur a foris iusti coram hominibus non eis quos scriptura deos appellat: ad quos factum est uerbum dei: sed coram eis qui sicut homines moriuntur. Et malum quidem esset: uel unum ossium mortui habere intus in se: uel imunditiam aliquam unam. Nunc autem uide exaggerationem scripturae de malicia hypocritarum. Sicut enim sepulchra plena sunt ossibus & imunditia omni: sic & illi pleni sunt hypocrisis & iniquitate: non in una aliqua re simulantes: neque in conspectu unius in omni uita sua: uel duobus: uel tribus: quis & hoc esset pessimum malum: sed omnibus diebus uitae suae in simulationibus uiuunt: & aliud quidem sunt: aliud autem esse putantur. Sunt lasciui quidam abintus: a foris autem castos se esse ostendunt: simulatores castitatis: & uirginitatis fictores. Et alii simulatores iustitiae: cum sint abintus inique & alii aliarum uirtutum simulatores existunt cum sint abintus contrariis uitiis pleni. Sunt quidam & martyrii simulatores. Quidam autem episcopatus uel praesbyteratus uel dyaconatus: uel ecclesiasticae scientiae: uel doctrinae tantum perfonas & ostentationem uirtutum habentes: uere autem sunt inimici earundem uirtutum quas simulant.



Secundum Matthaeum. In illo tempore. Dixit Iesus turbis iudeorum et principibus sacerdotum. Vae uobis scribae et pharisaei

pharisaei hypocritae qui aedificatis sepulcra prophetarum: & ornatis monumeta iustorum: & dicitis: quia si fuissetis in diebus patrum nostrorum non essemus socii eorum in sanguine prophetarum. Itaque testimonium redditis uobis: quia filii estis eorum qui occiderunt prophetas. Et uos implete mensuram patrum uestrorum. Serpentes generatio uiperarum: quomodo fugietis a iudicio gehene? Ideo ecce ego mitto ad uos prophetas & sapientes: & scribas: & ex illis occidetis: & crucifigietis: & ex illis flagellabitis in synagogis uestris & persequemini de ciuitate in ciuitatem: ut ueniat super uos omnis sanguis iustus qui effundit super terram.

Homelia Origenis praesbyteri de eadem lectione. Numero XXVI.



Vantum ad primam faciem pertinet textus non satis rationabiliter conminari uidetur aduersus eos qui aedificant sepulcra prophetarum: & ornant monumeta iustorum. Quantum ad hoc enim solum laudabile aliquid faciebant: quia sepulcra prophetarum aedificabant: & ornabant monumenta iustorum: operibus patrum suorum: quibus ausi sunt contra prophetas & sanctos non consentientes maxime in eo quod dicunt: si fuissetis in diebus patrum nostrorum: non essemus socii eorum in sanguine prophetarum. Quomodo ergo digni erant suscipere uae? Si autem dicit aliquis quantum ad opus quidem illud & professionem uerborum suorum non erant rei: propter illud autem quod testimonium sibi reddebant: esse se eorum filios qui occiderunt prophetas culpabiles erant: quod nec ipsum uerum est. In re enim quae ex arbitrio hominis non contingit: quomodo potest homo fieri reus? Non enim ex arbitrio uniuscuiusque hominis est: cuius sit filius boni uiri: aut mali uiri. Ergo neque propter illud: quia aedificabant sepulcra prophetarum: & dicebant si fuissetis in diebus patrum nostrorum non essemus rei: uel rei erant: uel innocentes: sed quia rebus ipsis & similitudine facinororum testimonium sibi reddebant esse se filios eorum qui occiderunt prophetas: implete mensuram patrum suorum: et adhuc adiacentes quod fuerat minus. Suppletis interfectionem prophetarum: atque iustorum interfectione Christi filii dei. Propter quod possibile non erat qui huiusmodi actu detinebantur obnoxii: fugere a iudicio gehene. Quibus nec suffecit sanguis Christi: sed adhuc illos prophetas: uel scribas qui fuerunt missi a Christo interfecerunt: & crucifixerunt: & in synagogis suis flagellauerunt & persecuti sunt de ciuitate in ciuitatem. Pro quibus omnibus homicidalibus commissis: iustum fuerat eos pati excidium hierusalem: captiuitatem populi: patientiam dei magnitudinem & multitudinem facinororum eorum ulterius non sustinere. Venit autem in generationem eorum qui impleuerant mensuram patrum suorum: & superposuerunt Iesu Christi prophetas: & sapientes: & scribas omnis sanguis iustus qui effundit super terram a sanguine abel iusti usque ad sanguinem zachariae filii barachiae: cuius interfectionem imputat scribis & pharisaeis: quasi non esset interfectus a patribus eorum: sed ab ipsis illis. Sic enim scriptum est quod occidistis inter templum & altare. Non autem possunt qui exprobrantur a Christo dicere zachariam filium barachiae unum fuisse ex prophetis duodecim: quorum scripta habemus in manibus: sed zachariam dicit patrem Ioannis: de quo per scripturas quidem canonicas ostendere

non possumus: nec quoniam filius fuit barachiae: nec quia scribae: & pharisaei interfecerunt eum inter templum & altare. Sed uenit ad nos quaedam traditio talis: quasi sit aliquis locus in templo ubi uirginibus quidem consistere licet: & orare deum. Experte autem torum uirilem: non permittebatur in eo consistere. Maria autem postquam genuit Saluatorem: ingrediens adorare stetit in illo uirginum loco. Prohibentibus autem eis qui nouerant eam iam filium genuisse: zacharias stetit: atque dixit prohibentibus eam: quoniam digna est uirginum loco cum sit adhuc uirgo. Ergo quasi manifestum: siue zachariam aduersus legem agerem: & in loco uirginum permittentem stare mulierem: occiderunt inter templum & altare uiri generationis illius. Tamen eos qui huiusmodi traditioni non credunt: exigamus rationem quomodo non quasi filios eorum qui interfecerunt prophetas etiam zachariam exprobrat Iesus propter zachariam: sed quasi qui ipsi occiderunt zachariam inter templum & altare. Si ergo uerum est uerbum Christi quod dicit ad praesentes tunc pharisaeos & scribas quod uos occidistis inter templum et altare non est possibile illum intelligi zachariam qui est ex duodecim unus. Nec tamen est mirum si contigit eiusdem nominis esse & utrumque zachariam: & patres eorum. Tale aliquid dicere uult sermo quem loquitur Christus quoniam uos qui a sanguine prophetarum excusatis: & dicitis: si fuissetis in diebus patrum nostrorum non essemus socii eorum in sanguine prophetarum: et aedificatis sepulcra prophetarum interfectorum: & per haec ipsa quae ausi estis aduersum me: testimonium redditis uobis: quoniam homicidae: patrum uestrorum filii estis quod minus fuerat iniquitatibus eorum: per meum & meorum prophetarum sanguinem adimpleretis. Nec enim Christum illi crucifixerunt: uos autem crucifixistis adimplentes: & facti eorum uiperarum qui interfecerunt prophetas generamina: serpentes pessimi: uiam fugae a iudicio gehene uobis ipsi cludentes propter magnitudinem facinorum quae commisitistis in Christum: & in sapientes eius: & in prophetas: & in scribas ipsius & adhuc ausi estis a societate patrum uestrorum discurrere uos: & excusare a sanguine prophetarum. Sed consequens est ut aliquis qui secundum simplicem historiam scripturae intelligit: obiciat: et requirat quare non dixit usque ad sanguinem Ioannis filii zachariae: maxime cum lex & propheta usque ad Ioannem prophetauerint. Dicemus ad eum quoniam manifesta est res quod scribae & pharisaei non occiderunt Ioannem: sed Herodes. Nam & si non crediderunt Ioanni scribae & pharisaei scriptum est: si dicimus baptismus Ioannis de coelo est: dicit nobis. Quare ergo non credidistis ei: tamen adhuc reuerentiam quaedam habebant nominis eius: non audentes aduersus interrogationem dicere Christi: de baptismo ipse quod ex hominibus erat. Timebant enim populum: credentes quoniam uere Ioannes erat propheta. Quomodo ergo improperearet eis qui non occiderunt Ioannem: quasi interfectores eius? Sed impropereauit quasi interfectores zachariae dicens: quod occidistis inter templum & altare? Adhuc in textu dicendum est: quia non statim ut factum fuerit peccatum: punitur peccantium generatio: sed cum subsequens generatio debens emendare in se peccata patrum suorum: adhuc adiecerit peccatis patrum suorum peiora: & sic si multae generationes peccauerint in gente aliqua: uel in ciuitate punitur gens: uel destruitur ciuitas.

Sic ergo & gens iudeorum multa inferens mala propheta: nō ut cepit homicidiū cōtra eos statim fuerat puniēda: sed post patientiam dei: postq̄ addiderunt super sanguinem prophetarū sanguinem Christi: et impleuerūt mēsuram patrum suorum: tunc dignius sunt puniti. Non ergo peccatum quod peccauit Cain interficiens fratrem suum: aut peccatum eorum qui interfecerūt prophetas suscepit hęc generatio iudeorū: quę fuit in tempore Christi. Sed oportebat patientiam dei quę fuit in gente iudeorum finiri mensuris: ut post multas effusiones sanguinis prophetarū: & iustorum: non desolata prius iherusalem & iudea: hoc pateretur postea in sanguine Christi: & propter hoc magnanimit̄ deo agente: ut accipiant scribę & pharisęi: populo complacens: sanguinem prophetarū Christi: & sū euangelium sapientium: & scribarum quos occiderūt: & crucifixerunt: et castigauerūt in synagogis suis: & persecuti sunt de ciuitate in ciuitatem: ut eiecēt omnib⁹ de iudea desoleatur locus euacuatus ab omnibus sanctis: & patiatur quęcūq; sunt passia Vespasiano: & Tito. Hęc corporaliter exposuimus. Si autem & moraliter hęc ipsa oportet exponere: talia dicem⁹ in loco. Arbitror sicut Christus cælatus uenit in corpore: ut a carnalibus quidem speciem corporis eius aspicerent: & nō uirtutes cōsiderātibus homo uideretur: a spiritalibus autem non speciem corporis attēdentibus: sed opera uirtutum eius cōsiderātibus: deus intelligatur. Sic est omnis scriptura diuina in corporata: maxime aut ueteris testamenti. Spiritus enim & propheticus sensus scripturę cælatus est in historia rei propositę: & omnis scriptura a mediocribus qđ sū hystoriam intelligatur: a spiritalibus autē & perfectis sū mysterium spiritale. Hac pręmissa pręfatione redeamus ad uerbum. Quoniam sicut in ipsis prophetis recedētib⁹ ab hac uita corpora quidem eorum erant in sepulchris: animę autem & spiritus in regione uiuorū: sic & in prophetis dictionibus est animaduertēdum: ut narratio qđ eorū sū hystoriam simplicem sit corpus: spiritus autem sensus: & ipsa scripturarum intima ueritas sit anima: & spiritus qui inhabitat in narrationibus simplicioribus sū hystoriam. Sepulchra autem prophetarū non incōuenienter possumus aestimare litteras ipsas scripturarū: & libros: in quibus collocata narratio permanet: quasi corpus aliqd positum in sepulchris. Qui ergo spiritalia scripturarum: & ueritatem earum interiorē cælata intelligunt & suscipiūt: habent in se animas / & spiritus prophetarum: ipsi quasi regio uiuentium prophetarū effecti. Quia aut illa nō capiūt: neq; requirunt: sed simplicem narrationem / & hystoriam rei solam attēdunt: corpora prophetarū colūt in litteris posita: & in libris quasi in quibusdam sepulchris: quales fuerunt & pharisęi qđ recte pharisęi sunt appellati: id est pręcisi: qui spiritalia prophetarum a corporali hystoria pręciderunt: quasi animam prophetarū expellentes a corpore: & occidētes ipsas prophetas: & exanimēs facientes quasi nihil spiritale habentes. Et uere hypocritę sunt sola sepulchra prophetarum corporalem hystoriam continētia: edificantes & ornantes: id est scripturas ipsas: & libros prophetarum studēs: qui non intelligēs qm̄ corpora mortua colentes: id est hystoricales narrationes: uidentur qđ pie agere circa memoriam prophetarum: impii autem sunt: et nō esse se socios eorum qui interfecerūt prophetas per hoc

ipsum defendere uolunt. Arguūtur autem adiciētes super facinora eorum qui interfecerunt prophetas: & implēt mēsuram iniquitatis ipsorū: per hoc ipsum qđ non credunt in Christum: quem nō simplices hystorię prophetarum: sed spiritualis eorū prędicat sensus. Scio autem indubitatē qđ ubiq; causa incredulitatis iudeorū extitit ista: ut nō intelligerent Iesum quasi Christum dei: qm̄ semper animum suum dederunt circa hystorias corporales: nihil spiritale in eis credere uolentes. Vt puta exempli introducim⁹ causa: quod in zacharia prophetatur: & dicitur quasi super asinam: & pullum ingressurus in iherusalem: et exterminatur⁹ currus ex effrē: & equum ex iherusalem. Hoc si quis sū litterę hystoriam intelligere uelit de Christo: non cōuenit. Nec enim exponitur Christus exterminasse ex effrē corporales ac sensibiles currus: nec equum corporalem: ab iherusalem corporali. Sed si uideris apud hęreticos conuentus ipsius mēdacii quasi quodā iugo copulatos: & inter se male concordēs: quos sermo ueritatis destruit: uidebis quomodo Christus dei uerbum exterminat currus spiritales ex effrē spiritali. Effrē enim semper in figura hęresum ponitur: qui se separauerunt a Christi ecclesia: sicut Effrē a tribu iuda. Sic enim spiritaliter equum: & ascensorem ægyptiorū proiecit in mare sermo diuinus: id est impium uirum cum diabolo ascensore & indagatore ipsius: sic & equum exterminauit ab iherusalem: quicūq; diabolo ascensori subiectus fuerit: & non Christo: sicut illi equi acceptabiles Christi: de quibus dicit Abacuch. Quis ascēdet super equos tuos: & egatus tuus sanitas: id est super apostolos: ceterosq; sanctos in quibus habitat Christus. Propterea dicimus: hi in currib⁹ ostēdētes effrē: & hi in equis: ostēdentes aduersarios iherusalem: nos autem in nomine dei nostri magnificabimur: ipsi obligati sunt: & ceciderunt: nos uero surreximus: & erecti sumus. Qui testimonium sibi reddunt: quia sunt filii eorū qui interfecerunt prophetas: per hoc ipsum qđ implēt mēsuram patrum suorū super illorū incredulitatem adiciētes incredulitatem in Iesum quę nō aliunde descēdit: nisi ex eo qđ nō alibi uacant nisi circa ædificia sepulchrorū prophetarum: id est circa diligētiās prophetarū litterarū tantūmodo: atq; librorum. Alii autem sunt scribę infēlices legis: alii autem sunt scribę qui mittuntur a Christo sū euangelium: cuius & spiritus uiuificat: & littera non occidit: sicut littera legis: quoniam litteram legis sequētes in infidelitatem: & in uanas superstitiones incurrunt. Litteram autem euangelii qui sequuntur: id est simplicem narrationem ipsius saluantur: quoniam & ipsa sola euangelii narratio simplex sufficit simplicioribus ad salutē. Et si uideris scribas legis: & pharisęos agentes nō solum aduersus sapientes euangelii: & quę Christi sunt prophetantes: sed etiam aduersus scribas noui testamenti: uidebis quomodo quātum ad se occidūt Christi prophetas: & scribas crucifigūt per detractionem uerborum suorum flagellāt in synagogis suis. Frequenter ergo audire est apud hęreticos qđ sunt spirituales pharisęi quomodo linguis suis quasi quibusdam uerbis maliloqui sui christianos flagellāt: & persequuntur de ciuitate in ciuitatem: interdum qđ dem et corporaliter. Aliquando autem spiritaliter uolētes eos expellere quasi de propria ciuitate legis: & prophetarum: & euangelii: & apostolicorū: & in aliam & extraneam quandam

quandam ciuitatem euangelii alicuius alterius: mēdacib⁹: persuasionebus suis quasi persecutionibus pellunt. Secū dum quod & Apostolus dicebat: propter falsos apostolos. Miror qđ sic cito trāsferamini a gratia dei qui uos uocauit ad aliud euangelium: quod nō est aliud: nisi sunt qđam qui conturbant uos. Propter quod ueniet super eos omnis sanguis iustus quem effundunt per hoc ipsum qđ euertere uolūt ueritatem scripturarum quę recte sanguis: & uita dicitur scripturarum: quia omnis scriptura: nisi sū ueritatem intelligatur: mortua est. Effundunt ergo ueritatem scripturę quasi sanguinem earum: sicut effusus est sanguis Abel. Et nō solum tunc uox sanguinis Abel clamabat ad deum: sed semper ueritas scripturę ab impiis effusa: sū quod diximus a sanguine Christi: id est a ueritate euangelii cepta: per omnes scripturas interpellat ad deum: aduersus eos qui auertere eam uolunt: & sanguis testamēti: id est ueritas scripturarum prophetarum: aduersus eos qui imundam eam aestimauerūt: & noluerunt sanctificari in ea quasi in sanguine uiuo & sanctificati. Sic effundūt etiam sanguinē zacharię: qui interpretatur memoria dei. Omnis enim qui memoriam dei perdere festinat in eis quos scandalizat: zacharię sanguinem uidet effundere filii barachię: qui & ipse interpretatur benedictio dei. Per bñdictionem dei: memores sumus dei. Si autem nec abel nomen idiscussum debemus relinquere: dicimus qm̄ abel luctus interpretatur. Qui ergo suscipit quod scriptum est beati qui lugent: saluat abel. Qui autem nō recipit: sanguinem effundit abel: hoc est ueritatē luctus salutaris. Propterea implebit⁹ super ipsum quod scribit. Vah uobis qui ridetis nunc: qm̄ plangetis: & flebitis. Inter tēplum & altare ab impiis memoria interficit⁹ dei: quando & tēplum dei a lasciuia corrūpitur: & altare ipsius per negligentiam orationum sordidarum coingnatur: quādo & oratio alius cuius sit in peccatum ipsius: sicut & de oratione iude dicitur: & oratio eius fiat in peccatū eius. Iherusalem iherusalem quę occidis prophetas & lapidas eos qui ad te mittuntur. Quotiens uolui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos suos sub pēnas: & nolui. Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Dico enim uobis qm̄ amodo non me uidebitis donec dicatis. Benedictus qui uenit in nomine domini. Dignum est quærere quomodo coram auditoribus loquens Saluator inter quos erant scribę & pharisęi qui gloriabatur quę legis sunt et prophetarū caute cognoscere: quā ratione dixit: iherusalē occidisse prophetas: et lapidasse ad se transmissos: cum nō satis talis prophetetur hystoria in scripturis ueteribus quę legebatur in synagogis eorū. In lacum qđem luti missum hieremiam legimus: nō tamen interfectum in iherusalem. Sed nec Esaiam: uel Ezechielem: uel aliquem prophetarum tale aliquid legimus passum: in quantum suggerit memoria mea. Sed scrutās in secundo libro paralipomenon ubi multa de prophetis clari scripta sunt: inuenio qm̄ Asa iratus ananiam prophetam se arguētem posuit qđem in carcerem: nil tamen amplius fecit in eum. Sed & micheam Achab prophetam aduersus se iussit qđem in domum carceris ire: & manducare panem tribulationis: nō tamen & occidit. Vnum aut legimus lapidatum zachariam filium ioiadę sacerdotis: populū arguētem. Nō ergo inuenimus in iherusalem prophetas occisos: apud: uel lapidatos prę-

terq̄ dixi transmissos ad iherusalem. Propterea uidendum ne forte oporteat ex libris secretioribus qui apud iudeos feruntur: ostēdere uerbum Christi: & non solum Christi: sed etiā discipulorū eius: Stephani quoq; martyris: et Pauli apostoli. Stephanus enim sic dicit. O dura ceruice: et nō circūcisi corde: & auribus: uos semper spiritui sancto resistitis sicut patres uestri. Quem enim prophetarū nō sunt persecuti: & occiderunt eos qui annuntiabant aduētum iusti: cuius nunc uos proditores: & interfectores estis. Et post hoc expulerūt eum extra ciuitatem: & lapidabāt Stephanum clamātem: & dicentem: Paulus autem in epistola ad thessalonicēses prima de interfectione prophetarum talia dicit. Vos imitatores facti estis ecclesię dei quę sunt in iudea in Christo Iesu: qm̄ eadem passi estis & uos a cōtribulibus uestris sicut & ipsi a iudeis: qui & dominum occiderunt Iesum & prophetas: & nos persecuti sunt: & deo nō placent. Ad hebręos autem ita. Lapidati sunt: & ceteri sunt: temptati sunt in gladio mortui sunt: Circierunt in melotis: in pellibus caprinis: egentes: & angustissimi: afflicti doloribus quorum nō fuit dignus mūdus: in solitudine errantes: & in montibus: & speluncis: et foueis terrę. Fertur ergo in scripturis non manifestis serratum esse Esaiam: & zachariam occisum: & Ezechielem. Arbitror autem circuisse in melotis: in pellibus caprinis Heliam: qđ in solitudine: & in montibus uagabatur. Sed pone aliquid quē abdicare epistolā ad hebręos quasi nō Pauli: nec nō et secretū abicere Esaię. Sed quid faciat in sermones Stephanum: uel Pauli ad thessalonicēses de prophetis interfectis. prolatos: uel ipsius domini nostri: Aut quomodo abdicet illud quod ad timotheum Paulus protulit dicēs: sicut iannes & mambres resisterunt Moysi: sic & isti resisterunt ueritati. Nec enim scimus in libris canonizatis hystoriam de iāne & mambre resistētibus Moysi. Si autem aspiciat & quod ad corinthios prima positum est: quę oculus nō uidit: nec auris audiuit: nūquid potest hęc omnia aliqđ ignorātes quoniam multa secretorū facta sunt a quibusdam impiis & iniquis in excelsis loquentibus: & utuntur quibusdam fictis Hypythiani: aliis autem quę sunt Basilidis. Oportet ergo caute considerare ut nec omnia facereta quę ferūt in nomine sanctorū suscipiamus propter iudeos: qui forte ad destructionem ueritatis scripturarū nostrarum quędam finxerūt: confirmātes dogmata falsa: nec omnia abiciamus quę pertinent ad demonstratiōnem scripturarum nostrarū. Magni ergo uiri est audire: & adimplere quod dictum est: omnia probate: quod bonū est tenete. Tamen propter eos qui non possunt quasi trapezetę inter uerba discernere uera habeantur an falsa: & nō possunt semetipsos caute seruare: ut uerum qđem teneant apud se: ab omni autē specie mala abstineant: nemo uti debet ad cōfirmationem dogmatum: libris qui sunt extra canonizatas scripturas. Tamen si quis suscipit ad hebręos quasi epistolam Pauli dicit: quoniam pluralia non debemus omnino referre ad plures. Nec enim plures serrati sunt: sed Esaias solus. Nec plures lapidati sunt: nisi zacharias tantūmodo filius ioiadę. Nec in occisione gladii: nisi zacharias filius barachię. Sed & in melotis: & in pellibus caprinis: Helias & cetera similia. Adhuc autem quærāmus quod in Luca scriptum est dicente domino: quia nō

capit prophetam perire extra hierusalem. Si ergo non capit prophetam perire extra hierusalem: id est iterfici: si post destructionem hierusalem iam nemo propheta est: ne forte qui iterficietur extra hierusalem propheta falsum uerbum Christi demoustrat. Si autem cogunt nos scripturae propter agabum: & filias Philippi euangelista: non propter falsos frigiae prophetas queramus ne forte omnis iustus sit hierusalem & non extra hierusalem. Quoniam non capit eum qui est extra hierusalem passionibus affici propter uerbum. Sed quomodo hierusalem occidit prophetas uidendum. Aestimo autem sicut uulgariter dicere solent: clamauit ciuitas tanquam si dicatur: qui sunt in ciuitate: item ciuitas egressa est obuiam ei: id est qui sunt in ciuitate: sic hierusalem occidit prophetas: id est qui erant in hierusalem: quorum causa dictum est hierusalem occidisse prophetas. Et si ciues pro ciuitate ponitur: iterum occurrit ad quaestionem qui sunt dicendi filii hierusalem de quibus dictum est: quoties uolui congregare filios tuos. Sed dicimus semper ciuium successores: filios praecedentium dici. Hierusalem autem quae libera est a seruitute peccati: quae sursum est conuersatione: quae est mater nostra non occidit prophetas: nec lapidat eos qui mittuntur ad eam. Aliud est quod secundum similitudinem illius hierusalem occidentis & lapidantis prophetas: frequenter sunt quidam in ista hierusalem imperitii constituti: & deum non metuentes qui quantum ad se occidunt: et lapidant uerbis sine iudicio prolatis uiros uerbo & uita prouectos: & ecclesiarum quidem canonem non regentes. Propter profunditatem autem dogmatum suspectos ab his qui consueti sunt noua quaedam dicere: & non attendentes uerbum sanum domini nostri Iesu Christi. Dicit ergo dominus ad hierusalem interfectricem: et lapidatricem prophetarum. Quoties uolui congregare filios tuos sicut gallina pullos suos sub alas: & noluisti? Quomodo hic dominus Iesus quasi qui frequenter uoluit congregare iudeos: non autem congregauit propter contumaciam nolentium credere: ita dicit: quoties uolui: cum sit manifestum semel eum docuisse in corpore iudeos: Sed non solum in praesentia: uerum etiam substantialiter semper Christus praesens fuit: & in Moyses: & in prophetis. Magis autem & in angelis ministrantibus saluti humanae: & per singulas generationes: & sic impletur: quoties uolui. Per singulas enim generationes semper uoluit: & festinauit perficere uoluntatem patris in eis: & si non in corpore constitutus: sicut nunc in fine saeculorum: tamen semper festinauit congregare filios hierusalem. Ipsius enim uolentis congregare filios hierusalem: filius enim uolentis congregare filios hierusalem: uoces habentur in lege: & in prophetis. Et de ipso scriptum est. Expandens alas suas accepit eos: & suscepit eos super scapulas suas. Et quotidianum opus est Christi congregare filios hierusalem: de quibus & in Esaia: & in reliquis prophetis plura dicuntur: & quotidie dei filius congregat dispersos filios dei: sicut gallina pullos suos sub pennas suas. Si quis autem non fuerit congregatus ab eo: iudicabitur quasi qui noluerit congregari ab eo. Venit enim filius hominis querere quod perierat: & saluare: & mortuus est non pro gente sola: sed ut dispersos filios dei congregaret in unum. Iudeis quidem qui erant filii illius hierusalem quae erat deorsum conminatus: & nolentibus congregari sub penas suas dicens. Ecce nunc relinquetur uobis domus uestra deserta. Semper autem eis qui noluerunt con-

gregari sub pennas ipsius conminari: & dicere Christus uidetur: ecce nunc relinquetur uobis domus uestra deserta: id est anima uestra: & corpus. Non solum enim corpus: sed etiam anima peccantium: deserta relinquit. Et sicut in deserto uulpes faciunt in eis foueas: & serpentes generatio uiperarum cubationes. Dicit autem nolentibus congregari ad eum: quoniam non me uidebitis amodo donec dicatis. Benedictus qui uenit in nomine domini. Et nec iudei tunc Christum uiderunt: nec enim uisus est eis. resurgens a mortuis: sicut prius: sed iudicio: et gratia patribus tantummodo dignis. Et donec intelligentes desertionem propriam dixerunt poenitentes. Benedictus qui uenit in nomine domini: non uidebunt filium dei: nec uidebunt uerbum eius: nec considerabunt pulchritudinem sapientiae dei. Sed & si ex nobis non fuerit aliquis congregari sub pennas Christi: sed operibus malis recusauerit congregari sub penas eius iam non uidebit uerbum dei maxime ex tempore illo: ex quo congregauit illum per singulos dies refugit actu magis quam corpore. Et tamen non uidebit pulchritudinem uerbi: id est Christum: donec conuersus & poenitens a proposito malo dicat Benedictus qui uenit in nomine domini. Tunc enim uerbum dei benedictum: & benedicta sapientia dei ueniens uenit in nomine dei patris super cor hominis quando fuerit quod conuersus ad deum.

¶ Secundum Matthaeum.

Nillo tempore. Egressus Iesus de templo ibat. Et accesserunt ad eum discipuli eius: ut ostenderet ei structuras templi: Iesus autem respondens: dixit eis. Videtis haec omnia? Amen dico uobis: non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruat.

¶ Homelia Origenis de eadem lectione. XXVII.

Ostendit omnia quae super hierusalem uetera fuerat Christus praedixit: exit de templo: qui conseruaret templum ne caderet donec fuisset in eo. Quadiu enim fuit uerbum apud iudeos: non auferens regnum dei ab eis: tamen diu stetit: & incolumes fuerunt res iudeorum. Postquam uero secundum uerbum ipsius quod dixerat: auferet a uobis regnum dei: & dabitur genti facienti fructum suum: abstulit regnum dei: & gentibus dedit: tunc et Iesus: & regnum dei facti sunt apud gentes. Unde nunc nec Iesus nec regnum dei apud iudeos habetur: quia relictum sunt sicut tabernaculum in uinea: & sicut casula in cucumerario: & sicut ciuitas quae expugnatur propter facinus quod commiserunt in Christum. Et unusquisque suscipiens uerbum dei: templum est dei: ut recte dicatur ad eum. Nescitis quia templum dei estis: & spiritus dei habitat in uobis? Unusquisque ergo cum sit templum sanctum dei: propter spiritum dei inhabitantem in se: si peccauerit ipse sit causa suae desertionis: ut egrediat Christus ab eo: ut qui fuerat antea templum filii dei: postmodum sit domus deserta ut non reliquatur in eo lapis super lapidem ex omnibus dogmatibus et bonae uiae aedificationibus: quod non destruat. Propter quod recordantes historiam desertionis hierusalem: prospicere nobis debemus: ut ne egrediamur Christus ex templo quod est ex nobis: ut aedificationes templi nostri incolumes sint: lapidibus & donis adornatae: ut qui uiderint aedificationes quae sunt in nobis dicant mirantes. Vide quales lapides: & quales structurae. Illud autem dignum est peruidere quomodo quantum

quantum ad textum sic loquuntur discipuli ad Iesum: et ostendunt ei structuras lapidum: quasi qui nunquam uiderit ipsum templum: sed aliunde imprimis peregrinus aduenit. Ad hoc ita est respondendum quoniam propheta superius ruinam ipsius futuram Christus: & desertionem sic comminatus est. Ecce nunc relinquetur uobis domus uestra deserta. Audiētes discipuli mirati sunt talem & tantam templi structuram ad nihilum redigendam. Propterea dicunt ad Iesum sicut alter manifestius dicit euangelista. Magister uides quales lapides: & quales structurae? Videlicet ut scirent eum ad misericordiam loci illius: ne faceret quod facere fuerat comminatus. Et haec corporaliter dicta sunt. Moraliter autem hoc modo. Cum sit humanae naturae admirabilis constructio facta: uidelicet templum dei & uerbi eius: discipuli caeterique sancti non solum tunc: sed etiam modo miranda opera dei erga figuratum humanum confitentur: ante conspectum Christi intercedunt: & prouocant Christum ut ne deserat genus humanum propter peccata ipsorum: sed magis moueant eum ad indulgentiam opera eius miranda: quae ad iracundiam iniquitas eorum. Aliter. Sicut illud templum non in semel est dirutum: sed paulatim tempore praecedenti: ita & omnis homo qui suscipit in se uerbum dei: templum est. Et si quidem post peccatum non ad plenum decidit a uerbo dei: sed adhuc saluat ex parte uestigia fidei & religionis in se mandatorum dei: templum est ex parte dei structum: & ex parte consistens. Qui autem postquam peccauerit curam sui non habet: sed semper a fide decurrit: & a uita quae est secundum euangelium paulatim minuitur: donec ad plenum recedat a deo uiuenti: hic est templum in quo non relinquetur lapis dogmatis super lapidem mandatorum dei qui non destruat. Nos ergo prospicere nobis debemus: ut omnis aedificatio pietatis in nobis integra perseveret: ut & lapidibus salutarium dogmatum adornati: & donis bonorum operum decorati capiamus in nobis dei uirtutem: & gloriam: & Christum: qui est uerbum et sapientia dei. Et tertiam expositionem introducit quidam huiusmodi: quoniam templum erat dei aedificatum compositione sermonum significatum: omnis scriptura ueritatis testamentum secundum historiam uidelicet constructa. Quae qui construxerunt Moyses uel prophetae circumpositione litterarum: & ordinatione discipulorum aedificauerunt omnibus admirandam propter pulchritudinem lapidum: id est electorum doctorum: & donis sensuum laudantium. Hanc discipuli ostendunt Iesu: suscipiētes omnes scripturas. Ad quos Christus respondit dicens destruedam esse a uerbo hanc corporalem: et primam editionem: ut aedificatur diuinius & mysterialius templum scripturae alterius. Templum autem esse scripturam exposuit quidam ante nos. Et quoniam qui aduersatur: & extollitur supra omne quod dicitur deus: qui sedet in templo dei antichristus: falsus est sermo qui in scripturis habetur: qui simul lat ueritatem perferens testimonia impiorum dogmatum de scripturis placari aliunde nolentibus: et ipse est qui aduersatur: & super cathedram scripturarum: & super aedificationem earum sedet: ostendens se quasi sit deus. Et semper est uidere sermones haereticum antichristum in templo scripturarum sedentes: & ex ipsis uolentes eos placare qui audiunt: tanquam unusquisque eorum ipse sit deus uerbum in scripturis. Sed etiam aut ipso super montem oliueti accesserunt ad eum discipuli eius secreto dicentes. Dic nobis quando haec erunt: & quod si

gnum aduentus tui: & consumationis saeculi. Egressus de templo Iesus postquam dixit de eo: uenit in montem oliueti: & ibi sedebat cum discipulis suis. Puto autem mysterium esse montem oliueti ecclesiae quae ex gentibus est: in qua sunt plantatae oliuae quae singulae possunt dicere. Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei. Forsitan autem & in hoc oliuarum monte radices sunt bonae oliuae. Rami autem inserti sunt oleastri in loco ramorum qui ex infidelitate praecisi sunt. Agricola autem in monte residens oliueti: uerbum est dei in ecclesia confirmatum Christus: qui semper oleastri ramos inserit in bonam oliuam patrum: Moysi: & caeterorum prophetarum ut accipientes pinguedinem: a sanctis prophetis per hoc quod sensum eorum caute intelligunt: & suscipiunt: & Christum qui prophetatur ab illis offerunt fructum abundantem: & pinguiorem prioribus uidelicet oliuis propter maiorem dictionem quae erat in lege decursis: ut non possint esse in usu. Post hoc considerandum est illud quoniam accedunt discipulorum ad Iesum: quidam quidem secrete accedunt ad eum: maiorem in hoc ipso habentes fiduciam apud ipsum quasi domestici eius: sicut cum interrogaret eum de solutione parabolarum: quidam autem non secrete: sed in comune eum interrogabant. Obserua adhuc differētia istorum: quoniam niam interdum quidem pharisaei accedunt: siue tēntes: siue quolibet modo interrogantes. Interdum autem alii discere cupientes: tamen nunquam secrete accedunt ex multitudinedine. Et forsitan usque nunc qui praecipuam susceperunt uirtutem: & propter hoc habent fiduciam ante Christum: alii quid amplius habentes quam illi qui ex fide comuni accedunt ad Iesum: dicunt ad eum. Dic nobis quando erunt haec. Quae? Quod ait. Non stabit hic lapis super lapidem qui non destruat. Et non solum hoc discere uoluit: sed etiam signum aduentus Christi: & consumationis saeculi. Et duo petunt ab eo: signum aduentus ipsius: & consumationis saeculi. Est ergo in multis quidem creditus aduentus filii dei: & consumationis saeculi: praecipue tamen in eis qui elegantiorum uitam sectantur. Est & aliter uidere duplicem Christi aduentum: id est aduentum uerbi in animam. Primum quidem rudes: & tunc incipientes cognoscere Christum: quoniam non possunt uidere luciditatem pulchritudinis dicunt. Vidimus eum & non habebat speciem: neque decorem: sed species eius inhonesta. Species autem inhonesta uerbi: stulta praedicatio est de Christo: quando praedicamus Christum natum: & crucifixum. Secundus autem aduentus Christi in uiris perfectis: de quibus dicit dispensator uerbi ipsius. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Hi autem perfecti amatores facti sunt pulchritudinis eius: & rogant uerbum ut accingat se rationabilem gladium suum: & circumponat eum super mysterium natiuitatis carnalis: quae appellata est mysterialiter femur. Huiusmodi enim discipuli: laudant pulchritudinem & deus uerbi. Et huic secundo aduentui: iuncta est consumatio saeculi: in uiro ad perfectionem uenienti: & dicenti. Mihi autem absit gloriarum nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: per quam mihi mundus crucifixus est: et ego mundo. Si enim mundus crucifixus est iustis quibus mundus crucifixus est: facta est ei etiam consumatio mundi. Necessarie ergo qui habet fiduciam accedendi secrete ad Christum si uolunt discere signum aduentus Christi & consumationis saeculi: praebant se dignos uidere secundum aduentum ipsius: & secundum quod tradidimus: saeculi consumationem. Et respondens

Iesus dixit eis. Videte ne quis uos seducat. Multi enim ueniunt in nomine meo dicentes quod ego sum Christus: et multos seducunt. Qui simpliciter intelligunt arbitrantur quod hoc solum haec uerba significant: quoniam multi erant uenturi Christos se assertores habentes: in se etiam quasdam uirtutes mirandas: & uerba quibus prouocet multos ad credendum: qui dignos seductione se prouocauerint. Ioannes autem in epistola sua dicit. Et sicut audistis quoniam antichristus ueniet: nunc antichristi multi facti sunt. Unde scimus quoniam nouissima hora est. Docet his uerbis: omne uerbum quod a ueritate extraneum est: & asserit se uerbum esse: sic enim possibile est intelligere quod ait: & nunc antichristi multi facti sunt: cum unum sit quod est uerum. Sicut autem manifestat hystoria lectionum non multi fuerunt homines in tempore apostolorum qui Christos se esse dixerunt. Nisi forte Dositheus samareus: unde & dositheani dicuntur & Simon de quo referunt actus apostolorum: qui se uirtutem esse dei magnam praenuntiabat. Praeter hos neque ante neque postmodum fuerit quantum ad sciam meum: sed omnis sermo qui perficitur expositionem scripturarum: & fidem earum: non autem habet ueritatem: iuste antichristus esse intelligendus est: ueniens in nomine Christi: & dicens quod ego sum Christus: metiens: & minime potens ostendere ueritatis formam in se. Et quoniam eis qui discutiunt uerba scripturae: ut inueniant sensum eius: frequenter occurrunt quidam intellectus quasi ueri cum non sint ueri: aliquando autem traduntur & ab aliis uerisimilibus coloratis sermonibus: ut non facile inueniatur qui uerus est sensus priusquam aduersus medaces aestimationes inuentus fuerit uerior sensus: & firmior. Propterea puto quod Christus ad interrogationem discipulorum suorum dicitur: quando haec erunt: & quod signum aduentus tui: & consumationis saeculi: ita respondit. Videte ne quis uos seducat. Multi enim ueniunt in nomine meo: dicentes: ego sum Christus & multos seducunt. Vere enim qui implet illud mandatum: quod ait. Estote prudentes numularii: & illud quod ait: omnia probate: quod bonum est tenete: ab omni specie mala abstinete uos: multos uidebit seduci a multis intellectibus: & uerbis perfitentibus esse se Christum dei uerbum. Et utinam soli qui extra ecclesiam sunt seducerentur: facile erat cauere seductionem. Nunc autem ipsi qui profitentur se ecclesiasticos esse: de necessariis quibusque capitulis falluntur: & seducuntur: sicut ipsa dissensio eorum testimonium est: quoniam & qui intus sunt seducuntur. Sed consuequenter quodammodo solet esse in erratibus uias has corporales: differentia erroris: & quidam quidem etiam contra ipsam publicam uiam quae quaeritur: uadunt errantes. alii autem modicum aliquid de semita recta declinant: ut sint reuocabiles: et multae sunt errantium differentiae. Hoc modo uidemus etiam eos qui a ueritate aberrant. Et martiones quidam: & Basilides: & Valentiniani: & Appelliani: & Ophitae: multum a proposita errant uia: qui omnino contraria sapientiae ueritati. Quidam autem de publicis: quidam & manifestis capitulis non dissentiunt: ut puta de uno deo: qui legem & euangelium dedit: aut de Christo Iesu primogenito uniuersae creaturae: qui in fine saeculi secundum praedicationes prophetarum uenit in mundum: & suscepit in se ueram humanam carnem naturam: ut etiam natiuitatem subiret ex uirgine: & mortem crucis suscepit: & surrexit a mortuis: & deificauit quam suscepit humanam naturam. Adhuc autem

& de spiritu sancto quoniam ipse ille fuit in patriarchis & prophetis: qui postea in apostolis datus est: & de resurrectione mortuorum: sicut euangelium docet certissime credunt: & omnia quaecumque ferunt in ecclesiis. De aliis autem non paucis tamen modicis: noua proponunt dogmata: & ipsi utique sunt ex illis qui seducuntur a falsis intellectibus: & uerbis ueniuntibus in nomine Christi: qui est uerbum & ueritas. Et malum quidem est inuenire aliquem secundum mores uitae errantem: multo autem peius arbitror esse in dogmatibus aberrare: & non secundum uerissimam regulam scripturae sentire. Quoniam sicut in peccatis moralibus puniendi sumus amplius: propter dogmata falsa peccantes. Si enim sufficeret conuersatio morum bonorum hominibus ad salutem: quomodo apud gentes philosophi: aut apud haereticos multi continenter uiuentes nequaquam saluatur: quasi obscurantes: & sordidante conuersationem eorum dogmatis falsitate. Arbitror autem quoniam generalem munditiam quae est non solum in actibus: sed etiam in scientia uolens ostendere sermo in psalmo uigesimo tertio dicit. Quis ascendet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & puro corde. In prouerbiis autem. Quis gloriabitur castum se habere cor: aut quis confidat mundum se esse a peccatis? Mundum ergo corde & castum corde: non alium arbitror esse nisi eum qui ab omni dogmate falso mundum & castum possidet cor. Sic & innocenter manibus: & mundum a peccatis eum aestimo esse: qui in actibus uitae suae irreprehensibilis est. Sciendum est autem quoniam quantum ad ueritatem impossibile est esse aliquem innocentem manibus: & mundum a peccatis: ut non superius corde: & castus a dogmatibus falsis: sicut e contrario impossibile est mundum quidem: & castum esse corde a dogmatibus falsis ut non sit innocens manibus: & mundus a peccatis. Haec enim alterutrum se sequuntur: & non separantur ab inuicem: sermo mundus in anima: & uita irreprehensibilis. Abundantius autem de capitulo isto tractauimus: docentes nos ipsos secundum ea quae uisa sunt nobis in loco: ut custodiamus nos ab omni errore falsorum dogmatum: siue de manifestis & principalibus capitulis: siue de his quae uidentur minora: ut audiamus qui dixit. Non declinabis ad dexteram: aut sinistram ab eo qui dixit. Ego sum uia. Nec seducamur: sed uigilemus ne quis nos fallat eorum qui ueniunt in nomine Christi dicentes: ego sum Christus: ego sum ueritas: & sapientia: et lumen uerum. Puto autem quia non solum est sermo Christus. Est & sermo antichristus. Veritas Christus: & simulata ueritas antichristus: sapientia Christus: & simulata sapientia antichristus: fallens amatores sapientiae dei: & ueritatis quae omnia pertinent ad fidei rationem. Sed etiam in his uirtutibus quibus conuersamur secundum deum: inuenimus omnes uirtutes esse Christum: & omnes simulatas uirtutes antichristum. Quoniam omnes species boni quascumque habet Christus in se in ueritate ad aedificationem hominum: omnes eas habet in se diabolus in specie ad seductionem sanctorum. Si enim Christus iustitia est. Sunt autem frequenter uiae uiri quae uidentur esse iustae: nouissima autem earum respiciunt in profundum inferni. Quando ergo uidetur iustitia cum non sit iustitia ueritatem: talis iustitia antichristus est: aduersus iustitiam Christum. Arbitror & castitatem esse antichristum: quae est apud haereticos in errorem mittens homines: ne intelligat ecclesiasticam

castitatem Christum. Sic et misericordia est antichristus: contra misericordiam Christum: qui faciunt elemosinas sed non propter iustitiam dei. Est & patientia antichristus in eis qui uidentur quidem pati pro christianitate: & usque ad effusionem sanguinis concertantes uidelicet ne uideantur denegare christianitatem: iniquitatem autem in excessum: in ipsa etiam effusione sanguinis sui loquuntur & ponunt in caelo os suum. Est & uirtus antichristus seducens ignorantes: quoniam multi dicturi sunt Christo in illa die: Domine in nomine tuo demonia eiecimus: & uirtutes multas fecimus. Ad quos respondebit. Discedite ad me omnes qui operamini in iniquitatem: nunc uos noui. Si enim nunc eos Christus cognouit uirtutes autem se fecisse gloriatur in nomine Christi: non erant uirtutes ille a Christo qui non nouerat illos: sed ab eo qui transfiguratur se non solum in angelum lucis: sed etiam in ipsum Christum. Opus est ergo nobis deo auxiliatore: & ipso Christo uiuente in nobis ut apertis oculis nostris uideamus ne quis nos seducat: uel sermo: uel uirtus: uel abintus: uel a foris permittens se esse Christum cum sit inimicus eius ceterarumque uirtutum ipsius. Considera etiam illud quod multi ueniunt in nullo alio nisi in nomine meo. Solum enim nomen Christi antichristus suscepit: nec opera facit: nec uerba ueritatis eius docet: nec sapientiam eius ostendit in se. Et quodammodo secundum quosdam Barrabas dicebatur & Iesus: sed latro erat: nihil habes Iesu praeter nomen: sic multos aestimo Christos: sed nominatum. Nota autem quoniam nusquam inuenitur dominus in scripturis hoc ipso sermone utens: & dicens: ego sum Christus: ut ne simile aliquid dicat multis uenturis in nomine eius atque dicentibus: ego sum Christus. Sufficiat enim ei ad credentium fidem: quoniam ipse est Christus opera dei quae solus poterat facere Christus: & sermo quem docebat: & uirtus super mille uoces clamantes ego sum Christus. Sic autem nunc manifeste dixit: ego sum: sed per opera dixit: & per doctrinam pietatis ut ipse dicat ad Petrum: quasi quinquaginta ab eo audisset: didicisset autem a patre quia ipse erat Christus filius dei uiui. Beatus es Symon bariona: quia non caro & sanguis reuelauit tibi: sed pater meus qui est in caelis. Si enim ipse in corpore constitutus manifeste dixisset ad eum ego sum Christus: caro eum reuelasse uidebatur: non tuus pater. Propterea sufficit ad seductionem antichristorum: hoc solum quod dicunt: ego sum Christus: quod nunc Christus legitur dixisse: & multi sunt qui seducuntur. Lata est enim porta & spaciola uia quae ducit ad perditionem: & multi intrant per eam. Pauci autem qui inueniunt eam uiam: quae ducit ad uitam.

Item secundum Matthaeum. Nullo tempore. Dixit Iesus discipulis suis. Audietis autem proelia: & audiciones procliorum. Videte ne terreamini. Oportet enim haec fieri: sed non dum est finis. Lucas autem hoc modo. Cum audieritis proelia: & seditiones ne terreamini.

Homelia Origenis de eadem lectione. XXVIII. Vo proponit. Vnum quidem ita. Audietis proelia: alterum autem: audiciones procliorum. Et primum quidem uideamus secundum simplicem traditionem: secundum quod multi intelligunt: quid distat audiciones procliorum: a proclis. Pone mihi proelia esse ubi ciuitates super ciuitates insurgunt: aut gentes gentibus: aut alter alterius rem tollat: uel for-

tior interficiat fortem. Quid ergo post proelia audiciones significant procliorum? Maxime quia non est dictum uidebitis proelia: & audietis de proeliis: sed utrumque posuit audietis: id est & proelia audietis: & procliorum audiciones audietis: & ponamus audire quidem proelia esse: quando filii pacis a proeliis custodiunt oculos suos mudos ut non uideant maligna. Et quoniam non possunt aspicere super labores: & dolores: audient de proeliis qualis ciuitas pugnet aduersus quam ciuitatem: aut qualis gens: a quali expugnetur gens. Quid autem erit extra hoc alterum audire proelia: & audire audiciones procliorum? Vide ergo si potes. Quantum ad simplicem uerbi dico: tale differentiam dare: non est id ipsum longe proclium positum audire quia proclium est: & iuxta proclium esse: & ipsas procliarum uoces audire. Habet ergo utrumque suam significationem. Et forte qui quidem audit ipsas uoces quae fiunt in proliis: audit proelia: quod autem de proliis longe gestis audit: audiciones audit procliorum: nec enim ipsa prolia audit. Cum sint autem sermones abigui potest quod & ex diuerso dicere: quoniam qui longe quidem est amplius audit de illis: qui autem est iuxta proelia audit ipsorum procliorum audiciones. In utroque ergo uidetur esse aliquis differentiae intellectus. Ascende uinc ad moralem intellectum & spiritalem: si quomodo possis aliquem sensum de eminentia scientiae Christi: & de subtilitate euangelii: itaque inuenire dignum: ut non deponas euangelicam sapientiam dignitatem. Vide ergo si recordares ea quae superius tradita sunt de eo quod ait: multi ueniunt in nomine meo dicentes: ego sum Christus: & multos seducunt: possumus secundum eorum consuetudinem et ista interpretari. Omnis igitur qui perfectus est: & uidet in aiam suam gloriosum aduentum uerbi quod corrumpit: & consumat mundum: & crucifigit eum uiro iusto ut moriatur ei omnes res mundiales: & qui exercitatos habet sensus ad capiendum necesse est ut quod & discutiens in multa iuratur dogmatum prolia. Audiet et multos perficientes ueritatem: & diuersas de ea traditiones: ut sicut boni miles uerbi inuulnerabilis animo maneat ab omnibus perfitentibus ueritatem: non autem uidetibus eam: neque manifestantibus: sed contraria ueritatis quasi ueritate praenuntiatis: & dignus efficiat suscipere in aiam suam gloriosum Christi aduentum: secundum quod est deus uerbum quod fuit in principio apud deum: quod solet uenire ad eos qui postquam cognouerint Christum secundum carnem: et suscepint uerbum quod factum est caro: non ascendunt praeter multis ut possint capere non qualemque gloriam: sed gloria quasi unici a patre. Et forsitan in diuersis gloriis uerbum dei appareat secundum uirtutem uniuscuiusque: aiam uidetis secundum quod se capacem aia unaquaeque prouerit. Ei ergo qui perfectus est: & ad consummationem saeculi peruenit quantum ad se tale apparet uerbum ut qui uidet eum dicat: uidimus gloriam eius: gloriam quasi unici a patre: plenam gratiam & ueritatem. Ergo si quis dignus habendus est ut tale suscipiat uerbum: & uideat: necesse habet ante homini uisionem uerbi audire in aia sua prolia: per alios autem qui quasi ueritatem asserunt quicquid illis fuerit uisum procliorum audiciones. Et bene saluator perficiens ad perfectum discipulis postquam locutus est de proliis: suauiter dedit: uidete: & non dixit audite: hortans eos sollicitos esse ut oculis aiae possint uidere: postquam audierint prolia: & audiciones procliorum: singulorum quod audiuntur naturam: & uidentes eam non terreantur: quoniam talia intelligibilia proelia solent in diuersis persuasionibus occurrere hominibus iustis: & conturbare: & commouere animas eorum ad dubitandum ne forte uera sint quae uisibilia esse uidentur: cum sint falsa: aut certe: uel ad creden-

dum eis perfecte quasi ueris. Quotquot ergo proficiuntur ad perfectionem quae est in Christo: & ad conuersationem coelestis ecclesiae: cum audierint proelia haereticorum quae aduersus ueram fidem: & aduersus seipsos inuicem proeliantur: & audierint auditiones proeliorum philosophiae: & uanae seductionis secundum traditionem hominum: secundum elementa huius mundi: & non secundum Christum: exercitantes seipsos in his quae dicuntur: quaerunt & cogitant mandatum christi dicentis: uidete: & uident quidem quod dicuntur. Videntes autem cum uerisimilitudine mendacia non seducuntur: sed sperant sine uulnere talium proeliorum: gloriosum aduentum uidere Christi qui est uerbum: maxime si audientes secundum christi mandatum proelia: & auditiones proeliorum: nullam perturbationem animae patiantur: sed sub pace dei protecti quae custodit corda & sensus dignos: non fuerint terri. Si quis autem audiens proelia & auditiones proeliorum: secundum quod exposuimus: non fuerit sollicitus ad uidendum ea quae dicuntur in diuersis uerisimilitudinibus: & quia non fuit sollicitus ad uidendum: teritus fuerit: non solum decipietur a multis ueniens in nomine Christi: & dicentibus ego sum Christus: uerum etiam interficietur ab huiusmodi gladiis insanabilia suscipiens uulnera. De quibus gladiis dictum est. Vulnerant gladii quorum uulnera sapientium lingua solent sanare. Hic autem qui perturbantur: & quia non sibi prospiciunt: in huiusmodi proelium cadunt: illi sunt qui in ualle syon uulnerantur: & moriuntur: de quibus dicit scriptura. Vulnerati tui non uulnerati gladio: nec mortui tui: mortui in bello. De quibus nunc tantum significare oportet nos. Sed non cuiuscumque hominis esse praeparare ad audiendum proelia: & auditiones proeliorum: ut audiens uideat: & non terreatur: sed uiri perfecti in christo: in carne quidem uiuentis: non tamen secundum carnem militantis: cuius militaria arma non sunt carnalia: sed fortia deo: et ualentia destruere munitiones: & cogitationes extollentium se aduersus scientiam dei. Nam secundum Salomonem multas ciuitates munitas haereticorum suauitate uerborum ascendit uir sapiens: & ascendens destruxit munitionem in qua impii confidebant. Paulus destruxit qui paratus fuerat ad destructionem ciuitatum munitarum aduersantium ueritati. Qui talis est: postquam audierit proelia: & auditiones proeliorum uidens & quasi sapiens ascendens super ciuitates munitas: & destruens munitiones in quibus impii confidebant: laudans deum: & gratias agens deo: & a quo didicit talia proelia proeliari: & seruare mandatum quod ait sanctificate bellum: clamat & dicit. Benedictus dominus deus meus qui docet manus meas in bellum: & digitos meos in proelium: misericordia mea & refugium meum. Et propter huiusmodi proelia dicitur de Dauid ab uxore Nabal: proelia domini: dominus meus pugnabit. Puto autem & mysteria esse talium proeliorum: proelia: quae in scripturis leguntur: mysteria etiam esse destructionis proeliorum aduersus ueritatis congregationem: maxime quae leguntur in libro Iesu naue: de destructionibus ciuitatum: & mysteria sunt omnium congregationum aduersariorum uirtutum. Audientes ergo proelia: & auditiones talium proeliorum attendamus quod ait. Videte ne terreamini. Et debemus scire quoniam oportet haec fieri expectanti aduentum uerbi: ut audiat proelia: & auditiones proeliorum: sed non statim ut audierit: mox erit finis. Propter quod finem oportet

expectare omnem hominem qui uult fieri saluus: quoniam qui perserauerit usque in finem: hic saluus erit. Secundum Lucam autem si audierimus proelia & seditiones: ne conturbemur. Proelia quidem quae fiunt a scientia falsi nominis: et a sapientia principum huius mundi. Seditiones autem non consentientium sibi inuicem in conuentu ecclesiae. Diuersas enim sententias de uariis negotiis manifeste audimus: maxime qui uolumus perficere ad perfectionem quae est in Christo. Non solum extra ecclesiam proelia: uerum etiam in ecclesia intus seditiones. A quibus omnibus alieni fuerunt apostolorum discipuli quorum omnium sicut in actibus apostolorum est scriptum: erat cor unum & anima una: confirmati enim erant in eodem sensu: & in eadem scientia. Tamen nos & si audimus eiusmodi proelia: & seditiones huiusmodi: non terreamur. Oportet enim primum antequam uideamus perfectionem sapientiae quae est in Christo: haec fieri: sed non statim erit finis quem quimus. Oportet enim nos stabili & confirmari in pace: ut sine terrore simus: nec a seditionibus conturbemur: ut post haec ualeamus capere finem: qui non est in auditione proeliorum: neque in ipsis seditionibus: pacificus enim finis longe est ab omnibus istis. Exurget enim gens aduersus gentem: & regnum aduersus regnum: & erunt fames & pestilentiae: & terrae motus per loca. Haec enim omnia initia sunt dolorum. Marcus eadem: addit autem & turbas. Lucas similiter ipsa: addit autem terroresque de caelo: & signa magna erunt: et hyemes. Primum simplicia loci: & corporalia exponamus. Sicut enim agrotant corpora ante mortem eorum qui uim non extrinsecus patiuntur: & quemadmodum in omnibus per infirmitatem fit uia ad separandam animam a corpore suo: sic talis & tanta creatura mundi: cum corrumpi coeperit quasi initium habens & finem: quoniam quae uidentur temporalia sunt: & quia coelum & terra transibunt: necesse est ante corruptionem ut langueat: ut terra quidem frequentius terrae motibus conuulsatur: aer autem uim quamdam morbiferam concipiens: pestilens fiat. Adhuc autem & uitalis uirtus terrae repente deficiens: offocet fructus: & omnes naturas arborum deficiens generatrix earum uirtus. His igitur accidentibus consequens est: ut & mobilis natura quasi totius mundi pars aliqua constituta contumaciatur uniuersarum rerum mutationi: ut puta consueta escarum nutrimenta non resumens: ueniat ad defectum: & corrumpatur. Nam coeli peribunt: quoniam sicut uestimentum uetascit. Quicquid autem uetascit & senescit prope interitum est. Consequens est ut & propter inopiam ciborum in avaritiam: & bella homines excitent aduersus eos qui non tantum patiuntur inopiam: & ut ex comparatione aliorum quae in rebus necessariis sunt abundantius: ut fiat insurrectiones aliorum aduersus alios: & gens pugnet aduersus gentem: & regnum aduersus regnum. Possibile est autem cum alia indifferetia rerum et hominum bonum sensum habentium indifferetia fieri: ut per haec transibunt & pacifica uita non inueniatur in multis: sed insurrectiones & lites & perturbationes fiant. Interdum quidem propter avaritiam: interdum autem propter concupiscentiam principatus: aliquando autem & propter gloriae uanae cupiditatem insanam: interdum autem & cupiditate uanae gloriae principum qui non sunt contenti proprio regno: sed uolunt suum quidem extendere principatum: & multas sibi subdere nationes. Adhuc autem profundior dabit aliquam causam eorum quae ante

ante consumationem mundi sunt euentura. Maxime autem de proeliis. Quoniam sicut aduentus Christi in plurimis gentibus diuina uirtute fecit pacem: secundum quod dicit propheta de illo: orietur in diebus eius iustitia: & abundantia pacis donec extollatur luna: & sic pax multiplicata est multum propter incrementa ecclesiarum futura ut ea pax salutis multorum fiat occasio dum non coguntur exire ad bella: & pugnare pro patriis sicut pridem fiebat. Sic consequens est: ut cum propter abundantiam iniquitatis refrigerit charitas multorum: & ideo dereliquerit eos deus & Christus eius: iterum fieri proelia: uidelicet dum non prohibentur operationes seminatrices bellorum a sanctitate: sed magis adhuc nutriuntur propter malitiam hominum supercrecentem: ut omnium acciderent malorum causa esse dicatur: qui accesserunt quidem ad uerbum: sed postea declinauerunt omnes: et simul inutiles facti sunt in mundialibus malis. Nam quidam steterint sales terrae: ad quos dominus dixit: uos estis sal terrae: & omnia constant salibus temperata. Postquam autem infatuati fuerint ipsi sales: ut secundum scripturam dicamus & ea quae saliebantur ab eis sicut insulsa infatuantur: corrumpuntur: & scelerant: & resoluuntur. Adhuc autem & quidam steterint lux mundi: omnia dirigantur a claro lumine dispensata. Cum autem hoc ipsum lumen diminutum fuerit in animis hominum: dum propria & naturalis esca non nutritur: tunc occupantibus omnia tenebris cum in tristitia facta fuerint omnia & calamitatibus: fiet quasi conuentus super omnia aduersariorum uirtutum: dum non uentantur a sanctis & a Christo in eis: qui solebat eos uetare: sed quasi in tenebris sine aliqua prohibitione operabuntur in cordibus hominum ut excitent gentem aduersus gentem: & regnum aduersus regnum. Si autem quemadmodum: & placet quibusdam & fames: & pestilentiae ab huiusmodi operationibus fiunt: & ab angelis sathanas similiter: & fames: & pestilentiae: tunc inualecent ab aduersariis uirtutibus: quando non fuerint sales terrae: & lux mundi: Christi discipuli qui sunt principes potestatis dei destruentes in hominibus proelia: quae faciunt aduersariae potestates: & omnia quae ex eorum malitia seminantur. Et aliquando quidem in israel fames & pestilentiae fiebant propter peccata: et siccitates: quas orationes sanctorum soluebant: Samuelis: Hieremiae: ceterorumque similium. Bene autem positum est: erunt fames & pestilentiae: & terrae motus per loca. Nec enim in semel uult deus perdere humanum genus: sed iudicans per partes paulatim in eo dum fiunt fames: & pestilentiae: & terrae motus per loca dat poenitentiae locum his qui ex modicis castigationibus emendantur: & conuertuntur ad deum. Et quemadmodum incipientibus infirmitatibus possibile est afferre medicinalia adiumenta: sic incipientibus fame: et pestilentia: & terrae motibus per loca possibile est quibusdam hominibus ad conuersationem: & fidem: & sapientiam sanctorum purgatoria dare. Si autem incipientibus huiusmodi malis non fuerit facta pia correctio: proficient ad peius fames: et pestilentiae & terrae motus. Cum locum habuerit abhominatio desolationis: non contenta parte alia mundi: ueniet enim ut etiam in loco sancto consistat. Tamen insurrectiones gentium super gentes: & regnorum aduersus regna: & fames: & pestilentiae: & terrae motus per loca exurgentes: initia esse dicuntur peiorum calamitatum quas dominus appellauit dolores.

Si ergo tales erunt primitiae dolorum: qualia puta erunt incrementa dolorum: Qualis autem & finis erit generalium dolorum in uniuerso mundo: ut non iam per partes: sed uniuersum exterminent mundum. Tamen arbitror quae sunt secutura aduersus impios fore trimodo ut in doloribus acutissimis & diutinis crucietur donec deponant quae conceperunt: & formauerunt semina peccatorum ab operationibus contrariis. Et Pharaon quidem non bene facere cupiens praecipit omne masculinum quodcumque fuerit natum hebraeis ut proiciatur in flumen. Deus autem bonus quasi uere bonus occidit semina malorum quae ceperunt: ut per multos labores: & dolores ea deponant: quoniam conceperunt dolorem: & pepererunt iniquitatem. Et quid aliud decet deum nisi ut occidat omnem iniquitatem quam generant peccatores: quibus huiusmodi mortis dies: melior est quam dies natiuitatis ipsius secundum quod scriptum est: melior dies mortis super diem natiuitatis. Sic et abortum meliorem: eo quod nascitur bene quis dicit. Et dixi bonum super eum abortum. Nam abortum huiusmodi in uanitate uenit: & in tenebris abulat: & in tenebris nomen eius contegetur. Et haec tractauimus abundantius consequentia aspicientes: secundum quod ait. Haec omnia: initia sunt dolorum. Quoniam autem & moralem intellectum aestimo esse etiam in isto loco: secundum ea quae dixi consequenter: & hic sunt dicenda: quoniam si quis gloriosam & regalem formam uerbi uisurus est: et aduentum ipsius gloriosum: necesse est ei ut excitetur: non solum audire proelia: & auditiones intelligibilium proeliorum: ut uidens discat nequaquam terri: sed etiam ut uideat gentem mendacii alicuius: & mortem uerborum trahentium ad aliquam sectam insurgentem aduersus aliam aliquam mendacii gentem. Quoniam huiusmodi gentibus nunquam est pacificus finis. Quod frequenter uidemus inter haereticos fieri: & inter ecclesias malignantium: surgere alterius haereticorum gentem super gentem alterius haereticorum. Sic & regnum alicuius uerbi insurget aduersus alterius uerbi erratici regnum: quoniam sathanas & omne mendacium aduersus seipsum diuiditur semper: propter ream non potest stare. Ergo qui proficitur ad uidendam gloriam Christi: & regnum: hoc est uerbi perfectionem: & regnum quod regnat: & dominatur: ponens omnes aduersarios sermones sub pedibus suis: & in conculatione peridum suorum: necesse est ei ut quaerens ueritatem: frequenter inopiam sensuum patiatur quibus proprie anima nutritur ad requisitionem eorum quae sunt quaerenda. Et sicut aliquando qui perficiebantur ad terram promissionis afflicti sunt: famem passi sunt carnalium ciborum: tantum ut coeleste acciperent manna sic oportet inopia sensuum retinere ad frequenter: & nihil pati ex ea qui perfectione uerbi est nutriendus. Et quotidie hoc ipsum uidemus in nobis quando quaerimus aliquem ueritatis sensum in scripturis priusquam inueniamus quod quaerimus: aliquam inopiam sensuum patimur donec soluitur in nobis eiusmodi inopia sensuum a deo qui dat dignis escam in tempore opportuno ad manducandum: & uestimentum ad induendum. Oportet etiam eum qui uidet gloriosum aduentum: id est aduentum sapientiae in animam suam: necesse est eum uidere pestilentias morbidorum sermonum: & nihil pati ab eis. Pestiferi autem sermones sunt omnes qui ab hominibus perstiteris proferuntur: iniquitatem in excelsum loquentibus

& ponentibus in celo os suum in superbia: & magna promissione: puta marconis sermones aduersus creatorem mundi: & impiæ blasphemie quædam pestilentie sunt aia: corruptores hominum mentes: & facientes aias in errore suspitionibus egrotare. Valentiniani etiam de masculinis & femininis saculis fabule: & de natiuitate creatoris mundi: quam ex falsa sapientia cõfinxerunt: & quæcũq; alia garulantur quod aliud sunt nisi pestilentie. Basilidis quoque sermones detrahentes quidem eis qui usque ad mortem certant pro ueritate: ut cõfiteantur coram hominibus Iesum. In differenter autem agere docentes ad denegandum: & ad sacrificandum diis alienis: non minus pestificat: & corrumpunt audientes se: qui in hisdem sermonibus docent non esse alias peccatorum poenas nisi transcorporationes animarum post mortem. Nam ut dimittat manifeste falsum esse quod dicitur: adhuc autem tollunt ab omnibus salutarem timorem: & qui uel propter timorem futurarum poenarum seruaturi se fuerant a multitudine peccatorum: nutriunt audaciam impietatis eorum. Multæ igitur fames et pestilentie erunt omnibus uidere uolentibus gloriosum Christi aduentum in anima sua: sed nihil eis nocebunt. Videbunt enim timorem eas: sed nihil patientur ab eis. Patientur autem & motus eorum quæ querentur in plurimis locis scripturarum uerisimilitudinem contrarietatis: uel mendaciorum habentibus: sed postmodum patienter nihil: nec motus auditionum falsarum uellet eos ab expectatione gloriosi & diuini: & perfecti aduentus Iesu Christi uerbi. Et qui dicturus est: a timore tuo domine in utero cõcepimus: & parturimus / & peperimus spiritum salutis quæ fecisti super terram: aut enim quod dictum est / filii mei quos iterum parturio donec formetur Christus in uobis: necesse est eum in primis in omnibus istis doloribus fieri famis: & pestilentiarum: & motuum quod sustinens pariet quod cõcepit: et formauit in se Christum uerbum: ut dicat in natiuitate eius: ecce euangelizo uobis gaudium magnum: & gloriam in excelsis deo: & pacem super terram. Tunc tradet uos in tribulationes: & occidet uos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. Et tunc scandalizabunt multi & inuicem tradent: & odio habebunt inuicem: & multi pseudo prophetæ insurgent: & seducunt multos: & quoniam abundauit iniquitas refrigescet charitas multorum: sed qui permanserit in finem hic saluus erit. Et prædicabitur hoc euangelium regni in uniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus: & tunc ueniet finis. Et sine expositione quidem: textus a seipso est manifestus: quoniam frequenter traditi sunt discipuli Christi in tribulationes: & propter uerbum sunt interfecti: & propter Christum odio habiti gentibus. Si autem discutere quis uelit quod ait omnibus gentibus: non satis inueniet certum: quoniam omnibus etiam in ultimis partibus terræ: cõmorantibus gentibus odio habetur populus Christi: nisi forte et hic aliquis dicat propter exaggerationem multarum positum omnibus: per multis. Proponens autem tibi quod dicit: tunc tradent uos: inuenies questionem. Nec enim postquam surrexerunt gens contra gentem: & regnum aduersus regnum & post fames et pestilentias per loca: tunc traditi sunt in tribulationes: & occisi sunt: & odio habiti ab omnibus gentibus propter nomen Christi. Nam & prius hæc fierent: traditi sunt Christiani in tribulationes: & dantes testimonium ueritati sunt interfecti: & odio habiti sunt gentibus cum quibus habitauit

uerit. Aduersus hæc autem questionem qui secundum uerba uult intelligere: respondebit quoniam tunc maxime tradetur Christiani in tribulationes: quæ admodum nunquam. Tunc odio habendi sunt maxime ab omnibus gentibus cohabitantibus suis: sicut nunquam: et omnia patietur pro nomine Christi: cum surrexerit gens contra gentem: & regnum aduersus regnum: & fient fames & pestilentie: & terræ motus per loca. Amat enim qui in calamitatibus sunt: causas earum discutiētes inuenire aliquid quod loquatur. Cum hæc ergo contigerint mundo: cõsequens est quasi derelinquentibus hominibus deorum culturam: Ut propter multitudinem Christianorum dicant fieri bella: & fames: & pestilentias. Frequenter enim famis causa Christianos culpauerunt gentiles: et quicunque sapiebant quæ gentium sunt. Sed & pestilentiarum causas ad Christi ecclesiam retulerunt. Scimus autem: & apud nos terræ motum factum in locis quibusdam: & factas fuisse quasdam ruinas ita ut qui erant impii extra fidem causam terræ motus dicerent Christianos: propter quod & persecutiones passæ sunt ecclesia: & incensæ sunt. Non solum autem illi: sed et qui uidebant prudentes: talia in publico dicerent: quia propter Christianos fiunt grauissimi terræ motus. Quod autem dicitur: et eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum: sic saluare quis poterit: quia nunquam quidem in unum cõsensuerunt omnes gentes aduersus Christianos. Cum autem contigerint quæ Christus prædixit: tunc quasi succedendi sunt omnes a quibusdam gentibus incipientibus Christianos culpares: ut tunc fiat persecutiones iam non ex parte sicut ante / sed generaliter ubique aduersus populum dei. Tunc continget illud ut multi scandalizentur qui uident in fide cõsistere: et si alterutrum tradet: & erit odium inter ipsos etiam qui uidentur fideles. Tunc pseudoprophetae multi insurgent: multitudinem insensatorum fallentes: tunc & refrigescet charitas non solum apud infideles: sed etiam in ipsis fidelibus: & serui charitatis ex multis iniquitatibus refrigescet: ita ut pauci remaneant certantes pro ueritate usque ad finem quod & saluandi sunt soli. Et in hoc statu cõstitutis rebus: euangelium quod prius non fuerat prædicatum in toto mundo: multi enim non solum barbararum: sed etiam nostrarum gentium: usque nunc non audierunt Christianitatis uerbum. Tunc autem prædicabitur: ut omnis gens euangelicam audiat prædicationem: & nemo derelinquatur qui non audiuit: & tunc erit sæculi finis. Si autem hæc ita se habent: iam non ignorabimus de eo quod dicit: tunc tradent uos: nec falsum suspicabimur quod ait: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum: dicentes ueritatem huius uerbi nondum esse impletam: quod non est factum quod ait: tunc scandalizabunt multi & inuicem tradent. Nondum enim multi proditores de ecclesia facti sunt & nondum multi falsi prophetae extiterunt multos fallentes: sic & non in ultimis partibus terræ habitantibus propter nomen Christi. Sic et nondum est prædicatum euangelium regni in toto orbe. Non enim fertur prædicatum esse euangelium apud omnes æthiopes: maxime apud eos qui sunt ultra flumē: sed nec apud seres: nec apud orientem audierunt Christianitatis sermonem. Quid autem dicamus de britannis aut germanis qui sunt circa oceanum: uel apud barbaros: dacos: et samatas: & scythas: quorum plurimi nondum audierunt euangelii uerbum: audituri sunt autem in ipsa sæculi consumatione. Aspice enim quod ait &

ait: & prædicabitur hoc euangelium regni in toto orbe in testimonium omnibus gentibus: & tunc erit finis. Si autem uult quis temere dicere prædicatum esse iam euangelium regni in toto orbe in testimonium omnibus gentibus cõsequenter dicere poterit & quod ait: tunc erit finis: iam finem uenisse. Quod dicere temeritatis est magnæ / & hominis non intelligētis: quæ Paulus ad thessalonicenses epistola secunda dicit: dicens. ne quis uos seducat ullo modo quasi instet dies domini: quoniam nisi uenerit primus discessio: & reuelatus fuerit homo peccati: filius interitus: & cetera: non erit domini dies. Hæc secundum simplicem exposuimus traditionem. Si autem debemus secundum quod moraliter supra tradidimus: & hic intelligere moralem tractatum: talia exponemus. Quoniam nā qui uisurus est secundum uerbi dei aduentum illum gloriosum in animam suam: necesse est ut secundum mensuram perfectus sui ad uerbi perfectionem infidias a contrariis operationibus patiat: quasi magnus athleta: & traditus in tribulationes derelinquat. Multæ enim tribulationes iustorum. Et quanto quis iustior uoluerit fieri: tanto magis quasi angustæ & tribulatæ cum affectu abulans uiam in tribulationes icurrat: & tribulatus occidat mundo. Et quantum ad manifestiorem perficitur uisionem uerbi: tanto amplius tribulet. Quoniam nā perfectior inuenitur Christus in eo: ab omnibus odientibus Christum odiet: non tamen a gentibus omnibus secundum carnem: quantum a gentibus spiritualium nequiarum. Ipsa enim implantata manifestatio proprietatum Christi in eo: propter quas & dicitur Christianus: facit eum ab omnibus habentibus spiritum mundum odiri ad perfectionem adhuc Christi amplius: & amplius contendentem. Sed & in dissensionibus & questionibus pauci erunt inter ueritatem plenius attingentes. Plures autem scandalizabunt: & cadent ab ea proditores & accusatores effecti alterutrum propter dissensionem dogmatum ueritatis: quam non omnes apprehendere possunt: quæ causa fiet ut odiant se inuicem. Et cum huiusmodi quonones in plures uenerint: multi quidem erunt non sane credentes de futuris sermonibus. Et quoniam non oportet interpretates prophetas quos pseudo prophetas: quod dicere non peccabit: seducere multos. Valde autem pauci erunt ueritatem inuestigantes. Falsæ autem doctrinæ a proposito ueritatis fontem quidem soluēt: eos autem qui pruriētes sunt aure multiplicabunt: ad delectamentum eorum loquentes iniquitatem legi contrariam. Et tamen nocebunt uerba docetium multorum contraria: ut etiam seruētem dilectionem quæ prius fuerat in simplicitate fidei refrigescere faciant aestimatione cõpationis diuinarum mysteriorum et ueritatis. Sed qui poterit uidēs omnia hæc manere in primo apostolicæ traditionis: et ecclesiasticæ inductionis: proposito: ipse saluabit: et sic prædicatum euangelium in aias omnium: erit in testimonium omnibus gentibus: id est omnibus cogitationibus incredulis omnium animarum.

¶ Secundum Matthæum.

Nillo tempore. Dixit Iesus discipulis suis. Cum uideritis abominationem desolationis: quod scriptum est per Danielem prophetam statim in loco sancto: qui legit intelligat.

¶ Homelia Origenis de eadem lectione.

Numero. XXIX.

Verba prophetæ quæ locutus est de abominatione desolationis futura sunt hæc: & cõfirmabit testamentum multis septimana una: & in dimidio septimane tollet sa-

crificium: & libatio: & super templum abominatio desolationis erit: & usque ad consumationem temporis cõsumatio dabitur super desolationem. Vere quidem cõprehendere sermones Danielis nullius alterius est: nisi spiritus sancti qui fuit in Daniele: ut de septimanis omnem manifestet sermonem: & de abominatione desolationis dicta ab eo. Si autem oportet & nos pauca secundum quod nobis uidetur exponere de hoc loco: dicendum est quoniam septuaginta annos: qui fuerunt post aduentum Saluatoris nostri demonstrare uidetur sermo. Hæc enim septimana quæ propter septem decadas annorum dicitur septimana: cõfirmat testamentum multis: quoniam & apostoli Christi post Ascensionem ipsius orationi: & uerbo instantes a deo illuminabant in omnem scientiam uoluntatis diuinæ scripturarum: & a spiritu sancto. In dimidio autem septimane: id est in tribus & semis decadis annorum sublatum est sacrificium altaris: id est in triginta quinque annis: & impletum est quod fuerat scriptum: in dimidio septimane tollet sacrificium: & libatio. Tunc autem super templum quod fuit in hierosolymis facta est abominatio desolationis templi: & ciuitatis: in eo uidelicet tempore quā uiderunt circumdatam Hierusalem ab exercitu: ut secundum quod prophetauerat Saluator de ea cognoscant: quod appropinquauit desolatio eius. Et hæc desolationis abominationem factā super templum: ab exercitu Hierusalem circumdante dicit propheta usque ad tempus cõsumationis manere: ut cõsumatio fiat mundi super desolationem Hierusalem: & templi quod est in ea. Et ubi sunt qui se dicunt iudeos: & non sunt? Qui dicunt: ædificabitur hierusalem quæ est deorsum priusque sæculi cõsumatio fiat. Cõsumatio (inquit) dabitur super desolationem eius. Si autem & ædificabitur templum ædificabitur ei qui aduersus: & extollitur supra omne quod dicitur deus: aut colitur: ut sedeat in templo huiusmodi ostendens se quasi sit deus quæ dominus Iesus interficiet spiritu oris sui: & destruet illuminatione aduentus sui. Siue ergo placeat quibusdam ædificari hanc Hierusalem super terram: tamen non erit falsum quod dicitur cõsumatio esse data super desolationem ipsius. Si autem oportet & de temporibus aliquid dicere dicimus quoniam in chronicis Phlegitis cuiusdam dicitur si tamen debemus & hunc quasi uera dicentem de templo suscipere: quoniam circa quadragesimum annum a quindécimo anno Tyberii cæsaris facta est destructio hierusalem & templi quod fuit in ea. Deduxerit ergo prædicationis domini fere annos tres: & tempus resurrectionis ipsius: quando per dies quadraginta apparuit illis docebat eos de regno dei: & inuenies forsitan plus minus: quoniam circa dimidium septimane computans per decadas annorum est completum quod dictum est: tolletur sacrificium meum: & libatio quando & super templum abominatio desolationis est facta: quæ cõsumatio enim secundum quod diximus dabitur super desolationem. Si autem constat nobis talis traditio septimane: dicentibus quantum ad dictum impletum esse: quod dictum est: non solum tolletur sacrificium meum et libatio: sed etiam illud quod scriptum est: ut abominatio desolationum super templum contingat: sine dubio manifeste ostenditur aduentus Christi: etiam ex uerbis Danielis prophetæ dicentis: septuaginta septimana: concisæ sunt super populum tuum: & super ciuitatem sanctam ut cõsumet petram

& signetur peccatum: & deleatur iniquitates: & ut addu-
cat iustitia aeterna & ut signetur uisio: & ppheta: & unget
sanctus sanctorum: & cognoscat intelligēs ab exitu uerbi re-
spondere: & edificare hierusalem usque ad Christum du-
cem: septem septimanarum sexaginta duas. Et conuertet: & re-
edificabit platea & murus: & euacuabunt tempora: & post
septimanas sexaginta duas interibit unctio: & iudicium
non est in eo. Cuiusmodi autem: & sanctum corrumpet cum duce
ueniente: & excidit in diluuium: et usque ad finem belli co-
cisi interitus: & confirmabit testamentum multis septimana-
na: & in dimidio septimanarum tollitur sacrificium: & liba-
tio: & pinna usque ad consumationem festinationis. Post
hanc sequitur sermo quem exposuimus sic habens. Et confir-
mabit testamentum multis septimana una: & cetera. Arbi-
tror autem septuaginta septimanas cocisas super populum:
& super ciuitatem sancta: ut consumetur peccatum quatuor
milia nongentos esse annos ab Adam usque ad septuaginta
annos qui fuerunt post dispensationem Christi. Consuma-
tum est enim peccatum populi: propter quod & a deo est
derelictus: & illorum quidem peccatum signatum est: crede-
rium autem iniustitia est deleta: & post deletionem eius: ad-
ducta est in Christo uita aeterna. Sed quoniam lex & prophetae
usque ad Ioanem qui ostendit Christum: propterea puto di-
ctum signari uisionem & prophetiam. Nam quoniam nequaquam
sunt in prophetis uisiones post Ioanem: ideo signata est ui-
sio & prophetia. Signata autem uisione & prophetia unctus est
unigenitus sanctus sanctorum Christus. Quem christum uni-
ctum cognouerunt pphetae: & Daniel: & intellexerunt ali-
quomodo ab exitu uerbi: quoniam uerbo domini coeli firmati
sunt: & ab exitu uerbi respondere in sanctis quod ab initio fue-
runt & prophetis domini. Sed & edificari hierusalem usque
ad Christum ducem transferunt septimanas sexaginta duas:
hoc est primum quidem anni quadringenti nonaginta quae
fiunt per decadas computatae septimanas septem. Post hoc
autem anni quatuor milia trecenti quadraginta: qui fiunt simi-
liter per decadas computatae septimanas sexaginta duas. Post
quos reuersus est Christus & edificauit plateam in qua
sapientia fiducialiter agit: & murum in cuius fastigio pdi-
catur. Euacuata sunt autem populi tempora: propterea quod super-
ditas septem septimanas: sexaginta duas septimanas. Sub-
latum est a populo christus quod fuit in templo: ut iam non
sit iudicium apud eos. Sed & ciuitas: & sanctum corru-
ptum est: cum superueniente postea duce populo illi: siue
Herode: siue Agrippa: hunc enim dicit esse historia iudaeo-
rum. Sed uidere ne putes quod ait corrumptum cum duce ueniente:
referri ad Christum. Vbi enim uoluit ipsum intelligi christum
uniusque nominibus usus est Daniel dicens: usque ad Chri-
stum ducem. Quando autem tacet nomen Christi: corrumptum
introducitur ducem: quoniam defecit dux post Christum:
& dux de foemoribus eius uenit enim cui reposita erant.
Post quem excisus est in diluuium populus: usque ad finem
belli concisi super eos. Sed his accedentibus illis confirmauit
deus testamentum multis in septimana una. In cuius septi-
manae dimidio cessare fecit incensum: & sacrificia: & tem-
plum quod arbitror a pinna noiauit iteriturum: usque ad consu-
mationem in festinatione: quoniam et derelicta est peccatibus eis
domus eorum. Quae autem sequuntur in textu Danielis: sicut po-
tuimus exposuimus. Haec autem omnia uisa sunt nobis ex Danie-
le iuxta interpretationem euangelici textus apponere: ut ma-

nifestem uerbum quod ait: cum uideritis abominationem
desolationis: quod dictum est per Danielem pphetam statim
in loco sancto: quem quod legit intelligat. Nunc autem ipsum textum eu-
gelii daclaremus. Diximus stare quidem in loco sancto abho-
minationem desolationis principem esse: quod Hierusalem circu-
dedit exercitu. Itaque quoniam pessima contigerunt his quod tunc fue-
rat in iudaea: ideo haec futura pphetans populo dominus dicit.
Tunc quod in iudaea sunt: fugiant in montes. Et talia fuerunt quae
contigerunt in tempore illo: ut ita dicamus: ut qui esset super templum
domus: non haberet tempus descendere: & tollere aliquid de do-
mo sua: & qui in agro erat non posset reuerti in ciuitatem.
& tollere uestimentum suum. Et non erat tunc tempus misericor-
diae: neque super praegnantes: neque super lactantes: neque super infantes
earum. Ideo dicit: quantum ad uerba dico. uah praenatiibus et
nutrientibus in illis diebus. Et quasi ad iudaeos loquens: quod
arbitrabantur in sabbato non oportere: uel agere: uel ambulare
uia amplius quam sabbati iter: ideo dicit. Orate autem ne fiat fur-
ga uestra hyeme: uel sabbato. Non solum enim in sabbato:
sed et in hyeme pessimum erat salutem querere per figuram. Re-
fert autem ab his quod iudaicam historiam conscripserunt: de illis quod
tunc contigerunt: quoniam tribulatio magna facta est populo: qualis
numquam fuit ab initio mundi usque ad tempus Christi: sed nec po-
test fieri potest: ut alia eis contingat. Propterea quod ausi sunt
manus inferre in uerum Christum dei: cuius mysterium et
nomen ueneras David: dicebat de Saule persecutore: & occi-
dere se uolente non iniciam manus meas in Christum dominum.
Praecisionem autem dierum illorum futuram: propter electos dei quod
credunt in Christum abbreviationem intelligimus dierum illorum.
Tunc autem in magna calamitate populo constituto: & electus
qui sunt in iudaea pericula patientibus: multi seductores di-
cebant: ecce hic Christus: ecce illic. Quos obseruare docēs
discipulos suos: dicebat tunc. Si quis uobis dixerit ecce hic
Christus: ecce illic: nolite credere. Surgent enim pseudo Chri-
sti: & pseudo pphetae & dabunt signa magna: & prodigia.
Dicere autem quis potest: aut Simonem magum quod dicebat se esse
uirtutem dei magnam: aut si quis et similis fuit: seducere uo-
les si possibile esset: & electos. Haec praenantes diximus non
adiicientes in hoc loco aliam expositionem: nisi eam quae secundum
textum est: propter eos quod traditioni simplici delectatur: ut qui
uident eis utilia diceremus. Quoniam haec dominus futura pro-
phetas praescius ueritatis exposuit. Si autem oportet propter
eos qui uolunt: & possunt accedere uerbo ad altiora. repli-
cemus ab initio proposita euangelii uerba: & secundum quod posui-
mus: exponamus eadem iterum spiritualiter. Et primum quidem
suscipiamus uerbum de abominatione desolationis statu-
tem in loco sancto. Debet enim qui legit diligens esse: &
intelligere ut non seducatur a desolationis abominatio-
ne. Locus igitur sanctus intelligibilis est omnis dictio scri-
pturae diuinae quam locuti sunt sancti prophetae qui fuerunt
a saeculo: Moyses: & post eum ceteri. Non solum autem:
sed etiam dictio euangelistarum: uel apostolorum Iesu
Christi. In hoc ergo loco sancto omnium scripturarum
tam ueteris testamenti quam noui antichristus quod est fal-
sum uerbum stetit frequenter per hoc ipsum quod stare ui-
detur in scripturis diuinis. ostendens se quasi sit deus: &
quasi ipse sit Christus dei uerbum: & ipse est abomina-
tio desolationis. Est enim frequenter uidere in argumēta-
tionibus impiis dogmatum apud haereticos hanc abomi-
nationem desolationis: id est antichristum: uerbum falsum abho-
minationem

minationum desolationem a deo omnem hominem qui
accepit eam in se abominationem aduersantem ueritati: ex-
tollentem se super omne uerbum quod est extra eum quod annu-
ciat esse uerbum dei: extollentem se & super omne quod unus-
quisque hominum colere uult: siue uere siue mendaciter. Nam
unusquoque haereticum dogma non solum ueritati aduersat:
sed etiam ceteris dogmatibus similiter falsis. Et quoniam sic ex-
tollitur ut etiam in templo scripturarum sedeat: per ipsum tem-
plum id est per ipsas scripturas uolens se ostendere quoniam ipse
uere est deus uerbum. Saepe ergo qui diuinas legit scriptu-
ras intelligit eas: maxime quoniam uiderit abominationem deso-
lationis secundum ea quae diximus: statim in eo quem exposui-
mus loco sancto sanctarum scripturarum. Qui autem intellexerit
eum: destruet uera traditionem (id est illuminationem) adue-
tus Christi quod est ueritas: eum uerbum qui in alieno loco san-
cto stare uidetur: & intelligens talem abominationem deso-
lationis irritam faciet eam: et eiiciet a loco sancto in quo
stare uidetur: maxime autem destruet eum Christus qui loqui-
tur in eo uerum lumen. Iste autem Christus si in aliquo loqua-
tur uolenti audire & prodicari non infirmatur: sed omne
falsum uerbum quod est abominatio desolationis stans in
loco sancto: & sedes in templo dei quod est antichristus
interficiet spiritu oris sui per eos qui se praebuerint capaces
ipsius. Quod uerbum falsum frequenter non stat sed etiam
sedet in templo: quando quasi rationabiliter & bene constru-
tum uidetur. Qui autem uident hanc abominationem deso-
lationis ita ut possint de ea dicere: non enim ueritas est
ignoramus: in eo dum legunt intelligentes quae uera sunt fu-
giant falsum: & recedant. ubi eos mendacium comprehendere
non ualebit. Non autem potest comprehendere mendacium eos
qui ex iudaea littera fugiunt ad spiritualia & intelligibilia:
& sublimes ueritatis montes. Ut autem intelligamus fugiant
in montes: accipe exemplum quod dicitur manifeste de fu-
ga laudabili: quale est quod ait Apostolus. Fugite fornicationem.
Et quod ait sapientia. Quasi a facie serpentis fuge
peccatum. Vel quale est quod in mysterio dicit Rebecca Ia-
cob. Ecce Esau frater tuus minatur occidere te. Nunc ergo
fili audi uocem meam: & surgens: fuge ad Laban fratrem
meum in carran: & habita cum illo aliquot dies donec auer-
tatur ira fratris tui. Et omnis abitor: qui filius est Iacob:
opera consumans Iacob: intelligens omnem morem odi-
bilem deo: quod est Esau: fugit quasi intelligēs. Si autem non fu-
giat eum quod fornicarius est: & pollutus sicut Esau: & quasi
non fugiens Esau: sed cohabitans ei: non fit filius Iacob quod
fugerat eum. Ipse autem Iacob habitans cum Laban utiliter
sibi & dispensationi quae erat secundum deum abscondit cor suum:
ut non annuntiaret eis: quoniam fugiebat: et fugiebat ipse: & omnia
eius. Bonum est ergo fugere etiam a Laban: a consiliatore
carnalium qualitatum in quibus habitatem non oportet per-
manere in eis: sed fugere cum omni domo sua. Nam & si
uoluerit persequi post eum: deus illum auertet a fugienti-
bus eum: ut et si comprehenderit eum postmodum aliquando nihil
mali facere ei possit: fiducialiter praenuntiati. Apud quem in-
ueneris deos tuos: non uiuat in conspectu fratrum nostrorum:
cognosce quid tuorum est apud me: & accipe: nec enim co-
gnosci poterit aliquid apud Iacob de rebus Laban. In his er-
go euangelicis dictis: quae in praesenti tractamus: impantur
ut qui cognoscunt abominationem desolationis statim
in loco sancto: intelligunt in eo dum legunt ut fugiant in mo-

tes. Qui ergo in tali iudaea quam diximus: id est in uetustate
litterae constitutus habetur: fugiat in montes spiritualium
nouitatum. Et si quis inuentus fuerit ascendisse super templum
uerbi: & stare in fastigio adificationis eius: non descendat
inde occasione: ut auferat aliquid de domo sua: & uadat. Ni-
hil enim opus habebit manens in templo: & abstinens se ne:
quando inde descendat. Et si fuerit quis in agro: siue in eo in
quo absconditus est thesaurus sicut dominus ait in parabola qua-
dam: aut qualis fuit ager ille Iacob plenus cui assimilauerat
eum benedicens pater ipsius: & dicens: ecce odor filii mei
sicut odor agri pleni quem benedixit dominus. In quo agro secundum
spiritales benedictiones legis: benedicti omnes qui secundum legem
uixerint: dicite scriptura. Benedictus tu in ciuitate: benedi-
ctus tu in agro. Qui ergo est in tali agro totius plantationis
quam plantauit pater coelestis non reuertat retro. Non enim
timor ille qui mittit manum in aratrum: & reuersus fuerit
retro non est aptus regno dei: sed etiam quod in agro est quem
tradidimus: & reuersus fuerit retro: causa eorum quae oportue-
rat obliuisci: sine dubio incurreret in abominationem deso-
lationis: id est in seductionem uerbi mendacis. Et maxime si
spoliauerit se uestimentum suum uetus: id est ueterem hominem
cum actibus eius: & iterum conuersus fuerit retro: tollere uesti-
mentum suum. Diligenter ergo debemus attendere ne forte
aliquid eorum quae sunt deorsum: & sunt in domo uelimus
descendentes tollere: aut relictum uestimentum retro repe-
re relinquentes agrum & conuersi retro cum debueramus aut
petere ea quae sunt priora: & obliuisci posteriora: & neque stare
in aliqua regione illa: sed in monte saluari: ut non comprehē-
damur cum his qui sunt combustis: propter quod in fodomis
sunt comprehēsi. Uah autem praenantiibus & nutrientibus in
illis diebus. Quoniam sunt & aliqua anima concipientes
generationes: manifestauit ppheta dicens. A timore tuo
domine in utero concipimus: & parturimus: et peperimus spi-
ritu salutis quem fecisti super terram. Sicut enim in praenati-
bus formatur & figuratur semen: sic & in anima quae suscipit
uerbum: paulatim formatur & figuratur conceptio uerbi in
eo. Et hoc puto dicere Paulum ad galathas. Filii mei quos
iterum parturio donec formetur Christus in uobis. In epi-
stola ad Timotheum dicit item: saluadam mulierem per
filiorum generationem: si permanserit in fide: & dilectione: &
sanctitate cum castitate. Quae est autem haec mulier: nisi anima
quae uerbum concipit dei & ueritatis: & parit opera bona
similia Christo: Irrationabile autem est asserere de sensibili
generatione dictum quod ait: mulier seducta in pernicia-
tionem facta est: salua autem erit per filiorum generationem si
permanserit in fide: & dilectione: & sanctitate cum castitate.
Anima ergo quae nouiter suscepit uerbum: & adhuc
praegnans constituta: necdum fructificauerit in eo in utero
intelligibiliter habentes: non possunt sustinere stantem in
loco sancto aduersantem ueritati sermonem: neque stare quo-
minus seducant per suasionibus eius. Propterea si aliquando ab-
ominationem desolationis secundum quod tradidimus stantem
in loco sancto uiderit anima in utero habens quae nec-
dum fructificauit ex uerbo: incurrat in uah quod domi-
nus dicit: uah praenantiibus. Proiciet enim conceptio-
nem: & euacuabitur a spe quae est in actibus ueritatis. Sed
& si uideatur formatum & fructificatum uerbum: non
autem fuerit enutritum sufficienter augmentibus & ma-
gnam facientibus eum nutrimentis: sed manserit im-

maturum: fm similitudinem fugientis factum est: super huiusmodi generationes ueniet quod super fugientes. Si autem sicut in multis exemplariis scriptum est: uah fugientibus. dicendum est qm animae quae lactantur adhuc: ad qs dicit Apostolus lac nobis potum dedi non escam: nondum enim poteratis: sed nec usq; adhuc potestis: adhuc enim estis carnales. Dicit autē & alibi: facti estis opus habentes lacte & non solida esca. Omnis enim qui lacte alitur imperitus est uerbo iustitiae: paruulus enim est. Istae sunt ergo animae quae propter infirmitatem: & quia facile seducuntur: non possunt in se docibilibus permanere a cōspectu abominationis desolationis stantis in loco sancto. Seductae enim consentiunt uel utpote deo. Et est uidere haereticorum ecclesias plenas de lamentandis praegnantibus: uel nutritibus: uel fugientibus. Plurimae enim animae: quae in ecclesia praegnantēs fuerūt: aut nutrites: aut fugientes fuerūt seductae a desolationis abominatione: & seductae ab eo uerbo falso qui stat in loco sancto per falsam traditionem dogmatum peruersorū: abominationis illius susceperūt uah: quod a dño factum est. Uah in utero habentibus & nutritibus. Non autē quādoquē sed in diebus illis abominationis desolationum. Omnis enim qui audit uerba iniquitatem in excelsum loquentium: & suscipit ea: in diebus eius illae abominationis desolationis subditus fit. Orate autem ut ne fiat fuga uestra hyeme: uel sabbato. Est enim sicut diximus quaedam fuga hominum fm praecipuum uerbi: ut qui fugit quae fugere oportet: melior fit eo qui non fugit: sed semetipsum subditum facit: perdentibus aīam malis. Quod est autem constituta fuga atq; laudabilis: manifeste docet Apostolus: dicens. Fugite fornicationem. Fugit autem fornicationem qui oīm occasionem irritantem & prouocantem ad fornicandum enitat: & neq; inuenibus in fabulis iuuenilibus cōmiscetur in quantum potest: ne forte consumatur pereas: neq; descendit ad consuetudines eorū talium: sed auertit se omnino ab huiusmodi hominum concitationibus. Qui uult fugere fornicationem: audiat & illud qd dicitur. Cum saltatrice noli assiduus esse: ne forte confundaris in desideris eius. Fugit autem fornicationē abundantiū: qui accendentes & excitatrices feminis escas in quantum ualeat euitat: & uiuino si potest fieri non utatur: donec transeat feruentior aetas. Si autem utitur: modico utatur: fm apostolicum praecipuum: dicens. Timothae iam noli aquam bibere: sed uiuino modico utere propter stomachum tuum: & frequētes tuas infirmitates. Et quid plura? Ille est qui fornicationem fugit: & semper fugam istam laudabilem operatur: quae a deo fugere non pmittit. Operatur autem hanc fugam qui promptus est ad fugiendum fornicationem. Et non solum fornicatio nobis est fugienda: sed & omne peccatum. Ideo bene dixit scriptura quasi a facie serpentis: fuge peccatum. Frequenter autem conuenit fugere ab antichristo uerbo: & falsi nominis scientia: maxime quando necdum sic idoneus est homo: ut habeat in se dominum operantem: qui interficit spiritum oris sui persuasiones mendaciorū: nec ascendit ad tantum altitudinis ut habeat in se eum qui destruit illuminationem aduentus sui oīm persuasionem ueri: similitudinem ueritatis habentem: & assimilantem se ueritati. Qui autem fugit: debet cognoscere etiam locum ad quem fugere de-

bet: & otare etiam propter tempus: ut non in eo tempore fugiat: quod est aduersarium fugae. Loca ergo fugientibus erunt montes quos christus ostendit: dicens. Tunc qui in iudaea sunt fugiant in montes: & qui fugiant in istos montes dicant psalmum graduum sic habentem. Leuauit oculos meos in montes unde ueniet auxilium mihi. Ideo autem tollit oculos suos in montes: quia scit abundantiam quae est in montibus illis. propterea dicit: fundamēta eius in montibus sanctis. Et si fugerit in montes quos praecipit dominus: ueniet ad locum sanctum in quo factus & uidens uisum illum magnum dicit: qd dictum est. Transiens uidebo uisum hūc magnum. Et qui huiusmodi est audiet. Solue calciamentum pedum tuorū: locus enim in quo tu stas terra sancta est. Fugiant ergo in mōtes qui fugiunt fm dei mandatum. Quoniam ergo in tranquillitate animae cōstitutae: possunt impetrare fugam salutis: hyeme autem comprehendente incurrūt in eos quos fugiunt: ideo orent ut ne fiat fuga eorū hyeme uel sabbato: si qdem uigilauerit christus in eis. Si autem obdormierit: tunc descendens procella uenti in stagnum: descendet et sup eum q fugit: quia nō lesus fugit cum ipso: ostēdens ei fugam operum uiae. Tamen si descēderit aliquis procella: & hyemem fuerit operata: oret quis: et suscitetur oronibus suis christum ut imperet uento & mari: ut tranquillitate facta iterum fugiat: ut nō comprehendatur a fornicatione: aut auaritia: aut a gloria uana: aut ab aliquo malo persequēte se: uel ab ipsa abominatione desolationis: id est dogmate falso. Orate ut ne fiat fuga uestra hyeme uel sabbato. Deus in sex diebus fecit opera mundi: & requieuit in sabbato. Requieuit autem ab operibus mundi quae facere cepit. Opera autem iustitiae semper sine initio operatur & operabitur sine fine. Sic & hominum genus ante christi aduentum operati sunt omnes opera mundi: & nemo requieuit ab eis: sabbatizās iugiter ab operibus bonis. Veniens autem dominus noster sabbatum nostrum & requies nostra attulit nobis requiem sabbati sui: ut sicut ille requieuit in sabbato ab operibus mundi: non autem requieuit ab operibus iustitiae: sic & nos per ipsum sabbatizemus ab operibus mundialibus: & carnalibus: & nociuis: opera autem iustitiae semper exerceamus. Quoniam autem ipse nobis allaturus fuerat huiusmodi sabbatū in quo nullum opus faciamus seruile: testatur & ipse per prophetam dicens de indignis iudeis ita. Donec iurau in ira mea: si intrabunt in requiem meam. Et iterum Lamech nomen imponens filio suo Noe in mysterio christi: ita dixit de eo: & uocauit nomen eius dicens Noe: qm hic dabit nobis requiem a meroribus nostris: & ab operibus manuum nostrarū: & a terra quam maledixit dñs. Omnis ergo qui uiuit in christo semper in sabbato uiuit: & in requie requiescens ab operibus malis: operatur autem opa iustitiae incessanter. Multum autem nomen christi habentes non gratiam: ecōtra sabbatizant ab operibus bonis: operantur autem opera mala. Mediocres autem interdum dimittunt sabbatissimum operum malorū: & sabbatizant ab operibus bonis: nō bona operantes sed mala. Quidam autem & ab opibus malis sabbatizant: non autem exercent opa bona: cum oporteat non solum mala fugere: sed etiam bona exercere. In tali ergo sabbato operum bonorū quādo bona opera nō facit homo christianus: iubet nos christus orare ne fuga nostra

nostra fiat in illo. Cessante enim te ab operibus bonis: si qdem steteris ante faciem abominationis: & ultro te subdideris ei uoluntarie: mortuus es gladio uerbi mendacis. Si autē uolueris fugere: & abominatio desolationis secuta fuerit te: sine persecutionibus suis franget te quia nō operatur in te uirtutem patientiae opera tua bona. sine seductionibus suis capiet te qm intelligentiae lumen non operatur in te opera tua bona. Nemo enim in tali periculo falsi dogmatis facile superatur & fallitur: nisi qui nudus est ab operibus bonis. Propterea & Apostolus dicit de ipso periculo. Pro eo q charitatem ueritatis non acceperunt dabit illis operationem erroris ut credāt mendacio ut indicētur homines qui nō crediderunt ueritati: sed cōfesserunt iniquitati. Cum autē uiderimus abominationē desolationis quae dicta est per Samuelem pphetam stantem in loco sancto: uidebimus et magnam tribulationem instantem: qualis facta nō est ab initio mundi usq; ad illam ipsam: neq; fiet postea. Quae enim maior tribulatio q uidere fratres nostros seduci propter sanctum locum a desolationis abominatione stāte in eo? Et si qdem amici alicuius aut proximi mors corporalis magnam operat tribulationem ei qui nō fuerit meditatus ut sufferat eam: qualem putas tribulationē ei qui non cōpatitur quando unum passum fuerit mēbrum: & ei qui uiderit quando scandalizatus fuerit aliquis frater: si autem & quis uiderit seipsum moueri & cōturbari a desolationis abominatione quasi nō sit abominatio desolationis: & uiderit se periclitari propter dilectionem quā habet in sanctum locum: ita ut pene cōsentiat ei abominationi tanq sit deus: et tradat semetipsum abominationi quasi deos: quomodo putas eum tribulari magna tribulatione: qualis non fuit ei ab initio ex quo uenit in mūdum usq; ad illud tēpus? Sed nec alia tribulatio talis eum poterit cōprehendere aliquando. Et maxime si quis trahitur ut aestimet ab hominationem stātem in loco sancto nō esse abominationem desolationis: sed deum uerbum. Adhuc autem & si quis manifeste qdem uideat abominationem desolationis stātem in loco sancto: & si sequatur eam accipiens sibi excusationem de diuinis scripturis quasi indifferentet liceat christianitatem negare dicens. denegationem nō esse denegationem: & escas imolatorum quasi nihil nocentes manducanti fuerit arbitratus proferēs de scripturis exempla: & quia indifferentet licet in uno eodemq; tēpore mulieribus cōmisceri diuersis: quasi & patribus ista facientibus olim. Omnibus istis peccatis maius est abominatio desolationis: id est uerbum quod in loco scripturarū sanctorum cōsistit iniquitatem in excelsum loquēs & psumas a creatore discedere: qui solus & uerus est deus: & credere altero nescio cui deo super istum cui nullus similis est: cum talis noster Saluator dicat: pater qui misit me maior me ē. Magna ergo tribulatio generatur a desolationis abominatione stante in loco sancto: ita ut talia dicantur de ea. Et nisi abbreviati essent dies illi: non esset salua facta omnis caro. Propter electos autē abbreviabunt dies illi. Tanta autem: et sic magna in illa abominatione desolationis fit tribulatio: ut deus operetur abbreviationem dierū tribulationis illius: superfluum eorū praedens: quod addit a desolationis tribulatione: & abominatione. Aliter enim nō est possibile ut sanetur omnis quae saluanda est caro:

nisi acceperit abbreviationem a deo. Dies enim intelligitur praecipua & dogmata ueritatis: posita in scripturis ad illuminationem intelligentium animarū. Omnis autem intellectus a scientia falsi nominis uenientes: qui addunt sermonibus scripturarum & coniungunt intelligi mihi additamēta esse supra magnitudinem naturalem dierum scripturae: quod additamētum bonus deus abbreviat per quos uult. Et quotienscūq; uideris aduentu uerbi ueritatis in sensu tuo praecidi altitudines: extollēs se aduersus scientiam dei: totiens intellige abbreviatos dies tribulationis: & circūcisos: superfluum magnitudinem: quā contra naturam abominatio desolationis semper supaddit diebus domini qui sunt in scripturis. Et propter electos abbreviantur dies illi: ut uidētes in sensu suo praecisionem superfluitatis dierū: & remanētē illam solummodo lucem quae fm uerbum est ueritatis nihil patiatur a desolationis abominatione. uel ab eo quod additum fuerat super ueros & naturales dies scripturarū. Tūc quis uobis dixerit Ecce hic christus: ecce illic: nolite credere. Exurgēt enim pseudo christi & pseudo pphetae: & dabunt signa magna: & prodigia ita ut in errorē inducant si fieri potest et electi. Ecce praedixi uobis: ecce in solitudine est nolite exire: ecce in domibus: nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente: & apparet usq; ad occidentem: ita erit aduentus filii hominis: Vbiq; enim fuerit cadaver: illic cōgregabuntur aquilae. quoniam diximus abominationem desolationis stantem in loco esse mendacii uerbum: quod in loco scripturarū sancto stare uidetur. Dicit aliquis. Et quomodo quasi nō stāte ea illic ita dicit aliquis discipulus christi: Ecce hic xps: ecce illic. Alius autē dicit: Ecce in solitudine est: alius autē: ecce in domibus? Vide ergo si ad haec dicere possimus quod ait: Ecce hic: ecce illic. qm ecce hic: ecce illic nō extra scripturam foras aspiciendum est. Dicit enim qui seducere uoluerit nos: & defendere cōtraria ueritati. Ecce hic christus: demonstrans uerbi gratia hunc euāgelii locum. Alterius autem erroris auctor dicit. Ecce hic christus: ostēdens ad exēplum alterum textum qui uidetur defendere mendacii illius uerbum quod proposuit uindicare: & sic ex lege & pphetis: & ex apostolis: proferunt unusquisq; quae uidentur defendere mendacium illud: utpote ueritatem: uel sic impletur quod ait: Ecce hic christus: ecce illic: ostēdens non Christum: sed aliquem fictum eiusdem nominis: ut puta: fm Marcionis doctrinam: & fm traditiones Valentini: aut Basilidis lōgam fabulositatem: aut fm Apollinis aduersus Paulum testimonium falsum. Erunt autē & alii plures qui dicturi sunt discipulis: ex diuinis scripturis: coniungentes eis suum ppiū sensum. Ecce hic christus: ecce illic. Si autem dixerint uobis Ecce in solitudine: nolite exire. Ecce in domibus: nolite credere. Quidam enim secreta proferēs dicunt: ecce in solitudine. Quādo enim secreta: & nō uulgatas scripturas proferūt ad cōfirmationem mendacii sui: uidentur dicere. Ecce in solitudine uerbum est ueritatis. Secreta enim scripturae: rectae solitudines appellātur: in quibus aut pauci sunt credēs: aut nullus. Quotiens autem canonicas proferunt scripturas: in quibus omnis christianus cōsentit: & credit: uidetur dicere: Ecce in domibus uerbum est ueritatis. Sed nos illis credere non debemus: nec exire a prima & ecclesiastica traditione: nec aliter credere: nisi quē admodum per successio-

nem ecclesie dei tradiderunt nobis: Vel sic eorum uerborum falsorum pfectores quidam: quidem nec ab initio simulant scripturas: & sic fallere temptant. Ideo aestimo eos semones qui sunt omnino extra scripturam: ostendere uolens dixit. Si dixerint uobis: Ecce in solitudine est: nolite exire de regula fidei. Eos autem qui ad scisma simulant diuinas scripturas: ostendere uolentes dixit: Si dixerint uobis Ecce in domibus: nolite credere. Quodcumque pfecti fuerint de scripturis: & de mysteriis quae sunt in eis ad demonstrationem: nolite credere quae dicuntur. Veritas enim similis est fulguri egredienti ab oriente: & apparenti usque ad occidentem. Qualis est ueritas ecclesiae dei: ab ea enim sola sonus in omnem terram exiit: & in fines orbis terrae uerba eorum: & uelociter currit sola uera ueritas dei.

¶ Secundum Matthaeum.

In illo tempore: Dixit Iesus discipulis suis: Si cut fulgur enim exit ab oriente: & apparet usque ad occidentem: ita erit & aduentus filii hominis. Et reliqua.

¶ Homelia Origenis praefbyteri de eadem lectione. Quae est. XXX.

Sic debemus & illud quoniam ueritatis fulgor non aliquo quidem scripturarum loco apparet: ex alio autem scripturae loco non defenditur: sed ex omni loco scripturae: id est siue ex legis: siue prophetarum: siue ex euangeliorum: siue ex apostolorum scriptura defenditur. Et exiens hic fulgor ueritatis ab oriente (id est ab initiis Christi) apparet usque ad dispensationem passionis ipsius: in qua est occasus ipsius. Et huic talis fulgori similis est filii hominis aduentus (id est uerbum ueritatis) Et sic autem intelligere possumus quod ait. Exit ab oriente: & apparet usque ad occidentem: Christus uerbum esse & ueritas: & sapientia ostenditur a primo initio creaturae mundi usque ad nouissimam apostolorum scripturam. Id est a Genesi usque ad apostolicos libros: post quas nullis scripturis ita credendum est sicut illis. Aut ita quoniam lex & prophetae usque ad Ioannem: in quibus est fulgor ueritatis. Et oriens quidem est lex: occidens autem finis legis Ioannes. Sola autem ecclesia neque subtrahit huius fulgoris uerbum: & sensum: neque addit quasi prophetiam aliud aliquid. Sed si oportet subtiliter querere quod non singulariter dicta est oriens: neque singulariter occidens: sed ita ab orientibus usque ad occidentes. Dicemus quoniam una oriens: & una occidens: lex & prophetae usque ad Ioannem. Alia oriens usque ad occidentem: Christus Iesus usque ad Paulum: cui nouissimo apostolorum quasi abortiuo apparuit Christus. Considera autem & hoc quoniam unam superius diximus abominationem desolationis quae dicta est per Danielem prophetam statim in loco sancto: superaddit autem quasi de multis. Exurgit enim pseudo-christi. Generaliter enim unus est antichristus: species autem illius multae: tanquam si dicamus mendacium generaliter unum est: secundum differentias autem falsorum dogmatum inueniuntur multa esse mendacia. Si enim mendacium nihil differt a mendacio: puta Basilidis: aut Marcionis: aut Valeriani: aut Appellianae: aut aliorum quorum similitudo: unum uidetur esse mendacium. Si autem secundum diuersa dogmata metuantur: multi sunt qui exurgunt. Hi enim sunt antichristi: & quicunque post eos surrexerint. Si uero autem ueri Christi: & unius facti sunt qui a saeculo fuerunt sancti prophetae pronuntiantes Christi passiones: & postmodum glorias eius futuras. sic mihi intellige secundum unum: quoniam pseudo-christum multos eius falsos prophetas. Non ergo alicuius unius mendacii doctores: sed omnium pseudo-prophetae sunt illius antichristi cuius falsos sermones praedicat quasi ueros: et docent. Secundum haec ergo quae diximus: qui ecclesiastice docent uerbum: prophetae sunt Christi. Qui autem Marcionis: uel alicuius eorum praedicat uerbum falsum: pseudo-prophetae sunt antichristi eius: qui est secundum Marcionem (id est illius mendacii quod introduxit Marcion) & alii falsi prophetae sunt mendacii illius quod est secundum Basilidem. Alii uero illius quod est secundum Appellianum. Similiter dices et de praedicatoribus singularum haeresum. Omnia enim persuasoria quae proferuntur ad defensionem Antichristi uerbi: signa sunt illius antichristi & prodigia quoniam suggeruntur a sapientissimo omnium bestiarum terrae serpente: & a magno sensu principe Assyriorum signa sunt magna: & prodigia: ut in errorem inducantur si possibile est etiam electi. Exaggerationis autem sermo est dicens: Si possibile est. Non enim pronuntiauit: neque dixit: ut in errorem mittantur etiam electi: sed ostendere uult quoniam frequenter ualde persuasorii sunt sermones haeticorum: & commouere potest etiam eos qui sapienter audiunt. Sed praedicante nobis omnia saluatore neque in solitudinem exeamus: neque qui profitentur Christum in domibus esse credamus. His autem quae diximus adiciamus adhuc: quoniam omnis sermo profitens se esse ueritatem cum non sit ueritas: siue apud gentiles: siue apud barbaros: aliquo modo antichristus est: uolens seducere quasi ueritas: & separare ab eo qui dixit. Ego sum ueritas. Propterea non debemus attendere eis qui dicunt: Ecce hic Christus: non autem ostendunt eum in ecclesia quae plena est fulgore ab oriente usque ad occidentem: quae plena est lumine uero: quae est columna: & firmamentum ueritatis: in qua tota totus est aduentus filii hominis dicens omnibus qui ubique sunt. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus uitae usque ad consumationem saeculi. Et ubicumque fuerit quod secundum est dispensationem passionis eius: cadauer eius: qui ideo cecidit ut erigat eos qui ceciderunt: illi lucum congregabunt: non qualescumque: sed aquilae discipuli. De quibus etiam propheta dicebat. Pennigerabunt sicut aglae: & current: & non laborabunt: & ibunt: & non esurient. Et Salomon in prouerbiis assimulat eum qui in deo est diues: dicens. Paratae sunt ei penae sicut aquilae: & conuertetur in domum praepositi sui. Et uide quoniam non dixit. Ubicumque fuerit cadauer: ibi congregabuntur uultures: aut corui: sed uolens ostendere magnificos: & regales esse omnes qui in passionem domini crediderunt: proprie dixit. Vbi fuerit cadauer: illuc congregabuntur & aquilae. Statim post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur: & luna non dabit lumen suum: & stellae cadent de caelo: & uirtutes coelorum mouebuntur. Et tunc parebit signum filii hominis in caelo: & tunc plangent se omnes tribus terrae. Considerantes maiores propositiones incurrere est sensus hominum etiam eorum qui plurimum in sapientia pfecterunt: praeter alios: age: discutamus sermonem. Primum quidem quaerentes quae facile recipi possunt ad expositionem euangelici textus quasi domino in ipso prophetante: deinde regremus quae sit ueritas horum uerborum: secundum eos qui altius: & subtilius esse aliquid arbitrantur in uerbis: seruantes consequentiam moralium traditionum:

etiam in his quae admodum supra. Dicit ergo aliquis. Quae admodum in magnis ignibus succendi incipientibus: tenebrae ex fumo plurimo uidentur extolli: sic in consumatione mundi ab igne qui accendendus est obscurabuntur etiam luminaria magna: ut sole obscurato consequenter obscurati solis etiam luna impedita nec a sole percipere lumen: nec proprium lumen dare sinatur. Et sic necesse est comprehendant mundi naturam primum tenebrae magnae. Sic autem permarefcente stellarum lumine reliquum earum corpus crassius factum: non ualeat exaltari sicut primum cum a lumine ipso portatum extollebatur: cadet de caelo. His accidentibus consequens est: coelorum rationabiles uirtutes patietes stuporem commotionem aliam quam pati: & conturbari: remotas uidelicet a primis functionibus suis. Ita qui haec sic intelligit esse: adiciet quia filii hominis in quo coelestia facta sunt quae in coelis erant: & quae in terris tunc apparebit ut puta uirtus quam operatus est filius suspensus in ligno: & in caelo maxime fulgebit signum ipsius: ut homines ex omnibus tribubus qui prius non crediderunt christianitati annuntiata: adhuc autem male de ea dixerunt: tunc recognoscetes per signum illud manifestatum: plangent se: & lamentabuntur propter ignorantiam suam: atque peccata quia uerbum domini non receperunt. Alius uero aliter arbitrabitur de his uerbis: quoniam sicut haec uerba: demonstrant nec per ignem fiet mundi corruptio: sed per defectionem ipsius. Et alius utitur exemplo: quoniam sicut deficiente lumine lucerna paulatim minuitur lumen: sic coelestium luminum deficiente nutrimine: sol obscurabitur: iam non habens super se uenientia spiramenta ab eis. Maiore autem luminari haec patiente. multo magis & luna nec ipsum poterit exhiberi splendore igneum illum: & secundum defectiones suas apparetem. His ergo contingetibus super solem: lumen etiam stellarum deficiet ut quod remanserit in eis quasi terrenum cadat de caelo: & omnes coelorum uirtutes: his accidentibus mouebuntur. Sicut enim in dispensatione crucis: sole deficiente tenebrae factae sunt super omnem terram: sic & signo filii hominis apparete in caelo deficiet solis lumen & lunae: adhuc & stellarum: quasi consumptum a multa uirtute signi illius. Quo apparete: quae tunc in terris remaserint tribus plangent se. Utitur ad haec exemplo Esaias propheta: dicens hoc modo. Ecce dies domini insaniabilis uenit: ira & furoris ponere orbem terrae desertum: & peccatores perdere ex ea. Stellae enim coeli & orion: & omnia ornamenta coeli non dabit lumen suum: & obscurabitur in oriente sol: & luna non dabit claritatem suam. Et praecipiam orbi terrae mala: & impiis peccata eorum. Item & de Ioel talia. Ante faciem eius confundetur terra: & mouebitur coelum. Sol & luna contenebri: cati stellae non dabunt lumen: & dominus dabit uocem suam: ante faciem uirtutis suae: quia ualida sunt castra eius nimis: quoniam fortia sunt opera uerborum eius. Item: Et dabo prodigia in caelo: solum: & in terra sanguinis: & ignis: & uaporum. Sol conuertetur in tenebras: & luna in sanguinem priusquam ueniat dies domini magnus: & praedictus: Et his similia multa inuenies in scripturis: si nihil aliud in locis euangelicis aspicere uolueris praeter simplicia uerba. Nam & secundum hoc quod dicit: tunc plangent se omnes tribus terrae: quasi nulla habens opus interpretatione: accipies de propheta Zacharia talia uerba. Et erit in illa die quaeram

auferre omnes gentes quae ueniunt super Hierusalem: & effundam super domum David: & super omnes habitantes in Hierusalem spiritum gratiae & miserationis: et respicient ad me propter quod saltauerunt: & plangent super se planctum sicut super dilectum: & dolebit dolore: sicut super primogenitum. In illo die magnificabitur plactus super Hierusalem: sicut plactus maligranati in campo excisi: & plangent se terra per tribus: tribus domus David seorsum: & mulieres eorum seorsum. Tribus domus Nathan seorsum: & mulieres eorum seorsum. Tribus domus Leui seorsum: & mulieres eorum seorsum. Tribus domus Symeon seorsum: & mulieres eorum seorsum. Omnes tribus quae subrelictae sunt seorsum: & mulieres eorum seorsum. Videbitur ergo quibusdam usque hoc interpretationem debere perducere: & nihil discutere supra textum. Quoniam autem qui loquitur de scripturis diuinis debet curare non solum simplices ut negligat causa eorum illos qui possunt abundantius sustinere uerborum subtilium naturam: ne forte falsae sint traditiones huiusmodi: & nihil tale: quale debet esse quod a deo dici debeat de huiusmodi rebus. Propter huiusmodi ergo uiros: pauca quaedam secundum quod possumus moraliter exponemus. Dicent autem huiusmodi homines. Quomodo potest dici de sole: quoniam obscurabitur lumen eius: quando Esaias propheta pfectum aliquem solis in consumatione fore declarat: hic autem sermo ademptionem? Similiter & de luna Esaias quidem refert: quoniam erit sicut sol: praesens autem sermo: quia non dabit lumen suum. De stellis autem talia dicent: quoniam de terra in coelum: multum spaciolum est: maxime usque ad zonam media in qua non sunt erratae stellae. Secundum considerationem ergo altitudinis eius est aestimare: quoniam nisi supra modum essent magnae stellae: neque ex tanto spacio lumen eorum uideretur ab omnibus qui sunt in omni parte terrarum. Sicut autem quidam dicere temptant: aut omnes: aut plures earum maiores esse quam ipsa est terra: argumento utentes ad commendandam rationem uerborum suorum: quoniam omne coelum in modum sphaerae collectum uniuersam complectitur terram. Dicent etiam aliquid tale. Quoniam qui ueritatem doctorum istorum simpliciter ex ipso colligunt textum: natura ipsa impossibilem dicunt ut possibilem: ut stellae tanta magnitudinis cadant de caelo. Quo enim & cadant cum magnitudinem earum non sufficiat terra: nec capere possit ut ita dicam magnitudinem duarum stellarum? Pone tamen capere eam duas: uel tres: nunquid & tantam multitudinem capere potest? Nae ergo aliquid aliud forte moraliter sentire oportet in scripturis diuinis? Et audacia quidem est: necessarium autem. Tamen multo tractu opus est in his locis: qui uult simul et possibilitatem ostendere scripturarum: & ueritatem. Dicit ergo obseruandum solem esse diabolum: qui transfiguratur se in Angelum lucis: & quasi sol multos seducit. Quoniam ergo in consumatione est arguendus: cum sit tenebrae: simulat autem esse se solem: propterea de illo intelligi potest quod ait. Sol obscurabitur. Et dicit honestiorem esse hanc rationem quam aestimare talem solem passurum obscuritatem. Omnes (inquit) consentire conuenit absque periculo aliquo huic probato sermone de huiusmodi sole sic obscurando: & secundum consequentiam huiusmodi solis intelligenda est etiam luna quae uidetur illuminari ab huiusmodi sole. Omnis enim ecclesia malignantium

quæ frequenter lumen se habere & dare, mittit: tunc aut arguita & manifestata cum reprobatis dogmatibus suis: nō dabit claritatem suam. Sed & quicūq; siue in dogmatibus/ siue in uirtutibus falsis: hominibus quidem pro/ mittebant ueritatem: mendacis autem seducebant se at/ tendentes: hi conuenienter dicendi sunt stellæ cadentes de cœlo. De cœlo autem (ut ita dicam) suo: ubi erant alti/ tudines cōstitutæ extollētes se aduersus scientiam dei. Ad cōmēdationem aut sermonis huiusmodi utentur exem/ plo prouerbiō dicente. Lumen iustorū semper inextin/ guibile est. lumen aut ipiorum extinguit. Sciētiam qdem ueram quā illuminauerunt sibi qui audierunt dicentem: Illuminate uobis lumen sciētiae: lumen esse iustorū: falsam autem scientiam lumen esse impiorū. Et sanctorum qdem lumen semper inextinguibile esse: cadētium aut a ueritate lu/ men extingui. Obscurabitur ergo lumen solis illius quem diximus: & lunæ illius quā exposuimus: sed & omnes q extollunt se contra scientiam dei cadent ab altitudine sua qua se arbitrati sunt esse cœlum. Forsitan & sic conuenit quod est dictum. uidebam Sathanam sicut fulgur cadē/ tem de cœlo. His aut accidentibus de huiusmodi sole & luna & stellis: uirtutes cœlorū diuinæ nō omnino imobi/ les erūt: sed mouebūtur: qm arguitus fuerit ille ob/ scuratus sol: & luna illa nō exhibebit claritatem suam: & tales stellæ ceciderint: sicut & Iudas dicit in epistola sua: Tunc quod clarū est apparebit in cœlo. & omnis qui portauit imagi/ nem cœlestis. Cum aut hæc ita fuerint facta: tribus qdem cœli letabunt: terræ aut tribus quæ imaginem portauerūt terræ: plāgent se. Adhuc aut pro cōmendāda huiusmodi sua traditione adiiciet dicens: qui hanc fecit interpretatio/ nem qm sensibili sole obsecuro: ut hoc ita esse concedat: et luna claritatem nō dante: et cadētibus stellis: nec est pos/ sibile esse hominum tribus in terris. Si aut possibile nō est: utiq; nec fm quod loquitur textus: & plāgent se tribus ter/ ræ. Tunc ergo sicut ait dñs in euangelio: qui nunc ridet: tunc plangent se: et plangent quasi quis in tribubus terræ. Secundum hæc & Esaia sermones: & Ioelis: tentabit inter/ pretari qui uult ad moralem expositionē subleuare quæ dicta sunt. Adhuc aut ad ea quæ dicta sunt de cadentibus stellis: nō sine ratione est assumere: de reuelatione Ioānis: de tertia parte stellarū tracta a cauda draconis in terram. Di/ cit enim ita. Et uisum est illud signum in cœlo: & ecce dra/ co magnus rufus habens capita septem: et cornua decem: & super capita sua coronas septem: & cauda eius traxit ter/ tiam partem stallarū cœli: & misit eas in terrā. Omnia hæc exponere sigillatim de capitibus septē draconis: quæ for/ sitan possunt referri ad aliquos principes rerum nequitiae: siue ad tanta ducentium ad mortem peccata: nō est tēpo/ ris huius. Exponētur aut tempore suo in reuelatione Ioā/ nis: sed & decem cornua dicere: qm sunt regna serpenti/ næ malitiæ: & habentis serpentis naturam: & semper per/ ctore & uentre incedere per peccata: nec modo exponere tempus est. Qui narratio præsens de septem diademati/ bus: quæ draco uidetur habere super septem capita sua: Vtpu/ ta diademata per singulos qui iungūtur suscipit aliquod caput draconis: has aut principales expositiones atq; pro/ bationes oportet fieri cum ipse liber, ppositus fuerit nobis ad exponēdum. Nunc aut hoc solum oportet de reuelati/ one illa exponere: qm cauda draconis traxit tertiam par/

tem stellarū cœli: et misit eam in terram. Aestimo enim qm qui debet audire: post dñm deum tuū ibis: & uenite post me: ad hæc qdem obstruit aures suas: peccatum aut sequi/ tur: trahitur a cauda draconis uadens post eum. Si aut cō/ tigerit eum qui sic uiuit ut audiat: uos estis lux mundi: & aliqui splenderint opera eius bona: hic aliquādo cōstitu/ tus stella: & in cœlo habens cōuersionem: si auulsus fue/ rit a dracone in terram: hic erit stella a cauda draconis tra/ cta: & missa in terram. Sic stellæ a cauda draconis trahunt: & mittuntur in terram. Sunt autem aliæ quæ pars aliqua obscuratur: et quod maius est qdem luminosum est: quas uidetur ostēdere de reuelatione sermo sic habens. Et quar/ tus Angelus turba cecinit: & percussa est tertia pars lunæ: et tertia pars stellarū: ut obscuratur tertia pars eorū. Sunt q/ dam autem q nec omnino seruauerunt quod dictum est: sic luceat lumen uestrum coram hominibus: nec omnino extincti et obscurati sunt: sed ex parte. Quidam enim pro/ pter scientiam qdem fulserunt sicut splendor cœli: qdam aut propter cōuersionem facti sunt sicut stellæ. Sed ui/ demur quibusdam nō cōsequenter fm præcedentes expo/ sitiones hæc ptulisse: & pro parte expo/ uisse. Quoniam il/ lic qdem stellas casuras diximus qui uidebant fuisse stellæ: non aut erant. Hic autem de his qui uere fuerunt stellæ: & aut ad plenum ceciderunt: aut ex parte. Ad quos respon/ deamus. Quoniam, pferentes exempla hæc quæ protuli/ mus: hoc demonstrauimus: quia omnino stellæ homines sunt intelligendi: nō quales stellæ. Alioquin ille locus suū habet interpretationem: & hic suam. Tamen his ita factis pa/ rebat signum filii hominis in cœlo. & plāget se tunc tri/ bus terræ. Ad hæc non est absurdum uti exemplis Zacha/ riæ prophete ita habentibus. Eterit in illa die: quærā aufer/ re oēs gentes quæ ueniunt super Hierusalem: et effundam super domum David: & super habitātibus in Hierusalem spiritum gratiæ & miserationis: & respicient ad me qm saltauerunt: & plangent super se planctum sicut super di/ lectum: & dolebunt dolore sicut super primogenitum. Et in die illo magnificabitur plāctus in Hierusalem sicut plā/ ctus maligranati excisi in campo: & plāget se terra per tri/ bus. Tribus domus David fm se: & mulieres eorū fm se. Tribus domus Nathan fm se: & mulieres eorū fm se. Tribus domus Leui fm se: & mulieres eorū fm se. Tribus domus Simeon fm se: & mulieres eorū fm se. Et oēs re/ lictæ tribus fm se: & mulieres eorū fm se. Omne igitur ter/ renum agmen cum sit tribus terræ: qd esse sibi ipsi attu/ buerunt: Maxime si oportet in aliquo peccatorū abundā/ tius plangere: plāgent cum similibus suis. Arbitror autem per hæc ostēdi differētiās eorū qui uidentur in fide fuisse. & in suo agmine. nō autem placuerunt deo. Est ergo dor/ mus David plangens qui ex populo cōstitutus: digna plā/ ctu egerūt: aut de regibus & magnatibus. Qui aut ex dor/ toribus male uixerunt: sunt tribus Nathan plangēs: qm Nathan fuit propheta: docere aut est, pphetare. Ita qui sunt peccatores: ex his qui præpositi fuerunt ecclesiæ & sacer/ dotum habuerūt iumētum: & non bene dispensauerunt præposituram suam: tribus sunt domus Leui plangēs. Et uerum qdem dicere: uel de his quæ diximus: uel de tribus Simeon: dei solius est. Nos aut in præsentī aptamus: qm omnes qui cathetizati fuerūt: et instructi sunt diuino my/ sterio: nec fuerunt ordinati in aliqua tribuum quas dixi/ mus supra:

mus supra: & peccauerūt peccata grauiā: quales sunt plu/ rimi laicorum: tribus sunt Simeon. Reliqui autem homi/ nes: quas di it tribus relictas: quas specialiter nō nomina/ uit. Non aut qualescūq; est opus dicere & de mulieribus singularum tribuum plāgentibus se fm. Et uide si potes in singulis quibusq; classibus eos qdem qui corporalior/ res: & mundialiores fuerunt dicere mulieres. Qui autem eorū cōparatione meliores fuerunt uiros fuisse. Et uidebūt filium hominis ueniētem in nubibus cum uirtute & glo/ ria multa: qm uidet suscepisse ecclesia catholica cum aliis traditionibus etiam de Christi aduētū secūdo: qm erit in gloria manifestum est. Vtrum aut fm quod scriptum est in hoc loco: nubes corporales atq; sensibiles aestimare de/ bemus uehiculū esse ipsius: & fm huiusmodi nubes mul/ tam illam uirtutem: & gloriam expectare debemus: aut iux/ ta obseruationem uerbi simplicioris: etiam moraliter est cōsiderandum: aut nec omnino obseruare debemus sim/ plicitatem uerbi: sed solūmodo moralem exeq itellectum: nō cuiuscūq; est deliberare: et diligenter scrutari singula lo/ ca: & postq tractauerit uerbum fm eas: sic pronūtiare quid potissimum uerius sit eorū: & cōtinens euangelicum sen/ sum: & uolūtatem Christi: q ista locutus est. Sed agēnos pauca de modica uirtute: si tamen uel ipsam habemus ex/ ponamus his in locis: & primum qdem fm textum. Vi/ debūt oculis corporalibus filium hominis in specie hu/ mana ueniētem super nubes supernas: quæ ideo nubes cœli dicūtur: cum uirtute & gloria multa. Et cōueniunt huic expositioni quæ superius in euangelio dicuntur hoc modo. Cum assumpsisset Iesus Petrum & Ioānem & Ia/ cobum: eduxit eos sup montē excelsum nimis: seorsum: & trāfiguratus est coram eis: & splenduit facies eius sicut sol & uestimēta eius facta sunt sicut lumen: & uisus est eis Moyses: & Helias colloquentes cum eo. Et ecce (inquit) nubes lucida obumbravit eos: & ecce uox de nube dicēs. Hic est filius meus dilectus: in quo cōplacui: ipsum audi/ te. Sicut ergo quādo transformatus est: resplenduit facies eis sicut sol: & uestimēta eius facta sunt sicut lumen: & uox uenit de nube dicēs: Hic est filius meus dilectus: in quo cōplacui: sic cum uenerit iterum forsitan in speciem tran/ formabitur gloriosam: aut sicut tunc trāformatus est co/ ram tribus discipulis suis: postea ueniet nō sup unam nu/ bem: sed super multas quæ erunt uehiculum eius. Quo/ niam autē consequens est ut in meliōrē gloriā reformet: q fuit trāformatus in monte: manifestū est ex eo q tunc q/ dem coram tribus tñmodo transformatus est: in consu/ matione autem mundi totius: apparebit in gloria multa: ut uideant eum omnes in gloria. Et tunc quidem desce/ dens lucida nubes adūbrauit eos: postea autem multæ nu/ bes portabunt filium hominis: ueniētem cum uehiculo digno gloriæ suæ. Dicit autem aliquis quoniam sicut in fictione hominis accepit deus limum de terra: & finxit ho/ minē sic ut appareat gloria Christi accepit deus de cœlo: & de cœlesti corpore & corporauit pimum quidem in nubem lucidam: in cōsumatione aut in nubes lucidas: p/ pter quod & nubes cœli dicuntur: fm quod & limus ter/ ræ est dictus. Et decet patrē talia mirāda donare filio suo: qui se ipsum humiliauit: & propter dilectionem non rapi/ nam arbitratus est esse se æqualem deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens: & factus est agnus dei

ut tollat mūdi peccata. Prpter hoc enim & deus superex/ altauit eum: & donauit illi nomen quod est super omne nomen. Nō solum autem exaltauit eum fm spiritum: sed etiam fm corpus: ut per omnia sit exaltatus. Et corpus qd suscepit de uirtute altissimi: & de uirgine huiusmodi mini/ steriū ministrante: debebat honorari ut & sup talibus nu/ bibus ueniret. forsitan sup nubibus animatis & rationa/ bilibus: ut ne sine anima & irrationabile esset uehiculum filii hominis glorificati sicut fuit sine aia curtus. irrationa/ biles autem equi in quibus uisus est assumi Helias fm scri/ pturam dicētem. Et ecce currus igneus & equi ignis. Quo/ niam aut animata: & rationabiles exempli causa quod dicitur. Et ueritas tua usq; ad nubes. Et iterum. Mandabo nubi/ bus ne pluant super illam pluuiam. Maxime autem ex eo q dicitur. Et ecce nubes lucida adūbrauit eos: & ecce uox de nube dicēs. Non quia nubes filii erat pater: sed ut ita dicam. Verbum dei factum est ad eam: sicut factum est ad pphetas: & sicut qui audit Esaia dicētem Filios genui: & exaltaui. Ipsi autem me spreuerūt: nō Esaia: sed deum patrem audit in Esaia: sic qui audiebant de nube uocem dicētem. Hic est filius meus dilectus: nō nubem: sed patrē in ea testificantem gloria filii audiebant. Si ergo ante pas/ sionis dīspensationem talis fuit nubes prophetans: quid debemus dicere de nubibus cœli: super quibus ueniētem filium hominis uidebunt cum uirtute: & gloria multa q uiderint eum tunc? Et si quidem ut ne terram calcaret fi/ lius dei in Hierosolymis. diligentes eum strauerunt uesti/ mēta sua in uia: neq; a sellum qui portabat eum uolentes terram calcare. Quid mirum si pater & deus omnium: nu/ bes sternat cœlestes: sub corpore filii descendētis ad opus cōsumationis? Et primū quidem uenit Iesus cum uirtu/ te & gloria qua glorificauerat eum pater: ex qua uirtute fa/ ciebat signa: & prodigia in populo: & oēm ifirmitatem: & languorem sanabat: ppter quam & dicebat: tetigit me aliquis: ego enim scio uirtutem de me exisse. Omnis autē illa uirtus cōparatione uirtutis illius multæ cum qua in fi/ ne uenturus est: modica erat. Virtus enim erat exinaniētis seipsum. Virtus autem illa multa de qua scribitur. Videbūt filium hominis ueniētem sup nubibus cum uirtute & gloria multa: erit dei uerbi: qui restitutus est in statu quem habuit a principio apud deum. priusq exinaniēt seipsum. Sic & multam gloriam eius itelligit incipiens a gloria uul/ tus Moysi: & trāsies ad Heliam qui uisi sunt in gloriā qm facta est species uultus filii dei altera: & mutatum est ue/ stimentum. Intelligens aut etiam quod dicitur si enim qd euacuatur per gloriam: multo magis quod manet in glo/ ria: uidebis multam illā gloriam filii: de qua scriptum est. Cum uirtute & gloria multa. Adhuc autem magis intelli/ ges: de qua loquitur textus: accipiens de actu cum uolumi/ ne quod taliter habet. Et cum hæc dixisset: uidentibus illis eleuatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorū. Et cum intenderent in cœlum euntem illo: ecce duo uiri steterunt in ueste alba: qui & dixerūt. Viri Galilæi: quid statis aspicien/ tes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est a uobis in cœ/ lum: sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum. Si enim credimus istis quibus nubes dicit eum suscepisse: & sustulisse in cœlum: quomodo nō fm textū ueniet de cœlo sicut uiderunt eum euntem in cœlum di/

scipuli eius. Et in reuelatione Ioannis similiter dicit. Ecce ueniet cum nubibus & uidebit eum omnis oculus: et qui eum pupugerunt. Intellegat aut qui potest: utrum id ipsum est super nubes coeli uenire eum: & cum nubibus eum uenire: aut alia quidem sunt nubes super quas ueniet: alia aut cum quibus ueniet. Considera autem in uisione Aegyptia Esaiam dicentem. Ecce dominus sedet super nubem leuem: & ueniet in Aegyptum. utrum Aegyptum dicit hanc quae communiter intelligitur: an totum mundum. Secundum enim ipsum Ioanem: locus in quo dominus eorum est crucifixus uocatur spiritualiter Sodoma: & aegyptus: siue totus mundus: siue Iudaea Sodoma & aegyptus appellatur. Qui autem super nubem leuem uenit in Aegyptum: primum ascensionem faciet in Iudaeam. Rationis est enim ueniētem eum iterum illic primum fieri. Sodoma autem ubi dominus eorum crucifixus est appellatur: sicut & aliquando dictum est ad populum illum & principes eius. Audite uerbum domini principes Sodomorum: attendite legem dei plebs Gomorrah. In his traditionibus utitur etiam illud quod dicit: Ratiemur in nubibus obuiam domino in aerem: & sic semper cum domino erimus: Et dicit. Si beati homines in nubibus rapiuntur in aerem: quid mirum est in nubibus filium dei uenire cum uirtute & gloria multa? Item nubes obumbrabat populum ueniētem ex Aegypto: Si ista credunt: quomodo non consequens est: domino populi in ueliculum fieri nubes coelestes ut sedeat super eas? Si autem recipitur liber qui dicit: quoniam sapientia est quae facta est populo tunc columna nubis in die: et flamma ignis in nocte. Dicit aliquis: quoniam nubes super quibus uidebitur filium hominis ueniētem: uirtus altissimi est: & spiritus sanctus: quae fient ei in nubibus coeli ut ueniat illis inuectus. Cum sit ergo fortior & non contempnibilis ratio haec: qui uult quidem secundum utrumque modum suscipere quae dicuntur non reprobabit: et si dixerit quis intelligibiles nubes in quibus ueniet filius hominis: siue sanctas & diuinas uirtutes: siue beatissimos prophetas. Et dicit quod secundum & gloriosum uerbi aduentum futurum hominibus in consumationem saeculi moraliter consistetur si uent supra diximus: traditum: sed non destruet etiam textum. Qui autem despiciens gloriosum & admirabilem textum loquitur: & sicut dei amicus in solo spiritali putat consistere uerum: ignoscendum esse dicit quasi pueris & paruulis in Christo: eis qui corporaliter suscipiunt ista. Cum multa autem uirtute uenit quotidie ad animam omnis credentis secundus uerbi aduentus in nubibus prophetis: id est in scripturis prophetarum & apostolorum: quae manifestant eum: & in omnibus uerbis suis ueritatis lumen ostendunt: et exortent eum diuinis & super humanam naturam intellectibus suis declarant. Sic autem eis qui intelligunt manifestatorum dogmatum in prophetis: atque apostolis dicimus apparere et gloriam multam: quae in secundo uerbi aduentu uidetur. Et mittet angelos suos cum tuba magna: & congregabunt electos eius a quattuor uentis: a summis coelorum: usque ad terminos eorum. Similiter apud Marcum hoc dicit modo. Et tunc mittet angelos suos: & congregabunt electos a quattuor uentis: a summo terrae usque ad summum coeli. Quod dicit Saluatorem mittere angelos suos cum tuba magna: quaecumque est illa ad congregandos electos eius: consideret dicit eis: quae in parabola alia referunt de seminibus & zizaniis: & interpretas parabolam sic dicit. Quo-

niam messis consumatio est. messores angeli sunt. Sicut ergo colligitur zizania: & igni cremantur: sic erit in consumatione saeculi. Mittet filius hominis angelos suos: & colligent de regno eius omnia scandala: & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminum ignis: illic erit fletus & stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Tale & aliquid dicit in parabola Sagenae missae in mare. Ergo messores angeli mittunt a Saluatore: colligentes uniuersa zizania: ut post haec sancti fulgeant sicut sol in regno patris sui: ut postea congregentur electi a quattuor uentis a summis coelorum: usque ad terminos eorum. Considera utrum sicut opinatur simpliciores: eos tantum qui tunc inuenti fuerint in corpore congregandos: aut certe omnes qui in deo patre dilecti sunt: & Iesu Christo sunt conseruati: Et uide nisi melius est dicere: congregandos esse ab angelis Christi omnes ab aduentu Christi usque ad consumationem uocatos: atque electos. Quares autem si etiam eos qui fuerunt a constitutione mundi usque ad aduentum. si tamen electi Christi: non solum sunt illi qui ex aduentu eius sunt sancti: sicut quidam magistri haereticum dicunt: sed omnes qui a constitutione mundi fuerunt: qui uiderunt sicut Abraham Christi diem: & diuina exultatione exultauerunt in eum. Si autem non tantum sicut simplices arbitrantur eos qui inuenti fuerint in corpore congregandi sunt angeli: sed omnes Christi electos: considerare est dignum quid interea facientes: aut in quo loco commorantes congregabunt electos. Quoniam autem non tantum illos qui in corpore fuerint comprehendi dicit congregandos Christi electos: sed etiam illos qui de corporibus sunt egressi: manifestat sermo dicens. Congregandos electos non solum a quattuor uentis: sed etiam a summis coelorum usque ad terminos eorum. Nemini autem super terram arbitror conuenire quod ait: ut congregentur a summis coelorum: nisi forte eis qui inter homines iterum apud angelos docentes coelestia commorantur: congregabunt angeli sancti: ut ante eruditos in summis coeli usque ad terminos eorum: & instructos: tradant perfectos magno deo uerbo filio dei ad congregandum ei: & ad susceptionem eorum quae tradiderit filius dei his qui doctrinam coelestem ante susceperint. Quoniam autem umbra est haec uita nostra in terris: consequens est ut nunc lege & prophetis erudiantur qui in illa plenitudine temporis reliqua sunt scituri: & pleniora a filio dei scituri: secundum res ipsas coelestes: ut qui sunt in summis coelorum quasi in quibusdam eruditionibus sunt: ut possint postmodum capere sapientiam dei: magis autem sapientiam ipsum filium dei: cum uenerit quod uere perfectum est: & quattuor uenti ex quibus electi Christi congregabuntur intelligamus quarentes quorum bonorum futurorum habuerunt umbram: quae in numeris sunt conscripta de unaquaque tribu filiorum Israel. Vnde primus fuit oriens de castro: Iuda cum uirtute ipsorum: constituit ad orientem: & cum his ex utraque parte Issachar: & Zabulon. Et ad Aphricam tribus Ruben: & ex utraque parte Simeon: & Gad: & tribus Effrem secundum mare: & ex utraque parte Benjamin: & Manasse nouissima. Et tribus Dan ad aquilonem: & ex utraque parte Aser: & Neptalim. Forsitan ergo ex tunc tribus egressi umbram erant castro: secundum mysteria uerae Israel. Et sicut tunc ex quattuor uentis congregatae sunt in Iudaeam: & in hereditatem per Iesum post Moysen praedagogum: & procuratorem instituta: sic a quattuor uentis angeli

angeli congregabunt electos. A uentis autem non terrenis a summis coelorum usque ad terminos eorum: ut ab Iesu nostro congregati percipiant diuinam & ueram hereditatem. Apud Matthaeum ergo qui congregantur Christi electi: ex quattuor uentis congregantur a summis coelorum usque ad terminos eorum. Apud Marcum autem a quattuor uentis: a summo terrae usque ad summum coeli: postea autem a summis coelorum usque ad terminos eorum. Intelliges autem eos qui congregantur a summo terrae: considerans conuersionem eorum qui fuerunt in terris: & secundum quod possibile est perfectionem eorum qui sunt conuersati in terris. Omnes ergo qui super terram bene uixerunt: non simpliciter congregantur a terra: sed a summo terrae: ut puta a summa conuersione super terram. Si autem post summam conuersionem quae fuit in terris: susceperit subsequens conuersatio eos qui conuersionem habuerunt in coelis: non simpliciter a summo coelo sicut a summo terrae: sed a summis coelis: quoniam unumquodque coelum suae institutionis & initia habet & perfectiones id est terminos: ut puta post conuersionem summam quae fuit super terram suscipit iterum hominem conuersionem unius coeli: & perfectio quae in ea est. Iterum suscipit eum secunda conuersatio secundi coeli: & perfectio quae in ea est. Iterum suscipit eum tertia conuersatio tertii coeli: & perfectio quae in eo est: & sic intellige mihi multorum coelorum multarum conuersionum initia esse: & terminos id est perfectiones a quibus initia: & terminis diuersorum coelorum congregat deus suos electos. Aut ita. A summis coelorum usque ad terminos eorum. Coeli sunt uel scripturae diuinae: uel auctores earum in quibus habitat deus. Summa autem scripturae sunt initia earum: termini autem consumationes earum. Congregantur ergo sancti a summis coelorum: id est ab eis qui coepto uiuunt in initia scripturarum: usque ad eos qui uiuunt in consumationibus earum. ac ut plus dicam: a rudibus eorum usque ad perfectos eorum. Qui autem mittunt angelia Saluatore ad congregandum electos eius: congregabunt eos non cum uoce qualicumque: sed cum tuba quae uocatur magna: non uocem datem incertam: sed certam & manifestam: ut qui audierint: & dixerint parati se ad uiam perfectionis: quae ducit ad filium dei. Quoniam autem uolumus intelligere quid est tuba magna: debemus spiritualibus spiritualia comparare. Age nunc & de tubis in quantum capere possumus: breuiter exponam: si tamen possumus ex congregatione & amonitione istorum exemplorum intelligere: & magnam angelorum tubam. Scriptum est enim in Numeris. Et locutus est dominus ad Moysen dicens. Fac tibi duas tubas argenteas: ductiles facies eas: & erunt tibi ad congregandam synagogam: & erunt tibi ad promouenda castra: & tubabis in eis. & congregabitur ad te omnis synagoga ad ostium tabernaculi testimonium. Si autem in una tuba uenerint ad te omnes principes militum Israel tubabis significationem primam & promouebunt castra quae consistunt ad orientem. Et tubabis significationem secundam: & promouebunt castra quae consistunt ad austrum. Et tubabis significationem tertiam: et promouebunt castra quae consistunt secundum mare. Et tubabis significationem quartam: & tollent castra qui consistunt ad aglonem. Ergo tubabunt tuba in promotione eorum. Et quando congregatis congregationem: tubate & non significatione: Et filii Aaron sacerdotes tubabunt tubis: & erit uobis legitimum semper

ternum in generationibus uestris. Si autem exieritis ad bellum in terra uestra contra aduersarios tubabitis tubis & rememorabimini in conspectu dei uestri: & saluabimini ex inimicis uestris: & in diebus letitiae uestrae: & in festiuitatibus: & neomeniis uestris tubabitis tubis: & in holocaustis uestris: & in sacrificiis salutarium uestro: & erit memoria uestri in conspectu dei uestri. Ego dominus deus uester. Vide etiam in istis: quoniam in prima significatione tubae promouent castra quae sunt secundum orientem: in secunda autem promouent castra quae sunt secundum austrum & ut breuiter dicam: ex quattuor uentis congregant sacerdotes tubantes: eos qui sunt ex castris Israel & secundum coparationem sacerdotum tubantium: angeli Christi cum tuba magna congregabunt electos eius: a quattuor uentis. Sed in numeris quidem haec facta scribuntur in terris: in euangelis autem a summo terrae usque ad summum coeli. Post haec autem a summis coelorum usque ad summa eorum. Et forsitan lex umbram habet futurorum bonorum: et in numeris quoque quod positum est de tubis & ordinibus Israel: umbra est futurorum. Ne forte ergo argenteae tubae: quoniam argentum in multis locis pro uerbo suscipitur. Magna uox uerbi intelligitur tuba argentea congregans unumquemque in ordine. Secundum umbram quidem sicut Moyses nominauit secundum mysterium autem: secundum quod dicit Paulus in epistola ad corinthios secunda. Primum autem cum tubis ratio: nabilibus promouet castra. Ita legillatio fit de his rebus quae ad bellum pertinent israel memoratis per illam significationem tubarum bellicas res. Quae tubae ferunt eos qui commorantur per eas significationes tubarum: ad saluandum eos ab inimicis eorum. Voces autem argentearum: & per ducendum tubarum in diebus letitiae israel: quae assumuntur in neomeniis ipsorum: erant umbrae futurarum neomeniarum de quibus dicit Apostolus: nemo uos iudicet in esca: aut in potu: aut in partem diei festi: aut neomeniae: aut sabbatorum quae sunt umbra futurorum. Assumuntur autem & in holocaustis: & in sacrificiis salutarium israel: quas significationes tubarum exemplo: & umbra coelestis culturae: quae si alicuius coelestis & conuersionem habentis in coelum exponere conuenit. Haec autem exempla accepimus ut uel ex parte intelligere ualeamus quod scriptum est: Mittet angelos suos cum tuba magna: et congregabunt electos eius. Euangelicas autem tubas ostendit: & in prima ad thessalonicenses Apostolus dicens. Hoc autem uobis dicimus in uerbo domini: quoniam nos qui uiuimus: qui remanebimus in aduentu domini non praeueniemus eos qui dormierunt: quoniam ipse dominus in iussu: & in uoce archangelis: & in tuba dei descendet de coelo. Item ad corinthios prima. Omnes quidem dormiemus: non autem omnes immutabimur: in memorato: in ictu oculi in nouissima tuba. Tubabit enim: & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur. Est autem & aliqua secundum legem: & tubarum festiuitas: neomenia septimi mensis forsitan mysterium alicuius uerae festiuitatis: & tubae alicuius spiritualis & magniloquii. A ficu autem discite parabola. Quando enim iam ramus eius factus fuerit tener: & folia producit: scitote quia prope est aestas. Sic & uos cum uideritis haec omnia scitote quia prope est in limine. Amen dico uobis quoniam non praeteribit generatio haec: donec omnia fiant. Coelum & terra transibunt: uerba autem mea non transibunt. Quomodo de ficu similitudo eorum quae dicta sunt intelligi possit: secundum quod possumus exponemus. Ne forte

totus hic mundus & consumatio eius sicut ficus assimilatur: unusquisque proficietium ad uitam beatam: ut uideat christi uerbi gloriosum in se: & perfectum aduentum sicut similibus habetur. Sicut enim ficus in tempore quidem hyemis uitalem quidem uirtutem habet in se: absconditam autem habet eam: & non satis manifestam: postmodum autem cum uirtus ipsa uitalis prodire coeperit ad manifestationem propter eam hyemem ipsa ualitudine eius: ramus efficitur tener: producit & folia: & sicut arbor in uirtute ipsa folia habet: & fructus: & primum quidem est germen: deinde paulatim proficiuntur: nouissime autem est in ipso effectus: sic & mundus: & unusquisque eorum qui saluatur in fine antechristi aduentum quasi in hyeme: in se absconditam habet uitalem uirtutem: Christo autem inspirante qui sunt teneri & non duricordii rami: & quae absconditae erant in eis: progrediuntur in folia aetate instate: & manifestos fructus ostendunt quos qui aspiciunt in christo iam uidet. Sic & in aliqua parabola refertur pastoris sicut placeat etiam illum legere librum: quoniam saeculum praesens hyems est iustis: qui apparent similes proximis suis natura & arboribus uidelicet ceteris siccis: tempore autem opportuno in fructibus suis appareret. Si autem & in primo psalmo tale aliquid fit quod de beato dicitur illo: quod erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo: & folium eius non defluet: & omnia quaecumque faciet prosperabuntur: & tu considera quod est scriptum: hyems transiit: abiit sibi: flores apparuerunt in terra sicut scriptum est in cantico: ex quo christus aduenit qui temporem introduxit: & hyemales spiritus fecit cessare: & ficus (id est mundus) tenerum ramum (id est ecclesiam) fecit: nunc quidem folia proferentem donec est in proximo aestas: nondum tamen aduenit. Facta autem aetate plenius perfectos & maturos Christo ficus praestabit: quoniam secundum Hieronimum ficus bonae bonae sunt ualde: congregatae in cophinis bonorum fidorum ex quibus christus accipere uult: & quasi edere dulcedinem eorum. Absit autem a nobis ut Iesu ueniente ad nos: & uolente mādūcare de fictu: ut non inueniamus fructus in ea. Si enim non fuerit inuentus fructus in ea: dicit ad eam in suo aduentu: quae non ostenderit fructus. Nunquam ex te quisque fructum mādūcet. Potest autem ficus illa intelligi populus circumcisionis: ad quos effluens dominus uenit: & cum non inuenisset fructum in ea: sed solum speciem uitae: dixit. Nunquam ex te quisque fructum mādūcet. Propter quod in aduentu eius continuo arefacta est illa ficus (id est populus ille) illa autem altera ficus quae quantum ad priora tempora sterilis erat quae fuerat iam excidenda: propterea quod nullam habuerat adhibitam sibi diligentiam a suo fessore: cum sterco illi coeperit circummitti: proferet fructus: quae aliquando euacuauerat terram: nunc autem largiores fructus producet etiam pro tempore transacto in quo sterilis fuit. Et unusquisque nostrum post hyemes temptationum: & post uisitum periculorum transactorum ad aetatem festinat proferens tenebrarum: non illum durum: sed molle cor ad credendum deo: & profectus nostri proferant folia interim & flores operum: ut postmodum etiam perfectissimos fructus cum uenerit quod perfectum est in christo exhibeamus. Adhuc & ipsi qui saluatur habent in se ueram uitam: eum quod dixit ego sum uitis uera. Et secundum aetimationem uitis: & ficum ueram offerentem salutes fructus ubi requiescit unusquisque

secundum spiritalem promissionem dei sub uite sua: & sub ficu sua. Et uitis quidem illa in his qui proficiunt floret: & dat suum odorem. Ficus autem & ipsa profert fructus suos: ut post dignum profectum: digni efficiantur coelestibus torcularibus fructus eorum: & cophinis fidorum ualde bonorum eius fici: quae teneros fructus et bonos protulit ante aestum. Cuius fructus etiam languet: non autem pigritantes orare medicatur: sicut scriptum est de Ezechia rege in Esaia: qui saluatus est per ficum ut non moreretur: sed & sol super eum in gradibus demonstrauit maiorem & clariorem ei diem effectum. Multa est ergo spes in ficu quae ex dei uerbis primum quidem fecit tenerum ramum suum: postea autem nascentia folia. Talibus prope est aestas. & prope est in limine gloriae: & in nubibus christi aduentus: & aduentus gloriae uerbi dei: & prope est huiusmodi hominibus regnum dei. Amen dico uobis quoniam non transibit generatio haec: donec omnia haec fiant. Coelum & terra transibunt: uerba autem mea non transibunt. Videamus quae sit generatio haec de qua loquitur christus. Et simplices quidem ad destructionem hierusalem referunt uerba: & de illa generatione aestimant dictum quae fuit tempore christi: & passionem eius aspexit non transiram priusquam fieret destructio ciuitatis illius. Nescio autem si uerbum ad uerbum exponere possunt quod ait. Non uidetis haec omnia? Amen dico uobis: non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruat: usque ad illud quod ait prope est in limine. Forsitan enim in quibusdam poterunt: in aliis autem omnino non poterunt. Et satis coangustatus nescio si aliquid dicere potuerint. Nos autem in locis multis obseruantes: nomen generationis dupliciter accipimus. Arbitramur enim duas esse generationes. Vnam quidem uirgineorum: alteram autem gentium. Sic intelligimus & ecclesiam dicentem. Generatio uadit: et generatio uenit: & terra in aeternum stat. De populo enim iudeorum prophetauit: qui fuerat transitorius: ait: generatio uadit. De populo autem gentium credituro dixit: generatio uenit. Tale aliquid puto: & in psalmo octogesimo nono dicitur Moyses in oratione ipsius. Domine refugium factus es nobis a generatione in generationem. Duas enim generationum refugium est deus: quia unus est deus qui iustificat circumcisionem ex fide: & praepitium per fidem. Et quoniam non tantum iudeorum: sed et gentium est deus. Ergo non praeteribit generatio noui testamenti quae est in facie saluatoris: neque abibit ad illas beatas promissiones: illius saeculi: donec omnia fiat quae locutus est christus. Vnicuique enim nostrum oportet omnia fieri quae praedicta sunt sicut per singulas expositiones tradidimus. Vna ergo generatio est ecclesiae quae coepit ex doctrina domini saluatoris usque ad consumationem. Et haec ipsa generatio transiit quidem aliquando totum saeculum hoc: & pertransibit ipsum ut haereditet illud futurum. Tamen donec fiant haec omnia non transibit. Quando autem in his omnibus sufficiens fuerit & impassibilis permanerit usque ad gloriosum christi aduentum: tunc pertransibit. Tamen donec fiant haec omnia: non quaedam eorum quae dicta sunt: quidam autem non sunt futura: tamen transibit generatio haec: cum omnia haec fuerint facta cum transierit non solum terra: sed et coelum: id est non solum homines quorum uita terrena est: & propterea terra dicuntur: sed etiam illi quorum conuersatio est in coelis: & ideo coelum uocantur. Transibit autem ad futura: & omnis status eorum ut ueniant ad emendationem: &

et meliora. Quorum reuelationem cum sint filii dei expectatio creaturae expectat: & omnis creatura congemiscit eis: & dolet: donec a timore domini in utero accipientes pepererint spiritum salutis: facientes suas foeturas: & tunc transibit generatio de qua loquitur christus: & coelum secundum quod exposuimus: & terra secundum quod tradidimus. Verba autem quae a saluatore sunt dicta non transibunt: quoniam quae sua propria sunt operantur: & nunc & semper operabuntur. Perfecti autem & qui non recipiunt ut iam meliores efficiantur: transeunt quod sunt praenuntium ad illud quod non sunt. In eo autem quod dixit uerba autem mea non praeteribunt: & hoc aestimo quae rendum ne forte Moysi quidem uerba & prophetarum transierunt: uerba autem Iesu christi non transierunt. Quoniam quae prophetabant quidem ab illis impleta sunt: uerba autem christi semper sunt plena: & in actu impletiois sunt semper: & quotidie implentur: & nunquam perimplentur. Ipsa enim sunt quae in sanctis: & impleta sunt & implentur: & adhuc sunt implenda. Aut forte neque Moysi uerba: uel prophetarum dicere debemus impleta omnino: proprie enim & illa uerba filii dei sunt: & semper implentur. Ergo bonum est altitudines uerborum diuinorum: uerbis simplicibus explicare: tamen propter paucos discutiamus. Haec tantum intelligentes quoniam uerbum quod in uerbo dei humanum est a creatione mundi usque ad consumationem non transiit. Instat enim & operatur quia neque principium operandi ante tempora dierum accepit: sed cum creatura coepit: & cum creatura transibit. Verbum autem quod fuit ante creaturam non transibit cum creatura. De die autem illa & hora nemo scit: neque angeli coelorum: neque filius nisi pater solus. Videntur haec arguere eos qui promittunt de consumatione & corruptione mundi se comprehendere: & pronuntiant quasi instet dies domini: quales dicuntur fuisse quidam thesalonici in tempore apostoli: de quibus scribit. Rogamus autem uos fratres per aduentum domini nostri Iesu christi: & nostra congregatione in ipso ut non cito moueamini a sensu uestro: neque conturbemini: neque per spiritum neque per uerbum: neque per epistolam quasi per nos missam quasi instet dies domini. Forte quoniam apud iudeos erant quidam siue per scripturas profitentes de temporibus consumationis se scire: siue de secretis: ideo haec scribit docens discipulos suos ut nemini credant talia profitenti. Et seipsum saluator secundum hunc locum coniungit ignorantibus diem illum & horam. Et rationabiliter est querendum quomodo qui confidit se cognoscere patrem: dicens nemo nouit patrem nisi filius: & cui uoluerit filius reuelare patrem quidem nouit: diem autem & horam consumationis non nouit? Et quomodo hoc abscondit pater a filio? Omnino enim ratio esse debet: quod a saluatore tempus consumationis absconditum sit: & ignoret de eo. Audebit autem aliquis dicere: quoniam homo qui secundum saluatore intelligitur proficiens sapientia: & aetate: & gratia coram deo & hominibus: qui proficiens: proficiebat quidem super omnes scientia & sapientia: non tamen ut ueniret iam quod erat perfectum priusquam propriam dispensationem impleteret. Nihil ergo mirum est si hoc solum nesciuit ex omnibus: id est diem consumationis & horam. Forsitan autem: & quod ait nescire se diem consumationis & horam: ante dispensationem suam dixit: quia nemo scit: neque angeli: neque filius: nisi solus pater. Post dispensationem autem imple-

tam nequaquam hoc dixit: postquam deus illum super exaltauit: & donauit ei nomen quod est super omne nomen. Nam postea & filius cognouit scientiam a patre suscipiens: etiam de die consumationis: & hora ut iam non solum pater sciret de ea: sed etiam filius. Et in actibus quidem apostolorum conuenientes apostoli interrogauerunt eum dicentes. Domine si in hoc tempore restitues regnum israel: ille autem dixit ad eos. Non est uestrum nosse tempora uel momenta quae pater posuit in sua potestate. Et quoniam in sua potestate tempora & momenta consumationis mundi: & restitutionis regni israel posuit: ideo quod nondum fuerat praedestinatum a deo: nemo poterat scire. Vnicuique autem eorum quae praefinit: non ab inexplorabili praefinit. Non possibile est enim hoc. Quod autem praefinit principium praefinendi faciens. Si autem ita est praefinit qui quidem consumationem facere mundi: non autem & tempora: & momenta praefinit quae posuit in sua potestate: ut si uoluerit ea augere sic iudicans: augeat ea. Si autem abbreuiare: abbreuiet: nemine cognoscente. Et ideo de temporibus & momentis consumationis mundi: in sua potestate ut consequenter humano generi in suo arbitrio constituto talia: uel talia agenti definat iudicium debitum. Multa & in prophetis est inuenire ad utilitatem audientium scripta in praecipis & denunciationibus quasi non praefiniente quicquam de eis: sed puniente quidem si peccauerint: saluante autem si praecpta seruauerint. Et sicut in illis non introduxit scriptura deum praefinientem: sed secundum utilitatem audientium proloquentem: sic intelligendum est & de die consumationis: & hora. Alia expositio quae famosiore est eis quae iam tradita sunt: aliud dicit de eo quod scriptum est: neque filius: nisi solus pater. Dicit (inquit) alicubi de saluatore apostolus & de rebus in fine saeculi ordinandis: hoc modo. Cum autem subiecta illi fuerint omnia: tunc & ipse filius subiectus erit ei qui sibi subdidit omnia ut sit deus omnia: in omnibus. His uerbis uidetur ostendere quoniam priusquam subiceret ei omnia: non erat subiectus ei qui sibi subdidit omnia. Quod ex hoc demonstratur: quoniam nisi subiectus fuisset filius patri qui sibi subdidit omnia: nunquam ei pater omnia subiecisset. Et uidetur per haec dicere subiectionem omnium qui ei erant subiiciendi: & aduentum eorum per filium ad deum & perfectionem. Si ergo bene dicitur hoc de filii subiectione ad patrem futura: ut tunc qui fuerint christi & adhaeserunt ei cum ipse christo patri subiciantur: quare non & de die illa: & hora neminem scire neque filium similiter exponemus? Donec enim ecclesia quae est corpus nescit diem illum: & horam: tamen nec ipse filius dicitur scire diem illum: & horam: ut tunc intelligat scire quoniam scierint & omnia membra eius. Bene autem dicit scire secundum propriam significationem sicut est in consuetudine scripturarum. Quid est scire quoniam cognoscet diem illum & horam qui occurrerit ad finem: & abbreuiationem diei illius & horae. Quoniam autem talis aliqua significatio est scire: & cognoscere in scripturis: manifestum est ex eo quod dicitur in ecclesiaste: hoc modo. Qui custodit mandatum: non sciet uerbum malum: id est non experiet uerbum malum. Et in apostolo de ipso saluatore est dictum. Eum qui nesciuit peccatum pro nobis peccatum fecit. Et nesciente peccatum saluatorem dicit: tanquam si diceret eum qui non peccauit: nec in natura fuit peccati. Tale aliquid significat & quod dicit: cognouit Adam Aeuam uxorem suam.

Quādiu enim illa nō fuit ei admixta: nō cognoscebat eā. Et diem ergo consumationis huiusmodi & corruptio- nis saeculi nemo scit: neq; angeli coelorum: neq; filius dei: de sanctis deo melius providente ut simul fiant i beatitu- dine quae futura est post diem & horam consumationis illius. Et sicut apud hebreos scriptum est de eis q testimo- nium habent in fide: quoniam hi omnes testificati per fi- dem non receperunt promissionem dei: deo de nobis me- lius aliquid providente: ut nec sine nobis consumarentur sic sciendum est: & in hoc: quia deo melius aliquid pspi- ciente de his qui erant saluandi: nondum enim receperunt promissionem: qui nō cognouerūt de die illa: & hora: neq; angeli coelorum: neq; filius. Preparat enim filius scien- tiam dei illius: & horaē cohaerēdibus promissionis illius ex quo seipsum exinanivit formam serui accipiens: operas uiam quae ducit ad restitutionem omnium ppter quos formam serui accepit: ut omnes simul sciant: id est re ipsa experiantur horam illam & diem: quia quod oculus non uidit: nec auris audiuit: & sup cor hominis non ascendit: praeparauit deus diligentibus se in scientia priorum exer- cens: & praeparans omnem quem uult scire diem illā & horam cum sanctis angelis: & cum ipso dño nostro Iesu Christo. Et uniuscuiusq; autem consumationem in his quibusdam futuram supradictis: & de singulis solus scit pater: quoniam filius comitans: & praecedens antequē- tes: & uiolens ut ita dicam uenturus est: & tardat ut possint eum sequi qui certant sequi eum: & sequentes eum inue- niantur cum eo in die illa & hora. Sicut enim fuit in dieb; Noe: sic erit & aduentus filii hominis. Sicut enim fuerūt i diebus ante diluuium manducantes: & bibentes: nubetes: & nuptum tradentes quousq; intrauit Noe in archā: & nō cognouerunt donec uenit diluuiū: & tulit omnes: sic erit & aduentus filii hominis. Eis qui cognoscunt uerborum praesentium textum: siue spiritaliter ea uolentibus intelli- gere: siue simpliciter: consequens est de consumatione di- cere mundi istius: quoniam subito erit: quasi qui iā agro tauerit prius agrotatione idonea & manifestante corru- ptionem suam futurā. Hoc enim ex eo praecipue demon- stratur qd dicit. Quoniam similis erit diebus Noe aduen- tus filii hoīs: subito enim tunc perierunt oīa quae fuerant sup terrā. Qui aut uult dicere qm paulatim erit consuma- tio mundi: dicit similiter scī & in diebus Noe. Quadra- ginta enim diebus: & quadraginta noctibus pluuia descē- dente: consequens fuit primos perisse qui i depressioribus terrae ptibus habitabant. Post eos aut qui modice in altio- ribus: & sic nouissimos qui in altissimis montibus mora- bantur. Sic inq in consumatione mundi cum descende- rit ignis: accipiet qdem de sublimioribus locis: & paulatim ad inferiora descendet. Lucas aut subiungens ēt similitu- dinem ignis sodomorū dat nobis occasionē intelligendi qm subito consumatio est futura. Dicit aut aliq qm per hoc illud declarat: qm non moraliter pluuia illa fuit aut ignis: sed pp pcta hoīum abundantia. Duobus ergo mor- dis mundi corruptio aestimatur futura. Vno quidem fm moralem ignis detentionem: altero aut fm iudicium dei. Gentiles aut inflamationem illam: uel cam inflamationis illius non dicunt fuisse pcta: sed ignis fuisse uirtutem. Di- uini aut sermones oīa teneri & gubernari docent a deo: & non culpant ignis uiolentiam: sed dei pñunciant uolun-

tatem saluantis qdem sup terrā: qui salute sūt digni in ea: perdentis aut eos: in qbus pp abundantiam iniquitatis char- ritas refrigescit. Cōparatio enim sodomitici ignis manife- stissime docet subitanēam fore mundi corruptionē ex eo q angelus dixit ad Loth. Ecce admiratus sum faciem tuā in uerbo hoc: ut non destruam ciuitatē de qua dixisti. Fer- stina ergo saluari illic: nec enim potero facere quicq donec tu eas illuc. Vides qm ignis ille qui sup sodomā mittebat: uoluntate cōtinebat diuina: donec Loth intraret in segor. Sic puto & in consumatione futurum. fm qd saluatus est & Loth: ut tunc ignis ille consumationis obtineat mun- dum fm iudicium dei: cum saluati iusti fulxerunt sicut sol in regno patris sui: tunc iniquos colligent de regno Chri- sti & mittent eos in caminū ignis. Quomodo enim non est manifestū qd subito erit corruptio mundi: ex eo qd di- cit erunt manducantes: & bibentes: nubentes: & nuptum tradentes: quae pacis & securitatis sunt signa? Fames enī: & pestilentiae forsitan ante aliqd tps consumationis erūt. Circa ipsam aut consumationē neq; fames neq; bellū erit. Quomodo autē manducantes: & bibentes: nubentes: & nuptū tradentes: plantantes & aedificantes: emētes & uē- dentes sunt cōprehendendi nisi ita sit ordinatū? Sed & illud hoc manifestat qd ait Apostolus. Quoniā dies dñi sicut fur: ita in nocte ueniet: cū dixerint pax & securitas tūc repentinus illis supueniet interitus: sicut dolorē partus in utero hñti: & nō effugient. Docet nos qm subito & inspe- rato eueniet dies consumationis hoīb;: cum rerū status quasi ad melius uisus fuerit esse conuersus: de fame priore ad ubertatem: de pestilentia & praeliis: ad pacem: atq; secu- ritatem. Qui aut altius euangelii audiunt: & oīa agunt ut oīno in nulla pte euangelii sit eis uelutū: non multū curāt de consumatione saeculi generali: utrū subito & generalis sit futura: an per partes. Sed hoc tantum considerant qm uniuscuiusq; consumatio fit ipso non cognoscente: neq; diem: neq; horā exitus sui. Et qd sup unūquēq; nfm dies dñi ita ueniet sicut fur: pp qd opus est uigilare: siue uesper- ri (idest in iuuentute) siue media nocte (idest in medio ui- taē humanae tenebrosae) siue gallicantu: qm iam senior est: siue mane: qm iā in senectute puecta est. Ut cū uenerit deus uerbū afferens consumationē pfectionis uitae istius com- prehenda: qui nō dedit somnū oculis suis: neq; dormi- tationē palpebris suis: & custodiuit mandatū dicentis. Vi- gilate in oī tpe. Tñ uani sunt oēs: siue qui consumationē mundi scire se pñtent qm erit: siue qui uitae ppriae finē sci- re se gloriant: aut p signa auiū: aut p uentiloquos: aut per magos seducti: & putantes cognoscere diem & horā exi- tus sui. Sicut enim est: nemo cognoscere pōt: nisi forte p- pheta aliq; fuerit scō spū illuminatus: sicut ille qui uxori regis pphetauit: uolenti cognoscere si surgeret ex infirmitate filius eius: & sicut Helias pphetauit Ochoziaē dicens quae a dño fuerant constituta: haec dicit dñs. Propterea q non erat deus in israhel tu uadis quaerere ad Baal aut Beel- zebub uirū muscae: deū Accaron iō dicit dñs. De saeculo super quē ascendisti non descendes: qm morte morieris. Haec & si in excessu diximus: tñ quasi uilia introduximus qm & de consumatione uniuscuiusq; idest de die exitus sui nemo cognoscere pōt: quis multi pñtent talia scire: nisi forte qui audierint ex pphetis. Scio & aliam cōsuma- tionē uiri iusti: qui apostolico pfectu dicere pōt. Mihi aut absit gloriari

absit gloriari nisi in cruce dñi nfi Iesu xpī: quem mihi mū- dus crucifixus est & ego mūdo. Cui enī mūdus est crucifi- xus: ei quodāmodo cōsumatio iam facta est mūdi. Et qui mortuus est mūdialibus rebus: cui trasgresso dies nō dñi uenit dñi dies in qua sit aduentus filii hominis sup aiām eius: qui iā nō uiuit peccato: & mūdo. Tunc duo erunt in agro unus assumet & alter relinquet. Sicut in eo qd di- cit: aut facite arborem malā: fructus eius malos: aut arbore bonā: & fructum eius bonū. Duae sunt arbores generales in cordib; hoīum: aut bona uirtutis: aut mala malitiae. Si- cut mūdus est ager fm parabolam quādā duo generaliter sunt in eo: unus qdē sicut Noe operarius terrae: alter autē sicut Cain operas terram. His talibus in agro huiusmodi cōstitutis unus assumet: id est q similis est Noe operarius terrae: & alter relinquet qui sicut Cain terrā operans est: ta- lis enim est oīs q odit fratrem suū: & propter odiū fratris homicida a Ioāne apellat apostolo. Sic aut & de aiabus molētibus in grani mola mūdi: uel corpis: bona qdē aiā assumit: mala aut relinquit: donec digna efficiat assumi. Aut ita. Duo in agro sensus hoīs boni: & sensus hoīs ma- li. Sensus bonus assumit: malus relinquit. Nec enim pos- sumus dicere spiritū malū hoīs nō assumi: qd didici apud ecclesiasten de oī spiritu: qm conuertit ad deū q dedit eū: sicut & de oī carne: qm reuertit ad terrā unde assumpta est. Et sicut ipse dñs docuit nos ut timeamus eū qui corpus & aiām pōt perdere in gehennā: & ex eo qd nihil de spū dixit euidenter ostendit qm spūs cū corpore uel aiā peccati- ce nō sim pñit. Qui enim peccauit diuidit: & pars qdē eius cum infidelibus ponit: qd aut nō est eius: reuertit ad deū q dedit eū. Duo in lecto uno: unus assumit & alter reli- qd. Extra eos q sunt duo in agro: extra eas quae sunt duae ad molā: sunt duo corpa in una materia: ex qbus corpori bus: unū qdē corpus est iusti qd assumit: alter aut corpus eiusdem materiae qd relinquit. Et corpus qdem qsi infirmū in lecto est carnalium passionū quīs assumat. Aiā aut pro- pter multa quae sustinet in hoc mūdo: molet in mola mū- di: sensus autem in agro fm ea quae diximus operatur quae operatur.



Secundum Matthaeum.

Nullo tempore. Dixit Iesus discipulis suis: Vigi- late: quia nescitis qua hora dominus uester ue- niat. Et reliqua.



Homelia Origenis de eadem lectione. XXXI.

On dantes somnū oculis animae nor- strae: neq; dormitationem palpebris ut expectemus uel nostrū: uel saeculi fi- nē: siue ut de hac uita egrediamur: siue ut nobis consume hic mūdus. Quae- ret aut aliq quomodo praesens iuxta discipulos dñs cōstitutus: ita loquit qsi nō praesens: sed uenturus ad eos dicens. Vigilate qd ne- scitis qua hora dñs uester ueniet. Et dicit quidem q sim- plicior est: qm de secūdo aduentu in quo uenturus fuerat hūc dicebat sermonem. Alius aut intelligibilē & futurum in sensum discipulorū uerbi dicebat aduentum: quia nō- dum erat in sensu eorū: quē admodum erat futurus: quo- nia sicut per hunc locum demonstrat: in uigilantibus opa- tur diē aduētus sui in animā eorū q illuminatur a lumine uero: ueniētis ad aiās ipsorū. Illud aut scitote qm si scieret

paterfamilias qua custodia sur uenit: uigilaret utiq; & nō sineret pfodi domū suā. Quomodo nō sineret? Sine du- bio p uigilantiam suā. Ideo & uos estote parati: quia qua custodia nō spatis filius hoīs uenturus est. Sed Mattheus qdē indefinite: Marcus autē etiā tpa diei tanq furis uenien- tis definit dicens. Vigilate ergo quia nescitis qn dñs do- mus ueniet: Sero: an media nocte: an gallicantu: an mane. Paterfamilias autē domus est sensus hoīs. Domus autem eius aiā. Fur uero qui paterfamilias dormiēte subito uenit & pfodit domū: puto q diabolus est: aut oīs fmo cōtra- rius: fm qd euangelista Ioānes nos docet hoc mō dicens. Amē amē dico uobis q nō intrat p ianuā i cohortē ouiu: sed ascendit aliunde ille fur est & latro. Sicut ergo q per ia- nuā intrat in cohortē oīum pastor est ouiu: cui ostiarius aperit: q aut nō intrat per ianuā: sed ascēdit aliunde: fur est & latro: sic dñs domus fiducialiter p ianuā qn uult ingre- ditur in eā remunerās uigilātē. Fur aut quasi fur: nō p na- turalē itroitu intrat in domū ad aiām negligētis: sed quasi q iam foderit eā: primū destruit quādā naturalia aedificia aiā eius: & naturales intellectus in eo q non uigilauit: quos aedificauerat deus uerbum. Et per ipsā diruptionem igres- sus fur diripit eam ex armās sēlūm: qn & sepeliēs nō uigi- lātē patrēfamilias: spolia eius distribuet. Aliquoties aut in- uenit quis furem in ipsa perfossione: & comprahēdēs eū quasi arma sua habēs percutit furē: & pūssorē fmonem immutās eū interficit eū: qn & interficiēs homicida non aestimatur: absq; omni dilatione interficiens eum. Si autē nō apud se: sed apud eum qui occulta omnia manifesta fa- cit: cōprehendit qd eū qui furatus fuerat bona eius: & in- tellexerit eum: & redarguerit eum: idest interfecerit eū: nullā ueniam habet mortuo atq; manifesto furi: & ipse enī mo- rietur. Et uide ne forte tale aliqd significet lex moysi dicens. Si aut in ipsa pfossione inuētus fuerit fur: & pūssus mor- tuus fuerit: non est ei homicidium. Quod si orō fuerit sol super eū: reus est: morietur pro eo. Qui enim priusq; faciat malū cognoscit malum & confringit in seipso: ipse est q comprahendit: & interficit in eo dum perfoderetur ab eo. Qui autem postq fecerit malū quis redarguerit eū extra se malum cōprehendisse & extra domum suam interfecisse uidetur: nihil ei prodest: reus enim factus est mortis. Nam omnem hominem postq peccauerit reuersum in se: sen- sus diuini qui est in nobis illuminat quasi lux ut intelli- gamus quod gessimus malum ad prauidicium nostrum non ad salutem: tamen in textu hoc euangelii in quo lo- quimur: non in die sur uenit quando illuminata est a so- le iustitiae anima hominis studiosi: sed in nocte: & in tem- pore adhuc malitiae permanentis. In qua cum fuerit ali- quis possibile est: & si non habuerit uirtutem solis: tamen ut illustretur aliquo splendore modico uerbi quod est lu- cerna: adhuc quidem manens in malis: iam tamen ha- bens propositum meliorum: & uigilantiam: ut ne per- fodiatur propositum eius ad meliora respiciens. Nam sicut legimus apud pastorem uasa plena non cito quis gustat: nec enim mutantur facile. Semiplena autem quia facile creduntur mutari frequenter gustantur. Et uide si potes ad talem trahere intellectum illud quod alibi scri- bitur. Sint autem lumbi uestri succinti: & lucernae ar- dentes: & uos similes hominibus expectantibus domi- num suum quando reuertat. Quoniam qui nondum est

in lumine: & in die uirtutū: prabet autē se iam doctrinā illuminatā animam suam sicut quā possibile est i primis: sicut cinctus est & auertens seipsum ab effusione malitiā uitur nondū quēdā quasi diei lumine claro uirtutis: sed lucerna quā possibile est illuminari etiam q in malitiā est. Hic ergo cuius sic lucerna accēsa est: expectās est dñm suū deū uerū ut reuertēs ueniat ad eū qui interim habuit in seipso lucernā & illuminauit totā mētē ipsius: uidelicet quasi sol. Et unusquisq sicut suū profectum icēdit lucernā: aut minus: aut amplius a lumine sciētiae: & oleū p meditationē isum/ dit. Et in ipsa uigiliās aduersus peccatrici opera: sperās p abstinentiā hmoi: & meditationem dñm suscipe in se/ ipsum. Ei tamen q abundantiū pscit: & posteriora quidē obliuiscit idest malitiā: modicum autē eius adhuc habet in se: iam ad uirtutē ppinquat: cōuenienter dicit. Nox promouit: dies autem appropinquauit. Signandum est autem: quoniam dicit: dies autē instat. Instat enim perfectis & nullum habētibus in se uestigium noctis: appropinquat autē: proficiēt ad melius: & quā diei sunt meditati & sicut in die honestatem suscipienti. Et prope est iam iste q talis est ut dicat: nō sumus noctis: neq tenebrā. Quoniam autem semel uenimus in hunc locū debemus & de custodiis diuersis reddere rationem. Alius quidem reprāhenditur uigilans statim in uespere ipso: & continuat uigiliās usq ad mediam noctem: adhuc autē usq ad gallicantū: & adhuc usq ad mane. Qui enim mox ut coeperit malitiā idest mox ut coeperit infans plenum proferre sermonem: ex eo enim incipit esse in malitiā: quod est in nocte: si statū tradiderit se ut fiat & auditor legis: & factor si qdem permanerit usq ad finem in ipso pposito uigilauit a uespere: & continuauit usq ad mediā noctem. Et nō dedit somnū oculis suis: neq usq ad gallicantū: neq usq ad mane: inter beatos seruos huiusmodi uir cōputat. Qui autem inuētus fuerit post tēpus sermonis impleti partem aliquam noctis transigere in comessationibus: & ebrietatibus: & cubilibus: & impudiciis: coeperit autē postea uigilare: & iste spem bonam habebit si permanerit usq ad mane: incipiens a media nocte uigilare idest a uirtute. Si autē pfectus in tēpore aetatis corporis sui: audiens diuinā doctrinā susceperit inde lucernam quasi uolens uiuere sicut dei praeceptum: & iste habens lucernam a gallicantū: & uigilans: & permanens usq ad mane: non perdit bonae seruitutis mercedem in tempore modico. Si possibile autē est & statim circa ipam consummationem noctis (idest postq pene totum tēpus uitae suae cōsumpserit malitiā) ut credēs accendat sibi lucernam: & uigilet: uel residuo tempore: & si uenerit dñs domus cum gratia sua quibusdam quidem a uespere commorabitur usq ad mane: aliis autē a media nocte: illuminans eos in reliquum: aliis uero a gallicantū minus conuersans cum eis: sed neq mane accēdet lucernam: & uigilantes propter expectationem dñi derelinquet. Sed etiam istos inueniens minime dormientes neq cubilibus & impudiciis attendentes: honorabit eos honore quo dignos eos esse cognouerit. Et fur ergo custodia quadam: & hora noctis aduenat: & perfodit domum eius quem non inuenit uigilantem: neq habentem lucernam accensam. Et quibusdam quidem superuenit uespere: aliis autem media nocte: quibusdam autem & gallicantū: sunt autem & quibus mane. Et dñs custodia q/

dam & hora noctis uenit: & forsitan dñs illi uenit cui fur ueniens nihil facere potuit: uidelicet nō pmissus pfodere domum uigilantis: & lucernam accensam habentis. Ad eum autem qui domum habet perfossam non uenit dñs: maxime si didicerit aliquis quod dictum est: sint lūbi uerstri praeincti & lucernae ardētes & uos similes hoibus expectantibus dñm suum: cōtemnens ea quae dicta sunt deriderit somnū oculis suis: & palpebris suis dormitationē. Ad manifestandum autem sensum loci istius qui nobis incurrit tali utamur exēplo. In tempore temptationum: uel qualiumcumq calamitatum maxime fur solet uenire: uolens perfodere animae domum. Sed ueniēte fure qui accēditia sustinet: & ppter dei dilectionem oia suffert nihil passus ab eo cōfessim ad se ueniētem uidebit dñm. Qui aut a fure in tēpore calamitatis suae perfossus fuerit domum: quasi indignus aduentu ad se dñi sui: nō erit dignus aspiciere eum. Quis enim fidelis seruus & prudens quem constituit dominus eius super domum suam ut det cibos in tempore? Quod ad apostolos ceterosq episcopos & doctores parabola ista pertineat manifestum est. Maxie ex eo quod apud Lucam Petrus interrogat dicēs. Ad nos parabolam istam dicis: an ad omnes? Sed tamen cū sint multi dispētores: difficile est inuenire & fidelem: & prudentē. Propter quod ait apostolus. Ita nos extimet homo ut ministrus Christi & dispensatores mysteriorum dei: hic iam quærif iter dispensatores ut fidelis q inueniatur. Peccat autem in deum quicumq episcopus q non quasi conseruis seruis ministrat: sed quasi dñs. Frequenter autem & q/ si amarus dñs dominans per uim: similis constitutus aegyptiis qui affligebāt uitam filiorum israel cum ui. Ergo mores esse debent uerborum Christi dicentis. Vos uocatis me magistrum: & dominum: & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui pedes uestros: & uos debetis alterutrum lauare pedes. Exemplum enim dedi uobis: ut sicut ego feci: sic faciatis. Et illud. Princeps gentium dominantur earum: & maiores eorum potestatem exercent in eis. Inter uos autem non sic eritis: sed qui uult iter uos esse primus: erit nouissimus: sicut filius hominis non uenit ministrari sed ministrare: & dare animam suam redemptionem pro multis. Audire autem oportet & Paulum dicētem. Cum possimus oneri eē ut Christi apostoli: facti sumus paruuli in medio uestro quemadmodum si nutriti foueat natos suos: sic desiderantes cupimus participari uobiscum: non solum euangelium: sed etiā animas nostras. Et non oportet percutere conseruos: sed corripere inquietos: consolari pusillanimes: sustinere infirmos & patientes esse ad oēs. Quoniam seruum dei non oportet litigare: sed mansuetum esse ad omnes: cum modestia docētem eos qui resistunt. Quasi recedētes autem ipse a mala inductione conseruorum Paulus culpāt eos qui non erant tales qui superbis quidem erant subiecti: contemnebant autem mansuetos: hoc modo dicens. Sustinetis si quis uos in seruitutem redigit: si quis deuorat: si quis accipit: si quis extollitur: si quis in faciem uos cedit: quasi nos infirmi fuerimus. Cōsidera autē in istis quomodo eos qui in seruitutem redigunt: & in faciem cedunt propter quod amariū principetur: reprāhenderit ipse dicens se abstinere ab eis. Non q infirmus erat: q minus faceret eas: sed ut faciat ipsa quae docet. Docet autem cum modestia docere eos q resistunt. Propterea

Propter quod & definiēs quales debeant esse episcopi: sic dicit. Nō litigiosi: nō percussores: sed mansueti: ornatī: & quacūq iter fideles & sapientes seruos inueniunt: & dispensatores quos constituit dñs super familiam suam sicut dicit Lucas. Ex his aut cognoscere est qm non solum qui fideles sunt & sapientes: illos constituit dñs super domum suam: sed etiam malos seruos dicentes in cordibus suis: semp moram facit dñs meus uenire: ppter ea percutiūt cōseruos: māducant et bibunt cum ebriis uel ebriosi: & inebriantur. Si qn ergo arbitrantur se esse in magno fastigio qui praesunt ecclesiis christi: propterea q constituit eos dñs super familiam suam: cognoscāt qm nō hoc eos saluat q constituti sunt a dño super familiam eius: sed illud ut dent in tempore cibos: & ut abstineant se a percussione: & a comessationibus et potationibus cum ebriosi. Si autem nō se abstinerint ab huiusmodi: & magnum sapuerint: ppter ea q constituit eos dñs sup familiam suam: sciāt: qm ueniet dominus eorū in die qua nō putant: & hora qua nesciunt: & diuidet eos: & partem eorū cum hypocritis: & infidelibus ponet. Et cum fuerint inter hypocritas & infideles positi nihil eis proderit q constituti a dño sunt sup familiam eius. Ut autem timeamus illud quod ait: diuidet eum: cōuenit recordari ea quae a Daniele sunt dicta cōtra praesbyteros malos. Quoniam Angelus dñi habens gladium scindet te medium. Scindens aut diuidet. Aufi sumus uti in hoc loco Danielis exemplo: nō ignorātes qm in hebraeo positum nō est: sed qm in ecclesiis tenetur. Aliterius aut tēporis est requirere de huiusmodi. Attende aut etiam illud quod ait. Fidelis seruus & prudens beniuolenter audiens uerbum: et acquiescens uoluntati Christi ea dicentis: & cōscribens Matthaei. Diligenter ergo est audiendum de fidele seruo: atq prudenti qui in fide pscit. Aut si nōdum in ea pfectus est qui cōmuniter & ipse fidelis uocatur: & qui naturalem habet mentis uelocitatem: & dicit prudens: Et uillicus ergo iniquitatis prudenter facit: nō qdem faciens sicut prudentiam ex uirtutibus: sed quia uelox erat ingenio. Et filii saeculi huius prudentiores sunt q filii lucis in generatione sua. Non quia sicut prudentiam unam ex uirtutibus sunt prudentes: aut quia filii lucis sicut aliud aliud quid sunt eis minores in sapientia: aut in acumine naturalis mentis sunt inferiores. Scit enim & prudentiam unam esse ex uirtutibus sermo diuinus: sicut in puerbis docet dicens. Dic sapientiam sororem tuam esse: notam autem fac tibi prudentiam: ut custodiat te a muliere aliena. Nunc autem cōmuniter audire debemus: quod ait: quis est seruus fidelis & prudens. Quasi quidam quidem sicut cōmuniter intellectam fidem sint fideles: non aut sint prudentes: neq ueloces ingenio. Et iteq alii qdem sūt ueloces: & sicut quod hic significatur prudentes: non autem omnino & fideles. Si quis aut cōsiderat multitudinem uolētium esse se christianos: inueniet quidem fideles multos et studium fidei exercentes nō autem & prudentes ut sint filii huius saeculi prudentiores eis in generatione sua. Scientes qm quae stulta sunt mundi elegit deus ut cōfundat sapientes. Et uidebit iterum alios qui credidisse putantur: ueloces qui dem esse: & sapientes: modica autem fidei. Et si non infideles tamen minus fideles: qm stulta mudi quae deus elegit contēnunt. Conuenire autem in unum fidelem atq prudentem ut sicut utrumq det cōseruis suis cibum in tempore: ualde rarissimum est. Ut enim in tēpore det cibum: necessariam habet quis prudentiam. Ut autem nō adimat cibos in tēpore indigentium: opus est fide. Nō autem est ipotunum monere propter peccata quae in hoibus qui uidentur credere Christo: et in dispētoribus ecclesiarum plerūq fieri solent. Quoniam & sicut simplicem intellectum multi opus habemus ut fideles simus pariter & prudentes ad dispēdandos ecclesiae redditus: fideles qdem ut non deuoremus quae sunt uiduae: & ut memores simus pauperum: & occasionem accipiētes ex eo q scriptum est dñs constituit his qui euangelium praedicat de euangelio uiuere: amplius quaramus: cibo simplici: & necessariis uestimentis: ut ne amplius teneamus nobis q demus esuriētibus fratribus: & stitētibz nudis: & eis qui necessitatē patiuntur in saecularibus curis. Prudentes aut ut unicuiq sicut dignitatem unicuiusq subministremus: recordātes quod dictum est. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Nō enim simpliciter de rebus ecclesiasticis dare oportet: ut unum hoc obseruemus: ut ne quae pauperes sunt deuoremus. aut furtum faciamus de eis: sed ut prudenter itelligamus indigentium causas propter quas sunt indigētes: & unicuiusq dignitatem quomō aduocatus est: quātum necessarium habet: uel ppter quā causam indiget. Nō ergo similiter est agendum in eis q ab infantia duntaxat sunt educati & stricte: & in eis qui large & delitiose nutriti sunt: & postea ceciderunt. Nec eadem sunt ministranda uiribus: & mulieribus: aut multum senibus: & iuuenibus: aut iuuenibus qdem & debilibus: ppter quod nō possunt sibi acgrere escas: & eis qui uel ex parte possunt sibi succurrere. Regredum est aut & si multos habeant natos nō negligentes: sed oia faciētes: & non sibi sufficiēter occurrentes. Et ne plura dicamus: multa sapientia opus est qui uult bene dispēdare ecclesiasticos redditus ut etiā in istis fidelis: & prudens dispēdator inuētus: beatus efficiatur. Forsitan aut & ppter multitudinem christianorū qui non satis circa requisitionem uerbi habentur: & tales sunt ad principatū subleuati: magis necessarium habemus audire quis est fidelis seruus & prudens quē constituit dominus sup familiam suam: ut det illis cibum in tēpore ut non effundant rationabilem & spiritalem cibum conseruis quibuscunq simpliciter: & quibus nō oportet: uolētes se ostendere esse prudentes: & magis necessarium habentibus uerbum qd mores eorum aedificet: et uitam componat: q quod producat ad sapientiam: & illuminat scientiae luce eos quorū mens potest sufferre huiusmodi lucis splendorem. Aut ut ne eis qui possunt acutius audire: pigeat exponere altiora: ut ne exponentes uilia ab ingeniosioribus contēnātur qui naturaliter sunt ingeniosi: aut per exercitationem forsitan saecularis sapientiae habentur acuti. Difficile est ergo utrumq in uno: ut & prudens sit & fidelis. Non autem & impossibile: nec enim beatificat eum qui nō potest esse: dicens. Beatus seruus ille quem dñs ueniēs inuenit faciētem sic. Amen dico uobis q super omnia bona sua constituet eum. Beatus ille seruus quē ueniēs dñs inuenit faciētem sic. Magna pmissio fidelibus & prudentibus dispensatoribus pdicat: & cum eis qd ait. Esto pater hñs sup gnq ciuitates: aut esto pater hñs sup decē ciuitates. Nam super omnia bona sua pssimilias fieri: qd aliud manifestat nisi si haeredes dei & cohaeredes christi: & cōregnantes cum

Christo: Cui omnia sua tradidit pater sicut ipse dicit. Data est mihi omnis potestas in coelo & in terra. Et quædam modum boni patris filius super omnem patris substantiam constitutus participat huiusmodi dignitatem / & gloriam fidelibus / & prudentibus dispensatoribus suis: ut sint & ipsi super omnem creaturam / & potestatem: ut sint cum christo. Et uide interpretationem eius quod dicit. Amen dico uobis quod super omnia bona sua constituet eum. Intellege mihi quasi in exemplum accipies aliquem regem omnium regnum sub se habentem. Cum quo sunt gentes multæ: & ciuitates: & loca diuersa. Itaque diuidat ipse satrapis: et cæteris principibus qui aliquid præclare gesserunt plenitudinem regni sui: & omnes quidem constituet super omne regnum suum. Non autem singulos super omnia: sed unumquemque eorum super aliquam partem regni sui: ut puta hunc quidem super decem ciuitates: alium super quinque. Et sic omnes erunt super omnia bona: ipse autem solus teneat omnia quasi solus omnium rex. Et tale est quod dicit. Super omnia bona sua constituet eum. Sicut autem audiuius de beatitudine danda seruis fidelibus: & prudentibus: sic audiamus et de tormentis malorum seruorum. Dicit enim malus seruus in corde suo: præsentem uoluptatem præponens bonis futuris: et cõtēns dominum suum: dicit. Moram facit dominus meus uenire. Mētens autem hoc dicit uolens manducare & bibere cum ebriosis: & semper somniat: quia post multum temporis uenturus est dominus eius. Et quasi domino moras faciente percutit cõseruat uos sufferentes: & in seruitutem redigit eos: & in faciem eos cædit: Et percutiens manducat / & bibit cum ebriosis: occasione obsequii ecclesiastici et non esurientes suscipit: sed epulatur cum ebriosis & multis huiusmodi quibus ecclesiastica cura cõmissa est: quibus ueniet dominus faciens consumationem eorum in die qua nesciunt: & hora qua non putant: & diuidet eos qui non timuerunt eum. Qui potens est animam: & corpus perdere in gehennam. Diuidit autem eum quando spiritus quidem eius reuertitur ad deum qui dedit eum. Anima autem cum corpore suo: uadit in gehennam. Iustus autem non diuiditur: sed anima eius uadit cum spiritu ad regna cœlestia. Propter quod scriptum est. Benedicite spiritus et animæ iustorum domino. Eorum autem qui diuiduntur & deponunt spiritum reuertentem ad eum qui dederat eum: & non habent postmodum in se partem aliquam quæ erat ex deo: relinquitur eis pars eorum quæ erat ipsorum: id est anima quæ cum corpore suo punietur a domino ueniente cum infidelibus: & hypocritis in tormentis. Vnde ergo differētiam seruorum quos dñs cõstituit super domum suam: quoniam quidam quædam quasi fideles: & prudentes dispensatores qui dederunt conseruis cibum in tempore: super omnia bona patrifamilias cõstituuntur: qui autem contraria eis egerunt: extra quod ceciderunt de gloria tanta. adhuc diuidetur: & pars eorum cum hypocritis & infidelibus ponetur. Ibi erit fletus eis qui male in hoc mundo ridētes fuerunt: dicente scriptura. Vah qui nunc ridetis: quoniam flebitis & plangetis. Cõsequenter autem propter regem & resolutionem qua requieuerunt & resoluti sunt rationabiliter erit eis dentium stridor. Quod hoc forsitan significat: quoniam qui puniuntur cogitantes fore finem doloris: & propter hoc uolētes uiriliter eos sufferre: cõpuli tormentis insufferibilibus: dentibus stridunt. Illis uir-

delicet dentibus quibus manducauerunt acerbiter malitiam & propterea patiuntur dentium dignum stridorem. **¶** Secundum Matthæum. Nullo tempore: Dixit Iesus discipulis suis parabolam hæc. Simile est regnum cœlorum decem uirginibus quæ accipientes lampades suas exierunt obuiam sponso: & sponso. Quinque autem ex eis erant fatuæ & quinque prudentes. Et reliqua. **¶** Homelia Origenis psalteryi de eadē lectiōe. XXXII. Omnibus qui didicerunt uerbum dei regnum cœlorum assimilatur uirginibus decem. Et si quidem in eis sunt qui recte et credunt / & uiuunt: & ideo iuste assimilatur quinque prudentibus: qui autem profitentur quædam fidem in Iesu non autem præparant se bonis operibus ad salutem: reliquis quinque assimilatur uirginibus fatuis: non irrationaliter dicimus sensus omnium qui didicerunt diuina quomodocumque uerbum domini receperunt: siue occasione siue ueritate: quoniam uirgines sunt uirginificatæ per uerbum dei cui crediderunt: aut credere uolunt. Tale est enim uerbum dei: ut de sua munditia accommodet omnibus qui per suam doctrinam recesserunt quædam ab idolis: cultura: uel cultura elementorum creationis dei: acceperunt autem per Iesum Christum ad dei culturam: quibus non fuerunt subsecuta opera pietatis: neque ad beatitudinem præparauerunt semetipsos. Sicut autem secundum uerbum ueritatis sequuntur seipsas alterutrum uirtutes quæ sunt substantia christus: ita ut qui unam habuerit omnes habeat. & qui unam minus habuerit: nec unam habeat. Christus enim a seipso inaccessibilis est: sic & sensus omnes alterutrum se subsequuntur. Et ubicumque minus fuerit unus de sensibus: secundum rectam uerbi doctrinam: ibi omnino & omnes sensus quasi fraudati a uerbo sapientiæ infatuantur. Sensus autem dico: & eos qui & cõmuniter intelliguntur uisio / auditio / odoratio / gustatio / palpatio: & eos qui in proterbiis appellatur diuini: hoc modo dicentibus sensum diuinum inuenies. Iterum autem quoniam uerbum dei causa est: ut rectus fiat sensuum usus: & non est possibile eum cum sit in sensibus: ut in quibusdam quidem sensibus operetur: & diligenter tribuat quæ prudentiæ suæ sunt: in aliis autem negligat. Ideo si unum de sensibus fecerit sapientem: ut uirgo cõstituatur: necesse est: ut & in aliis sensibus sapientiam suam effundat. Propterea non est uidere de quinque sensibus in aliquo: quosdam quidem fatuos: quosdam autem prudentes. Sed necesse est: ut aut omnes quinque sint prudentes: aut omnes fatui. Omnes isti sensus lampades suas accipiunt: id est organa sua naturalia: siue secundum uerbum dei uti uolentes: siue & contra uoluntatem dei: tamen accipiunt eas quoniam recipiunt sponsum esse ecclesiam uerbum dei: et filium dei. Et egrediuntur de mundo: & de erroribus deorum multorum: & ueniunt in obuiam Saluatori qui semper paratus est uenire ad uirgines eas: ut simul ingrediantur cum dignis eorum ad beatam sponfam ecclesiam. Sed quadiu quædam post uerbum receptum lucet lumen fidelium coram hominibus: ut uidētes opera eorum bona glorificet præm eorum qui in cœlis est: hæc et prudentes sunt: & accipientes oleum nutrimentum luminis sunt quod semper infundit actibus bonis: id est uerbum doctrinæ: & uasa animarum suarum ab hoc uerbo impletas a doctoribus: & traditoribus qui illud uenudat: quod satis sit eis: et tardante exitu & remorante uerbo ueniēte

bo ueniente ad consumationem eorum: ut consumate & extra mundum factæ festinent illuc. Quæ autem non fuit cura post inchoationem christianitatis tantam acciperet uerbi doctrinam: quanta sufficeret eis durare usque ad finem: negligētes circa susceptionem doctrinæ quæ cõfortat / dem: & bonorum actuum lumen illuminat. Quid autem sic cõfortat sicut moralis sermo: quod oleum luminis appellatur: Hæc fatuæ sunt: & acceperunt lampades imprimis quædam accensas: sed ad tantum iter obuiam exeundi sponso oleum non acceperunt. Moram autem sponso faciente dormitauerunt omnes uirgines: & dormiebant: ita sponso tardante: & non cito ueniēte uerbo ad cõsumationem uitæ eorum: hic patitur aliquid quasi sensus: & quasi in nocte mundi agētes: et dormitantes. Dormierunt quædam: ut puta remissius egerunt a sensu uitali: non tamen & lampades perdidit: neque desperauerunt de cõseruatione olei illæ prudentes. Media autem nocte clamor factus est: ecce sponsus uenit: exurgite obuiam ei. Tunc surrexerunt uirgines illæ omnes: & cõposuerunt lampades suas. Fatuæ autem prudentibus dixerunt. Date nobis de oleo uestro: quia lampades nostræ extinguntur. Responderunt autem prudentes: dicentes. Ne forte non sufficiat nobis & uobis. Ite potius ad uendētes: & emite uobis. Abeuntibus autem illis emere uenit sponsus. Et quæ paratæ erant intrauerunt cum eo ad nuptias: & clausa est ianua. Nouissime autem uenerunt: & reliquæ uirgines dicentes. Dñe / dñe aperi nobis. At ille respondens ait. Amen dico uobis: nescio uos. Media autem nocte: id est in altitudine remissionis: & in medio tempore iam transacti luminis uespertini: & adhuc sperati diurni factus est clamor omnes suscitare uolētium sicut æstimo angelorum: qui omnes sunt ministratores spiritus qui mittuntur ad mysterium propter possessuros salutem qui & solliciti fuerunt eos qui sunt sensibiles excitare in obuiam sponso. Et dicunt intus clamantes in sensibus omnium dormientium. Ecce sponsus uenit: surgite in obuiam ei. Et suggestio: nem quædam oportere in obuiam ire sponso uerbo: & ecclesiæ immaculatæ omnes quædam audierunt: & surrexerunt: non autem omnes decem imposuerunt lampadibus suis ornatum: sed quæ audierunt prudentiam eas ornate. Ita non in tempore opportuno: fatuæ dixerunt prudentibus: date nobis de oleo uestro: quasi quæ non sibi cõgregauerant ante prudentiam. Ut intelligat quoniam non omnium habentium oleum: est etiam dare ex eo uolētibus aliis: sed eorum tantummodo qui ad hoc ipsum positi sunt: ut uenundet: & tribuant: et accipiant precium olei uenudati: cuius precium est perseverantia / & instantia: & amor discendi: & diligentia: et labor cultus pietatis discere. Date nobis de oleo uestro: quoniam lampades nostræ extinguntur. Nam & si fatuæ erant: tamen hoc intelligebant: quoniam cum lumine debebant obuiam ire sponso: omnes lampades sensuum illuminatas habentes. Videbant autem & illud quoniam ex eo quod minus habebant oleum rationabile iam propinquatibus tenebris: lampades earum fuerant obsecurandæ. Sed sapientes transmittunt fatuas ad olei uenditores uidentes quoniam non tantum oleum: id est uerbum doctrinæ cõgregauerant: ut sufficeret & ipsis ad uitam: & illas docerent ornare lampades suas. Et si consideraues aliquem aliquando: quod cõgregauit quædam doctrinam uerbi quod sibi sufficiat ad bene uiuendum: non tamen ut etiam doctor fieri possit: uidebis hunc talem respondentem uolētibus ab eo discere quæ sunt dei: & dicentem. Ne forte non sufficiat no-

bis & uobis. Sufficiens enim mihi ad bene uiuendum habeo doctrinam: non tamen ut & uobis possit accommodare doctrinam. Et respondebunt uolētibus a se discere. Ite magis ad uenditores: & emite uobis. Id est ad doctores: & ab eis accipite. Et fatuæ non quædam oportebat euntes: ad doctrinam sibi emendam perdunt tempus introeundi cum sponso ad nuptias. Et est uidere eos qui talia patiuntur. Qui quoniam debuerunt quidem discere neglexerunt discere aliquid utile ex eis a quibus discere debuerunt. In ipso autem exitu uitæ suæ dum disponunt discere: cõprehenduntur a morte: & propterea non ingrediuntur cum uerbo ad sponfam ecclesiæ: nec cum Christo ad eos qui simul in requie sunt futuri: & in beatitudine regnaturi. Clauditur autem postea ostium adhuc fatuis uirginibus oleum accepturis: quæ et sine causa postea uenient dicentes. Domine: dñe aperi nobis. Itaque respondens sponsus dicit. Nescio uos. Itaque quoniam parabola omnibus audientibus dicebatur: subiungit ad discipulos suos: dicēs. Vigilate ergo: quia nescitis diem & horam. Orantes autem lampades sensuum euangelicis uisibus: atque rectis: ut sit quidem oculorum ornamentum rectus usus uidendi: ut oculi uideant quidem admirandum factorem: claudantur autem ut ne uideant iniquitatem. Auditis autem est ornamentum quoniam quis auditionem quidem non suscipit uanam: sed obturat aures suas: ut non audiant iudicium sanguinis. Auditis autem Iesum dicentem ad se adaperire: ut tamen ad uerbi salutaria & necessaria præbeatur. Sic & de ornamento gustus quis dicere potest: & de odorationis & palpatiois secundum ea quæ dicta sunt. Quoniam qui male utuntur sensibus suis: eorum nullum est ornamentum: aut in oculis: aut in auribus: aut in reliquis sensibus. Obseruandum est autem quoniam scriptum est quidem: fatuas transmissas ad oleum cõparandum: non tamen referuntur emisse: aut accepisse: sed hoc in silentio prætermisso: postea dictum. Quoniam post hoc ueniunt & reliquæ uirgines dicentes: Domine: domine aperi nobis. Cum potuisset dicere postea uenerunt accepto oleo: uel comparato cõuenienter siluit: ut ne habebatibus oleum: uel in extremo ornamentibus lampadas suas diceret. Nescio qui estis. Nec enim scribitur: quia ornates lampadas suas uenerunt. Tamen finis uerbi est iste: ut in omni tempore præparemus nos ad exitum: ut non demus somnum oculis nostris: neque palpebris nostris dormitionem: quia nescimus diem & horam exitus nostri.

¶ Secundum Matthæum. Nullo tempore. Dixit Iesus discipulis suis parabolam hæc. Homo quidam peregrificus uocauit suos suos: & tradidit eis bona sua. Et reliqua. **¶** Homelia Origenis psalteryi de eadē lectiōe. XXXIII. Primum quidem uideamus quare peregrinanti homini assimilatur dominus noster: qui unus est dominus noster: de quo ait Apostolus. Nobis autem unus dominus Iesus Christus per quem omnia: et nos per ipsum: si tamen ab eo tantummodo dominemur: & neque manna dominum habeamus: neque aliquem dominorum eorum quos multos esse significas ipse Apostolus dicit. Sicut enim sunt dii multi: & dñi multi. Ergo primum gramus de peregrinatione: ne ipsius: maxime quia peregrinationi eius uidetur esse cõtrarium quod ipse de se discipulis suis permittit: dicens. Vbi fuerint duo uel tres cõgregati in nomine meo: ibi sum in medio eorum

Item illud. Ecce ego uobiscum sum oibus diebus usque ad consumationem saeculi. Et quod Baptista dicit de eo ubique eum esse demonstrans ita. In medio autem uestrum stat quem uos nescitis: ipse est qui post me uenit. Propterea dicit aliter quis in medio etiam nescitum se stat: si ubique duo uel tres congregati fuerint in nomine eius inter eos habetur: si per omnes dies uitae discipulorum cum eis est usque ad consumationem saeculi: quomodo in ista parabola proponitur peregrinans. Tractantes autem assumere debemus: & illud quod Paulus ait de se: ego autem absens corpore: praesens autem spiritu iam iudicavi: ut praesens congregatis uobis et meo spiritu cum uirtute domini Iesu: eum qui talis est tradere satanae in interitum carnis: ut spiritus eius saluus sit in die domini nostri Iesu christi. Si enim uirtus Iesu congregatur cum his qui congregantur in nomine eius: non peregrinatur a suis: sed semper praesto est eis. Quod si semper oibus suis est praesens quomodo introducit eum parabola eius peregrinante. Vide si possumus soluere hoc modo quod queritur. Qui enim dicit discipulis suis: ecce ego uobiscum sum usque ad consumationem saeculi: et item ubi fuerint duo uel tres congregati in nomine meo: & ego sum in medio eorum: & cetera: & qui in medio etiam nescitum se constitit unigenitus dei est deus uerbum: & sapientia: et iustitia: & ueritas qui non est corporeo ambitu circumsclusus. Secundum hanc diuinitatis suae naturam non peregrinatur: sed peregrinatur secundum dispensationem corporis quod suscepit. Secundum quod & turbatus est: & tristis factus est dicens. Nunc anima mea turbatur. Et iterum. Tristis est anima mea usque ad mortem. Haec autem dicentes non soluimus suscepti corporis hominem cum sit scriptum apud Ioanem. Omnis spiritus qui soluit Iesum non est ex deo. Sed unicuique substantiae proprietatem seruamus. Si enim omnis homo fidelis qui coniungitur domino unus spiritus est: quantomagis homo ille quem secundum dispensationem carnis Christus suscepit: non est solus uendus ab eo: nec alter est dicendus ab eo: Et uide quomodo ait. Sicut homo peregrinus: quoniam non erat homo: sed sicut homo. Et quasi homo peregrinabitur qui erat ubique secundum diuinitatis naturam. Simul considera: quoniam non uidetur redditio sermonis ita conscripta. Sicut homo peregrinans sic & Iesus: aut ita sic & filius hominis quoniam ipse est qui in parabola proponitur peregrinans quasi homo. Nec enim est homo: qui est ubique: duo uel tres in nomine eius fuerint congregati. Neque homo nobiscum est omnibus diebus usque ad consumationem saeculi. Nec congregatis ubique fidelibus homo est praesens: sed uirtus diuina quae eret in Iesu. Possumus etiam talia dicere de hoc loco. Nihil contrarium est eum ipsum Iesum secundum quendam quidem intellectum esse ubique: secundum alium autem peregrinari. Si enim nos dum sumus in corpore peregrinamus a domino per fidem enim ambulamus: non per speciem in omnibus qui sunt in corpore & peregrinantur a domino: peregrinatur ab eis: & dominus per fidem ambulatibus non per speciem. Si autem peregrinantes a corpore cum domino fuimus & ipse tunc erit nobiscum. Et per eo quod per fidem ambulauimus: ut et per speciem postea ambulemus. Speciem autem dicimus uerbi: & sapientiae: & ueritatis: & iustitiae: & pacis: & omnium quicquid est unigenitus deus. Speciem autem uerbi: & speciem sapientiae intelleximus: cum intellexeris quod ait Apostolus. Filii mei quos iterum parturio: donec formet christus in uobis. Forma-

tum enim christum intelliges in aliquo: uidebis consequenter secundum formationem huiusmodi etiam speciem Christi. Iste ergo qui quasi homo peregre est profectus: uocauit suos suos: & tradidit eis probatam pecuniam suam: in eloquiis castis. Quoniam eloquia eius: eloquia sunt casta: argentum ignitum probabile: purgatum septies. Et uni dedit quinque talenta: alii autem duo: alii uero unum. Unicuique autem secundum propriam uirtutem. & profectus est statim. Abiit autem qui quinque talenta acceperat: & operatus est in eis: & lucratus est alia quinque talenta. Similiter qui duo accepit: lucratus est in eis alia duo. Qui autem unum accepit abiens fodit in terram: & abscondit pecuniam domini sui. Ergo si quoniam uideris eorum: qui acceperunt a christo dispensationem eloquiorum dei: alios quidem habere amplius: & diuinius: et abundantius: alios autem minus: et ut ita dicam: neque in dimidio intelligentes rerum negotia: comparatione eorum qui multo sunt meliores: alios autem adhuc minus habere uidebis differentias eorum: qui eloquia dei susceperunt a christo: quoniam alia fuit uirtus eorum quibus data sunt quinque talenta: alia quibus duo: alia quibus unum: & alter alterius non capiebat mensuram. Et qui accepit talentum unum: accepit quidem datum non contempnibile. Multum est enim & unum talentum talis domini. Tamen tres sunt proprii serui eius qui peregre profectus est quasi homo: sicut & tria genera sunt eorum: qui fructum faciunt. Quorum quidam quidem faciunt centum: quidam autem sexaginta: quidam uero triginta. Sed ibi etiam ille qui triginta fecit saluatur. Hic autem sermo arguit eum qui unum acceperat talentum: & abscondit in terram. Et quero qui quinque acceperat talenta: si possunt intelligi perfectiones qui diuiniorem & sublimiorem acceperunt sensum scripturae: qui duo autem acceperunt: super litteram quidem: Paulo autem superius ascenderunt: & non ad magnitudinem illam ascendere potuerunt: tertii autem qui nihil super litteram quam acceperunt imprius. Est ergo & de numeris omnino in his quae loquimur dignus sermo tali nostro domino saluatore. Dico autem de quinque: & duobus: & uno. Nos autem modici: & talia minus explicare potentes assumamus ne forte qui omnia quidem sensibilia scripturae possunt deducere ad sensus diuiniore quos Salomō diuinos appellat: & quos dicit Hieremias sensus cordis: & qui ad hebraeos dicuntur a Paulo sensus exercitati ad discretionem boni quorum: & hi sunt qui extra quinque talenta alia quinque sunt lucrati operantes in eis: & per doctrinam exercitantes seipso: & ad maiorem scientiam erigentes. Conuersati enim salutariter: & studiose docentes: operati sunt & lucrati sunt alia quinque: quoniam nemo facile additamentum accepit uirtutis alterius: nisi etiam quam habet. Vt puta sapiens in sapientia crescit: fidelis in fide. Aut ita alia acquisiuit quinque. Quoniam unusquisque quod ipse scit hoc docet alterum: & quanta ipse scit tanta alterum docet: non amplius. Propterea quicquid habuerit quis in se: hoc alterum docendo acquirit in altero: faciens eum habere quod habet ipse. Propterea quinque habuit: & non amplius acquisisse dicitur: nisi quinque quae habuit. Et qui duo: non amplius nisi duo: quae habuit. Si autem debemus & de duobus talibus dicere: & de illis dicimus: quoniam qui non permanserunt in littera: sed querentes ascendere sensu suo super eam: non autem potentes peruenire super ordinem praedictorum duorum: hi sunt qui ab eo: cognoscebant uirtutem eorum: acceperunt talenta duo: corporalem doctrinam edo-

sti. Duo

sti. Duo enim uidetur carnalis numerus esse: & super hac lucrati sunt duo: id est corporalem editionem: & aliam paulo eis sublimiorem. Erat autem aliquis seruorum: minorem colligans sibi uirtutem: propter quam quasi minus potenter unum talentum paterfamilias dedit quod accipiens seruus habens aliquam terram fodit: & in altitudines posuit eius cum debuisset sursum & in mensas id mittere. Quoniam autem proprii serui tres referuntur illius paterfamilias esse: quero si possunt postquam crediderunt & serui facti sunt eius quasi potentes negociari. Postea acceperunt a paterfamilias pecuniam eius: ut quidam quidem et operatus sit: & lucratus: alius autem lucratus: alius uero praeter timorem non satis fidelis: domini sui infodit & abscondit pecuniam. Et apparet in ipsa defensione per quam loquitur: quoniam timuit quidem dominum habens dei timorem sicut alter zelum dei: non autem secundum scientiam: timens abscondit talentum suum in terra. Tales sunt autem qui neque mouent: neque discutiunt quae dicuntur: neque seipso ad edificandas animas tradunt: sed latere uolunt quae acceperunt: & crediti sunt. Si quoniam ergo uideris alium quem qui uirtutem quidem aliquam acquisiuit: et habet diuitem: & animas quantumcumque prodificantem: & hanc uirtutem occultat: ut tamen modo tradet uerbum nudum quod creditus est: & accepit: & depositum eius domino suo: et uiuit in obscuro multis ignotus: etiam magna peccata habentibus & non se profert in bono quod a deo accepit: quis habeat quadam religionem conuersationis non uituperabilem multis: non dubites dicere eum tale esse qui unum talentum accepit: & abscondit id in terra. Si autem propter illud quod scriptum est eum talentum mitti in tenebras exteriores: displicet tibi quod dicitur: si propterea quod non docuit quod iudicatur quasi qui data sibi uirtute ad prodificationem animarum non est usus: recordare apostolicum dictum quod ait. Vae enim mihi est si non euangelizauero. Non enim propter aliam quancumque conuersationem suam uituperabilem: sed propter hoc solum si non praedicauerit euangelium: uae sibi constitetur futurum. Manifeste enim apparet: quoniam ille sperauit audire: serue male: & piger: & cetera: nisi euangelizasset. Quis alia uitae eius recta fuissent. Haec enim & his similia debent in mente habere maxime qui mittunt manum suam id est actum ad aratrum docendi doctrinam christi: ut cognoscere quibus est uae: non propter aliud nisi quia non docent repositum: non conuertantur retro postquam semel miserint manum suam ad aratrum arantem animas hominum: ut post hoc & semina suscipiant uerbi. Iste autem qui sicut homo peregre profectus uocauit seruos suos: & tradidit eis bona sua: post multum temporis uenit. Postquam dimisit aptos ad negociandum animarum salutem: & ideo forsitan non facile inuenitur quis ex eis qui apti fuerint ad huiusmodi opus ut cito traseat de hac uita sicut est manifestum ex eo quod & apostoli seruauerunt ex quibus dicit ad Petrum. Cum seruaueris excedes manum tuam & cetera. De Paulo autem dictum est ad philemonem. Nunc autem: ut Paulus senex cum esset adolecentulus quoniam Stephanus pro christi testimonio lapidabatur: & ipse uestimentum seruabat interficiendum eum. Hoc autem diximus propterea quod dicit post multum temporis uenit dominus seruorum illorum. Et obserua in hoc loco quoniam non ad dominum uadunt: ut iudicentur & digna actibus suis recipiant: sed dominus uenit ad eos cum fuerit impletum quod dictum est: quoniam uenit tempus. Veniens autem ponet rationem

cum eis de omnibus quaecumque egerunt: compensans lucra bonorum operum: & dispensans peccatorum: ut ponens rationem: & diligenter uniuersa discutens: unoquoque sicut oportet utatur. Debemus ergo quasi qui peccando danum fecimus: bona autem operantes luamur: sic omni custodia corda nostra seruare: ut cum uenerit dominus noster & posuerit rationem nobiscum non inueniamur: nec pro ocio solo sermone danum fecisse. Et accedens qui quinque talenta acceperat obtulit alia quinque dicens. Domine quinque talenta mihi dedisti: ecce alia quinque superlucratus sum. Ait ei dominus ei. Euge serue bone & fidelis: quia super pauca fuisti fidelis: supra multa te constituam intra in gaudium domini tui. Accedens autem et qui duo talenta acceperat ait. Domine duo talenta mihi dedisti: ecce alia duo lucratus sum. Ait illi dominus ei. Euge serue bone & fidelis: quia super pauca fuisti fidelis: supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Ita accessit primus quasi qui habuit fiduciam eo quod operatus fuerat & lucratus. Nam fiducia ipsa fecit eum audere: ut ad dominum primus accederet: & audacter faceret sermonem dicens. Domine quinque talenta mihi dedisti: ecce alia quinque talenta lucratus sum super ea. Ad quem dominus dixit: uocem oibus nobis optabilem cum posuerit rationem etiam nobiscum dominus noster dicens. Euge serue bone & fidelis: contrariam ei uoci quam dixit ad tertium: serue male: & piger. Quis non optet exhortationem accipiens ex ista scriptura: ut audiat a domino suo: fidelis. Quod simile esse assumo ei quod dictum est de Habraam: quoniam credidit Habraam deo & reputatum est ei ad iustitiam: sicut & ei qui audiuit a domino suo: serue fidelis. Sine dubio fides eius ad iustitiam reputata est ei: ut reputata est ad iustitiam fides ipsius qui in modico fuit fidelis. Modica autem sunt omnia uitae istius: ut omne resurrectionis mysterium ei credatur & administrationis supernorum bonorum. Videamus autem & quo ingreditur seruus iste bonus & fidelis qui in modico uitae istius fuit fidelis. Intra (inquit) in gaudium domini tui. Omnia enim ibi delectabilia: & omnia gaudia quando qui hic flent: ibi ridebunt: & qui laudabiliter lugent: consolationem accipient dignam. Quod autem dicit uel in eo qui quinque talenta acceperat: uel in isto qui duo accedens intellige mihi accessum et transitum de hoc mundo ad illum. Et uide quoniam non aliam uocem dominus protulit ad secundum: nisi quam protulit ad priorem dicens. Euge serue bone & fidelis: super modica fidelis fuisti: super magna te constituam. Quero quoniam eadem dicta sunt amobus: ne forte & qui minorem habuit uirtutem: & totam illam quam habuit secundum quod oportebat exercuit: nihil minus habiturus sit apud deum: quam ille qui fuit in maiore uirtute: ut impleatur in eis quod dictum est. Qui multum non abundauit & qui modicum non minorauit. Tale aliquid ostenditur & circa mandatum dilectionis ad deum: uel ad proximum dicens ita. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo: & ex tota anima tua: & ex tota mente tua: sine dubio enim cum ex toto corde suo quis dilexerit deum: & ex tota anima sua: & ex tota uirtute sua: talem dilectionis habet mercedem qualem ille qui maius habuit cor: uel qui eminentiorem habet animam: uel qui maiorem accepit uirtutem. Hoc enim solum queritur: ut quicquid habuerit homo ex deo toto eo utatur ad gloriam dei. Accedens autem & qui unum talentum acceperat ait. Domine scio quia homo durus es: et metis ubi non seminasti: et congregas ubi

non sparsisti: & tunc abii & abscondi talentum tuum in terra. Ecce habes tutum. Respondens autem dominus eius dixit ei. Male serue et piger: sciebas quia meto ubi non seminavi: & congrego ubi non sparsi. Oportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis: ut ueniens recepissem eam cum usuris. Videtur mihi iste qui unum talentum accepit fuisse inter credentes quidem: non autem & fideliter agentes in fide: sed latere uolentes et omnia facientes: ut non cognoscantur quasi christiani. Forsitan autem & alii mores eorum non satis erant culpabiles: & quod acceperunt custodiunt quidem non autem & addunt: neque negociantur: neque fiducialiter agunt in eo. Propterea uerbum in eis non profecit ad maius: neque alios acquisiuit. Adhuc uidentur mihi qui huiusmodi sunt: timorem dei habere & sapere de eo quasi de aliquo auctero: & duro: & implacabili. Scienim uerba ipsa significant respondētis: & dicentis. Sciebam quia durus es: & quasi qui sciebat eum merere ubi non seminavit: & congregare ubi non sparsit. Propter quod respondens ei dominus eius: & arguens eum quasi malum seruum & pigrum: non quidem confessus est se esse hominem durum: sicut ille arbitrabatur: ceteris autem sermonibus eius consensit dicens. Et sciebas quia meto ubi non seminavi: & congrego ubi non sparsi. Quo modo autem intelligamus quod uere dominus noster metit ubi non seminavit: & congregat ubi non sparsit. Mihi hoc uidetur in loco isto quoniam iustus seminat in spiritu ex quo & metet uitam aeternam. Omnia autem quae ab altero: id est a iusto uiro seminatur: & metuntur ad uitam aeternam: metit deus. Dei enim est possessio iustus qui metit ubi non ipse seminavit: sed ille iustus. Consequenter & illud dicimus: quoniam iustus disperfit: dedit pauperibus. Dominus autem in suo colligit uniuersa: quatacunque iustus disperfit: et dedit pauperibus. Metens autem quae non seminavit: & congregans quae non sparsit sibi computat & sibi arbitratur esse collata quaecunque pauperibus fidelibus fuerint seminata uel sparsa: dicens ad eos qui bene proximis suis fecerunt. Venite benedicti patris mei: haereditate regnum quod uobis paratum est. Esuriui enim & dedistis mihi manducare: & cetera. Et quia uult metere ubi non seminavit: & congregare ubi non sparsit cum non iuenerit: dicit ad eos qui non praebuerunt ei metere & congregare. Discite a me maledicti in ignem aeternum quem praeparauit pater meus diabolo: & angelis eius. Esuriui enim & non dedistis mihi manducare & cetera. Nam & uere durus est sem quod ait Matthaeus: & austerus sem quod ait Lucas. Sed his qui misericordia dei abutuntur ad negligentiam suam non ad conuersationem suam sicut ait Apostolus. Vide bonitatem dei & seueritatem. In eos quidem qui ceciderunt seueritatem: in te autem bonitatem si permanseris in bonitate. Qui enim bonum iudicat deum credens indulgentiam accipere: si fuerit conuersus ad eum illi bonus est deus. Qui autem aestimatum sic bonum: ut non curet de peccatis peccantium: illi non est bonus deus: sed austerus. Zelans est enim super peccata hominum continentium se. Tamen quasi Christo metente quae non seminauimus: & congregante quae non sparsimus seminamus in spiritu: & spargamus pauperibus: & talentum dei non abscondamus in terra. Nec enim est bonus huiusmodi timor: nec liberat nos talis timor ab exterioribus tenebris illis cum fuerimus dam-

nati quasi mali serui: & pigri. Mali quidem quia non sumus uti probata illa pecunia dominicorum uerborum cum quibus poteramus negociari & discutere christianitatis eloquia: & acquirere bonitatis dei altiora mysteria. Piger autem quia non fuimus operati cum eloquiis dei salutem uel nostram uel aliorum cum deberemus mittere pecuniam domini nostri id est eloquia auditoribus numulariis qui omnia temptant: & probant: ut bonum quidem dogma & uerum teneant: reprobum autem & falsum repellant: ut cum uenerit dominus: eloquia illa quae commisimus nos cum usuris recipiat & cum additamentis ab eis qui acceperunt a nobis. Omnis pecunia: id est omne uerbum quod habet in se formam dei regalem & imaginem uerbi eius legitimum est. Numulariis ergo uiris iubet credere uerbum qui possunt eius reddere usuras. Reddit autem usuras uerbi qui iterum festinat saluare eum eo: sicut ipse saluatus est. Sicut Andreas / Petrus / Philippus / Nathanael / Matthaeus publicanus. Et hoc est quod dicit Apostolus. Quae audisti a me per multos testes haec comenda fidelibus hominibus qui idonei erunt: & alios docere. Similiter & dominus dicit. Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio: sed super candelabrum: ut introeuntes uideant lumen. Tollite ab eo itaque talentum: & date ei qui habet decem talenta. Vides quia tollitur talentum a malo seruo & pigro & datur ei qui habet decem talenta. Quomodo autem tollitur ab aliquo quod datum fuerat ei: & alteri datur bene agentium: ut habeat etiam haec super illa quae acquisiuit: non satis facile est explicare. Tamen possibile est. Quoniam qui idoneus facit in aliquo sensum in dogmatibus ueritatis: potest sua diuinitate deus auferens sufficientiam ab eo qui pigrius ea est usus dare ei qui eam multiplicauit. Omni enim habenti dabitur & abundabit. Ab eo autem qui non habet & quod habet auferetur ab eo. Vt puta fidem habenti quae est ex nobis dabitur gratia fidei: quae est per spiritum fidei & abundabit: & quicquid habuerit quis ex naturali creatione: cum exercuerit eum accipit id ipsum & ex gratia dei: ut abundet & firmior sit in eo ipso quod habet. Non enim de sapientia sola: sed de omni uirtute intelligendum est nobis quod ait Salomon. Et si fuerit quis perfectus inter filios hominum: si abfuerit ab illo sapientia tua in nihilum reputabitur. Sic & qui perfectus fuerit in castitate: aut in iustitia: aut in ueritate: aut pietate: non fuerit autem ei aut castitas: aut iustitia: aut uirtus: aut pietas quae neniit ex gratia dei in nihilum reputatur huiusmodi homo. Propterea si uolumus: ut detur nobis uirtus perfectior: & abundet in nobis quod perfectum est inter homines per diligentiam omnimodo acquiramus. Et postquam acquisierimus quasi intelligentes: quoniam in nihilum haec reputant sine gratia dei: humilitemus nosmetipsos sub manu ualida dei: & oremus sine ira & disceptatione leuantes puras manus: ut omnium bonorum quae sunt in nobis perfectio detur ex deo: & faciat nos perfectos & acceptabiles deo quasi filius dei. Iste autem qui unum acceperat talentum & abscondit in terra: non solum quasi malus & piger arguitur: sed quasi inutilis mittitur in tenebras exteriores ubi nulla illuminatio est: forsitan nec corporalis: nec est respectu dei illic: sed quasi indigni speculatione dei qui talia peccauerunt condemnant in his quae exteriores tenebrae appellantur. Forsitan donec intellexerint ut conuertantur & digni efficiantur exire ab eis.

Forsitan

Forsitan & propter aliam causam quam nos ignoramus quoniam legimus aliquem qui fuit ante nos exponentem de tenebris abyssi: & dicentem quoniam abyssus est extra mundum foris: & tenebrae. Consideremus ergo si potest uera esse expositio eius: ut exteriores tenebras illas intelligamus: ut quaedam quasi indigni toto mundo in abyssum illam quam ille exposuit foras eiciantur: in qua sunt tenebrae: nemine eas illuminante: cum sint extra totum mundum.

Secundum Matthaeum.

In illo tempore: Dixit Iesus discipulis. Cum uenerit filius hominis in gloria sua: & omnes angeli cum eo: tunc sedebit super sedem gloriae suae: & congregabuntur ante eum omnes gentes et cetera.

Homelia Origenis per byteri de eadem lectione. XXXIII.

In discursu quidem sermo uidetur esse manifestus quasi exhortans homines ad datum & largiendum: & auertens ab omni inhumanitate et paritate. Videamus tamen quid quaerere oportet in eo: propter eos qui nihil arbitrantur aliud in eo nisi exhortationem humanitatis. Certe semper & gloriosum Christi aduentum fore credit omnis ecclesia quoniam & filius dei qui assumptus est in gloria sic cum gloria hinc reuertetur in specie sua & pulchritudine sua: ut coram tribus discipulis conscendentibus ei: ut iam non tribus nec aliis paucis: sed uniuersis gentibus congregatis ante eum appareat: & sedeat super sedem gloriae suae: & tunc segregabit malos a bonis. Vtrum autem omnes ab omnibus qui in omnibus generationibus fuerint: aut illae tantum quae in consumatione fuerint derelictae: aut illae tantum quae crederunt in deum per Christum et ipsae utrum omnes: an non omnes: non satis est manifestum. Tamen quibusdam uidetur de differentia earum quae crediderunt haec esse dicta. Quatuor ergo ad simplicem textum: nec qui a dextris consistunt alia causa laudantur: & in praeparatum regnum uocantur: nisi propter solam humanitatem: nec qui sunt a sinistris alia causa confunduntur & deputantur in ignem nisi propter inhumanitatem. Quid ergo? Si isti qui humani fuerunt circa uirtutes cetera negligentes fuerunt consequetur talia haec praemissa: aut illi qui non fuerunt humani: si alias impleuerunt uirtutes: maledicti erunt omnino: & in ignem sunt condemnandi et hoc cum ipso diabolo. Vides ergo quae necessariam habet sapientiam sermo. Item tractandum est utrum in loco futurus est Saluatoris aduentus in gloriam: an alteram expositionem debemus exquirere. Quis enim erit locus ille: ut capiat in uno aspectu: & omnes angelos ueniētes cum Christo: et omnes gentes illic congregatas? Et de sede gloriae eius quid est dicendum? Putas corporale aliquod subsellium erit: an etiam hoc opus habet interpretationem subtiliorem? Propterea qui uult omnia rationabiliter intelligere multam sapientiam inueniet & in istis. Et periculosum quidem est de huiusmodi rebus exponere: sed ne propter intellectus difficultatem plenius tacentes derelinquamus eos qui mouentur in istis ad fluctuandum: pauca de multis semper quod possibile est exponam. Aestimo ergo quoniam erit tempus aduentus Christi: quoniam tanta manifestatio futura est christi & diuinitatis: ut non solum nullus iustorum: sed nec aliquis peccatorum ignoret christum semper quod est: quoniam & peccatores cognoscet in conspectu suo: sua delicta: & iusti manifeste uidebunt semina

iustitiae suae ad qualem eos perduxerint finem. Et hoc est quod dixit. Congregabuntur ante eum omnes gentes. Si enim modo quoniam nec omnes cognoscunt christum semper quod est: nec ipsi qui uidentur cognoscere palam eum cognoscunt: sed in fide tamen intrant homines in conspectum eius quoniam agnitionem eius accipiunt per fidem. sicut scriptum est: intrate in conspectum eius in exultatione: quantomagis recte dicunt omnes gentes ante eum congregandae & constituendae: quoniam palam omnibus tam bonis quam malis: tam fidelibus: quam infidelibus fuerit factus manifestus ante oculos mentis eorum iam non fidei aut diligentiae alicuius inquisitione reclusus: sed ipsius diuinitatis suae manifestatione praelatus. Non in aliquo quidem loco apparebit filius dei cum uenerit in gloria sua: in altero autem non apparebit: sed sicut ipse semper corpora rationem fulguris exeuntis aduentum suum uoluit demonstrare dicens: si dixerint uobis ecce in deserto: nolite exire: ecce in domo: nolite credere: sicut enim fulgur egreditur ab oriente: & apparet usque ad occidentem sic erit aduentus filii hominis. Sicut enim fulgur egrediens ab oriente & praeterea: omnia implet apparet usque ad occidentem: sic cum uenerit Christus in gloria sua: praeterea: ubique futurus est: & ipse in conspectu omnium erit ubique: & omnes ubique erunt in conspectu ipsius: et sic constituetur ante sedem gloriae eius: hoc est anteregnum eius & potestatem dominationis ipsius. Sedes autem eius aut certe quidam perfectiores sanctorum dicitur de quibus scriptum est: quoniam illic sederunt sedes in iudicio: aut quaedam uirtutes angelicae: de quibus dicitur: siue sedes: siue dominatio: nes. Ergo rex saeculorum deus uerbum qui & in forma factus est hominis sedebit super huiusmodi sedem gloriae suae: et congregabuntur ad eum omnes gentes iam non dispersae in dogmatibus falsis & multis de eo. Et sic erunt ante eum: ut non localiter audiamus omnes gentes fieri ante eum: sicut nec localiter audimus iustos ea dicturos quae sunt dicturi. Quoadu ergo confusi sunt iniqui: nec se cognoscētes: nec christum: sed in erroribus intenebrati tenentur: & iusti quoadu per speculum & in aenigmate uidentur: & ex parte seipsos cognoscunt non semper quod uere sunt: tandiu non sunt segregati boni a malis. Cum autem propter manifestationem filii dei omnes ad intellectum uenerint suum: tunc Saluator segregabit bonos a malis. Quos autem dicti sunt qui saluatur propter mansuetudinem quam didicerunt ab eo qui dicit. Discite a me quia mitis sum & humilis corde: & propter quod usque ad occisionem parati fuerint uenire imitantes Christum qui sicut ouis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se sine uoce. Et non simpliciter sine uoce: id est coram auferente quae sunt ipsius & dura saxa male ascendunt: & per praecipitia eorum incedunt. Sic intellige mihi & sanctos a dextris qui dextra opera operati sunt: & plenius sunt conuersi ad iustitiam quae semper a dextris est dei. Propterea semper dignitatem actuum suorum: dextro: a dextris constitut: & acceperunt mercedem suorum: dextro: dexteram regis in qua requies & gloria est. Qui autem ad pueritatem uitae seipsos separauerunt a dextris propter opera sua pessima & sinistra ceciderunt in sinistram: id est in tristitiam tormentorum damnati propter quod a sinistris consistunt. Tunc dicit ad eos qui sunt a dextris inuitas eos ad se. Venite. Ut quicquid minus fuerat eis: cum perfectius uniti fuerint Christo: consequantur audientes. Venite: et facientes. Tale est et

ra misericordia: benignitatem/humilitatem / mansuetudinem
& cetera. Magis aut & ipsum Christum qui hac omnia
fidelibus est. In eum qui dixit: Induite dominum Iesum. Cum
ergo huiusmodi uestimētis uestierimus unum de mini-
mis in christo credētibz: ipsum dominum uidemur uestisse
ne quātum ad nos nudum sit uerbum dei in mūdo. Sed
& peregrinum dei filium cōstitutum & domesticos cor-
poris eius peregrinos in mundo ab omnibus actibus cor-
poralibus: sicut ipse et de se: et de discipulis suis dicit. Et isti
nō sunt de hoc mundo: sicut & ego nō sum de hoc mū-
do. Et quærīt christus cum suis aiam ubi succedat. Quā-
do ergo preparamus cor nostrum diuersis uirtutibus ad
receptaculum eius: uel illos q sunt ipsius: ipsum peregrī-
nātem suscipimus in domum pectoris nostri: faciētes cor-
naculum magnum: mūdātum / & ornatum ad suscepior-
nem Christi peregrinātis in mundo: ceteros uq; discipul-
los ipsius. Quorū enim uerbum suscipimus: & ipsos sus-
cepisse uidemur in nobis: & per ipsos Christum: cuius ba-
iulant uerbum. Item in infirmatis hominibz siue a fide:
siue ab aliquo opere bono: aut scandalum patiētibz chri-
stus infirmatur & scādalum patitur: sicut ipse dicit ad Pe-
trum quæ carnis sunt sapiētem: scādalum mihi es: hoc est
ifirmitas mihi es: Sed et omnes discipuli eius dilecti simul
cum talibus infirmātur: & scandalum patiūtur dicentes.
Quis infirmatur: & non infirmamur? Quis scādalizatur:
& nō utimur nos? Et si discipuli eius cōfirmātur infir-
mis: quātō magis ipse Saluator creator ipsorū? Nam quē
maior misericordia tenet hoīum infirmorū: grauior con-
stringit infirmitas talis. Cum ergo unum fratrum infirmā-
torū uisitauerimus: aut per doctrinam: aut per increpatio-
nem: aut per cōsolationem: aut precibus: aut terrore iudi-
cii: aut aliqua bona opera faciētes in eum: fecerimus me-
liorare in christo: ipsum Christum uisitauimus: & cōfor-
tauimus infirmatum: & ceteros discipulos christi talibus
passionibus cōfirmātes refrigeramus sicut Paulus ad Phi-
lemonem dicit. Gaudium enim magnū habuimus & cō-
solationem in charitate tua: quia uiscera sanctorū requieue-
rūt per te frater: Et ne putes esse blasphemū infirmum di-
cere Christum. Ipse enim ex infirmitate est crucifixus: p-
pter misericordiam: & ipse infirmitates nostras portat: &
oēs poti ipsius. Deinde omne quod hic est carcer est chri-
sti & eorū qui sunt ipsius. Propterea eamus ad eos qui in
domo uinculorū istorum habētur quasi in carcere: et sunt
in hoc mundo degentes quasi carcere naturæ necessitate
cōstricti. Cum ergo abierimus ad tales & omne opus bon-
um fecerimus in eis: uisitauimus eos in carcere: & christū
in eis. Videamus aut nisi generaliter hac intellecta: & ad sim-
plicem humanitatem nos exhortātur: & ad oīa laudabilia
facta: ut bñdictionem dignis dicentem: Venite bñdicti pa-
tris mei cōsequi quis ualeat digne. Nō autem iusti obli-
ti eorū quæ gerūt: tunc respondebūt ei dicētes: Domine: qñ
te uidimus esuriētem: & cetera. sed humilitatis causa lau-
de benefactorū suorū indignos se proclamātes. Ipse autem
uolēs eis ostendere suam cōpassionē in suis etiam sepnū-
tiate esse in quibus fuerūt fratres eius dicēs. Amen dico uo-
bis ex eo quod fecistis uni minimorū istorū: fratrum meo-
rum: mihi fecistis. Videamus nunc quod dicit iustis. Veni-
te bñdicti p̄ris mei: Iniustus autem: Discedite a me: cum
fuiissent utiq; fideles: & intelligentius impletum in eis qd
scriptum

alget: & in uestitis uestis. Et sic ex dilectione Paulus dicit: Quis infirmatur: & non infirmor? & hoc magis ad laudem respicit. Apostoli ostendunt magnitudinem charitatis suae circa fideles: quomodo non magis q̃ Paulus & omnis homo dilectione ornatus filius charitatis dei Saluator dicere potest conuenienter: quis infirmatur & non infirmor? quis scandalizatur: & non uror? Propter quod dicit infirmus fui: sic & in carcere fui: & non uisitastis me. In carcere enim membro Christi constituto ipse nō est solutus a carcere qui dicit de iusto. Cum ipso sum in tribulatione: hoc est contribulor ei. Sicut enim q̃ meus est: in tribulatione meū est: sic & ego in tribulatione cum eo sum. Et hoc dico non ignorans uulgariorē illam traditionē. Et hoc considera: quia imoratur in uno quoq; uerbo loquens ad iustos: & laudās eos: & per singulas species eorum benefacta dinumerat. Loquens autē ad iniustos praecidit compedians: & colligens malefacta eorum in breues: id est iustus quidem de infirmitate dicit infirmus fui: & uisitastis me. Separatim autē de carcere. In carcere fui & uenistis ad me. Ad iniustos autē cum potuisset similiter facere: infirmus fui: & non uisitastis me: in carcere fui: & nō uenistis ad me: praecidens narrationem subiunxit utrūq; dicens. Infirmus fui & in carcere: & nō uisitastis me. Quoniam misericordia iudicis erat benefacta quidem hominum largius praedicare: & ampliare: malefacta autē eorum transitorie memorare: & breuiare. Sed & iusti imorantur in unoquoq; uerbo dicentes. Quando te uidimus esurientem & cibauimus: aut sitientem & potauimus: aut nudum & uestiuiimus: aut peregrinum & collegimus? Aut quando te uidimus infirmum: aut in carcere? Quoniam proprium est iustorum: beneficia sua relata sibi in facie diligenter & per singula refutare causa humilitatis. Tanq̃ si dicente domino hoc: & hoc: et hoc bonum in me fecistis: illi recusantes dicant: nec hoc: nec hoc: nec hoc fecimus tibi. Iniusti non ita per singula: sed cursim dicunt. Quando te uidimus esurientem: aut sitientem: aut peregrinum: aut nudum: aut infirmum: aut in carcere: & non ministrauimus tibi? Verbum ministrauimus tibi ad omnia referentes: & quasi praecedentes: & praetereuntes crimina singula: ut non grauiora uideantur diligenter & singillatim enumerata: quia proprium malorum hominum est culpas suas exultationis causa: aut nullas uelle ostendere: aut leues & paucas. Sed & responsio Christi tam de iustos facta q̃ ad iniustos: hunc ipsum significat intellectum. Volens enim iustorum benefacta ostendere grandia: peccatorum autē culpas non grandes: ad iustos quidem dicit. Ex eo q̃ fecistis uni ex minimis istis fratribus meis mihi fecistis. Ad iniustos autē sic. Ex eo q̃ non fecistis uni ex minimis istis: nec mihi fecistis: non adiciens fratribus meis: quē admodum cum loqueretur ad iustos. Nam abui siue quidem omnes credentes in Christo fratres sunt christi. Reuera autē fratres eius sunt qui perfecti sunt: & imitatores sunt eius: sicut ille qui dixit. Imitatores mei estote: sicut & ego Christi: q̃ possum dicere. Pater noster qui es in coelis. Grauius autē est apud deum opus bonum quod fit in sanctoribus: q̃ in minimis sanctis. Et leuior culpa est negligere minus sanctos q̃ sanctiores. Minimos autē hic dicit: aut quasi in mundo minimos aestimatos: aut

quia apud seiplos minimi erant. Volentes enim apud deum fieri magni: seiplos minimos faciebant: quasi charissimi discipuli eius: qui dixit. Discite a me quia humilis & mitis sum corde. Et hoc attende: quoniam cum prius dixisset. Venite benedicti: deinde Discedite maledicti. Quoniam proprium boni dei est prius recordari benefacta bonorum: & maledicta malorum. Postea in exitu utrorumque prius nominat poenam malorum: deinde uitam bonorum dicens. Et abibunt illi in poenam aeternam: hi autem in uitam aeternam: ut primum quae timoris sunt euerimus mala: postea quae honoris sunt appetamus bona. Et factum est postquam consumauit Iesus omnes sermones hos: dixit discipulis suis. Volens ostendere quod omnia in pondere & numero & mensura constituit deus: dicit in aliquo loco ad matrem suam. Nondum uenit hora mea. Item. Nunc anima mea turbatur: & quid dicam? Pater salua me ex hac hora. Sed propter hoc ueni in hanc horam. Item. Pater uenit hora: clarifica filium tuum: ut & filius tuus glorificet te. Sic & horam constituit passionis filii tui. Ideo & si frequenter insidias passus est a Iudaeis: nihil potuit pati discedente ab eo diabolo usque ad tempus. Et nihil pati poterat: donec consumaret omnes sermones suos: quos proposuerat dicere discipulis suis. Propterea postquam consumauit omnes sermones hos: tunc dixit discipulis suis. Et uide quia non dixit simpliciter: postquam consumauit omnes sermones: sed addidit hos omnes: id est quos iam locutus fuerat: non quos adhuc fuerat locutus. Adhuc enim oportebat eum etiam alios loqui sermones: postquam traderetur: & non in bethania in domo Simonis leprosi de muliere accedente ad se. Item & pascha facere cum discipulis suis: & conuincere proditorem latitentem: & gratias agere: & porrigere eis panem & calicem. Oportebat eum & praedicare discipulis suis quod essent sceleratissimi: & Petro: quoniam ante galli cantum ter fuerat negaturus. Adhuc autem oportebat eum hora appropinquante magis orare non semel nec bis: sed ter: donec hora plenius adueniret.

Secundum Matthaeum. Cap. xxvi.

Nullo tempore. Dixit Iesus discipulis suis. Scitis quia post biduum pascha fiet: & filius hominis tradetur ad crucifigendum. Et reliqua.

Homelia Origenis de eadem lectione. Quae est. XXXV

Sic ergo etiam hora fuerat definita secundum quod diximus: ut non traderetur ante omnem doctrinam: quomodo non magis & dies fuerat definitus: ut pascha nostrum Christus imolaretur dissoluens iudaicum pascha: & tradens secundum nouum testamentum discipulis suis: oportebat etiam mensum esse definitum pascha. Ego autem puto etiam annum: de quo & propheta dicebat. Praedicare annum domini acceptum & diem salutis. Praedicat ergo discipulis suis praemuniens eos: ut ne priusquam audiant quae fuerant euentura subito uidentes tradi ad crucem magistrum: obstupescant pauore: propter passionem domino accidentem. Ideo dixit eis. Scitis quia post biduum pascha fiet: et filius hominis tradetur ad crucifigendum. Non autem sicut arbitrabantur quidam hoc dicere uult: quia post biduum paschae dies adueniet: sed quia post biduum nouum pascha fiet. Nec enim dixit.

Post biduum pascha erit aut ueniet: ut me ostenderet illud pascha futurum quod fieri solebat secundum legem: sed pascha fiet: hoc est quale nunquam fuerat factum: ut per hoc nouum pascha illud succedat antiquum. Denique sic addit. Et filius hominis tradetur ad crucifigendum. Post duos autem dies factum est pascha secundum quod fuerat prophetatum ab eo: quando traditus est in nocte: & dixit osculanti se Iudae. Amice ad quid uenisti? Si autem post biduum pascha factum est: quartadecima luna manifestum est: quia quando ista dicebat secundum Iudeos: undecima erat luna: quando & parabolis super dictas exposuit. A quo autem traditus est hic non est scriptum. Congregabis autem descripturis: quoniam & pater tradidit eum secundum quod scriptum est. Qui unico filio suo non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum. Secundum alias autem scripturas: Iudas tradidit illum. Sed & sathanas qui intrauit in Iudam tradidit eum. Sed & principes sacerdotum & seniores tradiderunt. Propterea hic impersonaliter posuit traditur: non dicens a quo: quod uerbum potest ad omnes respicere qui tradiderunt eum. Sed non omnes eodem proposito tradiderunt. Deus enim tradidit eum propter misericordiam circa genus humanum: qui unico filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit eum. Ceteri autem tradiderunt eum iniquo proposito: unusquisque secundum malitiam suam. Iudas propter auaritiam: sacerdotes propter inuidiam: diabolus propter timorem: ne auellaretur de manu eius genus humanum per doctrinam ipsius: non aduertens quoniam magis eripiendum fuerat genus humanum per mortem ipsius: quam fuerat ereptum per doctrinam & mirabilia. Traditus est enim ad crucifigendum: ut exiens principatus & potestates: fiducialiter triumphet eos in ligno. Tunc congregati sunt principes sacerdotum & scribae & seniores populi in atrium principis sacerdotum quod dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt: ut Iesum dolentes occiderent. Dicebant autem. Non in die festo: ut ne tumultus fiat in populo. Quod dixit propheta. Et principes conuenerunt in unum aduersus dominum & aduersus Christum: tunc pletem uiderunt cum principes sacerdotum & seniores populi congregati sunt in domum principis sacerdotum aduersus dominum & aduersus Christum eius. Non ueri sacerdotes sed populi & seniores: non aliorum sed illius qui uidebat populus dei. Vere autem erat populus gomorrae: quoniam dixerunt. Crucifige: crucifige eum: & tolle talem de terra. Et quod dixerat Esaias. Audite uerbum domini principes sodomorum: attendite legem dei plebs gomorrae: conuenit illis insidiari tibus iudaicis quod fecerunt in generatione temporis christi. Et quod dicit Ezechiel ad hierusalem. Iustificata est magis sodomia ex te: magis conuenit dici ad hierusalem super quam dominus fleuit: quam ad ipsos prophetas. Peiora enim sodomis peccauerunt principes populi: quia non intelligentes summum sacerdotem dei insidiati sunt ei: & seniores populi non cognoscentes primogenitum uniuersae creaturae: & seniore omnibus creaturis consiliati sunt contra eum. Et propter atrium puto illud in quo consilium fecerunt ut Iesum dolo tenerent. Desolata est hierusalem: oportebat enim iam non esse ciuitatem quae aduersus totius mundi mundum egerat fundatorem. Quae prius quidem occiderat prophetas: postmodum autem dominum prophetarum. Ut dolo eum teneret. Ideo conuenienter de eis dixit

dixit propheta. Disperdat dominus uniuersa labia doli. Dolo autem eum tenere & occidere uoluerunt: ut ne tumultus fiat in populo illo: qui multa signa & prodigia lesu uiderat facientem. Et propterea multi quidem ex his erant pro eo: qui forte dixerant quia magnus propheta surrexit in Israel. alii autem erant aduersus eum: qui dixerant. Hic non eicit daemonia: nisi in Beelzebub principe daemoniorum. Necesse ergo erat tumultum fieri domino comprehenso propter diuersa studia populi diligentis christum: & odientis: credentis & non credentis. Stetit enim consilium eorum quasi firmum cum ipsi qui consiliabant statuti non essent: ut non in die festo occideretur: sed in alio die: uidelicet ut pascha secundum imolare christus: ut resistentes azima Iudaeorum festinemus in spiritualibus azimis & ueris. Considera autem si potes omne uerbum quod praefertur quocumque modo doctrinam dei dicere principem esse sacerdotem dei: cum sint autem multa falsorum dogmatum uerba quasi sacerdotes dei. Non autem dei sed populi qui seductus ab eis est: consiliant aduersus unum & uerum dei uerbum. Verbum autem dei praebet quidem se insidiantibus: nihilominus tamen resurgit non imitatus: neque corruptus ab eis: & in coelum ascendit ut suscipiat eos qui tollunt crucem suam & sequuntur eum. Cum autem esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti preciosi: & effudit super caput eius: recubente eo. Videntes autem discipuli eius indignati sunt: & cetera. Multi quidem aestimant de una eademque muliere quattuor euangelistas exposuisse: quia conscripserunt tale aliquid de muliere: & omnes similiter alabastrum unguenti noiauerunt. Ioannes autem pro alabaistro posuit libram unguenti. Sed & quod dicit. Potuit hoc uenundari: & pauperibus dari: dixerunt Matthaeus & Marcus & Ioannes. Et quoniam ad sepulturam suam unguentum illud Christus pronunciauit effusum ipsi exposuerunt: & quoniam in Bethania in domo Simonis leprosi factum est: ipsi tres conscripserunt. Ioannes autem Bethaniam quidem dixit: ubi fecerunt ei coenam: & Martha ministrabat: & Lazarus unus erat ex discubentibus: & Maria accepit libram unguenti nardi pisticae preciosi: & cetera. Ex quibus apparet quia ipsi ei fecerunt coenam. Lucas autem qui uis non leprosum posuit Simonem: tunc pharisaem dixit fuisse: qui rogauerat Iesum ut manducaret cum eo: sicut de nocte eius dominus ipse testatur dicens ad eum ibi. Simon Simon habeo quod tibi dicam. Multa ergo similitudo & cognitio quaedam de muliere apud quattuor euangelistas. Dicam tamen ad eos qui arbitrantur unam fuisse mulierem de qua omnes euangelistae scripserunt. Putas quia haec mulier quae effudit super caput Iesu preciosum unguentum: sicut Matthaeus & Marcus exposuerunt: ipsa & myrrha unxit pedes ipsius: sicut Lucas & Ioannes exposuerunt? Non est autem possibile ut de eadem muliere exponentes euangelistae cum essent consummati in eodem intellectu: & in eodem spiritu: & in eadem sententia qui fuerant ministraturi salutem ecclesiarum contra sibi dixissent. Si autem aliquis arbitrat ipsam fuisse quae unxit unguento domini pedes apud Lucam & Ioannem: dicat nobis Maria ipsa erat quae apud Lucam fuisse scribit in ciuitate peccatrix: quae discens quoniam recubuit in domo pharisei attulit alabastrum unguenti: & stans retro secus pedes eius plorans lachrymis lauabat pedes eius. Nec enim credibile est ut Maria quae diligebat Iesum soror Martha: quae meliorem elegerat partem: ut peccatrix in ciuitate fuisse dicatur. Et putas quia mulier quae secundum Matthaeum & Marcum effudit

super caput Iesu preciosum unguentum euentu non scribit fuisse peccatrix? Quae autem secundum Lucam peccatrix refert: non fuit ausa ad caput Christi uenire: sed lachrymis pedes eius lauauit. Quasi uix etiam ipsis pedibus eius digna: praeter tristitia poenitentiam in salute stabilem operante. Et quae secundum Lucam est: plorat & multum lachrymat: ut pedes Iesu lachrymis lauet. Quae autem secundum Ioannem est Maria: neque peccatrix: neque lachrymans introducit. Forsitan ergo quis dicet quattuor fuisse mulieres de quibus conscripserunt euangelistae. Ego autem magis consentio tres fuisse. Et unam quidem de qua conscripserunt Matthaeus & Marcus: nullam differentiam expositionis suae facientes in uno capitulo: alteram autem fuisse: de qua scripsit Lucas: aliam autem de qua scripsit Ioannes: quoniam differt ab aliis mulieribus: non solum in his quae scripta sunt de unguento: sed quoniam & diligebat Iesum Mariam & Martham. Quam uis & ipsa in Bethania refert fuisse: sicut & mulier de qua exponit Matthaeus & Marcus. Tertia differentia est: quoniam Matthaeus quidem & Marcus in domo Simonis leprosi hoc factum fuisse exponunt. Ioannes autem quoniam Iesus ante sex dies paschae uenit in Bethaniam ubi erat Lazarus quem suscitauerat Iesus: & fecerunt ei coenam. Et non simul: sed Maria & Martha forte & Lazarus: & Martha ministrabat Lazarus autem erat unus ex discubentibus. Adhuc autem secundum Ioannem ante sex dies paschae uenit in Bethaniam: quando & fecerunt ei coenam Maria & Martha. Hic autem quando & recubentem in domo Simonis leprosi accessit ad eum mulier: post biduum pascha erat futurum sicut dictum est supra. Restat ut aliquis dicat. Si de altera muliere Matthaeus & Marcus scripserunt: de altera autem Ioannes: de tertia uero Lucas: quomodo in persona unius mulieris semel a Christo increpati discipuli quasi male indignantes de facto mulieris non se emendauerunt ut ne super alteram mulierem similiter faciente indignaretur? Propterea sciat: quia apud Matthaeum & Marcum discipuli indignantur ex bono proposito: apud Ioannem autem solus Iudas furandi affectu: apud Lucam autem solus Iudas furandi affectu: & aliis quae & ipse poteris obseruare: certum est: quoniam aut sibi contraria dicunt euangelistae: ut quidam eorum etiam mentiantur: aut si hoc impium est credere: necesse est dicere non de eadem muliere omnes conscripsisse euangelistas: sed aut de tribus: aut de quattuor. Dicit autem aliquis paulo audacior. Forsitan secundum historiam una quaedam mulier fuit: quae tale aliquid fecit. Pone autem & alteram si uis: & tertiam: tamen principaliter euangelistarum propositum fuit respiciens ad mysteria: & non satis curauerunt ut secundum ueritatem enarrarent historiae: sed ut rerum mysteria quae ex historia nascebantur exponerent. Propter quod & adtexuerunt quosdam sermones mysteriorum intellectibus conuenientes & consonos. De his autem quae apud quattuor exponuntur euangelistas causa mulierum uel unius mulieris fuit aestimant multi diligentius tractauimus exponentes euangelium secundum Ioannem: quae uidebatur nobis cum similia essent & cognata: quasi contraria & distantia. Nunc autem ea breuiter perstringamus. Rationabiliter ergo Lucas cum de peccatrice muliere loqueretur introduxit eam flentem abundantius: ut etiam Iesu pedes lauaret: & non infundentem quidem unguentum: sed tantum

unguentum non caput sed pedes. Illa autem quae non accusabatur peccatrix non unxit sed effudit: & non super pedes sed super caput. Si autem quis & quae de Maria Lazari forore scripta sunt tractet: quae & ipsa unxit domini pedes: notet sibi quae scripta sunt ibi: quoniam omnis domus repleta est ex odore unguenti. Quod non est scriptum de ea quae dicebatur esse peccatrix. Sed nec de muliere de qua scripserunt Matthaeus & Marcus: quae non dicebatur fuisse peccatrix: tale aliquid scriptum est: quia omnis domus repleta est ex odore unguenti. Forsitan ergo per differentias istarum mulierum: differentiae fidelium demonstrantur. Quorum quidam quidem effundunt super caput Iesu preciosum unguentum: alii autem non caput unguunt sed pedes: alii autem non infundunt largiter sed unguunt tantum. Unguentum uero quidam tali unguunt unguento: ut omnis domus impleatur ex odore diuinitatis ipsius: alii autem non tali: tamen quidem & ipsi acceptabili apud Deum: quoniam & ipsi unguunt pedes eius unguento: quos pharisaeus nec cum oleo unxit. Oportebat autem haec in Bethania fieri quod interpretatur domus obedientiae. Et ab hac quae super caput domini effudit unguentum: non accusata quasi peccatrix in ciuitate: & a Maria apud quam cum fieret conuiuium Iesu accessit ad eum & unxit. Domum autem obedientiae: ecclesiam intelligi oportere dubitat nemo. Illa autem quae apud Lucam dicebatur peccatrix adhuc non erat digna in Bethania esse: quis poenitentiam peccatorum suorum agebat. Adhuc enim minus habebat ut postmodum inueniretur in domo obedientiae facta: ut iam consumata: neque peccatrix diceretur: nec lachrymans: & lacrimis domini pedes: sed & ipsa effundens unguentum super caput ipsius. Sed & Simon obedientiae mysterium est: quoniam sic interpretatur. Sed obedientialiter non spiritus: propter quod Simon eleuatus a littera legis per Iesum: ad legem spiritalem iam non erat Simon tantum: sed factus est etiam Petrus. Et pro aedificatione Iudaica dignus habitus est aedificatione ecclesiae super petram fundandae. Factus est ergo Iesus in domo Simonis quidem & alicuius obediens: tamen leprosi: & adhuc opus habentis mundatione ab Iesu. Non autem memoratum est apud Lucam de Simone: quoniam & leprosus erat. Aestimamus quoniam ipse debitor erat quin quaginta denariorum etiam acceperat remissionem eorum: quoniam dilexerat modicum. Tamen diligens aliquantulum rogauit eum ut manducaret cum eo. Accessit autem mulier non peccatrix secundum Matthaeum & Marcum: alabastrum habens unguenti preciosi. Et considera quae apud hos qui peccatricem non rettulerunt unguentum eius quasi preciosum laudatur. Apud Lucam autem qui exposuit peccatricem: unguentum simpliciter nominatur. Nec preciosum nec nardi pisticae: ut ex odore eius impleatur domus. Adhuc enim habere non poterat unguenta huiusmodi. Sed hoc erat magnum quia uel unguento poterat ungere domini pedes. Huius autem mulieris preciosum fertur unguentum. Nec enim decebat esse non preciosum quod super caput saluatoris effundebatur. Et super unguentum quidem peccatricis ungentis domini pedes: & non effundentis: neque indignati sunt discipuli: neque doluerunt: nec dixit Iudas. Quare unguentum hoc non est uenundatum trecentis denariis: & datum est pauperibus? Super mulierem autem apud Matthaeum & Marcum: indignati sunt discipuli

& doluerunt perditionem unguenti quod decurrebat a capite eius ad caeterum corpus. Nam & si poterat uenundari unguentum illud multo precio & dari pauperibus: tamen non debebat fieri hoc: quia conueniens erat ut super caput Christi infunderetur sancta & decenti infusione. Qui autem contendunt intelligere ista secundum simplicem textum dicant effusum unguentum super caput Iesu laudabiliter: qualem habebat secundum textum decorem ut effunderetur super caput talis & tanti magistri. Non erat ergo unguentum illud pauperibus dignum: nec conueniens quantum ad suum honorem: ut diuideretur in multos: sed ut integrum manens effunderetur super caput tantummodo Iesu. Propter quod & mulierem quae fecerat hoc suscepit Iesus: & indignantibus discipulis dicit. Sinite eam: & nolite ei molesti esse: quoniam bonum opus operata est in me. Usque adeo autem efficax est hominis laus operis boni ut exhortetur omnes nos odoriferis & diuinitatibus operibus implere domini caput: ut & de nobis dicatur quod semper quidem habemus quod in hac uita consiliumus pauperes nobiscum. Et opus habentes cura eorum qui praesecerunt in uerbo: & diuites facti sunt in sapientia dei: non autem putant sufficere ut semper diebus & noctibus habeant secum filium dei: uerbum dei & sapientiam: & omnia quae deus noster saluator. Vide & quod ait. Bonum opus operata est in me: quia non dixit de peccatrice ungentem pedes ipsius: quia bonum opus fecit in me. Si autem oportet discutere & quod ait ad sepeliendum me fecit: comparans ei quod dixit. Consepulsi sumus Christo per baptismum & conresurreximus ei. Adhuc autem hoc considera: quoniam de muliere secundum Lucam non est dictum. Amen dico uobis: ubicumque praedicatum fuerit euangelium hoc in toto mundo dicetur: & quod fecit haec in memoria eius. De muliere autem secundum Matthaeum & Marcum hoc scriptum est. Iustum enim erat non de illa quae unxit rat pedes: sed de hac quae unguentum effuderat super caput eius dici. Ubicumque praedicatum fuerit euangelium hoc in toto mundo dicetur: & quod fecit haec in memoriam eius. Si uero uolumus ut & de nobis dicatur quod facimus in Iesu: effundentes preciosum unguentum super caput ipsius perficiamus ab unctione pedum eius ad effundendum preciosum unguentum super caput eius. Quid autem est oleum: & quod unguentum? Unguentum autem quod perficit ad corpus Christi unguendum & quod ad caput difficile est explicare. Tamen id quod nobis uidetur demonstrare temptabimus: certissime cognoscentes quia oleum ubique in scripturis aut opus misericordiae intelligitur quo lucerna uerbi enutrita clarescit: aut doctrina: cuius auditu assiduo: uerbum fidei quod est accensum in nobis nutritur & clarius lucet. Sicut ergo generaliter omne quo quod ungitur oleum appellatur: olei autem aliud est unguentum: item unguenti aliud est mediocre unguentum: aliud preciosum: sic omnis actus iustus opus dei bonum. Operis autem boni: aliud est quod facimus propter homines uel secundum homines: aliud autem quod propter deum & secundum deum. Item hoc ipsum quod facimus propter deum: aliud est quod perficit ad usum hominum: aliud quod non perficit ad usum hominum: sed tantum ad gloriam dei: ut puta bene quod facit hominum: sed naturali iustitia motus: non propter deum: quo faciebatur inter dum & gentes. Et multi faciunt homines opus illud. Oleum est uulgare: non magni odoris. Et ipsum tamen acceptabile apud deum. Sicut Daniel significat dicens ad Balthasar deum non cognoscentem. Audi consilium meum rex: & peccata tua elemosynis redime. Tale aliquid dicit & Petrus apud

trus apud Clementem. Quoniam opera bona quae sunt ab infidelibus in hoc saeculo eis profunt: non & in illo ad consequendam uitam aeternam. Et conuenienter quia nec illi propter deum faciunt: sed propter ipsam naturam humanam. Qui autem propter deum faciunt (id est fideles) non solum in hoc saeculo proficit eis: sed in illo: magis autem in illo. Quod autem fideles faciunt propter deum: hoc est unguentum boni odoris. Hoc ipsum autem opus fidei propter deum: quod est unguentum aliud fit ad utilitatem hominum: ut puta: elemosynae: infirmorum uisitationes: peregrinorum suspensiones: humilitates: mansuetudo: indulgentia: & caetera huiusmodi quae hominibus profunt: haec qui facit in christianos: pedes domini ungit unguento: quia ipsi sunt domini pedes cum quibus ambulat semper. Quod praecipue solent facere poenitentes pro remissione peccatorum suorum. Et illud est opus quod dicitur unguentum odoriferum quidem: non autem summum. Qui autem castitati studet: in ieiuniis & orationibus permanet: in aduersis patientiam habet sicut Iob: in temptationibus ueritatem dei non timet confiteri quae omnia caeteris hominibus nihil profunt: sed tantum ad gloriam dei proficiunt: hoc est unguentum quod ungit domini caput Christi: & exinde per totum corpus Christi: id est per totam decurrit ecclesiam: & hoc est unguentum ualde preciosum ex cuius odore tota repletur domus: hoc est ecclesia Christi. Et hoc opus est proprium non poenitentium: sed perfectum sanctorum. Aut certe doctrina quae necessaria est hominibus per quam nutritur animae pauperes in spiritualibus bonis: aut forte & debiles in peccatis: hoc est unguentum mediocre quo pedes domini unguuntur. Agnitio autem fidei uere: quae ad solum pertinet deum: unguentum est preciosum quo ungitur caput Christi deus. Tunc abiit unus de duodecim qui dicitur Iudas Scarioth ad principes sacerdotum: & dixit eis. Quid multis mihi dare: & ego eum uobis tradam? At illi constituerunt ei triginta stateres. Et exinde querebat opportunitatem: ut eum traderet eis. Iudas interpretatur confessor. Cum sint ergo duo discipuli hoc nomine nominati secundum quod Lucas euangelista dinumerat inter duodecim cum esset apostolos: Iudam Iacobi & Iudam Scariotham. Cum nihil ergo a mysterio uacuum sit apud Christum: aestimo duos discipulos Iudas in mysterio fuisse christianorum constitutum fidem Christi. Quorum una quidem pars fideliter permanet apud Christum: cuius mysterium fuit Iudas Iacobi: altera autem pars postquam credidit & confessa est fidem Christi: per auaritiam reliquit Christum: & facta peccatrix ueritatis ipsius: transit ad haereses: & ad falsos sacerdotes Iudaeorum: falsorum id est simulatorum christianorum: & tradidit eis Christum quantum ad se: id est uerbum ueritatis ut crucifigatur: & occidatur uerbum ueritatis ab eis. Cuius mysterium fuit Iudas Scarioth: qui abiit ad sacerdotes: & de traditione Christi pactus est pretium. Audiui quendam exponentem patriam peccatoris Iudae secundum interpretationem Hebraicam exsuffocatum uocari. Quod si ita est: magna conuenientia inuenitur nominis praeparationis eius: cum exitu mortis ipsius: quoniam & ipse laqueo se suspendens prophetia nominis praeparationis suae suffocatus impleuit. Hic ergo Iudas ad quem dictum est per prophetam. Tu autem homo unanimis mihi dux meus & notus meus: cecidit cum fuisset unus eorum quos Christus ad ducatum suscepit populi Christiani. Et uide quomodo quod scriptum est. Vos autem sicut homines moriemini: & sicut unus de

principibus cadetis: refert modo ad illum principem qui cecidit tanquam fulgor de caelo: modo ad Iudam qui electus ad principatum apostolatus: & quasi in caelo constitutus: & ipse quasi fulgor ante constitutus cecidit in perditionis ruina uadens aduersus unum principem sacerdotum: qui in aeternum factus fuerat sacerdos secundum ordinem Melchisedech: ad multos principes sacerdotum & aduersarios unius sacerdotis summi ut uenderet pretio: uolentem redimere totum mundum a maledictione legis & totius peccati: & redimere nos non corruptibilibus pecuniis: sed pretioso sanguine suo. Quid autem dixit Iudas ad sacerdotes audiamus. Quid uultis mihi dare: & ego uobis eum tradam? Volebat enim accipere pecuniam: & tradere uerbum dei. Quod faciunt omnes qui accipiunt aliquid corporaliu: aut mundaliu regis ut tradant & eiciant ab aia sua saluatore: & uerbum ueritatis quod erat in eis. Et oportune hoc ueris exemplo ad omnes qui quicquid peritiam facientes: propter auaritiam & carnem pecuniarum: aut alicuius lucris uerbum dei tradunt & continent. Nam homines homines quasi manifeste clamare uidentur & dicere uirtutibus aduersariis praesentibus lucrum aliquid pro peccato transgressi uerbi dei. Quid uultis mihi dare: & ego eum uobis tradam? Quod & si traditus fuerit: sit quidem extra tradentem. Vincens autem eos qui eum suscepisse uidentur: operatur decentia se: ut euacuare cupientes eum: nihil operentur in ipsum. At illi statuerunt ei triginta stateres. Tanta ei dationem constituent: quatos annos Saluator peregrinatus fuerat in hoc mundo. Triginta enim annorum baptizatus coepit euangelium praedicare: quasi Ioseph factus triginta annorum: ut rogaret frumenta fratribus suis. Nam sicut tunc propter filios quidem israel a deo fuerat praeparatum frumentum illud: erogatum est autem etiam Aegyptiis: sic euangelium sanctis quidem fuerat praeparatum: tamen praedicatum est etiam infidelibus & iniquis. Ex tunc quarebat oportunitatem ut traderet eum. Qualem autem oportunitatem querebat Iudas: Lucas manifestius explanauit dicens. Et querebat oportunitatem ut traderet eum eis sine turba: id est quoniam populus non erat circa eum: sed secretus erat cum discipulis suis. Quod & fecit eum tradens post coenam cum secretus esset in praedidio. Gessemani. Arbitrabatur enim Iudas oportunitatem sibi esse post pactum quod fecit: quando cum multitudine non erat Iesus. Et uide nisi usque nunc oportunitas ista uidetur proditoribus uerbi ueritatis qui uolunt prodere Christum deum uerbum in tempore persecutionis christianorum: quoniam multitudo credentium non est circa uerbum ueritatis: nec potest impedire aut prohibere persecutores: maxime ubi pauci fideles habentur. Et cum sit oium rerum tempus: Salomone dicente: Tempus parienti: & tempus morienti: & caetera. tempus proditoris ueritatis proprium: hoc est quoniam non sunt circa Christum multi fideles. Prima autem azimorum accesserunt discipuli ad Iesum dicentes ei. Vbi uis paremus tibi pascha manducare? Iesus autem dixit. Ite in ciuitatem ad quendam & dicite ei: & caetera. Apud Marcum autem sic dicit. Et prima die azimorum quando pascha imolabatur: dicunt ei discipuli eius. Quo uis eamus & praeparemus tibi ut manducemus pascha? Et misit duos ex discipulis suis: dicens. Ite in ciuitate: & ingredientibus uobis occurret uobis homo amphora aquae portans: & ubicumque ingressus fuerit: dicite patrifamilias. Magister dicit ubi est discipulorum meorum: ubi cum discipulis meis manducet pascha? Et ipse uobis ostendet locum in superioribus stratum magnum

paratū: illic parate nobis. Sic ergo apparet quod una eademque dies erat paschae: quando oportebat imolare pascha azimorum: & quando oportebat tollere fermentum vetus: & azima manducare cum carnibus agni. Et dies quodam paschae una erat: azimorum autem. VII. connumerata uidelicet die paschae: cum ceteris sex. Secundum haec forsitan aliquis imperitorum requireret cadens in ebionismum: ex eo quod Iesus celebrauit more iudaico pascha corporaliter sicut & primam diem azimorum & pascha dicens: quia eo uenit & nos imitatores Christi similiter facere non confuderans quoniam Iesus cum uenisset temporis plenitudo & missus fuisset: factus est de muliere: factus est sub lege: non ut eos qui sub lege erant sub lege relinqueret: sed ut educeret eos ex lege. Si ergo ideo uenit ut educeret eos qui erant sub lege: quanto magis non conuenit illos introire in legem quam prius fuerat extra legem? Ergo de litera quidem egrediuntur legis. Infra uirtutem autem spiritalem legem constituti: spiritua liter celebrantes implemus omnia quae illic corporaliter celebranda mandantur. Expellimus enim uetus fermentum malitiae: & nequitiae & in azimis sinceritatis & ueritatis celebramus pascha Christo nobiscum coepulante secundum uoluntatem agni dicentis. Nisi manducaueritis carnem meam: & biberitis sanguinem meum: non habebitis uitam amentem in uobis. Qui tulit peccatum mundi & prohibet uerum exterminatorem non solius aegypti: sed totius generis humani exterminatorem tangere nos: celebrantes feruitutem paschae secū. Et ascendimus ipso domino nobiscum constituto ab inferioribus ad locum superiorē: in quo diuerforium est quod demonstratur ab intellectu qui est in unoquoque homine paterfamilias discipulis Christi. Haec autem domus superior sit nobis magna ut capiat Iesum uerbum dei & sapientiam: & ueritatem: & omne quod est filius dei qui non capit nisi a magnis sensu: Et sit domus haec preparata a paterfamilias intellectu filio dei: non solum in loco superiori: nec tantummodo magna: sed etiam munda: ta nullo modo habens malitiae sordes: quasi a scopis legis coadunatas atque proleptas. Sit domus ista & in ciuitate dei: id est in ecclesia. Sit autem domus illius princeps non quilibetque cognitum habens nomen. Ideo & mystice dicit Iesus: ite ad quendam. Et illi dicant: qui Christo preparant pascha. Magister dicit apud te faciam pascha cum discipulis meis. Annuncient et paterfamilias illi & quod dicit. Magister dicit. Vbi est diuerforium ubi cum discipulis meis manducem pascha: ut paterfamilias ille qui preparat diuerforium Iesu & discipulis eius ascendat locum superiorē: & stratum: & paratum: & magnū: ut ueniens illuc Iesus festinet cum discipulis suis. Ego autem puto quod homo qui ingredientibus discipulis in ciuitate occurrit eis amphoram aquae portans quem uoluit Iesus ut sequerentur discipuli eius eunt in domum: qui subtilem illam aquam domui apportabat: ut non solum esset mundata sed et aquis plenius eluta. Et erat quidam ministrans paterfamilias: id est intellectui portans mandatoriam aquam in fictili uase: ut sublimitas uirtutis sit dei. Aut certe potabilem aquam subministrabat in illo fictili uase: ut filius quidem dei generationē praebeat uitae. Ille autem intellectus minister ex lege & prophetis aquam portat quae miscetur cum uino euangelici uerbi. Nos ergo qui optamus de ecclesia esse uolentes celebrare pascha cum Iesu sequamur hominem illum qui uas baiulat homini aquae quem puto esse

Moysem legis datorē spiritalem doctrinā portantē in corporalibus historiis. Qui autem accedunt ad legem & prophetas quasi ad eloquia ipsius dei: non autem sequuntur eum spiritaliter qui uas baiulat aquae uiuae: non celebrant pascha cum Iesu: nec calicem bibunt noui testamenti. Preparant autem discipuli pascha Iesu: & post sermones discipulorum quibus cathezizauerunt patremfamilias id est intellectum ueniunt & diuinitas unigeniti copulans discipulis suis in domino praedicta. Scire tamen debemus quoniam qui in epulationibus & sollicitudinibus saecularibus sunt: non ascendunt in domum illam superiorē: nec uident magnitudinem eius: nec considerant stratum illius ornatū. Propterea nec celebrant cum Iesu pascha: nec accipiunt panem benedictionis ab eo: nec calicem noui testamenti. Vespere autem facto discubuit cum discipulis suis: & edentibus eis dixit. Amen dico uobis quoniam unus ex uobis tradet me. Discipulis edentibus pascha secundum legis mandatum dixit Iesus: qui sciebat quod esset in hoies: & propterea non habebat opus ut aliquis testimonium daret ei de hoie: & dixit de Iuda cum consuetosibi iureiurando. Amen dico uobis quoniam unus ex uobis me tradet. Cum enim potuisset a principio proditorem spalius demonstrare: hoc quidem non fecit: dixit autem generaliter: quod unus ex uobis me tradet ut testimonio percussus cordis singulorum qualitas probaretur: ut & discipulorum ostenderet bonitatem: quia plus credebant uerbis Christi: quam conscientiae suae: & Iudae malitiae: quia nec cognitori consiliorum suorum credebant ut turbaretur: aut tristaretur. Aestimom quia in primis putauit latere quasi hoiem. Qui postquam uidit conscientiam suam notam Christo: amplexus est occultationem positam in uerbis ipsius: quorum primum infidelitatis erat: secundum autem impudentiae. Et confititatis nimis coeperunt singuli dicere. Numquid ego sum domine? Quare autem aliquis quomodo si bonae conscientiae erat undecim apostoli: quia mundi erant ab omni proditione magistri: ut quod confititatis sunt de auditu: Quasi potuisset fieri ut unus esset ex ipsis de quo dicebatur? Aestimo autem quoniam unusquisque discipulorum sciebat ex his quae docuerat Iesus quoniam mutabilis: & ad malum uertibilis est natura humana. Et quoniam in colluctatione aduersus principatus & potestates & rectores huius mundi tenebrae potius fieri: ut decidat homo aut citius uetus: aut uim passus ab aduersariis uirtutibus ad malum perficiendum. Hoc ergo considerantes unusquisque discipulorum ne forte ipse esset: qui praecognitus erat proditor confititatis sunt ualde propterea quod dictum fuerat eis: unus ex uobis me tradet. Et coeperunt dicere quasi nescientes singuli futurum de se. Numquid ego sum domine? Si autem habet rationem quoniam nam propter hanc causam timens unusquisque eorum dixit: numquid ego sum domine? de omnibus futuris timentum est nobis infirmis qui nondum sapientiam perfectionis accepimus: secundum quam dicit Apostolus. Confido enim quia neque mors: neque uita: & cetera: potest nos separare a charitate dei quae est in Christo Iesu. Qui autem nondum perfectus est dubitat de seipso quasi possit & cadere. Secundum quam infirmitatem humanam scribens corinthiis Paulus dicebat. Sed castigo corpus meum: & seruilituti redigo: ne forte cum aliis praedicauerim ipse reprobus efficiar. Et uide quod dicit: ne forte cum aliis praedicauerim ipse reprobus efficiar: sic pronunciat quasi timens

ne forte

ne forte & cadere possit: & reprobus fieri. Quod autem dixit confido & cetera: confidētis hominis infirmi est propter suam perfectionem: quoniam mille contraria separare eum a charitate Christi non ualeant. Quod autem apostoli adhuc erant infirmi: & iuste timebat: manifestum est ex eo quod dicit qui sciebat propositum singulorum. Quoniam omnes uos scādalum patiemini in me in hac nocte. Et quod proponēs quis meliora aliquotiens ad malitiam transferitur uictus in colluctatione contrarium uirtutum manifestum est ex eo quod scriptum est de Petro: quoniam ipse quidem considerans propositum suum qualem circa Christum haberet affectum: respondit: non cum simulatione: sed ex ueritate cordis sui quantum ad se: quoniam si omnes scandalizati fuerint: ego solus non scandalizabor. Saluator autem sciens infirmum eum in suis promissionibus fore: & quoniam breuis timor hominis facturus esset eum recedere a proposito meliori: dixit ad eum. Amē dico tibi quoniam in hac nocte priusquam gallus cātet: ter me negabis. Et talibus non est importunum dicere semper: ne gloriaris in domino: nec enim scis quid pariat dies superuentura. Et Paulus similiter. Fratres (inquit) si praecupatus fuerit homo in aliquo delicto: uos qui spiritales estis confirmate huiusmodi in spiritu mansuetudinis: considerantes ne & uos tēptemini. Docens quoniam incertus est exitus noster de nobis quoniam forte meliorum propositum habeamus. Haec autem omnia recordantes quoniam nescimus quid pariat nobis dies superuentura: non instabimur neque superbiemus: neque gloriabimur aliquando: quoniam sciamus nos multa bona habere: sicut & Paulus cum dixisset de se: nihil mihi conscius sum. superaddit: sed non in hoc iustificatus sum: tanquam sciens deum sacrificantem quos per cognoscit & quos praedestinauit uocantem. Qui intingit mecum manum in parapside: hic me tradet. Videns eos de se ipsis timentes: demonstrauit proditorum idicio propheticam uocis dicentis. Qui manducat panem meum mecum: amplificauit aduersus me supplantationē. Nec enim discrepat illud ab hoc quod dicit. Qui intingit mecum manum in parapside: hic me tradet. Et hoc quoque considerandum est quid utique nos uolens docere saluator signum daret discipulis de Iuda proditore: ex eo quod cum Iesu manum suam in parapsidem intulisset. In quam sicut aestimo intingebat carnes pascha edentes. Aestimo autem quod malitiam eius multam manifestā facere uolens hoc dixit. Quoniam quem suscepit ad mensam communem: & comanducauit ei forte quia a principio bene agebat. ipse Iesum prodidit tantis honoribus se complectentem: & neque salis eiusdem: neque mensae: neque panis comunicati memor est factus: sed omnia illa transgrediens propter triginta staterum promissionem: tradidit largitorem tantorum bonorum. Et haec est uere propria consuetudo hominum nimis malorum: ut post saltem & panem insidiantur hominibus maxime nihil nocentibus eis cum quibus comunicauerunt panem & saltem. Denique Daniel de quibusdam huiusmodi hominibus feralibus: & ualde malis ita prophetans dicebat. Super mensam unam fassa loquentur. Si autem potes spiritalem mensam & cibum spiritalem & dominicam intelligere coenam quibus omnibus dignificatus fuerat a Christo: abundanti uidebis multitudinem malitiarum eius quibus magistrum cum cibo diuinam mensam & calicem: & hoc in die paschae tra-

didit saluatorem. Non recordatus nec in corporalibus bonis magistri dilectionem: nec in spiritualibus doctrinam sine inuidia semper comunicatam. Tales sunt omnes in ecclesia qui insidiantur fratribus suis cum quibus ad eandem mensam corporis Christi: & ad eundem potum sanguinis eius frequenter simul fuerunt. Si autem oportet & ipsius parapsidis interpretationem accipere: nos quidem ab huiusmodi nos abstinemus: ne aliquid frigidum quibusdam dicere uideamur. Tamen qui uult etiam in hoc aliquid inuenire morale: consideret in lege ubi dona a principibus singularum tribuum offeruntur in dedicatione altaris. Forte intelliget ibi etiam parapsidem aliquid esse intelligendam. In prima (inquit) die obtulit donum suum Naalon filius Aminadab princeps tribus Iuda. Et obtulit donum suum parapsidem argenteam siclorum triginta: & centum pondus eius & sialam unā argenteam siclorum septuaginta: secundum siclum sanctum. Et filius quidem hominis uadit sicut scriptum est de eo: uah autem homini illi per quem filius hominis tradetur. Et Iesus quidem secundum quod uidebatur ibat passus per crucem: secundum autem quod uere erat: & ibat: & remanebat in mundo cum discipulis suis custodiens eos in fide. Nec enim potuissent permanere in fide ipsius praecipue cum mortuum eum uidissent: nisi ab ipso inuisibiliter custodita fuissent corda eorum. Et non dixit uah homini illi a quo traditur: sed per quem tradit: ostendens alterum a quo tradebatur id est a diabolo. Ipsum autem Iudam ministrum esse traditionis. Uah autem non solum Iudae: sed omnibus proditoribus Christi. Quicquid enim discipulos Christi tradit ipsum Christum tradit. Propterea a diabolo quidem traduntur: tamen per homines illos. Et ideo uah illis. Nam si omnem malitiam in hoibus diabolus per hoies opatur: & quicquid interficiat ab aliquo & si non ab ipso: ut per ipsum est interfectus. Et si iudex aliquē interfecerit iniuste mortis suam ferens in aliquē sciendum est quia ipse locum diabolo dans in se ministrum se praebuit diabolo ad interfectionem hominis innocentis. Bonum erat ei non fuisset malus homo ille. Hoc est illi bonum erat si natus non fuisset: quia nec hoc bono fuerat dignus ut non nasceretur. Sed quoniam aptus fuerat ex arbitrio suo ut hoc ministerium prodicionis consummareretur per eum: ideo natus est malo suo: ut in malum quod secundum propositum suum merebatur incideret. Respondens autem Iudas dixit. Numquid ego sum rabi? Et uide quoniam expectans Iudas tantum sermonem Christi de se: non praedicat narrationem eius suam missionem: sed post omnes respondit. Numquid ego sum rabi? Non ex affectu discendi: secundum consuetudinem notandi magistrum: eum uocauit magister. Quasi subianans eum quia uocabatur magister: eum non esse hoc uocabulo dignum. Et dixit ei Iesus. Tu dixisti. Ut ex ore ipsius iudicaret eum quoniam ille quasi dubitans dixerat: numquid ego sum rabi? Non quidem secundum conscientiam dubitans: sed fingens se de hoc dubitare. Non enim habebat ipsum timorem quem ceteri apostoli habuerunt. Sed ille sine timore: quasi timens dicebat. Et ideo forsitan post omnium apostolorum singillatim interrogaciones & post Christi narrationem de ipso: uix aliquando & ipse interrogauit quasi ex cogitatu quodam: & uersuto consilio ut similia ceteris apostolis interrogando: celaret interim prodicionis suae consilium. Nam uera tristitia & uergens non su-

finet moram: sicut nec apostolorum sustinuit. Edentibus autem eis accipiens Iesus panem: & gratias agens: fregit: & dedit discipulis suis dicens. Accipite & manducate. Hoc est enim corpus meum. Et accipiens calicem: & gratias agens dedit eis dicens. Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Panis iste quem deus uerbum: corpus suum esse fatetur: uerbum est nutritorium anima- rum. Verbum de deo uerbo procedens: & panis de pane coelesti qui positus est super mensam de qua scriptum est. Preparasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Et potus iste quem deus uerbum sanguine suum fatetur uerbum est potans: & inebrians praeclare cor da bibentium: qui est in poculo de quo scriptum est. Et poculum tuum inebrians quod praeclarum est. Et est potus iste generatio uitae uerae: quae dicitur ego sum uita uera. Et est sanguis uerae illius quae missa in torcular passionis protu- lit potum hunc. Sic & panis est uerbum Christi factum de tritico illo quod cadens in terram bonam multum redi- dit fructum. Cur autem non dixit hic est panis noui tes- tamenti sicut dixit: hic est sanguis noui testamenti? Quo- niam panis est uerbum iustitiae qua manducantes animae nutriuntur. Potus autem est uerbum agnitionis Christi: secundum mysterium eius natiuitatis & passionis. Quoniam et- go testamentum dei in sanguine passionis Christi positum est ad nos: ut credentes filium dei natum & passum secundum carnem: salui efficiamur non in iustitia in qua sola sine fi- de passionis Christi salus esse non poterat: ideo tantum de calice dictum est: hic est calix testamenti. Amen dico uo- bis quod amodo non bibam de generatione uitae huius: nisi cum bibam illud uobiscum nouum in regno patris mei. Sed & de pane dictum est apud Lucam similiter. Deside- rio desideravi hoc pascha manducare uobiscum. Dico uo- bis quod amodo non manducabo illud: nisi impletum in re- gno dei. Ergo manducabit saluator: & bibet panem illum: & potum paschalem renouatum in regno dei: & mandu- cabit: & bibet cum discipulis suis. Sicut enim non rapina arbitratu est esse se aequalem deo: sed semetipsum humi- liauit usque ad mortem: sic manducabit panem & bibet de generatione uitae: & bibet nouum: & propter multam bo- nitatem suam: & dilectionem hominum manducabit & bibet cum discipulis suis: cum tradiderit regnum deo & patri. Attende enim quod dicit: cum bibero ipsum uobis cum nouum non alio tempore nisi in regno patris mei. Et alias autem non regnum dei esca & potus. Corporaliter enim & secundum similitudinem praesentis cibi & potus non est re- gnum dei esca & potus his qui exhibuerunt se dignos pane coelesti & pane angelorum: & esca illa de qua dicit salua- tor: mea esca est ut faciam uoluntatem eius qui me misit & perficiam opus eius. Quoniam autem in regno dei manducabimus: & bibemus ex multis locis scripturae est demonstrare praecipue ex eo quod scriptum est. Beatus qui mandu- cauerit panem in regno dei. Ergo implebitur in regno dei hoc pascha & manducabit eum Iesus cum discipulis suis: & bibet. Et quoniam quod dicit Apostolus: nemo uos iudicet in esca & in potu & cetera quae sunt umbra futurorum reuelatione habet ad fu- tura mysteria de esca & potibus spiritualibus quorum umbra fuerunt quae de esca & potibus in lege fuerant scripta manife- stum est autem quoniam ueram escam & uerum potum manduca-

bimus & bibemus in regno dei edificantes per ea & confor- tantes uerissimam illam uitam. Et quod dicit accipiens Iesus panem similiter & accipiens calicem quod paruulus quidem est in Chris- to: & in Christo adhuc carnalis intelligat communiter. Pru- dentior autem quae ratio quo accipiens Iesus. deo enim dante ac- cipit & dat eis quod digni sunt a deo accipere panem & calicem. Quomodo autem dat deus panem: significat & Iacob dicens. Si fuerit dominus meus mecum: & dederit mihi panem ad man- ducandum: & uestimentum ad uestiendum: omnia quaecumque mihi dominus dederit decimabo tibi. Item scriptum est in euangelio secundum Ioannem. Non Moyses dedit uobis panem: sed pater meus dat uobis panem de caelo uerum. Et semper Iesus his quod secum pariter agunt festiuitatem: accipiens panem a patre gra- tias agit: & frangit: & dat discipulis secundum quod unusquisque eorum capit accipere: & dat dicens. Accipite & manducate. Et ostendit quoniam eos hoc pane nutrit proprium esse corpus: cum sit ipse uerbum quod & nunc necessarium habemus: & cum fuerint in regno dei impletum: sed nunc quidem nondum impletum tunc autem impletum: cum & nos praeparati fuerimus ad capi- dum pascae plenum: quod uenit ut impleat quod non uenit solu- re legem: sed adimplere. Et nunc quidem implere quod si per speculum in enigmate impletionis: tunc autem facie in facie implere: cum uenerit quod perfectum est. Si ergo & nos uolumus panem be- nedictionis accipere ab Iesu quod consuetus est eum dare eam: in ciuitatem in domum cuiusdam: ubi facit Iesus pascha cum disci- pulis suis praeparantibus ipsum notis ipsius. Et ascendamus ad superiorem partem domus magnam: & stratum: & praeparatum. Vbi accipiens a patre calicem: & gratias agens: dat eis quod cum ipso ascenderit dicens. Bibite quia hic est sanguis meus noui testamenti: quod & bibitur & effunditur: bibitur quidem a disci- pulis: effunditur autem in remissione peccatorum: commissorum ab eis a quibus bibitur: & effunditur. Si autem quis quomodo etiam effunditur: discute cum hoc uerbo etiam quod scriptum est. Quo- niam charitas dei diffusa est in cordibus nostris. Si autem sanguis testamenti infusus est in corda nostra in remissionem pecca- torum nostrorum effusus eo potabili sanguine in corda nostra remittuntur: & delentur omnia quae gessimus ante peccata. Ipse autem quod accepto calice dicit bibite ex hoc omnes: nobis bibentibus non discedit a nobis: sed bibit eum nobiscum cum sit in singulis ipse. Quoniam non possumus soli: & sine eo uel man- ducare de pane illo: uel bibere de generatione illius uitae uer- rae. Nec meritis quoniam ipse est & panis: & manducat nobiscum panem: ipse est & potus generationis de uitae: & bibit nobiscum. Omnipotens enim est uerbum dei: & di- uersis appellationibus nuncupatur: & innumerabilis est ipse secundum multitudinem uirtutum: cum sit omnis uirtus unus & ipse. De inde docebat discipulos qui festiuitatem celebrauerant cum magistro: & acceperant benedictionis panem & manduca- uerant corpus uerbi: & biberant calicem gratiarum actionis: pro his omnibus hymnum dicere patri: & de alto transire in al- tum: quia fidelis non potest aliquando aliquid agere in con- ualle. Propterea ascenderunt in montem oliueti: in quo una- quaeque oliua quasi arbor faciens fructum dicere potest. Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei. Et quod nondum sunt facti quasi oliua fructifera in domo dei: sed sunt adhuc quasi nouella oliuae in circuitu mensae spiritualis patris sui: possunt esse in monte oliueti: de quo propheta & Za- charias. Et quod apte mons misericordiae est electus: ubi praeparaturus fuerat scandalum imitatorum: quia non

quia non optabat ut fieret: sed praenunciabat quod erat futu- rum iam tunc praeparatus: non ut repelleret discipulos disce- dentes: sed ut reciperet conuercentes. Tunc dicit eis Iesus. Omnes uos scandalum patiemini in me in hac nocte. Scri- ptum est enim. Percutiam pastorem: & dispergetur oues gregis. Cum autem surrexero: praecedam uos in galilaeam. Qui scandalizant: non in die scandalizantur: sed in nocte: & in nocte illa in qua proditur Christus. Sic enim & Pe- trus denegans: non in die denegat: sed in nocte. Et in nocte cui nondum praeparauerat lux. Ante centum enim galli ne- gat. Siquis autem quaerat quoniam post tanta & talia signa: & pro- digia: & sermones non ex inferiori uirtute: quod ex qua facta fue- rant signa: & prodigia: dictos: scandalizant discipuli: sciat quia uult ostendere per haec sermo: quoniam sicut nemo potest dicere dominum Iesum nisi in spiritu sancto: sic nemo potest sine scandalo etiam sine spiritu sancto. Quando autem implebat quod dixerat Iesus: omnes uos scandalum patiemini in hac nocte: nondum datus erat spiritus sanctus adhuc: quoniam Ie- sus nondum fuerat honorificatus. Nos autem postquam confessi fuimus dominum Iesum in spiritu sancto: quoniam qui spiritu dei aguntur: hi filii dei sunt: si post spiritum sanctum scanda- lum passi fuimus: aut denegauerimus non habemus excusationis locum: quasi scandalizati sine spiritu sancto: aut denegantes sine spiritu sancto. Et ille quidem scandalizati sunt quasi adhuc consistentes in nocte: nobis autem iam nox re- mota est: dies autem appropinquauit. Propter quod dicitur. Sicut in die honeste ambulemus. Qui autem honesteambu- lat in luce est: non denegat Christum: quia non est in nocte. Adhuc autem ideo illi scandalizati sunt in nocte: sicut dominus ipse testatur: quoniam secundum scripturam pro nobis omnibus pater fi- lio unico non pepercit: sed tradidit eum pro nobis in pas- sionem: ut ad modicum dispergantur oues gregis scanda- lum passi: post hoc autem congregentur a resurgente Christo: & praecedente eos in galilaeam: ut gentium populus qui se- debat in tenebris uideat lumen magnum: & qui in regione & umbra mortis: lux eis oriatur. Respondens autem Petrus dixit ei. Si omnes scandalizati fuerint: ego nunquam scandali- zabor. Dixit ei Iesus. Amen dico tibi: quoniam in ista no- cte priusquam gallus cantet: ter me negabis. Dicite Petrus. Et si oportuerit me tecum mori non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt. Dicit Apostolus in epistola ad Romanos. Si autem deus uerax: omnis autem homo mendax: sicut scriptum est: non percipiens omnem hominem fieri mendacem: sed pronuncians esse mendacem: psalmo dicen- te. Ego dixi in excessu mentis meae omnis homo mendax: hic autem Petrus audiens saluatorem dicentem: omnes uos scandalum patiemini in me in hac nocte: dominum nostrum profitebatur facere mendacem per ea quae sibi confidens dicebat: si omnes scandalizati fuerint: ego non scandalizabor: non considerans quoniam qui dixit ego sum ueritas: mentiri non po- terat. Propter hoc sicut aestimo omnes quidem discipuli scan- dalizati sunt tamen in Iesum: Petrus autem qui aestimauit men- dacem posse facere ueritatem: non tamen scandalizatus est: sed est derelictus propter audaciam suam: promissionem: iuxta scanda- lum est denegauit. Et quoniam non solum inconsiderate: sed pene etiam impie dixit: & si omnes scandalizati fuerint in te: ego non scandalizabor: nec cogitas lubricam naturam humanam: magnum protulit uerbum: ideo nec ad modicum est de-

relictus: ut scilicet denegaret: uel semel denegaret: sed abun- dantius derelinquitur: ut ter denegaret: ut arguatur auda- cia promissionis eius per unam ancillam: & hoc uerbum interrogat & dicentem. Et tu cum Iesu galilaeo eras. Et denegauit coram omnibus dicens. Nescio quid dicis. Et iterum denegauit non simpliciter sed cum iuramento: sed cum deuotione: quia nescio hominem. Per hoc autem instruimur ut nunquam sine consideratione aliquid promittamus super ha- bitudinem nostram humanam: quasi qui ualeamus Chri- sti implere confessionem ex nobis: aut aliquid praeccepto dei: admonente nos Apostolo & dicente. Noli altum fa- pere: sed time. Debuerat enim postquam audiuit: quia omnes uos scandalum patiemini in hac nocte: & postulassem dominum: & dix- isse. Et si omnes scandalizati fuerint in te: esto in me: ut non ego scandalizer. Et dona mihi praecipue gratiam hanc: ut in tempore cum omnes discipuli tui fuerint scandalum passi: ego in denegatione non cadam: nec ab initio scandalizer. Si enim postulasset forsitan amotis ab eo ancillis: ceteris- que ministris non denegasset. Nec enim poterat fieri ut facta in- terrogatione potuisset dicere dominum Iesum in spiritu sancto: aut confessus fuisset: cum spiritus sanctus nondum fuisset datus. Quares autem si possibile erat ut nec scandalizaretur semel saluatore dicente: quia omnes uos scandalum patie- mini in me. Ad quam quaestionem aliquis respondebit: quoniam necesse erat (ore uerissimo praedicente: quia omnes uos scan- dalizabimini) fieri quod praedictum erat ab Iesu. Alius autem dicit. Quoniam qui exoratus a iniuriis quae praedixerat per Ionam non fecit: propter poenitentiam iniuriarum: sic possibi- le fuit ut repelleret etiam a Petro scandalum deprecante. Nunc autem promissio eius audax ex affectu quidem prompto: non tamen prudenti: facta est ei causa ut non solum scandalizaretur: uerum etiam ter denegaret. Quares adhuc: si postquam audiuit Iesum dicentem. Amen dico tibi: priusquam gallus cantet in hac nocte: ter me negabis: non addidisset si fuerit mihi mori te- cum non te negabo: sed deprecatus fuisset: ut repelleret ab eo praecognita ipsius denegatio: si forte non denegasset. Et aliquis quidem dicit: quoniam locum quidem habebat deprecatio Petri: cum dixisset: omnes uos scandalum patiemini in me: auxilium accipere ut ne scandalizaret. Nec enim cum amen ploratum fuerat dictum est: omnes uos scandalum patiemini. Postquam autem cum affirmatione iuramenti pronuntiatum erat Christi amen: mentitus fuisset dicens: amen dico tibi: si uerum di- xisset Petrus: quia non te negabo. Videns autem mihi ceteri di- scipuli Iesum cum praespectu & cogitatu: quod primum quidem fuerat dictum: omnes uos scandalum patiemini in me in hac nocte: nihil dixisset: neque professos fuisset: quasi non eent scan- dalizandi. Videbant enim ueracem esse Iesum haec praedi- centem. Ad hoc autem quod soli dictum est Petro: amen dico ti- bi: antequam gallus cantet: ter me negabis: promiserunt similiter & Petro. Et si fuerit nobis mori tecum: non te negabimus. Quod Petrus quidem non conuenienter fecit post christi prophetiam: de eo negaturo ter ante galli cantum. Ceteri autem quasi qui non erant comprehensi in illa prophetia: nec tene- bantur in illis quae ad Petrum fuerant dicta: responderunt promittentes non promissionibus suis mendacem dominum facere cupientes: sicut facere uoluit Petrus. Sicut enim cum transfiguratus fuisset in monte excelso: apparuit in glo-

ria simul cum Iesu Moyse & Helia dixit. Vis faciamus hic tria tabernacula: unum tibi: & unum Moyfi: & unum Heliae nascentis quid loqueretur: sicut scriptura testatur de eo: sic & hic nesciens quid loqueretur dixit: si fuerit mori mihi tecum non te negabo. Cum Iesu enim mori pro nobis omnibus moriente ut nos uiuamus hominum non erat: quoniam omnes fuerant in peccatis: & omnes opus habebant ut pro eis alius moreretur: non ipsi pro aliis. Tunc uenit Iesus cum illis in pdium quod dicitur gethsemani. Scienti hebraicorum nominum interpretationem: etiam nomen huius pradii quod uocant gethsemani. pdest ad manifestationem loci istius: quoniam nō sine causa positum est apud Matthaeum: & Marcum etiam pradii nomen. Nos autem praeternitentes illud hoc solum suggerimus quomodo Iesus cum discipulis uenit ad pradium hoc quod uocatur gethsemani accipiens eos ex loco illo in quo pascha cum eis manducauit. Nec enim conueniebat cum proderetur ab illo capi loco ubi cum discipulis manducauerat pascha. Conueniebat autem & prius q̄ proderetur orare: & orandi eligere locum mundum ad orationem. Sciebat enim quoniam sicut differt aer ab aere mundiore: sic terra sancti loci & sanctioris: sicut scriptum est. Locus in quo tu stas: terra sancta est. Et queras si praeter affectum orantis: etiam ex loco orationis in quo quis orat sit oratio mundior & acceptabilior fm q̄ scriptum est. Domus mea: domus orationis uocabitur. De qua & alibi dicitur. Et exaudiuit de templo sancto suo uocem meam. Et uir quidam iudaicus nec dubitat de huiusmodi. Qui autem propter Christi doctrinam recessit a iudaicis fabulis: & ab omnibus quae corporaliter ab eis intelliguntur: dicit non propter locum fieri orationem distantem ab oratione: sed quia melius est cum nullo orare q̄ cum malis orare. Ad demonstrationem autem traditionis istius utetur exemplo: q̄ Iesus in domo Iairi sacerdotis oraturus. p mortua filia eius: omnes eiecit foras: & tres tantum elegit secum: qui & super montem facti fuerant testes transfigurationis ipsius. Propter hoc enim & in ecclesiis Christi consuetudo tenuit talis: ut qui manifesti sunt in magnis delictis eiiciantur ab oratione communi: ut ne modicum fermentum non ex corde multo orantium totam unitatis conspersionem & consensus corrumpat. Habet autē & hic sensus: quod iuste obiciatur his qui non quomodo debent sic intelligunt: accipientes sic occasionem: ut dicant proximo suo. Ne ap propinques mihi: quia mundus sum. Quod fecit & phariseus ad publicanum longe orantem: & peccus suum percutientem: & dicentem. Domine propitius esto mihi peccatori. Mensurate ergo facere hoc debemus: ut nec cū indignis oremus propter honorem orationis: fm eum qui dixit. Si duo in nobis conuenerint in idipsum: de omni re quamcumq̄ petierint fiet eis. Nec inferiores spernamus nos praepoñetes propter iactantiae casum: fm eum qui dixit. Qui se exaltat humiliabitur. Hae autem tractauimus propterea q̄ dictū est. Sedete hic donec eo illuc orare. Accipiens aut Petrum: & duos filios Zebedei: coepit tristari: & tediari: uel sicut Marcus exponit: coepit pauere: & tediari. Hos ipsos aut discipulos assumpsit: & sup montem cum esset transfigurandus: & ad filiam Iairi sacerdotis

tis. Et quæro si aliquid secretius forte uidit in tēpore prius q̄ pateretur Iesus: & ibi uadens uoluit orare. Foritan enī uidit assistēs reges terrae: & principes cōgregatos in unum aduersus dominum: & aduersus se Christū eius. Propter quod quasi multis illis cōstitutis & in malicia potentibus coepit tristari: & tediari: uel & pauere. Et cōsidera quia nō dixit tristabatur & tediabatur: sed coepit tristari & tediari. Multum enim interest inter tristari & incipere tristari. Si ergo aliquis defendēs passiones humanas profert nō bis etiam ipsum tristatum fuisse Iesum: audiat quoniam q̄ temptatus est per oīa fm similitudinem praeter peccatum hic non est tristatus tristitia passionis ipsius: sed factus est fm humanam naturam tantum in ipso principio tristitia: & pauoris ut ostendat discipulis suis praesentibus: maxime Petro magna de se aestimanti: rebus ipsis quod postea eis dixit. Quia spiritus promptus est: caro autem infirma: & non est aliqñ cōfidendum in ea: sed semper timendum de ea: quia incauta confidentia ad iactantiam ducit. Timor autē infirmitatis ad auxiliū dei cōfugere adhortat: sicut & dñm ipm paululū p̄gredi: & cadere in faciem: & orare. Ergo coepit quidē tristari fm humanā naturā quae talib⁹ passionib⁹ subdita est: nō autē fm diuinā ueritatē quae ab huiusmodi passiōe lōge remota est. Et hae dicimus de Iesu ut nō arbitreris sicut quaedā haereseis hoīem eū fuisse: sed deū uerā humani corporis suscepisse naturā: q̄ poterat cōpati infirmitatib⁹ nostris: quoniam & ipse circundat⁹ erat infirma natura humani corporis. Similiter & ipse participans corpus & sanguinem: quoniam & pueri de quibus dicit: ecce ego: & pueri quos mihi dedit deus participant carni & sanguini. Videns ergo instans sibi certamē quod non erat ei aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus tātos reges terrae assistentes: & principes congregatos i unum aduersus se quātos nunq̄: coepit pauere: uel tristari: nihil amplius tristitia: uel pauoris patiens nisi principium tantum. Nec enim scriptum est: quia pauidit: uel tristatus est: sed coepit pauere & coepit tristari: quādo & dixit tristis est anima mea usq̄ ad mortem. Quod ipsum tale aliquid significare uidetur: tanq̄ si dicat tristitia coepa est in me: ut nō omnimodo fm sine gustu tristitia: non semper usq̄ ad tempus mortis in me est: ut cum mortuus fuero peccato moriar & uniueſae tristitia: cuius principium tantum fuit in me. Sustinete hic & uigilate me cū. Ac si dicat. Et si aliis discipulis dixit: sedite hic: donec uado illuc orare: & adduxi uos tres usq̄ huc: nolo uos ulterius p̄gredi: necdū enim potestis. Propter hoc manete hic uigilantes: sicut & ego uigilabo: sciētes qm̄ ceteros qdem iussi sedere ibi quasi inferiores: ab agone isto seruās eos securos: uos autē q̄ si firmiores adduxi: ut me cū cōlaboretis in uigiliis: & orationibus. Tamen & uos manete hic: ut unusquisq̄ in gradu suae uocationis consistat: quoniam & omnis gratia quāuis fuerit magna: habet & superiorem. Quod autem hoc significat dicens: manete hic. manifestum est ex eo quod in sequentibus dicitur. Progressus autem pusillum cecidit in faciem suam. Propter quod maneamus ubi praecipit Iesus secundū q̄ & Apostolus mandat apud deum: in qua uocatione uocatus est: in hac maneat apud deum: ut omnia faciamus: ut cum eo pariter uigilemus qui non dormit: neq̄ dormitat custodiens Israel. Ad hoc autem

autem adduxit eos maxime Petrum magna de se cōfidentem ut uideant: & audiant ubi est posse hominis: & quomodo impetratur. Videant quidem cadentem in facie suam: audiant autem dicentem. Pater si possibile est transeat calix iste a me: & discant non magna de se sapere: sed humilia aestimare: nec ueloces esse ad promittendum: sed solliciti ad orandum. Ideo & illos duxit qui uidebantur fideliores & fortes similes Petro: in quibus similiter facile poterat locum inuenire iactantia ppter fiduciam fidei. Mediores autem quātum ad periculum dico iactantiae: ipsa fidei exiguitate muniti sunt. Et p̄gressus pusillum cecidit in faciem suam orans: & dicens. Pater si possibile est transeat calix iste a me. Qui dixit: discite a me quia mitis sum & humilis corde laudabiliter se humilians: & nunc cadit in faciem orans: & adhuc amplius postmodum humiliat se factus obediens usq̄ ad mortem: quoniam precium exaltationis humilitas est. Nec enim exaltatur a deo nisi qui humiliauerit se propter deum. Cadit autem in faciem orans non multum progressus: sed pusillum a tribus discipulis suis manentibus secum. Nolebat enim longe fieri ab eis: sed iuxta eos cōstitutus orare. Quod autē dicit orās si possibile est transeat calix iste a me: manifestas i orōne suā deuotionem: quasi dilectus filius & cōplacens dispositionibus patris: addidit. Sed non sicut ego uolo: sed sicut tu: docēs ut non oremus nostram fieri uoluntatem: quando factū fuerit ut aliqd aliud uelimus q̄ deus. P̄ si possibile est transeat calix iste a me: sed non sicut ego uolo: sed sicut tu. Secundum q̄ coepit pauere & tristari fm illud: & orat calicē passiōis trāsire a se: sed nō sicut uult: sed sicut uult p̄r. Suscipiens enim naturam carnis humanae omnes proprietates impleuit: ut non in fantasia habuisset carnem aestimaret: sed in ueritate fm q̄ in hoc loco orat calicē passiōis trāsire a se: sed nō sicut uult ipse: sed sicut uult p̄r. Quoniam proprium est omnis hominis fidelis: primum qdē nolle pati aliquid doloris: maxie quod dicit usq̄ ad mortem: quia homo est carnalis. Si autem sic uoluerit deus: acq̄escere etiam contra uoluntatem suam: quia fidelis est: ne plus uideatur in se desperare: q̄ in deum sperare. Nam sicut multum confidere non debemus: ne nostram uirtutem uideamur p̄ferri: sic multum pusillanimitate agere: & diffidere non debemus: ne dei adiutoris nostri impotentiam uideamur pronuciare. Hae ergo uoluntas quā dicit si possibile est transeat calix iste a me: sed non sicut ego uolo: sed sicut tu: nō est fm substantiā eius diuinā & ipso bilis: sed fm naturam humanam eius: & infirmam. Altera autem interpretatio loci huius est talis: quoniam quasi filius charitatis dei: fm praesentiam qdem diligebat eos qui ex gentibus fuerant credituri: iudaeos autē quasi semen patrum sanctorum: quorum adoptio & gloria: & testamenta: & repromissiones: diligebat quasi ramos bonae oliuae. Diligens autem eos uidebat qualia erāt passuri peritentes eum ad mortem: & Barrabam eligentes ad uitam: ideo dicebat dolens de eis. Pater si possibile est transeat calix iste a me. Rursus reuocans desiderium suū & uidens quanta utilitas mundi totius esset futura per passionem ipsius: dicebat. Sed nō sicut ego uolo: sed sicut tu. Videbat adhuc propter illum calicem passionis: etiam Iudam qui ex duodecim unus erat filium forte perditionis. Rursus intelligebat per illum calicem passionis principatus: & poterat

stares triūphandas i corpore suo. Propter hos ergo quos in passione sua nolebat perire dicebat. P̄ si possibile est transeat calix iste a me. Propter salutē autē totius humani generis quae per mortem eius deo fuerat acquirenda: dicebat quasi recogitans: sed non sicut ego uolo: sed sicut tu. Id ē si possibile est ut sine passione mea omnia illa bona proueniant quae per passionem meam sunt prouentura: transeat passio haec a me: ut & mundus saluetur: & iudaei in passione mea nō pereant. Si autē sine perditione quorundā: multorum salus non potest introduci quantum ad iustitiam tuam: non transeat sicut ego uolo: sed sicut tu. Ac si dicat. Ista quidem est mea uoluntas: sed quoniam tua uoluntas multum eminentior est quasi ingenti dei quasi patris omnium: p̄pterea magis uolo tuā uoluntatē fieri: q̄ meā. Calicem autem hunc qui bibitur passionis in multis locis noīat scriptura: praecipue q̄ a martyrib⁹ p̄prie bibi: sicut est ibi. Quid retribuam domino pro omnibus quae retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam & nomen dñi inuocabo. Si ergo calix salutaris calix martyrii est: necesse est ut saluemus calicem illum: totum illum bibentes: quia calix est salutaris: ut nihil fundamus ex eo. Bibit ergo calicē totum qui patitur pro testimonio quicquid fuerit ei illatum. Effundit autem accipiens qui uocatus ad martyrium denegat ne aliquid patiat. Est & alterius generis calix iebrians quem bibit quis postquam manducauerit preparatū sibi mensam a deo aduersus illos qui tribulant iustū. Notandum est autem quoniam Marcus quidē & Lucas hoc ipsum scripserunt qui & temptatum exponunt a diabolo Iesum. Ioannes autem passionem quidem exponit quae admodum alii: orantem Iesum ut transfret ab eo calix nō introducit: sicut nec temptatum exponit a diabolo Iesum. Causam autem hanc arbitror esse: quoniam hi quidē magis secundum humanam eius naturam exponunt de eo: q̄ fm diuinam: Ioannes autem magis fm diuinam q̄ fm humanam interpretabatur naturam: diuinitas autem in temptabilis erat. Ideo tres quidem euāgelistae exposuerunt temptatum: Ioannes autē fm q̄ coeperat in principio erat uerbum: & uerbum erat apud deum: & deus erat uerbum nescit deum uerbum posse temptari. Sic & hic tres quidē isti retulerunt Iesum postulasse a patre ut transfret calix ab eo: quoniam & p̄prium hominis erat quātū ad infirmitatem pertinet carnis: uelle euadere passionem. Ioānes autē propositum habens exponere Iesum deum uerbū: sciens quia ipse est uita & resurrectio: nescit deum impassibilem refugē passionē. Et uenit ad discipulos suos: & iuenit eos dormientes & dixit Petro. Sic nō potuisti una hora uigilare me cū. Vigilate: & orate ne intretis in temptationem. Quādiū quidem affuit Iesus discipulis suis: non dormierunt. Pusillum autem progrediente eo ab eis: nec una hora potuerunt uigilare eo absente. Propter quod oremus ut nec modicum aliquando Iesus progrediatur a nobis: sed impleat quod promisit in nobis dicens. Ecce ego uobiscum ero omnibus diebus usq̄ ad consumationem saeculi. Sic enim uigilabimus eo excutiente somnum ab anima nostra sine quo possibile non est implere mandatum quod dicit: ne des somnum oculis tuis: aut palpebris tuis dominationem: ut euadas sicut damula ex thetibus: & sicut auis ex laqueo. Tamen ueniens ad discipulos & inueniens dormientes: suscitauit eos uerbo ad audiendum: ut

Iam quasi audientibus dicat: quod dicit sic. Nō potuistis una hora uigilare mecum. Præcipit autem uigilare: ut uigilantes oremus. Vigilat autem qui facit opera bona. Vigilat qui sollicite agit de fidei ueritate: ne in aliquod tenebrorum dogma incurrat. Qui enim sic uigilans orat illius exauditur oratio. Hoc enim significat dicens. Vigilate & orate: ut primum uigilemus: & sic uigilantes oremus. Ut ne intremus in temptationem. Hoc enim quod multi intelligunt tale est. Ac si dicat: ut non temptemini. Si autem sic placuerit deo: acquiescite deo: sicut me audistis orantem. Cōsidera autem si possibile est sic intelligere magis: quoniam uita nostra ipsa temptatio est secundum Iob. Intrare autem in temptationem: aut uenire in temptationem est cadere in temptationem & uinci ab ea. Et puto quia nemo uenit ad Iesum simul & in temptationem: sed si quidem uenit ad Iesum non uenit in temptationem. Si autem uenit in temptationem: non uenit ad Iesum. Ad Iesum enim nemo uenit nisi quem trahit pater ad Iesum: ut resuscitetur ab eo. Ad Iesum ergo uenimus: ut & si temptator nos fuerit persecutus & mala ex eo: non comprehendamur ab eis sicut scriptum est. Persequetur te mala: & non comprehendent. Ad peccatorem autem dicitur: consequentur te mala: & comprehendent te. Spiritus quidem promptus: caro autem infirma. Sicut & tuus o Petre spiritus fuit promptus ad promittendum: caro autem erat infirma ad confitendum. Sed hoc est considerandum utrum sicut omnium hominum caro infirma est: sic omnium spiritus promptus est: an omnium hominum caro quidem infirma est: non autem & omnium hominum spiritus promptus est: sed tantum sanctorum. Ergo ad solos apostolos: uel ad eos qui similes eis inueniuntur dicit: quoniam spiritus promptus est: caro autem infirma. Infidelium autem & spiritus legnis est: & caro infirma. Si ergo ad sanctos tantum Christum dicere hoc procedit: prouocat nos: ut queramus: quoniam est & alius caro infirma: eorum tamen solum quorum spiritus promptus est. Ego enim dico carnem infirmam esse illius qui non habet peccatum: nec carnis sapientiam fortem: sed defectam: qui cum spiritu prompto carnis opera mortificauit: & sapientiam carnis ad nihil reduxit: ut semper mortem Christi circumferat in corpore suo: praeualente uidelicet spiritu in concupiscentiis suis: aduersus concupiscentias carnis: quoniam caro concupiscit aduersus spiritum: spiritus autem aduersus carnem. Et hæc in imperfectis quidem aduersantur iuicetur. In perfectis autem iam non aduersatur caro sed mortificata est: & infirmata est sapientia carnis in carne: & concupiscentia eius extincta est. Viuit autem in ea sapientia spiritus: uiuit autem & operatur. De qua infirmitate & dormitus ad Apostolum dicit. Quoniam uirtus in infirmitate perficitur: id est in infirmitate carnis & sapientia eius. Propter quod ait Apostolus. Cum enim infirmor: tunc potens sum. Potens enim tunc fit unusquisque nostrum: cum infirmata fuerit caro ipsius: ut non perficiat opera carnis: sed habitet uirtus Christi in ea. Unde dicebat. Sic certe repugno: & castigo corpus meum: & in seruitutem redigo. Quoniam per multas castigationes facit homo carnem suam infirmam proficiens spiritu: & mortificans opera carnis. Hoc ergo dicere uult ad discipulos suos secundum illam traditionem. Vigilate & orate ne intremus in temptationem:

uos quorum spiritus quidem promptus est: caro autem infirma. Quoniam qui spiritalior & perfectior est: sollicitior esse debet ne magnum bonum ipsius grauem habeat lapsum. Iterum uadens Iesus orauit dicens. Pater meus si non potest hoc transire a me: nisi illud bibam: fiat uoluntas tua. Petit autem nunc ut transeat calix ab eo: & si non sic quomodo uoluit ipse / transeat quomodo uult pater. Hic iam secundum quod possumus intelligere exponemus ut cum hoc etiā præcedentia nideamur exposuisse. Aestimo enim quoniam calix ille passionis omnino quidem ab Iesu fuerat transmissus: sed cum differentia: ut si quidem biberet eum: & ab ipso transiret postmodum: & ab uniuerso genere hominum. Si autem non biberet eum ab ipso quidem forsitan transiret: ab hominibus autem non transiret sed maneret apud eos donec perficeret eos. Hunc ergo calicem passionis principaliter quidem uolebat a se transire: sic ut omnino neque gustaret amaritudinem eius: si tamen possibile esset quantum ad iustitiam dei. Quod enim dicebat si possibile est non ad potestatem dei referebat solam: sed et ad iustitiam eius: quoniam in quantum ad potentiam quidem dei omnia possibilia sunt: siue iusta siue iniusta. Quantum autem ad iustitiam eius / qui non solum potens est: sed etiam iustus non sunt omnia possibilia sed ea sola quæ iusta sunt. Si autem non poterat fieri: magis uolebat ut biberet eum: & sic transiret ab eo: & ab uniuerso genere hominum quod ut faceret contra uoluntatem paternam bibitionem eius effugiens. Propter exitum ergo bonum qui erat futurus post bibitam amaritudinem calicis: orat uice secunda dicens. Pater meus si non est possibile ut transeat nisi bibero eum: fiat uoluntas tua. Manifestum est itaque: quia bibere eum uolebat. Quantum ad cōparationem enim / melius erat: ut per bibitionem eius transiret: quod ut non transiret per quod non biberat eum. Pone enim dominus non bibisse calicem illum: & per hoc eum non transisse: sine dubio nec agere humano transissent spiritus operantes peccata. Conuenienter autem neque poenæ transissent quæ debebantur peccatis. Ergo expediebat omnibus: ut transiret calix ab eo: propterea quod biberat eum saluator: ut nos omnes credentes in eum qui biberat eum: non bibamus calicem illum nimis: qui potat & potaturus est omnes gentes: ut bibentes inebrientur: & euomant: & insanire desistant. Sicut enim pro nobis omnibus mortuus est: ut transeat ad nos mors inimica Christi: sic pro nobis omnibus qui debitores eramus: ut in eternum biberemus calicem illum bibi: ut per hoc ipsum quod transit ab eo calix: transeat & a nobis non bibentibus illum. De quo calice dicit Hieremias. Dixit dominus deus israel ad me. Accipe calicem uini meri huius de manu mea: & potabis omnes gentes ad quas ego mitto te: & bibent: & euoment: & insanire desistent a facie gladii quem ego mitto in medio eorum. Qui ergo audiunt dominum: & uiuunt secundum uerbum eius: & sunt emundati per fidem ipsius iam non opus habet illa mundatione quæ fit per calicem illum iræ. Sicut enim qui loti sunt non opus habet lauare: quia sunt mundi: ga Christi discipuli sunt: sic qui non sunt mundi necessarii habet calicem illum domino eos hortante. Bibite: & inebriamini: & euomite. Audi enim quoniam loquitur Hieremias: magis autem deus in Hieremia exhortans eos qui necessarium habet calicem illum talem: quoniam uoluntarie debent eum bibere: qui necessarium habet talem mundationem. Quoniam autem exhortans ad bibendum hæc dicit deus: cōsidera quod dicit inferius.

inferius. Et erit (inquit) cum noluerint suscipere calicem de manu tua ad bibendum: dices eis. Hæc dicit dominus uirtutum. Bibentes bibetis: quoniam in ciuitate super quam inuocatum est nomen meum super ipsam incipiam ego inducere malitiam: & uos mundatione mundabini. Vide autem quoniam post primam orationem uenit ad discipulos: & inuenit eos dormientes: similiter post secundam ueniens inuenit eos dormientes. Quoniam erant oculi eorum grauari. Puto autem non tantum corporum eorum oculi: quantum animarum eorum. Adhuc enim nondum amouerat ab oculis discipulorum suorum grauum impositum: nec enim fuerat adhuc honorificatus. Et sicut nondum erat spiritus datus: quoniam Iesus nondum erat honorificatus: sic oculi eorum nondum fuerant releuati a grauamine: quoniam Iesus nondum fuerat honorificatus. Unde non eos reprehendit: sed uadens iterum tertia uice orauit id ipsum: docens & nos per hoc ipsum: ut non deficiamus in oratione: sed permanemus in ipso uerbo orationis donec impetremus ea quæ postulare iam coepimus. Tunc ueniens dixit discipulis suis. Dormite nunc: & requiescite. Ecce appropiat qui me tradet. Tunc sine dubio post orationem Non autem est ille ipse somnus quem iubet nunc discipulos suos dormire: & ille qui bis superius scribitur contigisse discipulis. Illic enim dormientes inuenit: & non requiescentes. Et iterum dormientes inuenit grauatos oculos habentes. Nunc autem præcipit eis non simpliciter dormire: sed cum requie. Multum enim differt secundum præceptum Christi dormire: & requiescere a dormitatione contra uoluntatem ipsius dicentis. Manete hic & uigilate mecum: & improperantis propter somnum: & dicentis. Sic non potuistis una hora uigilare mecum. Non ergo contraria sibi dixit: dicens. Illic uigilate mecum: hic autem dormite: & requiescite. Sed ut ordo seruetur: ut primum quidem uigilemus orantes: ut non intremus in temptationem: & postea dormiamus & requiescamus secundum dei præceptum. Quem somnum & Salomon ponit in promissione bene uiuentibus dicens in promissis suis. Si enim dormies: & non timebis pauorem superuenientem: nec impetus impiorum irruentes. Et David diuersa sciens uigilias & dormitiones iurauit domino & uotum uoluit deo Iacob non ascendere supra lectum stratus sui: nec dare somnum oculis suis: nec palpebris suis dormitationem. Et hoc tadium facere donec inueniat locum domino: tabernaculum deo Iacob. Ut cum inuenerit locum domino ascendat supra lectum stratus sui & det somnum oculis suis reuerentibus se: & post requiem præparatis ad nouam & diuiniorē surrectionem: secundum quod solet corporalibus hominibus euenire post somnum naturalem: & sanum. Forsitan autem & anima non potens semper sufferre labores quasi creata & incarnata & non sufficiens sine intermissione seruare bonum: remissiones sine reprehensione aliqua consequetur: quæ moraliter somnia atque dormitiones dicuntur: ut usque aliquantulum temporis habet remissionem: surgens renouata resuscitetur. Si autem hoc erit semper an non abundantiis querat qui potest de talibus. & querere: & intelligere de diuinis scripturis: & sine periculo pronuntiare. Ecce appropiat hora & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Propter hanc horam puto & ad matrem suam dicebat. Nondum uenit hora mea. Et hic enim docet: quoniam hora appropians hoc agebat: ut filius hominis traderetur in

manus peccatorum. Vtinam & in illorum peccatorum tantummodo manus Iesus traditus tunc fuisset: nunc autem arbitror semper in manus peccatorum traditur Iesus quoniam hi qui uidentur in Iesum credere: habent Iesum in manibus suis cum sint peccatores. Sed & quotienscumque iustus homo in se Iesum in potestate factus fuerit peccatorum: facientium ei quod prout: Iesus est traditus in manus peccatorum. Surgite eamus: ecce appropiat qui me tradet. Postquam suscitauit eos ab illo somno quem diximus: consequenter dicit discipulis suis. Surgite eamus. Et uidens in spiritu appropinquante Iudā traditioni: qui nondum uidebatur a discipulis eius: dixit. Ecce appropiat qui me tradet. Ecce autem puto non esse id ipsum: ecce appropiat mihi: & ecce appropiat qui me tradet. Nec enim ipsi Iesu appropinquabat traditor eius qui se elongauerat peccatis suis ab Iesu & proditorum qua tradere eum consiliatus est: sed appropiat ad tradendum filium dei quem iam prodiderat. Sed & omnes transgressores prius perdidit Iesum: postea tradunt. Et adhuc eo loquente: ecce Iudas unus ex duodecim uenit: & cum eo turba multa cum gladiis & fustibus: missi a principibus sacerdotum & senioribus populi. Queret autem aliquis etiam causam cur multa turba fuerit congregata cum gladiis & fustibus super eum? Erat autem secundum Ioannem multa hæc turba cohors militum: & ministri a principibus sacerdotum transmissi. Et potest dicere aliquis: quoniam per multitudinem eorum qui iam crediderant in eum ex populo: tanti uenerunt aduersus eum: timentes ne multa multitudo credentium de manibus eorum raperent eum. Ego autem aestimo alteram causam congregatæ multitudinis contra eum: quoniam qui putabant eum in Beelzebub eicere soluere demonia / arbitrabantur eum ex quibusdam malificis disciplinis & magicis posse effugere de medio uolentium eum tenere. Et forsitan quidam eorum audierant quoniam aliqui cum iam præcipitandus fuisset de supercilio montis: effugit manus iam tenentium se: non fuga simplici & humana: sed alia quadam extra naturam humanam. Propter hanc etenim causam est apud Marcum Iudas dicebat turbæ: quæ ueniebat cum ipso cum gladiis & fustibus: quæcumque osculatus fuero ipse est tenere eum: & abducite diligenter: maligne & cum significatione uidet diffidentem si dicat. Nisi diligenter eum tenentes adduxeritis: cum uoluerit effugiet uos. Illi autem audientes secundum asimationem Iudæ quasi non perfecta diuinitate adiutum hoc agere: uel alia multa: omnia faciebant: ut diligenter eum tenerent: & custodiret. Multi & nunc cum spiritualibus gladiis: specie malignorum & fustibus similiter contra Iesum militantes: quæadmodum illi quorum insidias contra Iesum militantes: quæadmodum illi quorum insidias contra Iesum sit Iesus: quoniam per tempore suscipiat in se eorum incursum: ut impleantur petra insidiantium ei: & manifesta fiat malitia uoluntatis eorum aduersus ueritatem unigeniti uerbi. Qui autem sic cum gladiis & fustibus militat contra Iesum: uariis & diuersis dogmatibus uenientes exposito insidiat Iesu. Sunt autem & qui a presbyteris impij sui transmissi populi contra uerbum militant ueritatis: quod est in Iesu. Qui autem tradit eum dedit eis signum dicens. Quæcumque osculatus fuero ipse est tenere eum. Et cōfessim accedens ad Iesum dixit. Aue rabbi. Et osculatus est eum. At Iesus dixit ei. Amice ad quid uenisti. Dignum est querere quod ob causam cum palam docuisset Iesus per singulas ciuitates: & uicos: & synagogas: predicans euangelium uerbum ita ut fama eius exiret in omnem regionem & secundum faciem manibus: festat esse omnibus habitantibus in Iudæa quasi non cognoscerebunt effugientem eum? habitantibus in Iudæa quasi non cognoscerebunt effugientem eum?

giem eius dedit signum Iudas missis a principibus sacerdotum dicens. Quicumque osculatus fuero ipse est. Quod autem & ipsi qui uenerant cum Iuda ad comprehendendum eum: frequenter eum uidissent manifestatur ex eo quod ipse Iesus dicit ad turbas. Quasi ad latronem uenistis cum gladiis & fustibus comprehendere me: quotidie uobiscum sedebam in templo docens & non tenuistis me. Similiter & Iohannes refert eum dixisse ego palam locutus sum huic mundo: ego semper docui in synagoga: & in templo ubi omnes Iudaei conueniunt. Venit ergo traditio talis ad nos de eo: quoniam non solum duae formae in eum fuerunt: una quidem secundum quam omnes eum uidebant: altera autem secundum quam transfiguratus est coram discipulis suis in monte quando & resplenduit facies eius tanquam sol: sed etiam unius cuius apparebat secundum quod fuerat dignus. Et cum fuisset ipse: quasi non ipse omnibus uidebatur. Secundum quod de manu est scriptum quando deus filius israel panem misit de coelo omnem delectationem habentem: & ad omnem gustum conuenientem. Quando desiderio offerentis obsequens ad quod quis uoluerat uertebatur. Et non mihi uidetur incredibile esse traditio haec: siue corporaliter propter ipsum Iesum: ut alio: & alio modo uideretur hominibus: siue propter ipsam uerbi naturam quod non similiter cunctis apparet. Si autem hoc ita se habet possibile est solutionem eius inuenire quod quaeritur. Quoniam & si frequenter eum uiderunt turbae uenientes cum Iuda: nihilo minus opus habebant propter transformationes eius qui eum ostenderet eis habens notitiam eius familiarioris per multam commorationem cum eo: ut intelligeret transformationes eius secundum quas suis apparere solebat. Hoc idem significatur etiam per Iohannem euangelistam ubi sciens Iesus quae superuentura erant ei procedens foras dixit. Quae quaeritis? At illi dixerunt. Iesum nazarenum. Et dixit eis. Ego sum. Et abierunt & ceciderunt retrorsum. Vides quia non eum cognoscebant cum frequenter uidissent: propter transfigurationes ipsius. Si autem etiam illam causam quaeratur aliquis cur osculo Iudas tradidit Iesum: hanc dabimus rationem. Quoniam secundum quosdam quidem uoluit reuerentiam quandam ad magistrum seruare: non audens manifeste in eum irruere: & impudenter profiteri se proditorum magistri. Secundum alios autem hoc ideo fecit Iudas timens ne forte si manifestum se aduersarium praebuisset: & proditorum magistri ipse ei fieret causa euasione cum posset quantum ad ipsius opinionem ex quibusdam secretioribus disciplinis effugere: & facere se in paruum. Vt ergo nihil tale suspicans Iesus secundum quod Iudas opinabatur: sed putans eum amicum: quomodo nescit sic insperate comprehenderetur: ideo hoc dedit signum sciens iam quoniam si noluisse comprehendere nunquam comprehensus fuisset: sed uolens praebuit se manibus peccatorum. Ego autem puto quod etiam omnes proditores ueritatis amare ueritatem fingentes: & osculi signo utentes quasi quadam inditione charitatis perdunt uerbum dei: uolentibus ipsum tenere aduersarii eius: nihil pacificum indutis: bellicosam autem gladios: & iniurias: & fustes habentibus. Et dicit proditor Iesu: rabbi. Omnes enim haeretici quemadmodum Iudas sic Iesu dicuntur: qui & osculantur eum sicut & Iudas: ad quos omnes placabilia dicit Iesus: cum sunt omnes Iudas proditor. Iuda osculo filium hominis

tadis. Dicit autem ei improperans simulationem amicitiae eius: amice ad quid uenisti? Hoc enim nomine neminem bonorum in scripturis cognoscimus appellatum. Ad malum enim: & non indutum nuptialibus uestimentis: dicit. Amice quid huc uenisti non habens uestem nuptialem? Malus autem est qui & in parabola denarii audit. Amice non tibi facio iniuriam. Nonne ad denarium conuenisti mecum? Accipe quod tuum est, & uade. Volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. Tunc accedentes: manus iniecerunt in Iesum: & tenuerunt eum. Post osculum continuo nihil differentes turba illa forsitan timentes: ne de manibus eorum effugiat Iesus: manus iniecerunt in eum. Et ecce unus ex his qui erant cum Iesu extendens manum exemit gladium suum & percussit seruum principis sacerdotum amputauit auriculam eius. Unus autem eorum qui erant cum Iesu: nondum manifeste concipiens apud se euangelicam patientiam illam traditam sibi a Christo: nec pacem quam dedit discipulis suis: sed per potestatem datam Iudaeis per legem de inimicis extendens manum accepit gladium: & percussit seruum principis sacerdotum: & amputauit auriculam eius. Sicut autem dicit Iohannes ei dextram auriculam amputauit: apud quem & nomen serui dicitur: quia Malcus uocabatur. Et forsitan quod agebat Petrus mysterium erat: quoniam Iudaei populi dextra auditio fuerat amputanda propter malitiam eorum demonstratam in Iesum. Nam & si uidentur audire legem modo: cum sinistro auditu audiunt umbram traditionis de lege: non ueritatem: cum sint serui sermonis profitentis seruitium dei: non autem seruientis in ueritate. Huius sermonis mysterium erat aduersus Christum: aduersarius Christi princeps sacerdotum Caiphas. Videtur autem mihi: quoniam qui ex gentibus crediderunt omnes unus populus constituti in Christo per hoc ipsum quod crediderunt in Christum: facti sunt causa: ut praecideretur Iudaeorum auditio dextra secundum quod fuerat prophetatum de eis. Graua aures populi huius: & oculos eorum deprime: ut ne uidentes uideant: & audientes intelligant & conuertantur: & faciem eos. Tunc ait Iesus ei. Conuerte gladium tuum in locum suum. Mox Iesus ad eum qui fuerat gladio usus: & abstulerat auriculam serui illius dextram non dicit: exime gladium: sed conuerte gladium in locum suum. Est ergo gladii aliquis locus: ex quo non licet accipere eum qui non uult perire maxime in gladio. Pacificos enim uult esse Iesus discipulos suos: ut bellicum gladium hunc deponentes alterum pacificum accipiant gladium quem dicit scriptura gladium spiritus. Simile autem mihi uidetur quod dicit. Omnes qui accipiunt gladium: gladio & peribunt. Id est omnes qui non sunt pacifici: sed belli concitatores in eo bello peribunt quod concitant: ut sit in eis gladius mysterium belli: & litis: & puto quod omnes tumultuosi & concitatores bellog: & conturbantes animas hominum maxime ecclesiarum accipiunt gladium in quo & ipsi peribunt. Quoniam qui fodit foueam ipse incidit in eam. Quoniam conuerter dolor eorum in caput ipsorum: & iniquitas eorum in cerebrum eorum descendit. Sed & simpliciter audientes quod dicit qui accipiunt gladium gladio peribunt: cauere nos conuenit: ut ne occasione militiae: aut uindictae: propriarum iniuriarum: eximamus gladium: aut ob aliquam occasionem: quam omnem euangelica abominatur haec Christi doctrina: praecipiens ut impleamus quod scriptum est.

scriptum est. Cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Si ergo cum odientibus pacem debemus esse pacifici: aduersus neminem gladio uti debemus. Ita uolens ad eum qui non didicerat loquens docere nos omnes quoniam uolens tradidit semetipsum pro nobis omnibus: addit & dicit. An putas quoniam non possum modo rogare patrem meum: & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones angelorum. Tanquam si dicat. Tu quidem sic gladium eximisti: & percussisti principis seruum: quasi mihi auxilium praestans: ego autem si uoluissim poteram rogare patrem non humanum auxilium impetrare: sed meliorem: id est angelorum: nec unius: sed plus duodecim legionum. Ex hoc demonstratur: quoniam secundum similitudinem angelorum militiae mundialis sunt: & angelorum legiones militiae coelestis militantium contra legiones daemonum habitantium in sepulchris. Nam & apud Lucam multitudo militiae coelestis audita est laudantium deum propter Christi natiuitatem. Si autem multitudo militiae coelestis erat laudantium deum: militia autem omnis propter aduersarios intelligitur constituta: consequenter & illa militia propter aduersarios militat deo: sed etiam Iacob locum aliquem uocauit castra domini: quoniam militiam illuc aspexit angelorum. Et ubicumque sunt deum timentes: circa eos sunt castra angelorum. Immittit enim angelus domini in circuitu timendum eum: & eripiet eos. Sicut fuisse: & circa eliseum liber refert regnum. Et attendite putas: quasi angelis inferior saluator: aut indigens auxilio angelorum dicebat. An putas quod non possum rogare patrem meum: & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones angelorum? Aut forte secundum estimationem Petri uolentis ei auxilium ferre: & gladium praefertentis: & amputantis auriculam serui talia est locutus. Magis enim angeli opus habent auxilio unigeniti filii dei quam ipse illorum: propter hoc & quod scribitur: quoniam angelis suis mandauit de te ut custodiant te in omnibus uis tuis. Non de filio dei unigenito intelligitur dictum. Sed aut in persona Christi de omni uiro iusto quem Christus portabat in corpore suo: aut de Christo secundum humanam eius naturam. Denique & quod dicit liberauit te a ruina & demonio meridiano: ne quaquam conuenit filio dei. Sed & quod dicit non timebis a timore nocturno: a sagitta uolante per diem: a negotio perambulante in tenebris: magis conuenit uiro iusto: quam filio dei. Cum ergo possit accipere legiones: noluit accipere: ut per patientiam eius impleteretur scripturae prophetantes de ipso: quoniam ita eum pati conueniebat. In illa hora dixit Iesus ad turbas. Sicut ad latronem existis cum gladiis & fustibus comprehendere me: quotidie apud uos in templo sedebam docens: & non tenuistis me. Voluntas eorum quae in hoc loco dicuntur talis mihi uidetur: quod dicit saluator ad turbas. Si quis latronem uult tenere non est incongruum cum gladiis & fustibus uenire ad eum. Quia talis est & latro: ut omnia audeat: dummodo nihil mali patiatur. Et si potest paratus est & gladio uti: & fuste aduersus comprehendere se uolentes: potius quam ut ultro tradat se in manus eorum. Ego autem quod non sum talis: omnes qui sunt in Iudaea sciunt. Alii quidem uidentes doctrinam meam & opera mea: alii autem auditum habentes de me: aut conuersationem meam sequentes: quoniam quotidie sedens in loco sancto templi: quasi congruo ad doctrinas diuinas manifestabam quae pertinentia erant ad pietatem: & uitam

sanam secundum legem dei: & per hoc commendabam pacificum me esse. Quod autem nullam habet rationem idoneam: neque insidiatio uestra aduersus me: neque militia uestra cum gladiis & fustibus facta: manifestum est omnibus cognoscentibus me. Quomodo autem & non estis placati quotidie per passionem meam uidentes in templo dei & praesentem me omnibus uolentibus me audire: ut coniungeret eos mihi ad prodificationem eorum per uerbum: & uitam ad beatitudinem dei. Aut tunc quidem non tenuistis me uidentes docentem & nihil facientem dignum reatu: nunc autem quasi mutatum me aestimatis: ut quasi latronem debere comprehendere putetis: sed nec in hac occasione aliquam inuenitis. Quasi ad uerbum mutatum ab eis quae in primis praeposueram: posse uolentibus uerbis & factis. Et uide postquam dixit ad Petrum recede gladium tuum in thecam tuam: quod est patientiae: postquam auriculam restituit amputatam: sicut aliter dicit euangelista quod & summa benignitatis indicium fuerat: pariter & diuinae uirtutis: tunc ista uerba locutus est ut fidelia uiderentur ex praecedentibus uerbis & factis ut & si praeterita benefacta non recordantur: uel praesentia recognoscant. Hoc autem totum factum est: ut implerentur scripturae prophetarum de huiusmodi. Multum autem est nunc eligere de prophetis: qualia quae impleta sunt eloquia prophetarum: quando haec se pati Christus dicebat: & studio si hominis est: & multa scientis congregare uerba prophetarum quae sunt impleta. Et in ceteris octauo psalmo forte plura: inuenies conuenientia istis qui uenerunt cum Iuda comprehendere Iesum. Sicut & alia de Iuda in eodem dicta sunt psalmo. Tunc simul omnes derelicto eo fugerunt. Timentes ergo turbas: & principem eorum Iudam fugerunt. Nec enim habebant adhuc spiritum: quoniam Iesus nondum fuerat honorificatus: nec spiritum uirtutis: & charitatis. Quem si habuissent non essent infirmati: nec aliquid aliud extra diuinam charitatem egissent. Et illi tenentes Iesum duxerunt ad Caipham principem sacerdotum ubi scribae: & seniores conueniebant. Arbitror enim quoniam sermo deseruitionis Iudaeae quoniam derelicti derelicti seruire profitentur: Caiphas est qui aduersus ueritatem militat Iesu qui dicitur princeps sacerdotum. Iesus autem secundum ueritatem sacerdos est uerbum dei: sub quo constituti sunt omnes qui acceptabiliter seruiunt deo patri. Vbi autem Caiphas est princeps sacerdotum: ibi congregantur scribae: id est litterati: qui praesunt litterae occidendi. Et secundum litteram qualiter scribarum sunt seniores. Qui non in ueritate: sed in uetustate litterae simplicis sunt recumbentes: & nihil amplius negociari uolentes. Petrus autem sequebatur eum de longe usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro sedebat cum ministris: ut uideret exitum rei. Cum duceretur autem magister sequebatur quidem Petrus. Non autem poterat de proximo eum sequi: sed de longinquo: nec omnino recedens ab eo: nec cum eo incedens: nec iuxta eum: sed de longe sequens peruenit ad atrium principis sacerdotum. Et ingressus Petrus intus sedebat. Neque quod illi ministri ministrans: neque faciens quae docuerat Iesus: sed expectabat exitum omnium horum uolens uidere: quoniam adhuc non intelligebat: neque uidebat exitum dispensationum Christi quo tenderent. Nec enim est exitus in atrio Caiphae: nec ubi scribae: et seniores populi illius congregantur. Si tamen proprie quis uideat exitum ipsum: uidebit uerbum dei & sapientiam dicen-

tem. Ego sum alpha & o principium & finis. Princeps autem sacerdotum / & seniores : & uniuersum consilium querebant falsum testimonium contra Iesum : ut eum morti traderet. Et non inuenerunt : & multi falsi testes accesserunt : & non inuenerunt. Et per hac manifestum est : quoniam peccatum non fecit Iesus : nec fuit dolus in ore eius. Mūdiſſima autē fuisse uitam ipsius : & omnino irreprehensibilem / & auferentem occasionem eorum quae sunt occasiones : ex hoc demonstratur : quia non inueniebant aduersarii eius quod dicere possent aduersus eum : uel colorate : sed querebant omnes sacerdotes & consilium uniuersum : & nihil uerisimile poterant inuenire. Quoniam falsa testimonia : tunc locum habent quoniam cum colore aliquo praefertur. Aduersus Iesum autem nec color inueniebatur quod posset contra Iesum adiuuare mendacia. Et hoc cum essent multi uolentes gratiam tribuere Caiphae : & principibus sacerdotum : & scribis : & senioribus : & uniuerso consilio hoc ipsum audire desideranti. Et haec quod considerat maximam laudem exhibet Iesu propter uitam eius : & doctrinam ipsius quod sic omnia irreprehensibiliter & dixit : & fecit : ut nullam uerisimilitudinem reprehensionis inueniret in eum : nec mali : nec multi : nec tales astuti : & ingeniosi. Nouissime autem accedentes duo falsi testes dixerunt. Hic dixit. Possum destruere templum dei : & post triduum illud reaedificare. Non arbitreris Matthaeum duos hos testes sine causa falsos dixisse cum uera uiderent esse testimonia eorum : ex eo quod exponit Ioannes Christum dixisse. Soluite templum hoc & ego in tribus diebus excitabo illud : quoniam & additur. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Sed uide ueritatem falsorum testimoniorum duorum : quia per suasionem ut testes sumpta ab aliquo dicto uero quod dixerat Iesus finxerunt testimonium falsum. Iesus autem non dixit soluo templum hoc : & in tribus diebus excitabo ipsum. Sed soluite templum hoc : & in tribus diebus excitabo ipsum. Falsi autem testes retulerunt eum dixisse quod non fuerat dictum ab eo : nec dixit. Possum soluere templum dei & in tribus diebus reaedificare illud. Impietate ergo solutionis templi : non ipse permisit facere : sed illis qui fuerant apertissimi huiusmodi opus commisit dicere. Soluite templum hoc. Sibi autem quod refutauit : Id est & ego in triduo excitabo ipsum. Et quod ille dixit de templo corporis sui : Iudaei praepediti malitia transaudierunt : & intellexerunt de templo illo lapideo quod manifestum est ex eo quod respondentes dixerunt. Quadraginta & sex annis aedificatum est templum hoc : & tu in tribus diebus excitabis illud : Et considera quoniam non unus falsus testis praecessit testimonium hoc : nec enim sufficiebat unus uolentibus interficere Iesum. Quoniam lex praecipiebat non manebit testis unus testimonium dare aduersus hominem : sed nec tres erant. Multis enim accedentibus testibus falsis : uix duo inuenti sunt : quod aliquid dicere uideretur. Sed nec ipsorum testimonia conuenientia erant : sicut Marcus exponit : dicit enim hoc modo. Quoniam principes sacerdotum / & consilium uniuersum querebant contra Iesum testimonium : ut eum morti traderet : & non inuenerunt. Multi enim falsum testimonium dixerunt aduersus eum & conuenientia non erat testimonia eorum. Alii autem exurgentes falsum testimonium dicebant aduersus eum : quoniam nos audiimus eum dicentem. Quoniam ego soluo templum hoc manibus factum : & in tribus diebus aliud non manibus factum faciam. Sed nec sic conuenientia erat eorum testimonia. Tunc enim est conueniens testimonium quoniam eadem dicunt. Non autem sunt conuenientia quoniam dissonant sibi qualia erant testimonia horum quod aduersus Iesum testimonia praeferebant. Et si uerum dicit

Matthaeus & Marcus quod credere nos oportet : temptamus ostendere quoniam non erant conuenientia : neque duorum ipsorum testimonia : quoniam non eadem protulerunt. Secundum Matthaeum enim dixerunt. Hic dixit possum soluere templum dei : & in tribus diebus reaedificare illud. Secundum Marcum autem : quoniam nos audiimus eum dicentem : quoniam ego soluo hoc templum manibus factum : & in tribus diebus aliud reaedificabo non manibus factum. Siue ergo bis dicentes haec quoniam non eadem dixerunt : non sunt inuenta testimonia eorum conuenientia sibi : siue autem unus quod dixit quod exponit Matthaeus : alter autem secundum quod scripsit Marcus : ac per hoc testimonia eorum non erant conuenientia sibi. Et exurgens princeps sacerdotum dixit ei. Nihil respondes ad ea quae isti testificant aduersus te : Iesus autem tacebat. Post in istis impleta intelligi propheta quae dicit. Dum consistit peccator aduersus me obmutui : & humiliatus sum : & filius a bonis. Ut peccator ille in istis prophetatus intelligatur Caiphas quod consistit contra Iesum. Simul & discimus ex hoc loco continere calumniam / & falsorum testimoniorum uoces : ut nec responsione nostra dignos eos habeamus : nec defendere nosmetipsos ubi non sunt conuenientia quae dicuntur aduersus nos. Quid enim opus est illis resistere quod sibi ipsi contraria dicentes resistunt : maxime ubi maius est libere & fortiter filere quam defendere sine ullo profectu : ut non humiliemur a testibus falsis : & calumniatoribus improbis. Et dixit ei princeps sacerdotum. Adiuro te per deum uiuum ut dicas nobis si tu es Christus filius dei. Et dixit ei Iesus. Tu dixisti. Et in lege quidem adiurandi usum inuenimus. In numeris enim dicit lex. Quoniam adiurabit eam sacerdos : id est mulierem illam cui uero factus est spiritus zeli & dicit mulieri sacerdos. Si non dormiit aliquis tecum & nisi transgressa es ut maculeris a uiro non tuo in nocens eris ab aequo argutionis hac maledicta. Et post pauca. Et adiurabit (inquit) sacerdos mulierem in adiurationibus maledictionis huius. Item in tertio regum dixit rex Achab ad Micheam. Adiuro te ut loqueris ad me ueritate in nomine domini. Adiurauit autem rex prophetam : & adiurauit non sicut sacerdos in iuramentis. Ille enim ex legis praepcepto : iste autem ex arbitrio suo. Et nunc in loco praesenti. Iesum sacerdos adiurat per deum uiuum. Aestimo autem quoniam non oportet ut uir qui uult secundum euangelium uiuere / adiuret alterum. Simile est enim quod dicit in euangelio dominus ipse. Ego autem dico non iurare omnino : & non adiurare omnino. Si enim iurare non licet quantum ad euangelicum Christi mandatum : uerum est quod nec adiurare alteri licet. Propterea manifestum est quoniam princeps sacerdotum illicite Iesum adiurauit : quoniam uideatur per deum uiuum adiurasse. Quereret aliquis si conuenit uel demones adiurare : & qui respicit ad multos : quia talia facere ausi sunt : dicit non sine ratione fieri hoc. Qui autem aspicit Iesum imperantem demonibus : sed etiam potestate dantem discipulis suis super omnia demonia : & ut infirmitates sanarent dicit : quoniam non est secundum potestatem datam a saluatore adiurare demonia : iudaicum est enim. Hoc & si aliquando a nostris tale aliquid fiat : simile sit ei : quod a Salomone scriptis adiurationibus solent demones adiurari. Sed ipsi qui utuntur adiurationibus illis : aliquoties nec idoneis constitutis libris utuntur. Quibusdam autem & de hebraeo acceptis adiurant demonia. Tamen non decebat dominum nostrum ad adiurationem principis sacerdotum respondere : quasi uim passum ab adiurante contra propriam uoluntatem. Propter quod

quod nec negauit se Christum filium dei esse : nec manifeste confessus est : sed quasi ipsum testem accipiens adiurantem. Quoniam ipse est qui in interrogatione sacerdotis pronuntiatus est Christus filius dei dicens. Tu dixisti. Et quoniam omnis qui facit peccatum ex diabolo natus est. Faciebat autem peccatum etiam princeps sacerdotum insidians Iesu : & propterea de diabolo erat natus. Et quasi de diabolo natus imitabatur proprium patrem qui bis dubie interrogatus saluatorem : si tu es filius dei / sicut scriptum est in temptationibus eius. Simile est enim : si tu es filius dei : & si tu es Christus filius dei. Recte enim quis dicere potest in loco hoc : quoniam dubitare de filio dei utrum ipse sit Christus opus diaboli est & principis sacerdotum insidians domino nostro : sed non talis inuentus est Petrus. Nam sine aliqua dubitatione pronuntiatus es Christus filius dei uiui. Nec potuit ibi si. Propter quod beatus est appellatus : quia non caro et sanguis reuelauerat ei : sed deus pater qui est in caelis. Qui autem cum dubitatione dicunt si tu es filius dei : ab omni beatitudine sunt alieni. Nam quia non erat dignus princeps ille sacerdotum Christi doctrina. Propterea non eum docet / nec dicit quia ego sum : sed uerbum oris eius accipiens in redargutionem ipsius conuenit dicens. Tu dixisti : ut eo modo uideretur argui / non docere. Amen dico uobis : amodo uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis : & uenientem super nubes caeli. Quoniam non est scriptum a dextris dei : sed apud omnes euangelistas ad dexteram uirtutis sedere filium hominis. Item tres euangelistae similiter scribunt : uidebitis sedentem. Et simpliciter quidem conceditur qui nihil altum possunt audire in eo quod dicit sedentem : ac si dicat / supra uirtutem fundatum. Quibus autem possibile est spiritu omnia perscrutari etiam altitudines dei : & quod scriptum est : qui sedes super cherubim appare : & uidi dominum sedentem super sedem excelsam : & eleuatam : & dixit dominus domino meo sede a dextris meis : donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum : & alia similia quae de deo sedente dicta sunt. Similiter & de Christo dicuntur quae conferre oportet cum dicto praesenti / ut ex humili aestimatione : & fabulosa uideamus quod significet more humino sessio Christi. Videtur autem mihi : quoniam fundationem quamdam : & firmitatem regalem significat sessio filii hominis : iuxta uirtutem ergo qui solus est uirtus : & proprie nominatur & a dextris fundatus est : & qui accepit omnem potestatem a patre sicut in caelo & in terra. Et hac fundationem uidebunt etiam aduersarii : postquam cum laetitia uiderint eum beati. Sed secundum Marcum quidem non habet amodo : sed postea : id est uidebitis filium hominis a dextris sedentem uirtutis. Secundum quem nihil erit contrarium his quae tradidimus. Secundum Matthaeum autem quod dicit amodo uidebitis : & secundum Lucam dicentem ex hoc erit filius hominis : & cetera : querendum est : si ex quo haec dixit saluator impleta sunt & in eis qui audierunt quod dixit : amodo uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis. Et dicimus quoniam potest impletum uideri : quoniam ex illo id est a tempore dispensationis filius hominis sedet ad dexteram uirtutis : & uiderunt eum discipuli resurgentem a mortuis : & per hoc uiderunt eum fundatum ad dexteram uirtutis : secundum quod tradidimus supra. Aut ita uide si potes horam : & diem metiri non secundum breuitatem quae est apud homines horarum atque dierum : sed secundum longitudinem quae est apud dominum sempiternam cuius a constitutione mundi usque ad consummationem

nem eius unus est dies : quod demonstrat parabola : ubi dicit de conductis mane in uineam : & tertia hora & sexta : usque ad undecimam. Nihil ergo mirum & quod hic dicit saluator amodo spacium esse breuissimum usque tunc in quo spacio dicebat : uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis ad illos qui tunc eum audiebant. Forte tunc quoniam dixit dominus domino meo sede a dextris meis : donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum : in quibus erant & illi ad quos dicebat : amodo uidebitis. Inimicus enim erat & Caiphas qui insidiabatur Christo. Et non solum sedentem eum ad dexteram uirtutis uisuros hos prophetabat sed etiam uisuros eum uenientem sicut Matthaeus quidem dicit super nubes caeli. Quae sunt autem nubes super quas ueniet quod fundatus est a dextris uirtutis : aut cum quibus ueniet : aut ad quas pertingit ueritas dei secundum quod scriptum est : & ueritas tua usque ad nubes : Haec sunt uiae nubes prophetae dei : & apostoli Christi : quibus mandat pluuere cum oportuerit : aut non pluuere super uineam sine fructu. Si quis autem non uult esse huiusmodi nubes super quas : & cum quibus ueniet filius hominis apparens ipse sciat. Super enim super illas : & cum illis uenit ostendens suum aduentum dignis se deus uerbum : & sapientia : & ueritas : & iustitia. Haec autem quas tradidimus nubes : quasi portantes imaginem coelestis nubes sunt caeli non transuentis sedis dei & regno dei dignificatae : quasi haeredes dei & cohaeredes Christi & congregant ei. Tunc princeps sacerdotum concidit uestimenta sua dicens. Blasphemiauit. Haec domino prophetante inimicus domini sacerdos ille qui non erat propinquus : ut uideret filium hominis : & uirtutem a cuius dextris sedebat : quasi inclinatus & non potes aspicere sursum : non audiens quae dicebat : concidit uestimenta sua. Ostendens turpitudinem suam : & nuditatem animae suae & mysterium manifestans : sciendum esse sacerdotum uel : & scholam sacerdotum eius : & culturae quae secundum litterarum fuerat. Blasphemiam autem arbitratum esse magnitudinem uerborum Christi : & gloriam aestimauit iudaicam & fabulosam historiam litterae occideris. Et putabat quasi intelligens Christi sermones sufficientes esse ad testimonium contra ipsum : quod testes erant diuinitatis ipsi quantum ad eos qui intelligere possunt : & dicit ad eos quod eadem sapiebant : ecce nunc audistis blasphemiam eius : quid uobis uidetur : Donec respondentes & ipsi aduersus animam suam pronunciant de Iesu : quoniam reus est mortis. Quantum putas fuit erroris ipsam principalem omnium uitam ream mortis pronuciare & tantorum resurgentium testimonio : non aspicere fontem uitae de quo in omnes uiuentes uita fluebat : quoniam sicut pater uitam habet in se : sic & filio dedit uitam habere in semetipso. Tunc expuerunt in faciem eius & colaphis eum ceciderunt. Alii autem palmas in faciem eius dederunt dicentes. prophetiza nobis Christe : quod ergo te percussit. Pessime sicut arbitror illi qui audierunt dicentem Iesum : amen dico uobis quoniam amodo uidebitis filium hominis sedentem a dextris uirtutis & uenientem in nubibus caeli : ausi sunt expuere in faciem eius. Arbitrabant enim in quo confunderetur eo mentientem : et quia non sustineret expunctionis obprobrium : quod sedebat ad dexteram uirtutis & uenit in nubibus. Quoniam ignorabant sermones Esaiae prophetae haec eadem prophetatus de eo : & dicentis ex persona ipsius domini saluatoris. Quid : quoniam ueni & non erat homo : uocauit : & non erat qui obediret. Nunquid non ualet manus mea eruere : aut non possum eripere : Ecce

in crepatione mea desertum faciam mare: & ponam flumina deserta & siccabuntur pisces eorum ex eo quod non habent aquam: & morientur in siti: & induam coelum tenebris: & sicut saccum amictum eius. Dominus dat mihi linguam doctrinae: ut sciam quomodo ne oporteat dicere uerbum. Posuit me mane: appositum mihi aurem ad audiendum: & doctrina domini aperiet aures meas. Ego autem non sum incredulus: neque contradico. Dorsum meum subiui ad flagella: & maxillas meas ad palmas. Faciem autem meam non auerti a confusione sputamentorum: & dominus deus factus est adiutor meus. Omnes enim qui sunt ab ecclesia constituntur Christum esse qui dicit: dominus deus dedit mihi linguam doctrinae: & cetera quae exponit sui. Ego autem conuenienter & ea quae superius his erant coniuncta exposui uolens ostendere de illo glorioso esse hoc prophetatum ut expuatur: collaphizetur. Cui autem alii conuenit dicere ueni: nisi Christo qui uenit in mundum: aut quem decebat dicere uocari: & non erat qui obediens: nisi ei qui uenit ad uocandum populum iudeorum & non est auditus: & ideo non eruit populum: neque eripuit eum: sed dereliquit. Christus est autem qui dicit: ecce in crepatione mea desertum faciam mare: & ponam flumina deserta: qui consumationem facturus est mundi. Ipse est enim qui coelum induet tenebras: & induet id uelut saccum: & accipiens a patre linguam doctrinae sciebat quomodo oporteat dicere uerbum quod commiserat ei deus. Et appositum ei aurem ut amplius audiat audientibus cunctis: & doctrina patris aperuit ei aurem: quia non fuit incredulus patri mittenti: sed neque contradicens: & opere ipso docuit discere cupientes mansuetudinem laudabilemque humilitatem. Opus autem erat in eo quod factis ista docebat: dorsum suum exhibens ad flagella: & maxillas ad palmas: & faciem non auertens a confusione sputamentorum. Ut nos sicut arbitror qui digni fueramus omnes has infamias pati erueret ipse pro nobis patiens eas. Non enim mortuus est pro nobis ut non moriamur: sed ut pro nobis non moriamur: & alapis caesus est pro nobis: & exputus est: ut ne nos qui digni fueramus omnibus his propter nostra peccata patiamur eas: sed ut pro iustitia patientes ea gratanter excipiamus. Et Paulus quidem dicit de saluatore. Quoniam humiliauit se factus obediens usque ad mortem: mortem autem crucis. Non enim est indecorum ei qui uult numerare in quantis se Christus humiliauit: ut dinumeret extra ea quae Paulus exposuit dicens. Humiliauit se factus obediens usque ad palmas usque ad confusionem sputamentorum: & flagellatum: & mortis propter quae omnia exaltauit eum deus. Nec enim propter mortem solam quam pretulit propter nos exaltauit eum: sed etiam propter palmas: & sputamenta: & cetera. Quoniam autem ad extremam iniuriam accipitur sputamentorum iniuria manifestum est etiam in lege in qua scriptum est: ut mulier defuncti si uoluerit frater uiri eius accipere eam accedens ad eum qui noluit eam accipere sibi uxorem coram senioribus ex calciabit calciam eum eius unum ex pedibus: & expuet in faciem eius: & dicet. Sic facient homini qui non edificauerit domum fratris sui. Non ergo auertit faciem suam Christum a confusione sputamentorum ut magis glorificetur uultus eius: quod fuit uultus Moyse glorificatus: tanta & tali gloria: ut comparatione glorificationis istius: uultus illius glorificatio

destruatur. Sicut in conspectu solis lumen lucemae destruitur: & sicut scientia quae ex parte est destruitur cum uenerit quod perfectum est. Sed & colaphis ceciderunt sanctum ecclesiae caput: propter quod ipsi colaphizantur a sathana. Non ut non extollantur: neque ut uirtus eorum perficiatur: sed ut traditi inimico: & uindicta recipiant quod fecerunt peccatum colaphizantes Iesum: & non contenti tantummodo expuere in faciem eius: & colaphis eum cedere: sed adhuc & palmis eum ceciderunt: & deludentes dixerunt. Prophetiza nobis quis te percussit. Propter quod receperunt alapam aeternam: & ab omni prophetia privati sunt: percussus: & castigatus: & nec sic uolentes recipere disciplinam: sed prophetauerat hoc ipsum de eis Hieremias. Flagellasti eos: & non doluerunt: & noluerunt suscipere disciplinam. Et nunc qui iniuriunt unum aliquem de ecclesia: & faciunt ei haec in faciem expuunt Christi. Et Christum colaphis cedentes castigant & palmis. Petrus uero sedebat foris in atrio. Et accessit ad eum una ex ancillis dicens. Et tu eras cum Iesu galilea? At ille negauit coram omnibus dicens. Nescio quid dicis. Exeunte autem illo ianuam: uidit illum alia ancilla: & ait ei ibi. Et hic erat cum Iesu nazareno. Et iterum negauit cum iuramento: quia non nouit hominem. Post pusillum autem accedentes qui stabant: dixerunt Petro. Vere ex illis es tu: etenim loquela tua manifestum te facit. Tunc coepit deuotare: & iurare quia nescio hominem. Et continuo gallus cantauit. Et rememoratus est Petrus uerbi Iesu dicentis ei. Quia priusquam gallus cantet: ter me negabis. Et egressus foras: amarissime fleuit. Abundantius considerantes Petri negationem dicimus: quoniam nemo potest dicere dominum Iesum: nisi in spiritu sancto sicut Paulus nos docet. Et nondum erat tunc in hominibus spiritus sanctus: quoniam Iesus nondum fuerat honorificatus: sicut dicit Ioannes. Propterea non erat possibile: neque illuminatum Petrum tunc Iesum confiteri: nec tamen erat reprehendendus non confitens Iesum. Quoniam ad confitentes dicitur. Non estis uos qui loquimini: sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Non autem cum sit potens spiritus ille patris nostri loqui in nobis: & cum in nostra sit potestate locum dare in nobis spiritui sancto: & non diabolo: si denegauerimus: excusationem ullam habemus? Forsitan autem & quicumque est in atrio Caiphas principis sacerdotum non potest confiteri dominum Iesum nisi fuerit egressus ex atrio eius: & foris fuerit factus ab omni doctrina contraria Iesu. Nam qui illic sunt iudaicas tradunt traditiones & non secundum uoluntates scripturarum: sed secundum mandata hominum: & doctrinas. Considera enim quoniam Petrus foris sedens ab Iesu segregatus & in atrio principis constitutus coram omnibus Iesum denegauit. Et iterum uice secunda similiter. non extra ianuam foris factus: sed uolens exire. Nondum autem egressus ianuam denegauit: sed & tertia uice: quando qui stabant dixerunt. Vere ex illis es: & quando coepit se deuotare & iurare quia nescio hominem: adhuc non erat foris. Et omnes denegationes factae sunt ei in nocte: & in tenebris priusquam ueniat dies: & signum diei id est gallicantus: qui suscitatur uolentes a somno. Et ut uerbi gratia dicam: si post gallicantum Petrus negasset ut diceretur nox promouit: dies autem appropinquauit. sicut in die honeste ambulem: nulla excusatio dignus fuisset Petrus. Forsitan autem & omnes homines qui denegat Iesum: ita ut peccatum denegationis

denegationis eorum recipiat medicinam: ante gallicantum denegare eum uidentur nondum eis nato sole iustitiae: nec appropinquante eis ortu ipsius. Si autem post ortum homini solis ad animam: uolentes peccauerimus: postquam accepimus scientiam ueritatis iam non relinquitur nobis sacrificium pro peccato: sed terribile iudicium: & zelus ignis qui consumestur est inimicos. Et in Petro quidem tunc denegante non conueniebat dicere quomodo ne putatis peiora mereri supplicia qui filium dei ceciderunt: & sanguinem testamenti ceterum aestimauerint unde sanctificati sunt: & spiritu gratiae iniuriati fuerint? Nondum enim sanctificatus fuerat Petrus sanguine Christi qui fuerat sanguis noui testamenti: nec iniuriatus spiritum gratiae quem a principio nec acceperat quoniam Iesus nondum fuerat honorificatus: nec erat in hominibus spiritus sanctus. Si autem in nobis hoc impium fuerit factum denegationis peccatum: oia haec dicere conuenit. Quoniam & in sanguine testamenti sanctificati sumus: & spiritum gratiae suscepimus. Propterea communem putare sanguinem testamenti preciosissimum: & iniuriare spiritum gratiae omnibus peccatis deterius est: ita ut nec in hoc sacculo: nec in futuro remissionem possimus accipere si dei filium denegemus. Quoniam ergo nobis nox promouit: dies autem appropinquauit: & signum diei gallicantus insonuit nobis: propterea usque ad sanguinem stemus contra peccatum certantes: & propter charitatem nunquam excidentem omnia sufferamus: ut cum perfectis in ea conseruamur hereditatem. Et hoc attende quoniam ante gallicantum: & ante spiritum sanctum: & in tempore noctis profundae etiam si frequenter denegauerit quis uiuere potest: quod manifestum est ex eo quod ter denegauit Petrus. Si autem post gallicantum uel semel in quocumque periculo constitutus denegauerit quis: impossibile est eum reuocari in poenitentiam: ut iterum crucifigat sibi filium dei. Qui autem in huiusmodi denegationis peccato fuerit comprehensus: aspiciat illud quod scriptum est. Vah his qui attrahunt peccata sua sicut funem longum: & sicut iuge lorum uituli iniquitates: & non dicat: peccata nostra in nobis sunt: & quomodo uiuemus. Viuo (inquit) dominus: quoniam nolo mortem peccatoris sed poenitentiam. Ipse autem scit deus: de quo scriptum est: & ipse sapiens adducet super eos mala qualia mala adducet super denegantes & non poenitentes: & qualia super denegantes & poenitentes: qualia bona super eos qui nunquam denegauerunt: neque uerbo coram hominibus: neque operibus: longe autem efficiamur a priori ancilla: & altera: & ab omnibus qui stant in atrio eius: uel in ianuam eius: ut ne in proximo existamus facientibus denegare eum: qui fuerit iuxta eis. Cognoscemus autem quae sit ancilla principis si intelleximus quae sit ancilla dei de qua scriptum est: ego seruus tuus & filius ancillae tuae. Quae sint autem atria principis poteris scire si intellexeris quae sint atria domus domini: de quibus scriptum est. Ecce nunc benedicite domino omnes serui domini: qui statis in domo domini in atrio domus dei nostri. Si autem & de ancilla altera debemus aliquid dicere: ut et ab illa recedamus: intelligamus quod scriptum est. Sicut oculi ancillae in manibus dominae suae: ita oculi nostri ad dominum deum nostrum donec misereatur nostri. Puto primam ancillam intelligi principis facientem denegare discipulos Christi: synagogam esse iudeorum secundum carnem: qui denegare frequenter compulerunt fideles. Secundam autem

ancillam congregationem gentium qui & ipsi persequentes christianos denegare cohebant. Tercios autem stantes in atrio: ministros esse haereticum diuersarum: qui & ipsi ueritatem christi denegare compellunt. In nocte autem non solum ter denegat Petrus: sed etiam deuorat seipsum: & iurat quia nescio hominem. Et quidem tunc adhuc secundum carnem christum sciebat: nec adhuc poterat dicere: & si christum cognouimus: sed nunciam non cognoscimus. Quoad enim signum diei non existerat denegans Petrus. uerborum Iesu non fuit memor. Postquam autem angelus diei clamauit ei: tunc recordatus est uerborum Iesu dicentis ad se. Antequam gallus cantet ter me negabis. Et quoniam recordatus est uerbum christi iam non erat in atrio principis sacerdotum: nec iuxta ianuam eius: sed foris. Alioquin nequaquam plorasset. Sicut enim scriptum est: egressus foras: amarissime plorauit. Ergo & secundum Lucam peccatrix mulier iuxta pedes domini poenitens fleuit: & hic Petrus egressus atrium principis ad ianuam eius plorat ex amaritudine peccati: ex amaricans in poenitentia fletum suum. Mane autem facto consilium acceperunt omnes principes sacerdotum & seniores plebis: aduersus Iesum: ut eum morti tradiderent & uindictam eum adduxerunt: & tradiderunt pontio Pilato praesidi. Qui in tenebris & nocte offendit ueniam dignus est. Qui autem in die clara offendit nunquam potest culpae errorem quasi continentem se: maxime quoniam habens in se lucem corporis offendit: sed incontinentiam suam. Hoc autem diximus ostendentes quoniam christi quidam discipuli in nocte scandalizantur secundum quod dominus eis praedicat. Omnes uos scandalum patiemini in me in hac nocte: & quia Petrus ante gallicantum ter denegauit. Qui autem consilium accipiunt contra Iesum omnes principes & seniores plebis: mane facto in lumine peccati: id est scientes: secundum quod scriptum est de hoc consilio: quoniam consiliati sunt ex consensu in unum. Sicut scriptum est in psalmis: ut morti traderent christum. Putantes per mortem extinguere eius doctrinam: & fidem eius apud eos qui crediderunt in eum quasi in filium dei. Talia autem contra eum consiliantes principes culturae litterae occidentis: & ministri dationis seniores: alligauerunt Iesum soluentem a uinculis & dicentem eis qui sunt in uinculis: exite: & compeditos: soluentem: atque dicentem. Dirumpamus uincula eorum: & qui filiam Habrae alligatam a sathana decem & octo annis a uinculis soluerat: ut iam nequaquam sit inclinata quae non poterat sursum aspicere: prius & alligauerunt eum uolentem: & in eo quod alligaretur uinculis ipsis insidias dirumpentem: ut iam non habeant principes sacerdotum: & seniores iudeorum aduersus homines uincula domino ea uidelicet dirumpente in se. Siquis autem exigit a me scripturam haec de dirumpendis uinculis ostendentem: quibus alligauerunt Iesum principes sacerdotum: & seniores: intelligat quod propter ipsum hoc dicit ipse Iesus per prophetam. Dirumpamus uincula eorum. Tanquam si dicat principum sacerdotum: & seniorum: aut multo magis eorum principum qui sunt operati in eis & regum terrae illorum qui astiterunt: & principum quoque conuerterunt in unum aduersus dominum: & aduersus christum eius: quoniam & iugum praeciamus a nobis. Adhuc autem amplius te placabit: ut suscipias: quoniam & si alligantes Iesum induerunt quod consilium fecerunt aduersus eum: tamen dirupit Iesus uincula. Si intellexeris quod scripta sunt de Sansone qui frequenter fuit

ligatus & dirupit alienigenarum uincula: quoniam naza-
reus fuerat dei: & habebat comam plenā uirtutis. Si ergo
ille propter comā uirtutem quam habebat in capite po-
tuit rumpere uincula alienigenarum: quibus alligauerant eū
frequenter: quanto magis Christus qui post tanta prodi-
gia: & uirtutes quas fecit uolens tradidit se ad uincula so-
poris in se diuinitatis uirtutem: & acquiescens ut alliga-
retur: sine dubio dirupit uincula circumstantia se. Quorū
uinculorum mysteria: uincula Sansonis fuerūt. Et tradide-
runt eum pontio pilato. Vtrum autem etiā nomina utra-
que praesidis habeant aliquam rationem conuenientem di-
spensationi domini saluatoris: non facile est sententialiter
respondere. Poterunt enim aliquem mouere principalia
ex quibus haec uocabula deducuntur: pontius: & pilatus.
Vtrum autem bene quis moueatur: an nō unusquisque po-
tentium considerare cognoscit. Tunc uidens Iudas qui
eum tradidit: quoniam dānatus est: poenitentia ductus retulit tri-
ginta argenteos principibus sacerdotum: & senioribus di-
cens. Peccaui quod tradiderim sanguinem iustum. At illi di-
xerunt. Quid ad nos? Tu uideris. Et proiectis argenteis
in templo recessit: & abiens laqueo se suspendit. Principes
autem sacerdotum acceptis argenteis dixerunt. Non licet
mittere eos in corbanam: quia precium sanguinis est. Cō-
silio autem accepto inter se emerūt agrum figuli in sepul-
tura peregrinorum. Propter hoc uocatus est ager ille achel-
demach: quod est ager sanguinis: usque in hodiernū diem
Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam pro-
phetam dicentem. Et acceperunt triginta argenteos: pre-
cium appretiati quod appretiauerunt a filiis israel: & de-
derunt eos in agrum figuli sicut constituit mihi dominus.
Respondeant mihi qui de naturis quasdam fabulas intro-
ducunt: aestimantes se dicere uera: & non cognoscentes quod
eorum opinio iniquitatem creatoris accusat. Qui fecit quae-
dam quidem uasa in honorem: non ex causa uirtutis eo-
rum ducentia eos ad honorem. Quaedam autem in con-
tumeliam non propter peccata eorum ducentia eos ad con-
tumeliam. Si enim peribilis natura erat Iudas quomo-
do poenitentiam tantam suscepit ut non uinceretur: cupi-
ditate triginta argenteorum propter quam impiam pro-
ditionis suscepit audaciam? Si enim ad proprietatem na-
turarum referunt quod est dictū. Non potest arbor mala
fructus bonos proferre: dicant: nisi bonitatem aliquam spi-
ret. Et si non perfecte: neque sicut debuit conuersus fecit Iu-
das: hoc ipsum quod retulit triginta argenteos. Vnde est & quod
dicit cognoscentes peccatum suum peccaui tradens sangui-
nem iustum. Nisi ex bona plantatione mentis: & ex semi-
natione uirtutis quae seminata est in omni rationabili aīa:
quā non coluit Iudas: & ideo cecidit in tale petri. Si autē
naturae pereuntis est aliquis hominum: sine dubio magis hu-
iusmodi naturae pereūtis fuit & Iudas. Quod sine dubio
fuisse uideretur: si tradens sanguinem iustum: aut non re-
tulisset pecunias condelectatus in eis: aut referens non di-
xisset quia peccaui tradens sanguinem iustum. Et si quidem
post resurrectionē Christi ex mortuis dixisset Iudas quae
dixit: forsitan uerisimiliter erat dicendum quoniam cōpulit eū
poenitere de facto: & confiteri de suo peccato ipsa uirtus
resurrectionis ipsius. Nunc autē mox ut uidit eum traditū
esse pilato: cōpunctus poenituit. Forsitan autē & recorda-
tus ea quae frequenter Iesus dixerat discipulis suis de resur-

rectione sua futura. Videns igitur Iudas magnitudinem sa-
cinoris sui: poenituit quidem: & locutus est ex poenitentia
cordis: confessus petri suum eo quod tradiderit sanguinem
iustum: nō autem & finem scientiam poenituit sicut debuit
poenitere. Aestimauit enim praenire in morte mortuū
magistrum: & occurrere ei cum anima nuda ut cōfitemens
deprecās misericordiam mereretur. Propter quod ipse se
iudicauit: & cōdēnauit in eo quod sciens peccauit: & nō aspe-
xit in hoc quod dixerat Iob in tantis cladibus cōstitutus: uti-
nam possim me interficere: aut aliquem rogare ut faceret
mihi. Hoc nec uidit quia non conuenit seruū dei seipsum
expellere de hac uita: sed expectare etiam de hoc dei iudi-
cium. Videamus nūc si quod latet multos loci istius deo do-
nante possumus explicare quod dictum est: uidens autē Iudas
qui tradidit eum: quoniam cōdēnatus est: poenitentia ductus
retulit triginta argenteos principibus sacerdotum: & cate-
ra. Si enim scriptum fuisset post suam Pilati: postque flagel-
lis caesum Iesum tradidit iudeis ut crucifigerent eum: quod
ita fecisset Iudas nihil sine dubio hominū quaereremus in eo
quod dictum est. Videns autē quia cōdēnatus est. Nunc autē
quō uidit Iudas quia cōdēnatus est? Nec enim adhuc
cōdēnatus fuerat Iesus: neque a pilato interrogatus? For-
sitan ergo dicit aliquis uim faciens: quoniam cōsideratiōe men-
tis suae uidit exitum rei: quia cōdēnatus est ex eo quod tra-
ditum aspexit a principibus sacerdotum: & senioribus pla-
bis. Alius autē dicit hoc modo quoniam scriptū est. Videns autē
Iudas quia cōdēnatus est: ad ipsum iudam refertur. Cum
enim tradidissent Iesum principes sacerdotum: & seniores
placibus pilato: tunc sensu malum suum Iudas: & intellexit
quoniam qui talia ausus est: sine dubio iudicatus & cōdēna-
tus a deo est. Forsitan & sathanas qui post panem intin-
ctum fuerat ingressus in iudam: praesto fuit ei donec Iesus
traderetur pilato. Postque fecit quod uoluit: recessit ab eo: Re-
cedente autē diabolo intellexit: & uidit quoniam tradens sanguinem
iustum cōdēnatus a deo est: & potuit intelligere sensus
eius iam uacans & non habens diabolū operantem in
se. Potuit ergo a se recedente diabolo capere poenitentiam
& referre triginta argenteos his qui dederant eos. Et po-
tuit dicere recedente diabolo: quod priusque ab eo recederet: di-
cere nō potuisset. Nec enim adhuc implente diabolo cor
eius potuit dicere: peccaui tradens sanguinem iustum. Sed
nō hoc dicimus quoniam diabolus recedens ab aliquo tali iam
nequaquam ei insidiatur: sed obseruat iterū tempus: si potuerit
iterū se apponere ei. Et postque cognouit finem petri sui
quis: obseruat & iam tertiae deceptionis locum in eo. Dia-
bolus. Si autē opus est & exemplis uti: uideamus in episto-
la ad corinthios prima: eum qui uxore habuit patris: nec
enim in hominū malo sine magno opere diaboli potuit esse
De quo malo poenituit sicut scriptura ipsa testatur: & ui-
status est tristitiam finem deum: tristitiam quae poenitentiam
in salutem stabilem operatur: sed postque suscepit hominū tri-
stitiam apposuit iterū se ei diabolus uolens ipsam tristitiā
eius supra modū exaggerare ut iam non esset finem deū: sed
ut abundantior facta absorberet tristitiam supra mensurā:
& ultra quod tristare deberet: & sic eū absorberet sathanas
in abundantiori tristitia. Quod per cognoscēs Apōstolus confi-
liū corinthiis dat: ut confirmet charitatem in eum dicens:
huiusmodi causam. Vt ne inquit abundantiori tristitia ab-
sorbeat quod huiusmodi est. Nō enim uersutias eius ignoramus. Simile

mus. Simile aliquid factum est & in iuda qui tradidit Ie-
sum & finem similitudinem illius tristitiae: quae poenitentia
in salutem stabilem operatur: tristitiae & ipse postque poeni-
tentia ductus: retulit triginta argenteos principibus sacer-
dotum dicens: peccaui tradens sanguinem iustum. Quod
ipsum poenitentiae erat: & tristitiae salutaris: sed quia nūc
derauit cor suū: neque sapiēter tristatus est: sed suscepit abu-
dantiorem tristitiam a diabolo sibi submissam: qui uoluit
eum absorbere in abundantiori tristitia: ideo referens ar-
genteos illos in templum: abiens laqueo se suspendit. Si
enim postque retulit pecuniā: & confessus est se peccasse: &
quod tradidit sanguinem iustum: non abiens laqueo se suspē-
disset: sed locum poenitentiae requisisset: & tempus poeni-
tentiae obseruasset: forsitan & inuenisset eum qui dixit. Vi-
de ego quoniam nolo mortem peccatoris: sicut poenitentiam
eius. Ego autē aestimo quoniam & maius aliqd de saluatore in-
telligens iudas: nō alibi proiecit triginta argenteos nisi in
templum ubi sciebat dñm eiecisse de templo oues & bo-
ues: & dissiisse uenditoribus columbarū. Tollite haec hinc:
& nolite facere domum patris mei domum negotio-
nis. Satis ergo desperans ex se: quod intellexit magnitudinē
sui peccati: actans argenteos illos in templum abiit: & la-
queo se suspendit. Accipientes autē argenteos illos: uolue-
runt aliquid legitimū obseruare: & mittere eos in cor-
banam ubi data populi propter necessitates pauperū con-
gregabantur: sanguinis enim peccati: in piūm aestimabant
mittere in corbanam. Propter quod consilium accipien-
tes comparauerunt ex pecunia illa agrum figuli: & opera-
tis lutum. Videbant enim quoniam circa mortuos magis eam
pecuniam conueniebat expendi: & circa locum mortuo-
rum & sepulturae: quoniam precium sanguinis erat quod in corba-
na: aut in aliqua necessitate honesta. Sed quia & inter loca
mortuorum differentiae sunt: quoniam multi quidem finem uo-
lunt optabiliter sepeliuntur in monumentis suis paternis:
quidam autē propter quasdam calamitates frequenter in
peregrinis monumentis sepeliuntur: ideo accipientes pre-
cium sanguinis Iesu: usi sunt eo ad comparisonem agri
figuli alicuius: ut in eo peregrini mortui sepeliantur: non
finem uotum: sed finem casum aliquem contrarium hoc pme-
rentes. Si autē & peregrinos spiritaliter intelligere cōuenit:
peregrinos dicimus esse quos usque ad finem extranei sunt a
deo: & peregrini testamentorum eius. Tales igitur peregrini
nō hominū habent finem ut in agro figuli sepeliantur: qui pre-
tio sanguinis est comparatus. Nam iusti sunt qui dicunt:
consepulti sumus Christo in nouo monumento: quod
scissum habetur in petra: in monumento dolato: ubi nō
dum quisque mortuorum positus est. Qui autē usque ad finē
peregrini sunt a Christo: & alieni a deo: dicunt sine dubio
cōsequenter. Consepulti sumus peregrinis in agro figuli
operantis lutum: qui pretio sanguinis est comparatus: &
sumus in agro qui ager sanguinis nō iatur. Sed quoniam quod
post haec dicit euangelista: tunc impletum est quod dictū
fuerat per Hieremiam prophetam dicentem &c. Interea
quae scripta sunt non inueniunt hoc Hieremias alicubi pro-
phetasse in libris suis qui uel in ecclesiis leguntur: uel apud
iudeos referuntur. Si quis autem potest scire: ostendit ubi
sit scriptum. Suspicio autem aut errorem esse scripturae: &
pro Zacharia positum Hieremiam: aut esse aliquam secre-
tam Hieremiae scripturam in qua scribitur. Talis est autem

textus apud Zachariam prophetam. Et dicam ad eos. Si
bonum est in cōspectu uestro: date mercedem meam aut
abnegate: & statuerunt mercedem meam triginta argen-
teos. Et dixit dominus ad me. Depone eos in fornacem:
& uide si probum est: sicut probatus sum pro eis. Et acce-
pit triginta argenteos: & misit eos in domum domini in
fornacem. Si autem haec dicens aliquis aestimat se offen-
dere: uideat ne alicubi in secretis Hieremiae hoc propheta-
tur: sciens quoniam & Apostolus scripturas quasdam se-
cretorum profert: sicut dicit alicubi. Quod oculus non ui-
dit: nec auris audiuit: in nullo enim regulari libro hoc po-
situm inuenitur: nisi in secretis Heliae prophetae. Item quod
ait: sicut Iamnes & Mambres resistenter Moyse: non inue-
nitur in publicis scripturis: sed in libro secreto: qui supra
scribitur Iamnes & Mambres liber. Vnde ausi sunt qui-
dam epistolam ad Thimoteum repellere: quasi habentem
in se textum alicuius secreti: sed non potuerunt. Primam
autem epistolam ad Corinthios: propter hoc aliquem re-
futasse quasi adulterinam ad aures meas nunquam peruenit.
Iesus autem stetit ante praesidem. Et interrogauit eum praes-
es dicens. Tu es rex iudeorum? Dixit ei Iesus. Tu dicis.
Vere Iesus non rapinam arbitratus est esse se a qualē deo:
Et non semel: sed frequenter pro omnibus seipsum humi-
liauit. Et nunc ergo iudex totius creaturae cōstitutus a pa-
tre: rege regum: & domino dominorum: uide in quātum
se humiliavit ut acquiesceret stare ante iudicem tunc terrae
iudae: & uocatus: interrogatus est interrogationem quā
forsitan deridens: aut dubitās Pilatus interrogauit dicens.
Tu es rex iudeorum? Ad quam interrogationem quod
putauit esse cōdecens: respondit dicens: tu dicis. Et a prin-
cipe quidem sacerdotum adiuratus ut diceret si ipse est Chri-
stus filius dei: respondit: tu dixisti. A pilato autem interro-
gatus: tu es rex iudeorum? respondit: tu dicis. Vide inter-
rogationes: nisi illa quidem interrogatio: si tu es Christus
filius dei: iudaica conueniebat personae: romano autem
iudici dicenti interrogatorie: an non tu es Christus: sed tu
es rex iudeorum. Qui autem caute considerat ipsos apō-
stolos euangelicorum sermonum: uidebit quoniam princeps
quidem sacerdotum dubitanter dixit. Si tu es Christus fili-
us dei. Si enim syllaba: dubitationē interrogationis ostē-
dit. Pilatus autem pronuntiatiue hoc dixit Pilatus: illud
quoque confirmat quod etiam alibi supra scribit in titulo:
rex iudeorum tribus linguis hebraice: graece: & latine: ut he-
braei & graeci & romani cognoscerent quoniam & Pila-
tus sciebat eum regem iudeorum esse. Propter quod ap-
paret cum qua reuerentia requirebat de Iesu: & prouoca-
bat populum ut Iesum magis ad dimittendum peterent:
quā Barrabam. Reuerentiae autem Pilati illud etiam fuit si-
gnum: quod lauans manus suas dixit. Innocens ego sum a
sanguine huius: uos uideritis. Quod autem dixit ad prin-
cipem sacerdotum: tu dixisti: dubitationem eius oblique
arguens conuincit. Et quod ait Pilato: tu dicis: sententiam
eius pronunciantis confirmat. Marcus autem: pro si
tu es Christus filius dei: sic scribit. Tu es filius benedi-
dicti? Forsitan aut illud quod simpliciter scriptum est:
aut hoc quod dubitanter: nescio si non mendosa habe-
ant exemplaria cum debuissent ambo aequaliter dicere: si
tu es: aut tu es. Et cum accusaretur a principibus sacerdotum

tum: & senioribus plebis: nihil respondebat. Tunc dixit ei Pilatus. Non audis quanta aduersus te dicunt testimonio: Et non respondit ei ullum uerbum ita ut miraretur praeses uehementer. Iudaica littera occidit ministri: & senior filii sunt eorum sacerdotum: & seniorum qui accusauerunt Iesum: accusationem eorum usque nunc suscipientes & accusantes Iesum. Propterea permanere eis ipso peccato: & praecedente eos semel ira: usque in finem adhuc patitur operatores ipsos: derelicti cum populo uniuerso sicut tabernaculum in cucumerario: & sicut ciuitas quae expugnatur. Accusatus autem Iesus: sicut tunc nihil illis respondit: sic & modo aduersus accusationes istorum sacerdotum: & seniorum: nihil respondit. Tacet enim eis uerbum dei: & iam non audiunt uerbum dei sicut aliquando factum fuerat ad prophetas: & in consumatione saeculorum caro factus est: & habitauit in nobis. Et non solis principibus sacerdotum & senioribus plebis falsa accusantibus non respondit: sed neque Pilato quoniam uolebat eum audire: defendentem se contra accusationes eorum mendaces. Quando enim dimisit ei Pilatus post accusationes principum sacerdotum & seniorum: non audis quanta te accusant: neque ipsi respondit. Nec enim erat dignum respondere: uel dubitanti utrum debeat aduersus accusationes eorum falsas respondere. Hoc diximus non obliuisci quod dictum est de Pilato: quia uel momentum aliquod benignum erga Christum habebat. Hoc enim uerum esse de Pilato: ex omni narratione eius ostendit. Non autem dicere quis audebit: quoniam permanens & firmum erat in eo de Christo iudicium. Trahebatur enim & ad contrariam: propterea & nunc trahenti ad deteriorem opinionem: dominus non respondit contemptis omnibus quae dicta fuerant in accusationem ipsius. Miratus est autem Pilatus constantiam eius: forsitan sciens quomodo cum idoneus esset pronuntiare & remittere crimen: miratus est: uidens eum in tranquilla & quieta sapientiae grauitate: & iturbabili eum iudicio stare: in quo ad mortem periclitari aestimabat ab his qui fuerant ibi: & fortior erat humana natura & omni eius infirmitate: uolente obtundere uirtutem spiritus eius non autem praualente facere hoc. Quod autem scriptum est non solum mirari Pilatum: sed etiam ualde mirari mouet ne ut aestimem quoniam dignum ei uidebatur magno miraculo ut exhibitus ad criminale iudicium Christus inturbabilis maneret: & staret ante mortem quae apud omnes homines terribilis aestimatur. Per diem autem solennem consueuerat praeses dimittere populo unum uinctum quem uoluissent. Non mireris si adhuc primordium habes Romanus principatus in eis: & nouiter iudeis iugum suscipientibus romanorum: quia donatum erat iudeis ut in solennitate pascale peterent unum quem uoluissent: quis mille homicidiis obnoxius uideretur. Sic enim quasdam gratias praestant gentes eis quos subiiciunt sibi donec consummetur super eos iugum ipsorum. Tamen consuetudo haec absoluendi uincti fuit aliquando & apud iudeos. Nam cum Saul decreuisset ut ne quis acciperet cibum: Ionathas autem fauorem mellis gustasset contra regis decretum: inuenit obnoxium Ionatham: & quauis filium constitutum: tamen propter aliquod iuramentum suum decreuerat interficere eum. Sed non interfecit omni populo Israel interueniente: & petente eum ad uitam. Sed quod Pilatus dimisit unum uinctum populo: uel Saul secundum petitionem populi quod dimisit Ionatham: non est mirum: sub

culpa enim erat amborum petentium uitam: quoniam iudei semper obnoxii erant. Sed illud quaeramus si tale aliquid fiat & in iudicio dei: ut omnis ecclesia petere possit aliquem peccatorem ut soluitur a condemnatione peccati: maxime autem si quando habeat petitionis cetera opera: ad beneficiendum autem ecclesiae impiger sit. Tales enim inuenies saepe in potentibus constitutos: alias quidem peccatores: tamen pro christianis quantum possibile eis est multa agentes. Adducere autem magis adquirendum talia si rationem habet idoneam quod etiam Israel pro uita Nabuchodonosor: & Balthasar filii eius deum orabat. Sed hoc si uidetur alicui dignum requisitione: requirit. Quod autem manifestum est omnes curare temptemus ut ex petentibus inueniamur esse & in ordine eorum qui bene uixerunt: magis quam ex illis pro quibus petitur quasi pro omnibus malis. Nam & si concedatur aliquis peccator ad preces ecclesiae: non autem iustum est gloriam & beatitudinem consequi eum: qui homini est: sufficit enim quod a poena dimittitur. Arbitror autem propter istum diem festum iudeorum in quo Barrabas ad uitam electus est. Christus autem neglectus: dum dicere per prophetam. Ieiunia: & ferias: & dies festos uestros odit anima mea. Et quia magis solennitatem agere uoluerunt cum latrone dimisso quam cum Iesu: uerbi gratia dicam. Si egissent solennitatem recte sicut Iosias: aut aliquis similis ei: & data eis fuisset quem uellent petendi licentia: sine dubio Iesum postulassent: Barrabam autem condonassent. Nos autem oremus ut festum diem colentes non in fermento ueteri: neque in fermento malitiae & nequitiae: sed in azimis sinceritatis & ueritatis: Barrabam quidem condonare: Iesum autem ab omnibus uinculis liberum accipere nobis mereamur in regem: & dominum. Et quod dicitur haec facimus non conuertentur dies festi nostri in luctum: neque cantica nostra in lamentationem: sed erunt in nobis solennitates uerae: solennitates dei. Habebant autem tunc uinctum insignem qui dicebatur Barrabas. Congregatis ergo eis: dixit eis Pilatus. Quem uultis dimittere uobis Iesum Barrabam: an Iesum qui dicitur Christus? Sciebat enim quod per inuidiam tradiderunt eum. In multis exemplaribus non continetur: quod Barrabas etiam Iesus dicebatur: & forsitan recte ut ne nomen Iesu conueniat alicui iniquorum. In tanta enim multitudine scripturarum: neminem scimus Iesum peccatorem: sicut in aliis nominibus inuenimus iustos: ut eiusdem nominis inueniatur esse etiam iniqui: ut puta Iudas apostolus zelotes: & Iudas patriarcha: item & Machabeus iudas omnes laudabiles. Sed & Iudas proditor. Et in gene si inueniunt eiusdem nominis esse filii Seth: & filii Cain. Sicut Enoch: & Lamech: & matusalem: non autem conueniebat esse tale aliquid & in nomine Iesu. Et puto quod in haesibus tale aliquid superadditum est: ut habeat aliqua conuenientia dicere fabulis suis de similitudine nominis Iesu: & Barrabae. Aestimo enim in istis rerum aliquid mysterium demonstrari: ut Barrabas quidem constitutus sit ad seditionem: & bella: & homicidia facienda in ciuitatibus hominum: Iesus autem quasi filius dei: & pax constitutus: & uerbis hominum: Iesus autem quasi filius dei: & pax constitutus: & sapientia ad omnia bona. Hi ergo duo cum sint uincti in rebus humanis & corporibus: populus ille sibi postulauit absolui Barrabam: propter quem non cessat gens illa habens seditiones: & homicidia: & latrocinia secundum quosdam gentis suae in rebus quae foris habentur. Secundum omnes autem iudeos qui non credunt Iesum intus in animam. Vbi enim non est Iesus: illic seditiones: & lites: & praedia sunt. Vbi

sunt. Vbi autem est Iesus ut dicere possint: si autem Christus in nobis: corpus quidem mortuum propter peccatum: spiritus autem uita propter iustitiam: ibi sunt omnia simul bona & innumerabiles diuitiae spirituales in manibus eius: & pax ipse est enim pax nostra qui fecit utraque unum. Et si quis uideat contrariam illam operationem: cognoscat quoniam ipse est in omnibus uinctus insignis barrabas quem sibi solui desiderat non solum tunc peccans Israel secundum carnem: sed & omnes qui eis similes sunt uel in dogmate: uel in uita. Quicquid ergo mala agit solutus est in corpore eius barrabas: Christus autem uinctus. Qui autem bona agit Christus ei solutus est: Barrabas autem uinctus. Sedente autem eo pro tribunali misit ad eum uxor eius dicens. Nihil sit tibi: & iusto illi. Multa enim passa sum hodie per uisum propter eum. Et Iesus quidem per inuidiam traditus erat. Et ita per inuidiam manifestam: ut etiam Pilatus eam non ignoraret. Voluit autem euangelista non praeterire rem diuinam pro uidentiae laudem dei continentem: qui uoluit per uisum conuolare Pilati uxorem: ut quantum ad se ueretur uisum suum ut ne audeat contra Iesum proferre sententiam. Et uisum quidem non exposuit Matthaeus: in autem dixit: quia multa passa erat per uisum propter Iesum. Et ideo per uisum passa est: ut ne amplius pateretur. Ut beatam fuisse dicamus Pilati uxorem quae per uisum passa est multa propter Iesum: & recepit per uisum quod erat passura. Ex quo audebit quis dicere: quoniam melius est recipere aliquem malum in uisu quam recipere in uita. Quis enim non eligat per uisum mala sua recipere in uita sua: nisi forte talia mereat ut expediat ei aciora recipere in uita sua potius quam recipere leuiora in uisu? Consolatur enim: & requiescit in finibus Abraham: qui recepit mala in uita sua: & non haec mala quae recepit in uisu suo: secundum quod & consolationem habebit. Vtrum autem & initium habeat conuersationis ad deum ex eo quod multa propter Iesum fuerat passa per uisum: deus scit. Tamen continetur etiam hoc in scripturis quibusdam non publicis. Et uide: quia iustus appellauit Iesum uxor Pilati: ne forte mysterium sit haec uxor Pilati ecclesiae ex gentibus. Quae aliquando quidem regebat a Pilato: nunc autem iam non est sub eo propter fidem suam in Christo. Principes autem sacerdotum & seniores persuaserunt populo ut peterent Barrabam: Iesum uero perderent. Respondens autem praeses dixit illis. Quem uultis de duobus dimittere uobis? At illi dixerunt: Barrabam. Et est uidere usque nunc quomodo populus iudeorum a senioribus suis: & iudaica cultura doctoribus suadet: & excitatur aduersus Iesum ut perdant eum: quantum ad se: & habeat Barrabam solutum. Credunt enim turbae principibus: & sacerdotibus suis. Praesides quoque praeses quidem dicit ad populum. Quem uultis ex duobus dimittere uobis? Turbae autem: quasi uere turbae: & multae quae spaciosam & pducentem ad petitionem ambulant uiam: petierunt Barrabam solui: uolentes eum sibi habere solutum. Dicit eis Pilatus. Quid ergo facia de Iesu qui dicitur Christus? Dicunt omnes. Crucifigat: & cetera. Volens eis pudorem tante iniquitatis icutere Pilatus dicit eis. Quid ergo facia de Iesu qui dicit Christus? Non solum autem: sed & mensuram colligere uolens impietatis eorum: illi autem ne hoc erubescerent quod Pilatus Iesum Christum esse constitebat: nec modum impietatis seruantes: dixerunt omnes crucifigatur. Et si quidem Barrabam petissent dimittere: non autem contra: & Christum postulassent ad crucem: ut puta Barra

bam quidem petissent absolui: hunc autem non petissent crucifigi: sed in praetorium misissent Pilati ut faceret de eo quod uellet adhuc magnae esset impietatis quod relicto iusto: homicidam petissent. Nunc autem multiplicauerunt impietatis suae mensuram: non solum homicidam postulantes ad uitam: sed etiam iustum ad mortem: & ad mortem turpissimam crucis. Adhuc autem permanens in eo ipso quod confundere eos uolebat: ut uel confusi ad electionem iusti ueniret: & si non ex iudicio cordis: dicit eis. Quid enim male fecit? Contra hoc nihil habentes quod responderent: amplius clamauerunt: non deponentes: sed augentes iram: iostate blasphemiam: & dixerunt. Crucifigatur. Pilatus autem uidens quod nihil proficeret: iudaicum usus est more: uolens eos de Christi innocentia non solum uerbis: sed etiam ipso facto placare: si uoluerint: si autem noluerint condonare: faciens non secundum aliquam consuetudinem Romanorum. Accepit enim aquam in conspectu omnium: & lauas manus suas dixit. Innocens ego sum a sanguine huius: uos uidetis. Et ipse quidem se lauit: illi autem non solum se in unda re noluerunt a sanguine Christi: sed etiam super se susceperunt dicentes. Sanguis eius super nos: & super filios nostrorum. Propter hoc rei facti sunt non solum in sanguine prophetarum: sed implentes mensuram patrum suorum: facti sunt rei in sanguine Christi: ut audiant deum sibi dicentem: cum exparueritis manus uestras ad me auertam oculos meos a uobis: manus enim uestrae sanguine plenae sunt. Propterea sanguis Iesu non solum super eos factus est qui tunc fuerunt: uerum etiam super omnes generationes iudeorum post se: quousque usque ad consumationem. Propterea usque nunc dormus eorum derelicta est eis deserta: Pilatus autem oblitus uerborum suorum bonorum: quibus coeperat defendere innocentiam Christi: declinans ad malum: non solum tradidit Iesum: sed et flagellis caesum tradidit ut crucifigerent eum. Tunc milites praesidis susceperunt Iesum in praetorium: & congregauerunt ad eum totam cohortem: & induerunt eum chlamydem coccineam: & purpuram circumdederunt ei: & coronam de spinis posuerunt super caput eius: & arundinem in dextera eius: & adgeniculantes se deludebant eum dicentes. Aue rex iudeorum. Venimile est ut in primordiis tunc nouiter erecti imperatoris: milites non dum disciplinae ordine conseruantes: decentes extra consuetudinem disciplinae quae nunc esset: facerent in saluatorem quoniam accipientes eum in praetorium congregauerunt totam cohortem: & fecerunt quae fecisse dicunt Iesum sibi Iesum facientes: propter quod noiatus fuerat rex iudeorum. Ego autem puto milites hoc fecisse: operantibus in se inuisibilibus regibus: & principibus saeculi huius qui assiterunt & conuenerunt in unum aduersus deum: & aduersus Christum eius: ut uideat illa delusio eorum potius fuisse quam hominum. Eorum autem quod non cognouerunt in illa dispensatione sapientia dei: si enim cognouissent nunquam deum maiestatis crucifixissent: Ergo cohors illa mysterium erat militiae alicuius malignae. Et exposuerunt eum uelut stromenta eius quod desultum habebat: tunicam ico sutilem & strolam: haec enim uestimenta eius talia describit Ioannes: & induerunt eum deludentes propter nomen eius regale: coccineam chlamydem non intelligentes quae agunt. Illa autem coccinea chlamys mysterium erat coccinei signi: quod scriptum est in Iesu naue: quod ad salutem suam habuit illa raab: & in gene si factum est in uno filio: thamar ad manum nascetur in coccum alligaretur in signo futurae passionis christi. Ergo & nunc suscipiens dominus coccineam chlamydem in se sanguinem mundi

di susceperit: & in spinea illa corona: suscepit spinas peccatorum nostrorum: intextas in capite suo. Et de chlamyde scriptum est: quoniam denuo spoliauerunt eum chlamydem cocineam: de corona autem spinea nihil tale euangelistae scripserunt: propterea quod & nos quaerere uoluerunt exitum rei de corona spinea semel imposita: & nunquam detracta. Ego igitur arbitror quoniam spinea illa corona consumpta est a capite Iesu: ut iam non sint spineae nostrae antiquae postquam semel eas a nobis abstulit Iesus super uenerabile caput suum. Si autem & de calamo quem posuerunt in dextera eius: aliquid dicere conuenit: huiusmodi dicimus rationem. Calamus ergo ille mysterium fuit scaptri uani & fragilis super quem incumbebamus omnes priusquam crederemus scaptrum maligni. Considebamus enim in uirga calamina aegypti: uel babylonis: uel cuiuscunque regni contrarii contra regnum dei: & accepit calamum illum: & uirgam fragilis regni de manibus nostris: ut triumphet eum: & conterat in ligno crucis: & pro calamo illo priori super quem prius recubebamus dedit nobis scaptrum regni coelestis: & uirgam de qua scriptum est: uirga aequitatis: uirga regni tui: uel uirgam quae corripiat eos qui opus habent correctione: de qua dicit Apostolus. Quid uultis in uirga ueniam ad uos? Dedit nobis & baculum ut celebremus pascha: secundum quod scriptum est: baculi uestri in manibus uestris sint: ut celebremus pascha: deponentes uirgam calami eam quem habebamus priusquam celebraremus domini pascha. Percutiant autem cum hoc fragili: & uano calamo caput Iesu uenerabile: quoniam & semper regnum illud contrarium: conueniat & uerberat deum patrem caput domini saluatoris: & in his omnibus unigenita uirtus nocita non est: sicut nec passa est aliquid: facta pro nobis maledictum: cum naturaliter benedictio esset: sed cum benedictio esset consumpta: & soluit: & dissipauit omnem maledictionem humanam. Exeuntes autem inuenerunt hominem cyrenensem: nomen Simonem: hunc angariauerunt ut tollet crucem eius. Sicut enim secundum tres euangelistas temptatur a diabolo Iesus: secundum Ioannem autem qui spiritalis naturae eius fecit sermonem: non temptatur: nec enim temptata ueritas: & uita: & resurrectio: & lumen uerum: sed temptabatur secundum hominem quem susceperat unigenitus deus sic secundum Ioannem quidem saluator imponentibus eis qui susceperunt eum: crucem suam portans egressus est in locum qui dicitur caluariae locus: secundum reliquos autem sibi eam non portat. Exeuntes enim qui ducebant eum ad crucifigendum: inuenerunt quendam cyrenensem nomine Simonem quem angariauerunt ut acciperet crucem Christi. Non autem solum saluatorem conueniebat accipere crucem suam: sed & nos conueniebat portare eam: salutarem nobis angariam adimplentes: nec iterum autem sic prodificandi fueramus crucem eius accipientes quantum modo prodificamur a cruce eius: cum & ipse sibi accipiat eam & portet. Quares si secundum textum utrumque est factum: & non dissonat sibi euangelistae ab inuicem: & quid eorum prius est factum: utrum enim qui susceperunt Iesum ad crucifigendum: & imponentes ei crucem: ut portans eam exeat in locum Caluariae: hoc primum fecerunt: antequam angariarent Simonem cyrenensem: aut egressi quidem angariauerunt Simonem. Facti autem ad locum in quo eum fuerant suspensi: posuerunt crucem ei ipsi: & ipse eam portaret. Et qui potest discutere quaerat discutiens in utroque ut inueniat utrum finem portandae crucis accepit:

aut magis cyrenensis Simonem: non fortuito angariatus: sed secundum aliquam de eo praescientiam dei: secundum dispositionem dei ductus ad hoc ut euangelica scriptura dignus inueniret: & ministerio crucis Christi: in qua mundus crucifigit sanctis: & sancti mundo. Quidam autem & moraliter exponere uoluerunt hunc ipsum Simonem cyrenensem: ex eo quod de pentapoli esset cyrenensis secundum Libyam: accipientes occasionem de sensibus quinque ut dicat: quasi quinque sensus portauerunt dispensationis illius crucem. Simon autem interpretatur obedientia. Cui autem magis conueniebat ut crucem Christi portaret nisi obedientiae: aut sicut secundus Iysae filius uocatur Symeoni? Dupliciter enim apud graecos nominatur: & patriarcha: & Petrus: secundum proprietatem hebraici sermonis: ut conueniat ei qui ita uocatur: ut & Simo dicat: & Symeon: quoniam in istis litteris scribunt hebraei & Symeonis nomen: & Simonis. Locus autem Caluariae dicitur non qualemque dispensationem habere: ut illic qui pro hominibus moriturus fuerat moreretur. Venit enim ad me traditio quaedam talis. Quod corpus Adae primi hominis ibi sepultum est ubi crucifixus est Christus: ut sicut in Adam omnes moriuntur: sic in Christo omnes uiuificentur: ut in loco illo qui dicitur Caluariae locus: id est locus capitis: caput humani generis resurrectionem inueniat cum populo uniuerso per resurrectionem domini saluatoris qui ibi passus est: & resurrexit. Incoueniens enim erat ut cum multi ex eo nati remissionem acciperent peccatorum: & beneficium resurrectionis consequerentur: non magis ipse pater omnium hominum huiusmodi gratiam consequeretur. Et dederunt ei acetum bibere felle mixtum. Et cum gustasset noluit bibere. Sufficiebat enim nobis ut tantum gustaret pro nobis sicut morte tridui temporis non longiorem sic & acetum felle permixtum. Aliud autem uinum non mixtum cum felle: nec cum alio aliquo contrario accepit: & bibit: & gratias agens discipulis dedit: & promisit se bibiturum nouum ipsum in regno dei. Postquam autem crucifixus est: dimiserunt sibi uestimenta eius sortem mittentes & sedentes seruabant eum. Et sunt usque nunc qui ipsum quidem non habentes: uestimenta autem uerba in scripturis posita habent: nec ipsa ad plenum: sed ex parte: nihilominus hoc ipsum propheta dicente mysterium quod nunc est impletum. Vtrum autem conscissum est aliquod uestimentorum eius in illa partitione: aut mansit unum quodque eorum integrum sicut fuit: & qualia illa uestimenta fuerunt non legimus apud tres euangelistas: apud Ioannem autem didicimus quod milites postquam crucifixus est Christus: acceperunt uestimenta eius: & fecerunt quattuor partes: unicuique militi partem. Tunicam autem quoniam erat non confutilis: sed a sursum textilis per totum: dixerunt ad inuicem: non conscindamus eam: sed fortiamur de ea. Non ergo omnes acceperunt eam: sed quod fortius est. Disputas autem aliquis de differentia eorum qui uestimenta domini habent: inueniet sine dubio qui in dogmatibus suis: & si non habent ipsum: tunicam tamen desursum textilem per totum habent. Alii autem nec ipsam: sed aliquam particulam uestimenti eius. Et hoc considera quod secundum Mattheum quidem Iesus accipiens acetum cum felle permixtum: gustauit: & noluit bibere. Secundum Marcum autem cum daretur ei mirratum uinum: non accepit. Et sedentes seruabant eum ibi: & milites quidem seruabant corpus: submissi a principibus sacerdotum: quasi furadum a discipulis

discipulis eius si non seruaretur. Dispensatio autem resuscitauit eum & testes resurrectionis eius esse fecit non duos tantum: aut tres: sed multo plures. Visus est enim cepha: postea illis undecim: deinde apparuit amplius quam quingentis fratribus. Nouissime autem omnium paulo. Et non erat modicum signum resurrectionis eius: quod a tantis est uisus: his qui susceperunt periculum ut praedicet eum uiuentem in populis: qui peterat eum ad crucem. Et nunc noui principes sacerdotum uidelicet filii principum illorum: uerbum ueritatis positum in scripturis crucifigunt falsis expositionibus suis: & occidunt medaciis: uerbum autem ueritatis quia apud illos quidem occiditur: uiuit autem in sua natura: semper inuenit: & elegit sibi uasa in quibus resurgat: & uiuat: & adhuc confundat suos interfectores: multis testimoniis uiuere demonstratum. Et impossibile fuit super caput eius causam eius scriptam: hic est Iesus rex iudeorum. Siue occasione: siue ueritate: Christus rex pronuntiatur: & omnis littera regnum eius testatur: siue graecorum: siue romanorum: siue hebraicorum. Et pro corona super caput eius scriptum: hic est Iesus rex iudeorum. Et cum nulla inueniatur causa alia mortis eius: nec enim erat haec habebatur sola: rex fuit iudeorum: de qua & locutus est dicens. Ego autem constitutus sum rex ab eo super syon montem sanctum eius. Et princeps quidem sacerdotum secundum litteram legis portabat in capite suo formam signi: & sanctificationem domini scriptam in metallo: uerus autem princeps sacerdotum: & rex Iesus: in cruce quidem habet scriptum: hic est rex iudeorum. Ascendas autem ad patrem & suscipiens patrem in se pro litteris: & pro nomine habet qui nominat: & habet eum coronam: & dignus eo effectus: & domus dei patris digna effectus: solus sufficiens patrem capere potest. Tunc crucifixus cum eo duos latrones: unum a dextris: & unum a sinistris. Crucifixus inter latrones dominus sicut ipsi latrones: impleuit prophetiam dicentem de se: & cum iniquis deputatus est. Et est uidere discipulos eius testimonium dantes culturae dei quae per eum est introducta: cum iniquis reputari: & cum eis crucifigi: aut passiones reliquas sustinere sicut & illi. Mundus enim & spiritus qui in eo est sumos semper persequitur uiros: & punit malitiae qui: dem sumos propter utilitatem multorum: sumos autem uirtutis: quoniam non est dignus mundus iste eis qui non considerant quae uidentur: sed quae non uidentur: & continent eum: sicut & olim sancti ambulantes in melotis: & in pellibus: & in speluncis: & in foueis terrae: quorum non erat dignus mundus. Traeuntes autem blasphemabant eum mouentes capita sua: & dicentes. Vah! qui destruebas templum: & in triduo reaedificabas! Libera te ipsum. Si filius dei es: descende de cruce. Similiter & principes sacerdotum deludentes eum: cum scribis: & senioribus: & pharisaeis dicebant. Alios saluos fecit: seipsum non potest saluum facere! Si ipse est rex israel: descendat nunc de cruce: & credimus illi. Confidit in deum: liberabit nunc eum si uult: dixit enim quia filius dei sum. Nemo stans Iesum blasphemante: & recte incedens. Traeuntes enim blasphemabant eum. Et sicut in graeco habet praetereuntes: qui etiam macteriae uinae dissoluta a deo: uindemiarent eos qui remanserunt. Scriptum est enim ut quod deposuisti maceriem eius: & uindemiarent eam omnes qui praetereunt uiam. Quadiu

ergo non praetereunt uiam: neque declinauit a uia: aut stans dicere potest deo: statueris supra petram pedes meos: & non blasphemabat Iesum. Si autem ceciderit: aut praetereunt: uel transierit: uel declinauerit: tunc eum blasphematur. Sicut adhuc qui in mala opera ceciderunt: & sicut qui dereliquerunt terminos aeternos: & uiam ecclesiae coelestis: & fluctuantur: & circumsferuntur ab omni uento doctrinae in fallacia hominum: astutia ad remedium erroris. Omnes enim haereses praetereuntes: & declinantes esse: si quis dixerit: non peccabit: propterea quod & ipsi inter praetereuntes habentur: & blasphemant Iesum non habentes caput firmum: sed mouentes ipsum sursum & deorsum: quoniam non sunt prudentes: nec habent oculos suos in capite suo: in quo habere debuerant ecclesiae dicere. Sapientis oculi in capite eius sunt. Praetereuntium ergo & declinantium opus est Iesum blasphemare filium dei: quae nemo in spiritu loquens dicit anathema Iesu. Diuersi autem blasphemantium sermones habentur: quorum unum est blasphemum: quod dicitur ab eis qui non intelligunt: nec audiunt quae dicuntur: nec de quibus affirmant. Iesus enim dixit. Soluite templum hoc: & ego in triduo resuscitabo illud. Praetereuntes autem quasi falsi testes contra Iesum dicebant quod non erat dictum de eo appetentes eum. Vah! qui destruit templum dei: & in triduo reaedificat illud. Non enim ipse destruit templum: sed quod alii destruunt ipse aedificat. Siue templum proprium corporis: quod a iudeis fuerat traditum morti: siue templum testimonium suorum & omnium qui non habuerunt uerbum dei in se: & ex insidiis impiorum propter pietatem mortui sunt. Venit enim hora quando omnes qui in monumentis sunt audient uocem filii dei: & resurgent. Et non solum in eo quod dicebant qui destruit templum mentiti sunt: sed etiam illud quod dixerunt: & ego in triduo reaedificabo ipsum. Nec enim dixit reaedificaturum se templum: sed resuscitaturum. Sermo enim aedificationis non ostendit subitanum opus: suscitationis autem ostendit. Et qui quidem deridebant dicebant: salua te ipsum. Ipse autem accipiens uirtutem a patre: & hoc fecit: & amplius. Cunctis enim capientibus uerbum suum: salutem suam ostendit. Et illi quidem deridentes dicebant. Si filius dei es: descende de cruce. Ipse autem filium dei se deridentibus quidem non ostendebat: ostendit autem credentibus sibi. Postquam dispensauit quae oportebat eum dispensare: in tribus illis diebus postquam descendens ad inferos mortificatus corpore: uiuificatus autem in spiritu: spiritibus qui erant in carcere praedicauit: quod non crediderant aliquando quando expectabatur patientia dei in diebus Noe: cum fabricaretur archa in qua pauci: id est octo animae: sunt saluati per aquam. Et non est derelictus illic sicut ipse dicebat: quoniam non dereliquis animam meam in inferno. Oportebat autem eum & ascendere ad proprium patrem & deum: ut ascendens in altum captiuaret captiuitatem: & accipiat dona in homines. Et post haec ostendat se fortiorem morte: dicens ad eum. Vbi est mors aculeus tuus? Similiter autem ceteris praetereuntibus: & blasphemantibus eum: principes quoque sacerdotum: & scribae praetereuntes: & ipsi dicebant ad eum uide uirtutibus ante gestis ab eo. Alios saluos fecit: seipsum saluum facere non potest. Videlicet non credentes: quoniam qui alios saluare potuit: multo amplius poterat & seipsum saluare: & pro-

mittebat se credituros in eum: quasi in regem israel: si descendens a cruce: uideret ab eis. Ipse autem non curabat indignum aliquid agere pro defensionis iniuria: & facere quod dicebat ab eis extra rationem & ordinem. Idipsum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo: improperabant ei. Et apud Ioannem sicut potuimus exposuimus de duobus latronibus qui fuerunt crucifixi cum Christo: qui secundum Matthaeum quidem & Marcum improperauerunt ei ambo in cruce. Secundum Lucam autem dicentem quoniam unus de pendentibus latronibus blasphemabat dicens. Si tu es christus: salua te ipsum & nos. Respondens autem alter increpabat eum dicens. Non times tu deum quod in eadem damnatione es. Et nos quidem iuste: nam condigna factis recipimus: iste autem nihil mali fecit. Et dicebat ad Iesum. Memoro mei cum ueneris in regnum tuum. Respondens autem Iesus dixit ad eum: qui increpauerat blasphemantem. Amen dico tibi: hodie mecum eris in paradiso. Conueniens ergo est: ut imprimis quidem ambos latrones intelligant dominum blasphemasse: post hoc autem unum ex eis conuersum esse: & credidisse tractatam apud seipsum his miraculis quae audiebat facta ab eo: fortiter autem & uidens conuersionem aeris: & tenebras fieri inuertas: & non sicut fieri frequenter solebant. Aut ne forte sicut & illic diximus: alii sunt hi duo latrones: qui ambo blasphemauerunt. Sed ille latro qui saluatus est potest esse mysterium eorum qui post multas iniquitates crediderunt in christum: & dixerunt christo: confixi sumus & configurati in morte christi: & semper dicunt filio dei. Memor esto nostri cum ueneris in regnum tuum: & ideo in paradiso sunt cum ipso. A sexta autem hora tenebrae factae sunt super uniuersam terram usque ad horam nonam. Ad hunc textum quidam calumniatur euangelicam ueritatem dicentes. Quomodo secundum textum potest esse uerum quod dicitur: quia factae sunt tenebrae super omnem terram a sexta hora usque ad nonam: quod factum nulla refert historia: & dicunt. Quia sicut solet fieri in solis defectione: sic facta est tunc defectio solis. Defectio autem solis a saeculo semper fuit in suo tempore facta. Sed defectio solis quae secundum consuetudinem temporum ita currentium fieri solet: non in alio tempore fit: nisi in conuentu solis & lunae: quando luna subitus currens solis impedit radios occurrentes: & occursum suo lumen eius obtundit. In tempore autem quo passus est christus: manifestum est: quoniam conuentus non erat lunae ad solem: quoniam tempus erat paschale: quod consuetudinis est agere quando luna solis plenitudinem habet: & in tota est nocte. Quomodo ergo poterat fieri defectio solis cum luna esset plena: & plenitudinem solis haberet? Quidam autem credentium uolentes defensionem aliquam introducere contra haec: angustiati sermonibus: peritum talia: ita dixerunt. Si nullum prodigium uouum factum fuisset in tempore passionis christi: sed omnia secundum consuetudinem: crederetur secundum consuetudinem facta fuisse illa defectio solis. Nunc autem cum constet caetera prodigia quae tunc facta sunt non secundum consuetudinem facta fuisse: sed noua & miranda. Nam & uelum templi scissum est in duas partes: a sursum usque deorsum: & terra contremuit: & petrae disruptae sunt: & monumenta aperta sunt: & multa corpora dormientium sanctorum resurrexerunt. Manifestum est quoniam & illa defectio solis consequenter secundum caetera prodigia: noua contra consuetudinem facta est. Item aduersus haec filii saeculi huius: qui prudentiores sunt filiis lucis in sua generatione: talia di-

cunt. Pone quia extra consuetudinem facta est illa defectio solis in tempore non antiquo sub principatu Romano: rum: ita ut tenebrae fierent super omnem terram usque ad horam nonam: quomodo hoc factum tam mirabile: nemo graecorum: nemo barbarorum: factum conscripsit in tempore illo: maxime qui chronica conscripserunt & notauerunt sicubi tale aliquid nouum factum est aliquando: sed soli hoc scripserunt uestri auctores: & Flegon quidem in chronicis suis scripsit: in principatu Tyberii caesaris factum: sed non significauit in luna plena hoc factum. Unde ergo nisi fortis est obiectio haec & potens mouere omnem hominem sapientem qui nec illis dicentibus: nec istis scribentibus consentit: sed omnia cum ratione: & iudicio audit. Et non est quidem durum: & unusquisque fidelium qui credit quidem: non tamen cum ratione: & cum iudicio credit: ut ita sit constans in fide: ut etsi mille crimina obiciant contra euangelicam fidem uolentes destruere fidem nostram: ut in nulla parte eorum commoueat sermonibus: qui fingentes se credere scripturis euangelicis per occasionem unius: aut alterius questionis: aut difficilis: aut forte & indissolubilis: aduersantes scripturis festinant fidem christi: & euangeliorum eius tollere de anima nostra: introducentes quasdam mirabiles res: & mirabilia dei uirtute consummata: ad saeculares quasdam consuetudines transire uolentes. Iudicauimus igitur bonum ut accipiens bonum propositum eorum qui in fide constantes esse desiderant solutiones criminationum eorum: in quantum mihi ex deo est uirtus inueniam pro euangelica ueritate: ut fideles non solum fide simplici: sed etiam ratione fidei muniantur in fide. Dicimus ergo quod Matthaeus & Marcus non dixerunt defectionem solis tunc factam fuisse: sed neque Lucas: secundum pleraque exemplaria habentia sic. Et erat hora fere sexta: & tenebrae factae sunt super omnem terram usque ad horam nonam: & obscuratus est sol. In quibusdam autem exemplaribus non habetur: tenebrae factae sunt: & obscuratus est sol: sed ita: tenebrae factae sunt super omnem terram: sole deficiente. Et forsitan ausus est aliquis quasi manifestius aliquid dicere uolens: pro: & obscuratus est sol: ponere/deficiente sole: aestimans: quod non aliter potuissent fieri tenebrae: nisi sole deficiente. Puto autem magis quod insidiatore ecclesiae Christi mutauerunt hoc uerbum: quoniam tenebrae factae sunt: sole deficiente: ut uerisimiliter euangelia argui possint: secundum adinventiones uolentium arguere ea. Arbitror ergo sicut caetera signa quae facta sunt in passione ipsius in Hierusalem tantummodo facta sunt: sic & tenebrae tantummodo super omnem terram iudaeam sunt factae: usque ad horam nonam. Quae autem dico in Hierusalem tantummodo haec facta sunt: quod uelum templi scissum est: quod terra contremuit: quod petrae disruptae sunt: quod monumenta aperta sunt: nec enim extra iudaeam petrae disruptae sunt: aut monumenta aperta sunt alia: nisi ea tantum quae in Hierusalem erant. Aut forte in terra iudaea: nec alia terra tremuit tunc nisi terra Hierusalem: nec enim refertur alibi quod omne elementum terrae tremuerit in tempore illo ut sentirent: uerbi gratia: & qui in aethiopia erant: & in India: & in Scythia: quod si factum fuisset sine dubio inuenirent in historiis aliis quibus eorum qui in chronicis scripserunt noua aliqua facta. Sicut ergo quod dicitur terra contremuit: sic refertur ad terram Hierusalem: aut si latius uoluerit quis extendere ad terram iudaeam:

iudaeam: sic & tenebrae factae sunt: ab hora sexta usque ad nonam super omnem terram: intellige quod super omnem terram iudaeam sunt factae: aut certe super Hierusalem tantum. Sicut ergo qui intelligit sine culpa intelligit: & non magnitudinem miraculi ostendere uolens: incidat in risum sapientium saeculi huius: et magis infidelitatem in hominibus sapientibus operetur quam fidem. Dicit autem aliquis contra haec. Si non ex defectione solis factae sunt tenebrae tunc super omnem terram iudaeam & Hierusalem: sed ex altera causa: ostende causam. Cui talia respondemus. Primum quidem quod omnino euangelistae nec nominauerunt solem in isto loco: sed tantum quia tenebrae factae sunt super omnem terram. Si ergo tenebrae factae sunt super omnem terram: sole non notato: sine dubio consequens est intelligere quasdam tenebrosissimas nubes: & forte non unam: sed multas & maiores concurrisse: super terram iudaeam: & Hierusalem ad cooperiendos radios solis: & ideo profunda factae sunt tenebrae a sexta hora usque ad nonam. Quomodo autem factae sunt in tali loco diximus: ne forte & tenebrae palpabiles in aegyptum hoc modo factae fuerunt tribus diebus non ex solis defectione: siue autem ex eo quod nubes tenebrosae concurrerunt in unum: siue quod aer illic tunc spissior factus est super aegyptios tantum: omnibus enim filiis israel sicut testatur scriptura fuerat lumen in quibus fuerant commorati: nam & impossibile est in solis defectione: quae fit ex conuersione lunae ad solem: tribus diebus continuis fieri tenebras. Et crederetur aliqua alia tenebrae causa fuisse in aegyptio: si uel nominatus fuisset & sol: siue quasi obscuratus in tempore illo: nunc autem scriptura exodi nihil aliud dicit nisi quia moyses extendit manum suam in coelum: & factae sunt tenebrae: & caligo: & caetera super totam terram aegypti tribus diebus: & nemo uidit fratrem suum: neque surrexit aliquis de lecto suo tribus diebus. Quod autem dico super omnem terram iudaeam: uel Hierusalem: ut non omne elementum terrae intelligamus: illud est argumentum quod scriptum est in tertio libro regum ubi Abdias dispensator Achab dixit Heliae: quid peccauit quia dereliquisti tuum in manus Achab ut mortificet me? Viuit deus tuus si est gens: aut regnum ubi non misit dominus meus querere te: & dixi: non est: & combussit regnum & regiones eius: quoniam non inuenit te. Quis enim tam lapideus sit leges istas: ut aestimet quoniam rex israel Achab in omnem gentem mundi: & in omne regnum orbis terrae misit querens Heliam: & combussit ubicumque dictum est non est Helias? Sed sine dubio exaggregatorie dicta sunt illa ostendenda: quod satis eum quaesivit in gentibus quae fuerunt circa iudaeam secundum quod potuit requirere. Diximus autem etiam in aliis locis: quod cum duae creaturae generales in sexta die factae fuissent: primum quidem animalia: deinde homines secundum dei imaginem facti: consequens est ut & dies ille sextus: tunc diuisus fuisse intelligat in duas species creaturae: ut ante sextam quidem animalia intelligantur fuisse creatae: in sexta autem hora dixisse dominum: faciamus hominem ad imaginem nostram: & fecisse eum tunc. Propter quod conueniebat pro salute eiusdem hominis morientem in ipsa hora sexta suspendi: ac a sexta hora propter hoc tenebras fuisse factas super omnem terram usque ad nonam. Et sicut Moyses manus extendente in coelum factae sunt tenebrae super aegyptios: seruos dei tenentes in seruitute:

imago futurarum tenebrarum quae comprehensurae fuerat aegyptios: similiter & christo in sexta hora manus extendente in cruce ad coelum super populum qui clamauerat: tolle de terra hunc: & crucifige: crucifige eum: factae sunt tenebrae: & ab omni lumine sunt priuati: & imago fuit tenebrae illa futurae quae comprehensurae fuerat gentem iudaeam: quia ausi sunt lumini uero manus suas inferre: unde ex tunc omnis illa gens tenebris est repleta: sicut dicit propheta. Obscurentur oculi eorum: ne uideant. Item sub Moysse factae sunt tenebrae: & caligo super omnem terram aegypti tribus diebus. Et nemo uidit fratrem suum: neque surrexit de lecto suo aliquis tribus diebus. Omnibus autem filiis israel erat lumen in omnibus locis in quibus commorabantur. Sub christo autem tenebrae factae sunt super omnem terram iudaeam tribus horis: lumen autem fuit super omnem reliquam terram quod ubique illuminat omnem ecclesiam dei in christo. Et si usque ad nonam hora tenebrae fuerunt super omnem terram iudaeam: manifestum est quoniam iterum lumen eis refulsit: quia cum plenitudo gentium intraret: tunc omnis israel saluus futurus est. Quod autem tribus horis factae sunt tenebrae super terram iudaeam: illud ostendit quoniam pro peccata sua priuati sunt a lumine dei patris: & a splendore christi: & ab illuminatione spiritus sancti. Circa nonam autem hora clamauit Iesus uoce magna dicens. Heli. heli lamma azabthani. hoc est Deus meus: deus meus ut quod me dereliquisti. Qui autem illic stantes erant & audientes dicebant: quia Heliam uocat iste. Digne deo requirendum est quae fuit illa magna uox christi: utrum magna rebus significatibus magna mysteria aut magna sensibili: & corporali magnae uocis auditu. Puto autem quod omnis uox christi filii dei magna est: & si fuerit lenis. Et testatur de hoc ipso scriptura in locis maxime illis in quibus uult erigere auditorem: ut transierat illud quod multi intelligere possunt in locis: & non maneat in eorum quis secundum simplicem intellectum habeat in eo aliquam ueritatem: ut intelligere possit aliqua digne propter magnam dominici uocem. Quoniam ergo his uerbis ostendit aliquid esse absconditum magnum quod clamat ad deum dicens. Quare me dereliquisti? Ideo requirendum est quod est quod a deo derelictus est christus. Nec enim fas est credere eum metiri dicentem quare me dereliquisti? Et quidam colore religionis pro Iesu. & quia non possunt exponere quod sit christus derelinqui a deo: arbitrantur & dicunt. Verum quid est quod dictum est: tunc per humilitatem dictum est. Nos autem uidetes eum qui in forma dei fuerat constitutus ab hominum magnitudine descendente: & semetipsum exinanientem pro hoc quod formam serui suscepit: & uidetes in his uoluntatem eius qui ad haec talia eum misit: intelligimus: quoniam quantum ad illa in quibus fuerat forma dei inuisibilis: & imago secundum patrem: derelictus a patre est: quoniam suscepit serui formam: & derelictus pro hominibus ut talia & tanta suscipere: & usque ad mortem ueniret: & mortem crucis quae inter homines turpissima esse uidetur. Extremum enim dilectionis eius factum est quoniam crucifixus erant eum: & posuerunt super caput eius quasi deridentes eum litteras dicentes. Hic est Iesus rex iudaeorum. Extremum autem dilectionis eius erat & illud: quod iter latrones est crucifixus: & quod praetereuntes blasphemabant eum: mouentes super eum capita sua: & quod principes cum scribis dicebant. Alios saluos fecit: seipsum non potest saluum facere. Adhuc autem & illud quod etiam latrones improperabant ei in cruce. Ergo manifeste intelligere poteris quid sit quod dicit: quare me dereliquisti: faciens comparationem gloriae illius

quā habuit apud patrem: ad confusionem quā contem-
nens sustinuit crucē. Si enim ille erat sicut sol in cōspectu
dei: & sicut luna perfecta in aeternū: & erat tellis eius fide-
lis in cōlo: postea autē & pro quibus dicit: quare me dereli-
quisti: superaddit dicens: tu autē reppulisti & pro nihilo deri-
disti: & distulisti christū tuū: eueristi testamentum serui-
tū: profanasti in terra sanctitatem eius: & cetera. Et quādiu
quidē solis lumen etiā tanta: & talia sustinēs: nō dice-
bat quare me dereliquisti: postquā autē uidit super oēm terrā
iudaeam usque ad horā nonā tenebras factas dixit magna
uoce sua. Quare me dereliquisti: Illud ostēdere uolēs per
hāc: quā uolens dereliquisti me pater: & talibus exinanitū
calamitatibus tradidisti: ut populus qui fuerat apud te ho-
noratus: recipiat quā in me ausus est: implens mēsurā pa-
trum suorum: & quā super prophetas fecit: ut priueta lumi-
ne tua: pēfectionis: & efficiat in tenebris quasi te deo iam
nequaquā eis praesente. Sed & pro salute gentiū dereliquisti
me: ut derelicto israel fieret gentium salus. Quid autē tam
bonū fecerūt qui ex gētibz crediderunt ut preciofo san-
guine meo sup terram effuso pro eis: emerē eos a maligno
qui tenerat eos: & quare faciem tuam auertisti & factus
sum cōturbatus: ut dicam tristis est aīa mea usque ad mortē
Aut quid tale dignū facturi sunt hoīes pro quibus patior
ista: ut pro eis ego patior hāc sicut & ppheta iam ante de
hoc ipso p̄dixit: quasi clamans ad te: & dicens quā utilitas
(o pater) hoībus facta est in sanguine meo dum descēdo
in corruptionē: Nunquid confitebit tibi puluis aut annun-
ciabit ueritatē tuam? Forsitan autē & uidēs peccata hoīum
pro quibus patiebat dicebat. Quare me dereliquisti ut fierē
quasi qui colligit stipulam in messe: & sicut qui colligit tra-
ces in uindemia: cū non sit botrio ad manducādū pri-
mitiua. Et hāc dico quia perit timoratus a terra: & q cor-
rigat inter hoīes nō est. Vnde non estimes humano more
saluatorem ista dixisse p̄ calamitatem quā cōprehende-
rat eum in cruce. Si enim ita acceperis: nō eris audiens ma-
gnam uocē in qua ista locutus est: nec digna uocē diuina
requires. Ergo tenebrae qdem a sexta hora factae sūt super
oēm terram usque ad nonā: prius autē q̄ finiatur nona cla-
mauit dñs circa eam: uoce magna dicens quā scripta sunt:
quasi postulans ut oriatur sol terrae: soluens in ea tenebras
trium horarum sicut q̄ tradidimus supra. Quidam autem
illic stantes: & audientes dicebāt: quia Heliam uocat iste.
Ceteri autē dicebāt. Sine uideamus si uenit Helias: & libe-
ret eum. Tanquā si audissent quā deum uocat utiq; mirati fu-
issent orationē eius in cruce maiorem q̄ fuit oratio Ionae
orantis in utero ceti: & p̄dificati fuissent ut etiam in extre-
mis calamitatibus cōstituti orare nō desinant deum. Ma-
iorem autē dico orationē christi fuisse: q̄ Ionae in utero ceti:
p̄ magnitudinem rerum quā demonstrantur ex ea: &
p̄ magnū affectum uolūtariae passionis eius. Et cōtinuo
accurrens unus ex eis accepta sponsia impleuit aceto: &
imposuit arundini: & dabat ei bibere. Et sic impleuit pro-
phetiam in se dicentem de se. Et dederūt in escam meā fel-
& in sitim meā potauerūt me aceto. Ideo & sicut Ioāne cum
acceperat Iesus acetum cū felle: dixit. Cōsumatum est: etiā
hoc quod de me scriptura p̄dixerat. Iocunde autē quis pōt
ut hoc textu aduersus eos qui maligna uel scripserunt uel
scribūt aduersus christum: de quibus dicit Elías. Vae qui
scribunt maligna. Scribētes enim maligna scribunt: dico

autē de illis qui cōscriptiones aliquas dimiserūt: iniquitatē
in excelsum loquētes: & utetur quis hoc textu uidēs eos
ex quibusdam auditionibus siue ethnicorum uerborum: siue
barbaricorum sermonū cōgregātes & faciētes narrationem
quasi spongiā quādam adimplētes eam non de uerbo
potabili: neq; de uino laticifacite cor hoīs: neq; de aqua re-
fectionis: sed de aliquo cōtrario: & nociuo & nō potabili
aceto intelligibili: & hāc spōgiā imponunt calamo scri-
pturae suae: & quātum ad se laesiones inferunt Iesu ex hu-
iusmodi potu. Et qdam qdem dant Iesu bibere uinū cum
felle permixtum: quod nō uult bibere Iesus filius dei: alii
autem nō uinum: sed acetum: & forsitan quātūcūq; sicut dor-
ctrinā qdem ecclesiasticā sapiunt: uiuunt autē male: dant
ei uinum bibere felle permixtum: qui autē alienas a ueritate sa-
pientias applicāt christo quasi eo: ea dicenti: hi spongiā
implētes aceto imponūt calamo & potant eum. Sunt autē
qui & acetum: & fel sicut Ioānes scribit offerunt ori eius:
& forsitan qui sapiunt tantūmodo male: spōgiā imple-
nt aceto: & imponūt calamo scripturae suae: & potant eum:
qui autē & sapiunt male dispelationibus christi: & uiuunt
nequiter: hi spōgiā plenā ex aceto cum felle & isopo
imponētes calamo scripturae: offerunt ori eius. Qui autē
neq; uinum eius bibere uult p̄ felle cōmixtionē: multo
magis nō bibit acetum: neq; acetum felle permixtū. Pro-
pterea nos uinum mūdum ab omni acerbitate & amari-
tudine uinum qd laticifacit cor hoīs: & cor ipsius filii dei
accipiētes ex eo ipso saluatore nostro Iesu qui est uitis uera
potemus eum & discipulos eius: ut dicat de nobis bene
potatibus eum & discipulos eius: sicut & dedisti mihi po-
tum. Accipiamus & aquam refectionis cū qua nutrit ius-
tos pastor bonus: ut qui pascunt ab eo dicant sup aquā
refectionis educauit nos. Iesus autē iterū clamās uoce ma-
gna emisit spiritū. Quātum ad Matthaeū qdem dicentem
iterum clamasse Iesum uoce magna: & emisisse spiritum:
nō autē manifestantem quā fuerit uox illa magna qua cla-
mauit iterum: erat dicere quā eandem uocē clamauit iterū
quā supra clamauerat dicens. Deus deus meus. Lucas ma-
nifeste scribit quā uocē clamauit cum emitteret spiritū
dicens. In manus tuas cōmēdo spiritum meum: est
intelligere & in isto loco: q̄ uox illa quā iterum clamauit
emittēs spiritum fuit ista: in manus tuas cōmēdo spiritū
meum. Si ergo emittere spiritum: aut sicut Ioānes scribit
tradere spiritum idipsum erat qd est mori: simpliciter erat
intelligēdum quod dicit in hoc loco emisit spiritū. Nūc
autē cum mortem nihil aliud esse definiant sapientes: nisi
separationē aīae a corpore: uideamus ne forte aliud est sim-
pliciter mori: aliud autē magna uoce clamare & emittere
spiritum: sicut p̄sens exponit Matthaeus: aut in manus dei
cōmēdare spiritū: & dimittere spiritū sicut quod dicit Lu-
cas: aut inclinare caput & tradere spiritū: sicut Ioannes ex-
ponit. Et mori qdem oīum hoīum est etiam malorū: quā
oīum aīae separant a corpore: etiā iniquorū qui dicere nō
possunt quā dixit christus exiens de corpore suo. Magnā
autē uocē clamare: & sic emittere spiritum qd est: in ma-
nus dñi cōmēdare spiritum: & sic dimittere spiritum: aut
inclinare caput & tradere spiritum: nō est nisi tñ sancto-
rum qui bonis opibus deum sibi preparauerunt sicut &
christus ut possint exeuntes de mundo fiducialiter in ma-
nus dei cōmēdare: uel tradere spiritum suum. Si ergo in-
telleximus:

telleximus: quid est magnam uocē clamare: & sic emit-
tere spiritum: id est in manus dei cōmēdare: sic enim ex-
posuimus supra p̄ferentes expositionē euāgelistae Lucae:
si intelleximus qd est inclinare caput: & tradere spiritum:
festinemus uitam nostrā seruare: ut in exitu nostro possi-
mus & nos magnam uocē clamare: & sic emittere spi-
ritum: aut inclinare caput & tradere spiritū sicut Iesus qui
inclinauit caput: & quasi supra patris gremiū illud repau-
sans exiit: qui poterat illud in sinu suo fouere: & cōforta-
re. Quod si uis audire qd profuit christo magnā uocē
clamasse: & sic emisisse spiritum: id est in manus dñi com-
mēdasse spiritum: & sic emisisse: aut inclinasse caput super
gremium patris: & tradidisse spiritū: audi qd dicit p̄phe-
ta: p̄pter hoc enim nō dereliquit aīam eius in inferno: nec
dedit eum uidere corruptionē. Si ergo & nos ita nos ges-
serimus: ut possimus cōmēdare spiritus nostros in ma-
nus dei: aut inclinare caput super gremiū dei: & sic tradi-
re spiritū: sine dubio neq; nostras aīas derelinquet in in-
ferno: nec dabit nos in corruptione impetui remanere:
sed qui illum post diem tertiū reuocauit ab inferis: & nos
reuocabit in tpe opportuno: & qui illi donauit ut non ui-
deat caro eius corruptionē nobis donauit: non qdem ut
nō uideat caro nostra corruptionē: sed ut libere a corru-
ptione: tpe opportuno: quā ille qdem peccatum nō fecit:
neq; dolus iuentus est in ore eius. Nos autē iusti erimus: si
uel aliquādo a peccatis recefferimus. Deinde autē quā iter-
um uoce magna clamās: & dicens pater in manus tuas
cōmēdo spiritū meum: emisit spiritum: ideo eo spiritum
emittēte signa facta sunt sup eum & prodigia testificātia
dignitatē eius hoc modo. Et ecce uelum tēpli scissum est
in duas partes a summo usque deorsum. Quādiu qdē Iesus
nō susceperat pro hoībus mortem: ipse expectatio gētiū
cōstitutus uelum tēpli interiora tēpli uelabat: oportet
bat enim ea uelari donec ille qui solus ea poterat reuelare:
manifesta faceret: ea uidere uolentibus: ut p̄ mortem chri-
sti Iesu destruentis credentium mortem: qui liberati fuerint
a morte: possint aspicere quā sunt intra uelum. Quā autē
fuerint illa nō est tēporis huius exponere: quā multam: &
difficilem interpretationē sunt habētia. Cōuenit autē ea
exponere in tertio libro regnorū: & in secundo libro para-
lipomenon: in quibus scriptum est de tēplo: & de his quā
posita sunt intra uelum: hic autē hoc tantum scriptum est:
quia uelum tēpli cōscissum est in duas partes: a sursum
usque deorsum. Quāret autē aliquis qui nō negligenter in-
telligit scripturas: & aspicit duo esse uela. Vnum quidem
interius quod uelat sancta sanctorū: alterum autē exterius
siue tabernaculi: siue tēpli quā figurā erant tabernaculi
sancti: qd preparauit ab initio pater. Quorū uelorum tēpli
unum scissum est in duas partes: a summo usque deorsum:
quā uoce magna clamās Iesus emisit spiritum. Hoc ostē-
dens sicut puto mysteriū quā in passione dñi saluatoris:
uelum quod erat a foris cōscissum est a summo usque deor-
sum: ut ab initio mundi usque ad deorsum: id est usque ad fi-
nem eius: cōscisso uelamine mysteria publicent quā usque
ad christi aduentum rationabiliter fuerant occulta. Et nisi
ex parte cognosceremus: sed iam nunc manifestarent oīa
adhuc i corpore cōstitutis dilectis christi discipulis: utriusq;
uelum fuerat cōscindendū: id est qd a foris est & interius.
Nunc autē quā ad sciētiam regnorum nouarū producimur: ideo

quod a foris quidem fuerat uelum: interim cōscinditur
a sursum usque deorsum: ut quā uenerit quod p̄fectum est:
& reuelata fuerint cetera quā restabant: tunc auferat etiā
scdm uelū: ut uideamus etiā q̄ intra scdm uelū sunt occul-
tata: ueram archam testamētū: & sicut ipsa se habet natura:
uideamus cherubin/ & p̄pitiatorum uerum: & repositi-
onem mānā in aureo uase: & oīa manifesta atq; maiora il-
lis quā per legem Moyfi fuerāt demonstrata: in quibus di-
xit deus ad eum: facias oīa sicut formā eorū: quā tibi osten-
sa sunt in monte. Nihil ergo est mirum qd uelum tēpli
cōscissum est: qd interiora uelabat mysteria: ut uideāt disci-
puli christi accipiētes oculos spirituales: ea quā nulli ante
Iesum fuerāt demonstrata: nemo enim nisi solus princeps
sacerdotū quā fuerāt intra uelum scdm uidet. Sed Aaron
quidem: & qui ex eo erat: neq; uirtutem: neq; dignitatem
habebāt reuelare: quā ipsi uidebāt alicui alteri: solus autē
qui cum iurando factus est princeps sacerdotū in aeter-
num sicut ordinē melchisedech potuit per dispelationem
mortis suae cōscindere uelum tēpli in duas partes a sur-
sum usque deorsum: ut uideantur quā fuerant intus oculis
qui talia possunt uidere. Et terra mota est: & petrae scissae
sunt: & monumēta aperta sunt: & multa corpora sancto-
rum domitiūm resurrexerūt: & exeuntes de monumen-
tis post resurrectionē ipsius introierunt in sanctā ciuitatē:
& apparuerūt multis. Et terra mota est: id est oīs caro noua
uo uerbo: & nouis rebus sicut nouū testamētum: & nouo
canto: & nouis oībus atq; coelestibus ueniētibus sup ter-
ram: sicut & ppheta de hoc ipso in aliquo dicit loco: cō-
turbati sunt oēs qui uidebāt eos: id est discipulos christi
& timuit oīs homo. Item p̄ alterū p̄phetam dñs dicit ad:
huc semel: & ego mouebo coelum & terrā: & mare: & ari-
dam. Dicētes autē parua de motu terrae: nō inutiliter iterū
dicamus & de petris scissis in passione dñi saluatoris quā
mysteriū fuerūt sicut arbitror p̄phetarū: manifestatae sunt
enim in christi aduentu lex & ppheta: p̄ quod ad dñm
cōuertentibus cum legē Moyse uelamen qd positū fue-
rat super eorū eorū tollitur: & qd in lectione ueteris testamē-
ti positum erat uelamen: in christo abolet. Apertae sunt er-
go nunc petrae, & scissae sunt: ut in p̄fundo eorum posita
spiritualia mysteria uideamus. Probamus autē scissas tūc pe-
tras esse p̄phetas: primū qdem ex eo qd Christus dicit per-
tra spiritualis: & rationis est oēs imitatores christi: dici simi-
liter petras esse: sicut & lux mūdi dicunt ex eo qd ipse dñs
eorū lux est mundi: deinde etiā ex eo qd ipse Petrus a domi-
no petra est appellatus cum dicit ei. Tu es Petrus: & sup
hanc petram aedificabo ecclesiam meā: & portae inferorū
nō praeualebūt ei: maxime autē hoc demonstratur ex eo qd
oēs quibus nō praeualent portae inferorū: qui opus noīs pe-
trae habent in se (id est apostoli/ & pphetae) petrae sunt &
ipsi: & sunt fundamēta eorū qui super eis aedificantur sicut
quod ait Apostolus. Super aedificati super fundamētum
apostolorū: & p̄phetarū ipso summo angulari lapide Iesu
Christo dño nostro. Super aedificatur autem apostolis: &
p̄phetis maxime qui sunt de ecclesia imaculata & aposto-
los christi imitatur: & prophetas nō spernit: sed scrutan-
tur etiam eorū scripturas. Nunc & de monumentis aper-
tis dicamus: uenit autē hora sicut qd promiserat Christus ut
qui in monumētis sunt audiant uocē filii dei: & uiuāt.
Propterea audientibus eis uocē filii dei monumēta sunt

aperta quæ clausa quidem fuerunt quod diu mortui erant in eis. Aperta sunt autem ut qui resurrexerat egrediantur ex monumentis: non ante resurrectionem primogeniti ex mortuis: sed post resurrectionem ipsius: & resurgentes derelinquant quidem monumenta: ingrediantur autem in ciuitatem sanctam: & appareant: & manifestentur multis uolentibus: & potentibus sanctam ciuitatem dei uidere: & quæ in ea resuscitata sunt corpora sanctorum. Monumenta enim dicuntur corpora peccatricum aiarum (id est mortuorum deo) cum autem per gratiam dei animæ hominibus fuerint suscitatae ad fidem: corpora earum quæ fuerant prius monumenta mortuorum animarum: efficiuntur corpora sanctorum: & uidentur a seipsis exire: cum desierint esse monumenta mortuorum aiarum: & coeperint corpora esse sanctorum. Magna ergo sunt facta ex eo quod magna uoce clamauit Iesus: & emisit spiritum: & semper hæc eadem magna quotidie fiunt: uelum enim templi ad reuelanda quæ intus habentur quoniam non scinditur sanctis a sursum usque deorsum: & a principio usque ad finem: quoniam & terra eis qui salute sunt digni non mouetur: & tremunt quæ ante Christi mortem immobilis erat: quoniam & petra secundum quod tradidimus non finditur: sic semper & monumenta aperiuntur: & multa corpora sanctorum quidem dormientium surgunt: & egrediuntur demonum mentis: post resurrectionem tamen eius in eis qui mortui sunt pro nobis: & sequitur eum qui resurrexerunt: & in nouitate uitæ ambulat cum eo. Sic & qui digni sunt habere conuersationem in coelis dicentes: nostra autem conuersatio est in coelis: ingrediantur in sanctam ciuitatem per singula tempora: & lumen eorum lucet coram hominibus: & multis apparent uidentibus & intelligentibus opera bona ipsorum: & propterea glorificantibus patrem ipsorum qui est in coelis. Sed & dicere debemus de istis & sapere: quoniam omnis quidem littera euangelii quasi littera uiuificans angelicos: ut ita eos appellem scribas: spiritus autem qui supergreditur litterarum: naturam diuinioribus motibus magis eos illuminat quibus euangelium non est uelatum: omnia enim agunt ut uideant quæ in anima sua per resurrectionem Christi fiunt mysteria. Prodicat enim quadam predicatione eum qui credit scripturis maiori autem repletur scientia qui uidet quod conscinditur uelum scripturæ a sursum usque deorsum: & uidet quæ sunt intra ipsum. Beatus est autem & cui terra: & omnia terrena mouentur. Propterea enim & a Christo sunt mota: nec mouebuntur pedes eius nec dicet. Mei autem pene moti sunt pedes. Quanto autem beator est qui uidet oculis animæ scissas petras: quam illi qui tunc corporaliter fieri ista uiderunt. Si autem quis uidens & monumenta aperta: & corpora multa dormientium sanctorum surgentia: & demonum mentis egredientia post resurrectionem corporis Christi: omnino alienus efficitur a monumentis: & domesticus efficitur ciuitatis dei ingressus in eam: quanto magis predicabitur amplius eis qui corporaliter prodigia ista uiderunt. Satis autem puto distare hunc qui ingreditur in ciuitatem sanctam & apparet multis: quia est in ea: ab illo qui secundum historiam credit & non ascendit a simplici ad altiora mysteria. Centurio autem: & qui cum eo erant custodientes Iesum uiso terræ motu: & his quæ fiebant timuerunt ualde dicentes. Vere filius dei erat iste. Marcus autem sic scribit. Videns Centurio qui astabat ibi: quoniam clamans expirauit: dixit. Vere hic homo filius erat dei. Lucas autem. Videns Centurio quæ facta sunt: glorificauit deum

dicens. Vere hic homo iustus erat. Secundum Marcum: quidem centurio non quia uelum templi fuerat scissum a sursum usque deorsum: nec quia alia facta sunt signa (secundum quod refert Matthæus) id est quia mota est & terra: quia petrae sunt fissæ: aut aperta sunt monumenta: est ammirans. Dignum est ergo uidere quod postea factum est super illud quod scriptum est apud Marcum ut miraretur Centurio dicens. Vere hic homo filius erat dei. Et uide si dicere possumus secundum unum quidem modum quoniam miratus est in his quæ dicta fuerant ab eo ad deum cum clamore & magnitudine sensuum: secundum quod capiebat intelligere: suspicatus admiratus est: & dixit. Vere hic homo filius erat dei. Secundum alterum autem modum: quoniam forte præstare uolens Pilatus populo uniuerso qui dixerat: Crucifige/ crucifige eum: & timens populi totius tumultum: non iussit secundum consuetudinem Romanorum de his qui crucifiguntur percuti sub alas corporis Iesu quod faciunt aliquando qui condemnantur eos: qui in maioribus sceleribus sunt inuenti: quoniam ergo maiorem sustinet cruciatum qui non percutiuntur post fixationem: sed uiuunt cum plurimo cruciatu: aliquando autem & tota nocte: & adhuc post eam tota die. Iesus ergo cum non fuisset percussus: & speraretur diu pendens in cruce maiora pati tormenta: orauit patrem: & exauditus est: & statim ut clamauit ad patrem receptus est: aut sicut qui patrem habebat ponendi animam suam: posuit eam quoniam uoluit ipse: quod prodigium stupuit Centurio factum: & dixit. Vere hic homo filius erat dei. Miraculum enim erat quoniam post tres horas receptus est: qui forte biduum uicturus erat in cruce secundum consuetudinem eorum qui suspenduntur quidem: non autem percutiuntur: ut uideretur beneficium dei fuisse quod expirauit: & meritum orationis eius: magis quam uolentia crucis. Illud etiam quod in sequentibus exponit Marcus: cum Ioseph intrasset apud Pilatum & petisset corpus Iesu: hoc ipsum significat. Sic enim dicit. Quoniam Pilatus miratus est si iam mortuus esset: & uocans Centurionem interrogauit eum si iam mortuus esset: & cum audisset a Centurione: donauit corpus eius Ioseph. Si enim consuetudo quæ apud Romanos fuerat de crucifixis: atque percussis in Christo seruata fuisset: quoniam miratus fuisset Pilatus si iam mortuus est: Vide ergo nisi nouum demonum strepitum miraculum quod iam mortuus erat: & quod uocauit Centurionem Pilatus: & interrogauit si iam mortuus est. Vide autem nisi hominibus cruciatum fuisse Christi etiam Matthæus ostendit dicens: Centurio/ & qui cum eo erant seruabant Iesum. Quare autem eum seruabant: nisi ut diutius pedes in cruce amplius cruciaretur: neque interfectus: neque depositus? Tamen Centurio secundum Matthæum non tamen dixit de Iesu. Vere filius dei erat iste: sed & timuit eum: terræ motu eum in timore mittente. Forsitan autem & experimento sciebat super terræ motus qui in gentibus fiunt eum terræ motum fuisse: & in hoc stupuit uidens. Et obserua quoniam apud Marcum ubi Centurio nullum miraculum uidisse refertur: hominem dixit Iesum filium dei: qui autem consensione uel: uel a terræ motu stupuit: hominem illum fuisse non dicit: sed filium dei. Consentit autem nobis ad tractatum quæ fecimus de scriptura Marci: etiam sermo conscriptionis Lucae: quoniam & ipse sic scribit. Vere hic homo iustus erat: apud quæ nihil aliud dicit: nisi de uelo. Videns (inquit) quæ facta sunt Centurio: glorificauit deum dicens: Vere iustus erat hic homo. Quoniam autem tale aliquid factum est in tempore condemnationis Christi: & non iussit Pilatus consuetudinem seruare: ut percutiat corpus Christi manifestat etiam Ioannes hoc modo scribens. Quoniam rogauerunt Pilatum ut frangerentur crura eorum: & tollerent. Quid autem necessarium fuerat rogare: & preces offerre de hoc si secundum consuetudinem factum fuisset? Miseri sunt ergo Iudæi post crudelē condemnationem eorum: qui quātū ad estimationem eorum uiuebant in cruciatu terribili. & prioris quidem crura frangerunt: similiter & secundi. Iesus autem non opus habuit intercessionibus eorum: aut precibus quas obtulerunt Pilato: propter quod uenientes ad Iesum quoniam iam mortuus erat: crura eius non frangerunt: Aut forte non propter misericordiam hoc fecerunt Iudæi: sed principaliter propter sabbatum ut non maneant corpora super crucem in sabbato. Erat enim magnus dies ille sabbati. Hæc tractauimus propterea quod scriptum est quod Centurio & qui cum eo seruabant Iesum: & cetera uidentes terræ motum: & quæcūque fiebant timuerunt. Verisimile est quod uiderunt quoniam uelum templi conscisum usque deorsum: & cetera mysteria ostendit eorum quæ supra tradidimus: & timuerunt ualde: hoc enim significat quod dicitur ualde. Vide autem ne forte & moralem expositionem suscipit sermo hoc modo: quoniam sunt quidam qui suscipiunt Christum & seruāt quasi quoniam uiderint secundum quod tradidimus uelum scindi: & petras sicut expositum findi: & monumenta secundum quod exposuimus aperi: & corpora mortuorum sanctorum exeuntia de monumentis: & introeuntia in ciuitatem sanctam id est ecclesiam: adducuntur in timorem dei & testimonium perhibent quoniam filius dei est qui talia passus est. Et non erit mirum si confessus fuerat aliquis filium dei: uerbum & sapientiam: & ueritatem: & omnia quæcūque dicitur filius dei. Et laudabilis est qui non contuebatur in his quæ uidentur contigisse ei more humano: & confitebatur quia filius erat dei. Erant autem ibi mulieres a longe uidentes quæ secutæ fuerant Iesum a Galilæa ministrantes ei: inter quas erat Maria Magdalena: & Maria Iacobi: & Ioseph mater: & mater filiorum Zebedei. De istis mulieribus propheta referunt Esaiam dicentem. Mulieres uenientes ad speculaculum uenite: non enim est populus habens sapientiam. Vocat enim mulieres quæ fuerant de longe: & de longe uidebant Iesum: uocat eas ad uerbum: ut derelinquant quidem populum insensatum: & derelictum: & accedat ad nouum testamentum. Beatas autem arbitror esse mulieres quæ adificatur ad beatitudinem a speculaculo uerbi & a morte corporis Iesu. Omne enim quod est in Christo si uere uideatur beatum facit uidentem. Aspiciunt ergo mortificationem corporis Iesu: & modum quo cum precibus spiritu suum commendauit patri. Hæc primū secutæ sunt a Galilæa: & ut audens dicam: utens auctoritate scripturæ dicentis: a Galilæa gentium secutæ sunt: non a recta neque a firma: sed circuitum quædam habentes: hoc enim intelligit Galilæa id est uoluptatio uel uertigo: quæ relinquentes secutæ sunt Iesum: non ociose: sed facientes quæ mandabantur ab eo: & delectabatur eum: ministrantes enim sequebantur eum. Omnis anima autem diuisionem aliquā gratiarum: & ipsum dominum participans ministrat Iesu ministerium simile ministris angelorum: de quibus scriptum est: quoniam accedentes angeli ministrabant ei. Multæ ergo erant expectantes tunc Iesum: præcipue autem notatæ sunt: & quasi attentius spectantes: & amplius ministrantes: & melius sequentes: Maria Magdalena magis interpretationi nominis patris suæ conue-

niens quæ Magdalena appellatur. Interpretatur autem magnificatio locus ille. Et erat hæc Maria Magdalena demagnificatione propter nihil aliud nisi quia secuta fuerat Iesum: & ministrauerat ei: & spectauerat mysterium passionis ipsius. Erat autem inter præcipuas & Maria Iacobi: & Ioseph mater: aut sicut Marcus dicit: Iacobi minoris / & Ioseph mater: secundum nomen patriarchæ Iacob supplantatoris fratris sui: & Ioseph super quem natum genitrix dicit. Adiciat mihi dominus filium alterum. Et hæc igitur sequens dominum & ministrans: & spectans dispensationem passionis ipsius: quoniam fidelis alicuius fuerat mater: non magni alicuius qualis fuerat patriarcha Iacob: sed minoris Ioseph alterius. Erat autem inter mulieres & mater filiorum Zebedei: forsitan aliqua consistens in mysterio tonitrus: propter fidem & uitam sanctam: & quia dominum sequebatur: & ministrabat: & expectatrix fuerat omnium quæ gesta fuerant circa eum: quia filii Zebedei uocati sunt filii tonitru: erant enim filii eius Ioannes & Iacobus: ideo Ioannes audiuit sermone tonitruum uerba: quæ quasi eminentiora omni scriptura ut non scriberet accepit mandatum. Si autem oportet operari inari: & dicere etiam nomen matris filiorum Zebedei: dico. Quoniam hæc ipsa fuerat Salome pacifica appellata opinatus sum autem hoc: uidens apud Matthæum & Marcum tres præcipuas mulieres notatas de quibus præfatus sermo habetur: & duas quidem esse: præfatus euangelista exponit: Mariam Magdalenam: & Mariam Iacobi. Tertiam autem dici matrem filiorum Zebedei. Apud Marcum autem tertiam illam Salome appellatur: & secundum Marcum quæ secutæ fuerant Iesum a Galilæa: cum Christo ascenderunt in Hierusalem: iste est enim finis eorum qui derelinquunt Galilæam gentium: & sequuntur Iesum: ut non solum ascendant in Hierusalem: sed etiam cum Iesu ascendant in eam. Hoc enim significat quod simul ascendisse referuntur cum Christo. Cum sero autem factum fuisset: uenit quidam homo diues. Ab arimathia nomine Ioseph: qui & ipse discipulus erat Iesu. Hic accessit ad Pilatum: & petiit corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus. Qui petit corpus domini a Pilato: non qualiscūque aliquis erat: sed laudabilibus diuitiis diues: & quia decurio constitutus mysterium nominis Christi portabat: in ueritate quod est decem: ideo libenter pro beneficio magno postulauit corpus Iesu a Pilato: & non permisit eum pendere in ligno: propterea laudatur ab euangelistis quasi iustus: & discipulus fuerat Iesu: & fructus discipulatus sui reddidit sorte sicut in multis sic & in corpore Christi: quia expectans erat regnum dei sicut docuerat Iesus. Et accepto corpore Ioseph inuoluit in syndone munda: & posuit ipsum in monumento suo nouo quod excidit in petra: & aduoluit lapidem magnū ad ostium monumenti: & abiit. In syndone munda inuoluit: & in monumento posuit non ubi nemo mortuus erat: seruans corpus Iesu ad resurrectionem præcipuam: puto autem magis munditiam syndonem illam habebat: ex qua inuolutum est corpus Christi quod prius: corpus enim Iesu etiam in morte constitutum: quasi corpus Iesu mundabat omnia quæcūque tangebatur: & magis inuolabat monumentum illud nouum quod fuerat excisum in petra. Et ne aestimes quia fortuito scriptum est: & euentu dictum est: quoniam inuoluit corpus in syndone munda: & in monumento posuit nouo: & quia monumentum illud erat excisum in petra: monumentum mundum quod a

corpore Iesu mundius erat factum quod fuerat priusque ponetur Iesu corpus in eo. Quares autem si sunt homines nihil amplius habentes quam corpus Iesu noui quidem & excisi in petra: & monumentum sunt eius mundum: & ideo salui efficiuntur. Consequenter autem & alii sunt extra eos qui habent Iesum uiuentem: & quidam eorum habent Iesum & ante passionem uiuentem: quidam autem resurgentem a mortuis: quidam finem quod multis apparet: non habentem speciem: neque decorem. Alii autem habent in gloriam reformatum: alii autem uident eum ascendentem & sperant cum eo rari in nube: ut semper habeantur cum ipso. Ergo Matthaeus nouum esse monumentum conscripsit: & in petra excisum non exposuit manifeste. Et quod nouum erat ab omni corpore mortuo: manifestauerunt Lucas & Ioannes: quorum unus quidem dixit: in quo nondum erat aliquis positus: Ioannes autem in quo nondum aliquis positus erat: plane si nunquam aliquis positus fuerat ibi: postea autem positi sunt. Nam quod dicit in quo nondum aliquis positus erat: caute considerantibus uerbum hoc: significatur: dicimus ergo ne forte simpliciter intelligere debemus hunc locum: quoniam qui dixit cosepulti sumus Christo per baptismum: & consurreximus ei in monumento nouo & intelligibili exciso in petra: cosepulti est & ipse post Christum cum Christo: & omnes qui conscripti sunt Christo in baptismo ut resurgant cum eo ex nouo monumento primogeniti ex mortuis & in omnibus primatum tenentis. Voluit autem Ioseph non lapides multos ad ostium monumenti sed unum: & magnum: & maiorem quam poterat esse insidiantium uirtus: non tamen maiorem quam uirtus erat angeli descendens de coelo: & reuoluentis ab eo lapidem: & sedentis super ipsum: quoniam omnia quae sunt circa corpus Christi Iesu munda sunt: & noua: & non simpliciter magna: sed ualde omnia magna. Erat autem ibi Maria Magdalena: & altera Maria sedentes contra sepulchrum. Post haec charitas duarum Mariarum/Magdalene/& matris Iacobi/& Ioseph: colligatur ut eas ad monumentum nouum: propter corpus Iesu quod fuerat ibi. Et hoc obserua quoniam superius duae istae Mariae: & mater filiorum Zebedei quam aestimamus ipsam esse Salomen: de longe spectabant mirabilia quae in passione Christi fiebant: & corpus eius suspensum in ligno. Hic autem non permanserunt tres: mater enim filiorum Zebedei non scribitur cum Maria Magdalena: & cum Maria matre Iacobi: & Ioseph: simul sedere contra sepulchrum: forsitan enim usque hoc peruenire potuit mater filiorum Zebedei. Ista autem quasi maiores in charitate: neque his quae postea gesta sunt defuerunt. Altera autem die quae est post parasceuen: conuenerunt principes sacerdotum: & pharisaei ad Pilatum: dicentes. Domine: rememorate sumus quod ille seductor dixit adhuc uiuens. Post tertium diem resurgam. Iube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium: ne forte ueniant discipuli eius & furentur eum: & dicant plebi Resurrexit a mortuis: & erit nouissimus error peior priore. Ait autem illis Pilatus. Habetis custodes. Ite custodite sicut scitis. Illi autem euntes munierunt sepulchrum: signantes lapidem cum custodibus. Rationis est interrogare principes sacerdotum qui uenerunt ad Pilatum ut dicerent haec quae dixerunt. Dicite sacerdotes: cum dixisset Iesus. Soluite templum hoc: & ego in tri-

duo illud suscitabo quod propositum eum dixisse putastis: an de solutione & resurrectione corporis sui: an de templi destructione & reparatione ipsius? Si enim intellexistis sic: quia de resurrectione sua ista dicebat. Quomodo testimonium dantes aduersus eum dixistis: quoniam hic dixit. Possum destruere templum hoc: & in triduo reaedificare illud? Si autem uere de templo illo non intellexistis finem quod & testimonium praebulistis: unde modo scitis quoniam dixit post tres dies a mortuis se resurrecturum? Vide ergo quomodo impietas seipsam suis uerbis expugnat. Per haec enim uerba ipsi testimonium suum illud condegnant: quoniam uere intellegentes eum de resurrectione corporis sui illa dicere: & scientes conuerterunt semores eius ad destructionem: & reparationem illius insensibilis templi. Adhuc autem interrogo. Quid dicitis sacerdotes: neque quia dicebat hominibus. Post tres dies resurgam: & secreto mandabat discipulis suis: ut furentur eum noctu: & dicant post tres dies: quia surrexit a mortuis. Sed hoc ex hoc ipso incredibile est: post tantos sermones mortales quos in populo docuit uniuerso: & post tales & tantas uirtutes quas ubique in omni Iudaea ostendit: ut falleret discipulos suos uerbis ut etiam ipsi culparent ista mandantem: & ideo nequaquam facerent quod mandabat: maxime propter periculum quod iminebat eis a populo si confiteretur eum qui ante modicum fuerat crucifixus: & doctorem se habere & Christum: si autem hoc dixisse eum incredibile est: uide nisi consequens est ut sicut prodigia fecit: ut sicut euangelium suum praedicandum in toto mundo praedixit: & sicut ante praefides & reges stabitis: & sicut Hierusalem destruetur ab exercitu: sic & de resurrectione sua praedixit quod ait. Soluite templum hoc: & ego in triduo suscitabo ipsum. Propterea & in iudicium suum locuti sunt sacerdotes: & pharisaei ad Pilatum dicentes: quoniam ille seductor dixit adhuc uiuens: quoniam post tres dies resurgam. Adhuc autem uide quoniam quidam uenientes de custodibus in ciuitatem nuntiauerunt non aliis sed ipsis principibus sacerdotum omnia quaecumque fuerant facta: ut ex omni parte inexcusabilis eorum constituitur impietas: illi autem nec sic miserrimi acquieuerunt documentis tantis: ut susciperent quia Iesus erat Christus: sed & post omnia haec malignabantur propter duritiam cordis sui: sicut induratum fuerat cor Pharaonis super tantis & talibus prodigiis quae in Aegypto fuerant facta: sic & isti sunt indurati: ut congregati cum senioribus: & consilium accipientes darent pecuniam auarum: ut dicant: quia discipuli eius uenientes noctu furati sunt eum dormientibus nobis. Et qui legebant in lege non falsum testimonium dices: etiam alios ad falsum testimonium inuitabant expedentes pecuniam multam ut milites quidem falsum testimonium dicant: propter auaritiam periculum se subdentes si furatum esset corpus Iesu: praefidem autem multo magis placarent: & ei suaderent tantis pecuniis quantum poterat praefes placari: siue autem & precibus uolentes erueri eos de periculis aduersus seipsos falsum testimonium praebuerunt dicentes: contra disciplinam militarem obdormisse se tunc tanto somno: ut discipuli ausi essent uenire simul: & multi confidentes quoniam milites dormiunt abundantius: & sic furarentur corpus Iesu. Et haec omnia gerebantur ab operantibus contrariis uirtutibus

contra

contra Christi doctrinam aestimantibus quoniam poterant extinguere a uita hominum: de resurrectione domini: prouidentiam dei: & fidem. Et sicut nimia duritia Pharaonis non est mollita multis prodigiis factis per Moysen: sic autem amplius duritia cordis istorum non solum factis signis & prodigiis non est flexa: sed neque custodibus nuntiantibus crediderunt qui uenerunt in ciuitatem: & nuntiauerunt omnia quaecumque fuerant facta. Et Pharaoni quidem dictum est: ad hoc ipsum te suscitauit ut ostendam in te uirtutem meam: & ut annuntietur nomen meum in uniuersa terra: istos autem supportauit magnanimitas dei ut uasa irae preparata in interitum: fiat salus in gentibus. Explicit Homelia Origenis in Matthaeum ab eo loco ubi ait. Venit Iesus in partes caesareae Philippi: usque ad finem ipsius euangelii.

Incipit prologus sancti Hieronymi presbyteri. In explanationem sancti Lucae ab Adamantio Origene.



Nepaucos dies quorundam in Matthaeo & in Luca commentarios nos legisse dixistis: e quibus alter & sensibus hebes esset: & uerbis: alter in uerbis luderet: in sententiis dormitaret. Quam obrem petisti ut contemptis istiusmodi nugis: saltem Adamantii nostri in Lucae Homelias sicut in graeco habentur interpreter. Moralem rem & tormento similem alieno (ut ait Tullius) istorum & non suo scribere. Quam tamen iccirco nunc faciam: quia sublimiora non poscitis. Si quidem illud quod olim Roma sancta Blesilla flagitauerat ut. xxxvi. tomos illius in Matthaeum: & quinque alios in Lucam: & xxxix. in Ioannem: nostrae linguae traderent: nec uirum mearum: nec oculi: nec laboris esse. Perspicitis enim: quantum apud me: & auctoritas uestra: & uoluntas ualeat. Praeternisi paululum Hebraicarum quaestionum libros: ut ad arbitrium nostrum lucrati operis haec qualiacumque sunt non meae: sed aliena dictarem: praesertim cum a sinistro oscinem coruorum audiam crocitantem: & mirum in modum de cunctarum auium ridere coloribus: cum totus ipse tenebrosus sit. Fa-teor itaque: antequam ille obiciat in his Origenem tractatibus: quasi iterum talis luderem: alia sunt uerba eius: & senectutis seria. Quae si libuerit: si potuerit: si dominus ut in latinum sermonem uertam dederit comertum: & praeternisi sum opus prius expleuero: tunc uidere poteritis: imo per uos Romana lingua cognoscet: quantum boni & ante nescierit: & scire nunc coeperit. Praeterea commentarios uiri eloquentissimi Hilarii: & beati martyris Victorini quos in Matthaeo diuerso sermone: sed una gratia spiritus ediderunt: post paucos dies ad uos mittere disposui: ne ignorantis in quantum nostris quoque hominibus sanctarum scripturarum quondam studium fuerit.

Explicit prologus sancti Hieronymi presbyteri.

Incipiunt Homeliae Origenis in Lucam. xxxix. translatae a sancto Hieronymo presbytero Bethlehem: quas multi putant non esse Origenis propter multipliciter errorum infertorum: si quis tamen propius inspexerit: inueniet amulos eiusdem Adamantii Origenis hoc nouo latini generis sancta scripta per ac religiosissimi patris poluisse: putantes pelagus doctrinae ipsius prorsus propheta-

nare si optimo semini ueritatis illibatae pestiferum zizaniae toxicum superfeminassent: ut in prologo totius operis ostendimus. Qui iam haec legis: ora in spiritu: & mente: ut quae legis intelligas.

In prohemium Lucae usque ad eum locum ubi ait. Scribere: ubi optime Theophile. Dictae Homeliae in diebus dominicis. Homelia prima.



Sicut olim in populo Iudaeorum: multi prophetiam pollicebatur: & quidam erat pseudoprophetae: e quibus unus fuit Ananias filius Agot alii uero prophetae: & erat gratia in populo discernendum spirituum per quos alii inter prophetas recipiebantur: nonnulli quasi ab exercitatissimis trapezetis reprobabantur: ita & nunc in nouo testamento multi conati sunt scribere euangelia: sed non omnes recepti. Et ut sciatis non solum quattuor euangelia: sed plurima esse conscripta: e quibus haec quae habemus electa sunt: & tradita ecclesiae: ex ipso prohemio Lucae quod ita contextu cognoscimus. Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem: hoc quod ait conati sunt latentem habet accusationem eorum: qui absque gratia spiritus sancti ad scribenda euangelia profuerunt. Matthaeus quippe: & Marcus: & Ioannes: & Lucas non sunt conati scribere: sed spiritu sancto pleni scripserunt euangelia. Multi igitur conati sunt ordinare narrationem de his rebus quae manifestissime cognitae sunt in nobis. Ecclesia quattuor habet euangelia: haereses plurimas. E quibus quoddam scribitur finem aegyptios: aliud iuxta duodecim apostolos. Ausus fuit & basiliides scribere euangelium: & suo illud nomine titulare. Multi conati sunt scribere: sed & multi conati sunt ordinare. Quattuor tamen euangelia sunt probata e quibus sub persona domini & saluatoris nostri proferenda sunt dogmata. Scio quoddam euangelium quod appellatur finem Thomam: & iuxta Matthaeum: & alia plura legimus nequid ignorare uideremur: propter eos qui se putant aliquid scire: si ista cognouerint. Sed in his omnibus nihil aliud probamus: nihil quod ecclesia: idem quattuor tamen euangelia recipienda. Haec iccirco: quia in principio lectum est: multi conati sunt ordinare narrationem de his rebus quae confirmatae sunt in nobis. Illi temptauerunt atque conati sunt de his rebus scribere: quae nobis manifestissime sunt compertae. Effectum suum Lucas indicat: ex sermone quo ait. In nobis manifestissime sunt ostensa: id est quod uno uerbo latinus sermo non explicat. Certa enim fide & ratione cognouerunt: neque in aliquo fluctuabat: utrum ita esset: an aliter. Hoc autem illis euenit qui fidelissime crediderunt: & id quod propheta obsecrat: consecuti sunt: & dicunt. Confirma me in sermonibus tuis. Unde & apostolus de his qui erant firmi atque robusti ait. Ut sitis radicati & fundati in fide. Si quis enim radicatus in fide est: atque fundatus: licet tempestas fuerit exorta: licet uenti flauerint: licet se imber effuderit: non conuelletur: nec corruet: quia super petram aedificium solida mole fundatum est. Nec putemus oculis istis carnalibus firmitatem fidei dari: quam mens: & ratio tribuit. Infideles quique credant signis atque portentis: quae humana acies contuetur. Fidelis uero magis prudens:

atq; robustus: rationem sequatur & uerbum: & sic diuideret quid uerum: quidue falsum sit. Sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi uiderunt: & ministri fuerunt sermonis. In Exodo scriptum est. Populus uidebat uocem dei. Et certe uox auditur potius q̄ uidetur. Sed propterea scriptum est: ut ostenderetur nobis aliis oculis uidere uocem dei quibus illam aspiciunt qui merentur. Porro in euangelio non uox cernitur: sed sermo qui uoce præstantior est. Vnde nunc dicitur. Sicut ab initio tradiderunt nobis: qui a principio ipsi uiderunt: & ministri fuerunt sermonis. Igitur apostoli ipsi uiderunt sermonem. Non quia aspererant corpus domini Saluatoris: sed quia uerbum uiderunt. Si enim iuxta corpus uidisse Iesum: hoc est dei uidisse sermonem: ergo & Pilatus qui condemnauit sermonem dei uidit & Iudas proditor: & omnes qui clamauerunt Crucifige: crucifige eum: tolle de terra: talem dei uiderunt sermonem. Sed absit: ut quisq; incredulus sermonem dei uiderit. Videre sermonem dei: tale est quale Saluator ait. Qui uidet me: uidet & patrem qui misit me. Sicut tradiderunt nobis qui a principio ipsi uiderunt: & ministri fuerunt sermonis. Clam Lucæ sermonibus edocemur q̄ eum iustam doctrinæ finis sit ipsa doctrina: alterius uero doctrinæ finis in opere computetur. Verbi gratia. Scientia geometriæ finem habet ipsam tñ scientiam atq; doctrinam. Alia uero scientia est cuius finis opus exigit uelut in medicina oportet me rationem: & dogmata scire medicinæ: nō ut tantummodo nouerim: quid debeat facere: sed ut faciam: id est ut fecerim: uulnera: uictum: moderatum: castigatumq; disponam: æstus febrim in pulsu uenarum sentiam: ut curationibus cyclicis: humorum abundantiam siccem: temperem atq; restringam. Quæ si quis tñ scierit: & non opere fuerit subsecutus: cassa erit eius scientia. Simile quid scientiæ medicinæ & operis: etiam in notitiis ministerioq; sermonis est. Sicut tradiderunt nobis qui a principio ipsi uiderunt: & ministri fuerunt sermonis. Vt ex eo q̄ dixit ipsi uiderunt doctrinam & scientiam significari: & ex eo q̄ dixit. Ministri fuerunt sermonis: demonstrari opera cognoscamus. Affecuto a principio. Visum est & mihi affecuto ab initio. Inculcat: ac replicat: quoniam ea quæ scripturus est non rumore cognouerit: sed ab initio ipse fuerit cōsecutus. Vnde & ab apostolo merito collaudatur dicente. Cuius laus in euangelio est per omnes ecclesias. Hoc enim de nullo alio dicitur & nisi de Luca dictum traditur. Visum est & mihi affecuto a principio: omnibus diligenter ex ordine tibi scribere optime Theophile. Putat aliquis q̄ ad Theophilum quēpiam euangelium scripserit. Omnes qui nos auditis loquentes: si tales fueritis ut diligamini a deo: & uos Theophilistis: & ad uos euangelium scribitur. Si quis Theophilus est iste op̄timus & fortissimus est. Hoc quippe significantius græco sermone dicitur *καταστος*. Nemo Theophilus: infirmus est. Et quomodo scriptum est de populo Israel quādo egrediebatur ex ægypto q̄ non fuerit in tribubus eorum isimus: sic ut audacter loquar: dicam: q̄ omnis qui Theophilus est: sit robustus: habens fortitudinem robustam a deo: tanq̄ a sermone eius: ut cognoscere possit eorum uerborum quibus cōditus est ueritatem: intelligens sermonem euangelii in Christo. Cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Erant autem iusti ambo in conspectu dei: ambulantes in omnibus mandatis: & iustificationibus domini sine quærela. Homelia Secunda.

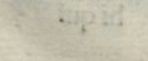


Vi uolunt peccatis suis obtendere aliquam excusationem: æstimant nullum esse absq; peccato: & utinē testimonio quod in Iob scriptum est. Nemo mundus a sordē: nec si unius quidem diei fuerit uita eius super terram. Numerabiles autē menses eis. Cuius sonum tantummodo proferunt: interpretationem penitus ignorantes. Aduersus quos breuiter respōdebimus: qm̄ absq; peccato esse in scripturis: dupliciter intelligitur: ut sit alterū nunq̄ omnino peccasse: alterum peccare desisse. Si igitur autem eum absq; peccato dici qui nunq̄ peccauerit: & nos assentimus nullum esse absq; peccato: quia oēs hoīes aliquantūdo peccauimus: licet postea uirtutem secuti sumus. Si uero sic intelligunt: hoīem non esse absq; peccato ut negent quēpiam post uitā ita se ad uirtutes referre: ut nunq̄ omnino peccet: falsa eorū sententia est. Potest enim fieri ut qui ante peccauit: & peccare desierit: sine peccato esse dicatur. Sic & dominus noster Iesus Christus exhibuit sibi gloriosam ecclesiam: nō habentem maculam. Non quia ecclesiasticus uir nunq̄ habuerit maculam: sed quia nequaquā ultra maculetur. Non habentem rugam. Nō q̄ ruga ueteris hominis in eo aliquādo non fuerit: sed q̄ eam habere desierit. In hunc modum & illud quod sequitur est intelligendum ut sit sancta & immaculata: non q̄ a principio immaculata fuerit. Hoc enim suspicari qd̄m de hoīe nō potest q̄ anima eius maculosa nō fuerit: sed q̄ reputetur pura atq; sincera: quæ maculari ultra desierit. Hæc cicero dicimus: ut doceremus posse hoīem ob id q̄ peccare desinit: uocari absq; peccato: & immaculatum. Vnde & manifestissime de Zacharia & Elisabēth scribitur. Erant iusti ambo in conspectu dei ambulantes. In oībus autē erant iusti ambo ante dominum: incedētes in mandatis & iustificationibus domini: sine quærela. Diligentius laudes Zachariæ & Elisabēth quas sanctus Lucas in sua scribit historia: contemplanmur. Non tñ ut sciamus illos fuisse laudabiles: sed ut sanctum zelum assumentes: etiam ipsi laude digni efficiamur. Potuerat simpliciter scribere: erant iusti ambo ambulantes in oībus mandatis. Nunc autē necessario additur: ut sit ambo in cōspectu dei. Potest quippe fieri ut sit aliquis iustus in conspectu hoīum: sed in conspectu dei non. Verbi gratia. Quādo non habet homo quod de me mali loquatur: & in me uniuersa considerans nihil cui detrahat repperit. Iustus sum in cōspectu hoīum. Finge oēs de me æqualem habere sententiam: & querere quid detrahat mihi: & tamen inuenire nō posse: sed cōsono me ore laudare. Iustus sum in conspectu hoīum plurimorum: uerum hominum non est certum iudicium. Nesciunt enim utrum in abscondito cordis mei aliquādo peccauerim: utrum uiderim mulierem ad cōcupiscendum eam: & adulterium mihi in corde sit natum. Ignorāt hoīes cum me uiderint sū uires meas elemosynam facere: utrum propter mādātum dei fecerim: an hoīum laudē: fauoremq; quæserim. Difficilis res est in cōspectu dei iustum esse: ut nō ob aliā causam quid boni facias nisi ppter ipsum bonū: & deum tñ quæras boni operis retributorem. Tale quid & Apostolus inquitur. Quorū laus nō ex hominibus: sed ex deo est. Beatus

est. Beatus qui in conspectu dei iustus est: atq; laudabilis. Homines enim quis certum iudicium habere uideantur: tamē nō possunt ad liquidum pronuntiare. Euenit quippe interdum ut laudent eum qui nō est laudabilis: & ei detraherent qui minime detractioe dignus est. Solus deus & in laude & in uituperatiōe iustus est iudex. Vnde digne & nunc additur in laude iustorum. Erant iusti ambo in conspectu dei. Tale quid & Salomon in prouerbis cohortatur: dicens. Fili: prouide bona in cōspectu dei & hominū. Sequitur Zachariæ & Elisabēth alia laudatio. Ambulantes in oībus mandatis & iustificationibus domini. Quādo bene & recte de aliquibus iudicamus: in iustificationibus domini gradimur. Quādo hoc aut illud facimus: in mandatis illius ambulamus. Vnde puto & sanctum Lucam uolentem eos prædicare laude perfectæ: dixisse. Erant iusti ambo: ambulantes in oībus mandatis & iustificationibus domini. Dicat mihi quispiam. Si laus ista perfecta est: quid sibi uult hoc quod dicitur sine quærela? Sufficiebat enim dicere: ambulantes in oībus uīs & iustificationibus domini: nisi posset fieri ut ambulet quis in oībus mādātis dei: & tamē sine quærela non ambulet. Et quō potest euenire ut in omnibus mandatis & iustificationibus dei ambulans sub quærela sit? Cui breuiter dicam. Nisi hoc ita esset: nunq̄ in alio loco nosceremus scriptum referri. Iuste id quod iustum est sequere. Nisi enim esset iustum aliter ut iuste id qd̄ iustum est sequeremur: nequaquā nobis præceperetur ut iuste id qd̄ iustum est sequeremur. Quādo enim facimus mādātum dei & in cōscientia nostra uanæ gloriæ sordes respergimus ut placeamus hoībus: aut alia quicquid nō placet deo: boni operis causa præcedit: quis faciamus præceptum dei: tamē illud absq; quærela nō facimus: & iniuste id quod iustum est sequimur. Difficile ergo est ambulare in oībus mādātis & iustificationibus domini sine quærela: sū testimonium & laudem dei in Christo Iesu. Quæ laus reddēda est in die iudicii ab eo cui oēs nos manifestari oportet ante tribunal eius: ut recipiat unusquisq; q̄ p̄ corpus gessit: siue bona: siue mala. Oēs enī stabimus ante tribunal dei ut recipiamus qd̄ meremur in Christo Iesu. Cui est gloria & ip̄enim in sæcula sæculorū. Amen.



De eo quod scriptum est. Apparuit ei Angelus domini stans a dextris altaris incensi. Homelia tertia.

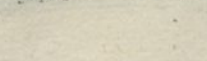


Vae corporalia sunt: & sensu carent: ut uiuantur ab alio ipsa nihil efficiunt: sed tantummodo oculis alterius intentus in ea siue uoluerint illa: siue noluerint uidet quando in ea cōtēplationem direxerit. Quid enim potest homo: aut alia res quæ circumdatur corpore crasso cum in præsentī fuerit facere ne cernantur? Econtrario ea quæ sunt superna: & diuina ea cum in præsentī fuerint non uidentur: nisi ipsa uoluerint: & in uolūtate eorū est uideri uel non uideri. Gratia dei fuit ut appareret Habraam: uel cæteris pphetis: non q̄ oculus tñ cordis Habraam in cauisa fuerit ut cerneret deū: sed q̄ gratia dei ultro se aspiciendam præbuerit uiro iusto. Hoc autē nō solum super deo patre intelligas: sed etiam super domino Salvatore: & super spiritu sancto: & ut ad minora perueniam super Cherubin & Seraphin. Fieri enim pōt ut & nūc nobis loquētibz assistat angelus: & tamē quia nō meremur eum ui-

dere nequeamus. Quāuis enim oculus siue corporis: siue animæ nostræ ad cōtemplandum intēdat: nisi sponte apparuerit angelus: & se uidendum præbuerit: & ille qui uere desiderat nō uidebit. Itaq; ubiq; scriptum fuerit apparuit deus illi: uel illi: ut & nunc apparuit ei angelus domini stans a dextris altaris incensi: ita (ut dixi) intellige. Siue deus: siue angelus Habraam: uel Zachariæ cum uoluerit uel noluerit: aut nō uidebitur: aut uidebitur. Et hoc nō tñ in præsentī sæculo dicimus: sed etiā in futuro cum mi grauerimus emundo: quod nō oībus uel deus: uel angelus appareant: q̄ scilicet & angelos & spiritum sanctum & dominum Saluatorem: & ipsum deum patrem is qui de corpore exierit statim mereat uidere: & ille tñ uidebit qui mundum habuerit cor: & talem se præbuerit ut dignus dei sit aspectu. Et quis in eodem loco sit qui mundo cor deest: & is qui adhuc aliqua sordē respergit: unus locus nec nocere quēpiā poterit: nec inuare: quia qui mundum cor habuerit deū uidebit: quia autē non talis fuerit: id quod alii cernunt nō uidebit. Tale quid mihi intelligendum & de Christo qui quondam in corpore uidebat: q̄ nō quicquid eum uidebat poterat uidere. Videbant quippe tñ corpus illius: sū uero hoc quod Christus erat eum uidere nō poterant. Porro discipuli eum uidebat: & magnitudinem diuinitatis illius cōtemplabatur. Propter qd̄ puto & ad Philippum depræcātem: atq; dicentem ostēde nobis patrem & sufficit nobis: respondisse Saluatorem. Tanto tempore uobiscum sum & nō cognouistis me? Philippe qui uidet me uidet & patrem. Neq; enim Pilatus qui uidebat Iesum intuebatur patrem: nec proditor Iudas: quæ nec ipse Pilatus: nec Iudas Christum sū hoc qd̄ erat Christus uidebat: nec multitudo quæ coarctabat eum. Illi tñ uidebant Iesum quos aspectu suo dignos esse sciebat. Laboremus ergo & nos ut & ipræsentia nobis deus appareat. Sanctus quippe scripturæ sermo promissit q̄ inuenietur ab his qui nō temptant eum: apparet autē his qui nō sunt increduli in eū: & in futuro nō abscondat a nobis: sed uideamus eū facie ad faciē: & habeamus fiduciā bonæ uitæ: fruamurq; cōspectu op̄otētis dei in Christo Iesu: & spiritu sancto: cui est gloria: & ip̄enim in sæcula sæculorū. Amē.



De eo quod scriptum est. Ne timeas Zacharia: usq; ad eum locum ubi ait de Ioāne: præcedet coram ipso in spiritu: & uirtute Eliæ. Homelia quarta.



Acharias cum angelum uidisset expauit. Nona quippe facies humanis obtutibus se præbens turbat mentē animūq; cōsternat. Vnde angelus sciens hāc esse humanam naturam: primum perturbationi medetur dicens: noli timere Zacharia: & trepiditatem refocillat: nouoq; lætificat nuncio inferēs. Exaudita est oratio tua: & uxor tua Elisabēth pariet filium: & nocabis nomen eius Ioānem: & erit tibi gaudium: & exultatio. Quādo iustus quis oritur mundo & stadium huius uitæ ingreditur ministri natiuitatis eius lætant & se effert in sublime. Quādo uero ille nascitur qui malæ uitæ preparatus est: & quasi ob poenas in ergastulū religatus: minister cōsternatur: & cōcidit. Vis exemplum accipere sancti uiu cuius omnis fructus in laude sit? Vide Iacob duor-

decim genuisse mares qui oēs populi dei & partis illius patriarchae & principes extiterunt. In his omnibus Iacob laetabatur pater: sicut & nunc de Ioannis natiuitate cum/ctis gaudium nunciatur: & qui semel ob utilitatem aliorū ad liberorū opera descenderit & se uoluerit huic ministerio mancipare: obsecret deum ut talis ei filius ingrediatur saeculum: super cuius natiuitate laetior sit. Scribitur ergo de Ioāne. Erat magnus in conspectu domini. Magnitudinem animae Ioānis ostendit: quae oculis dei pateat. Et aliquid minus quod propriae in animae uirtute conspicitur. Ego ita intelligo & illud quod in euangelio dicitur. Nolite contēnere unum de minimis istis qui in ecclesia sunt. Minimus ibi ad distinctionem maioris intelligitur. Non mihi praecipitur ut eum qui grandis est contēnam: quia non pōt contēni ille qui grandis est: sed dicat mihi ne contēnas unū ex minimis. Ut autē scias quod minimus & paruus nō fortuitu dicitur: sed cum ea ratione quam posuimus. Scriptum est. Quicumque scandalizauerit unum de minimis istis. Minimus scandalizatur: gradus nō potest scandalum sustinere. Sequitur de Ioāne. Et spiritu sancto replebitur adhuc de utero matris suae. Et natiuitas Ioānis plena miraculo est. Quomodo enim domini nostri ac saluatoris aduentum archangelus nuntiavit: ita & Ioānis ortum archangelus nunciat. Spiritu sancto replebitur adhuc de utero matris suae. Populus iudaeorū faciētem dominum nostrum signa atq; portenta: & curantem infirmitates eorū nequaquā uidebat: Ioānes uero adhuc in utero matris cōstitutus exultat: etenim nō potest: & ad aduentum matris se su de utero gessit erumpere. Ecce enim ait Elisabeth ut facta est saluatio tua in aures meas: exultauit in gaudio in/ fans in utero meo. Adhuc in matris utero erat Ioānes: & iam spiritum sanctum acceperat. Non enim illud principium erat substantiae eius: atq; naturae de qua scriptura loquitur: quod plurimos filios israel cōuertet ad dominū deū ipsorum. Ioānes plurimos cōuertit: dominus autē nō plures sed omnes. Hoc opus illius: ut oēs cōuertat ad deum patrem. Et praecedet coram ipso in spiritu & uirtute Heliae. Non ait in anima Heliae: sed in spiritu & uirtute Heliae. Fuit in Helia uirtus: & spiritus sicut in omnibus prophetis: & sic dispensationem corporis in ipso quoq; dñō saluatore: de quo post paululum ad Mariam dicitur. Spiritus sanctus supueniet in te: & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Spiritus ergo qui fuerat in Ioanne: & uirtus quae in illo erat: in hoc quoq; apparuit. Ille translatus est: hic uero praecursor domini fuit. Et mortuus est ante eum: ut ad inferna descendens illius praedicaret aduentum. Ego puto: quod sacramentum Ioānis usq; hodie expleatur in mundo. Quicumque crediturus est in Christum Iesum: praecurrit ante spiritus: & uirtus Ioānis ad animā illius. Et praeparat domino populum perfectū: & in cordis asperitatibus planas facit uias: & dirigit semitas parare domino plābem perfectam. Non illo tūpe praeparatae sunt uiae: & directae semitae: sed usq; hodie aduentum domini saluatoris spiritus Ioānis uirtusq; praecedit. O magna mysteria domini: & dispensationis eius. Angeli praecurrunt Iesum: Angeli quotidie aut ascendunt: aut descendunt super salutem hominum in Christo Iesu: cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

De eo quod Zacharias obmutuit. Homelia quinta. Zacharias sacerdos cum in templo offerret incensum: silentio condēnatus: & retinet. Immo tūc nutibus loquitur: & mutus usq; ad ortum Ioānis filii pseuerat. Quo haec tendit historia? Silentium Zachariae silentium prophetae est in populo israel. Nequaquam loquitur eis deus: & sermo quia principio erat apud patrem deus: ad nos trāsiit: nobisq; nō tacet Christus: apud illos usq; hodie fileat. Quāobrem & Zacharias propheta tacuit. Manifestissime ex sermonibus ipsius cōprobat: quod & propheta fuerit: & sacerdos. Quid uult autē hoc quod sequitur: annuebat eis: & dānum uocis nutibus cōpensabat? Ego puto talia esse opera absq; sermone: quae ratione nihil nutibus differūt. Vbi uero ratio & sermo praecesserit: & ita opus fuerit subsecutū: nō debent aestimari simplices nutus qui ornantur sermone atq; ratione. Si igitur uideris cōuersationem iudaeorū sine ratione atq; sermone: ita ut non queant eorū quae agunt rationem reddere: intellige quod tūc in Zacharia praecessit in imagine ipsius hucusq; cōpleri. Circuncisio eorū nutibus similis est. Nisi enim circuncisionis ratio reddatur: nutus est circuncisio: & opus mutum: pascha & aliae solēnitates nutus magis sunt q̄ ueritas. Usq; hodie populus israel surdus & mutus est. Neq; poterat fieri ut nō surdus esset & mutus: quia se sermonem abiecerat. Et olim quidem Moyses loquebatur. Ego autē sum: quod licet latinus aliter expresserit tamē proprie transferri pōt absq; sermone siue ratione: & postq; hoc ait: accepit rationem & sermonem quem confessus fuerat se antea habere. Populus autem israel priusq; legem acceperat absq; ratione & sermone quodāmodo mutus erat: deinde accepit sermonem: cuius imago fuit Moyses. Iste igitur nō cōfiteatur modo quod tunc confessus est Moyses: eo quod sit mutus & alogos: sed nutibus: & silentio indicat se nō habere sermonem: & habere rationem. Nōne tibi uidet cōfessio esse stultitiā: quādo nullus eorū pōt legalium praecceptorū: & prophetici uaticinii rationem reddere? Cessauit Christus esse in eis: reliquit eos sermo: cōpletū est illud quod in Esaia scribit. Relinquet filia syon sicut tabernaculum in uinea: & sicut custodia in cucumerario: ut ciuitas quae expugnatur. Quibus relicta salus trāslata est ad nationes: ut illi concitēnt ad zelum. Inuentus ergo dispensationem: & archānum dei quō israel abiectus sit in salute nostra cauere debemus ne forte & illi nostri causa eieci sint: & nos maiori supplicio digni simus: propter quos & alii derelicti sunt: & nos nihil dignū adoptione dei & eius clementia fecerimus: quā adoptauit nos: & in suos filios reputauit in Christo Iesu: cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Cum autem concepisset Elisabeth abscondebatur se: usq; ad eum locum ubi ait. Hic eris magnus. Homelia sexta.



Vando concepit Elisabeth abscondebatur se mensibus quinque: dicens. Quia sic mihi fecit dominus: in diebus quibus respexit atferre obprobrium meū in hoibus. Quāro quā ob causam postq; intellexit se esse praegnantem: publicum declinavit? Ni fallor hoc est etiam quod hi qui

hi qui nuptiis copulati sunt non omne tempus coitus liberum inter se habent: sed est tempus quando recedunt ab opere nuptiarum. Si enim uir senex fuerit & mulier anus: pudoris est maxime seruire eos libidini: seruire coniugio: quae uel curae corporis: & senectae esse: dei uidentur uoluntate sublata. Haec autem quia ad sermonem angeli & dispensationem dei rursum fuerat uiro copulata: erubescere quod anus: & praene decrepita ad opus iuuenum reuertisset. Unde & abscondebatur se mensibus quinque. Non usq; ad nonum mensem donec partus ingrueret: sed usq; quo conciperet Maria. Quando enim illa concepit: & uenit ad eam: & facta est saluatio in aures eius: exultauit in gaudio in/ fans in utero Elisabeth: & prophetauit spiritu sancto plena: & locuta est quae euangelicus sermo describit. Et distamta sunt per omnem montanā uerba haec. Quando enim in populo rumoregressus est habere eam in utero: prophetauit: & aliquid maius esse hominem qui gestabatur a uirgine: tunc non absconditur: sed tota libertate se prodat: & exultat se habere praecursores in utero saluatoris. deinde scriptura cōmemorat quod mense sexto cōceptus Elisabeth missus sit angelus Gabriel a deo in ciuitate galileae cuius nomen nazareth: ad uirginem desponsatā uiro cui nomen Ioseph de domo David: & nomen uirginis Maria. Rursum in mea mēte uoluens quāro quāre deus cum semel saluatorem iudicaret nasci ex uirgine non eligit puellam absq; sponso: sed eam potissimum quae iam fuerat desponsata. Et nisi fallor haec causa est. Debit de ea uirgine nasci quae non solum sponsum haberet: sed (ut Matthaeus scribit) iam uiro tradita fuerat: licet eam uir necdū nosset: ne turpitudinem uirginis habitus ipse monstraret: si uirgo uideretur utero tumentem. Unde eleganter in cuiusdā martyris epistola scriptum reperi Ignatium dico episcopum antiochia post Petrum secūdum: qui in persecutione romana pugnauit ad bestias. Principem saeculi huius latuit uirginitas Mariae: latuit propter Ioseph: latuit propter nuptias: latuit quia habere uirum putabatur. Si enim non habuisset sponsum: & putabatur uirum: nequaquam potuisset principi mundi huius abscondi. Statim enim cogitatio diaboli tacita subrepisset. Quomodo ista quae non concubuit cum uiro praegrans est? Debet iste conceptus esse diuinus: debet aliquid humana natura esse sublimius: Ecōtrario disposuerat saluator dispensationem suam & assumptionem corporis ignorare diabolus. Unde & in generatione sua celauit eam: & discipulis: postea praecipiebat ne manifestum eum facerent. Et cum ab ipso diabolo temptaretur nusq; confessus est dei se esse filium: sed tantūmodo respondebat. Non oportet ut adorē te: nec ut lapides istos panes faciam: nec ut me de alto praecipitem. Et cū ista diceret: tacuit semper se esse filiū dei. Quare & in alia scriptura: & reperies uolūtatis Christi fuisse: ut aduentum filii dei diabolus ignoraret. Apostolus enim passionem eius asserens necesse contrarias fortitudines ait: sapientia loquimur inter perfectos. Sapientiam autem non saeculi huius neq; principū saeculi huius quod destruxit: sed loquimur dei sapientia in mysterio abscondita: quā nullus principū huius saeculi cognouit. Si nō cognouissent: nūq; dñm gloriā crucifixissent. Absconditū igitur fuit a principibus saeculi: mysterium saluatoris. Quod autem ecōtrario obici potest: soluendum mihi uidetur anteq; ab alio proponat: hi qui

qua ratione quā principes huius saeculi latuit demonem non latuit cum praesertim qui in euangelio loquebatur: uenisti ante tempus torquere nos: scimus te quod sis filius dei. Sed considera: quia minor in malitia nouerit saluatorem. Qui uero maior est in scelere & uersipellis: & nequa: ex eo ipso quod in malo maior est: pedit nosse filiū dei. Nos quoq; si minus habuerimus mali: facilius possumus ad uirtutē procedere. Si uero magis in nobis fuerit mali in/ genti labore sudandum est: ut maiori malitia liberemur. Haec de eo quod sponsum habuerit Maria. Quia uero angelus nouo sermone Mariam salutauit: quem in omni scriptura inuenire non potui: & de hoc pauca dicenda sunt. Id enim quod ait: aue gratia plena: quod graece dicitur ΚΑΙ ΧΑΡΙΤΟΣ ΕΝΗ: cēcharitomene: ubi in scripturis alibi legerim non recordor: sed neq; ad uirum istiusmodi sermo est. Salue gratia plena. Soli Mariae haec saluatio serua batur. Si enim scisset Maria & ad alium quēpiam similem factum esse sermonem: habebat quippe legis scientiam & erat sancta & prophetarum uaticinia quod uero diuina meditatione cognouerat: nunq; quasi peregrina eam saluatio ter ruiisset: propter quod loquitur ei angelus. Ne timeas Maria: inuenisti enim gratia coram domino. Ecce concipies in utero: & paries filium: & uocabis nomen eius Iesum. Is erit magnus: & filius altissimi uocabitur. Dicitur & de Ioanne erit magnus. Et hoc ipsum: Gabriel angelus cōtestatur. Sed quando uenit Iesus uere magnus: uere sublimis: ille qui prius magnus fuerat minor effectus est. Ille enim (inquit) fuit lucerna ardens & lucēs: & uos uoluistis ad horam exultare in lumine eius. Magnitudo saluatoris nostri non tunc apparuit quando natus est: sed nunc postq; oppressa ab aduersariis uidebatur emicuit. Vide magnitudinem domini. In omnem terram exiit sonus doctrinae eius: & in fines orbis terrarum uerbis illius. Dominus noster Iesus quia uirtus est dei in omnem diffusus est orbem & impraesentiarum nobiscū est: iuxta illud quod in Apostolo legitur. Congregatis uobis & spiritu meo: cum uirtute domini nostri Iesu Christi: uirtus domini saluatoris & cum his est qui ab orbe nostro in britannia diuiduntur: & cum his qui in maritima: & cum uniuersis qui sub sole in nomine eius crediderunt. Vide ergo magnitudinem saluatoris quomodo in toto orbe diffusa sit: & certe nec dum eius ueram magnitudinem exposui. Ascende in coelos: & uide eum quomodo coelestia repleuerit. Apparuit siquidem angelis. Descende cogitatione in abyssos: & uidebis eum etiā illuc descendisse. Qui enim descendit ipse est & qui ascendit ut impleret omnia: ut in nomine Iesu omne genu flectatur: coelestium terrestrium & inferorū. Considera uirtutem domini quod impleuerit mūdum: id est coelestia: terrestria: & infernalit: quomodo & coelū ipsum penetrauerit: & in superna ascenderit. Legimus enim: quod pertransierit coelos filius dei. Si haec uideris: pariter intueris non transitorie dictum: magnus erit: sed uerbū operis & absens: tribuitq; consortium fortitudinis suae huic coetui nostro atq; conuentui: quod ut & singuli mereamur accipere deprecemur dominum deum: Cui est gloria & imperium in saecula saecula. Amen.

De eo quod scriptum est. Exurgens autē Maria cum festinatione uenit in montana: usq; ad eū locum ubi ait: Eris



confutatio eorum quæ dicta sunt.

Meliores ad deteriores ueniunt: ut eis ex aduentu suo aliquid tribuant emolumenti. Sic & saluator uenit ad Ioannem: ut sanctificaret baptisma illius. Et Maria statim ut audiuit angelum nunciantem quod conceperit saluatorem: & cognata illius, Elisabeth habet in utero: cōsurgens cū festinatione uenit in montana: & ingressa ē domū Elisabeth. Iesus uero qui in utero illius erat: festinabat adhuc in uentre matris Ioannem positum sanctificare. Denique antequam ueniret Maria: & salutaret Elisabeth non exultauit infans in utero: sed statim ut maria loquuta est uerbum: quod filius dei in uentre matris suggererat: exultauit infans in gaudio: & tunc primum præcursores suum prophetam fecit Iesus. Oportebat quoque mariam cum dei prole dignissimam postaliquod loquium dei ad montana conscendere: & in sublimioribus commorari. Unde & scriptum est. Cōsurgens maria in diebus illis: uenit in montana. Debuerat etiam cum esset sollicita: non pigra: properare sollicitudine: & spiritu sancto plena ad sublimiora perducere: & uirtute dei: ptegi a qua fuerat obubrata. Venit ergo in ciuitate iudæ: & in domū Zacharie: & salutauit Elisabeth. Factum est cum audisset salutationem Mariæ Elisabeth: exultauit infans in utero eius: & repleta est spiritu sancto. Non est itaque dubium quoniam quæ tunc repleta est spiritu sancto: propter filium sit repleta. Neque enim mater primum spiritum sanctum meruit: sed eū Ioannes adhuc clausus in utero sanctū spiritū recepisset: tunc & illa post sanctificationem filii repleta est spiritu sancto. Poteris hoc credere si simile quid etiam de saluatore cognoueris. Inuenitur beata Maria sicuti aliquātis exemplaribus reperimus prophetare. Non enim ignoramus quod per alios codices & hæc uerba Elisabeth uaticinetur. Spiritu itaque sancto tunc repleta est Maria: quando coepit in utero habere saluatorem. Statim enim ut spiritum sanctum accepit dominici corporis conditorem: & filius dei esse coepit in utero: etiam ipsa completa ē spiritu sancto. Exultauit ergo infans in utero Elisabeth: & repleta est spiritu sancto: & clamauit uoce magna: & dixit. Benedicta tu inter mulieres. Debemus in hoc loco ne simplices qui quæ dicuntur: ea quæ solent opponere hæretici cōfutare. In tantam quippe nescio quis prorupit infamiam: ut assereret negatam fuisse Mariam a saluatore: eo quod post natiuitatem illius iuncta fuerit Ioseph. Et loquutus est: quæ quali mente dixerit: ipse nouerit qui locutus est. Si quoniam igitur hæretici uobis tale quid obiecerint respondete eis: & dicite. Certe spiritu sancto plena Elisabeth ait. Benedicta tu inter mulieres. Si sancto spiritu benedicta canit Maria: quomodo eam saluator negauit? Porro quod asserunt eam nupuisse post partum: unde approbent non habent. Hi enim filii qui Ioseph dicebantur non erant orti de Maria: neque est ulla scriptura quæ ista cōmemoret. Benedicta tu inter mulieres: & benedictus fructus uentris tui. Et unde mihi hoc ut ueniat mater domini mei ad me? Quod ait unde mihi hoc non ignorans dicit: & maxime spiritu sancto plena: quasi nesciat quod iuxta dei uoluntatem mater domini ueniat ad eam. Sed isto sensu loquitur. Quid boni feci: quæ opera mea tanta sunt: ut mater domini ad me ueniat: per quam iustitiam: ex quibus bonis: de qua fidelitate mentis hoc merui: ut mater domini mei ueniat ad me? Ecce enim

Homelia. VII.

ut facta est saluatio tua in aures meas: exultauit in exultatione infans in utero meo. Sancta erat anima beati Ioannis: & adhuc in matris utero clausa: uenturaque in mundum quasi per experientiam sensum sciebat quæ israel ignorabat. Unde exiliuit: & non simpliciter exiliuit: sed in gaudio. Senserat enim uenisse dominum suum: ut sanctificaret seruū suum: antequam de matris utero procederet. Utinam mihi eueniat: ut ab infidelibus stultus dicar: quod talibus credidi. Ipse opus ostendit & ueritas non meæ stultitiæ: sed sapientiæ credidisse: & quia hoc quod stultum apud illos putatur: mihi salutis occasio sit. Nisi enim fuisset celestis & beata natiuitas saluatoris: nisi habuisset diuini aliquid: & humanitatem hominum supergrediens: nunquid totum orbem illius doctrina penetrasset. Si tantum modo fuisset in Mariæ utero & non dei filius: quomodo poterat fieri ut & illo tempore & nunc non solum corporum sed etiam animarum morbi multiplices curarentur? Quis nostrum non insipiens fuit: qui nunc propter misericordiam dei habemus intelligentiam & finem deum? Quis nostrum non incredulus iustitiæ: qui nunc propter Christum iustitiam habemus: sequimurque iustitiam? Quis nostrum non errabundus & uagus: qui nunc propter aduentum saluatoris non fluctuamus: atque turbamur: sed sumus in uia: in illo uidelicet qui ait ego sum uia? Possumus & reliqua congregantes uidere quoniam omnia quæ scripta sunt de eo diuina admiratione digna referuntur: quod & natiuitas illius & nutrimenta & uirtus & passio & resurrectio non solum illo tempore: sed etiam nunc operentur in nobis. Quis uos o cathecumini in ecclesia cōgregauit: quis stimulus impulit ut relictis domibus in hunc coetum coeatis? Neque enim nos domus uestras sigillatim circuiimus: sed omnipotens pater uirtute inuicibili subiicit cordibus uestris quos scit esse dignos hunc ardorem: ut quasi inuicti & retractantes ueniat ad fidem: maxime in exordio religionis: cum ueluti trepidi & pauentes salutis fidem cum timore suscipitis. Obsecro uos o cathecumini nolite retractare: nemo uestrum formidet: & parueat: sed sequimini præeuntem Iesum. Ille uos trahit ad salutem: congregat in ecclesiam: nunc quidem super terram: si autem dignos fructus feceritis in ecclesia primitiuorum qui scripti sunt in celestibus. Beata quæ credidit: & beatus qui credidit: quia erit perfectio his quæ dicta sunt ei a domino. Super quibus: & beata Maria magnificat dominum Iesum. Magnificat autem anima dominum: spiritus deum. Quæ quam habeant interpretationem: si concesserit dominus ut rursus in ecclesiam congregemur: ut festiui ueniat ad domum dei & diuinæ lectioni præbeatis aures quæremus: uentilabimus: differemus in Christo Iesu: cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.



Ante Ioannem prophetat Elisabeth: ante ortum domini saluatoris prophetat Maria. Et quomodo per partum coepit a muliere: & deinceps ad uirum usque peruenit: sic & principium salutis a mulieribus habuit exordium: ut ceteræ quoque mulieres: sexus fragilitate deposita imitarentur uita: cōuersationemque sanctarum earum quæ uel maxime nunc in euangelio describuntur. Videamus ergo uaticinium uirginale. Magnificat

IN LVCAM

HOMELIA. IX.

LXXIII

Magnificat (ait) anima mea dominum: & exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Duæ res: anima scilicet & spiritus: duplici laude funguntur. Anima dominum prædicat: spiritus deum. Non quod alia laus domini: alia dei sit: sed quia qui deus est: idem & dominus est: & qui dominus est: idem & deus sit. Quamuis quomodo magnificet dominum. Si enim dominus: nec augmentum: nec decrementum recipere potest: & quod est: qua ratione nunc Maria loquitur: magnificat anima mea dominum? Si considerare dominum saluatorem imaginem esse inuisibilis dei: & uideam animam meam factam ad imaginem cōditoris: ut imago esset imaginis: neque enim anima mea speciali ter imago est dei: sed ad similitudinem imaginis prioris effecta est: tunc uidebo quoniam in exemplum eorum qui solent imagines pingere: & uno (uerbi causa) uultu regis accepto ad principalem similitudinem exprimendam artis induriam cōmodare unusquisque nostrum ad imaginem Christi formans animam suam: aut maiorem ei: aut minorem ponit imaginem: uel obsoletam: uel sordidam: aut claram atque lucentem: & splendentem ad effigiem imaginis principalis. Quando igitur grandem fecero imaginem imaginis: id est animam meam: & magnificauero eam opere: cōgitatione: sermone: tunc imago dei gradis efficitur. & ipse deus cuius imago est in nostra anima magnificatur. Et quomodo crederet deus in nostra imagine: sic si peccatores fuimus minuitur: atque decreuit. Sed nos pro imagine saluatoris: alias nobis imagines induimus. Pro imagine uerbi: sapientiæ: iustitiæ: ceterarumque uirtutum diaboli formam assumimus ut dicatur de nobis. Serpentes: generatio uiperarum. Sed & leonis personam induimus: & draconis & uulpium: quoniam ueneni: crudeles: calidi sumus: nec non & hirci: uel porci quoniam ad libidinem promptiores. Memini quondam deuteronomium differentem in eo loco ubi scriptum est ne faciatis omnem similitudinem omnis animalis: dixisse me quoniam spiritalis est in aliis facere imaginem masculi: in aliis foeminae. Illum similitudinem habere uoluerunt illam reptiliū atque serpentium: & alium facere similitudinem dei. Hæc quomodo intelligantur: sciet qui illa legerit. Anima itaque Mariæ primum magnificat deum: & postea exultat in deo. Nisi enim antea crederemus: exultare non possemus. Quia respexit (inquit) in humilitatem ancillæ suæ. In quâ humilitatem Mariæ respexit dominus? Quid habebat mater saluatoris humile atque deiectum: quæ dei filium gestabat in utero? Quod ergo dicit respexit in humilitatem ancillæ suæ: tale est quasi dixerit. Respexit in iustitiam ancillæ suæ: respexit in temperantiam: respexit in fortitudinem: atque sapientiam. Dignum quippe est ut uirtutes respiciat. Respondet aliquis & dicat. Intellego quomodo deus iustitiam ancillæ suæ: sapientiæque respiciat: quomodo autem intendat humilitatem: non satis liquet. Consideret qui querit talia: quoniam proprie in scripturis una de uirtutibus humilitas prædicatur. Ait quippe saluator. Discite a me quia mansuetus sum: & humilis corde: & inuenietis requiem animabus uestris. Quod si uis nomen huius audire uirtutis: quomodo etiā a philo sophis appelletur: ausculta eandem esse humilitatē quā respiciat deus: quæ ab illis *φρονεσις*. Siue *μετριοτης* dicitur. Sed & nos quodam eam possumus appellare circuitu cum aliquis non est inflatus: sed ipse se deiecit. Qui enim inflatur: cadit secundum Apostolum in iudicium diaboli.

Siquidem & ille ab inflatione coepit: atque superbia. Ut non (inquit) inflatus: in iudicium incidat diaboli. Respexit super humilitatem ancillæ suæ: humilem me (inquit) & mansuetudinis sectantem: deiectionisque uirtutem respexit deus. Ecce enim amodo beatam me dicit omnes generationes. Si simpliciter intelligam omnes generationes: super ceteris illud interpretor. Si autem altius aliquid fuero scrutatus: animaduertam quanti profectus sit dicere. Quia fecit mihi magna qui est potens: quoniam omnis qui se humiliat exaltabitur. Respexit autem deus in humilitatem beatæ Mariæ: propterea fecit illi magna qui potens est: & sanctū nomen eius. Et misericordia eius in generationes generationum. Misericordia dei non in unam generationem: nec in duas: neque in tres: sed nec in quinque: uerum in sempiternum extenditur in generationes generationum: timentibus potentiam eius. Fecit uirtutem in brachio suo. Licet infirmus ad deum accesseris si timueris eum: audire poteris repromissionem quam tibi ob timorem suum dominus pollicetur. Quæ est ista repromissio? Timentibus (inquit) se fecit uirtutem. Virtus siue imperium: potestas est regia. Et enim *κρατος*. quod nos imperium possumus appellare: ab eo dicitur quod imperet: siue sub se uniuerſa contineat. Si ergo timueris deum: dat tibi fortitudinem siue imperium: dat regnū: ut factus sub regere regum possideas regnum cœlorum in Christo Iesu: cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Manebat cum ea mensibus tribus: usque ad eum locum ubi ait. Et loquebatur benedicens dominum.

Homelia. IX.



Eam eorum quæ dicta sunt quæ illorum quæ facta referuntur: debet ratio esse scilicet spiritus digna: & Christi fide: ad quā credentes uocamur. Unde & nunc causa quærenda est quare Maria post conceptum uenit ad Elisabeth: & manserit cum ea mensibus tribus: aut quid causæ fuerit ut Lucas qui euangelii scribat historiam: etiam hoc scriberet quod manserit cum ea mensibus tribus: & postea regressa sit in domum suam. Utique debet aliqua esse ratio. Quam (si deus aperuerit cornu nostrum) sequens sermo monstrabit. Si enim eo quod tantum uenit Maria ad Elisabeth & salutauit eam exultauit infans in gaudio: & spiritu sancto plena Elisabeth prophetauit ea quæ in euangelio scripta sunt: & in una hora tantos profectus habuit: nostræ coniecturæ relinquitur: quid in tribus mensibus Ioannes profecerit: assistente Maria Elisabeth. Valde quippe indignū est in puncto horæ: atque momento exultare infantem: & quodammodo gaudio lasciuisse: repletamque esse spiritu sancto Elisabeth: per tres uero menses: nec Ioannem nec Elisabeth ex uicinia matris domini: & ipsius saluatoris præsentia profecisse. Exercebatur ergo: & quodammodo in athletico sancta mater: per tres menses urgebatur Ioannes: & præparabatur in matris utero: ut mirabiliter natus: mirabilis nutrieretur. Quod enim extra consuetudinem nutritus est: non refertur scriptum: quomodo matris fuerit lactus uberibus: quomodo in sinu gerulæ cōstitutus: sed statim sequitur. Et erat in desertis: usque ad diem ostensionis suæ ad israel. Deinde legimus. Elisabeth autem cōpletū est tempus ut pareret: & peperit filiū. Multi putant supflue dici: Elisabeth autem cōpletū est tempus ut pareret: & peperit filiū. Quæ enim mulier potest

parere nisi tempus parienti ante cōpleuerit? Sed qui scripturas diligētissime contemplatur: & audit populum loquentem: attendat lectioni: obseruās tam in ueteri q̄ in nouo testamento sicubi scriptū in ortu peccatoris iueniat: cōpletum est tempus ut pareret: nunq̄ omnino reperit. Sed ubiq̄ iustus nascitur ibi cōplentur dies: illic in mundum completur aduentus sui. Ortus iusti: plenitudinem habet. Peccatoris natiuitas: ut ita dicamus uacuitatē atq̄ inanitatem. Hęc de eo qđ scriptum est: completum est tempus ut pareret. Congratulabantur matri eius uicini & cognati: & uolebat in honorē patris: puero nomen ponere ut uocaret Zacharias. Porro Elizabeth: sancto spiritu suggerente aiebat. Ioannes est nomen eius. Deinde cū illi causas iustas quærerent cur Ioannes potissimum uocaretur: cum in genere ipsius nullus haberet hoc nomen: interrogant patrem qui non ualens respondere: manu & litteris est locutus. Scripsit enim in pugillari: Ioannes est nomen eius. Statimq̄ ut stilus impressus est cęrę: lingua quę prius fuerat uincta: laxata est. Recepit eloquium: nō humanum: quoniam ligata fuit lingua eius. Humana tamen non fuit. Vinxerat enim eam incredulitas. Statim ut soluta est: humana esse desinit: & loquebatur benedicens deum: & prophetauit ea quę scripta sunt in euangelio de quibus prębete dño Iesu Christo cum tēpus fuerit disseremus: cui est gloria & imperium in sæcula sæculorū. Amen.

De eo quod scriptum est. Plenus spiritu sancto pphetauit: usq̄ ad eum locum ubi ait. Antecedentem corā domino patre uias eius. Homelia decima.

Lenus spiritu scđo Zacharias: duas pphetias generaliter nunciat. Primā de Christo: alterā de Ioanne. Quod manifeste de uerbis ipsi approbatur: in quibus quasi de pręsentia & qui uerfaretur in mundo loquitur saluatoris: ac deinde de Ioanne. Repletus enim spiritu sancto prophetauit dicēs. Benedictus dominus deus israel: quia uisitauit & fecit redemptionem plebis suę. Visitante enī deo & uolente redimere populum suum: mansit Maria cum Elizabeth: postq̄ ei locutus est angelus mensibus tribus ut per ineffabilem quandam uirtutem: non solū Ioānem sicut dudū diximus: sed etiam Zachariam ut nunc euāgelicus sermo declarat: pręsens saluator istrueret. Paulatin quippe & hic per tres menses facti spiritus augmētā capiebat: & cum nescit erudiebatur: & de Christo pphetauit dicēs. Qui dedit redemptionem populo suo: & suscitauit cornu salutis nobis in domo Dauid: in qua s̄m carum natus est Christus. Et uere quia fuit cornu salutis in domo Dauid: prophetia ista concinitur. Vineā enim facta est in cornu. In quo cornu? In Christo Iesu: illo in quo nunc scribitur. Suscitauit cornu salutis nobis: in domo Dauid pueniuit: sicut locutus est per os sanctorum suorum prophetarum. Salutem ex inimicis nostris. Non putemus nunc de corporalibus inimicis dici: sed de spiritalibus. Venit enim dñs Iesus: fortis in p̄lio: destruere oēs inimicos nostros: ut nos de insidiis eorum liberaret: de manu inimicorum nostrorū: & de manu eorum qui nos oderunt. Facere misericordiam cum patribus nostris. Ego puto: qđ in aduentu dñi saluatoris & Abraam: & Isaac: & Iacob frui sint misericordia dei. Neq̄ enim credibile est ut qui prius uiderunt diem illius: & letati sunt: postea in aduen-

tu ipsius & natiuitate de uirgine nihil utilitatis acceperint. Et quid de patriarchis loquor? Ad altiora scripturarum auctoritatem sequens audacter ascendam: quoniam pręsentia domini Iesu & dispensatio illius non solum terre: na: sed etiam cœlestia iuuerit. Vnde & Apostolus ait. Pacem faciens per sanguinem crucis suę: siue super terram: siue in cœlis. Si autem in cœlis & in terra pręsentia domini profuit: cur paucas dicere qđ aduentus illius etiā maioribus pfuerit: ut impleatur hoc quod dicitur: facere misericordiam cum patribus nostris & recordari testamenti sancti sui: iuramētū quod iurauit ad Habraam patrem nostrum: ut daret nobis absq̄ timore de manu inimicorum liberari? Crebro de hostium manu aliqui liberantur: sed non absq̄ timore. Cum enim metus & discrimen ante pręcesserint: & ita de inimicorum manu quis fuerit erutus: liberatur quidem: sed non sine timore. Porro aduentus domini Iesu: de manu inimicorum absq̄ timore nos eruit. Nō enim sensimus inimicos nostros: nec eos uidimus repugnantes: sed nescimus q̄no repente de faucibus eorum & insidiis erepti sumus: in p̄cto atq̄ momento: & transiit nos in hereditatem patris iustorum: & liberati sumus de manu inimicorum sine metu: ut seruamus deo in sanctitate & iustitia: coram eo omnibus diebus nostris. Et tu puer propheta altissimi uocaberis. Apud me: metipsum quærens rationem quare non quasi de Ioanne: sed ad Ioannem ipsum dicens: & tu puer propheta altissimi uocaberis: & reliqua: superfluum enim fuit ad non audiētem loqui: & ad paruulum atq̄ lactentem apostropham facere: hanc puto posse me reperire: qđ quō mirabiliter Ioannes natus est: & angelo prędicante uenit in mundum: & tribus mensibus Maria iuxta Elizabeth cōmorante susus est in terram: sic etiam cuncta quę super eo scripta sunt mirabiliter facta referuntur. Quod si dubitas statim de utero matris effusum posse uerba patris audire & scire: quid sit hoc quod ad se dicitur & tu puer propheta altissimi uocaberis: considera multo fuisse mirabilius qđ pręcessit. Ecce ut facta est uox salutationis tuę in aures meas: exultauit infans in gaudio in utero meo. Si enim adhuc in uentre matris conclusus audire Iesum: & audiens exiit atq̄ letatus est: quare non credas eum iam genitum: prophetiam patris audire & intelligere potuisse: dicentem ad se & tu puer propheta excelsi uocaberis: antecedens enī coram domino parare uias eius? Ideo reor Zachariam festinasse ut loqueretur ad paruulum: quia sciebat eū post paululum i heremo moraturum: nec se eius posse pręsentiam habere. Puer enim erat in de'ertis usq̄ ad diem ostensionis suę ad israel. Et Moyses in desertis moratus est: sed post & expletis iam ætatis suę annis: fugit ex ægypto: & per alios annos pecora custodiuit. Ioannes uero statim ut natus est transiit ad desertum: & qui maior fuit inter natos mulierum: maiori nutrimento dignus apparuit. De quo propheta loquitur. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Recte angelus dñi qđ missus fuerat coram dño: & pphetantem p̄sem statim ut natus est audire potuit: & intelligere. Quāobrem nos qui tantis mirabilibus credamus: credamus panter resurrectioni: credamus & repromissionibus quę uenturę sunt: regnoq̄ cœlorū qđ nobis quotidie spūs scđus pollicet. Quę oīa ut scripta sunt mirabiliter plus qđ sentire possumus: accipiamus in Christo Iesu cui est

cui est gloria & imperium in sæcula sæculorū. Amen.

De eo qđ scriptum est. Puer autem crescebat: & confortabatur spiritu: usq̄ ad eum locū ubi ait. Hęc est descriptio prima quę facta est sub p̄fide Syrię cyrino. Homelia XI.

Ipharie in scripturis scđis crescere quid dicit: unū corporaliter ubi uoluntas humana nihil p̄dest: alterū spiritaliter: ubi causa crescēdi in studio cōsistit humano. De hoc ergo qđ scđm posuimus (idest spiritali) nūc euāgelista narrat. Puer autē crescebat: & cōfortabatur spū. Quod dicit: tale est. Crescebat spūs: nec in eadē permanebat mēsurā qua cooperat: sed semper crescebat in eo spiritus & p̄ singulas horas atq̄ momēta spiritu succrescēte anima quoq̄ sua incremēta capiebat. Et non solum anima: sed etiam fesus & mēs augmēta spūs sequebātur. Illud qđ p̄cepit de'us: crescite & multiplicamini. Qui simpliciter & iuxta litterā accipiunt: quomodo exponere potuerit nescio. Est enim multiplicamini referatur ad numerū: ut dum plures fiunt q̄ prius fuerant multiplicatio habeat locum. Hoc uero qđ sequitur crescite: nō est in nostra potestate. Quis enim hominum nō uelit ad staturā suam adicere ut longior fiat? Si ergo p̄pterea quid pręcipitur ut fiat stultum est qđ p̄pterea pręcipere: quod is cui pręcipias facere non possit: & pręcipitur nobis ut crescāmus: utiq̄ id pręcipitur quod facere nō possumus. Vis scire q̄no intelligitur crescite? Auscultā quid Isaac fecerit: de quo dicit Isaac p̄ficiēbat: & maior fiebat donec factus est magnus: uel uehementer nimis. Semper enim uoluntas illius ad meliora se tendens: habebat profectus suos: & mens diuinius aliquid contemplabatur: & exercebat se memoria ut plura in thesauro suo cōderet: ut firmius retineret. Atq̄ in hunc modum euenit ut qui oēs uirtutes suas in aīę agro excoluerit impleat mātrem: datum pręcipiens crescite. Quāobrem & Ioannes adhuc paruulus crescebat: & multiplicabatur. Difficillimū autē est paruulum spiritu crescere: & inter mortales perratum. Puer autē crescebat: & confortabatur spiritu. Aliud est crescebat: aliud confortabatur. Infirma est humana natura: & ut fieri possit fortior diuino auxilio indiget. Legimus: caro infirma. Quo igitur auxilio confirmanda est? Vtiq̄ spiritu. Sanctus enim spiritus p̄mptus: caro autē infirma. Qui uult fortior fieri: non debet nisi in spiritu confortari. Multi confortantur carne: corpore roborantur. Athleta autē dei: spiritu roborandus est. Et cum sic fuerit confortatus: sapiētiā carnis elidet: & spiritalis effectus subdet corpus animi imperio. Non putamus ergo simplicem de Ioanne historiam esse conscriptā: & quę nihil ad nos pertineat: in eo qđ dicitur crescebat & confortabatur spiritu: sed ad imitationem n̄ram: ut multiplicati spiritaliter iuxta eum quem diximus sensum: incremēta capiamus. Et erat in desertis: usq̄ ad diem ostensionis suę ad israel. Dixi nuper qđ & conceptus Ioannes stupendum quid habuerit qđ exultauit infans in utero: & suum necdum genitus dominum recognouit: & natiuitas non impar miraculum: qđ ad eum uel ut audientem Zacharię prophetantis sermo conuertitur: dicens. Et tu puer: propheta altissimi uocaberis. Digne igitur qui sic conceptus fuerat: & natus: non expectauit: ut a patre nutritur usq̄ ad diem ostensionis suę ad israel: sed recessit: fugiens tumultum urbium populi frequentiam: uicinia ciuitatum: & abiit in desertum

ubi p̄rior aer erat & cœlum apertius: & familiarior deus: ut quia necdū sacm̄ baptismi: nec prędicationis ipsi aduenierat uacaret orationibus: & cum angelis conuersaretur: appellaret dñm: & illum audiret ridentem atq̄ dicentem ecce adsum. Sicut enim Moyses loquebatur & deus mōdebat eis: sic puto qđ Ioannes locutus fuerit in deserto: & dominus rident ei. Hoc arbitror: certa de scripturis ratione cōmotus. Si enim maior in natis mulierum Ioanne baptista fuit nemo. Moysi autē rēdit deus consequenter rēdit & Ioanni qui maior Moysē fuit: qui est nutritus i heremo: cuius natiuitatem idem archangelus qui & dñi nunciavit cuius pater qui eum nasci nō credebat obmutuit. Erat igitur in deserto Ioānes: & nutriebatur nouo & extra humanam naturam modo: id ipsum Matthæo mōmorante. Cibus autē eius erant locustę: & mel siluestre. Quia enim minister fuit primi saluatoris aduentus: & tantū odo de dispensatione carnis dñicę loquebatur: ac prophetia illius: eum qui natus fuerat ex uirgine pręcinebat: non habuit domesticum mel: & humana diligentia percolatum: sed siluestre mel: & uolucres non grande non in sublimē se eleuans uerum uolucres paruū / & uix a terra consurgens: & saliens potius q̄ uolans. Quid plura? Manifestissime dicitur qđ locustę fuerint cibus eius: paruulum aīal & mundum. Considerate ergo fratres charissimi: qđ qui noue natus fuerat noue nutritus est. Post quę: scriptura subiicit. Factum est autē i diebus illis Exiuit edictum a Casare Augusto: ut describeretur oīs orbis. Hęc fuit descriptio prima: pręfide syrię cyrino. Dicit aliquis. O euāgelica narratio: qđ prima descriptio uniuersi orbis sub Casare Augusto fuerit: & inter oēs etiam Ioseph cum Maria desponsata sibi atq̄ pręgnante nomen retulerit in censum: ac priusq̄ descriptio compleretur ortus fuerit Iesus: diligentius intuenti sacm̄ quoddam uidetur significare: qđ in totius orbis professione describi oportuerit & Christum: ut cum omnibus scriptis sanctificaret oēs: & cum orbe relatus in censum: cōmunionē sui pręberet orbi ut post hęc descriptionem / describeret quoq̄ ex orbe secum in librum uiuentium: ut quicūq̄ credidissent in eo: postea cum sanctis illius scriberentur in cœlis: cui est gloria & imperium in sæcula sæculorū Amen.

De eo quod scriptum est angelum uenisse de cœlo: & ortum domini nunciasse pastoribus. Homelia XII.

Natus est dñs meus Iesus: & angelus descendit de cœlo annuncians natiuitatem eius. Videamus itaq̄ quem quęserit: ut eius nunciaret aduentū. Non uenit hierosolymam: nō quær fuit scribas: & pharisæos: non synagogam ingressus est iudæorum: sed pastores repperit super greges suos uigilias excubantes eisq̄ loquitur: natus est hodie saluator qui est Christus dominus. Putasne nihil aliud diuinius scripturarum sermo significat: sed tantum hoc qđ ad pastores uenerit angelus: & eis locutus sit? Audite pastores ecclesiarum: pastores dei qđ semper angelus eius descendat e cœlo / & annunciet uobis: qđ natus est uobis hodie saluator: qđ ē x̄ps dñs. Et enim pastores ecclesiarū: nisi ille pastor uenerit p̄ se bene gregem seruare non poterunt: infirma est eorū custodia nisi Christus cū eis pauerit atq̄ seruauerit. Dudum in

apostolo lectum est: dei cooperatores sumus. Pastor bonus: qui imitatur pastorem bonum: cooperator est dei & christi. Et propterea pastor bonus est: qui habet secum pastorem optimum compascentem sibi. Posuit enim deus in ecclesia: apostolos: prophetas: euangelistas: pastores: doctores: omnia in protectione sanctorum. Et hæc quidem sunt dicta simplicius. Caterum si ad sacrationem oportet ascendere intelligentiam dicam quosdam fuisse pastores angelos qui res humanas regerent. Et cum horum unusquisque suam custodiam cōseruaret: & diebus ac noctibus uigilans iam laborem ferre non posset: & hoc ageret in dultria: ut gētes quæ sibi creditæ fuerant gubernaret: uenisse angelum nato domino: & annuicias pastribus quæ ueris eēt pastor exortus. Verbi gratia. Ut ad exemplum ueniam: erat quidam pastor macedoniæ: hic necessarium habebat auxilium dñi. Propterea apparuit in somnis uir macedo paulo: dicēs. Trāsiens in macedoniam: adiuua nos. Quid de paulo loq̄r: cū hæc nō paulo sed q̄ paulo erat: locut⁹ sit iesu. Indigēt itaq; pastores p̄tia xpi. Quāob̄rē āgelus descēdit de cōlo: & ait. Nolite timere. Ecce enī annūcio uobis gaudium magnum. Vere gaudium magnū: his quibus hominum fuerat: & prouinciarum cura p̄missa. Christum uenisse in mundum. Multum utilitatis accipit angelus qui dispensabat ægyptias res: postq̄ dominus descēdit de cōlo: ut ægyptii christiani fierent. Profuit & cunctis: qui diuersas prouincias optinebant. Verbi causa. Præsidi macedoniæ: præsidi achaia: reliquarumq; regionū. Neq; enim fas est credere malos angelos suis præesse prouinciis: & bonos non easdē prouincias habere p̄missas. Hoc autem qd̄ de singulis prouinciis dicit: puto etiā de uniuersis hoibus generaliter debere credere. Vnicuiq; duo afflūt angeli: alter iustitiæ: alter iniquitatis. Si bonæ cogitationes in corde nostro fuerint: & in animo iustitia pullularit: haud dubiū quin nobis loquatur āgelus dñi. Si uero mala fuerint in nostro corde uersata: loquitur nobis angelus diaboli. Quomodo igitur per singulos homines bini sunt angeli: sic opinor & in singulis dispares esse prouincias. Ut sint & boni: & mali. Verbi gratia. In epheſo. ppter eos qui i illa urbe peccatores erāt: pessimi angeli præsidebant. Rursus quia multi erāt credēs in ea: erat & āgelus ecclesiæ epheſiorum: utiq; bonus. Hoc autē qd̄ de epheſo diximus: sup̄ omnibus prouinciis cognoscendum. Anteaduētum dñi saluatoris: isti angeli parum poterāt creditis sibi utilitatis afferre: & conatus eorum se: qui nō ualebat affectus. Quoddam est signum: q̄ parum p̄desse poterant subiectis. Ausculta qd̄ dicimus. Quando angelus ægyptiorum ægyptios adiuuabat: uix unus profectus credebatur in deum. Et hoc fiebat: ægyptios angelo dispensante. Deniq; quia pleriq; de ægyptiis & idumeis profecti accipiebant fidem christi. Propterea scriptura dicit. Non abhominaberis ægyptium: quoniam aduenæ eratis in terra ægypti: & idumeum: quia frater tuus est. Filii si nati fuerint eis: in generatione tertia intrabunt ecclesiam dei. Atq; ita fiebat: ut de omnibus gentibus nōnulli profecti fierent: & hoc ipsum angelis q̄ gentes habebant subditas adnitiuitibus. Nunc autem populi credentium accedunt ad fidem iesu: & angeli quibus creditæ fuerint ecclesiæ roborati præsencia saluatoris multos adducunt profectos: ut congregentur in omni orbe conuenticula christi.

stianorum. Quapropter confurgentes laudemus dominum: & fiamus pro carnali israel: spiritualis israel. Benedicamus omnipotenti deo opere: cogitatione: sermone in xpo iesu: cui est gloria & imperium in sæcula sæculorū Amen. Deo quod scriptum est. Et facta est multitudo exercitus coelestis: usq; ad eum locum ubi ait. Inuenerunt Mariā & iesum positum in præsepe. Homelia. XIII.

Iominus n̄r atq; saluator nascit̄ i bethleem & multitudo coelestis exercitus laudat deū & dicit. Gloria in excelsis deo: & super terram pax hoibus bonæ uoluntatis. Hæc autē loquitur multitudo coelestis exercitus: quia iam deiecerat præbere hoibus auxiliū. Et uidebat se opus qd̄ sibi creditum fuerat implere nō posse absq; eo qui uere saluare poterat: & præsules quoq; ipsos iuuare: ut hoies saluarentur. Quomodo igitur scriptum est in euāgelio qd̄ quidam remis sulcantes mare aduersus cōtrarios uentos iam fessi erant: & uiginti quinq; siue triginta stadiis laborantes: portum tenere non poterant: & postea dominus superuenit & quiescere fecit fluctus timētes: nauēq; cuius hinc inde latera tundabantur ab imminente discrimine liberauit: sic intellige qm̄ & angeli uolebant qd̄ de hoibus præbere auxiliū: & eis ab ægrotationibus suis tribuere sanitatē quia oēs sunt apparitores spūs in ministeriū missi ppter eos qui consecuti sunt salutem: qui quantum in suis uiribus erat adiuuabant hoies. Videbant autē multo inferiorē suā esse medicinam: q̄ illorū cura poscebat. Porro ut de exemplo possis intelligere qd̄ dicimus: uide mihi urbem in qua ægrotent plurimi: & medicorū frequēs adhibeat manus: sint diuerſa uulnera: quotidie in emortuam carnem serpens putredo penetret: & tñ medici qui adhibiti sunt ad curandum nequeant alia ultra inuenire medicamina: & artis suæ scia/magnitudinem mali uincere: cum hæc in talibus nacti sint: eueniat aliquis archiater qui habeat sumā in arte notitiam: & illi q̄ prius sanare nequieuerant cernentes magistri manu putredines cessare uulnerum: non inuideant: non liuore crucient̄: sed in laudes erumpant archiatri: & prædicent deum qui & sibi & ægrotantibus tantæ scia: hoien miserit. In hanc ergo similitudinem: & multitudo exercitus angelorū audita est dicens. Gloria in excelsis deo: & super terram pax in hoibus bonæ uoluntatis. Postq̄ enim dñs uenit ad terram: pacem fecit per sanguinē crucis suæ: siue eorū quæ in terra erant: siue eorū quæ in cœlis. Si qdem uolentes angeli: ut recordarent̄ hoies creatoris sui: cum fecissent oīa quæ in suis uiribus erant: ut sanarentur: & nolissent illi recipere sanitatem: cernūt eum qui sanare potuit: & glorificantes dicunt. Gloria in excelsis deo: & super terram pax. Diligens scripturæ lector inquit rat quō saluator loquitur: non ueni pacē mittere sup̄ terrā: sed gladiū: & nunc angeli in eius natiuitate decantant sup̄ terrā pax. Siqdē & in alio loco: ex p̄sona ipsius dñi. Pacem meam do uobis: pacē relinquo uobis. Non sicut mūdus iste dat pacem: ego do pacē. Videat ergo qd̄ inferimus: an possit soluere quæstionē. Si scriptū esset sup̄ terrā pax: & hucusq; eēt finita snia: recte qd̄ nascere. Nūc uero i eo qd̄ additū est: hoc est qd̄ post pacē dñi i hoib⁹ bonæ uoluntatis: soluit q̄onē. Pax enī quā n̄ dat dñs sup̄ terrā: nō ē pax bonæ uoluntatis. Neq; enī ait simplr nō ueni pacē mittere: sed cū additamēto sup̄ terrā. Neq; ecōtrario dixit: nō ueni pacē mittere

tem mittere sup̄ terram hoib⁹ bonæ uoluntatis. Hec locuti sunt angeli ad pastores. Qui non solum eo tēpore loquebatur: sed usq; hodie nisi locuti fuerint ad pastores & sua eis opera copularint: dicitur ad eos. Nisi dñs ædificauerit domū in uanū laborauerūt qui ædificāt eam. Nisi dñs custodierit ciuitatem: in uanū laborabit q̄ custodit eā. Si autē dact̄ expedit log scripturæ sensum sequēti: p̄ singulas ecclesias bini sunt epi. Alius uisibilis: alius inuisibilis. Ille uisui carnis: hic sensui patēs. Et quō hō si cōmissam sibi dispensationē bene egerit: laudatur a dño: si male: culpā & uitio subiacer: sic & angelus. Scriptū est enī in apocalypsi iōānis. Sed hēs ibi nōia pauca q̄ polluerūt illud uel illud: & tursus habes ibi qui doctrinam nicolaitarum doceat: ac deinde habes illa uel illa: peccata facientes: & acculatur angelis: quibus creditæ sunt ecclesiæ. Si autē āgelis sollicitudo est quō ecclesiæ gubernētur: quid necesse est de hominibus dicere quātum metum habeat: ut possint cum āgelis laborantibus laborantes salutem consequi. Ego puto inueniri simul posse & āgelum & hominem bonos ecclesiæ epi scopos: & quodāmodo unius opis eē participes. Quod cum ita sit petamus omnipotētē deum: ut angeli & homines ecclesiarum epi scopi adiuuētō sint nobis: & sciamus quoniam utriq; pro nobis a domino iudicentur. Quod si illi fuerint iudicati: & uitium atq; peccatum non in eorum incuria: sed in nostra negligentia fuerit inuentū: nos arguemur atq; plectemur. Illis enim uniuersa facientibus: & pro nostra salute nitentibus: nos nihilominus a peccatis uacabimus. Porro frequenter euenit: ut nobis laborantibus illi suum officium non expleant: & in culpis sint. Et factum est (inquit) cum abiissent ab eis angeli in cœlos: pastores dixerunt adinuicem. Transseamus usq; bethleem: & uideamus hoc uerbum quod factum est: quod dominus ostendit nobis. Venerunt festinantes: & inuenerunt Mariā & ioseph & puerum. Quia festinantes uenerāt: & non pedetentim: neq; fesso gradu. Ideo inuenerunt ioseph dispensatorem ortus dominici: & Mariā quæ iesum fudit in partum: & ipsum saluatorem iacentē in præsepio. Illud erat: de quo propheta uaticinatus est dicens. Cognouit bos possessorem suum: & asinus præsepe domini sui. Bos animal mundum est: asinus animal imundum. Cognouit asinus præsepe domini sui. Non populus israel cognouit præsepe domini sui: sed imundum animal ex gentibus. Israel uero mē nō cognouit: & populus meus me non intellexit. Intelligētes hoc præsepe nitamur cognoscere dominum: & digni fieri scientia eius: assumere quoq; natiuitatem & resurrectionem carnis eius: sed & inclitum ac fm̄ maiestatis eius aduentum: cui est gloria & imperium in sæcula sæculorū Amen.

De eo quod scriptum est. Cum autem impleti essent dies circūcisionis eius: usq; ad eum locum ubi ait: paraturum & duos pullos columbarum. Homelia. XIII.

Quod mortuus est Christus pro peccato mortuus est. Non quia ipse peccauerit: neq; enim peccatum fecit: nec inuentus est dolus in ore eius: sed mortuus est: ut nos qui mortui fuimus: illo moriente peccatis nequaq; peccato & uitis uiueremus. Vnde scribitur. Sicut igitur cōmortui sumus tunc illo moriente: & conſurreximus resurgenti: sic cum eo circūcisi sumus: & post circūcisionē solēni purgatione mun-

dati. Vnde non iam indigemus circūcisione carnali. Et ut scias ppter nos fuisse illum circūcīsum: audi Paulum manifestissimē prædicantē. In quo habitat (inquit) omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & ellis i illo repleti qui est caput omnis principatus: & potestatis: in quo & circūcisi ellis circūcīſione sine manibus: in expolatione corporis carnis: in circūcīſione Christi: conſepulti ei in baptismo: in quo & conſurreximus per fidem operationis dei qui suscitauit eum a mortuis. Et mors igit̄ & resurrectio: & circūcīſio eius: pro nobis factæ sunt. Cum impleti inquit essent dies circūcīdendi puerum: uocatum fuerat nomen eius iesum: quod uocatum est ab angelo anteq̄ conciperetur. Vocabulum iesu gloriosum omni adorati/cultuq; appellari: neq; ab eis efferri in mundum: sed ab excelſiori quadam: maioriq; natura. Vnde signanter euangelista addidit dicens. Et uocatum est nomen eius iesus: quod uocatum fuerat ab angelo anteq̄ in utero conciperetur. Dehinc sequitur. Cum iam impleti essent dies purgationis eorum fm̄ legem Moysi: duxerunt eum Hierosolimam. Propter purgationem (inquit) eorum. Quorum eorum? Si scriptum esset propter purgationē eius: id est Mariæ quæ pepererat: nihil quæſtionis oriretur: & audacter diceremus Mariā quæ homo erat: purgatione indigniſſe post partum. Nunc uero in eo qd̄ ait dies purgationis eorum non uidetur unum significare: sed alterū siue plures. Ergo iesus purgatione indignus: & imundus fuit: aut aliqua sorde pollutus. Temerarie forsitan uideor dicere: sed scripturarum auctoritate cōmotus. Vide quid in iob scriptum est. Nemo mundus a sorde: nec finis quidem diei fuerit uita eius. Non dixit nemo mundus a peccato: sed nemo mundus a sorde. Neq; enim idipsum significant: sordes atq; peccata. Et ut scias aliud sordem aliud sonare peccatum. Esaias manifeste docet dicens. Lauabit dominus sordem filiorum & filiarum syon: & sanguinem mundabit de medio eorum. Spiritu iudicii sordem: & spiritu combustionis sanguinem. Omnis anima quæ humano corpore fuerit induta: habet sordes suas. Ut autem scias iesum quoq; sordidatum sentiendum fm̄ ignominiam crucis: non fm̄ ipsam quam assumpsit sanctam carnem: de qua apostolus ait in similitudine carnis peccati fuisse propria uoluntate: quia pro salute nostra humanum corpus assumpserat: zachariam prophetam ausculta dicentē. Iesus erat indutus uestibus sordidis. Quod quidem & aduersus eos facit / qui negant dñm n̄m humanum habuisse corpus: sed cœlestibus & spiritualibus fuisse contextum. Si enim de cœlestibus: & ut illi falso afferunt desideribus & alia quadam sublimiori spiritaliq; natura corpus eius fuerit: mdeat quare potuerit spiritale corpus esse sordidum: aut quomodo hoc interpretentur qd̄ posuimus iesum erat indutus uestibus sordidis? Si autem fuerint necessitate compulsi: ut suscipiant spiritale corpus: sordidum intelligi uestimentum: debent consequenter dicere: qm̄ illud qd̄ in re promissio: in omibus ponitur cōpletum sit: id est semiat corpus animale: surgit corpus spiritale: & quod polluti & sordidi resurgamus quod etiam cogitare piaculum est: maxime eum qui scit scriptum esse: seminatur in corruptione: surgit in incorruptione: seminatur in ignobilitate: surgit in gloria: seminatur in infirmitate: surgit in fortitudine: seminatur corpus animale: surgit

git corpus spiritale. Oportet ergo ut pro domino & salute nostro qui sordidis uestimentis fuerat indutus / & terrenū corpus assumpsit: ea offerretur quæ purgare sordes ex lege cōsueuerat. Quod frequenter iter frēs queritur: o cū occasione cōmota retracto. Paruuli baptizabantur in remissione peccatorū. Quorū peccatorū / uel quo tempore peccauerunt: aut quomodo potest ulla lauacri in paruulis ratio subsistere: nisi iuxta illū sensum de quo paulo ante diximus: nullus mūdus a sordibus si unius diei qdē fuerit uita eius sup̄ terram. Et quia per baptisimi sacramentum natiuitatis sordes deponuntur propterea baptizatur & paruuli. Nisi enī q̄s renatus fuerit ex aqua & spiritu: nō poterit intrare in regnū cōlorū. Cum (inquit) expleti eēnt dies purgationis eorū. Expleantur dies / & iustitiæ. Neq̄ enī statim ut nata fuerit anima purgatur: nec potest perfectam in ipso ortu cōsequi puritatē sed sicut scriptū est in lege: si masculum peperit septē diebus sedebit mater in sanguine imundo: ac deinde triginta tribus in sanguine puro: & ad extremum: & ipse infans sedebit in sanguine purissimo: sic quia lex spiritalis est: & umbram habet futurorum bonorū: possumus intelligere purgationem ueram nobis euenire post ips. Ego puto: q̄ & post resurrectionē ex mortuis idigēamus sacro eluēte nos: atq̄ purgāte. Nemo enī absq̄ sordib⁹ resurgere poterit: nec ullam posse animā reperi quæ uniuersis statim uitis careat. Vnde in regeneratione baptisimi assumitur sacramentū ut quomodo Iesus sūm dispensationē carnis oblatiōe purgatus est: ita etiam nos spirituali regeneratione purgemur. Duxerunt illum sūm legem Moysi in hierosolymam: offerre ante conspectum domini. Vbi sunt qui deum legis negant: qui aiunt non istum: sed alium a Christo fuisse in euangelio prædicatum. Misit deus filium suum factum ex muliere: factum sub lege. Ergo putandum est: ut filium suum bonus deus sub lege fecerit creatoris: & sub inimici iure quod ipse dederat. Qui potius ideo sub lege factus est ut redimeret eos qui sub lege erant: & aliæ legi subiceret: de qua dudum lectum est. Attendite popule meus legem meam: & reliqua. Adduxerunt ergo eum: & statuerunt ante conspectum domini. Cuius scripturæ præcepta complentes? Nempe illius. Si enī scriptum est (inquit) in lege Moysi: quia omne masculinum quod aperit uuluum sanctum domino uocabitur: & ter per annum apparebit omne masculinum in conspectu domini dei. Masculina quæ ex eo q̄ uuluum matris aperuerunt sancta erant: offerrebantur ante altare domini. Omne (inquit) masculinum quod aperit uuluum. Sa cratum quippiam sonat. Quēcūq̄ enim de utero effusum marem dixeris: non sic aperit uuluum matris suæ: ut dominus Iesus: quia omnium mulierum non partus infans: sed uiri cotus uuluum referat. Matris uero domini eo tempore uulua referata est: quo & partus editus: quia sanctum uterum & omni dignatione uenerationis uenerandum ante natiuitatem Christi masculus omnino non tetigit. Audeo quid loqui? quia & in eo quod scriptū est: spiritus dei ueniet super te & uirtus altissimi obumbrabit te: principium seminis & conceptus fuerit: & sine uulua refectione nouus in utero factus adoleuerit. Vnde & saluator loquitur. Ego sum uermis & non homo: obprobrium hominum / & abiectio plebis. Videbat in matris utero immunditiam corporum: uisceribus eius hincinde

uallatus: terrenæ fecis patiebatur angustias. Vnde assumi lat se uermis / & dicit. Ego sum uermis: & non homo. Ex mare quippe ac foemina homo nasci solet. Ego uero non ex masculino / & foemina sūm ritum humanum / atq̄ naturam: sed in exemplum uermis natus sum: cuius non est aliunde semen sed in ipsis / & ex ipsis in quibus coalescit corporibus origo est. Propter quod quia omne masculinum quod aperit uuluum sanctum domino uocabitur: ductus est in hierosolymam: ut appareret ante conspectū dei: & propter illud quod sequitur: ut daretur munus pro eo qd̄ in lege domini scriptum est par turturum: aut duos pullos columbarum. Turturum par: & duos pullos columbarum: pro saluatore uidemus oblatos. Ego & aues istas beatas puto: quæ pro ortu domini oblatae sunt. Et quomodo asinam Balaam miror / & sollicitate accumulō: quia digna fuerit non solum uidere angelum dei: sed etiam ore referato in humanum sermonem erum peres: sic multo amplius has uolucres prædico: easq̄ sustollo: q̄ pro domino nostro & saluatore oblatae sunt. Ut offerrent pro eo par turturum: aut duos pullos columbarum. Nouum quid forsitan uidear inferre: sed pro maiestate rei parum dignum. Sicut noua fuit generatio saluatoris non ex uiro & muliere: sed ex sola tantum uirgine: sic & par turturum & duo pulli columbarum non fuerunt tales quales oculis carnis aspicimus: sed qualis spiritus sanctus est qui in specie columbae descendit: & uenit super saluatorem quādo in iordane baptizatus est. Tale fuit & par turturum. Non erant ille uolucres: ut istæ quæ per aerem uolitant: sed diuinum quiddam & humana contemplatione augustius: sub specie columbae & turturis apparerebat: ut non talibus uicinis qualibus omnes homines ille qui pro toto mundo nascebatur: & patri habebat corā domino mundaretur: sed ut dispensatio eius noua omnia ita nouas quoq̄ haberet hostias sūm uoluntatem omnipotentis dei in christo Iesu: cui est gloria & imperium in sæcula seculorum. Amen.

De Symeone: q̄ in spiritu ad templum uenerit usq̄ ad eum locum ubi ait. Nunc dimittis seruum tuum domine in pace. Homelia. XVI.

Igna dei munere querenda est rō. Symeon uir sanctus & domino placens sicut in euangelio scriptum est expectans consolationē israel: responsum acceperat a spiritu sancto non se prius mortem obiturum / q̄ uidere Christum domini. Quid ei profuit: ut uideret Christum. Vtrum hoc tantum in promissione habuit: ut uideret illū / nihilq̄ ex uisu eius consequeretur utilitatis: an laet aliqd̄ donum dignum deo quod beatus Symeon & meruit / & accepit? Fimbriam uestimenti Iesu mulier tetigit: & sanata est. Si illa ad extremam partem uestimenti tantum emolumenti habuit: quid putandum est de Symeone qui in suas ulnas accepit infantem: & brachiis tenens laetabatur: atq̄ gaudebat uidēs paruulum a se gestari qui ad uinctos uenerat resoluendos: seq̄ ipsum nodis corporis liberandum sciens neminem posse de claustro corporis quēpiā emittere cum spe futuræ uitæ: nisi eum quem in brachiis continebat. Vnde ad eum loquitur. Nunc dimittis domine seruum tuum in pace. Quādiu enim christum non tenebam: quādiu illum meis brachiis nō arctabam: clausus eram: &

eram: & de uinculis exire non poteram. Hoc autem non solum de Symeone: sed de omni humāno genere sciendū est. Siquis egreditur e mundo: si quis e carcere uinctorum domo dimittitur: ut ad regnandum uadat: sumat Iesum in manibus suis: & circūdet eum brachiis suis: totum habeat in sinu: & tunc exultans ire poterit quo desiderat. Cōsiderate quanta dispensatio præcesserit: ut filium dei Symeon mereretur tenere. Primū responsum a sancto spiritu acceperat: non eum uidere mortem nisi prius uidisset Christum domini. Deinde nō fortuito / ac simpliciter ingressus est templum: sed uenit in templum in spiritu dei. Quotquot enim spiritu dei aguntur: hi filii sunt dei. Spiritus igitur sanctus: eum duxit in templum. Tu quoq̄ si uis tenere Iesum / & amplexare manibus & dignus fieri exire de carcere: omni labore nitere: ut ducem habeas spiritum: ueniasq̄ ad templum dei. Ecce nunc stas in templo domini Iesu: hoc est in ecclesia eius: hoc est templum de uicis lapidibus extructum. Stas autem in templo domini quando uita tua: & conuersatio ecclesiae fuerit appellatio ne dignissima. Si ueneris spiritu ad templum: uenies paruulum Iesum. Leuabis illum brachiis tuis: & dices. Nunc dimittis seruum tuum domine in pace: sūm uerbum tuū. Simulq̄ attende q̄ solutioni & dimissioni pax addita sit. Non enim ait dimitti uolo: sed cum additamento in pace dimitti. Nam & beato Habrae: hoc idē pmissum est. Tu autem uades ad patres tuos in pace: nutritus in senecta bona. Quis est qui moriatur in pace: nisi qui habet pacem dei quæ omnem sensum superat custoditq̄ corporis sefforis sui. Quis est qui de sæculo isto recedit in pace: nisi is qui intelligit q̄ deus erat in Christo mundum reconcilians sibi: nihilq̄ inimicū habet aduersarium dei: sed omnem pacem atq̄ concordiam bonis in se operibus assumpsit: & sic in pace dimittitur pergere ad sanctos patres ad quos & sanctus Habraam pfectus est. Quid de patribus loquar? Ad ipsum quoq̄ qui patriarcharum princeps & dominus est ira Iesum: de quo dicitur melius est resolui & esse cum Christo. Ille habet Iesum: qui audet loqui. Vi uo iam non ego: uiuit uero in me Christus. Ut igitur & nos stantes in templo & tenentes dei filium / amplexantesq̄ eum digni remissione / & profectione ad meliora simus: oremus omnipotentem deum: oremus & ipsum paruulum Iesum quem alloqui & tenere desideramus in brachiis: cui est gloria & imperium in sæcula seculorū. Amen.

De eo quod scriptum est. Erant pater eius & mater mirantes super his quæ dicebatur de eo usq̄ ad eum locum ubi ait. Ecce iste positus est in ruinam & resurrectionem multorum in israel. Homelia. XVI.

Erant (inquit) pater illius & mater admirantes super his quæ dicebantur de eo. Cōgregemus in unum ea quæ in ortu Iesu dicta scriptaq̄ sunt de eo: & tunc scire poterimus singula quæq̄ digna esse miraculo. Quāobrem mirabatur & pater sic enim appellatus est Ioseph: quia nutritus fuit: mirabatur & mater super omnibus quæ dicebantur de eo. Quānam ergo sunt quæ de paruulo Iesu fama dispererat. Pastores erant in regione illa: uigilantes & obseruantes custodias noctis supra gregem suum. Venit angelus sub ipsa hora natiuitatis Iesu: & ait ad eos. Annuncio uobis gaudium magnum. Ite: & inue-

nietis infantem inuolutum pannis: & positum in praesepe. Necdum angelus uerba finierat: & ecce multitudo coelestis exercitus laudare coepit & benedicere deum. Cū hoc pastores trepidi perspexissent: & angelus recessisset ab eis: dixerunt adinuicem. Eamus bethleem: & uideamus factū quod dominus ostendit nobis. Venerunt: & inuenerunt paruulum. Tam illi q̄ parentes uidentes quæ facta fuerant: admirabatur super hoc. Et de Symeone scribitur q̄ rumorem auxerit miraculi: uel magna pars fuerit: tenuitq̄ puerum in brachiis suis: & ait. Nunc dimittis domine seruum tuū in pace sūm uerbum tuum: quia uiderunt oculi mei salutem tuam. Fastigium: & (ut ita dicam) culmen super his quæ iactabantur de Iesu: & pater & mater illius mirebantur: sermo Symeonis fuit. Non enim sufficit ei tenere paruulum & ea quæ de semetipso scripta sunt proloqui: sed benedixit patri illius & matri: & de ipso quoq̄ prophetauit infante dicens. Ecce hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in israel: & in signum cui contradicetur. Tuam quoq̄ ipsius animam pertransibit gladius: ut reuelentur de multis cordibus cogitationes. Quid sibi uult quod ait: ecce hic positus est in ruinam & resurrectio nem multorum in israel? Huic quid simile in euangelio sūm Ioannem repperi scriptum. In iudicium ego in mundum istum ueni: ut qui non uident uideant: & qui uident cæci fiant. Quomodo ergo in iudicium uenit: ut non uidentes de nationibus uiderent & qui prius uidebant de israel cæci fierent: sic uenit in ruinam: & resurrectionem multorum. In aduētū enim domini saluatoris qui prius steterant corruerunt: & q̄ ceciderant surrexerunt. Vna hæc est interpretatio: de eo quod dictum est: ecce hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in israel. Est autem & altius quid intelligendum aduersus eos uel maxime qui contra conditorem latrant: & hincinde de ueteri testamento quæ non intelligunt testimonia congregantes simplicium corda decipiunt. Aiunt enim. Ecce deus legis & prophetarum: uidete qualis sit. Ego (inquit) occidam / & uiuere faciam: percutiam & ego sanabo: & nō est qui eruat de manibus meis. Audiunt occidam: & nō audiunt uiuifico: audiunt percutiam: & audire contentum: & ego sanabo. Istiusmodi occasionibus creatorem calumniantur. Igitur anteq̄ interpretes quem sensum habet: ego interficiam & uiuifico: percutiam: & sanabo: opponam eis testimonium euangelii: dicamq̄: aduersum hæreticos. Innumerabiles quippe hæreses sunt: quæ euangelium sūm Lucam recipiunt. Si propterea cruentus: & in tantum saeuus & crudelis est conditor quia dicit: ego interficiam: & uiuifico: percutiam: & sanabo: manifestissimū me est & Iesum ipsius esse filium eadem siquidem de eo scripta sunt. Ecce hic positus est in ruinam & resurrectio nem multorum in israel. Non resurrectionem tantum: sed & in ruinam. Si malum est interficere: malum fit & in ruinam uenire. Quid respondebunt? Vtrūne recedent a cultu eius: an quærent aliquam interpretationem: & ad tropologias confugient: ut quod in ruinam uenerit benignitatem magis q̄ austeritatem sonet. Et quomodo iustum erit quando quid in euangelio tale reperitur: ad allegorias & nouas intelligentias confugere: quando uero in ueteri instrumento statim accusare: & nullam explanationem: quis probabilis sit / recipere. Sed & hoc quod sequitur in

Iudicium ego ueni in mundum istum / ut non uidentes uideant: & qui uident cæci fiant: quis quærat ut adifferant: implere non poterunt. Ego uero quia opto esse ecclesiasticus & non ab hæresarchæ aliquo sed a christi uocabulo nuncupari & habere nomen quod benedicitur super terram: & cupio tam opere quod sensu & esse & dici christianus: a qualem & in ueteri & in noua lege quæro rationem. Loquitur deus: ego interficiam. Libenter habeo: ut interficiat me deus. Quâdo enim uetus in me homo est: & uiuo adhuc quasi homo: cupio ut occidat in me deus ueterem hominē: & uiuificet me ex mortuis. Primus enim ait homo de terra terrenus: secundus homo de cælo celestis. Sicut portauimus imaginem terreni: portemus & imaginem celestis. Secundum hunc sensum intelligitur & illud: in iudicium ego ueni in mundum istum: ut qui non uident uideant: & qui uident cæci fiant. Habemus in nobis omnes hoies: & aspectum: & cæcitatem. Adam & uidebat: & non uidebat. Aeuā quoque: antequam aperiretur oculi eius uidisse describitur. Vidit (inquit) mulier lignum: quia bonum ad comedendum: & optimum oculis ad uidendum: & tollens de fructu ligni comedit: & dedit uiro suo: & comederunt. Igitur non erant cæci: sed uidebant. Deinde sequitur: & aperti sunt oculi eorum. Ergo cæci fuerant: nec uidebant: quorum oculi postea sunt aperti. Sed qui bene ante uiderant: postquam domini mādātum prætergressi sunt: cœperunt uidere male: & aspectum obedientiæ subripiente delicto postea perdiderunt. Ego sic intelligo & illud quod dicit deus. Quis fecit mutum & surdum: uidentem / & cæcum? Nonne ego dominus deus? Est oculus corporis: quo terrena ista conspiciunt: oculus sensum carnis: de quo scriptura dicit. Frustra incedis inflatus sensu carnis. Cui habemus alium contrarium meliorem: & diuina sapientem: qui quia cæcus in nobis erat: uenit Iesus ut faceret eum uidere: ut qui non uidebant uiderent: qui autem uidebant cæci fierent. Iuxta hunc ergo sensum: & hoc quod nunc habemus in manibus est intelligendum. Ecce iste positus est in ruinam & in resurrectionem multorum in israel. Habeo aliquid in me quod male stat: & peccati supbia se erigit. Hoc cadat: hoc subruat. Quod si ceciderit: quod ante uerat: surgēs stabit. Interior homo meus quondam iacebat elisus: & exterior stabat erectus. Antequam crederem in Iesum: bonum in me iacebat: malum stabat. Postquam ille uenit: tunc quod in me malum fuit: corruit: & expletum est illud: semper mortificationem Iesu in corpore circūferentes: & illud mortificate membra uestra super terram: fornicationem / imunditiam / luxuriam / idolatram / ueneficia: & cætera. Horum omnium: ut illis ruina facta est. Et de hac ruina dicitur. Vbi cūq; fuerit cadauer illuc congregabuntur aquilæ. Cadauer quippe: a casu nomen accepit. Vna est hæc ruina ad quam primum uenit Iesus: nec potest facere resurrectionem: nisi ruina præcesserit. Venit ante destruere quod in me malum fuit: ut illo de structo & mortificato consurgat in me: & uiuificetur id quod bonum est: ut cōsequamur regnum cœlorum per dominum nostrum Iesum Christum cui est gloria: & imperium in sæcula sæculorum Amen.

De eo quod scriptum est. Erant pater eius & mater admirantes super his quæ dicebantur de eo: & rursus usque ad eum locum ubi de Anna scribitur. Homelia. XVII.



Vcas qui scripsit: spiritus sanctus ueniet super te: & uirtus altissimi obumbrabit tibi: propter hoc & quod natum fuerit sanctum uocabitur filius dei: & qui manifeste nobis tradidit: quoniam uirginis filius Iesus est: nec de humano conceptus est semine: iste patrem eius Ioseph testatus est. dicens. Erat pater illius & mater admirantes super his quæ dicebantur de eo. Quæ igitur causa extitit: ut eum qui pater non fuit patrem esse memoraret. Qui simplici expositione contentus est: dicit. Honorauit eum spiritus sanctus patris uocabulo: quia nutrierat saluatorem. Qui autem altius aliquid inquit: potest dicere: quia generationis ordo a David usque ad Ioseph deducitur. Et ne uideretur frustra Ioseph nomen qui pater non fuerat saluatoris: ut generationis ordo haberet locum / pater appellatus est domini. Admirantur igitur pater illius & mater super his quæ dicebantur de eo: tam ab angelo / quæ a multitudine celestis exercitus: necnon a pastoribus. Omnia quippe hæc audientes: uerementissime mirabantur. Dehinc scriptura ait. Benedixit eis Symeon: & dixit ad Mariam matrem eius. Ecce iste positus est in ruinam & in resurrectionem multorum in israel: & in signum cui contradicetur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius ut reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Quomodo saluator in ruinam & in resurrectionem multorum uenit: est contemplandum. Qui simplici exponit: potest dicere in ruinam eum uenisse infidelium: & in resurrectionem credentium. Qui uero curior sus interpret est: dicit nequaquam eum cadere qui ante non sterterit. Da mihi igitur qui fuerit ille qui sterterit: & i cuius ruinam saluator aduenit: necnon & eum qui consurgat. Nam utique ille consurgit: qui ante corruerat. Videndum est utique: ne forte saluator non aliis atque aliis in ruinam uenerit: & in resurrectionem multorum sed iisdem & in ruinam & in resurrectionem uenerit. In iudicium (ait) ego ueni: ut qui non uidebant uideant: & qui uidebant cæci fiant. Est enim in nobis quod uidebat prius: & postea uidere desinit: & aliud quod non uidebat: & postea cœpit uidere. Verbi gratia. Volo uidere illis oculis quibus antea non uidebam: & qui mihi postea referati sunt: quoniam post inobedientiam & Adam & Aeuæ oculi sunt aperti: de quibus superiori sermone tractauimus. Nunc autem interpretandum quid sibi uelit hoc quod ait: ecce hic positus est in ruinam & in resurrectionem multorum in israel. Me oportet primum cadere: & cum cecidero postea bene resurgere: ne saluator causa fuerit malæ ruinæ. Sed propterea cadere me fecit: ut cōsurgam: & multo mihi ruina utilior fuerit: quod illud tempus quo uidebam stare. Stabam enim in peccato eo tempore quo peccato uiuebam: & quia peccato stabam prima mihi utilitas fuit: ut caderem: & peccato morerer. Denique & sancti propheta quando angustius aliquid contemplabantur: cadebant in faciem suam. Propterea autem cadebant: ut peccata per ruinam plenius purgarentur. Hoc ipsum & saluator tibi primum concedit: ut corruas. Aethniscus eras: cadit in te Aethniscus. Diligebas scortum: primum in te scortum intereat. Peccator eras: eadat in te peccator: ut possis dehinc resurgere / & dicere: si cōmortui sumus: & cōuiuemus. Et si mortis conformes: simul & resurrectionis erimus. Iste igitur in ruinam / & in resurrectionem

simul & resurrectionis erimus. Iste igitur in ruinam / & in resurrectionem multorum positus est in israel: hoc est in his qui plena sunt acie & ratione conspiciere. Et in signum cui contradicetur. Omnibus quæ narrat historia de saluatore contradicetur. Virgo mater est: signum est cui contradicetur. Marcionitæ contradicunt huic signo: & aiunt penitus eum de muliere non esse generatum. Ebionitæ contradicunt signo: dicentes ex uiro & muliere ita natum esse: ut nos quoque nascimur. Habuit corpus humanum: & hoc signum est cui contradicetur. Alii enim dicunt eum uenisse de cœlis: alii tale quale nos corpus habuisse: ut per similitudinem corporis etiam nostra corpora redimeret a peccatis: & daret nobis spem resurrectionis. Resurrexit a mortuis: & hoc signum est / cui contradicetur. Quomodo resurrexerit: utrum ipse & talis qualis mortuus est: an certe in melioris substantiæ corpus resurrexerit. Et est infinita contentio: aliis dicentibus fixuram clauorum Thomæ ostendit in manibus suis: aliis e regione tractatibus: si idem corpus habuit: quomodo clausis ingressus est ostiis: & stetit. Vides igitur quæ admodum argumentis uariis etiam resurrectio eius quæstio concitetur: & sit signum cui contradicetur. Ego & hoc quod prophetarum more prædictum est: puto signum esse cui contradicetur. Sunt enim plures hæretici: qui asserunt eum a prophetis penitus non fuisse prædicatum. Et quid me necesse est multa prosequi? Omnia quæ de eo narrat historia: signum est cui contradicetur. Non quod contradicant hi qui credunt in eum: nos quippe omnia scimus uera esse quæ scripta sunt: sed quia apud incredulos uniuersa quæ de eo scripta sunt: signum sit cui contradicetur. Deinde Symeon ait. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Quis est iste gladius qui non aliorum tantum: sed etiam Mariæ cor pertransiit? Aperte scribitur quod in tempore passionis omnes sint apostoli scandalizati: ipso quoque domino dicente. Omnes uos scandalizabimini in nocte hac. Et ego scandalizati sunt uniuersi: intantum ut Petrus quoque apostolorum princeps tertio denegarit. Quid putamus quod scandalizatis apostolis mater domini a scandalo fuerit immunis? Si scandalum in domini passione non passa est: non est mortuus Iesus pro peccatis eius. Si autem omnes peccauerunt & egere gloria dei: iustificati gratia eius & redempti: utique & Maria illo tempore scandalizata est. Et hoc est quod nunc Symeon propheta dicens. Et tuam ipsius animam / quæ scis absque uiro perisse te uirginem: quæ audisti a gabriele. Spiritus sanctus ueniet super te: & uirtus altissimi obumbrabit tibi: pertransibit infidelitatis gladius: & ambiguitatis mucrone ferieris: & cogitationes tuas te in diuersa lacerabunt: cum uideris illum quem filium dei audieras: & sciebas absque semine uiri esse generatum crucifigi & mori: & suppliciis humanis esse subiectum: & ad postremum lachrymabiliter conuerentem atque dicentem. Pater si possibile est: pertranseat calix iste a me. Et tuam ergo animam pertransibit gladius: ut reuelentur ex multorum cordibus cogitationes. Cogitationes erant malæ in hominibus: quæ propterea reuelatae sunt: ut prolata in medium perderentur: & intersectæ: atque emortuæ esse desinerent: & occideret eas ille qui pro nobis mortuus est. Quâdiu enim absconditæ erant cogitationes: nec prolata in medium impossibile erat eas penitus iterisci. Vnde & nos si peccauerimus: debemus dicere. Peccatum meum notum feci tibi: & iniquitatem meam non abscon-

condi. Dixi annuntiabo iniustitiam meam contra me domino. Si enim hoc fecerimus: & reuelauerimus peccata nostra non solum deos: sed & his qui possunt mederi uulneribus nostris: atque peccatis: delebuntur peccata nostra ab eo qui ait. Ecce delebo ut nubem iniquitates tuas: & sicut caliginem peccata tua. Post Symeonis prophetiam: quia necesse erat ut mulieres etiam saluarentur: uenit prophetes mulier de qua scribitur. Et erat Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser. Quâpulcher ordo. Non uenit ante uirum mulier: sed primum uenit Symeon qui apprehendit infantem: & tenuit in brachiis suis: deinde mulier: cuius non sunt quidem uerba digesta: sed dictum est generaliter quod confessio sit domino: & locuta de eo omnibus qui expectabant redemptionem Israel. Et iuste sancta mulier spiritus prophetandi meruit accipere: quia longa castitate longisque ieiuniis ad hoc culmen ascenderat. Videte mulieres testimonium Annæ & imitamini illud: si quoniam uobis euenerit ut perdati uiros. Considerate quid de ea scriptum sit. Septem annis uiuit a uirginitate sua cum uiro suo: & reliqua: propterea prophetes fuit. Neque enim ut libet & fortuito: spiritus sanctus habitauit in ea. Bonum est & primum: si qua possunt uirginitatis gratiam possidere. Si autem hoc non potuerit: sed euenerit ei ut perdat uirum: uidua perseueret. Quod quidem non solum post mortem uiri: sed etiam cum ille uiuit debet habere in animo: ut etiam si non uenerit uoluntas ipsius & propositum a domino coronetur: & dicat. Hoc noueo atque promitto: si mihi humanum aliquid quod non opto contigerit: nihil aliud faciam quam incontaminata uiduaque perseuerem. Nunc uero & secundæ & tertiæ & quartæ nuptiæ: ut de pluribus taceam reperiuntur: & non ignoramus quod tale coniugium eiiciet nos de regno dei. Sicut enim ab ecclesiasticis dignitatibus non solum fornicatio: sed & nuptiæ repellunt: neque enim episcopus: nec presbyter: nec diaconus: nec uidua potest esse digami sic forsitan & de coetu primitiuorum: immaculataque ecclesiæ quæ non habet maculam neque rugam: eiicitur digamus. Non quo in æternum mittatur incendium: sed quo partem non habeat in regno dei. Memini cum interpretarer illud quod ad Corinthios scribitur: ecclesiæ dei quæ est Corinthi cum omnibus qui inuocant eum: dixisse me diuersitatem ecclesiæ: & eorum qui inuocant nomen domini. Puto enim monogamum: & uirginem: & eum qui in castimonia perseuerat: esse de ecclesiâ dei. Eum uero qui sit digamus licet bonam habeat conuersationem: & cæteris uirtutibus polleat tamen non esse de ecclesiâ: & de eo numero: qui non habent rugam: aut maculam: aut aliquid istiusmodi: sed esse de secundo gradu: & de his qui inuocant nomen domini: & qui saluantur quidem in nomine Iesu Christi: nequaquam tamen coronantur ab eo: Cui est gloria: & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Puer autem crescebat & confortabatur: usque ad eum locum ubi ait. An nesciebatis quia in his quæ præsens mei sunt oportet me esse. Homelia. XVIII.



Atus est dominus meus Iesus: & ascenderunt parentes eius in Hierosolymam: ut complerent ea quæ fuerant lege præcepta: & offerrent pro eo par turturum: & duos pullos columbarum. Tenuit eum brachiis suis Symeon ut dudum lectum est: & pphe-

tauit de eo quæ narrat historia. Et postq̄ omnia in more completa sunt: reuertuntur parentes quo Iesus tūc agebat & tū crescebat & confortabatur sapientia & gratia. Necdū quadraginta dies purgationis impleuerat: necdum Nazareth uenerat: & iam totam sapientiam respiciebat. Potuit scriptura dicere crescebat: & confortabatur: & accipiebat spiritum. Sed quæ uenerat se formam serui accipiens: statim ut pro mundatione eius sacrificium oblatum est: id qđ uacue fecerat adimpleuit. Non qđ corpus eius illico maius fuerit effectum: sed qđ sacratius quippiam demonstraretur: scriptura referente. Puer autē crescebat & confortabatur & replebatur sapientia. Quæramus scibialibi de paruulo scriptum sit: crescebat & confortabatur. ut ex collatione multorum quid plus in dño nro dicatur: intelligere ualeamus. De Ioanne. Puer autē crescebat: & confortabatur: & tū non additur: & replebatur sapientia: sed confortabatur spiritu. Hic uero de dño: crescebat (inquit) & confortabatur: & replebatur sapientia: & grā dei erat super eum. Hæc oīa de puero: qui necdum duodecim annos impleuerat: dicta sunt. Cum autē duodecim esset annorum: remanet in Hierusalem. Parentes eius ignorantes: quærunt eū sollicitè & non inueniunt. Quærunt inter affines: quærunt in comitatu: quærunt inter notos: & in his omnibus non reperiunt. Quærunt ergo Iesus a parentibus suis: cū patre qui nutritus & comes fuerat Aegyptum descendens: & tū non statim ut quærunt inuenitur. Non enim inter cognatos & carnis propinquos inuenitur Iesus: non in his qui corporaliter ei iuncti sunt. In multorum comitatu Iesus meus non pōt inueniri. Disce ubi eum quæreres reperiant: ut & tu quærens cum Ioseph: Mariaq; reparias. Et quæreres (inquit) inuenierunt illum in templo. Non ubicūq; in alio loco: sed in templo. Neq; in templo simpliciter: sed in medio doctorum: audientem: & interrogantem eos. Et tu ergo quære Iesum in templo dei: quære in ecclesia: quære eum apud magistros qui in templo sunt: & non egrediuntur ex eo. Si enim ita quæseris: inuenies eum. Porro si quispiam dicit se magistrum esse: & Iesum nō habet: iste noīe tū magister est: & ideo apud eum non pōt inueniri Iesus uerbum dei: & sapientia. Inuenus est (inquit) in medio doctorum. Quomodo in alio loco de prophetis scriptum est: sic & nunc intellige in medio doctorum. Si (inquit) alteri reuelatum fuerit sedenti: primus taceat. In medio doctorum sedentem inueniunt eum. Et nō solum sedentem sed & sciscitantem: & audientem eos. Et nūc præsens est Iesus: interrogat nos: & audit loquentes. Et mirabantur (inquit) oēs. Super quo mirabantur? Non sup̄ interrogationibus eius: licet & ipse mirabiles erant: sed super rñsonibus eius. Aliud est enim interrogare: aliud rñdere. Interrogabat magistros. Et quia respondere non poterant. ipse his: de quibus interrogauerat rñdebat. Quod autē rñsio non uicissitudinem sermocinandi sed doctrinam in scripturis sanctis sonet: lex diuina te doceat. Moyses loquebatur: deus autē rñdebat ei uoce. Rñsio illa eorum erat: super quibus ignorantem Moysen dñs instruebat. Interdum interrogat Iesus: interdū respondet: sicut supra diximus. Quāq; mirabilis eius interrogatio: sicut multo mirabilior est rñsio. Vt igit & nos audiamus eum: & proponat nobis quæstiones quas ipse dissoluit: obsecremus illum & cū labore nimio: & dolore quæramus: & tunc poterimus inuenire quem quærimus. Nō enim frustra scriptum est. Ego & pater tuus dolētes quærebamus te. Oportet enim qui quærunt Iesum: non negligenter: non dissolute: non transitorie quærere: sicut quærunt nōnulli: & ideo inuenire nō pōt. Nos autē dicamus. Dolentes quærimus te. Et cum hoc dixerimus: ad laborātem aīam nostram: & cum dolore quærentem: rñdebit: & dicet. Nescitis quia in his quæ sunt patris mei me oportet esse? Vbi sunt hæretici impij: atq; uesani qui asserunt non esse patris Iesu Christi legem & prophetas? Certe Iesus in templo erat quod a Salomone constructum est: & confitetur templum illud patris sui esse: quem nobis reuelauit: cuius filium esse se dixit. Rñdeant quō alter bonus: & alter sit iustus deus? Quia igitur saluator creatoris est filius: in cōmune patrem filiūq; laudamus: cuius lex: cuius & templū est: Cui est gloria: & iperū in sæcula sæculorū. Amen. De eo quod scriptum est. Puer autē crescebat: & confortabatur: usq; ad eum locum ubi ait. Seniores in templo interrogat. **Homelia. XIX.**



Quia nonnulli qui sanctæ scripturæ uidentur credere: quasi in gloriam omnipotentis dei diuinitatem saluatoris negant: iustū mihi uidetur ut ipsarum scripturarum auctoritate doceantur in humanum corpus quiddam uenisse diuinum. Et non solum in humanum corpus: sed in humanam quoq; animam. Quāq; si diligenter sensum intendimus scripturarum plus aliquid anima illa habuit q̄ cæteræ hoīum animæ. Omnis quippe anima hoīs anteq̄ ad uirtutes ueniat: uitiis sordidatur. Porro anima Iesu: nūq̄ peccati sorde maculata est. Si quidem anteq̄ ad duodecimum ætatis peruenit annum: spiritus sanctus de eo in Lucæ scribit euāgelio. Puer autē crescebat & confortabatur: & replebatur sapientia. Hoc hominum natura non recipit: ante duodecim annos sapientia cōpleatur. Aliud est partem habere sapientiæ: aliud sapientia esse completum. Non ambigimus ergo diuinum aliquid in carne Iesu apparuisse. Et non solum super hoīem: sed super oēm quoq; rationalem creaturam. Et crescebat (inquit) humiliauerat enim se: formam serui accipiens: & eadem uirtute qua se humiliauerat creuit. Apparuerat infirmus: quia infirmum corpus assumpserat: & ob id iterum confortatur. Euacuauerat se filius dei: & propterea rursum cōpletur sapientia: & gratia dei erat super eum. Non qñ uenit ad adolescentiam: non qñ manifeste docebat: sed cum adhuc esset paruulus habebat gratiam dei. Et quō omnia in illo mirabilia fuerant ita & pueritia mirabilis fuit: ut dei sapientia compleretur. Ibant itaq; parentes eius iuxta consuetudinem in Hierusalem: ad solēnem diem paschæ. Et cum factus fuisset annorum duodecim. Diligenter obserua: quia priusq̄ duodecim esset annorum sapientia dei: & cæteris quæ de eo scripta sunt complebatur. Cum ergo (ut diximus) duodecim esset annorum: & iuxta morem dies solēnitatis expleti essent: & reuerterentur parentes cū infantulo Iesu: remansit puer in Hierusalem: & nesciebat parentes eius. Et hic sublimius quiddam q̄ humana natura patitur intellige. Non enim simpliciter remansit: & parentes eius ubi esset ignorabant: sed quō in Ioannis euāgelio scriptum est: qñ insidiabantur ei iudei: & elapsus est de medio eorum: & non apparuit sic & nūc puto remansisse puerum

fuisse puerum in Hierusalem: & parentes eius ubi remanserunt ignorasse. Nec miremur parentes uocatos: quorū alter ob partum: alter ab obsequium patris & matris meruerūt uocabula. Sequitur. Dolentes (inquit) quærebamus te. Non puto eos iccirco doluisse: quia putarent errasse puerum uel periisse. Nec poterat accidere ut Maria quæ sciebat se de spiritu sancto concepisse: quæ & angelū loquentem: & currentes pastores: & Symeonem audierat pphetantem: timeret ne puerum perderet oberrantem. Amoue hanc opinionem maxime de Ioseph: cui ab angelo præceptum fuerat ut tolleretur puerum: & in Aegyptum pergeret: qui audierat. Ne timeas tollere Mariam cōiugem tuā: quod enim in ea natum est: de spiritu sancto est. Nunq̄ fieri poterat ut perditum formidaret infantem: quem diuinitum esse cognouerat. Aliud quiddam dolor & quæstio parētum q̄ simplex lector intelligit: sonat. Quomodo enim tu si qñ scripturas legis: quæris in eis sensum cum dolore quodam ac tormento: nō quo scripturas errasse: aut perperam quid habere arbitris: sed qđ ille intrinsecus habeat ueritatis sermonem atq; rationem: & tu nequeas inuenire quod uerum est. Ita & illi quærebant ne forte recessisset ab eis: ne relinquens eos ad alia transmigrasset. Et quod magis puto ne reuertisset ad coelos: cum illi placuisset: iterum descensurus. Dolentes ergo: quærebāt filium dei. Et cum quærerent: non inuenierunt inter cognatos. Neq; enim poterat humana cognatio dei filium continere. Non inueniunt inter cognatos: quia diuina maiora erant notitia: scientiaq; mortali. Vbi igitur inueniunt eum? In templo. Ibi enim inuenitur filius dei. Si qñ & tu quæseris filium dei: quære primum in templo. Illuc propera: ubi Christum sermonem atq; sapientiam (id est filium dei) reperies. Quoniam uero paruulus erat: inuenitur in medio præceptorū: sanctificans: & erudiens eos. Quia paruulus erat inuenitur in medio non eos docens: sed interrogas: & hoc pro ætatis officio ut nos doceret quid pueris (quos sapientes & eruditi sint) conueniret ut audiant potius magistros q̄ docere desiderant: & se uana ostentatione non iactent. Interrogabat inquam magistros: nō ut aliquid disceret: sed ut interrogans erudiret. Ex uno quippe doctrinæ fonte manat & interrogare & rñdere sapienter: & eiusdem scientiæ est: scire quid interrogas quidue respōdeas. Oportuit primum saluatorem eruditæ interrogationis magistrum fieri: ut postea interrogationibus rñderet iuxta rōnē dei: atq; sermonē. Cui est gloria & iperū in sæcula sæculorū. Amen. De eo quod scriptum est. Quid est qđ quærebatis me: usq; ad eum locum ubi ait. Cōseruabat Maria omnia uerba in corde suo. **Homelia. XX.**



Quærebant Maria & Ioseph iter affines Iesum: & non inueniebant: in comitatu & inuenire non poterant. Quæserunt in templo sed apud magistros: & in medio præceptorum inueniunt eum. Vbiq; magistri fuerint: in medio magistrorum inuenitur Iesus: si tamen magister sedeat in templo: & nūq̄ egrediatur ex eo. Profuit Iesus magistris suis & eos quos interrogare uidebatur: docuit. In medio eorū loquens: & quodammodo concitabat eos ad quærenda quæ usq; ad id locorum: autem scirent: an ignorēt / nosse non poterant. Inuenitur Iesus in medio magistrorum: & inuentus dicit quæ sit oībus suis. Quid est quia quære-

batis me? Nesciebatis quia in his quæ sunt patris mei oportet me esse? Primum simpliciter sentientes armemur aduersus impios hæreticos: qui dicunt non esse cōditorem patrem Christi Iesu: neq; deum legis: sed nec prophetarum. Ecce pater: deus templi asseritur. Erubescant Valentiniani audientes Iesum inquentem: in his quæ sunt patris mei oportet me esse. Erubescant omnes hæretici qui euangelium recipiunt fm̄ Lucam: & quæ in eo sunt scripta continentunt. Hæc ut dixi: sint intellecta simpliciter. Quoniā uero infertur: ipse autē nō intellexerunt sermonem: sensum scripturæ diligentius uentilemus. Sic erant stulti & insipientes: ut nescirent quid diceret: quia hoc quod ait in his quæ sunt patris mei me esse oportet: significaret in templo: an aliud quiddam altius significet: & qđ magis ædificet audientes. Unusquisq; nostrum si bonus fuerit atq; perfectus: possessio dei patris est: & habet in medio sui Iesum. Credamus quippe dicenti: quoniam in his quæ sunt patris mei me oportet esse. Magis rationabile atq; uiuens: & uerum templum dei hoc esse suspicor: qđ illud quod typice terreno opere constructum est. Vnde illo in templo ut typice fuit: ita recessit & typice. Egressus est enim de templo terreno dicens. Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta: & relinquens domum illam uenit ad possessionē dei patris: ad ecclesias i toto orbe dispersas: & dicit. In his quæ sunt patris mei me oportet esse. Tunc ergo non intellexerunt uerbum: quod locutus est eis. Simul & illud attendite qđ qđ in possessione patris sui fuit: fursum erat. Et quia necdum plenā fidem Ioseph: & Maria habebant: propterea fursum cum eo manere non poterant: sed dicitur descendisse cum eis. Crebro Iesus descendit cum discipulis suis: nec semper uersatur in monte: nec absq; fine sublimia tenet. In monte cum Petro est: cum Iacobo: cum Ioāne: & rursum in alio loco cum cæteris discipulis. Porro quia non ualebant hi qui uariis agrotationibus laborabant in montem conscendere: iccirco descendit & uenit ad eos qui deorsum erant. Nunc quoq; scribitur descendit cum eis: & uenit Nazareth: & subiiciebatur eis. Discimus filii subiecti esse parentibus nris: maior minori subicitur. Nam quia maiorem Ioseph uidebat ætate: propterea eum parentis honore coluit: omnibus filiis exemplum tribuens: ut subiiciantur parentibus. Quod si presens nō fuerint: subiiciantur his qui patrum ætatem habent. Quid loquor de parentibus / & filiis? Si Iesus filius dei subiicit Ioseph & Mariæ: ego non subiiciam episcopo qui mihi a deo ordinatus est pater? Non subiiciam presbytero: qui mihi domini dignatione præpositus est? Puto qđ intelligebat Ioseph: quia maior se erat Iesus qui subiiciebatur sibi: & sciens maiorem esse subiectum: trepidus moderabatur imperium. Videat ergo unusquisq; qđ sepe melioribus præpositus sit inferior: & nonnunq; accedat ut ille qui subiectus est melior sit eo qui sibi uidetur esse præpositus. Quod cum intellexerit dignitate sublimior: non eleuabitur superbia ex eo qđ maior est: sed sciet ita sibi meliorem esse subiectum: quō & Iesus subiectus fuit Ioseph. Deinde sequitur. Maria autē cōseruabat omnia uerba hæc in corde suo. Plus aliquid qđ de hoīe suspicabatur. Vnde & cū stodiebat omnia uerba eius in corde suo: non quasi pueri qui duodecim esset annorum: sed eius qui de spiritu sancto conceptus fuerat: quem uidebat proficere sapientia &

gratia: apud deum & homines. Iesus proficiebat sapien-
tia. Sapientior per singulas uidebatur aetates. Nunquid sa-
piens non erat: ut sapientior fieret? An quoniam euacua-
uerat se formam serui accipiens id quod amiserat: resume-
bat: & replebat uirtutibus quas paulo ante assumpto cor-
pore uisus fuerat relinquere? Proficiebat ergo: non solū
sapientia: sed aetate. Est aetatis profectus. Duæ in scripturis
feruntur aetates altera corporis: quæ non est in potestate
nostra: sed in lege naturæ: altera animæ: quæ pprie in no-
bis sita est. Iuxta quam si uolumus quotidie crescimus &
ad summitatem uenimus: ut non simus ultra paruuli flu-
ctuantēs: & qui circūferamur omni uento doctrinæ: sed
esse paruuli desinentes: incipiamus esse uiri: atq; dicamus.
Quādo factus sum uir: destruxi ea quæ erant paruuli. Hu-
ius ut dixi aetatis profectus: qui incrementum habet ani-
mæ: in nostra est potestate. Si autem non sufficit testimo-
nium: etiam aliud de Paulo sumamus exemplum. Donec
perueniamus (inquit) omnes in uirum pfectum: in men-
suram aetatis plenitudinis corporis Christi. In nobis ergo
est: ut ad mensuram perueniamus aetatis: & corporis Chri-
sti. Et si in nobis est: omni labore nitamur deponere par-
uulum: & destruere illum: & ad aetates reliquas perueni-
re: ut nos quoq; audire possimus: tu autem ibis ad patres
tuos cum pace: nutritus in senecta bona: utiq; spiritali.
Quæ est uere senectus bona? Canescens & ad finē usq;
perueniens in Christo Iesu: Cui est gloria & honor & im-
perium in secula seculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Quintodecimo anno impe-
rii Tyberii Caesaris: usq; ad eum locum ubi ait: Rectas facite
semitas eius. Homelia. XXI.

Vando ad iudeos tantum sermo proph-
eticus mittebatur: iudaici reges ponebantur
in titulo. Verbi gr̃a. Visio quā uidit Esaias
filius Amos aduersus Iudæam: & aduer-
sus Hierusalem in regno Ozia: & Ioathan
& Achaz: & Ezechiae: nec alium quēq; exceptis Iudæa re-
gibus Esaiæ uideo tempore designatum. In quibusdam
prophetis: & Israel reges legimus: sicut ibi. Et in diebus
(inquit) Hieroboam filii Ioas regis Israel. Quando uero
sacramentum euāgelii prædicandum erat: & in toto orbe
euāgelium diffaminandum: cuius princeps Ioannes in
heremo fuit: & orbem Romanum Tyberii regebat impe-
rium: tunc in quintodecimo anno uerbum domini ad Io-
annem factum esse describitur. Et si tantum his qui de na-
tionibus credituri erant annuncianda salus fuisset: & per-
nitus excludendus Israel: suffecerat dicens. In quintodeci-
mo anno Tyberii Caesaris: præside iudææ pontio Pilato.
Quia uero & de Iudæa & de Galilæa multi credituri erāt
iccirco & hæc regna ponuntur in titulo: diciturq; tetrar-
cha Galilææ Herode: & Philippo fratre eius tetrarcha: &
tracōnitis regiōis: & lisania tetrarcha Abilinæ: sub prin-
cipibus sacerdotum Anna & Caypha: factum est uerbum
domini ad Ioannem filium Zachariæ in deserto. Olim
uerbum dei fiebat ad Hieremiam filium Elchiae in Ana-
thoth in diebus illius regis Iudæ: nunc sermo dei fit ad
Ioannem filium Zachariæ: qui nūq; factus est ad pphe-
tas in deserto. Sed quia plures filii credituri erant desertæ
magis q̃ eius quæ habet uirum. Iccirco factum est uerbum
dei ad Ioannem filium Zachariæ in deserto. Simulq; cō-

sidera q̃ magis rationem habeat: si mystice intelligatur
desertum: & nō sū simplicem litteram. Qui enim in de-
serto prædicat: superflue facit ibi uociferari ubi se loquen-
tem nullus exaudiat. Præcurator ergo Christi: & uox cla-
mantis in deserto: prædicat in deserto animæ: quæ nō ha-
bebat pacem. Non solum autem tūc: sed etiam in præsen-
ti primum lucerna ardens: & lucēs uenit: & prædicat ba-
ptisma pœnitentiæ in remissionem peccatorum: deinde
lux uera subsequitur: quando lucerna ipsa loquitur. Illum
oportet crescere: me autem minui. Fit uerbum in deserto:
& uenit ad oēm circa regionem Iordanis. Quæ enim alia
loca debuit circuire Baptista nisi uicina Iordanis: ut quicq;
uoluisset agere pœnitentiam: præsto essent ad lauacrum
aquæ? Porro Iordanis descendens interpretatur. Descen-
dens autem & largo impetu currens fluius dei saluator
noster dñs est: in quo baptizamur. Quam ueram aquam
salutarem: in remissionem quoq; peccatorū in baptisma
prædicatur: uenite cathecumini: agite pœnitentiam: ut in
remissionem peccatorum: baptisma consequamini. In re-
missionem peccatorum ille accipit baptisma: qui peccare
desinit. Si quis enim peccans ad lauacrum uenit: ei nō fit
remissio peccatorum. Propterea obsecro uos ne abiq; cau-
tela & diligenti circūspiciōe ueniat ad baptismum: sed
ostendatis primum fructus dignos pœnitentiæ. Facite ali-
quid rēporis in conuersatione bona mundos uos a cum-
dis sordibus uitūsq; seruare: & tunc uobis remissio pecca-
torum fiet: qñ cœperitis & ipsi propria peccata cōtemne-
re. Dimittite delicta uestra: & dimittent uobis. Hoc autem
ipsum qd nunc de ueteri instrumento ponitur: in Esaiæ
propheta scriptum legimus. Ibi enim dicitur: Vox clamā-
tis in deserto. Parate uia domini: rectas facite semitas eius.
Vult dominus in uobis reperire uiam: ut possit in uestras
animas ingredi: & iter suum facere. Parate ei semitam:
de qua dicitur. Rectas facite semitas eius. Vox clamantis
in deserto. Vox clamat. Parate uiam. Primo enim uox
ad aures peruenit: deinde post uocem imo cum uoce: au-
ditum sermo penetrat. Iuxta hunc sensum a Ioanne annū-
ciatus est Christus. Videamus ergo: qd uox de uerbo an-
nunciet. Parate (inquit) uiam domino. Quam uiam
domino præparemus? Nunquid corpoream? Aut pōt
sermo dei tali itinere pergere? An intrinsecus præpara-
da est domino: & in corde nostro recta & æqualis semita
componenda? Hæc est uia per quam ingressus est sermo
dei: qui in humani corporis capacitate cōsistit. Magnum
est cor hominis: & spaciosum: & capax: si tñ mūdum fuerit.
Vis eius magnitudinem latitudinēq; cognoscere? Vir-
de quantam diuinorum sensuum magnitudinem capiat.
Ipse ait. Dedit mihi eorum quæ sunt uotiūm: rationem
mundi scire: & opera elementorum: principium & finem
& medietatem seculorum: temporum uarietates: & trās-
sationem mensium: annorum circulos: & syderum sedes:
naturas animalium: & furores bestiarum spirituum ui-
olentias: & cogitationes hominum: diuersitates arborum:
& uim radicum. Vides non paruū esse cor hominis: qd
tanta capiat? Neq; in corporis quantitate: sed in fortitudi-
ne eius intellige: quæ tantam scientiam capiat ueritatis. Ve-
rū & simplices quosq; quotidianis exemplis ad creden-
dum adducā q̃ grande sit cor hoīs: uideamus. Quasq;
urbes transuimus: habemus illas in animo: & qualitates
& situs

& situs platearum: mūrūq; & ædificiorum in corde no-
stro uersantur. Viam quam ingressi sumus in memoria pi-
cturæ: ac descripiōe retinemus: mare quod nauigauimus
tacita cogitatione amplectimur. Non est paruū (ut dixi)
cor hominis: quod potest tanta capere. Si autem non
est paruū tanta capiens: consequenter in illo uia domi-
ni præparatur: & recta fit semita: ut ambulet in illa sermo
dei: atq; sapientia. Parate uiam domino per cōuersatio-
nem bonā: & egregiis operibus tene semitam: absq; offen-
sa ulla deambulet i te uerbum dei: & donet tibi mysterio-
rum suorum aduentusq; notitiam: Cui est gloria & impe-
rium in secula seculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Omnis uallis implebit: usq;
ad eum locum ubi ait. Potens est deus de lapidibus istis
suscitare filios Habræ. Homelia. XXI.

Ideamus quæ in Christi prædicentur adue-
tu: inter quæ primum de Ioanne scribitur.
Vox clamantis in deserto. Parate uiam do-
mini: rectas facite semitas eius. Et quod se-
quitur proprie de domino saluatore est. Neq;
enim a Ioanne omnis uallis impleta est: sed a domino sal-
uatore. Seipsum unusquisq; cōsideret quis erat anteq̃ cre-
deret: tūc animaduertet uallem humilem: uallem se fuisse
præcipientem: & in ima demersam. Quando uero uenit do-
minus Iesus: & misit spiritum sanctum uicarium suum:
uallis omnis expleta est. Expleta est autem operibus bonis
& fructibus spiritus sancti. Charitas non sinit permanere
te uallem. Quod si pacem habueris: & sapientiam: & bo-
nitatem. nō solum uallis esse desistes: sed etiam mons esse
incipies dei. Quod tamen de gētib; quotidie magis fie-
ri uidemus atq; compleri: omnis uallis implebitur: q̃ de
populo Israel: qui de excelso depositus est. Omnis (inquit)
mons & collis humiliabitur. Mons erat quondam ille po-
pulus: & collis: qui depositus est atq; destructus. Illorum
delicto salus gētib; data est: ad æmulandum eos. Quod
& si contrarias fortitudines: quæ aduersus mortales erige-
bantur: dixeris montes & colles esse depositos: non pecca-
bis. Vt enim impleantur huiusmodi ualles: humiliadæ
sunt. Sed & hoc quod in aduentu Christi prophetatum
est: utrum expletum sit contemlemur. Sequitur enim. Et
omnia praua erūt indirecta. Unusquisq; nostrum prauus
erat: si tñ non & usq; hodie perseuerat: & per aduentum
Christi qui factus est ad animam nostram: praua quoq;
directa sunt. Quid enim tibi prodest si Christus quondā
uenit in carnem: nisi quoq; ad tuam animā uenit? Ore
mus ut illius quotidie nobis aduentus fiat: & possimus
dicere. Viuo autem iam non ego: uiuit autem in me Chri-
stus. Si enim Christus uiuit in Paulo: non uiuit in me: qd
mihi pderit? Cum autem & ad me uenerit: & fructus illo
fuero: sicut fructus est Paulus: tunc & ego Paulo similiter
loquar. Viuo iam non ego: uiuit uero in me Christus. Cō-
sideremus ergo cætera: quæ in Christi prædicentur adue-
tu. Nihil te asperius erat. Vide pristinos motus tuos: uide
iram: & cætera uitia si tamen cessauerunt esse quæ fuerāt:
& intelligis nihil te asperius: & ut significantius loquar:
nihil fuisse inæqualius. Conuersatio tua inæqualis erat: &
sermo: & opera inæqualia. Venit ergo dominus meus Ie-
sus: & exæquauit asperitates tuas. Incōposita quæq; uertit
in uias planas: ut fieret in te iter sine offensiōe: & læue atq;

purissimum: gradereturq; in te deus pater: & Christus dor-
minus mansionem apud te faceret: diceretq; Ego & pater
meus uenimus & mansionem apud eum faciemus. Se-
quitur. Et uidebit omnis caro: salutare dei. Tu quondam
caro eras: imo ut mirabilis loquar: cum adhuc in carne
sis uides salutare dei. Quid autem sibi uelit quod dicitur
omnis caro: eo q̃ nulla excipitur: quæ non uideat saluta-
re dei: relinquo intelligendum his qui sciunt scripturarū
mysteria. Quænam egredientibus ad baptismum Ioānes
loquitur attendendum. Si quis uult baptizari: egrediatur.
Manens enim in pristino statu: & mores suos: & consue-
tudinem non relinquens: nequaq; rite ad baptismum ue-
nit. Vt autem intelligas quid sit egredi ad baptismum: acci-
pe testimonium: & ausculta uerba quibus deus loquitur
ad Habraam. Egredere de terra tua: & reliqua. Egredienti-
bus itaq; ad lauacrum turbis: nō egressis: sed tantum egre-
dientibus: Ioannes loquitur quæ sequuntur. Si enim iam
egressi fuissent: nūq; ad eos diceret generatio uiperarum.
Quæcūq; igitur ad illos loquitur: ad uos o cathecumini:
& cathecumina loquitur. Qui disponitis uenire ad ba-
ptismum: considerate ne forsitan uobis dici possit: gene-
ratio uiperarum. Sed & illud quod sequitur: nisi prauita-
tem: uenenatq; serpentum de corde uestro expuleritis: dice-
tur ad uos. Quis ostendit uobis fugere ab ira uentura?
Magna huic sæculo impendet ira: omnis iram dei passu-
rus est mundus. Tantam uasitatem cœli: & latitudinem
terræ: & stellarum choros: splendorem solis: & lunæ no-
cturnæ solatia: dei ira subuertet. Hæc enim omnia propter
hominum peccata transibunt. Et olim quidem super om-
nia tantum in terra uenit ira dei: quia omnis caro reliquerat
uiam suam super terram: nunc autem & super cœlum
& super terram uentura est ira dei. Cœli pertransibunt: tu
autem permanebis (ad deum dicitur) & omnes sicut ue-
stimentum uetrescent. Videte qualis & quāta ira sit quæ
mundum omnem cōsumptura sit: & puniet eos qui pœ-
na digni sunt: inuenietq; materiā in qua se exerceat. Unus-
quisq; nostrum ex eo quod gessit: iræ materiā præpara-
uit. Scdm duritiam enim tuam & impœnitens cor the-
saurizas tibi iram in die iræ & reuelatiōis iusti iudicii dei:
dicitur ad Romanos. Deinde sequitur. Quis ostēdit uobis
fugere ab ira uentura? Facite ergo fructus dignos pœni-
tentiæ. Et uobis qui uenitis ad baptismum dicitur: Facite
fructus dignos pœnitentiæ. Vultis scire qui sunt fructus
pœnitentiæ? Charitas fructus est spiritus: gaudium fru-
ctus est spiritus: pax: patientia: benignitas: bonitas: fides:
mansuetudo: continentia: & reliqua huiusmodi. Si hæc
omnia habuerimus: fecimus fructus dignos pœnitentiæ.
Rursum dicitur ad eos qui ad Ioannis baptismum uenie-
bant. Et ne incipiat dicere intra uosmetipsos: patrem habemus
Habraam. Dico enim uobis: quia potest deus de
lapidibus istis suscitare filios Habræ. Prophetat Ioan-
nes nouissimus prophetarum expulsionem prioris popu-
li: & uocationem gētiū. Illis enim qui de Habraam glo-
riabantur dicit. Et ne incipiat dicere in uobismetipsis: pa-
trem habemus Habraam. Et de gentibus rursum loquit.
Dico enim uobis: quia potest deus de lapidibus istis susci-
tare filios Habræ. De quibus lapidibus? Non utiq; lapi-
des irrationabiles: corporeosq; monstrabat: sed homines
insensibiles & quondam duos. Qui quia lapides: & li-

gna adorabant: impletum est illud quod in psalmo cantabatur: similes illis sunt qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis. Vere qui faciunt idola: & confidunt in eis: similes sunt diis suis: absque sensu: sine ulla ratione in lapides: lignaque conuersi sunt. Cum enim tantum uideant creaturarum ordinem: decorem: officium: tantam mundi pulchritudinem: nolunt de creaturis intelligere creatorem: neque considerant tantam dispensationis aliquam prouidentiam: aliquem esse rectorem: sed sunt cæci his tantum oculis mundum uidentes: quibus irrationabilia iumenta & bestiae uident. Non enim animaduertunt in his quæ uidentur: ratione regali aliquam inesse rationem. Hæc propterea: quia Ioannes dixerat. Potest deus de lapidibus istis suscitare filios Habraæ. Et nos igitur obsecremus deum ut si quando fuerimus lapides uertamur in filios Habraæ pro his filiis qui eieci sunt: & repromissionem: adoptionemque suo uitio perdididerunt. Vnum testimonium adhuc de lapidibus ponam. Si quidem in cantico Exodi scribitur. Vertantur in lapides donec pertransit populus tuus domine: donec transeat populus tuus iste quem possedisti. Rogatur itaque deus ut paulisper conuertantur in lapides: hoc enim græcus sermo significatiue sonat. *ἀνελθόντες ἄνθρωποι*: donec pertransit populus Iudæorum. Haud dubium quin postquam illi transferuntur: gentes lapideæ esse cessabunt: & pro duro corde recipient humanum in Christo: rationabileque naturam: Cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Ecce securis ad radices arborum posita est: usque ad eum locum ubi ait. Venerunt autem & publicani ut baptizarentur ab eo. Homelia. XXIII.

Ioannes illo iam tempore loquebatur. Ecce securis ad radices arborum posita est. Et si quidem iam ingrueret consumatio & temporum finis instaret: nulla mihi quaestio nasceretur. Dicerem enim hoc quod ait. Ecce securis ad radices arborum posita est: & illud. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum præcidetur: & in ignem mittetur: propter ea prophetatum: quia in illo tempore cõplebatur. Cum autem tanta post sæcula fluxerint: & tam innumerabiles anni ab illo tempore usque ad præsentem diem transferint: quomodo spiritus sanctus in propheta dicat. Ecce securis ad radices arborum posita est: debemus inquirere. Ego puto israelitico populo prophetari: quod præcisio eius uicina sit. His enim qui egrediebantur ad eum ut baptizarentur: inter cætera loquebatur. Facite fructus dignos poenitentiae: & quasi Iudæis dicebat: ne incipiat dicere in uobismetipsis patrem habemus Habraam. Dico enim uobis quia potest deus ex lapidibus istis suscitare filios Habraæ. Hoc ergo quod ait. Ecce securis ad radices arborum posita est. Iudæis loquitur. Cui sensui & apostolicum illud congruit fractos esse ab hac securi infidelitatis ramos: atque succisos: ut amputaret ex arbore non radicem sed ea quæ de radice pullularunt: ut in radice pristinae arboris: rami possint oleastri inferi. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum præcidetur: & in ignem mittetur. Hunc enim finem habet: ut incendio concremetur. Deinde tres ordines inducuntur sciscitantium. Ioannem super salute sua: unus quem scriptura appellauit populos exeuntes ad baptismum: alius quem publicanos nominat: tertius qui militum appellatione censetur. Interrogabant

enim turbæ: dicentes. Quid faciemus? Qui respondens ait eis. Qui habet duas tunicas: det ei qui non habet. Et qui habet cibos: similiter faciat. Quod quidem: nescio si turbae conueniat præcipi. Magis enim apostolis quam uulgo congruit: ut qui duas tunicas habet unam tribuat non habenti. Et ut scias magis hoc apostolis quam populis conuenire: audi quid a saluatore dicatur ad eos. Neque duas tunicas tollatis in uia. Duplex itaque uestimentum quo unusquisque uestitur: & præcipitur ut alterum tribuat non habenti aliam intelligentiam sonat. Vult enim nos saluator: quomodo non habemus duobus seruire dominis: sic nec duas habere tunicas: nec duplici ueste circudari: ne sit unum indumentum ueteris hominis: & alterum noui. Econtrario autem cupit ut expoliamus nos ueterem hominem: & induamus nouum. Hucusque facilis expositio est. Porro quaeritur: quomodo iuxta hanc interpretationem iubeatur nobis: non habenti tribuere uestimentum. Quisnam est ille qui ne unum quidem indumentum super carnem suam habet: qui nudus est: qui omnino nulla ueste coopertus? Neque uero hoc dico: quomodo non præcipiatur liberalitas: & in pauperes misericordia. Hyperbolica clementia: ut etiam nudos: altera tunica protegamus. Sed hoc aio quod & profundior locus iste respiciat intellectum: & oporteat ei dare tunicam qui omnis non non habebat. Quis est ergo iste: qui tunicam non habet? Nempe ille qui penitus deum non habet. Debemus igitur exuere nos: & ei dare qui nudus est. Alius habet deum: alius omnino non habet: contraria uidelicet fortitudo. Et quomodo scriptum est: ut in profundo maris præcipitemus delicta nostra: sic proici oportet a nobis uitia: atque peccata: & iacere super eum qui eorum nobis causa exitit. Et qui habet cibum: similiter faciat. Qui habet cibos tribuat non habenti: ut non solum ei uestimentum: sed etiam id quod possit comedere largiatur. Venerunt autem & publicani baptizari ab eo. Hoc & iuxta simplicem intelligentiam docet publicanos nihil amplius quaerere: quam in lege præceptum est. Qui enim plus exegerint: non Ioannis mandatum præuaricant: sed spiritus sancti qui locutus est in Ioanne. Nescio autem utrum ut *ἐμὴ ἀρχὴ* aliud quiddam excellentius sermo significet: & an debeamus in tali auditorio res tam mysticas prodere: maxime inter eos qui scripturarum medullas non introspiciunt: sed tantum superficie delectantur. Periculosum quidem est: sed tamen strictim: breuiterque tangendum. Cum exierimus a sæculo: & hæc uita nostra fuerit cõmutata: erunt quidam in finibus mundi sedentes: uelut publicanorum officio diligentissime præscrutantes ne quid sui in nobis inueniant. Videtur mihi princeps sæculi huius quasi publicanus esse: unde scriptum est de eo. Venit princeps mundi istius: & in me habet nihil. Illud quoque quod in Apostolo legimus. Reddite omnibus debita: cui tributum/tributum: cui uestigal/uestigal: cui honorem/honorē: nemini quid debeatis nisi ut inuicem diligatis: sacratè intelligendum est. Quomodo obrem consideremus ne forte cum non habuerimus quod pro uestigali queamus reddere ipsi trahamur ob debitum: ut solet apud sæculi quoque fieri uestigales: quomodo quis pro debito: ipse reipublicæ seruiturus includitur. Cõplures e nobis: ab istiusmodi publicanis tenendi sunt. Quos Iacob ille uir sanctus non magnopere formidabat: nec uerebatur: ut de publicanorum uestigalibus in eo aliquid reperiretur.

quid reperiretur. Unde & audacter ad publicanum illum loquebatur Laban. Cognosce si quid tuarum rerum est apud me. Super quod: agit testimonium scriptura dicēs. Et non cognouit Laban apud Iacob quicquam. Docet igitur saluator noster: & spiritus sanctus qui loquutus est in prophetis non solum homines: sed etiam angelos & uirtutes inuisibiles. Quid loquar de Saluatore? Prophetæ quoque ipsi & apostoli: omne quod resonant: non solum hominibus: sed & angelis prædicant. Quod ut scias uerum: attende (inquit) coelum & loquar. Et in conspectu angelorum psalam tibi. Et laudate dominum coeli coelorum: & aquæ quæ super coelos sunt laudent nomen domini. Et laudent eum angeli: & in omni loco potestatis eius benedic anima mea domino. Inuenies in plurimis locis: & maxime in psalmis: & ad angelos sermonem fieri: data homini potestate: ei tamen qui spiritum sanctum habet: ut & angelos alloquatur. E quibus unum exemplum ponam: ut sciamus angelos quoque humanis uocibus erudiri. Scriptum est in Apocalypsi Ioannis. Angelo Ephesiorum ecclesiæ scribere. Habeo aliquid contra te. Et rursum. Angelo ecclesiæ pergamæ scribere. Habeo quippiam contra te. Certe homo est qui scribit angelis & aliquid præcipit. Ego non ambigo & in coetu nostro adesse angelos: non solum generaliter omnes ecclesie: sed etiam singillatim. De quibus saluator ait. Angeli eorum: semper uident faciem patris mei qui in coelis est. Duplex hic adest ecclesia: una hominum altera angelorum. Si quid iuxta rationem: & iuxta scripturarum dicimus uoluntatem: tantum angeli: & orant nobiscum. Et quia præsentibus angeli sunt in ecclesia: in illa dumtaxat quæ meretur: & Christi est: propter ea orantibus sociis præcipitur ut habeant uelamen super caput: propter angelos: utique illos qui assistunt sanctis: & laetantur in ecclesia. Quos quidem nos quia peccatorum sordibus oculi nostri obliuimus non uidemus: sed uidet apostoli Iesu ad quos loquitur. Amen amen dico uobis: Videtis coelum apertum: & angelos dei ascendentes: & descendentes super filium hominis. Quod si haberem hanc gratiam quomodo apostoli sic uiderent: & sicut Paulus alpe ait intueretur: cerneret nunc angelorum multitudinem: quos uidebat Heliseus: & Giezi qui cum eo steterat non uidebat. In metu erat Giezi ne ab hostibus caperetur: solus Heliseus uidens. Sed Heliseus ut propheta dominus: deprecatur: & dicit. O domine aperi oculos pueri istius: & uideat: quoniam multo plures nobiscum sunt quam cum illis. Et statim ad præces sancti uiri: angelos quos prius Giezi non uidebat intuitus est. Hæc idcirco diximus: ut ostenderemus & publicanos doceri a Ioanne: & non solum eos qui reipublicæ uectigalibus seruiunt: sed etiam illos qui ueniebant ad poenitentiam. Et alii erant a corporalibus publicanis: sicut & alii milites: qui egrediebantur ad baptismum poenitentiae. Venit enim non Ioannes & propheta tantum: sed etiam ipse saluator: & hominibus & angelis: & uirtutibus cæteris salutare poenitentiam prædicare: ut in nomine Iesu omne genus flectant: celestium & terrestrium & inferorum: & omnis lingua confiteatur: quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris: cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Ego quidem baptizo uos aqua: usque ad eum locum: ubi ait. Ipse uos baptizabit spiritu sancto & igne. Homelia. XXIII.



Ioannem qui minor erat Christo suscepit populus reputans & cogitans ne forte ipse esset Christus: eum uero qui maior illo uenerat non suscepit. Vis causam scire? Cognosce. Ioannis baptismum uidebatur: christi baptismus inuisibilis erat. Ego enim (inquit) baptizo uos in aqua: qui autem post me uenit maior me est: ipse uos baptizabit spiritu sancto & igni. Quando baptizat Iesus spiritu sancto: & rursum quando igne baptizat? Nunquid uno atque eodem tempore spiritu & igni baptizatum uario atque diuerso? Vos autem baptizabimini spiritu sancto: non post multos hos dies. Baptizati sunt apostoli post ascensionem eius ad coelos spiritu sancto. Quod autem igne fuerint baptizati: scriptura non memorat. Sed quomodo Ioannes iuxta Iordanem fluium uenientes ad baptismum præstolabatur: & alios abigebat dicens: generatio uiperarum: & reliqua: Porro eos qui cõstebantur uitia atque peccata suscipiebant: sic stabit in igneo flumine dominus Iesus: iuxta flammeam rumpheam: ut quicumque post exitum uitæ huius qui ad paradysum transire desiderat: & purgatione indiget: hoc eum amne baptizet: & ad cupita transmittat: eum uero qui non habet signum priorum baptismi: tum: lauacro igneo non baptizet. Oportet enim prius aliquem baptizari aqua & spiritu: ut cum ad igneam flumi uenerit: ostendat se & aquæ & spiritus lauacro seruasse: & tunc mereatur etiam ignis accipere baptismum in Christo Iesu: cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

De suspicionem quam habebat populus de Ioanne: ne forte ipse esset Christus. Homelia. XXV.



Abet periculum & dilectio si modum transeat. Debet enim qui aliquem diligit naturas & causas considerare dilecti: & non cum plus diligere quam meretur. Nam si mensuram charitatis: modumque transcederit: & qui diligit: & qui diligitur in peccato erunt. Quod ut manifestius fiat: ponamus exemplum. Ioannem populus mirabatur: & diligebat eum. Et reuera erat dignus miraculo: ut plus ei quam cæteris hominibus deferretur: quia aliter quam cuncti mortales uixerat. Non omnes sumus simplici contenti cibo: sed uarietate delectamur escarum. Vnum nobis ad potandum uinum non sufficit: uarii gustus uina mercamur. Ioannes uero semper locutis: semper uescebat melle siluestri: & contentus erat simplici & tenui cibo: ne corpus illius crassioribus pulmentis pinguesceret: & exquisitis dapibus grauaretur. Huiusmodi quippe naturæ corpora nostra sunt: ut eis superfluis aggrauentur: & cum corpus fuerit aggrauatum: anima quoque oneretur: quæ per totum diffusa: corpus passionibus illius subiacet. Quomodo obrem recte præcipitur eis qui obseruare possunt. Bonum est non manducare carnem: neque bibere uinum: neque in quo frater tuus scandalizetur. Erat igitur Ioannes uitæ mirabilis: & multum ab aliorum hominum conuersatione diuersus. Non habebat saculum: non famulum: non saltè uile tuguriū. Morabatur in deserto non solus usque ad diem ostensionis suæ: ad israel: uero ipse quo poenitentiam populo prædicabat erat in solitudine Iudææ: & aqua simplici irrigabatur: ut & ipse esset diuersus a cæteris. Nos qui uersamur in urbibus: & in medio populi sumus: & uestes quimus lautiores: & cibos: & habilia. Ille uero qui in heremo morabatur. Videte qualis uestimēto idcirco fuit

rit. De pilis camelorum sibi tunicam fecerat: & zona pelli-
cea cingebatur. Omnia ergo in illo nouerant: & propter
dissimilitudinem uitae uniuersi qui uidebant admirabantur
eum: & mirantes studiosissime colebant: super omnia q̄
poenitentes in remissionem peccatorum baptizat. Quas
ob causas diligebant quidem eum iustissime: sed non ser-
uabant in charitate modum. Cogitabat enim ne forte ipse
esset Christus. Quam inordinatam & irrationabilem chari-
tatem cauens apostolus Paulus: de semetipso loquebatur.
Timeo autem ne quis de me cogitet super id quod uidet
in me: aut audit ex me: & ne magnitudo reuelationum ex-
tollat me: & cetera. Quod metuens ne etiam ipse incurrat
nolebant omnia de se iudicare quae norant: ne q̄s de eo plus
arbitraretur esse q̄ cernere: & mensuram honoris excedere: di-
ceret quod dictum fuerat de Ioanne: quia ipse esset Christus.
Quod quidem nonnulli etiam de Dositheo samaritano: hae-
resiarcho dixerunt: alii uero de Iuda galilaeo. Denique in tanta
quidam dilectionis audaciam proruperunt: ut noua quae-
dam: & inaudita super Paulo monstra confingerent. Alii
enim aiunt hoc quod scriptum est sedere a dextris saluatoris:
& sinistris de Paulo: & de Marcione dici: quod Paulus sedeat
a dextris: Marcio sedeat a sinistris. Porro alii legentes: mitti
uobis aduocatum spiritum ueritatis: nolunt intelligere ter-
tiam personam a patre & filio: & diuinam sublimem: na-
turam: sed apostolum Paulum. Nonne tibi omnes uidentur
plus amasse q̄ expedit: & dum uirtutem uniuscuiusque mira-
tur: dilectionis perdidisse mensuram? Quod quidem in
ecclesia patimur. Plerique enim dum plus nos diligunt q̄ me-
remur: haec iactant & loquuntur sermones nostros: doctri-
namque laudantes: quae conscientia nostra non recipit. Alii
uero tractatus nostros calumniantes: ea sentire nos crimi-
natur: quae nunquam sensisse nos nouimus. Sed neque hi
qui plus diligunt neque illi qui oderunt: ueritatis regulam
tenent: & alii per dilectionem: alii per odium mentiuntur.
Vnde oportet charitati fratri imponere: & tantum ei uagandi
permittere libertatem: quantum in praerupta non corrumpat.
Scriptum est in ecclesiaste: Nescis iustus multum: neque am-
plius cogites: ne forte obstupescas: Quod exemplum ser-
uamus: possum simile quiddam dicere. Ne diligas hominem ex to-
ta anima tua: & ex tota uirtute tua. Ne ames angelum de toto cor-
de: de tota anima: de tota uirtute: sed praecipue iuxta eloquium sal-
uatoris soli serua deo. Diliges enim (inquit) dominum deum
tuum ex toto corde tuo: & ex tota anima tua: & ex tota uir-
tute tua. Respondeat mihi aliquis: & dicat. Saluator prae-
cipit diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo: &
ex tota anima tua: & ex tota uirtute tua: & proximum tuum
tanquam teipsum. Volo diligere christum. Doce ergo me quo
modo eum diligam. Si enim dilexero eum ex toto corde
meo: & ex tota anima mea: & ex tota uirtute: contra prae-
ceptum facio: ut alterum absque uno deo sic diligam. Sin-
gulis autem minus eum dilexero: quam omnipotentem patrem: ti-
meo ne in primogenitum uniuersae creaturae impius &
prophanus inueniar. Doce me & ostende rationem: quo
modo inter utrumque medius iccedens: diligere debeam chris-
tum. Vis scire qua charitate christus diligendus sit? Bre-
uiter ausculta. Diliges dominum deum tuum in christo.
Putes diuersam habere posse in patre & filio charitatem?
Simul dilige dominum christum. Dilige patrem in filio:
filium in patre: ex toto corde: & ex tota anima: & ex tota

uirtute. Quod si aliquis sciscitatur: & dicit: hoc quod asse-
ris de scripturis proba: audiat apostolum Paulum qui ha-
bebat rationabilem charitatem: loquentem. Certus enim
sum: quia neque mors: neque uita: neque angeli: neque potestas:
nec praesentia: nec futura: nec fortitudo: nec altitudo:
nec profundum: nec alia creatura poterit nos separare a chari-
tate dei: quae est in christo Iesu domino saluatore nostro.
Cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.
De eo quod scriptum est. Cuius uentilabrum in ma-
nu eius: & mundabit aream suam: usque ad eum locum ubi
ait: Et congregabit triticum in horreum. Home. XXVI.



Christus est deus: & qui adorant eum in
spiritu & ueritate oportet adorare. Deus
quoque noster: ignis consumens est. Du-
pliciter appellatur deus: & spiritus: &
ignis. Iustus spiritus: ignis peccatoribus.
Sed dum & angeli spiritus ignis: di-
cuntur: qui facit (inquit) angelos suos spiritus: & mini-
stros suos ignem urentem: angeli sancti quibusque sunt spi-
ritus: his uero qui merentur: addicunt ignem & feruorem
subministrant. Iuxta quem sensum: & deus noster: atque sal-
uator cum sit spiritus: ignem uenit mittere super terram.
Spiritus: secundum illud quod scribitur. Cum autem conuersus
fueris ad dominum: auferetur uelamen. Et dominus spiri-
tus est. Ignem autem uenit mittere non super coelum: sed
super terram: ut ipse demonstrat dicens. Ignem ueni mitte-
re super terram: & quid uolo nisi ut iam ardeat? Si enim
conuersus fueris ad dominum qui est spiritus: christus tibi
spiritus erit: & non uenit ignem mittere super terram.
Quod si non conuerteris ad eum: sed habes terram & fru-
ctum eius: ignem uenit mittere super terram tuam. Huic
quid simile: etiam de deo scriptum est. Ignis accensus est
furoris eius: non usque ad coelum sursum: sed usque ad infer-
num deorsum: & deuorabit non coelum: sed terram & ger-
mina eius. Quorsum ista memorauimus? Quia & baptismus
eorum quae nuper locutus sum: nec praeterit explanatio
superior: sed uolo & nouum aliquid inferre. Si sanctus fue-
ris spiritu sancto baptizaberis: si peccator in igne mergeris
& unum atque idem baptismum indignis: & peccatoribus in
condemnationem ignemque uertetur: his uero qui sancti sunt
& tota fide ad dominum conuertuntur: spiritus sancti gra-
tia salusque tribuenda est. Is ergo qui spiritu sancto & igne
dicitur baptizare: habet uentilabrum in manu sua: & mun-
dabit aream suam: & congregabit triticum suum in hor-
reum: paleas autem comburet igni inextinguibili. Volo inue-
nire rationem: quare dominus noster habeat uentilabrum.
Et quod blando uento leues paleae huc illucque rapiantur: gra-
ue uero triticum in unum deferatur locum. Neque enim absque
uento possunt triticum & paleae separari. Aestimo tempta-
tiones pro uento intelligi: quae confuso credentium acer-
uo: alios paleas: alios triticum esse demonstrat. Cum enim
anima tua fuerit aliqua temptatione superata: non tempta-
tio te uertit in paleas: sed cum esses palea: leuis uidelicet &
incredulus ostendit te esse temptationem quod latebas. econ-
trario autem cum fortiter temptationem toleras: non te
facit fidelem temptatio atque patientem: sed uirtutem quae
in te erat patientiae: & fortitudinis: & latebat: profert
in medium. Putas enim ait dominus aliter me tibi locu-
tum fuisse

tum fuisse quod ut pareres iustus? Et alibi. Affixi te: & affe-
ci poenuria: ut manifesta fierent quae erant in corde tuo.
In hunc modum & tempestas non facit super harenam
aedificium consistere: sed super terram. Quae cum fuerit
exorta: id quod super terram fundatum est: non euertet.
Quod uero super harenam fluctuat: probat illico non be-
ne fuisse fundatum. Quapropter antequam oriatur tempestas
antequam uentorum flabra consurgant: priusquam intumescant
flumina: dum adhuc silent uniuersa: omne studium no-
strum ad aedificiorum fundamenta uertamus. Aedifice-
mus domum nostram uariis firmisque lapidibus praecpto-
rum dei: ut cum persecutio saeuierit aduersus christianos:
durusque turbo surrexerit: ostendamus nos habere aedi-
fium super petram christum Iesum. Si quis autem (quod
procul absit a nobis) negauerit: iste sciat non se illo tem-
pore quo negasse uisus est: christum negasse: sed semina &
radices habuisse negandi iam ueteres: tunc uero fuisse agni-
tam quod habebat: & in medium esse productum. Ore-
mus igitur dominum ut simus aedificium quod tempe-
stas nulla subuertet: fundatum supra petram: per domi-
num nostrum Iesum Christum: Cui est gloria & imperi-
um in saecula saeculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Multa quidem & alia exhor-
tans annuntiabat: usque ad eum locum: ubi ait. Spiritus san-
ctus descendit super eum. Homelia. XXVII.



Vi euangelii sermonem docet: non unam rem
nunciare: sed plurimas. Hoc quippe scriptura
significat dicere. Multa quidem & alia exhor-
tans annuntiabat. Itaque etiam alia quae scripta
non sunt: Ioannes populo praedicabat. Quae autem scri-
pta sunt: considerate quanta fuerint quae annuntiant chris-
tum. Monstrauit enim baptismum spiritus sancti: prae-
cauit publicanis salutem: docuit milites disciplinam: aream
purgari: succidi arbores: & cetera quae euangelii narrat hi-
storia. Exceptis ergo his quae scripta sunt: etiam illa quae
scripta non sunt: annuntiante monstrat: in eo quod dicitur.
Multa quidem & alia exhortans: annuntiabat populo. Et
quomodo in euangelio secundum Ioannem de Christo refertur:
quia multa & alia locutus est: quae non sunt scripta in li-
bro isto: quae si scriberentur: neque ipsum puta mundum
capere potuissent libros qui scribendi erant: sic & in praesen-
ti loco intellige: quod forsitan Lucas quoniam maiora quae-
dam a Ioanne annuntiabantur: quod ut deberet litteris credi-
noluerit ea nominatim dicere: sed tantum significauerit
quod dicta sint: & ideo dixisse: multa quidem & alia exhor-
tans annuntiabat populo. Miremur quidem Ioannem ex
his quae sequuntur: maxime quod inter natos mulierum ma-
ior Ioanne baptista nemo fuerit: & in tantam opinionem
merito uirtutis ascenderit: ut a plerisque christus putaretur:
sed illud multo mirabilius. Herodes tetrarcha habebat re-
giam potestatem: & poterat eum cum uoluisset occidere.
Et cum rem fecisset iniustam: & contra lege Moysi ut ux-
orem fratris sui acciperet quae habebat filium de priori uiro
non eum timuit: non accepit personam: non cogitauit (ut
dixi) regiam potestatem non formidauit interitum: scie-
bat enim etiam si propheta non esset: quod laceratus eum pos-
set occidere. Haec igitur uniuersa cum nosset: libertate pro-
phetica corripuit haerodem: & incestas nuptias arguit: &

ob id clausus in carcere: non de morte sollicitus: non de
incerto iudicio: sed in uinculis de Christo quem annuncia-
uerat: cogitabat. Et quia ipse ad eum ire non poterat: mittit
discipulos suos sciscitantes. Tu es qui uenturus es: an alium
expectamus? Animaduertis: quod & in carcere docuerit. Vnde
de enim & in illo loco discipulos habere: & quam ob cau-
sam ibidem per se erudiebat. Inter quae etiam cum de Iesu
orta esset quaestio: mittit ex discipulis & interrogat. Tu es
qui uenturus es: an alium expectamus? Reuertuntur disci-
puli: & nunciant magistro: quae saluator iusserat nunciar-
i: cuius uerbis Ioannes armatus ad proelium confidenter
emoritur: & libenter capite truncatur: ipsa uox domini uo-
ce firmatus uerum esse dei filium quem crederat. Haec de
Ioanne & libertate eius: & herodis insania: qui super mul-
ta scelera etiam hoc addidit ut Ioannem primum carcere
cluderet: & postea decollaret. Quia uero dominus bapti-
zatus est: & coeli aperti sunt: & spiritus sanctus descendit
super eum: uoxque de caelis intonuit dicens. Hic est filius
meus dilectus: in quo mihi complacui: dicendum est in ba-
ptismo Iesu: coelum esse reuerentem: & ad dispensationem
remissionemque peccatorum: non illum qui peccatum non se-
cerat: neque inuentus est dolus in ore eius: sed totius mun-
di apertus esse coelos: & spiritum sanctum descendisse ut
postquam dominus ascendisset in excelsum: & captiuam dur-
xisset captiuitatem: tribueret nobis spiritum qui ad se uene-
rat: quem quidem dederat & resurrectionis tempore dicens.
Accipite spiritum sanctum. Si cui dimiseritis peccata di-
mittentur eis: si cui tenueritis: tenebuntur. Descendit autem
spiritus sanctus super saluatorem in specie columbae: aus
mansuetus: innocentis: & simplicis. Vnde & nobis prae-
cipitur: ut imitemur innocentiam columbarum. Talis est
spiritus sanctus: mundus: & uolucris: & sublime consur-
gens. Quapropter orantes dicimus. Quis dabit mihi pen-
nas ut columbae: & regescam? id est: quis dabit mihi pen-
nas spiritus sancti? Et in alio loco sermo propheticus pol-
licetur. Si dormieritis inter medios cleros pennae colum-
bae deargentatae: & posteriora dorsus eius in uirore auri. Si
enim inter medios cleros ueteris & noui testamenti rege-
uerimus: dabuntur nobis pennae columbae deargentatae:
id est sermones dei: & posteriora eius auri fulgore & uiro-
re radiantia: ut sensus noster spiritus sancti sensibus com-
pleatur: id est sermo & mens illius compleatur aduentu: &
nec loquamur aliquid nec intelligamus: nisi quod ille sug-
gesserit: sed omnis sanctificatio tam in corde quam in uerbis:
& in opere: a sancto spiritu ueniat in Christo Iesu: Cui est
gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

De genealogia saluatoris: eo quod in Matthaeo & in Luca
diuersi eius referantur auctores. Homelia. XXVIII.



Omnino noster atque saluator: qui multorum
saluator cuius generationem scriptura non
docuit: quae melior fuit: nunc secundum patrum
ordinem natus esse describitur. Et cum diui-
nitas eius non subiaceat exordio: propter te
qui ortus in carne es nasci uoluit: & tamen non a quo ab
euangelistis natiuitatis eius ordo narratur. Quae res: non
nullos plurimum conturbauit. Matthaeus enim incipiens natiuita-
tis illius seriem texere ab Habraam usque: ad id peruenit ut di-
ceret christi autem Iesu generatio sic erat: & describit non eum

qui baptizatus est: sed qui uenit in mundum. Lucas uero exponens natiuitatem eius: non a superioribus ad inferiora deducit: sed cum baptizatus ante dixisset: usque ad ipsum peruenit deum. Nec eadem personae sunt in generatione eius: quando descendere dicitur & quando conscendere. Qui enim secit eum coelis tibi descendere: mulieres non qualibet: sed peccatrices: & quas scriptura reprehenderat introducit: qui uero baptizatum narrat: nullius facit mulieris mentionem. In Matthaeo ergo ut diximus nominatur Thamar: quae cum socero fraude concubuit: & Ruth moabitris nec de genere israel: & Raab: quae unde sumpta sit scire nequeo: & coniunx Uriae quae uolauit mariti thorum. Quia enim dominus noster atque saluator ad hoc uenerat: ut hominum peccata susciperet & eum qui non fecerat peccatum: pro nobis peccatum fecit deus: propterea descendens in mundum assumpsit peccatorum hominum: uirtuosorumque personam: & nasci uoluit de stirpe Salomonis: cuius petra descripta: & Roboam cuius delicta ferunt: & de ceteris e quibus multi fecerunt malum in conspectu dei. Quando uero de lauacro descendit: & sanctus ordo esse describit: non per Salomonem: sed per Natham nascitur: quod eius arguit patrem super Uriae morte ortuque Salomonis. Sed in Matthaeo semper generationis nomen adiungitur: hic uero peritus sileatur. Scriptum est enim ibi: Habraam genuit Isaac: Isaac genuit Iacob: Iacob genuit Iudam: & fratres eius: Iudas genuit Phares: & Zaram de thamar: & usque ad finem genuit semper apponitur. In Luca uero ubi de lauacro descendit Iesus filius dicitur: sicut putabatur filius Ioseph: & in tam multa serie nominum: excepto quod putabatur filius Ioseph generationis nomen ascriptum non est. In Matthaeo non est scriptum incipiebat: hic uero quia de baptismo conuersus erat: incipiebat legitur: scripta referente. Et ipse erat Iesus incipiens. Quando enim baptizatus est: & mysterium secundae generationis assumpsit: ut tu quoque prioris natiuitatem destruas: & in secunda regeneratione nascaris: tunc dicitur incipisse. Et quo populus iudeorum quando erat in aegypto non habebat initium mensium: quando uero regressus est ex aegypto tunc dicitur ad eum: mensis iste initium mensium primus erit uobis de mensibus anni: sic qui necdum est baptizatus: nec coepisse narratur. Nec enim frustra additum putemus: ad id quod dicitur ipse erat Iesus: quod sequitur incipiens. Sed & quod ait: quasi annorum triginta. Considerandum: Ioseph triginta annorum erat quando dimissus et in uiculis: & interpretatus somnium Pharaonis aegypti effectus est princeps: ubertatisque tempore triticum congregauit: ut famis tempore haberet quid distribueret. Ego puto quod triginta anni Ioseph: in typo triginta annorum praecesserint saluatoris. Iste enim Ioseph non tale triticum congregauit: quale in aegypto ille Ioseph: sed triticum uerum: atque coeleste: ut tempore ubertatis tritico congregato haberet quod distribueret: cum famis esset missa in aegyptum: non famis panis: neque sitis aquae: sed famis audiendi sermonem dei. Congregat de prophetis: de lege: de apostolis: uerba abundanter: unde quando iam non scribuntur libri: nec nouum aliquod conficitur instrumentum: nec mittuntur ab apostolis ea quae ab Iesu in horrea apostolorum fuerant comportata: hoc est in animas eorum: omniumque sanctorum: tunc

distribuat & nutriat aegyptum famae periclitantem: maximeque fratres: de quibus scribitur. Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio ecclesiae cantabo te. Habet & alii homines uerba patientiae: uerbaque iudicii: & reliquarum uerba uirtutum: hoc est triticum: quod Ioseph aegyptiis distribuit. Sed aliud est frumentum quod fratribus id est discipulis suis distribuit de Iessen terra de ea quae ad orientem respicit: triticum euangelicum: triticum apostolicum. De hoc tritico debemus panes facere: ita tamen ut non comisceatur ueteri fermento: habeamusque panem nouum de scripturarum tritico: farinaque comolitam in Christo Iesu: Cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

I De eo quod scriptum est. Iesus autem plenus spiritu sancto reuersus est: & de temptatione eius prima. Ho. XXIX. Vando legis in euangelio: Iesus autem plenus spiritu sancto reuersus est: & in actibus apostolorum ubi dicitur quod repleti fuerint spiritu sancto. uide ne aequales putes esse apostolos saluatoris: sed & Iesum: & apostolos: & alium quolibet sanctorum plenos spiritu sancto cognosce: si mensuram uasculi sui: & quomodo (uerbi gratia) si uolueris dicere haec uasa plena sunt uino uel oleo: non statim iudicas quod aequali mensura pleni sint: siquidem aliud sextarium capere potest: aliud urnam: aliud amphoram: eodem modo & Iesus & Paulus pleni erant spiritu sancto: sed multo uas Pauli minus erat uas Iesu: & tamen erat secundum mensuram suam utriusque completum. Accepit itaque baptismum: saluator plenus spiritu sancto qui super eum in specie columbae de coelis uenerat: ducebat a spiritu. Quia enim quotquot spiritu dei ducuntur: hi filii sunt dei: iste autem extra omnes proprie filius dei erat: ideo & ipsum oportebat spiritu sancto duci. Si quidem scriptum est. Ducebatur autem in desertum a spiritu. Quadraginta diebus temptatur Iesus: & quae fuerint temptationes nescimus. Quae ideo forsitan praetermissae sunt: quia maiora erant quam litteris crederentur. Et si sic oportet dicere sicut mundus capere non poterat omnes libros si scripta fuissent: quae fecit & docuit Iesus: sic quadraginta dierum temptationes quibus temptatus est dominus a diabolo mundus ferre non poterat si scriptura docuisset. Sufficit nobis hoc tunc scire quod quadraginta diebus in deserto fuerit & temptabatur a diabolo: & non comederit quicquam in diebus illis. Mortificabat enim sensum carnis iugi continuoque ieiunio. Et cum completi fuissent dies esuriit. Dixit autem ei diabolus. Si filius dei es: dic lapidi huic ut panis fiat. Dic inquit lapidi huic. Cui lapidi: utique monstrabat diabolus quem uult panem fieri. Quana est ista temptatio ut rogato patre a filio panem: nec lapidem (quod ne ipse quidem aduersarius uoluit uersipellis) fallax det lapidem pro pane: hoc est enim quod diabolus uoluit ut lapis panis fieret: & non potius ut non in panem lapidem: sed hominem in lapidem uerteret: quem diabolus pro pane monstrauerat? Ego puto quod usque hodie lapidem diabolus ostendat: & hortetur singulos ad loquendum. Dic ut lapis iste panis fiat. Omni temptatione qua temptandi erant homines: primus secundum assumptionem carnis temptatus est dominus. Tenta autem ob id ut nos quoque illo uincere uincamus. Obscurum fit forte quod dico: nisi manifestius exemplo fiat. Si uideris haereticos dogmatum

dogmatum suorum mendacium pro pane comedere: scito lapidem eorum esse sermonem: quem monstrat diabolus. Neque uero aestimes unum eum habere lapidem: habet plures lapides: de quibus a Matthaeo introducit loquens. Dic ut lapides isti panes fiant. Dixit & Marcion: & lapis diaboli ei factus est panis. Dixit Valentinus: & alius lapis ei est uersus in panem. Habuit & Basilides eiusmodi: & ceteri haeretici. Unde sollicite prouidendum: ne forte diabolus lapidem comedentes: putemus pane uesci dei. Alioquin quae erat temptatio de lapide panem fieri: & a saluatore commedit? Fingamus enim quod diabolus proponere dominus lapidem in penam uerteret: & id quod uirtute sua ipse fecerat comederit: & satietur esuriem. Quanam esset ista temptatio: quae uictoria diaboli si haec simpliciter scriberent: quod ut diximus ratione perspecta: & temptationem ostendunt fuisse si fierent: & uictoriam quod contempta sunt fieri? Simulque monstratur istum panem qui de lapide fiat non esse uerbum dei quod pascit hominem: de quo scriptum est: non in pane solo uiuit homo: sed in omni uerbo quod egredietur per os dei uiuet homo. Respondeo tibi o uersipellis: & neque qui in te temptare non metuis. Alius est panis: sermo dei qui uiuificat hominem. Simulque uideamus quod haec loquatur non filius dei sed homo quem filius dei: dignatus est assumere. Quasi de homine enim responderet: & dicit. Scriptum est. Non in pane solo uiuit homo. Ex quo manifestum non deum: sed hominem fuisse temptatum. Scripturae sensum diligenter euentilans: reor inuenire me causam quare Ioannes temptationem domini non descripsit: sed tantum Matthaeus/Lucas & Marcus: Ioannes enim qui a deo exordium fecerat dicens: in principio erat uerbum: & uerbum erat apud deum: & deus erat uerbum: nec poterat diuinae generationis ordinem texere: sed tantummodo quod ex deo: & cum deo esset expresserat: adiecit: & uerbum caro factum est. Porro quia deus temptari non potest (de quo ei erat sermo) ideo temptari illum a diabolo non introducit. Quia uero liber generationis Iesu Christi de eo in Matthaei euangelio narratur: & in Luca generatio eius describitur: & in Marco homo est qui temptatur: propterea eius fertur simile responsum non in pane solo uiuit homo. Si igitur filius dei deus: pro te homo factus est & temptatur qui natura homo es non debes indignari si forte temptaris. Quod si temptatus illum imitatus qui pro te temptatus est: & omne uiceris temptationum: habebis spem cum eo qui tunc homo fuit: nunc autem homo esse cessauit. Nam si qui quodam homo erat: postquam temptatus est: & recessit ab eo diabolus usque ad tempus mortis: a mortuis resurgens ultra non morietur: omnis autem homo morti subiaceret: iste ergo qui nequaquam mortuus est: non est homo: sed deus est. Si autem deus est qui quodam homo fuit: & oportet te similem fieri: quando similes eius fuerimus: & uiderimus eum sicuti est: te quoque necesse erit deum fieri in Christo Iesu: Cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

Temptatio saluatoris secunda. Homelia. XXX. Am filio dei: quod antichristo regnandi studium est. Sed antichristus regnare desiderat: ut occidat quod sibi subiecerit: christus ad hoc regnat ut saluet. Et unusquisque nostrum si scilicet est: regnat a christo: sermone: sapia: iustitia:

ueritate. Si autem amatores uoluptatis sumus magis quam amatores dei: regnamur a peccato: de quo Apostolus loquitur. Non ergo regnet peccatum in uestro mortali corpore. Duo igitur reges: certatim regnare festinant. Peccati rex peccatoribus diabolus: iustitiae rex iustis christus. Sciensque diabolus ad hoc uenisse christum ut regnum illius tolleretur: & hi qui sub eo erant: inciperent esse sub christo: ostendit ei omnia regna mundi: & hominum huius saeculi: quomodo alii regnent a fornicatione: alii ab auaritia illi populari rapiantur cura: hi forme capiantur illecebris. Neque uero arbitrandum est quod regna ei mundi ostendens: per sarum (uerbi gratia) regnumque indorum monstrauerit: sed ostendit ei omnia regna mundi: id est regnum suum quomodo regnaret in mundo: ut cohortans eum facere quod uolebat acciperet etiam christum habere subiectum. Vis (inquit) in hominibus his regnare? Ostendit innumerabiles hominum multitudines: quod suo tenebantur imperio. Et reuera si miseriam & infelicitatem nostram simpliciter uolumus confiteri: pene totius mundi rex diabolus est. Unde & princeps istius saeculi a saluatore uocatur. Quod ergo dicit. Vides hos homines qui sub meo regno sunt: & ostendit ei in puncto temporis: hoc est in praesenti temporum cursu qui ad comparationem aeternitatis puncti instar obtinet. Neque enim necessarium habuit saluator: ut ei dignitates saeculi istius & negocia monstrarentur. Statim ut aciem luminum suorum ad contemplantum uertit: & peccata regnantis: & eos qui regnarent a uitiis conspexit: & ipsum principem saeculi diabolum suum inuenientem: atque gaudentem in propria perniciie: quod tamtos sub suo habebat imperio. Dicit ergo ad dominum diabolus. Ideo uenisti ut aduersus me dimices: & tollas de imperio meo quos nunc subiectos habeo. Nolo contendere: non lo nitari: ne habeam ullam in certando molestiam. Unum est quod precor. Proci dens adora me: & accipe regnum omne quod teneo. Verum dominus noster atque saluator uult quidem regnare: & omnes gentes subiectas esse: ut seruiant iustitiae: ueritati: ceterisque uirtutibus. Sed uult regnare quasi iustitia: ut absque labore regnet: ut nihil faciat indecorum & non uult absque labore subiectos diabolo coronari: nec sic regnare ceteris: ut ipse regnetur a diabolo. Unde loquitur ad eum Iesus. Scriptum est. Dominum deum tuum adorabis: & ipsi soli seruias. Hos (inquit) omnes propterea uolo mihi esse subiectos: ut dominum deum adoret: et ipsi soli seruiant. Haec est cupido regni mei. Tu autem a me uis incipere peccata quae dissoluturus ueni: quae etiam a ceteris auferre desidero. Scito atque cognosce me in hoc manere quod dixi ut adoretur dominus deus solus: & hos omnes sub meam faciam potestatem: meoque regno subiiciam cui gaudeamus nos quoque esse subiectos: & deprecemur dominum ut regnans peccatum in corpore nostro mortificet: & regnet nobis solus Christus Iesus: Cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

De tertia temptatione saluatoris. Homelia. XXXI. Crutimini scripturas: ut & in his quae putantur esse simplicia: reperiatis non minima sacramenta. Scrutemur principium euangelicae lectionis: quotquot hodie audiuius & id quod latebat: praedit in medium. Adduxit autem diabolus Iesum in iherusalem. Hoc incredibile est: ut diabolus duceret filium dei: & ille sequeretur. Sequitur plane quasi athleta ad temptationem spiritus pro-

sciscens. Nō formidabat temptantem: neq; in fidiā calli-
diffimi pertimescebat inimici: & quodāmodo loquebat.
Duc quo uis: tempta ut placet. Ad temptandum spon-
te me tribuo: sustineo q̄ suggereris. Præbeo me in q̄bus
cunq; temptaueris: inuenies me in omnibus fortio-
rem. Adduxit ergo eum in Hierusalem: & posuit supra pinnā
templi: & dixit ei. Si filius dei es: mitte te deorsum. Addu-
xit eum in culmen ad summitatem templi: & hortatur ut
se inde præcipitet. Quod cum ille fraudolenter propone-
ret: & sub ostentatione gloriæ niteretur dicebat saluator.
Scriptum est: non temptabis dominum deum tuum. Si-
mulq; cōsidera: quomodo temptet diabolus. Non aliū
de temptare audet: nisi de diuinis libris: & de psalmis su-
mens testimonium ait. Si filius dei es: mitte te deorsum.
Scriptum est enim: quia angelis suis mandauit de te: & in
manibus tollēt te: ne forte offendas ad lapidem pedē tuū.
Vnde tibi diabole hoc scire q̄ ista scripta sunt? Nunquid
legisti prophetas: uel diuina eloquia cognouisti? Licet tu
taceas: ego pro te respondebo. Legisti non ut ipse ex lectio-
ne sanctorū melior fieres: sed ut simplicitate eos qui ami-
ci sunt literæ interficias. Scis quia si de aliis ei uoluminib;
loqui uolueris non decipies: neq; habere poterunt aucto-
ritatem assertiones tuæ. Sic legit scripturas Marcion ut dia-
bolus: sic Basilides: sic Valentinus: ut cum diabolo diceret
saluatori. Scriptum est: quia angelis suis mandauit de te:
& in manibus tollent te: ne forte offendas ad lapidem per-
dem tuum. Si quando testimonia de scriptura audieris:
uide ne statim loquenti acquiescas: sed cōsidera illum cui?
sit ac cuius sententiæ: cuius sit uoluntatis: ne forte simulet
sanctum se esse quod non est: & uenenis in se? hæresos:
sub uis pelle lupus latet: ne forte loquatur in eo diabolus
de scripturis. Quomodo autē diabolus per occasionē tem-
porum de scripturis loquitur: sic econtrario Paulus pro
utilitate eorum qui audiunt: nō solum de scripturis: sed
etiam de sæcularibus libris assumit testimonium: & ait.
Cretenses semper mendaces: malæ bestię: uentres pigri. Et
rursum de alio. Ipsius enim & genus sumus. Nec non &
de comico. Corruptunt mores bonos colloquia mala.
Sed neq; diabolus si de scripturis loquutus fuerit: poterit
me hac occasione decipere: neq; Paulus si de gentilibus
litteris aliquod exemplum sumpserit: quoquo modo me
eloquio deterrebit. Ideo enim assumpsit Paulus uerba ēē
de his quæ foris sunt: ut sanctificet ea. Videamus ergo qd
de scripturis diabolus loquatur ad dominum. Scriptum
est enim. Angelis suis mandauit de te: & in manibus tol-
lent te: ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Vide
quomodo & in ipsis testimoniis uersipellis est. Vult enim
imminuere gloriam saluatoris: quasi angelorum indigeat
auxilio: offensus pedem: nisi eorum manibus subleuetur.
Assumit testimonium & interpretatur illud de christo
quod non de christo sed de sanctis generaliter scriptum
est. Libere quippe & tota confidentia contradico diabolo
super christi persona hoc non posse intelligi. Neq; enim
indiget angelorum auxilio: qui maior angelis: & melius
ipsis hæreditatem consecutus: & nomen. Nulli unq; ange-
lorū dixit deus filius meus es tu: ego hodie genui te. Ad
nullum eorum quasi ad filium loquutus: qui facit ange-
los suos spiritus & ministros suos ignem urentem: sed ad
filium proprie suum de quo innumerabilia loquitur in

prophetis. Nō indiget inquam angelorum auxilio filius
dei. Quin potius discat diabolus: q̄ nisi Iesus adiuuerit an-
gelos: offendēt pedem suum. Et si quis angelorum uisus
est offendere: de quibus dudum lectum est: quia angelos
iudicabimus: ideo offendit: quia non extendit manū suā
ad Iesum: ut apprehensus ab eo non offenderet. Quan-
do enim in propria uirtute confidens: non inuocas præsi-
dium Iesu: offendis: & credere in Iesum Christum filium
dei uoluisti. Vt autem scias q̄ male interpretatus est: & nō
de christo: sed de sanctis intelligi quæ sequantur: auscul-
ta. A ruina & demonio meridiano non Iesum Christum
liberat deus: sed sanctos. Lege nonagesimum psalmum:
cuius principium est: Qui habitat in adiutorio altissimi in
protectione dei cœli cōmorabitur: & inuenies hæc magis
iusto uiro q̄ dei filio conuenire: cadent a latere tuo mille:
& decem milia a dextris tuis: ad te autem non appropin-
quabit: uerum tamen oculis tuis uidebis: & retributionem
aspicies peccatorum: & reliqua: super personam iusti in-
terpretans. Sed & sic quoq; peruersè asserens diabolus tes-
timonia: ut assereret super saluatorem intelligi: silet & tran-
sit uersiculos: qui contra se scripti sunt. Cum enim dixisset
angelis suis mandauit de te: & in manibus tollent te: ne
forte offendas ad lapidem pedem tuū tacuit illud quod
sequitur. Super aspidem & basiliscum ambulabis: & con-
culcabis leonē: & draconē. Quare diabole siles: nisi q̄ tu
es basiliscus: tu es oīum serpentū regulus: nocētiora hīs
uenena q̄ ceteri? Qui statim ut uideris aliquē interficis:
& aliam fortitudinem cōtrariam sociam tui assumis quæ
aspis appellatur: & uiro iusto subiecta est: & circo omnia
taces. Tu es draco: tu es leo: de q̄bus scribitur. Super aspi-
dem & basiliscum calcabis: & conculcabis leonem & dra-
conem. Sed licet tu taceas: nos qui scripturas rectius legi-
mus: scimus habere nos potestatem conculcandi te: & da-
tam nobis hanc ditionem: non solum in ueteri testamen-
to sicut nunc cantatur in psalmo: sed etiam in nouo: salua-
tore dicente. Ecce do uobis potestatem calcandi super ser-
pentes & scorpiōes & omnem uirtutem inimici: & nihil
uobis nocebit. Sumamus arma tanta potestate firmati:
& uniuersa faciamus: ut per cōuersionem nostram leo-
nem conculcemus: & draconem. Porro ut scias quomo-
do conculcetur leo: & conteratur draco Pauli epistolam
lege: in qua asserit conculcari peccatores filio dei. Sicut er-
go qui peccator est conculcatur filio dei: sic econtrario qui
iustus est conculcat leonem & draconem: & omnem uir-
tutem inimici cōculcat in nomine Iesu christi: cui est glo-
ria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Reuersus est Iesus in uirtute
spiritus: usq; ad eum locum ubi ait. Et omnium oculi erāt
in synagoga intendentes in eum. Homelia. XXXII.

Rimum qdem Iesus plenus spiritu sancto
reuersus est a Iordane: & agebatur in spiri-
tu in deserto diebus quadraginta. Cū tem-
ptaretur a diabolo: quia adhuc uicertatur
rus erat aduersus eum: & semel & bis: non
cū additamento aliquo spūs ponit. Quādo uero tres tē-
ptationes quas scriptura cōmemorat pugnando superauit:
qd de spiritu signanter: cauteq; ponat ait. Et reuersus ē Ie-
sus i uirtute spūs. Virtus addita ē: q̄ cōculcauerat draconē
& tēptatōrē cōminus uicerat. Reuersus est ergo Iesus in
uirtute

uirtute spiritus in galilæā terrā: et fama exiit p̄ oēm regio-
nem de eo. Et ipse docebat in synagogis eorum: & glori-
cabatur ab omnibus. Caue ne beatos illos tantū indices:
& te arbitreris priuatum esse doctrina. Si uera sunt: quæ
scripta sunt: non solum tunc in congregationibus iudeo-
rum: sed & hodie in hac congregatione dñs loquit. Et nō
solum in hac: sed etiam in alio cœtu: & in toto orbe do-
cet Iesus: quærens organa per quæ doceat: Orate: ut me
quoq; compositum ad canēdum aptumq; repperiat. Si-
cut enim quærit omnipotens deus pphetas eo tempore
quo prophetia mortales indigent: & inuenit (uerbi grā)
Esaia/Hieremiam/Ezechielē/Danielē: sic quærit Iesus
organā p quæ doceat sermonem suum: uel erudiat popu-
los i synagogis eorum: & glorificetur ab omnibus. Nūc
magis glorificatur ab omnibus Iesus: q̄ illo tpe quo tñ
in una prouincia cognoscebatur. Deinde uenit Nazareth:
ubi nutritus fuerat: & ingressus iuxta morē in synagoga
die sabbatorū surrexit legere: & datus est ei liber pphetæ
Esaia. Et reuoluens librum: inuenit locū ubi erat scriptū.
Spiritus dñi super me: propter qd unxit me. Nō fortuitu
reuoluit librum: & apud se uaticinās reperit lectiones: sed
& hoc prouidentia dei fuit. Sicut enim scriptum est: in la-
queum non cadit passer sine uoluntate patris: et quia car-
pilli capitis apostolorum omnes numerati sunt: sic forsi-
tan & hoc q̄ Esaia potissimum liber inuentus est: & le-
ctio non alia: sed hæc quæ christi mysterium loquebatur
spiritus domini super me: propter qd unxit me. Christus
est enim qui ista commemorat. Non ut libet & casu eue-
nisse arbitrandum est: sed prouidentia & dispensatione
dei. Quæ sunt igitur quæ in propheta loquebatur: & po-
tea de se ipse in synagoga perlonet: contemplerur. Euan-
gelizare (ait) pauperibus misit me. Puperes: nationes
significant. Isti enim erant pauperes: nihil omnino possi-
dentes. Non deum: non legem: non prophetas: non
iustitiam: reliquasq; uirtutes. Ob quam causam misit eum
deus: ut pauperibus nunciaret prædicare captiuis remissio-
nem. Captiui nos fuimus: quos tantis annis uixerat sa-
thanas: habes captiuos sibi subiectos. Venit Iesus prædi-
care captiuis remissionem: & cæcis: ut uiderent. Sermone
quippe & prædicatione doctrinæ eius: cæci uident. Præ-
dicatio ergo intelligatur non solum sup
captiuis: sed etiam super cæcis. Emittere contractos in li-
bertatem. Quid ita fractum: atq; consiliū fuit: ut homo
qui a Iesu dimissus est: & sanatus. Prædicare annum dñi
acceptū. Iuxta simplicem intelligentiam aiunt unō ano
saluatorem i Iudæa euāgelium prædicasse: & hoc esse qd
dicitur: prædicare annum domini acceptum: & diem retri-
butionis: nisi forte quidam sacramenti in p̄dicatione ani-
domini diuinus sermo significat. Futuri sunt enī alii dies:
non tales quales nunc in mundo cernimus: & mēses alii:
& chalēdarum ordo reuersus. Sicut igitur ista alia sic an-
nus domini futurus est placens. Ista autem omnia prædi-
cta sunt: ut post uisionem ex cecitate: post libertatem ex
uinculis: post sanitatē a diuersis uulneribus ueniamus ad
annum dñi acceptū. Cum enim hæc legisset Iesus inuol-
uens librum: reddidit ministro & sedit: & omnium oculi
erāt in synagoga attendentes in eū. Et nūc si uultis in hac
synagoga: cœtuq; possunt oculi uestri attendere saluatōrē
Cū enim principalem cordis tui dextris aciem ad sapiētia

& uirtutem: deiq; unigenitum contemplandum: oculi tui
intuentur Iesum. Beata congregatio: de qua scriptura testa-
tur: quod omnium oculi erant attēdentes in eum. Quam
uellem istum cœtum simile habere testimonium: ut omni-
um oculi: & cathecuminorum: & fidelium: & mulierū:
& uirorum: & infantium non corporis oculis: sed animæ:
aspicerent Iesum. Cum enim respexeritis ad eum: de lumi-
ne eius: & intuitu clariores uestri uultus erūt: & dicere po-
teritis: signatum est super nos lumen uultus tui domine:
cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Vtiq; dicitis mihi parabolam
istam & cetera usq; ad eum locum ubi ait: Sed nullus eo-
rum mūdatus est: nisi Naamam syrus. Home. XXXIII.

In capharnaum quantum ad lucem histo-
riæ pertinet: necdum moratus est Iesus: nec
aliquid in ea signum fecisse describitur:
quippe in qua non fuit. Porro anteq̄ ueni-
ret in capharnaum: in patria sua (hæc est na-
zareth) fuisse signat. Vtiq; dicitis mihi parabolam istā.
Medice cura te ipsum. Quæcūq; audiuimus facta in car-
pharnaum: fac & hic in patria tua. Vnde puto aliquid in
sermone præsentis latitare mysterii: & nazareth in typo iu-
dæorum: capharnaū in typo præcessisse gentium. Sciens
itaq; Iesus q̄ non haberet in patria sua honorem: nec ipse:
nec ppheta: nec apostoli: noluit ibi prædicare: sed prædi-
cauit in gentibus: ne sibi a patriæ suæ hominibus diceretur.
Vtiq; dicitis mihi parabolam istam. Medice cura te ip-
sum. Erit enim tempus: quando dicturus sit populus iu-
dæorū. Quæcūq; audiui facta in capharnaum apud gen-
tes signa atq; portenta: fac & apud nos in patria tua. Quæ
ostendisti uniuerso orbi ostēde & nobis. Prædica sermo-
nem tuum populo israel: ut saltem cum subintrauerit ple-
nitudō gentium: tunc omnino israel saluus fiat. Quāobrē:
mihi uidetur cōsequenti ordine nazarenis interrogatibus
respondisse saluator. Nemo propheta acceptus est in pa-
tria sua. Et puto plus iuxta sacramentum q̄ iuxta litteram
uerum esse quod dicitur: licet Hieremias in anathoth p̄ria
sua nō fuerit acceptus: & Esaia quæcūq; fuit patria illius:
& reliqui propheta: sed magis mihi uidetur sic intelligi:
ut dicamus patriam fuisse omnium prophetarum popu-
lum circūcisionis: & hanc non recepisse prophetas: & cor-
rum uaticinia: porro nationes quæ longe fuerant a pro-
phetis & eorum notitiam non habebant suscepisse uatici-
nium Iesu christi. Nemo est ergo ppheta acceptus in pa-
tria sua: hoc est in populo iudæorum. Nos autem qui era-
mus alieni a testamento: & peregrini a promissionibus to-
to prophetas corde suscepimus: magisq; habemus Moy-
sen & prophetas de christo prædicantes q̄ illi: qui ex eo
quod non susceperunt Iesum: nec illos susceperunt qui de
illo annūciauerant. Vnde ad id quod dixerat nemo pro-
pheta acceptus est in patria sua: & aliud adiungit: in uerita-
te enim dico uobis: quia multæ uiduæ erāt in diebus Heli-
yæ in israel: quando clausum est cœlum annis tribus: &
mensibus sex. Quod dicit: tale est Helias propheta erat: sed
erat in populo iudæorum. Sed quando mirabile quid fa-
cturus erat cum essent plures uiduæ in israel: reliquit eas:
& uenit ad uiduam in sareptam sidoniæ: ad gentilem mu-
lierculam: figuram futuræ rei explicans: quia occupate fa-
me non paris: neq; sitim aqua: sed fame audiendi sermo-

ne dei uenit ad uiduam de qua & propheta testatur di-
cens. Multi filii deserti: magis q̄ eius quæ habet uirum.
Et cum uenisset panem illius & alimenta multiplicat. Tu
eras uidua i sarpeta fidonæ: e cuius finibus cananea mu-
lier egreditur & cupit sanari filiam suam: & propter fidē
meruit accipere qd̄ petebat. Multæ ergo uiduæ erāt in po-
pulo israel: sed ad nullam earum missus est Helias nisi i sa-
reptis ad mulierem uiduam. Sed & aliud ad eundem sen-
sum pertinens loquitur. Multi erāt leprosi in israel in die-
bus Elisæi propheta: & nemo eorum mundatus est: nisi
Naaman syrus: qui utiq; nō erat ex israel. Considera usq;
ad præsentem diem multos leprosos in israel fm̄ car-
nem: uide econtrario lepræ squalore perfusus absq; spi-
rituali heliseo dño nostro & saluatore: te aut̄ purgari baptis-
mi sacramēto: & dici ad te. Surge: & uade i iordanē: & la-
uare: & restitue tibi caro tua. Surrexit Naamā & abiit: &
lotus pleuit mysteriū baptismi: & facta est caro eius quasi
caro pueri: & lauacro regeneratiōis ortus fuerit xpo Iesu
cui est gloria & imperium in sæcula sæculorū. Amen.

De eo qd̄ scriptum est. Magister qd̄ boni faciens uitā
æternā possidebo. usq; ad eum locum ubi ait. Vade &
tu fac similiter. Homelia. XXXIII.

Item multa in lege p̄cepta sunt: hæc tñ
saluator in euangelio posuit quæ quo-
dam compendio ad æterna obediētes
ducerent. Ad id enī respicit qd̄ legis do-
ctor interrogauerat eū dicēs. Magister qd̄
faciens uitā æternā possidebo? Quæ
lectio fm̄ Lucā hodie uobis recitata est. Respondit. In le-
ge quid scriptum est. Quomodo legis? Diliges dominū
deū tuū ex toto corde tuo: & ex tota uirtute tua: & ex tota
mente tua: & proximum tuum tanq̄ teipsum. Ac deinde
bene (ait) respondisti. Hoc fac: & uiues. Haud dubium
quin sempiternā uitā hoc faciendo accepturus sis: de
qua & legis doctor interrogauerat. Simulq; perspicue do-
cemur in legis p̄cepto: ut diligamus deum. In deuterio
nomio scriptum est. Audi (inquit) israel: dominus deus
tuus / deus unus est. Et diliges dominum deum tuum ex
tota mente tua: & reliqua: & proximum quasi teipsum.
Et saluator super his testatus est: dicens. In his duobus mā-
datis tota lex pendet: & propheta. Volente autem doctor
re legis iustificare semetipsum & ostendere qd̄ nemo sibi
esset proximus atq; dicente: quis est proximus meus: intu-
lit dominus parabolā cuius exordium est. Homo qui-
dam descendebat de hierusalem in hierico: & reliqua: &
docet nullius fuisse proximum descendentem: nisi illius
qui uoluerit custodire p̄cepta: & præparare se: ut sit p̄-
ximus omni homini qui auxilio idiget. Hoc enim est qd̄
post parabolā in fine ponitur. Quis de his tribus uide-
tur tibi proximus esse eius qui in latrones incidit. Nec enī
sacerdos: nec leuites: p̄ximi eius fuerunt: sed ut ipse quoq;
legis doctor respondit: ille qui fecit misericordiam prox-
imi eius fuit. Vnde & a saluatore dicitur. Vade: & tu fac
similiter. Aiebat quidam de p̄sbyteris uolens parabolā
interpretari: hominem qui descendit esse Adam: hierusa-
lem: paradysum: hierico: mundum: latrones cōtrarias for-
titudines: sacerdotem: legem: leuitem: prophetas: samari-
ten: christum. Vulnera uero inobediētiā: animal cor-
pus domini: pandochium: id est stabulum: quod uniuer-

fos uolentes introire suscipiat: ecclesiā interpretari. Por-
ro duos denarios: patrem & filium intelligi. Stabularium
ecclesiæ p̄sidentem cui dispensatio credita sit. De eo uero
qd̄ samaritanos reuersurum se esse promittit: fm̄ saluatoris si-
gurabat aduentum. Hæc cum rationabiliter pulchre q̄ di-
cantur: non est tamen æstinandum qd̄ ad omnem homi-
nem p̄tineant. Neq; enim omnis homo descendit de hier-
usalem in hierico: nec uniuersi propterea in p̄senti sæ-
culo cōmorantur: licet ille qui missus est: propter perditas
oues uenerit domus israel. Homo igitur qui de hierusale
descendit in hierico: quia uoluit ipse descendere: p̄pterea
in latrones incidit. Latrones autem nulli sunt alii: nisi de
quibus saluator ait. Omnes qui ante me uenerunt fures
fuerunt: & latrones. Verū tamen non incidit in fures: sed
in multo furibus nequiores latrones: qui descendentes
eum de hierusalem cum incidisset in illos spoliauerunt: &
imposuerunt ei plagas. Quæ sunt plagæ? quæ uulnera
quibus uulneratus est homo? Vitia: atq; peccata. Deinde
quia latrones qui nudauerant eum: & uulnerauerant non
assident nudo: sed plagis rursus impositis relinquit eū:
iccirco scriptum est spoliantes eum: & uulnera apponen-
tes abierunt eo non mortuo: sed seminece. Factum est au-
tem ut in eadē uia primus sacerdos: deinde leuites descen-
derent: qui forsitan aliis hominibus bona quædam fer-
cerant: non tamen huic: qui descenderat ab hierusalem
in hierico. Hunc enim uidit sacerdos: puto lex uidit:
leuites ut reor: sermo propheticus. Et cum uidissent res-
liquerunt: & transferunt. Seruabat quippe seminece p̄-
uidentia ei qui fortior erat lege & prophetis: samaritano
uidelicet qui interpretatur custos. Iste est qui non domi-
tat neq; domit custodiens israel. p̄pter seminecem p̄-
fectus est iste samaritanus non de hierusalem in hierico: si-
cut sacerdos & leuita descendens: Aut si descendit iccirco
descendit ut saluaret: custodiretq; moriturum. Ad quem
locuti sunt iudæi: samaritanus es tu & demonium ha-
bes. Qui cum negasset se habere demonium: samaritanum
negare se noluit. Sciebat enim se custodem. Itaq; cum uer-
nisset ad seminecem: & uidisset eum in suo sanguine uol-
lari: misertus accessit ad eum ut fieret eius proximus.
Ligauit uulnera: infudit oleum uino mixtum: neq; dixit
quod in propheta legitur non est malagma imponere:
neq; oleum: neq; alligaturas. Iste est samaritanus: cuius
cura & auxilio omnes qui male habent indigent. Huic
uel maxime samaritani indigebat auxilio qui de hierusa-
lem descendens incidit in latrones: & uulneratus ab
eis: semianimis fuerat derelictus. Vt aut̄ scias qd̄ iuxta p̄-
uidentiam dei samaritanus iste descendit ut curaret eū qui
inciderat in latrones: manifesto doceberis ex eo qd̄ secum
habebat alligaturas: secum oleum: secum uinum. Quem
quidem ego puto nō propter istum unum seminecem:
sed propter alios quoq; qui ob uarias causas fuerant uul-
nerati & indigebant alligaturis: & oleo: & uino: secū por-
tasse samaritanus: habebat oleum de quo scriptum est. ut exi-
laret faciem in oleo. Haud dubium quin eius qui curatus
fuerat: oleo etiam tumores uulnerum sedarentur. Sed &
uino mundat uulnera: asperitatis aliquid admiscens: eūq;
qui fuerat uulneratus imposuit iumento: id est proprio
corpori: iuxta id qd̄ est hominem dignatus assumere. Iste
samaritanus peccata nostra portat: & p̄ nobis dolet. Por-
tat seminecem:

tat seminecem: inducit in pandochium: id est in ecclesiā
quæ omnes suscipit: & nulli auxilium suum denegat: ad
quam cunctos prouocat Iesus dicens. Venite ad me om-
nes qui laboratis: & onerati estis: & ego reficiam uos. Et
postq̄ induxit eum non statim recedit: sed uno die in sta-
bulo cum seminece perseverat: & curat uulnera non solum
in die: uerum etiam in nocte: reliquam sollicitudine suā
& industriā tribuens. Cūq; uellet mane proficisci: de p̄-
bato argento suo: de probata pecunia sua tollit duos de-
narios & onerat stabularium: haud dubium quin angelū
ecclesiæ cui p̄cipit: ut diligenter curet eum: & ad sanita-
tem usq; perducatur: quem pro angustia temporis etiā ipse
curauerat. Duo denarii notitia mihi uidetur esse patris: &
filii: & scientia sacramēti: quō pater in filio: & filius in pa-
tre sit: qui uelut mercedes donatur angelo: ut diligentius
curet: sibi homineq; cōmendatum & promittitur ei qd̄
de suo in medelam seminecis ē. penderit illico esse reddē-
dum. Vere legis & prophetiæ custos animarum iste uici-
nior qui fecit misericordiam ei qui incidit in latrones:
& proximus eius apparuit non tam sermone q̄ opere.
Quia ergo possibile est iuxta illud quod sequitur / imita-
ri nos christum: & misereri eorum qui inciderant in latro-
nes: accedere ad eos: ligare uulnera: infundere oleum & ui-
num: imponere super proprium iumentum: & ferre one-
ra ipsorum. Propterea ad talia nos cohortans filius dei:
non tam doctori legis q̄ nobis quosq; omnibus loquit̄.
Vade & tu fac similiter. Quæ si similiter fecerimus: uitā
consequemur æternā in Christo Iesu: cui est gloria & im-
perium in sæcula sæculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Quando uadis cum aduer-
sario tuo & cetera: usq; ad eum locum ubi ait. Et nouissi-
mum minutum reddes. Homelia. XXXV.

Nisi esset nobis natura insitū id quod
iustum est iudicandi: nunq̄ saluator
diceret. Quare aut̄ & a uobis metipsis
non quod iustum est iudicatis. Verū
ne ad probationem huius sententiæ
lōgius euagetur: maxime cum mul-
ta difficilia huic capitulo subnexa
sint: tantum superbos significasse sufficiat. Quin potius ani-
marum n̄sarum ad deum uela pandamus: deprecemurq;
aduentum sermonis eius: ut interpretetur parabolam de
qua scribitur. Quando uadis cum aduersario tuo ad prin-
cipem: in uia da operam: ut liberes te ab eo: ne forte tradat
te iudici: & iudex tradat te exactori: & in carcerem mittat
ris. Amen dico tibi: nō inde exies: donec nouissimum mi-
nutum reddas. Quattuor personas poni uideo: aduersa-
rii: principis: iudicis: exactoris. Et quia uidetur euangelista
Matthæus simile quid locutus in eo quod ait: esto beni-
uolus aduersario tuo: dum es in uia cum eo: quæro utrū
idem sensus sit: an aliqua sit uicinia: si quidem apud Mat-
thæum una persona p̄termittitur: & alia imutata. P̄-
termittitur princeps: & p̄ exactore minister insertus. Ad-
uersarius uero: & iudex similiter ab utroq; sūt positi. Imus
itaq; cum aduersario nostro ad principem: & oportet nos
dum adhuc in uia sumus fortiter laborare: ut liberemur
ab eo. Quoniam ambiguum quippe uerbum est: & po-
test tam ad principem q̄ ad aduersarium referri: ne forte
tradat te siue aduersarius: siue princeps iudici: & iudex tra-

dat te exactori: & non inde exies: donec nouissimum mi-
nutum reddas: pro quo Matthæus ait. Donec reddas no-
uissimum quadrantem: uerbum uero nouissimum uterq;
scribit: discrepare autem sunt uisi: qd̄ hic quadrantem: ille
minutum posuit: quædam mihi sunt secretiora tangen-
da: ut intelligamus alium esse aduersarium: alias tres perso-
nas: id est principem / iudicem / exactorem. Legimus (si tar-
men cui placet huiusmodi scripturam recipere) iustitiæ
& iniquitatis angelos super Habraæ salutē: & interitu di-
sceptantes: dum utraq; turmæ suo eum uolunt cœternū nē
dicare. Quod si cui displicet: transeat ad uolumen quod
titulo pastoris scribitur: & inueniet cunctis hoibus duos
adesse angelos. Malum qui ad peruersa exhortatur: & bo-
num qui ad optima quæq; persuadet. Scribitur alibi: qd̄
assistant homini siue in bonam / siue in malam partem du-
plices angeli. De bonis etiam saluator meminit: dicēs. An-
geli eorum semper uident faciem patris mei qui in cœlis
est. Simul quære utrum paruulorum in ecclesia semper ui-
deant angeli faciem patris: & aliorum angeli non habeant
libertatem uultum patris attendere. Neq; enim sperandū
est: omnium angelos uidere faciem patris qui in cœlis est.
Si fuero de ecclesia: quis minimus sim: habet libertatē an-
gelus meus & fiduciam: semper uidere faciem patris qui
in cœlis est. Si autem forinsecus: nec de illa ecclesia quæ
non habet maculam / aut rugam / aut quid istiusmodi &
ipsa reprobor alienus esse a tali congregatione: non habet
fiduciam angelus meus respiciendi uultum patris qui in
cœlis est. Quā ob causam angeli pro bonis solliciti sunt:
scientes qd̄ si nos bene gubernauerint / & ad salutem usq;
perduxerint: habeant etiam ipsi fiduciam uidendi faciem
patris. Quomodo enim si per curam eorum: & industriā
salus hominibus comparatur faciem patris semper atten-
dunt: sic si per negligentiam eorum: homo corruerit: etiā
sui periculum rem esse non nesciunt. Et sicut bonus epi-
scopus: & optimus ecclesiæ dispensator scit sui meriti esse
atq; uirtutis: si oues gregis sibi crediti fuerit custoditæ: ita
intellige & de angelis. Ignominia angelo est si homo iu-
stus creditus fuerit: si peccauerit: ut ecōtrario gloria est an-
gelo si creditus sibi: saltem minimus in ecclesia fuerit. Vide
bunt enim non aliquando: sed semper / faciem patris qui
est in cœlis: cum alii semper non uideant. Secundum me-
ritum enim eorum quorum angeli sunt: aut semper aut
nunq̄ / uel parum: uel plus: faciem dei angeli contempla-
buntur. Cuius rei ad liquidum notitiam deus nouerit: &
si quis (licet raro) fuerit inuentus: quem christus illuxer-
it. Videamus ergo primum quis sit aduersarius cum quo
iter faciamus. Semper nobiscum est aduersarius. In cœli-
ces nos: atq; miserabiles. Quotiescūq; peccauerimus: ad-
uersarius noster exultat: sciens quoniam habet facultatem
apud principem sæculi huius qui se miserat exultandi &
gloriandi eo qd̄ aduersarius: uerbi gratia huius / uel illius:
eum fecerit principi sæculi huius esse subiectum: per talia
totq; peccata: per hoc illudq; delictū. Euenit autem inter-
dum: ut si quis fuerit præparatus armatura dei: & ex om-
ni parte se texit: conetur quidem aduersarius uulnus in-
ferre: sed facultatem non habeat percutiendi. Semper nor-
bisē aduersarius graditur: nunq̄ nos deserit: quare it occa-
sionem insidiarum si quomodo nos subuertere queat: ut
in principali cordis nostri malam subiciat cogitationem.

Quando uadis ad principem. Quisnam iste princeps est. Quando diuidebat altissimi gentes, quando disseminabat filios Adam: statuit terminos nationum secundum numerum angelorum dei: & facta est portio domini populus eius Iacob: funiculus hereditatis eius Israel. Igitur principibus id est angelis: ab exordio terra diuisa est. Daniel quippe manifestus quos Moyses angelos nominat: principes esse testatur dicens. Princeps regni persarum: & princeps regni grecorum: & Michael princeps gentium. Et unusquisque nostrum secum habet aduersarium coherentem: cuius opus est ducere nos ad principem: & dicere. O princeps: uerbi gratia regni persarum: iste qui subter erat tibi: eum ut opus fuerat custodiui. Nullus enim de reliquis principibus ad se potuit transducere: ne ille quidem: qui ad hoc se uenisse iactabat: ut de cunctis hereditatibus persarum: siue grecorum: omniumque nationum raperet homines: & hereditati dei faceret esse subiectos. Christus dominus non ster omnes principes uicit: & terminos eorum transiens captiuos populos ad se transtulit in salutem. Et tu de parte alicuius principis eras: uenit Iesus & rapuit te de potestate peruersa: & deo patri obtulit. Aduersarius ergo non ster ambulat: ducens nos ad principem suum. Unde ergo credens omnia scripturarum: uerba habere rationem: non puto frustra iudicem apud grecos cum articulo positum: qui singularitatis significator est: principem uero sine articulo scriptum esse simpliciter. Quando uadis cum aduersario tuo. Signanter (ait) tuo. Neque enim omnes omnium sunt aduersarii: sed singuli singulos habent: qui ubique eos sequantur: & sint comites. Quando uadis cum aduersario tuo ad principem. Non cum articulo principem posuit: ne certum uideretur ostendere: sed sine articulo: ut pluribus unum esse monstraret: quod apud grecos magis intelligitur. Unusquisque enim nostrum: non habet proprium principem. Qui syrus est: sub syrorum principe est: & unusquisque sub suo principe gentis est: si tamen hucusque processisse me sufficit: & ab hac disputatione ad aliam transire maiorem: ut ceteras quoque gentes etiam commemorare. Unde dicitur. Videte israel secundum carnem. Prudenti coepisse dixisse est. Licet & hoc in populo coepisse sermonem. Qui te uult (inquit) ducere ad principem suum & ab alio principe conducere: quando uadis cum aduersario tuo ad principem: in uia da operam: ut libereris ab eo. Nisi omnino studio laboraueris: ut dum adhuc uiam carpis: antequam ingrediaris ad principem: priusquam princeps tradat te iudici ad aduersario: preparatum: postea frustra conaberis. Da ergo operam: ut libereris ab eo: siue a principe ad quem te trahit aduersarius. Da operam: ut habeas sapientiam iustitiam fortitudinem atque temperantiam: & tunc complebitur. Ecce homo: opera eius ante faciem suam. Nisi dederis operam non poteris aduersarii pactum infringere: cuius amicitia est in deum. Quando uadis cum aduersario tuo ad principem: in uia da operam. Latitat in hoc loco nescio quid: & secretum est: in uia da operam. Saluator ait. Ego sum uia ueritas: & uita. Si dederis operam: ut libereris ab aduersario: esto in uia. Et cum steteris in eo qui dicit ego sum uia: stetisse non sufficit: sed da operam ut libereris ab aduersario. Nisi enim dederis operam: ut ab aduersario libereris: quare te sequantur auscultata. Trahit te ad iudicem aduersarius: siue princeps cum te suscepit ab aduersario trahit te

ad iudicem. Quam elegans sermo trahit: ut ostendat quodammodo retractantes & nolentes ad condemnationem trahi & ire compelli. Quis enim homicida condito gradu pergit ad iudicem: quis gaudens ad condemnationem suam ire festinat: & non inuitus trahitur ac repugnans? Scit enim se ad hoc ire: ut sententiam mortis accipiat. Ne forte trahat te ad iudicem. Quis putas iste iudex est? Ego nescio alium iudicem nisi dominum meum Iesum Christum: de quo alibi dicitur. Et statuet oues a dextris: haedos autem a sinistris. Et iterum. Qui confessus fuerit me: confitebor & ego eum coram patre meo qui in caelis est. Qui autem negauerit me coram hominibus: negabo eum coram patre meo qui in caelis est. Trahat te ad iudicem: & iudex tradat te exactori. Unusquisque nostrum per singula peccata damnatum sustinet: & iuxta qualitatem rationemque delicti: damnum magnitudo reputat. Debeo aliquod de scripturis afferre testimonium super damno: multaque pecunie. Alius damnatum sustinet quingentorum denariorum: & debet eos: alius quinquaginta denariis condanatur. Quare summa ambobus a creditore conceditur. Porro alius sicut scriptura dicit: oblatus est ei unus qui debebat decem milia talenta: decem milibus talentorum condanatur. Et quid me necesse est plura persequi? Unusquisque pro qualitate & quantitate peccati: diuersam multam sententiam expendit. Si parum est quod peccas serieris damno minuti: ut Lucas scripsit: ut uero Matthaeus quadrantis. Verumtamen etiam necesse est hoc ipsum quod extitisti debitor: soluere. Non enim inde exies nisi & minima quaeque persolueris: Qui uero fidelis est: nullo damno percutitur: sed quotidie dirigitur. Totus enim mundus diuitiarum eius est. Infidelis autem: nec obolum habet. Alius damnatur denario: alius minime alio talento. Est quaesitor huius negotii: quae mensuras uniuersorum nouerit peccatorum. Hoc delictum talento condanatur illud peccatum: multam istiusmodi meretur. Scriptum est enim. Cum autem coepisset facere rationem. Supputanda est omnibus nobis gratia. Non est aliud tempus faciendae rationis nisi tempus iudicii: quando liquido cognoscetur quid nobis creditum est: & quid lucri: quid uel detrimenti fecerimus. Quis nostrum acceperit minime: quis unum talentum: quis duo: quis quicquam. Necesse non est plura indicare: cum hoc in commune dixisse sufficiat: reddi tuos nos esse rationem: & si debitores inuenti fuerimus trahi ad iudicem: & a iudice exactori tradi. Singuli exactores proprios habemus. Omnis uero multitudo: pluribus traditur: secundum id quod in Esaia scriptum est. Populus meus exactores uestri spoliabunt uos: & qui potentes sunt domine uestri. Dominant exactores: si debuerimus? aliquid. Si autem habuerimus fiduciam: & fratre libera uixerimus: seruabo praecipuum libens: reddite omnibus debita: cui tributum tributum: cui timorem timorem: cui uectigal uectigal: cui honorem honorem. Si omnibus uniuersa reddidero: uenio ad exactorem: & intrepida mente respondeo: nihil tibi debeo. Venit exactor ad deposcendum: refuso ei. Scio enim quod si nihil debueris: in me non habet potestatem. Quod si debitor fuero: mittet me exactor meus in carcerem: illo ordine qui praedictus est. Aduersarius enim me ducit ad principem: princeps ad iudicem: & iudex tradet me exactori: & exactor mittet in carcerem. Quare est lex carceris istius? Non egredior ex eo: neque me exactor patitur exire: nisi debitum

bitum omne persolueris. Non habet exactor potestatem: ut mihi saltem quadrantem: uel minimam portionem ualeat concedere. Unus est: qui debitoribus non habentibus inde persoluant: potest concedere. Accessit (inquit) ad eum unus qui debebat quingentos denarios: & alius quinquaginta. Et cum non haberent unde redderent: ambobus donauit. Qui donauit: dominus est. Iste uero qui exactor est non est dominus: sed a domino ad exigenda debita praepositus. Non fuisti dignus: ut tibi quingenti siue qui quingenta denarii donarentur: nec audire meruisti dimissa sunt tibi delicta tua: sed mitteris in carcerem: & ibi exigeris per laborem & opera: siue per poenas atque supplicia: & non inde exies nisi reddideris quadrantem: uel notissimum minutum: quod graue tenue dici potest. Peccata autem nostra: pingua sunt. Scribitur enim. In crassatum est enim cor populi huius. Aut comparatione maiori: tenue atque subtile. Beatus est igitur: primum qui non peccat: secundo ut in collatione aliquis saltem tenue peccatum habeat. Et inter ipsa quoque tenuia atque subtilia: est diuersitas peccatorum. Nisi esset pecunia subtilis: nunquam diceretur: non exies inde: donec reddas nouissimum quadrantem. Quomodo sine pecunia diceretur nouissimum minutum: quod est denarius: siue nummus: siue obolus: uel statera. Quod si magnam pecuniam debuerimus: sicut ille qui scribitur decem milia talenta debuisse: quanto tempore claudamur in carcere donec reddamus debitum: non possumus misse pronuntiare. Si enim qui parum debet: non egreditur nisi exsoluat minutum quadrantem: utique qui tanto debito fuerit obnoxius: infinita ei ad reddendum debitum saecula numerabuntur. Quapropter demus operam: ut liberemur ab aduersario dum sumus in uia: & iungamur domino Iesu: cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Qui uoluerit animam suam saluare perdet eam: usque ad eum locum ubi ait. Regnum dei intra uos est. Homelia XXXVI.

Vi quaesierit (inquit) animam suam saluare: perdet eam. Et qui perdiderit eam saluabit eam. Martyres quaerunt saluare animam suam. Propterea perdunt: ut saluent eam. Qui uero uolunt saluare animam suam: ut non perdant eam: hi & corpus & animam perdunt pariter in gehennam. Qui a obrem nolite timere eos (ait) qui possunt corpus occidere: sed timete magis eum qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Hoc ad propositum: iuxta uires ingenii nostri breuiter dixerimus. Animalis autem non recipit ea quae sunt spiritus: & ideo saluari non potest. Seminatur corpus animale: surgit corpus spiritale. Porro qui adharet domino: spiritus unus efficitur. Si ergo qui domino copulatur cum animalis esset: per id in spiritalem uertitur & unus est spiritus. Nos quoque perdamus animam nostram: ut adhaerentes domino in unum spiritum transformemur. Sed & de regno dei iterum rogatus: respondit saluator pharisaeis. Quando uenerit (inquit) non uenit regnum dei cum observatione: neque dicunt ecce hic: aut ecce ibi. Regnum enim dei intra uos est. Non omnibus saluator dicit regnum dei intra uos est: si quidem in peccatoribus regnum peccati est: & absque ulla ambiguitate: aut regnum dei in corde nostro imperat. Vn-

de siue quae facimus: siue quae loquimur: siue quae cogitamus contemnemur attentius: & tunc uidebimus utrum dei imperium regnet in nobis: an imperium delictorum. Quam diuersitatem sciens esse Apostolus: quosdam commonet dicens. Non regnet peccatum in mortali uestro corpore. Si quis nostrum desiderat regnum dei: regnatur ab eo. Si quis auaritia ardore cruciatur: regnat auaritia. Porro qui iniustitiam reginam habet: regnatur ab ea. Qui uanae gloriae ambitione sustollitur: regnat ei aura popularis. Qui moeret: qui aliquid reformidat: qui amat: qui desiderat: imperant ei singula: put perturbationibus uariis possidetur. Quae omnia cognoscentes: & quae multa sunt genera regnorum surgamus: precemurque deum: ut auferat a nobis regnum inimici: & possimus sub regno esse dei omnipotentis: id est sub regno sapientiae: pacis: iustitiae: ueritatis: quae cuncta in unigenito dei filio intelliguntur: cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

De eo quod a discipulis pullus asinae solutus est. Homelia XXXVII.

Estum est in euangelio secundum Lucam quomodo cum uenisset saluator bethphage: & bethaniam iuxta montem oliueti miserit duos de discipulis suis: ut soluerent pullum asinae qui uinctus erat: & super quem nullus hominum aliquando sederat. Quod quidem mihi uidetur magis ad altiore intelligentiam: quam ad simplicem historiam pertinere. A sinu uinctus erat. Vbi nam? Contra bethphage: & bethaniam. E quibus bethania interpretatur domus obedientiae: bethphage uero domus maxillarum: sacerdotalis quidam locus. Maxilla enim sacerdotibus dabatur: sicut in lege praecipitur. Illuc ergo ubi obedientia: ubi locus sacerdotibus mancipatus: mittit saluator discipulos suos: ut soluant pullum asinae super quem nullus hominum aliquando sederat. Porro quid aliud super asinum sedere potest absque homine? Volo pauper exemplum sumere: ut quod dicturus sum: possit intelligi. Scriptum est in Esaia. Visio quadrupedum in tribulatione: & angustia: & reliqua usque ad eum locum ubi ait. Non proderunt eis diuitiae aspidum. Unusquisque nostrum consideret quantas opes aspidum ante portauerit: quantas diuitias bestiarum: & quomodo nunquam rationalis homo sederit super asinum nostrum: non sermo Moysi non Esaiae: non Hieremiae: nec reliquorum omnium prophetarum: & uidebit tunc sedisse super nos sermonem dei: atque rationem: quando uenit dominus Iesus: & praecipit discipulis suis: ut eum soluerent pullum asinae qui prius uinctus fuerat: ut liber incederet. Solutus itaque pullus asinae adducitur ad Iesum: ad cuius solutionem mittens discipulos dixerat. Si quis uos interrogauerit quare solutis pullum: dicite ei quia dominus necessarium illum habet. Multi erant domini huius pulli: antequam saluator eum haberet necessarium. Postquam uero ille coepit esse dominus: plures domini esse cessauerunt. Nemo enim potest deo seruire: & mammonae. Quando malitiae seruiemus: multis sumus passionibus uicibusque subiecti. Soluitur ergo pullus: quia dominus necessarium eum habet. Vos estis pullus asinae. Quid uestri filius dei necessarium habet? quid a uobis expetit? Salute uestra opus habet: cupit uos solui uinculis peccatorum. Deinde mittunt discipuli uestes suas super

per asinum: & sedere faciunt saluatorem. Assumit sermo nem dei: & imponunt eum super animas auditorum. Ver sibus exiuntur subternunt eas in uia. Super nos sunt ue stimenta apostolorum. Opera eorum bona: ornamenta no stra sunt. Volunt apostoli indumenta sua calcari a nobis. Et reuera solutus a discipulis asinus: & portans Iesum ince dit super uestimenta apostolorum: quando doctrinam eorum imitatur: & uitam. Quis nostrum ita beatus est: ut sedeat super illum Iesus. Qui quadiu in monte fuit cu suis apostolis morabatur: quado uero cepit uicinus esse descendi: tunc occurrit ei turba populorum. Si non uer nisset ad descensum: non ei poterat occurrere multitudo. Descendit: seditq; super pullum asinae: & omnis populus uoce consona laudabat deum. Quod pharisaei uidentes dicebant domino. Increpa eos. Quibus ille respondit. Si isti tacuerint: lapides clamabunt. Quando nos loquimur lapides silent: quando nos tacemus: lapides clamant. Por test enim dominus de lapidibus istis suscitare filios Ha brae. Quo tempore nos tacebimus. Quando refrixerit charitas multorum: quando illud quod a saluatore praed icatum est fuerit impletum. Putas ueniens filius homi nis inueniet fidem super terram. Propterea domini miseri cordiam deprecemur ne nobis tacentibus lapides cla mitent: sed loquamur: & laudemus deum: in patre: & fi lio: & spiritu sancto: cui est gloria: & imperium in saecula saeculorum. Amen.

De eo quod scriptum est. Cu autem appropinquasset uidit ciuitatem: & fleuit super eam: usq; ad eum locum ubi ait. Eiecit oes uendentes colubas. Homelia XXXVIII.

Vm appropinquasset hierusalem domi nus noster: uidens eam fleuit & dixit. Si cognosceres & tu in die ista quae ad pacem sunt tibi nunc autem abscondi ta sunt ab oculis tuis: quoniam uenient dies super te: & circudabunt te inimici tui uallo. Sacramenta sunt quae dicuntur: & speramus pa dente deo aperiri posse quod latitat. Primum ergo: de fle tu eius uidendum. Omnes beatitudines quas locutus est in euangelio Iesu suo summat exemplo: & quod docuit pro testimonio probat. Beati (inquit) mites. Huic simile de semetipso. Di cte a me: quoniam mitis sum. Beati pacifi ci. Et quis alius ita pacificus: ut dominus meus Iesus: qui est pax nostra qui soluit inimicitiam: & in sua eam carne destruxit. Beati qui persecutionem patiuntur propter iusti tiam. Nemo sic persecutionem passus est ppter iustitiam: ut dominus Iesus: qui pro peccatis nostris crucifixus est. Omnes igitur beatitudines in semetipso dominus ostendit. Ad quam similitudinem etiam illud qd dixerat beati flentes ipse fleuit: ut huius quoq; beatitudinis iaceret fun damenta. Fleuit autem super hierusalem dicens. Si cogno uisses & tu in die ista quae ad pacem sunt tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis: & reliqua: usq; ad eum lo cum ubi ait: eo q non cognoueris tempus uisitationis tuae. Dicat aliquis auditorum. Manifesta sunt quae dicuntur: & opere completa de hierusalem. Circumdedit enim eam romanus exercitus: & ad internitionem usq; uallauit: tem pus ueniet quando lapis super lapidem non relinquetur super eam. No nego & illam quidem hierusalem pro pter habitatorum scelera fuisse destructam: sed quaero si

& ad hanc nostram hierusalem. Fletus iste pertineat. Nos enim sumus hierusalem quae desit: qui nobis uidemur intuitum habere maiorem. Quod si post mysteria uerita tis: post sermonem euangelii: post doctrinam ecclesiae: post uisionem sacramentorum dei aliquis e nobis peccauerit: plangitur atq; fletur. Nemo enim gentilis fletur: sed ille qui fuit de hierusalem: q post peccata circudant eam inimici: contraria uidelicet fortitudines: spiritus nequam: & imita tant in circuitu eius uallum: & obsideant eam: & lapidem super lapidem non relinquunt: maxime si post multa con tinentiam: post aliquot annos castitatis uictus quis fuerit: blandimentisq; carnis illectus: patientiam pudicitiaq; ami serit. Si fueris fornicatus: lapidem super lapidem non relinquent super te. Ait enim in alio loco. Non recordabor priorum iustitiaru eius. In peccato suo in quo deprehensus fuerit: in ipso iudicabo eum. Haec est ergo quae desit hierusalem. Postq dicitur: ingressus est templu. Quod cum fuisset ingressus eiecit eos qui uendebant columbas. Non eiecit ementes. Qui enim emunt: & quod emerint possident. Illos eiecit de templo patris Iesus qui uendunt & abiiciunt quod habuerunt in similitudinem illius luxu riosi filii qui substantiam suam accepit a patre: & uniuersa perdidit nimie potado. Si quis ergo uendit eiicitur: praecipue si uendebat columbas. Quare alias aues non posuit nisi columbas. Hoc animal simplex est: & decorum. Ver reor: ne & in nobis uitium istiusmodi deprehendat. Si enim ea quae mihi a sancto spiritu reuelata sunt: & credita: ut in uulgus efferrem: pretio uendidero / & absq; mercede non docuero: quid aliud facio nisi columbas: id est spiritu sanctum uendo. Quem cum uendidero: eiicior de templo dei. Quapropter rogemus dominu: ut omnes emamus potius q uendamus. Si enim non uendiderimus: cognos cimus: & intelligimus salutem nostram: alioquin inimici circudabunt urbem nostram. Quod si semel nos exercitus hostilis cinxerit: lachrymas dei no merebimur. Surgamus ergo diluculo: & obsecremus dominum: ut saltem micas quae de mensa eius cadunt comedere possimus. Miratur scriptura reginam sabba uenisse ab extremo terrae: audire sapientiam Salomonis. Quae cum uidisset prandium: & supellectile: & ministeria domus eius obstupuit: & tota in miraculo fuit. Nos si tantas domini nostri opes: tanta sermonis supellectilem & abundantiam doctrinarum no libenter amplectimur: si non comedimus panem uitae: si non carnibus Christi uescimur & cruore potamur: si con temnimus dapes saluatoris nostri: scire debemus q habeat deus: & benignitatem: & seueritatem. E quibus benignita tem eius magis orare debemus: in Christo Iesu domino nostro: cui est gloria & imperiu i saecula saeculor. Amen.

De quaestiones saduceorum quam proposuerant do mino: mulieris eius quae septem uiros habuit. Et rursus de denario que sibi saluator iussit ondi. Home. XXXIX.

St haeresis in iudeis quae dicitur saduceo rum. Haec resurrectionem mortuorum ne gat: & putat animam interire cum corpore: nec post mortem ultra respirare. Igitur quae sitionem domino pponentes: composuerunt fabulam mulieris septem uiro rum quae post primu uiro ad resuscitandum semen prioris alterum duxerit. Quo mortuo: tertium quoq; & rursus quartu: atq; in hunc modum

hunc modum ad septimum usq; perueniat. Quatuor ergo in resurrectione mortuorum quis eam sibi e septem fratribus sit uendicaturus uxorem. Hoc autem problema insidiantes uerbis saluatoris eo tepore proposuerunt: quo eum uiderant de resurrectione docere discipulos. Quibus respondens saluator ait. Erratis: nescientes scripturas: neq; uirtutem dei. In resurrectione enim mortuorum: neq; nubent: neq; nubentur: sed erunt sicut angeli in coelis. Qui erunt sicut angeli: utiq; angeli erunt. Simulq; discedu: q angeli connubia non habeat. Hic uero ubi mors: & nup tia: & liberi necessarii sunt. Vbi immortales: nec coniugio opus est: nec filiis. Proponam mihi quaestionem ual de molestam: & quae non facile soluitur ex persona eoru qui studiosissimi scripturarum sunt: & die ac nocte medita tur i lege dñi. Vbi inquit scriptum est quia neq; nubet: neq; nubent. Tam uetus q nouum testamentum memo ria: ac mente perlustrans: nusq; memini tale quid relatum. Quod si forte me fallit: qui plus nouit doceat. Libere di sco: qd nescio. Sed quantum ego aestimo: nec in ueteris nec in nouo instrumento quicq; tale reperiet. Omnis er go eorum error / de prophetica quam non intelligunt: lectione surrexit. E quibus illud est in Esaia. Lecti mei non habebunt liberos in maledictionem. Et in deuterono / mio in benedictionibus. Benedicti filii uteri tui. Et pu tant haec futura in resurrectione: non intelligentes spiri tales benedictiones esse praedictas. Paulus enim uas electio nis omnes has benedictiones quae ponuntur in le ge spiritualiter interpretans: & sciens non esse carnales: ad ephesios loquitur. Benedictus deus & pater dñi nostri Iesu Christi: q benedixit nos in omni benedictione spiritali: eum a mortuis resurgentes aeternam beatitudinem con sequemur. Sed & in psalmis simile quid reperientes: eode labuntur errore. Vxor (inquit) tua sicut uitis abundans in lateribus domus tuae: filii tui sicut nouellae oliuarum i cir cuitu mensae tuae: usq; ad eum locum ubi ait: benedicat te dñs ex syon: & uideas quae bona sunt hierusalem. Ergo cu instructa fuerit hierusalem & instaurata in antiquu statu: tunc uisurus est bona quae scriptura commemorat. Qui spiritualiter intelligunt hierusalem: & de ea dici sciunt quae coelestis est: quae sursum est: quae est mater nostra: uidebunt bona illius de quibus saepe diximus: & id qd nunc de psal mo posuimus: uxor tua sicut uitis abundans in lateribus domus tuae: filii tui sicut nouellae oliuaru i circuitu mensae tuae. Quae omnia corporaliter intelligentibus saduceis qui erat portio iudeorum: dicit saluator. Nescitis scripturas: neq; uirtutem dei. Haec de quaestione quam saducei dominos proposuerunt: breuiter dicta sunt. Porro quia adiectum est de imagine Caesaris: etiam super hoc debemus pauca perstringere. Putant quidam a saluatore dictu esse simpliciter: reddite quae sunt caesaris caesari: id est tribu tum reddite quod debetis. Quis enim nostrum de tribu tis reddendis caesari contradicit. Habet igitur locus: qd dā mystici: atq; secreti. Duae sunt imagines hominis: una qua accepit a deo factus in principio: sicut in genesi scriptu est iuxta imaginem & similitudinem dei: altera choici. i. terreni postea q propter inobedientiam atq; peccatum eiectus de paradiso assumpsit eam principis saeculi huius suus illecebris. Sicut enim numus atq; denarius habet imaginem imperatorum mundi: sic qui facit opera rectoris reuebra

rum istarum: portat imaginem eius cuius habet opera. Quam praecipit Iesus esse reddendam: & proiciendam de uultu nostro: assumendamq; eam imaginem iuxta qua a principio ad similitudinem dei conditi sumus. Atq; ita fit: ut quae Caesaris sit caesari: & quae dei: reddamus deo. Offredite (inquit) mihi numum. Pro quo: in Mattheo scribitur denarius. Quem cu accepisset: ait. Cuius scriptio nem habet. Qui respondentes: dixerunt. Caesaris. Ad quos rursus. Reddite ergo (inquit) quae sunt Caesaris caesari: & quae sunt dei deo. Quorum consequentiam & Paulus loquutus est dicens. Sicut portauimus imaginem choici: portemus & imaginem coelestis. Quod ergo ait reddite quae sunt Caesaris caesari: hoc dicit. Deponite personam choici: abiicite imaginem terrenam: ut possitis uobis per sonam coelestis imponentes: reddere quae sunt dei deo. Repetit nos deus. Quidnam repetit. Lege Moysen. Et nunc quid dominus repetit a te. Et reliqua quae sequun tur. Postulat igitur a nobis deus & deprecatur: non quia necessarii habet aliqd ut ei tribuamus. Postulat: ut postq ei dederimus: id ipsum tribuat in salutem. Quod ut mani festius fiat: ponam parabolam mmarum. Qui unam acce perat mnam & fecerat decem: & obtulit domino a quo sibi credita mna fuerat: accepit & aliam quam antea non habebat. Illius enim mnam qui non multiplicauerat qd accepit iuber dominus auferri: & dari ei qui alias habet. Tollite (inquit) mnam: & date ei qui habet decem mmas. Atq; in hunc modum quae dederimus deo: nobis ea ipsa restituet: cum his quae ante non habueramus. Exigit & postulat a nobis deus: ut habeat occasionem donadi: ut ipsi tribuat qui erogauit. Ipsius eni gratia duplicata est mna: & dignis quibusq; plus datum est q sperabant. Quapro pter surgentes oremus deum ut digni simus offerre ei mu nera quae nobis restituat: & pro terrenis coelestia largiatur in Christo Iesu. Cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

Explicit egregia interpretatio euangelii Lucae: authore Adamantio Origene: quam aemuli uariis erroribus prophanare ausi sunt.

Incipit prologus Rufini praefbyteri in explanatione Origenis super psalmos: trigessimum sextum: trigessimum septimum: & trigessimum octauum.



Voniam trigessimus sextus: & trigessimus septi mi: & trigessimus octauus psalmi expositio tota moralis est instituta: quaedam uitae emendationis ostendens: & nunc con uersionis ac poenitentiae nunc purgatio nis: & profectum semitam docet: iccir co ubi eam Aproniane fili charissime in nouem oratiu cur las: quas graeci homelias uocant: uelut in uno corpore digestam in latinum transuli: ut intra unum codicem colle ctam haberes dictionem: quae ad emendationem uel per fectionem moru tota respiceret. Hoc sane benefici praestabit haec lectio: q absq; labore lectoris intelligentia eius in ppatulo habeatur: quo scilicet uitae simplicitas sensu lucido: & simplici sermone doceatur. Ex quo prophetia peruenire non solum ad uiros: uerum etiam ad religiosas foeminas possit: & excolere simplices mentes: ne forte reli giosa filia mea: soror in Christo tua: ingrata sit operi no

pro: si id semper laboriosum intellectui suo pro asperitate sentiat questionum: quia nec corpus humanum ex solis potuisset nervis: ossibusque constare nisi eis diuina prouidentia uel mollicie carnis itexuisset: uel blandimenta piguedis.

Explicit præfatio.

Incipit explanatio psalmi trigésimiseptimi secundum Origenem
Homelia Prima.



Multis modis deus locutus est per prophetas: aliquando quidem ineffabilia sacramenta nos edocet in his quæ loquitur: aliquando autem de saluatore: & de eius aduentu nos instruit. Interdum uero mores nostros corrigit: & emendat: propter quod nos temptabimus per lo-

ca singula scripturæ diuinæ huiusmodi differentias assignare: & discernere ubi prophetiæ sint: & de futuris dicat: ubi autem mystica aliqua indicantur: ubi uero moralis est locus. Incipiet igitur explanationem trigésimiseptimi psalmi: inuenimus quod totus psalmus iste moralis est: & uelut cura quædam: ac medicina humane animæ datus: cum peccata nostra arguit: & edocet nos secundum legem uiuere. Sed uideamus iam quale nobis principium dat primus uersiculus. Noli (inquit) æmulari inter malignantes: neque æmulatus fueris facientes iniquitatem: quoniam sicut fœnum cito arefcet: & sicut holera hærbarum cito decident. Duo sunt quidem quæ nos docet in his uerbis facere non debere. Primo quidem ne æmulemur inter malignantes: secundo ne æmulemur eos qui faciunt iniquitatem: quoniam sequitur eum qui inter malignantes æmulatur ut arefcet sicut fœnum: & hoc eum non tarde sed cito esse passurum. Eum uero qui æmulatur facientes iniquitatem: sequitur ut sicut holera hærbarum cito decadat. Et secundum simplicem quidem literæ intellectum: non æmulari inter malignantes hoc uidetur indicari: ne inter malos & pessimos homines æmulator quasi malitiæ: id est dux & author existat: & uelut formam flagitii cæteris præbet. Æmulari uero eos qui faciunt iniquitatem: illud est: si inuites quasi: & discat agere inique. Et hoc est in utroque quod dicitur: ut neque exemplum malitiæ cæteris præbeas: neque ipse aliorum malorum sequeris exempla. Verum ut plenius quid etiam intrinsecus sermo iste contineat agnoscamus: conueniens puto adhibere de scripturis diuinis sicubi hunc sermonem inuenimus scriptum: & spiritalibus spiritalia comparare: ut quid per hæc indicetur euidentius pateat. Scriptum est in deuteronomio. Ipsi in zelum me concitauerunt in non deo: ad iram me concitauerunt in idolis suis: & ego in zelum adducam eos in non gentem. Hoc ubi latine dicitur in zelum adduxerunt me: & ego in zelum adducam: graeco idem ipse sermo est qui & in psalmi initio est dictus (id est) æmulati sunt me: & ego æmulabor eos. Quamuis sermo ipse graecus id est ἐζηλοῦσα significatius in latino expressi uidetur: si dicamus irritauerunt me: idem tamen ipse est sermo. Sed & in apostolo scriptum est: An æmulamur dominum? Nunquid fortiores illo sumus? Et ubi habet æmulamur dominum: in quibusdam exemplaribus (irritamus dominum) scriptum est. Ex quibus omnibus testimoniis indicatur quod æmulari aliquem irritare eum est & prouocare: ut uerbi causa: si tali utamur exemplo. Sunt quædam mulieres impu-

dicæ: & nequæ: quæ si forte uiros in amoris furtiui illecebris ceperint: processu temporis occultis non contentæ flagitiis: uolunt etiam pudicis coniugibus innotescere: quod ab earum uiris amentur: ut ex hoc in zelum excitent & irritent: ac perturbent alienas domos. Si intellexisti exempli uirtutem: quomodo pellex zelum concitet uxori: & hoc debes auertere quid sit æmulari inter aliquos: id est cum eis malitiæ alicuius incitamenta præbentur. Denique quia sermo ille deuteronomii in quo ait ipsi in zelum adduxerunt me in non deo: id est τὰ εἰδωλὰ hoc significet: ex hoc manifestius claret: quod alibi scriptum est: quia deus noster deus zelans dicitur. Zelans autem maritus dici solet de coniuge sua cum ei pudicitiam sollicitus: & cautius curat: nec pollui patitur coniugis castitatem. Unde confertur qui peccat: deum qui zelans dicitur in zelum incitat: & irritat. Verum hæc omnia abusuue audienda sunt de deo: sicut & ea quæ de furore dei dicuntur: uel de somno: uel de tristitia: per quæ illud intelligitur quid unusquisque nostrum pro actibus suis de deo mereatur. Denique sic dixit in deuteronomio. Quia ipsi in zelum adduxerunt me in non deo: & exacerbauerunt me in idolis suis. id est colentes idola in zelum concitauerunt me. Sed quid sequitur? Et ego in zelum adducam eos in non gentem: in gentem insipientem irritabo eos. Unde etiam nunc iudæi non mouentur aduersus gentes: aduersum eos qui idola colunt: & deum blasphemant: & illos non oderunt: nec indignantur aduersum eos. aduersum christianos uero insatiabili odio feruntur: qui utique relictis idolis ad deum conuersi sunt. Cum ergo uideris iudæos odio habentes christianum: & insidias antes ei intellige: quia completur prophetia illa quæ dicit. Et ego concitabo eos in non gentem. Nos enim sumus non gens qui pauci ex ista ciuitate credimus: & alii ex aliis: & nusquam gens integra ab initio credulitatis uidetur assumpta. Non enim sicut iudæorum gens erat: uel ægyptiorum gens: ita etiam christianorum genus gens est una: uel intergræ: sed sparsim ex singulis gentibus congregantur. Dicit ergo: quia ego in zelum eos inducam in non gentem: in gentem insipientem irritabo eos. Et ideo irritantur in nos & odio nos habent uelut gentem insipientem: dicentes se esse sapientes. Quoniam quidem primis ipsis commissæ sunt eloquia dei: & meditates a puero usque ad senectutem legem dei: in legem dei non perueniunt: sed ideo quæ stulta sunt elegit deus huius mundi ut confundat sapientes: & sic impletur quod scriptum est in gentem insipientem irritabo eos. Sed & quod dicit apostolus an æmulamur dominum: nunquid fortiores sumus illo: uideamus quid indicet. In eo loco hæc dixit: ubi de sacrificiis: & de his quæ idolis imolantur: disputat. An æmulamur (ait) dominum: hoc est zelo concitamus: edentes ea quæ idolis imolata sunt: sicut iudæi zelum eius commouerunt in idolis suis. Nunquid etiam nos simili modo facere uolumus? ideo ergo ait. An æmulamur dominum? Nunquid fortiores illo sumus: hoc est quod dicit. Si quidem concitemus zelum alicui qui inferior est uiribus nostris: possumus facile continere. Si uero fortem concitemus in zelum nunquid non in propriam molimur ista perniciem? Si ergo uescimur idolis imolatis: & aduersum nos zelum domini commouimus: fortiolem iram contra nos: id est ad proprium intentum prouocamus. Si quædam ergo uideris hominem neque obserua:

obserua: & caue ne zelum eius concites aduersum te: ne quid incaute facias unde nequitia concitetur. Verbi causa ut per exemplum planius fiat: quod dicitur: beatus dauid saul malignantem concitauit in zelum: quando processit ante exercitum: & occidit goliam: & pesserunt chori puellarum: & mulierum dicentes. Percussit saul in milibus: & dauid in decem milibus. Quod utique si studio suo egisset dauid: æmulatus fuisset in malignitate saul. Sed nunc non suo studio factum est ut exirent chori puellarum & huiusce modi hymnum dicerent: quia dauid percussit in decem milibus: & saul in milibus. Hoc est ergo quod nos edocet psalmus: ut quoniam genus hominum periculi est ad zelotypiam: & per facile ad uicium istud inclinatur: obserua ne id agas: quod malos homines in æmulationem tui imitet: & ad insidiandum tibi concitet: uel ad odium tui excitet. Et est hoc totum quod significatur in his omnibus: ut neque ipse prouoces mali æmulationem aduersum te: neque tu nequitiam æmuleris alienam. Quomodo ergo homo nequitiam æmulatur alterius? Sine dubio cum eadem agit. Quod autem dico: tale est. Si quis sit per iniquitatem dives factus ex paupere: si sit uicinus eius egens: & uideat illum qui de terra surrexit: & ad diuitiarum culmen ascendit: & incipiat æmulari ut similiter etiam ipse ex iniquitate ditescat: hoc est æmulari faciētes iniquitatem. Sed & si quis eum qui uel furtiuis stupris: uel illicitis conatibus ultra locum & mensuram suam inuadit nuptias: domos: diuitias æmulari uelit: æmulatus est facientes iniquitatem. Iam uero eos qui per diuersa flagitia: uel indignas atque illicitas ambitiones ad inmerita bonorum culmina perueniunt: & iniquis factionibus: uel cruentis manibus honores non sibi debitos occupant: hos si quis uidens ad similem inflammetur insaniam: æmulatus est facientes iniquitatem. Propterea ergo mandato domini illuminamur: ut cum æmulationis illicitæ cor nostrum flamma: mentemque pulsauerit: nos uerbis edoceri dicamus. Si æmulari uolueris inter malignantes: aut æmulatus fueris facientes iniquitatem: uide quid sequatur. Sicut fœnum (inquit) cito arefcet: & sicut holera hærbarum cito decident. Vis etiam alterius propheta: de talibus monitis auctoritate muniri. Audi quid etiam esaias de omni gloria carnali pronunciet. Omnis (inquit) caro fœnum: & omnis gloria eius ut flos fœni. Vis etiam per singula uidere quomodo flos fœni sit carnis gloria. Vide quis imperauit ante hos triginta annos: quomodo imperium eius effloruit: continuo autem sicut flos fœni emarcuit. Tunc deinde alius post ipsum: deinde alius atque alius: quod deinde duces: quod principes: & ois eorum gloria: & honor non solum tanquam flos emarcuit: uerum et tanquam puluis aridus: & a uento dispersus ne uestigium quidem sui reliquit. Alii etiam diuitis elati: & honoribus tumidi studentes: uel laudabiles haberi per simulatam bonitatem: uel execrabiles per indomitam crudelitatem. Quorum si quis uana studia æstimat æmulandæ: nunc ad cadauerum eorum reliquias: si tamen uel ipse inueniri queant: aliquantis enim ne hoc quidem concessum est: & tunc inueniet quomodo omnis caro fœnum est: & omnis gloria eius ut flos fœni. Exaruit fœnum: & flos eius decidit. Qui autem non diligit flosculos carnis: neque carnaliter uiuit: sed diligit uerbum dei: & in ipso proficit: audi quid speret. Verbum (inquit) domini manet in æternum. Sed

& hoc ipsum quod ait: quia sicut fœnum cito arefcet (malignantes scilicet) non arbitror ociosum cur fœno eos comparauerit: cum utique & alia possit esse materia: cui comparatur hi qui maliciose egerunt. Fœnum mutorum & irrationabilium animalium cibus est. Fortassis ergo pro eo quod omnes stulti & imperiti: & qui contra rationem & sapientiam dei uiuunt: sequuntur eos qui in malitia principes sunt: & ex illorum uita uel actibus uesci dicuntur: quibus & obediunt: iccirco eos fœno comparauit. Nemo enim prudens ab illis sumit exemplum. Nam sicut uir prudens qui audit uerba domini & facit eas: iste est qui manducat panem illum qui de celo descendit: & iesus est cibus ei pro eo quod ex uerbis eius pascitur: & in mandatis eius uiuit sicut militet & hi qui in malitia eminentes: sicut fœnum efficiuntur iis qui sibi obtemperant: uel æmulationem sui ad nequitiam gerunt. Similia autem etiam de holeribus hærbarum intelligenda sunt quibus comparatur hi qui faciunt iniquitatem: pro eo quod uelociter transeant. Inuenimus tamen in scripturis diuinis interdum & laudabilia holera: quæ per præceptum apostoli manducare iubentur infirmi. Alia autem sunt trilla: & his contraria: de quibus dicitur quod flumina ægypti aqua sit deorsum descendens: & rigas sicut ortum holera: quo uidelicet ægyptius non arbor dicatur: sed ne uitis quidem nominetur: sed holera quæ cito deficiunt. Et uis uidere quod cito ægyptius decadat? Vide quod dicat de eis in exodo. Ægyptii autem festinauerunt (inquit) decolligauerunt axes suos: & cito fugerunt sub aqua. Sicut holera ergo hærbarum cito decident. Denique & achab ille iniquus: quoniam talia holera parabat plantare in uinea naboth lezra helitæ: propter quod nabuthus magis mori elegit quam pmittere ut excisa uinea israelitica: holera plantarent. Fecit ergo hoc tanquam iustus: ut non pmitteret excidi uineam iustitiæ: cuius fructus lætificat cor hominis: cum in sapientiæ cratere misceretur: et plantari holera iniquitatis: uelociter uiridantia: sed uelociter arefcetia. Puto ergo quod etiam in nostris cordibus qui credimus saluatori: sit aliqua uinea plantata sicut dicit. Uinea facta est dilecto in cornu: in loco uberi. Sed & ad illos dictum est: quibus sermo dei factus est primum: quia ego plantavi te uineam totam ueracem. Est ergo in nobis uinea quædam ex qua fructum scientiæ qui lætificat cor hominis per donum sapientiæ præsumus in torcularibus scripturarum: cum perfectius: & latius diuinæ legis mysteria contuemur. Sed proficientibus nobis in his studiis: & israelitico oculo ad oculum spiritalem tendentibus. Venit achab iniquus & impius: achab inimicus uineæ nostræ & aduersum optima studia hæc sapientiæ inuidiam committit: tumultum commouet: dolos & factiones per lezabel: hoc est per carnalem sapientiam instruit: & uult excidi uineam istam spiritualis intelligentiæ: & plantari holera: id est ut quæ legimus: carnaliter intelligamus. Sicut holera enim omnis gloria carnis est: ut impleatur in nobis illud quod culpatur apostolus dicens ad galathas. Sic insensati estis: ut cum spiritu cooperitis nunc carne perficiamini. Quod autem in anima sancta sint uineæ: & agri a domino benedicti: audi etiam isaac ad filium suum iacob dicentem. Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni quem benedixit dominus. Melius ergo est uineam nos colere in anima nostra: & torcular fodere scripturarum: & mittere botros: & premere uinum de uinea ioseph: ut & nos dicamus ad

dñm: quia poculum tuum inebrians q̄præclarum est. Posteaq̄ dixit sicut holera hæbarum cito decidere faci-
entes iniquitatem: & phibuit amulari inter malignates:
& imitari facientes iniquitatem: tunc dicit quid facere de-
bemus. Spera (inquit) in dño: & fac bonitatem. Contem-
ptis scilicet illis omnibus quæ superius culpata sūt hono-
ribus: diuitiis: & omni gloria carnali: atq̄ omnibus sæculi
bonis: in dño (inquit) spera. Sperans autem in dño non
sis ociosus: sed bonitatem facies: spera in eo. Quæ est aut
ista bonitas: uideamus. Vnus est ex illis fontibus quos sã-
cti spiritus fructus esse enumerat Apostolus. Fructus autē
spiritus est charitas: gaudium: pax: patientia: bonitas: & iu-
stitia. Fac ergo bonitatē uelut si diceret ad agrum loquēs:
fac illum fructum uel illum. Ita nunc tibi auditori diuinā
rum scripturarū: tanq̄ agro: loquitur sermo diuinus. Fac
bonitatem: & inhabita terram: & pascaris in diuitiis eius.
Noli esse sicut scœnum arefcens: noli fieri sicut holera hæ-
barum: quæ cito deficiunt: sed spera in domino & fac bo-
nitatem: & inhabita terram. Quam terram inhabitare nos
iubet si bonitatem fecerimus? Vtiq̄ si de ista loqueretur
terra quam habitamus: & qui faciunt bonitatem: & qui
non faciunt habitant hanc terram. Superfluum ergo ui-
detur esse mandatum si intelligatur hæc terra. Sed uidea-
mus ne forte illam dicat terram de qua scriptum est: quia
semen aliud cecidit super terram bonam: quæ attulit fru-
ctum: in qua nunc terra cor auditoris significari uidetur.
Hanc ergo iubemur inhabitare: hoc est non longius eua-
gari: non ultra citraq̄ discurre: sed habitare: & consistere
intra animæ nostræ terminos: & considerare eam diligen-
tius: atq̄ effici eius agricola sicut fuit Noe & plantare in ea
uineam: & excolere terram: quæ intra nos est: nostræ ani-
mæ inponere noualia: & nō seminare super spinas: uide-
licet cum animam nostram purgamus a uitiis: & incultos
atq̄ asperos mores ad mansuetudinem christi imitationis
excolimus: & ita demum ex uirtutum diuitiis pascimur.
Neq̄ enim putandum est præcipi nobis terrenas diuitias
quærere: quas contēnere iubemur: & spernere. Ait ergo.
Inhabita terrā: hoc est agro animæ tuæ semper assiste: ibi
semper permane: & excole terram tuam: ut cum abundare
coeperis iustitiæ fructibus: tunc pascaris in diuitiis eius.
Quid est autem pasci in diuitiis eius? Quia quodcūq̄ se-
minauerit homo: hoc & metet. Et qui seminat in carne:
de carne metet corruptionem. Qui autem seminat in spi-
ritu: de spiritu metet uitam æternam. Si autem habites ter-
ram tuam: & ipsam in spiritu & nō in carne seminaueris:
pascaris in diuitiis eius? Sicut oues illæ quæ in loco uiri-
di pasci dicuntur: de quibus dicit sermo diuinus. In loco
uindi ibi me collocauit. Vnde constat q̄ unusquisq̄ no-
strum ipse sibi præparat intra se locū uiridem: in quo pa-
scitur a domino: cum agros animæ suæ excolit: & in spi-
ritu seminans semper ad lætitiā spiritualis culture addu-
cit. Delectare in dño: & dabit tibi petitiōes cordis tui. Mo-
ris est scripturæ diuinæ duos homines introducere o. m. o. i.
n. u. m. i. t. a: id est similitudine alterius alterum ex altero no-
minare: hoc est ea quæ exterioris sunt hominis: compelle-
re etiam in interiorem. Quod autem dico tale est. Exterior
homo corporalis uelut cibus corruptibilis: & sibi aptis.
Est autem & cibus quidam interioris hominis de quo di-
citur: quia in omni uerbo dei uiuit homo. Est poculum

exterioris hominis: est aliud interioris. Bibimus enim de
spirituali sequenti petra: & bibimus aquam quam dicen-
te Iesu: qui bibit non sitiet in æternum. Est & indumentū
exterioris hominis: est & interioris hominis indumentū.
Et si quidem peccator sit: induit se maledictum sicut uesti-
mentum. Si autem iustus sit: audit. Induite uos uiscera misericordiæ: be-
nignitatem: humilitatem: mansuetudinem: patientiam. Et
quid necesse est enarrare per singula quomodo interior
homo exterioris hominis homo nimis appellationibus
nominetur. Arma exterior homo: & interior habet. Qui
fm interiorem hominem militat: induitur armis dei: ut
possit stare aduersus uersutias diaboli. Sed post multa exē-
pla: ueniamus ad hoc quod propositum est. Videamus
quid est quod significat ex eo quod dictum est: delectare
in domino: & dabit tibi petitiōes cordis tui. Sciendum
primum est quia hoc quod dixit in latino delectare in do-
mino: in græco delectare in domino dicit. Hoc enim græ-
cus sermo indicat: quod est κατὰ τὸν φῶν. Sicut er-
go fm exteriorem hominem possibile est nō solum cibis
uti: uerū etiam delitiis perfrui: & maxime qui diuites sunt
delitiis utuntur: ita etiam interior homo potest nō solum
cibis uti: uerum & delitiis perfrui. Quod fieri hoc modo
arbitror. Siquis audiat uerba ea solūmodo quæ se iuuent
ad timorem dei: iste cibum tantūmodo capit ex huiusce-
modi uerbo. Qui uero dederit operam ad intelligendam
legem: ad perscrutandos prophetas: ad exsolutiones para-
bolarum euangelii: ad explanationem uerborum aposto-
licorum: & qui in omnibus intellectui & scientiæ operā
dederit: iste delitiis fruatur. Non enim ad hoc solum quod
ei ad uitam sufficit: cibo utitur mandatorum: sed in omni
agnitione scientiæ delectatur. hoc est quod arbitror & in
eo indicari: quod dicitur deus ab initio plantasse paradisi
sum deliciarū: sine dubio in quo spiritualibus delitiis frue-
remur. Sed & alibi torrentem (ait) deliciarum potum da-
bis eis: sanctis scilicet. Sed & hic scio q̄ in latinis exemplar-
ibus haberi solet torrentem uoluptatis tuæ: sed in græco
habetur τρυφῆς: quod est deliciarū. Sed & sanctis qui-
busq̄ corporalium deliciarum contemptus indicitur: &
spes deliciarum spiritualium repromittit. Vis etiam de hoc
authoritatem accipere scripturæ diuinæ. Diues quidam
erat: & Lazarus pauper. In delitiis corporalibus erat diues:
Lazarus conficiebatur inedia. Excessit uterq̄ de sæculo: &
Lazarus q̄dem ab angelis sublatus est in sinum Abrahe:
ut ibi in delitiis requiesceret: ille autem qui in delitiis fue-
rat corporalibus abiit in gehennam ignis sicut in euange-
lio scriptum est. Et audit ab Abraam: quia tu consecutus
es bona in uita tua: hoc est delitiis abusus es: & Lazarus
mala. Nunc autem hic requiescit: tu uero cruciaris. Nemo
potest: & in carne: & in spiritu habere delicias. Sed si quis
in carne delitiatur: sicut ille diues: carebit gremio Abraam
& delitiis. Qui uero in præsentī sæculo pane afflictionis
uescitur: sicut & ille pauper: cum hinc abcesserit in delitiis
erit. Delitiare ergo in domino: & dabit tibi petitiōē cor-
dis tui. Quod si adhuc plenius intueri uis: quomodo q̄s
delitiatur in domino: perspice q̄ dominus ueritas est: &
sapientia est & iustitia est: & sanctificatio est. Si ergo abun-
daueris in diuitiis ueritatis: si abundaueris in intellectu sa-
pientiæ: si copiosus fueris in actibus iustitiæ: tunc plene &
integre

integre delitabis in domino. Quæ utiq̄ cum expleueris:
tunc etiam id quod consequitur adipisceris: dabit enim
tibi dominus petitiones cordis tui. Necessario tñ addidit
petitiones cordis tui: cum potuisset utiq̄ dicere petitiones
tuas. Ita autem facilius intelligi potest: quod si singulorū
membrorum propria quædam persona fingatur. Verbi
causa: si oculus haberet uocem: nunquid non diceret pe-
to lucem: ut uideam ea quæ me uidere delectant? Refu-
gio enim uidere horrorem aliquem: & omne quod con-
turbat: & contristat aspectum. Similiter & si auditus acci-
peret uocem: nunquid non diceret peto sonum: modula-
ta arte compositum sonum delectabilem: asperum uero
& terribile aliquid audire refugio? Ita si gustui uox dare-
tur & tactui: & omnes sensus nostri sine dubio hæc pete-
rent: quæ suo sensui cōuenirent. Ab his ergo transeamus
ad cor in quo est mens: & principalis intellectus: & uidea-
mus quid desideret & quid petat cor: sicut de oculo: uel
de auribus ceterisq̄ sensibus in superioribus demonstra-
uimus. Scdm sui naturam cor sine dubio intelligentiam
poscit: sicut oculus uisum: ita cor intellectum requirit. Si
autem auris suauem sonum cupit: ita cor sapientibus sensu-
bus delectatur. Sicut gustus dulci sapore ita cor prudēti-
bus cogitationibus gaudet. Sicut odoratus suauitatem fra-
grantiæ: ita cor rationabilibus studiis lætatur. Sicut tactus
lenibus ac mollibus: ita cor utilibus: & optimis consiliis
delectatur. Si ergo delitabis in domino: & sapientiæ: & ue-
ritatis: & iustitiæ copiis: atq̄ delitiis p̄fruaris: dabit tibi do-
minus petitiōes cordis tui aptas delitiis supradictis. Post
hæc dicit. Reuela domino uiam tuam: & spera in eum: &
ipse faciet. Omnis qui male agit odit lucem: & non uenit
ad lucem uti ne arguantur opera eius. Qui autem facit ue-
ritatem: uenit ad lucē. Quoniam ergo qui male agit odit
lucem: & quantum in ipso occultans mala quæ agit: & ti-
melamento quodam operit actus suos. Verbi gratia. Sigs
uestrum (licet non optem esse in hoc conuentu talem ali-
quem) tamen si quis inter uos siue cathecumini: siue
etiam unus aliquis ex pluribus fidelium cōscius sibi est q̄
fornicatus sit: & celat delictum: nunquid non tibi uidetur
iste occultare & operire uiam suam quam incedit? Qui
autem caste agit: & confidit de puritate uitæ suæ: nō uult
cooperire uiam suam: sed uult eam manifestam esse: mani-
festam dico non hominibus: sed deo manifestat. Propterea ergo
dicitur: reuela ad dominum uiam tuam. Sed & si malorū
tibi cōscius aliquorum fueris noli occultare: sed per exo-
mologe fm. i. confessionem reuela ea domino: & spera in
eum & ipse faciet. Hoc est cum confessus fueris & reuela-
ueris ei delicta tua: spera i eum quod possis ab eo ueniam
promereri: & ipse faciet. Quid faciet? Sine dubio sanū te
faciet. Dicit tibi. Ecce iam sanus factus es: ultra noli pecca-
re: ne quid tibi deterius cōtingat. Hæc faciet: si delicta tua
ei reuelaueris. Si uero pura est uia tua: & munda conscien-
tia: & hæc ei reuelaueris: spera in eum. Quid faciat: ex cōse-
quentibus discet. Producet sicut lumen iustitiā tuam: &
iudicium tuum sicut meridiem. Tuam iustitiā quam tu
egisti in occulto: & reuelasti eam soli deo: hanc producet si-
cut lumen deus: & oñdet te iustū: illuminatū sole iustitiæ

coelo: & terræ: & oibus qui in coelo sunt oñdet lumen iu-
stitiæ tuæ: & si ita dici oportet iactabit se de te tanq̄ de fi-
lio: tanq̄ q̄ acceperis spm adoptionis. Producet ergo iusti-
tiam tuam sicut lumen: q̄a qui fm mandatum dñi iustus
est: iustitiā suā ita facit sicut ipse mādauit: dicens. Vos
aut cum facitis iustitiā uestram: nesciat sinistra qd faciat
dextera tua. Hæc ergo iustitia quæ ita fit: ut nō hoibus ap-
pareat: nec ut humanam gloriam caperet: sed fit in occulto
ut p̄r qui uidet in occulto: reddet palam i tpe suo: pducet
a deo sicut lux: & iudiciū tuum sicut meridies. Oia enim
iusti iudicia quæcūq̄ iudicauit: non solum sicut lux erūt:
sed sicut meridianum lumen: qd utiq̄ clarissimū: & splen-
didissimū est. Plenitudo enim lucis: in meridiano tpe defi-
gnatur. Si ergo fueris iustus & bonus: pducet deus sicut
lumen iustitiā tuam: & iudicium tuum sicut meridiem.
Vel certe in iudicio cū cā tua discutit: iustitiā causæ tuæ
tanq̄ lucem deus faciet manifestam: & iudiciū qd & diu-
dicat: uelut in meridiem faciet manifestum. Quæ scientes
ita futura deprecemur misericordiam dei: ut concedat no-
bis tales fieri qui digni habeamur: quorū deus ipse lucem
iustitiæ pducet in mediū: & iudiciū nrm sicut meridiem
claret: & lucidum hñs lucem ueram in seipm dñm nrm: cui
est gloria: & imperiū in sæcula sæculorū. Amen.

Incipit Homelia secunda de eodem psalmo.
Racipiente mādato: & dicente: subditus esto
dño: necessarium uidet p̄scrutari qd sit subdi-
tum esse dño: & qd sit nō esse subditum. Sicut
enim nō ois qui dicit dñe domine intrabit in
regnum cœlorū: sed qui facit uoluntatem p̄ris mei qui in
cœlis est: ita non ois qui dicit se subiectum esse dño: subie-
ctus est ei: sed qui re ipsa subiectus est ei. Quia uere subie-
ctum esse dño: non sermo: p̄fessionis: sed opus subiectio-
nis oñdit. Plenius aut intelligitur qd dicimus hoc modo.
Dñs noster Iesus Christus iustitia est. Nemo ergo iniuste
agēs subiectus est Christo: qui est iustitia. Christus ueritas
est. Nemo mendax Christo subiectus est qui est ueritas: si-
ue cum in rebus: siue cū in doctrina mendacium loquitur.
Dñs Iesus Christus sanctificatio est. Nemo ē subiectus san-
ctificationi: cum pollutus sit: & impurus. Dñs Iesus Chri-
stus pax est. Nemo litigiosus & turbulentus. Xpo subie-
ctus est: qui est pax: sed ille subiectus est ei qui dicit: cū his
qui oderūt pacem eram pacificus. Vnde & in alio psalmo
ad aīam suam dicit propheta. Verūm deo subdita esto aīa
mea: quia ab ipso est patientia mea. Sed & Apostolus ma-
gna quidem & mystica de subiectione significat dicens.
Cum aut subiecta ei fuerint oia: tūc & ipse filius subiectus
erit ei qui sibi subdidit oia. Audi ergo quid dicit: quia oia
necesse est Christo esse subiecta: & tunc ipsum esse subie-
ctum: subiectione (uidelicet illa) quam de spiritu intelli-
gimus: dignum est. Interim necesse est omnia Christo esse subie-
cta: ut tunc demum etiam ipse impletis omnibus & per-
fectis per subiectionem tanq̄ uictoriæ suæ hanc referens
palmam patri dicatur futurus esse subiectus. Quod nisi
mystice intelligatur: impium aliquid sine dubio non ad-
uertentibus indicare creditur. Nō enim putandum est q̄
filius dei nunc quidem patri nequaquā subiectus sit: in no-
uissimis uero tpibus cum sibi fuerint cuncta subiecta: tūc
erit & ipse subiectus: sed quia omnia nostra in se recipit: &
m

se esse dicit qui in nobis esuriat: seq; qui in nobis sitiit: & nudus sit atq; ager. quicq; hospes: & qui reclusus in carcere: & quicquid uni ex minimis suis factum fuerit: sibi factum esse testatur. consequenter & merito cum unusq; nostrum plene & perfecte subditur deo: ita ut in nullo pro/usus inobediens pareat se esse subditum protestatur. Sed & alio modo planius intelligitur quod dicimus. Si aliquod membrum corporis doleamus: quis anima nostra in cor/lumis sit: & reliqua omnia membra nostra sana sint: tamen quia dolore unius membri totus homo affligitur: non dicimus quia sani sumus: sed quia male habemus. Verbi causa dicimus ille non est sanus: quare? quia pedes dolet: aut renes: aut stomachum. Et nemo dicit quia sanus est: si stomachum dolet: sed non est sanus: quia stomachum dolet. Si intellexistis exemplum: redeamus nunc ad id quod propositum est. Apostolus dicit quia corpus Christi sumus: & membra ex parte. Christus ergo cuius omne hominum genus: immo fortassis totius creaturæ uniuersitas corpus est & unusquisq; nostrum membra ex parte est: si aliquis ex nobis qui membra eius dicuntur aegrotat: & aliquo peccati morbo laborat: id est si alicuius peccati macula inuitur: & non subiectus deo: recte ille nondum dicitur esse subiectus: cuius sint membra illi qui non sunt subiecti deo. Cum autem oēs eos qui corpus suum dicuntur ac membra: sanos habuerint: ut in nullo inobedientiae laborauerint morbo: sanis omnibus membris: deoq; subiectis: merito se dicit esse subiectum illi cuius nos membra deo in omnibus obediunt. Quod si te ipsum perscrutari uis & uidere si iam subiectus es deo: an adhuc inobediens permanes: hoc modo te ipsum discute. Si nihil est contrarium deo in te: subiectus es ei. Contrarium autem dicimus hoc modo. Deus charitas est: si odium in te non est: non habes quod contrarium deo est. Deus ueritas est: uide ne sit in te mendacium: quod est contrarium ueritati. Si enim est in te mendacium: non deo subiectus es: sed ei qui est mendacii pater. Et si iniustitia in te est: patri iniustitiae subiectus es magis q; deo: qui iustitia est. Si & reliqua in te deprehenderis uitia: scito te tādū non deo: sed diabolo esse subiectum. Certum est nāq; quia fornicationis tempore spiritui fornicationis sumus subiecti: aduersantes spiritui castitatis. Et tempore iracundiae uel furoris: spiritui irae obediunt: spiritui mansuetudinis resistentes. Propterea ergo uidentes quia omnis uita nostra agonem quēdam obedientiae gerit: siue Christo: siue his qui contrarii sunt Christi: conemur per orationis: per eruditionis religiosam institutionē hoc agere: ne unq; diabolo uel malitiae eius obedire inueniamur: sed omnis actus noster: & omnis sermo: atq; omnis cogitatio inueniatur in subiectione Christi. Quod si forte dicis: quid prodest si nunc subiectus sim: cum iam ante peccauerim & praeuentus sim in delictis? Sine dubio cum deliquimus: subiecti non fuimus deo: sed cum definimus a delictis: tunc initium subiectionis accepimus. Cum ergo timori dei subiecti peccare cessamus: tūc etiam fiduciam accipimus poscendi pro delictis prioribus ueniam. Donec autem permanemus in delictis: frustra ueniam poscimus delictorum. Vnde & meminisse frequenter dixisse ad uos: quia ueniam delictorum tūc digne poscimus cum longe positi a peccato: illam uocem posui-

mus dicere. Ne memineris iniquitates nostras antiquas: Non dixit eas quas facimus: sed eas quas aliquando fecimus. Subditus ergo esto domino: & subiectus noli peccare. Tunc obsecra eum pro delictis praeteritis & antiquis. Ne aemulatus fueris eum qui prosperatur in uia sua: in homine faciente iniquitatem. Describit ea quae accidunt hominibus. Frequenter enim si uideamus iniquum in prosperis successibus: & in ea quam dicunt felicitate uitae positum scandalizamus: & periculum fidei incurrimus: atq; in corde nostro aduersum diuinam prouidentiam conquerimur: dicentes: quid prodest iuste agere? Ecce iusti tribulatur: hic iniustus feliciter agit. Iniustus est: & ad summas diuitias peruenit: honorum ac potestatum excelsum culmen ascendit: fortassis melius est iniustum esse q; iustum. Haec infirmæ & fragiles animæ: etiam si non ore profertur: in corde suo tamen loquuntur: cū uiderint iniquos prosperis successibus agere in uia sua. Et ideo nobis mandati huius medela succurrit: ne cum hæc uiderimus aemulmur: id est ne iritemus dominum aduersum nos loquendo talia in cordibus nostris: sed recogitare debemus: quia praesens saeculum eorum est qui futurae beatitudinis non habet spem. Et ideo patienter feramus illos his successibus prosperis agere: percipere bona sua in uita sua: donec ueniat & nostrum ad quod inuitati sumus: & cuius nobis repromissa sunt bona: ad quod respicimus: in quod speramus: cuius bona non sicut in hoc saeculo tanq; umbra praetereunt: sed permanent in aeternum. Impossibile autem est & in praesenti saeculo bona consequi: & in futuro. Necessarium est enim dici uni: quia consecutus es tu bona tua in uita tua: & alii quia conuictus es mala: & alter pro malis bonas: & alter pro bonis mala recipiat: sicut exemplo sunt ille diues & Lazarus. Ideo ergo noli aemulari in eo qui prosperatur in uia sua: in homine faciente iniquitatem. Post hæc comonet uitium quo omnes pene turbamur: & nescio si ubi rarus q; ita perfectus inueniatur qui careat hoc morbo. Desine (inquit) ab ira: & derelinque indignationem. Multa sunt uitia quae a multis facile uitantur. Verbi causa impudicitiae malum si quis operam exiuius continentiae dederit impudicitiam abiicit. Aliquantū etiam avaritiam subiugant: ita ut cum in ceteris non sint perfecti: uideatur tamen uitare hoc malum: sed & alia nonnulla. Iracundiae autem durum & acutum uitium inflammatur: & exagitat etiam eos qui uidentur esse sapientes. Vnde & Salomon in prouerbiis dicit. Ira perdit etiam prudentes. Idem: noli (inquit) mirari: si insipientem: si malum: si infidelem iracundia inflammat: quia frequenter etiam bonos & prudentes uiros ira exagitat. Est ergo hoc peccatum etiam unum ex illis quod ad aedificium deferet ligna foenū & stipulam: & necesse est huiusmodi materias (sicut scriptum est) per ignem probari: ita ut permaneamus tādū in igne: donec de nobis ligna iracundiae consumantur: & foenum indignationis: & stipula uerborum: eorum uidelicet quae huiusmodi uitii exagitati protulimus. Idcirco ergo desine ab ira: & relinque indignationem: id est non satisfacias animis tuis: cum comotus fueris ad iracundiam: sed desine: derelinque cōtemne. Nos uero cū hæc mandata suscipimus: & cōtrario cū comoti fuerimus non ab iracundia: sed a mansuetudine definimus: non indignationē relin-

quimus:

quimus: sed lenitatem. Verum ex hoc saltem incipiamus emendare nosmetipsos: & paulatim per continentiam & assiduam meditationē lenientes iracundiam: ueniamus etiam in hoc ut ultra non irascamur: atq; indignationis quae per furorē cōcitur impetum retundentes assidue perueniamus usq; in illud: ne ultra indignationis commotio ne turbemur. Noli aemulari ut nequiter facias. Noli (igt) in aemulationem nequitiae ceteros prouocando: etiam ipse nequam fieri: quia aemulatio mali uincere semper in malitia alium studet. Quia qui nequiter agunt exterminabuntur: qui autem expectant dominum: ipsi hereditate possidebunt terram. Apparet quia nequitia alia qdem species mali est: praeter cetera peccata. Vnde & hic sermo diuinus aliu describit peccatorem: & alium nequam: sicut & ibi simili uitiatur distinctione cum dicit. Contere brachium peccatoris & maligni: id est nequam. Sed & dñs in euangelio diabolum non dixit peccatorem tantummodo: sed malignum: uel malum. & cum docet in oratione: uel dicit Sed libera nos a malo. Et alibi: malus homo fecit siue malignus. Desiniunt quidā τὸν ἡμεῖς id est nequitiam spontaneam: uel uoluntariam esse malitiam. Aliud est enim per ignorātiā mala agere: & uinci a malo: aliud est uoluntate: & studio mala facere: & hoc est nequitia. Vnde & merito diabolus hoc nomine τὸν ἡμεῖς: id est malignus uel nequam appellatur. Sed & nobis exprobrans saluator dicebat. Si ergo & uos cum sitis mali: scitis bona data dare filiis uestris. Et nunc ergo (ait). Quoniam qui nequiter agunt exterminabuntur: qui autem expectant dominum ipsi hereditate possidebunt terram. Est & alia quaedam terra illa de qua scriptura dicit fluens lac & mel: quam saluator in euangeliiis repromittit mansuetis: dicens. Beati mansueti: quoniam ipsi possidebunt terram. Hæc nostra quam habetamus proprio uocabulo arida appellatur: sicut & coelum istud quod inuenimus proprie firmamentum dicitur. Ex appellatione uero alterius coeli: etiam istud firmamentum coeli nomē accepit: sicut edocet scriptura Genesios. Quid ergo est? In praesenti quidem uita utimur coelo: & terra uisibilibus istis: in quibus ueri coeli & uerae terrae praeter nomina nihil aliud inuenimus: sed idcirco hic ita arbitror appellata: ut cū hæc ita nominantur: illa quae uera & magna sunt ad desiderium & memoriam cognominantium ueniant. Qui sunt autem qui hereditate possidebunt terram? Qui expectant (inquit) dominum. Expectamus dominum: quia ipse est expectatio nostra: & patientia: sicut scriptum est. Et nunc quae est expectatio mea: nonne dominus? Sicut ergo saluator sapientia est: & pax: & iustitia: ita est & expectatio: uel patientia. Et sicut participatione iustitiae eius iusti efficiuntur: & participatione sapientiae eius sapientes: ita & participatione patientiae eius patientes efficiuntur. Est ergo uelut fons quidam perennis de quo haurire possumus & patientiam: & iustitiam: & sapientiam: & omnia quaecūq; sunt uirtutum bona: si tantum bona digna & pura uascula nostra deferamus ad fontem. Ait ergo. Qui autem expectant dominum: ipsi hereditabunt. Post hæc autem sermonem quendam addidit mysticum: qui super auditum meum sit: & supra linguam meam: qui excedat sensum meum. Ait enim: siue de omnibus peccatoribus: siue de uno aliquo peccatore: singula-

riter enim dicit. pusillum adhuc: & non erit peccator. Pusillum adhuc profecto a praesenti tempore usq; ad consummationem saeculi esse dicit: aut fortasse etiam ultra consummationem saeculi: & donec ille ignis uindex consummat aduersarios. Si autem fiat hoc aliquo modo ut non erit peccator: & qua ratione fieri possit ut peccator non sit: discutiat: & requirat qui potest. Verūtamen pusillum adhuc: & non erit peccator: & quæres locum eius: & non inuenies. Non solum autem peccator non erit: sed nec locus peccatoris erit. Quis est autem locus peccatoris: nisi ista quae praetereunt? Coelum (inquit) & terra praeterebunt. Sine dubio ergo cum ipso peccato: quod praetereit: etiam locus praetereit peccatoris. Coelum (inquit) & terra praeterebunt: uerba autem mea non praeterebunt. Studeamus ergo nos facere uerba dei quae non praetereunt: ne forte & nos cum istis quae praetereunt intereamus. Si enim peccatum facimus quod praetereit: sine dubio & nos cum his quae praetereunt deputabimur. Si autem facimus iustitiam quae non praetereit: neq; ipsi praeterebimus: sed permanebimus cum permanente iustitia sicut illud quod scriptum est. Nunquid non ualeat manus mea saluos facere: aut grauari autem meam ne exaudiam? Sed peccata uestra separant inter uos & deum. Sed & ab initio creaturae non sine aliqua mystica ratione firmamentum factum esse dicitur quod separaret inter aquas & aquas: & diuideret habitaculum mortalium a sedibus: & habitaculis angelorum. Ex eo ergo locus nobis peccatoribus arida hæc quam etiam terram cognominauit dominus: deputata est. Sed & alia quaedam loca nominantur aquae: quibus superferri spiritus domini dicitur. Et alia quaedam loca abyssi nominantur: quibus tenebrae superpositae referuntur. Et de aquis quidem dicitur in alia scriptura: quia uiderunt te aquae deus. Viderunt te aquae: & timuerunt. De abyssu autem dicit: quia conturbata est abyssus: sine dubio quia non habet pacem: sed habet tenebras superpositas. Sed & demones in euangelio rogare dicuntur: ne iubeantur abire in abyssum uel in locum quēdam poenae: & se & suis actibus dignum. Non solum ergo peccator non erit: sed etiam locus eius: quisquis ille est: quæretur: & non erit. Mansueti autem hereditabunt terram. Aduersum Valentinianos & ceteros haereticos: qui putant saluatorem meum dicere in euangelio quae in antiquis litteris non sunt: perferendus est iste uersiculus: sicut & nos didicimus a quodam presbytero proferre hæc ad conuincendos eos. Quod enim dictum est in euangelio. Beati mansueti quoniam ipsi hereditabunt terram: uide quomodo ante iam dictum est a spiritu sancto per David: imo ipse Christus qui nunc in euangelio dicit: Beati mansueti: quoniam ipsi hereditate possidebunt terram. Addit sane propheta etiam amplius aliquid q; in euangelio legimus: dicens. Et delectabuntur in multitudine pacis. Etiam hic sermone ipso utitur graecus: de quo & superius diximus. κατὰ τὸν ψαλμὸν οὗτον. id est delitabuntur magis q; delectabuntur. Igitur delitabuntur siue delectabuntur mansueti: in multitudine pacis. Si qui sunt carnales homines delectant in cibis q; destruunt cū uentre suo: sicut & Apłs dicit. Esca uentri & uenter escis: deus autem hunc & illas destruet. Sancti autem istas quoq; delicias cōtemnunt & respuunt: habent autem delicias in multitudine pacis.

dine pacis. Multitudo autem pacis esse dicitur in diebus Christi. Ita enim scriptum est. Et multitudo pacis erit in diebus eius: usque quo auferatur luna. Quicumque ergo desinet ab ira: & relinquit indignationem: & neque animus in iram iritatur: neque sermone iuitur. Iracundo: non solum foris secus: uerum & extrinsecus: totus in pace est: & neque puo/ conti se ad iracundiam cadit: neque ipse alterum ad iracundiam prouocat: sed in semetipso pacem habet: & in aliis. Si qui forte diffident: seruat diligere mansuetudinem quae pacis custos est fidelissima: quae cuncta moderatur: iste delitatur uel delectatur in multitudine pacis. Obseruabit peccator iustum: & fremet super eum dentibus suis. Sicut enim naturaliter contraria sunt lux & tenebrae: ita contrarii sunt sibi peccator & iustus. Et si uideris aliquando odio haberi iustum: non dubites dicere de eo qui odit iustum: quia peccator est. Si uideris persecutionem pati eum qui bene uiuit: non dubites dicere de eo qui persequitur: quia non solum peccator est: sed nequa. Obseruauit ergo peccator iustum: & obseruans eum fremet super eum dentibus suis. Quod dicit fremet dentibus: nescio si de carnalibus dentibus accipiendum sit: licet possibile sit et hoc fieri a peccatore aduersus iustum cum comminatur ei: cum fuerit aduersus eum: cum silet uoce: & clamat furore: cum iusto molitur infidas: & omne malum excogitat aduersum eum: tunc etiam corporaliter adipiscit quod dicitur. Fremet super eum dentibus suis. Sed cum haec facit peccator aduersus iustum. Dominus (inquit) iridebit eum: quoniam respicit quod ueniat dies eius. Quae diem prospicit dominus peccatoris: illum sine dubio: cum quaeritur peccator: & non erit. Gladium euaginauerunt peccatores: tenderunt arcum suum: ut deiciat inopem & pauperem. Non quod omni genere peccatores gladium habeant corporalem: sed uideamus ne forte sicut sunt quaedam arma dei: in quibus esse dicitur lorica iustitiae: & gladium spiritus: & scutum fidei: ita etiam sint arma diaboli: quibus indutus est homo peccator. A contrariis igitur intelligamus contraria: & statuamus duos milites armatos: unum militem dei: alterum militem diaboli. Et si quidem miles Dei habet lorica iustitiae: sine dubio miles diaboli contrariam hanc gerit iniustitiae lorica. Et si miles dei in galea salutaris choruscatur: contrario peccator qui est miles diaboli: galea perditionis indutus est. Et si parati sunt pedes militis Christi ad euangelii cursum & praedicationem: contrario peccatoris pedes uelociter currunt ad effundendum sanguinem: & calciamenta eius (hoc est praeparatio) concinnatur ad malum. Habet ergo miles dei scutum quoddam fidei: habet & miles diaboli infidelitatis scutum. Ita ergo est gladius quidam spiritus sancti in his qui militant deo: est autem & gladius maligni in his qui militant peccato: quem gladium euaginare nunc dicuntur peccatores. Quomodo autem putandi sunt peccatores euaginare gladium: cum iam impudenter: & absque ullo uerecundiae uelamento iniquitates suas perpetrare: nec erubescunt: ac reuerentur: neque tanquam in uagina nequitiam suam recondunt: & contegunt: sed superbo & elato spiritu uelut gladium quendam denudant. Similiter etiam illud quod sequitur peragunt: id est intendunt arcum suum. Sed & iusti habent arcum: habent & sagittas. Denique & una sagitta ipso/ rum est dominus Iesus: ipse enim ait: & posuit me sicut sa

gittam electam. Habent ergo iusti sagittas: habent & peccatores. Sermo sagitta est: & iusti quidem sermo cum arguit: & corrigit peccatorem: uelut sagitta compungit: & transforat cor eius ut conuertatur ad poenitentiam: & saluetur. Sermo autem peccatoris est: habens uenenum: & sagittas: ac uulnerans eum qui non est armis dei munitus. Tunc enim uerba iniquorum praeualent aduersum nos: cum minus caute scuto fidei communimur. Tetenderunt ergo arcum suum: ut deiciant inopem & pauperem. Sciunt peccatores quia non possunt deicere diuitem: propterea neque infidas ei tendunt: sed omnes eorum infidias aduersum pauperem diriguntur: sicut & alibi dicitur: quia infidiatur sicut leo in cubili suo: infidiatur ut rapiat pauperem. Et quare redemptio uiri diuitiae eius sunt: pauper autem sufferre non ualet minas. ideo diuites efficiamur in spiritualibus bonis id est in omni uerbo: & in omni scientia: in operibus bonis abiicientes diuitias peccati: prospicientes non ea quae uidentur: sed ea quae non uidentur. Quae enim uidentur diuitiae temporales sunt: quae autem non uidentur aeternae sunt. Et si in talibus diuitiis ditescimus: uulnerari sagittis non possumus peccatorum. Restinguuntur enim scuto fidei per Christum dominum & saluatorem nostrum: cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

Incipit Homelia Tertia De eodem psalmo. XXXVI.



Vperiore tractatu dicebamus quare dam de gladio & arcu peccatorum: & armis dei: & quia omnes homines armati sunt. Et quod diximus omnes homines: nunc adiciam quod defuit superioribus: id est hi homines qui peccare iam possunt: uel abstinere a peccatis. Infantes enim neque dei arma tractare possunt: neque arma diaboli. Si qui autem in uerbo & actu & cogitatione possunt iam scire quod rectum est: & uitare quod contrarium est: ipsi sunt qui dicuntur omnes habere arma: & si quidem peccant: diaboli arma habent: & iniquitatis. Si uero recte agunt: armis dei dicuntur induti. Quod ergo dixit gladium euaginauerunt peccatores: tetenderunt arcum suum: explanantes dicebamus secundum Apostolum qui dixit a contrariis: & gladium spiritus quod est uerbum dei: quia peccatorum gladius esset spiritus qui in ipsis est: neque qui eos inspirat ad uerba blasphemiae: & iniquitatis: & turpitudinis. Verbi causa: si uideas gentiles aduersum se in dissputationibus dimicantes: & diuersas contra se inuicem impietates dialecticae artis: uersutis astruentes: potes tunc dicere competenter quia gladium euaginauerunt peccatores. Sed & ego qui dicor fidelis si forte certamen sit mihi cum aliquo: & ad iracundiam prouocatus: abiecta mansuetudine proferam uerba furiosa: & spiritum mendacis: & tumidis: uenenatisque sermonibus retegam: merito etiam ego tanquam peccator euaginasse gladium dicor. Bonum igitur primum est ne habere quidem gladium peccati: secundum uero est saltem non eum euaginare: sed recondere in uagina sua. Si enim non proferatur gladius de uagina: neque exercetur: acies eius obtunditur: & erugine consumitur: & si semper cesset ab opere exterminabitur. Hoc enim dominus etiam pollicetur ut exterminet raphaem (id est peccatum) ita ut ultra iam non sit peccator. Sed si quidem uerbi dei praeuenimus

praeuenimus hoc opus: & in hac uita posui faciamus in nobis interire peccatum: ut nunquam omnino a nobis neque per cogitationem neque per opus: neque per uerbum peccati gladius proferatur: non indigebimus poenae ignis aeterni: non tenebris exterioribus condemnabimur: neque illis suppliciis quae peccatoribus iminent subiacebimus. Si uero in hac uita contemnimus commoneatis nos diuinae scripturae uerba: & curari uel emendari eius correptionibus nolumus: certum est quia manet nos ignis ille qui preparatus est peccatoribus: & ueniamus ad illum ignem in quo unusquisque opus quale sit ignis probabit. Et ut ego arbitror omnes nos uenire necesse est ad illum ignem: etiam si Paulus sit aliquis: uel Petrus: uenit tamen ad illum ignem: sed illi tales audiunt: etiam si per ignem transeas: flamma non aduertet te. Si uero aliquis similis mei peccator sit: ueniet qui dem ad ignem illum sicut Petrus & Paulus: sed non sic transiet sicut Petrus & Paulus. Et quemadmodum ad rubrum mare uenerunt Hebraei uenerunt & Aegyptii: sed Hebraei quidem transierunt mare rubrum: Aegyptii autem demersi sunt in ipso. Hoc modo etiam nos si quidem Aegyptii sumus: & sequimur Pharaonem diabolum: praecipis eius obediens: demergemur in illum fluuium siue lacum igneum cum inuenta fuerint in nobis peccata: quae sine dubio ex praecipis elegimus Pharaonis. Si autem sumus Hebraei & sanguine agni immaculati sumus redempti: si non portamus nobiscum fermentum nequitiae: ingredimur quidem & nos fluuium ignis: sed sicut Hebraei erat aqua murus dextra / laeuaque: ita etiam ignis erit murus. si nos faciamus quod de illis dictum est: quia crediderunt Deo & Moysi famulo eius: id est legi eius: & mandatis: & sic sequamur columinam ignis: & columinam nubis. Haec monuimus repetentes explanationem quomodo gladium euaginauerunt peccatores. Sed ne illud quidem ociose transeundum est quod etiam tetendisse dicuntur arcum suum: quod non iam appositione contrarii sicut in ceteris fecimus: sed ex similibus absoluimus. In decimo psalmo scriptum est: quia peccatores intenderunt arcum: paraauerunt sagittas in pharetra: ut sagittent in obscuro rectos corde. Unde apparet quod cor impii repletum est: uelut pharetra sagittis uenenatis. Sunt ergo sagittae impiorum consilia: & cogitationes pessimae: os uero ac labia eorum arcus qui uidetur quo dilatato atque distento uenenati cordis spicula iactantur. Quod autem ait in obscuro: competenter distendit: sed in tenebris ambulat: & in obscuritate malitiae atque ignorantiae delitescunt. Quod autem sagittant rectos corde: id est simplices & ignorantes malitias suas. Sed putamus quod hic sermo non tam de hominibus peccatoribus: quam de contrariis potestatibus dicatur. Illae sunt enim quae in obscuro sagittant rectos corde. Propterea ergo die nocteque uigilent hi qui recto sunt corde: quia illi quidem paraauerunt sagittas. Non dixit iaculati sunt: sed paraauerunt sagittas: non sagittarunt: neque uulnerauerunt: sed parant se ut sagittent. Vides nos antequam uulneremur commoneari: ut nos ab illorum uulneribus defendamus: & omni custodia seruemus cor nostrum. Volo etiam amplius aliquid in his locis posuisse aperire ne semper de inferioribus loquar ad uos: sed aliquando quaedam etiam superiora pulsemus.

Considero ergo quia sicut saluator sagitta est dei sicut scriptum est: posuit me sicut sagittam electam: sine dubio autem simili exemplo etiam Moyses in quo locutus est Deus: sagitta dei est: & ceteri prophetae: & Apostoli Christi: in quibus Christus ipse loquebatur: certum est quia per sagittam dei uulnerabant eos: & compungebant cor eorum: quibus sermonem dei loquebantur: ita ut hi qui ab ipsis auebant sermonem dei dicerent: quia uulnerata charitate ego sum: sic rursus e contrario: quomodo Christus est electa sagitta dei: sic & Antichristus sagitta diaboli. Et sicut omnes in quibus Christus loquutus est: uel loquitur secundum hanc similitudinem prophetae & apostoli etiam ipsi sagittae erant dei: & quicumque iustus: & praedicator loquitur uerbum dei ad salutem hominum consummandam: sagitta dei dici potest: ita & omnes peccatores in quibus diabolus loquitur sagittae diaboli dici possunt. Si quando ergo te uideris per os peccatoris sagittis diaboli uulnerari: illius quidem miserere: qui se ad hoc opus exhibet diabolo ministrum: tu autem memor esto tui: & arripe scutum fidei ut possis in ipso omnia tela maligni ignita extinguere. Non solum autem in uerbis: sed in factis diriguntur in nos tela diaboli. Si enim uideris mulierem infidiam tibi ut te decipiat: nonne & haec ignitum telum diaboli est: cum tibi ita loquitur ut in te ignem libidinis concitet? Similiter & si quis te uerbis amaris & asperis ad iracundiam concitet: nonne & hic ignitum iaculum est maligni: quo inflammari: & incenderis ad furorem? Sed & si quis in aliud quocumque te prouocat: & instigat quod tu impatienter feres in peccatum decidas: intellige diligentius & aduerte hos omnes iacula esse maligni ignita: quibus rectos corde inflammant: & uulnerant ad peccatum. Sed quod est infelicitus paucas uideo sagittas dei: pauci sunt qui ita loquuntur ut inflamment cor auditoris: & abstrahant eum a peccato: & conuertantur ad poenitentiam. Pauci ita loquuntur qui auditoris corde percusso eliciant ex oculo lachrymam poenitentiae: qui aperiunt futurae spei lumen: & magnitudinem futuri saeculi: ac regni dei gloriam protestantur: suadere possint hominibus quae uidentur contemneret: & expetere quae non uidentur: spernere quae temporalia sunt: & quae aeterna sunt querere. Per pauci sunt tales: & ipsi si qui sunt pauci: per inuidiam: & liuorem ita agunt ne omnino uel pauci sint: ne uel prodesse aliquibus possint. Sagittae autem diaboli omnibus in locis abundant: omnis terra ipsis repleta est. Populi orbis militaris manus maxima ex parte sagittae sunt maligni: utinam ibi tantummodo: atque in illis praeualeret inimicus: ut illos solos haberet sagittas. Nunc autem uereor etiam eos qui intus sunt: & me ipsum uereor: ne forte diabolus adducat me in aliquod scandalum: & utatur me sagitta aduersus animam hominis: quia qui scandalizauerit aliquem siue in uerbo siue in facto: iste illi animae quam scandalizauit: sagitta extitit: & iaculum diaboli. & uide quid accidit nobis infelicitus. Interdum dum nos putamus dicere aduersus aliquem: & incaute proferimus sermones: dum contentiosius agimus: & qui bullibet uerbis uincere studemus: tunc diabolus ore nostro utitur uelut arcu per quem sagittas suas dirigit: & sagittat rectos corde: eos uidelicet qui nos audiunt ea loquentes: in quibus scandalum patiuntur. Et sicut deus

posuit arcum in nubibus ne fiat diluuium: & ut tempestas definat: ita e contrario diabolus ponit arcum non ut cessare faciat: sed ut suscitaret tempestates: ut serenitatem conturbet in anima: ut pacem depellat: ut bella commoueat: & ut turbines exciet: ac procellas. Cum enim uideris aliquid uitiis & passionibus agitarum circuire: & perturbare omnia: nolo dubites quod ille sagitta diaboli est: & os eius posuit arcum suum: & tetendit sagittas uerba eius ut sagitet rectos corde. Sed qui muniti sunt armis dei: ab his talibus non poterunt uulnerari. Quod autem addidit ut trucidet rectos corde: cum superius dixisset: ut deiiciat inopem: & pauperem: iunxit pauperibus rectos corde. Quos puto quia similiter etiam dominus coniungat in euangelis: ubi enim dicit beatos pauperes: ibi etiam beatificat mundos corde: & nihil interesse arbitror inter mundos corde: & rectos corde. Trucidantur autem hoc modo: Si quis simplici mente ac desiderio ueniat ad ecclesiam ut perficiat: ut melior se fiat: si uideat nos qui multo iam tempore fide stetimus: uel non recte agentes: uel cum offendiculo loquentes: efficiamur illi nos lapsus ad peccatum. Cum autem peccauerit: trucidatus est: & sanguis animae eius profuit. Omnis ab eo uirtus uitalis abscedit. Et si audis dici in Genesi quod sanguinem animarum uestrarum exquirat ab omni fratre: & ab omni bestia: non putes quia de hoc sanguine magnopere praecipiat corporali quantum de interioris hominis sanguine: id est de uita aeterna: & sanguine spiritali. Scandalizati enim animae sanguis effunditur: cum ceciderit in peccatum: & propterea dixit quia requiritur sanguis eius fratre. Et quare etiam a bestia? Si fidelis est qui te scandalizauit: frater est: a quo requirendus est sanguis tuus: Frater enim tuus est: qui fudit sanguinem tuum: & ideo dictum est de manu fratris requiram sanguinem. Cum uero contraria potestas fera: & nequam perurget hominem: & infidelis est per quem insidiatur si potuerit fundere sanguinem animae tuae (id est deiicere te in peccatum) bestia est per quam exquirat dominus sanguinem tuum. Sed & Ezechiel propheta cum dicit speculatorem se possum domui Israel: qui si annunciauerit rumpentem uenientem reus non fiat sanguinis: si non nunciauerit reus sit sanguinis: & in lege cum dicitur: si haec: & haec fecerit innoxius erit a sanguine: sine dubio etiam hic animae sanguinem designat: qui effunditur per peccatum. Propterea ergo timeamus omnes ne forte sanguis alicuius qui scandalizatur: requiratur a nobis: sicut propheta designat. Haec oportuit nos repetere ut plenius ostenderemus quomodo gladium euaginauerunt peccatores: & tetenderunt arcum suum: & quis esset pauper quem deiicerent: & quomodo trucidantur recti corde: uel quis est sanguis eorum qui effunditur. Nunc autem uideamus quid sit istis ipsis peccatoribus qui haec faciunt: id est qui gladio diaboli utuntur: & iaculis maligni: quid de his rursum dicit sermo diuinus. Framea (inquit) eorum intret in cor eorum: & arcus eorum conteratur. Framea genus teli est: hoc nomine nuncupatum. Sermones igitur isti: quos inspirante diabolo iniqui: & peccatores proferunt (inquit) aduersus iustum: ut trucidet rectos corde: conuertentur aduersum ipsos qui eos proferunt: ut illuc redeant unde processerant. Sicut enim dicitur ad iustos & sanctos Apostolos a domino: in quacumque domum intraueritis dicite.

Pax huic domui: & si fuerit ibi filius pacis pax uestra ueniet super eum: sin minus: pax uestra ad uos reuertetur: sic & hic e contrario gladius impiorum qui euaginat ut trucidet rectos corde: reuertit in ipsos dicitur: & demergi in cor eorum: atque arcus eorum confringi dum dominus de insidiis eorum liberat iustum. Melius est modicum iusto: super diuitias peccatorum multas. Secundum litteram continuo etiam simplicioribus quibusque utilis: admonitio est: de qua & prius dicendum est: quis habeat etiam profundius aliquid: quod si quis capere potuerit: capiat. Quid ergo nos doceat littera: uideamus. In hoc mundo communem uitae sollicitudinem gerunt: & iusti & iniusti: ut habeant quae ad uictum necessaria sunt. Sed iusti quidem non tam pensati sunt erga sollicitudinem uictus: quam enixe gerunt iustitiae curam: ita ut etiam si eis querenda sunt: quae ad uictum necessaria sunt absque iniustitia querantur: ut ipse quaestus eorum qui quotidiano usui necessarius est: cum omni iustitia fiat. Iniusti uero nihil curant de iustitia: sed omnem curam in hoc impendunt quomodo acquirant: in hoc eorum omne studium est quocumque: & qualiacumque lucra captare: non quaerunt si bene acquirant: si cum iustitia non sunt solliciti: ut in iudicio christi inueniantur possessiones eorum cum iustitia quaesitae. Quomodo possunt haec facere qui agrum ad agrum coniungunt: & uillam uillae appropriant: ut aliquid proximo auferant? Cum ergo unum e duobus fieri necesse sit (id est aut multa acquirere cum iniustitia: aut modicum cum iustitia) melius est (inquit) modicum iusto: super diuitias peccatorum multas. Et uere quasi speciali quodam titulo multae diuitiae in iniquitate censentur. Unde & ego arbitror dominum & saluatorem nostrum: quasi uere deum: & dominum maiorem iniquitatis pronunciasse cum dicit: facite uobis amicos de iniquo maiorem. Haec secundum litteram. Videamus nunc si quid etiam secreti contineat sermo. Sunt multa & diuersa studia litterarum in hoc mundo: & uideas plurimos incipientes a grammaticis ediscere camina poetarum: comediarumque fabulas: tragicarum: uel commentitias: uel horribilas narrationes: historiarum longa ac diuersa uolumina: tum deinde transire ad rhetoricam: atque ibi omnem fucum eloquentiae quaerere: post haec uenire ad philosophiam: perscrutari dialecticam: syllogismorum nexum inquirere: mensuras geometriae percontare: astrorum leges: ac stellarum cursus perscrutari: omittere quoque nec musicam: & sic per omnes istas eruditum tam diuersas & uarias disciplinas: in quibus nihil de Dei uoluntate cognouerunt: multas quidem sed peccatorum diuitias congregauerunt. Videas autem unum de ecclesia imperitum quidem in uerbo: atque eruditione: sed fide ac timore dei repletum: qui propter timorem dei in nullo aut delinquere: sed ueretur omnino aperire os suum ne forte sermo malus procedat de ore eius: & obseruat etiam in minimo delinquere: a quibus obseruare se non potest ille qui diues est in huiusmodi sapientia. Hos igitur sibi confert sermo diuinus (ait) Melius est modicum iusto: super diuitias peccatorum multas. Ut sunt diuitiae peccatorum sapientia huius mundi in qua diuites sunt: & abundantes in eloquentia: nec tamen se per haec continere prauealent a peccato. Modicum autem iusti est qui habet fidem tanquam granum sinapis modicum: sed uiuidum & uehementer: per quod se communit & continet

& continet a peccato. Melius est ergo hoc modicum fide iusto super diuitias peccatorum multas: quas habet in eloquentia ac sapientia huius saeculi quae destruitur. Tamen si potuerit quis & diuitias habere & non peccatorum habere diuitias: sed congregare aliqua de thesauris Moysi legistae: alia etiam de censu acquirere prophetarum: de Elia: de Hieremia: de Ezechiele: perscrutari quoque secreta Danielis: ceterorumque prophetarum recorditos: & obscuros penetrare thesauros: iste iam non confertur sapientibus huius mundi ut melior illis dicatur: sed illis magis exaequatur qui dicebant: quia diuites facti estis in omni uerbo: & in omni scientia: & qui destruentes huius mundi sapientiam: & uelut uictores eius effecti: dicunt se paratos esse ad captiuandum omnem intellectum extollem se: & erigentem aduersus scientiam Christi. Et si quidem ille sit quem superius diximus imperitus & idiota: sed fidelis & timens deum: melius est modicum illud fidei huic iusto super diuitias peccatorum multas: quas ex huius saeculi sapientia comparauerunt. Super ambos autem istos est qui diues est in uerbo dei: & scientia ueritatis: id est qui secundum Paulum diues est in omni uerbo: & in omni scientia: & nihilominus diuites est in operibus bonis. Si autem uis scire quid est diuites esse in omni uerbo: breuiter te docebo. Incipe discutere a primo uerbo Geneseos id est in uerbo Exodi: post haec in uerbo Leuitici: in Numeris: in Deuteronomio: discede de Iesu Naue: discede de omnibus simul Iudicibus: & iam inde per consequentiam de singulis quibusque scripturae diuinae libris usquequo peruenias ad Euangelicas apostolicasque diuitias. Nam uerbi causa: si quis uni uerbo psalmorum operam dederit: & integrum psalterium cum uoluerit canere: diues est quidem: sed non in omni uerbo: atque omni scientia: sed est diues in solo uerbo psalterii. Vel si quis euangelice atque apostolice lectioni studium tribuat: & in mandatis noui testamenti semetipsum exerceat: diues est & hic: sed non in omni uerbo nisi euangelico tantum & apostolico. Si uero potuerit nouum ac uetus testamentum pari studio ediscere atque ex omni eius eruditione instrui: ita ut paratus sit reddere rationem de singulis quibusque scripturae sunt: & uitam suam secundum uerbum ueritatis eius quae in scripturis continetur aptare: iste uere diues est in omni uerbo: & in omni opere bono: & istas puto esse diuitias de quibus dicitur: redemptio animae uiri propriae diuitiae eius. Melius est ergo modicum iusto super diuitias peccatorum multas: quoniam brachia peccatorum conterentur. Quomodo potest hoc secundum litteram stare etiam si aliquis uim facere conetur per imperitiam? Sunt multa in scripturis ita posita quae etiam eum qui ualde brutus est: & stertit mouere possunt: immo cogere: ut necesse habeat littera derelicta ad intellectum conscendere spiritalem: sicut & nunc faciunt brachia ista peccatoris quibus imminere contritio: nem comminatur. Sed & in alio loco dicit. Contere brachium peccatoris & maligni. Quid ergo: brachium istud corporum peccatoris: & maligni putabimus conterendum? Non facile hoc accidere uidemus. Sed si intueamur quomodo eum elati fuerint in superbiam peccatores: & arcus suos parauerint: & sagittas illas suas: de quibus superius diximus: tetenderint aduersus iustos: cum haec omnis eorum intentio domini fuerit uirtute destructa: sic merito dicitur brachium peccatoris esse contritum. Vel alio modo: quoniam manus

& brachium operis est indicium. Si ergo uideas peccatorem ad opus bonum: ad opus misericordiae non extendent manum suam: absurdum non erit dicere brachium eius esse contritum: sed huiusmodi contritionem non a deo: sed a diabolo fieri credendum est. Ipse est enim qui conterit: & confringit brachia peccatorum ne ad misericordiam extendantur. Fit ergo quaedam contritio peccatorum a deo: cum insidiantes eos iusto destruit: & deteret. quaedam uero a diabolo cum boni operis studia: uelut uinctis & contritis infidelium brachiis impedit. Et est alia contritio quae a deo quidem conceditur: impletur autem a diabolo: illa de qua dicebat diabolus ad dominum: Verumtamen mitte manum tuam: & tange omnia quae habet: nisi in facie te bene dixerit. Et tunc accepit eum in potestate. Unde & ipse Iob (ait). Manus enim domini est quae contigit me. Suffulsi autem iustos dominus. Qui infirmi sunt: & fragiles: operibus habent suffultore. Vbi ruina imminet: & lapsus: ibi quaerit suffultura. Omnis autem homo quantum ad humanam fragilitatem spectat: & infirmus est: & promptus ad lapsum. Et in hoc quidem psalmo scriptum est quia iustos suffulciat dominus: & in alio dicit. Suffulciat dominus omnes qui cadunt: & erigit dominus omnes elisos. Tantum est ut nos expergiscamur aliquando & euigilemus: ut si quando per infirmitatem casus aliquis imminet: deprecamur dominum ut mittat nobis uerbum suum: & sapientiam suam quae suffulciat casuros: & erigat. Cognoscit dominus dies immaculatorum: & haereditas eorum in aeternum erit. Secundum scripturas sicut in multis locis obseruauimus: dominus non omnia cognoscit: sed sola illa quae bona sunt. Mala autem dicitur ignorare: non quod uere aliquid sit quod eius scientiam lateat: sed ea quae indigna sunt notione eius: dicitur ignorare. Quod ostendimus etiam de scripturis: cum dicit Apostolus. Si quis uobis propheta: uel spiritualis cognoscat quae scribo uobis: quoniam domini sunt. Si quis autem ignorat: ignorabitur. Et in euangelio tibi dicit dominus ad peccatores. Nescio nos: discedite a me operarii iniquitatis. Sicut ergo & alibi dicitur: cognoscit dominus qui sunt eius: sic hic non impiorum: sed immaculatorum dies cognoscere dicit dominus. Digni enim scientia domini immaculatorum dies. Sed & hoc secundum litteram: nescio si possit consequenter exponi. Qui enim possunt esse dies immaculatorum: qui non sint etiam peccatorum: cum huius saeculi dies una eademque sit omnibus: atque in eadem siue iusti siue peccatores simul luces uersentur. sicut & ipse dominus de patre dicit quia solem suum iubet oriri super bonos & malos. Quomodo ergo hic uelut exceptum aliquid: & segregatum: immaculatorum dies cognoscere dicitur dominus? Sed Videamus ne forte te unusquisque propria sibi ipse faciat diem. Et si quando abiicientes mendacium loquimur ueritatem cum proximo nostro: in ueritatis die: & ueritatis luce uersamur. Similiter & cum retrahimus nos ab his qui oderunt fratres: & in tenebris ambulant: & in dilectione fratrum permanemus: dies nobis facimus charitatis. Sed & cum iustitiam custodimus: & cum uisitantes uiduas: atque orphanos in tribulatione sua immaculatos nos custodimus ab hoc saeculo: immaculatorum nobis ipsis facimus dies. Et isti sunt dies quos nosse dicitur: quando cognoscit dies immaculatorum. Verum si sacratiorem adhuc sensum in hoc loco uolumus persequi: possumus dicere quia dies

mali sunt huius sæculi: sicut scriptum est. Quoniam dies mali sunt. Dies autem boni alii sunt: qui & ipsi immaculati sunt: quos dominus cognoscit: in quibus & hæreditas eorum in æternum manet: tunc sine dubio: cum iusti hæreditatem capient uitæ æternæ: cōsequenter quæ oculis non uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit: quæ præparauit deus diligentibus se: illi sunt immaculati dies in quibus non iste sol quem occasus excipit: & cuius nox succedens lumen interimit: sed sol iustitiæ lucebit qui noctem nesciat: qui lumen æternum sit: sicut scriptum est. Quia ipse dominus erit eis lux sempiterna. Et non confundentur in tempore illo. Soli iusti non confundentur in tempore malo. Tempus autem malum hic tempus iudicii nominat: propter multitudinem peccatorum: & eorum quos sæua tormenta suscipient. Tunc ergo in tempore resurrectionis cum omnes resurrexerint: & alii resurgunt in uitam æternam: alii in confusionem æternam: tunc (inquit) iusti non confundentur quia nihil dignum confusione in eorum actibus inuenietur. Addit autem. Et in diebus famis saturabuntur. Inquirendum primo est qui sint dies famis. Cōminat in quodam loco deus per prophetam: & dicit. Ecce dies ueniunt dicit dominus: & imitam famem super terram: nō famem panis: neque sitim aquæ: sed famem ad audiendum uerbum dei. Et circuibunt ab oriente usque ad occidentem ut audiant uerbum domini & non inuenient. Isti sunt ergo dies: & istud est tempus famis: cum non sunt qui uerbum dei loquantur: sicut & famis nunc est apud iudæos. Nūquid enim propheta: nūquid sapiens: nūquid prudens estimatur: nūquid quinquagenarius: nūquid sapiens cōsiliarius: nūquid intelligens auditor: omnia abstulit deus a iudæa: & hierusalem. Sed & in nobis metus est ingens: ne forte etiam nobis imineat famis. Sicut enim illi de quibus supradiximus legendo legem: & non faciendo incurrerunt in hoc ut uerbi dei famem paterentur: & auferrentur ab illis omnia dei dona quæ supradiximus & mandatum est nubibus prophetis scilicet: ne pluerent super eos pluuia uerbi dei: uerendum est ne tale etiam aliquid nobis correptionis inducatur genus: sed magis efficiamur non auditores legis tantum: sed & factores: ut mandet dominus nubibus suis: nō uni: neque duabus: sed pluribus plueret super nos pluuia: ut in ecclesia prophete duo: uel tres dicant: & ceteri examinent. Et si sedenti reuelatum fuerit prior taceat: ut plures fiant operarii inconcusabiles recte tractantes uerbum ueritatis: ut dicat unusquisque doctorum: & prædicantium uerbum dei sicut Paulus: ego plantaui: & ille rigauit: sed deus incrementum dedit. Hæc autem fient si nos qui rigamur a nubibus: & audimus uerbum dei afferamus fructus illos quos enumerat Apostolus: id est fructus spiritus qui sunt gaudium: charitas: pax: patientia: longanimitas: & cetera his similia quos fructus: si moramur afferre: uerendum est ne mandetur nubibus abstruere a nobis imbres suos: & incipiat unusquisque sanctorum facere illud quod scriptum est: qui autem intelligit in tempore illo sedebit: & tacebit quia tempus malum est. Sed meminisse debemus historiæ antiquæ: de famis tempore: quomodo iustus in tempore famis saturatur. Conueniens puto: famis erat temporibus Heliae prophete quando clausum est cœlum annis tribus: & mensibus sex. Et tunc populus quidem periclitabatur fa-

me: sed Helias non patiebatur famem. Et tunc quidem patiebatur ab angelo: quando & abiit in uirtute escæ illius: & permansit quadraginta diebus: & quadraginta noctibus: nunc autem coruis ministrantibus pascebatur: cum ei in matutino panes deferrent: & ad uesperam carnes: & iterum refertur bibisse aquam de torrente corathi: & uenisse in serepta sidoniorum ad mulierem uiduam famis tempore. Et quia iustus erat: non est passus in ediam famis sed ubique ei abundantia præsto erat: atque uno eodem tempore erat peccatoribus famis: Helias autem quia iustus erat: nesciebat famem. Sic ergo etiam si famis ueniat aliquando quod dominus non præstet ecclesiæ suæ: si quando tamen accidat qui habet intellectum: & exercitium in meditatione uerbi dei: & constituit meditari in lege eius die ac nocte: atque exercere se ad intellectum spiritalem percipiendum: inueniet in his panem illum qui de cœlo descendit: & fiet ei sermo dei abundans cibis: & profluens potus: & non solum cibus & potus: uerum si profundiora sacramenta mysticæ intelligentiæ potuerit persequari: erunt ei sermones dei delitiæ. Potest etiam alio modo in hoc loco profundior sensus aperiri. Dominus & saluator ait. Veniet nox quando nemo potest operari. Et hoc dicit de illo tempore quod erit post hoc sæculum: tempore quo unusquisque pro malis suis recipiet poenas. Tunc ergo dicit nonstem illam futuram cum iam nemo potest operari aliquid: sed unusquisque tunc pascitur ex operibus suis quæ hic positis operatus est. Cum ergo nox fuerit nemo operatur in illo tempore malo: cum peccatores suppliciiis affliguntur: erit sine dubio famis his qui nullos fructus boni operis collegerunt. In illo autem famis tempore: saturabunt iusti ex fructibus scilicet iustitiæ suæ. Sicut enim in deserto sex diebus colligebant manna: in sexta autem die non unius diei modum: sed quantum sufficeret in crastinum colligebant: & unusquisque edebat in die sabbati quæ collegerat in die sexta: ita etiam nunc uelut sexta quedam dies putanda est domini nostri Iesu Christi aduentus: & tempus hoc dispensationis eius quam passionis suæ hoc in sæculo procurauit. Et ideo dū in die sexta sumus: colligamus manna dupliciter: ut sufficere nobis possit dū aduenit uera sabbati obseruatio populi dei. Si enim non collegerimus duplices cibos qui nobis: & in præsentis sæculi sufficiant: & in futuro: in diebus famis non saturabimur. Sic enim cum iusti saturabuntur in diebus famis: peccatores (inquit) peribunt: inimici autem domini statim ut honorificati fuerint: & exaltati: deficientes ut sumus deficient. Docet nos sermo diuinus quales sint honores sæculi huius. Cū enim uideris illum acceptis illius prouinciæ fascibus tumidum alium consulatibus elatum: alium diuersis magistratibus elatum: cum ergo omnem istam uideris elationem: confidera quia deficientes sicut fumus deficient: recordare etiam quantos in his honoribus uideris: & usque ad te quanta eos fastigia conscendisse memineris: & uide si non omnes per ne postea quæ exaltati sunt: deieci denuo: & prostrati sicut fumus defecerunt. Inimici autem domini statim ut honorabuntur: & exaltabuntur: deficientes ut fumus deficient. E contrario uero amici domini statim ut contempti fuerint & despecti: & ab hominibus humiliati: a deo exaltabuntur: & erigentur: quoniam omnis qui se exaltat humiliabitur & qui se humiliat exaltabitur. Post hæc adduntur quedam

quædam quæ non parua indigent expositione. Ait enim. Mutuabitur peccator & non reddet: iustus autem misereatur: & cōmodat. Etiam hoc si sicut litteram accipiamus: non uidebitur uerum. Multi etenim peccatores mutuo accipiunt pecuniam: & reddunt cum sceleris: ita ut & ipsi interdum lucrum ex pecunia quam sumpserant ceperint. Definit autem hic propheta dicens. Mutuabitur peccator: & non soluet. Sed si intelligas quis est qui scelerat: & quis est qui accipit sceleris: & requiras quis est peccator qui non reddit pecuniam quam sumpsit: intelliges cōsequentiam habere quod scriptum est. Verbi gratia. Cum docet Paulus: & assistunt ei auditores: Paulus est qui pecuniam scelerat dominicam: auditores autem sunt qui ex ore eius pecuniam uerbi suscipiunt sceleratam. Et si quidem iustus sit qui suscipiat ab eo pecuniam: reddet integrum sceleris & dicit. Quinque minas mihi dedisti: ecce accepi alias quinque. Si iustus est: dicit. Quinque talenta mihi dedisti: ecce habes decem: uel duo talenta mihi dedisti: ecce habes quattuor. Si uero peccator est: suscepto dei uerbo non operatur ex eo opera mandati: & non reddit usuras: sed consumit omnia quæ accepit in sceleris. Ecce & nunc uos omnes qui habetis hæc loquor pecuniam accipitis sceleratam: uerba mea hæc pecunia domini est. Aut si dubitas: audi prophetam dicentem: quia eloquia domini eloquia casta argentum igni probatum terræ purgatum septuplum. Si ergo male doceo: pecunia mea reproba est: sicut illos quibus dictum est argentum uestrum reprobum. Si autem bene doceo: pecunia: uel argentum non est meum: sed domini est: & probatum est. Licet ergo mihi scelerare pecuniam domini: meam autem propriam pecuniam non licet: quia uerbum domini prohibet humanam pecuniam scelerari. Quæ est ergo humana: & quæ domini pecunia? Ego puto quod Valentini sero humana pecunia est & reproba: & Marcionis: & Basilidis pecunia humana est & reproba: & omnium hæreticorum sermo non est probata pecunia: nec dominicam integre in se habet figuram: sed adulteram: quæ ut ita dicam extra monetam ita figurata est: quia extra ecclesiam composita est. Si autem uideris aliquem non sua propria: sed dei uerba proloquentem qui uere audeat dicere: aut probamentum quantitatis eius qui in me loquitur christi: scito quia iste scelerat quidem: & non suam: sed domini pecuniam scelerat: & facit illud quod scriptum est tota die miseretur: & scelerat habens auctoritatem scelerandi ab ipso sibi meo deo Iesu Christo datam. Ipse est enim dominus qui in parabola data pecunia dicit ad seruos. Ite negociamini usque quo redeam. Et ad illum seruū qui pecuniam multiplicare cōtempserat dicit. Quia oportuit te pecuniam meam dare numulariis: & ego ueniens exegissem eam utique cum usuris. Iste est ergo peccator qui mutuatur: & non soluet: iustus autem acceptam pecuniam restituit cum usuris: hoc est acceptum dei uerbum cum operibus repræsentat. Audis sermonem de castitate: colaudas doctorem: amplecteris doctrinam: admiraris magisterium: per hæc suscepisti pecuniam castitatis. Et si quidem peccatores egressus ecclesiam inseris te negociis secularibus excipit te lasciuia: subsequitur timulentia: corruptorum hominum malefida colloquia: oblitus continuo oium quæ a doctore suscepas: quæ laudaueras: quæ admiratus fueras: & ad ipudica rursum deuolueris scorta: & effer-

tus peccator qui mutuatus es uerbum castitatis: & non reddis opera castitatis. Similiter & si audieris uerbum iustitiæ in ecclesia: egressus es foras occurrit tibi uicinus cuius agellum concupieras: & continuo oblitus eorum quæ dicta sunt: ut cupiditati tuæ satisfacias inuadis quæ aliena sunt: & sic mutuatus de iustitia pecuniæ non reddis usuras: operas gesta iustitiæ. Sic ergo & de singulis quibusque mutuatur peccator: & non soluet: iustus autem miseretur & cōmodat. Non solum (inquit) scelerat iustus: hoc est non solum prædicat uerbum: hoc est non solum docet impios: uerum etiam miseratur infirmos. Sequitur enim exemplum domini dicentis. Misericordiam malo quam sacrificium. Quia qui benedicunt eum hæreditabunt terram: qui autem maledicunt eum exterminabuntur. Qui benedicunt eum id est qui benedicunt iustum hæreditabunt terram. Quam terram? Terram illam bonam: terram multam hæreditabunt illam fluentem lac & mel: ubi sunt bona illa quæ uere bona sunt: illam possidebunt qui benedicunt iustum: maledicentes uero eum exterminabuntur. Et uobis parum uidetur interdum male loqui de sanctis: & perleue est uobis dicere de seruis dei: ille talis: & talis est: ille fingit: & ille sæculum diligit: ille autem impostor est: non audis quia qui maledicunt iustum exterminabuntur? Aut si hoc parum uobis uidetur: audite alibi deum dicentem ad iustum. Inimicus ero inimicis tuis: & aduersabor aduersariis tuis. Videtis quanti periculi sit inimicari iustis: uel male loqui de sanctis. Si enim uere credimus illud quod dixit dominus de unoquoque seruum suorum: quia esuriui & non dedistis mihi manducare: & ea quæ addit & dicit: quia qui uni ex minimis meis fecit: mihi fecit: consequens est ut & hoc dicat. Qui maledicebatis mihi: detrahebatis de me: & falsa contra me loquebamini & accusabatis me. Et si diximus domine quando tibi malediximus: aut quando detraximus: aut quando falsa contra te loquuti sumus? Tunc dicet ad nos. Amen dico uobis: quia quod fecistis uni ex meis minimis: mihi fecistis. Sicut enim dantes manducare uni ex istis mihi fecistis: & dantes bibere uni ex istis mihi dedistis: & sicut induentes unum ex istis: me induistis: ita maledicentes uni ex istis mihi maledixistis: & si benedixistis: uel honorastis unum ex his mihi benedixistis: & me honorastis: sicut & alibi nihilominus dicit qui uos recipit me recipit: & qui uos spernit: me spernit. Propterea ergo contineamus linguam nostram: & seruos domini admiremur: & benedicamus iustos: & nunquam detrahamus de eis: nec aperiamus os nostrum ad male loquendum ne forte exterminemur: sed benedicamus ut & nos benedictionem cōsequamur per christum dominum nostrum: cui est gloria & potestas in sæcula sæculorum. Amen.



Incipit Homelia quarta de eodem psalmo. Domino (inquit) gressus hominis dirigitur. Et alibi in hoc ipso psalmo dicit de gressibus iusti hoc modo. Lex dei eius in corde ipsius: & non supplantabitur gressus eius. Sed & in septuagesimo secundo psalmo dicit. Paulominus effusi sunt gressus mei. Gressus ergo a gradiendo nominamus sicut illud quod in exodo scriptum est: quod Moyses uidit flammam ignis & angelum cum rubus arderet quidem: sed non combureretur: & dixit digrediens si-

ne transiens uidebo uisionem magnam hanc. Ex hoc ergo loco occasio nobis datur intelligentiæ eorum quæ habemus in manibus. Igitur de his quæ in exodo scripta memorauimus: id est digrediens uidebo uisionem istam magnam: audiui quædam de sapientibus ante nos dicentem cum explanaret hunc locum: quia non est possibile prius uidere uisum magnum id est intueri: atque perspicere magna mysteria istius conuersationis: & actibus mundi huius: sed transire oportet prius ab his: & transcendere omnia sæcularia: & sensum nostrum ac mentem liberam fieri: & tunc ad magnarum: & spiritualium rerum intuitum peruenire: & ita demum uisum magnum uidere. Hunc quidem ille explanans locum quæ supra memorauimus enarrabat. Nos uero quibus studium est secundum scripturæ monita: uerba sapientium laudare: & addere ad ea: possumus ad hæc quæ ille dixit tale aliquid addere. Unusquisque qui iter agit ad uirtutem proficit in ambulando: ut paulatim per multos profectus itineris perueniat ad eam. Iter ergo agens: & uelut quibusdam passibus gradiens digreditur semper: & transit ea quæ explicuit: ac posteriora omittens ad ea quæ priora sunt se extendit. Digrediens ergo transit primum locum malitiæ: & inde proficiens passibus: & ingressibus transiit alias peccatorum fudes: tum deinde scrupulas nequitiae cautes: & lubrica: & prærupta uitiorum. Cum uero hæc etiam euaserit semper ad ea quæ in antea sunt se extendens minus restat malitiæ: & omne quod proficit uia si tamen incedendo cautius gressus suos obseruauerit ne labatur: ut singula quæque digrediens malitiæ loca ita ut non offendat pedem suum in ea secundum hoc quod in exodo scriptum est: uidere possit uisionem magnam. Nemo enim adhuc qui in malitia est: nec digreditur eam: & transiit: poterit uisionem istam magnam secretorum dei (scientiæ scilicet & sapientiæ) cōtueri. Magna ergo est uisio: cum puro corde deus uidetur. Magna est uisio cum puro corde uerbum dei: & sapiētia dei qui est christus eius agnoscitur. Magna uisio est agnoscere: & credere in spiritum sanctum. Magna ergo hæc uisio scientia trinitatis est. Verumtamen etiam Moyse tunc uidebat in exodo uisum magnum: & angelus dicitur qui uidebatur in rubo: in ignem: & magnam eam uisionem appellat. Intelligebat enim quis esset in angelo. Continuo denique dicit ad eum. Ego sum deus Habraam: & deus Isaac: & deus Iacob. Vide ergo quæ magna sit uisio hæc: quis & hoc ipsum sit magnum scire quod deus facit angelos suos spiritus: & ministros suos ignem urentem. Et nunc quidem Moyse adhuc pascenti pecora hietro soceri sui: & gradienti: uel transeunti ab his magna est uisio hæc: in qua ei angelus dicitur apparere. Si autem etiam mare rubrum transierit: & columna eum nubis obtexerit: & futurum baptismi adorauerit sacramenta: tunc etiam maiorem uisionem poterit uidere. Ingredietur enim caliginem: & turbidum ubi esse ipse dicitur deus ubi scriptum est quia Moyse solus accedebat ad deum: ceteri autem a longe stabant. Et in tantum per istas magnas proficit uisiones: ut diceret ad deum. Si inueni (inquit) gratiam coram te: manifesta mihi te ipsum ut euidenter uideam te. Et tunc audit a deo: quia ponam te in foramine petrae. Petra autem erat Christus: ut per foramen breuissimum uideas posteriora mea: hoc est: ut ea quæ in nouissimis temporibus implebuntur per assumptionem carnis agnoscas: faciem

autem meam uidere non poteris. Sed digressi per quæ plurimas uisiones: redeamus nunc ad hoc quod proposuimus de psalmo: quia a domino (inquit) gressus hominis diriguntur. Supra exposuimus quomodo iter quis ingreditur ad uirtutem: quoniam qui iter agit ad uirtutem: multa sunt quæ digredi habet & transire. Ergo & tu qui ad Christum tendis qui est dei uirtus: digredere luxuriam: scorta: adulteria: digredere furta: falsa testimonia: tum deinde digredere & auaritiam: & omnem pecuniæ caterarumque malarum rerum concupiscentiam: digredere iracundiam: digredere inuidiam per quam primum terra humanum sanguinem bibit: digredere mendacium: digredere tristitia sæculi. Nisi hæc omnia digressus fueris: uisionem illam magnam domini uidere non poteris. Sunt ergo quidam in nobis gressus: & pedes quibus iter hoc agimus: sunt gressus interioris hominis quibus ambulare possumus per illam uiam quæ dicit. Ego sum uia ueritas: & uita. Hoc ergo iter agentibus multis gressibus utendum est nobis: ut illa omnia quæ supradiximus transeamus: quia gressus hominis a domino diriguntur. Non sufficit homini uolenti istud iter incedere sola propositi sui uoluntas: nisi & dominus direxerit gressus eius: quia frequenter accidit iter agentibus ut ambulent: quod iter tamen rectum tenere non possint: sed decedat in aliquos errores: ut illi qui in philosophiæ eruditione uersantur: uidentur quidem iter uirtutis incedere: sed quia a domino non diriguntur gressus eorum: non tenent iter rectum. Sed & hæretici nihilominus ingrediuntur etiam ipsi iter: sed cum scripturas carnaliter: non spiritualiter intelligunt: declinant in sinistram. Si uero spiritualiter intelligant: in ipso autem spirituali intellectu apostolicæ non teneant regulam ueritatis: decidunt nihilominus & ipsi ad dexteram: diabolo ut ita dixerim gressus eorum non dirigente: sed detorqueute a uia recta. Nos ergo neque ad dexteram: neque ad sinistram declinantes: ingrediamur mediam uiam quæ est christus dominus: quia in ipso ambulantium gressus dominus dirigit. A domino ergo gressus hominis diriguntur: & uiam eius cupiet: illam scilicet uiam de qua supradiximus. Cupiet enim qui a deo dirigitur christum: & desiderabit permanere semper in christo. Cum ceciderit (inquit) non conturbabitur. Superius dicens quia a domino diriguntur gressus eius: hic de casu eius loquitur. Vide ergo quia etiam his qui iter hoc incedunt aliquando accidat cadere: etiam his qui a domino diriguntur: sed est multa differentia inter casum iusti: & casum iniusti. Iustus (inquit) cum ceciderit non prosternitur: iniustus: & qui spem non habet in deo positam: si ceciderit prosternitur: & non surgit (id est si peccauerit) non poenitet: & peccatum suum emendare nescit. Iustus autem si in aliquo offenderit: si in uerbo Apostolus enim est qui dicit in multis enim offendimus omnes: & si quis in uerbo non offendit: hic perfectus est uir. Offendit ergo & iustus in uerbo: fortassis etiam aliquando & in facto: sed scit emendare: rescit corrigere: scit ille qui dixerat nescio hominem: paulo post cum respectus fuisset a domino: flere amarissime: scit & ille qui de lecto mulierem uiderat: & concupierat eam: dicere peccaui: quia tibi soli peccaui: & malum coram te feci. Si ergo cum ceciderit iustus non prosternitur: non poenitet in peccato: sed exiliet cito: tanquam damula ex retibus: & tanquam auis de laqueo. Iniustus autem non solum poenitet sed & prosternitur in peccatis. Iustus autem quid facit? Lex

t? Lex dei eius in corde ipsius: & non supplantabuntur gressus eius. Ibi dixit quia diriguntur gressus hominis a domino: hic quia non supplantabuntur gressus iusti quia dominus (inquit) confirmat manus eius. In alio psalmo id est in septuagesimo secundo dicit. Mei autem pene moti sunt pedes. Quod id ipsum mihi uidetur intelligendum similiter. Proficientes etenim ad uirtutes uelut ascensu quodam nitimur: in quo ascensu si quis labatur & decidat: ascensio nis suæ perdit profectum. Istius ergo effusi sunt gressus. Hoc autem fit: cum quis post profectum retrorsum fuerit conuersus: sicut accidit & uxori Loth. Quæ ingrediebatur bene egrediens de sodomis: & effugiens poenas malarum: ingrediebatur & ascendebat ad montem quo angelus duce pergebat. Sed quoniam contra mandatum dei fecit quod iussa fuerat non respicere retrorsum: neque stare in omniregione illa: sed ad montem ascendere: atque ibi saluari: cum conuersa ad posteriora retrorsum respexit: ibi effusi sunt gressus eius: & perdidit omne quod fuerat ante digressa: permansit perfecta statu cula salis. Hoc est quod dominus in euangelio dicit: nemo mittens manum suam ad aratrum: & retro respiciens aptus est regno dei. Vis tibi ostendā & alios quorum effusi sunt gressus: recordare illos qui transierunt per mare rubrum tanquam per aridam & peccantes in deserto ceciderunt: & ibi effusi sunt gressus eorum. Sed & nunc si quando accidat aliquem uixisse in continentia tribus aut quattuor annis: & eo amplius: alium in uerbi & doctrinæ studio & sapientiæ laboribus operam dedisse: tunc deinde si uictus fuerit hic uel ad carnis luxuriam transierit: uel ad alia peccata declinet: aut ad uitam se transierit sæculi: uel ad negocia: ac lucra corruptibilis uitæ cōuertat: non dubites ex eo dicere quia effusi sunt gressus eius. Nos ergo deprecemur dominum ut dirigat gressus nostros: & custodiat uias nostras ut ne supplantentur gressus nostri: ut in uia quam incedimus (hoc est in Christo domino nostro) quasi supra petram stabilem uestigia nostra firmetur: ne quoquo modo supplantari possimus: per illum scilicet cuius nos caput obseruamus: & ille nostrum obseruat calcaneum: cui utique nunquam nos oportet plantam nudam præbere: sed semper debemus esse calciaui pedes in præparatione euangelii parcis: ut si uenerit diabolus supplantator: & inuenerit pedes nostros munitos: & supra petram stantes inde nos supplantare non ualeat. Quamuis enim paulo ante dixerimus posse etiam causam aliquem & lapsum accidere his qui uirtutis uiam sequuntur: tamen obseruandum est quia ibi ubi dixit cum ceciderit non prosternitur: superius non tam de iusto quam de homine puro proposuerat. Ait enim. A domino gressus hominis diriguntur & uiam eius cupiet: cum ceciderit non prosternitur. In quo ostenditur esse aliquos casus: qui tamen non continuo indicent esse uictum: & prostratum eum qui ceciderit. Sicut enim in agone fieri solet ut duobus inter se luctantibus accidat primo quidem cadere unum: & cum ceciderit surgat: & uincat: ita etiam in nostro agone qui est nobis aduersum principem huius mundi si forte acciderit aliquem de nobis uinci: & in aliquo peccato cedere: possibile est ut post peccatum respiciat aliquis: & exurgat: & perhorrescat malum quod admisit: & de cetero non solum contineat se: uerum etiam satisficiat deo lauas per singulas noctes lectum suum: & lachrymis rigans stratum suum: accipiens uerbum prophetice auctoritatis qua

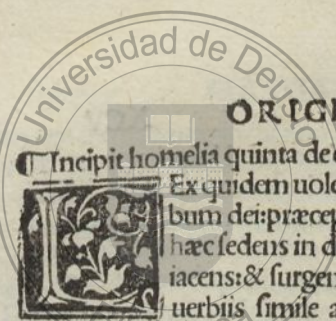
dicatur. Nunquid qui cadit non adiiciet ut resurgat: aut qui auersus est non conuertetur? Vex his qui auersi sunt auersione impudenti: dicit dominus. Et iste est qui cadere quidem potuit: prosterni uero non potuit. Si autem uidens aliquem cecidisse in aliquod peccatum: & post casum desperantem conuersionem: & dicentem iam quomodo possum ego saluus fieri qui cecidi: iam nulla spes est: peccata mea me colligant quomodo audire possum accedere ad dominum: quomodo ad ecclesiam redire? Et si hac desperatione iste talis recedat etiam a deo: hic non solum cecidit: sed in casu suo prostratus atque demersus est. Et est quidem optabile ut athleta pietatis ac uirtutis maneat semper imobilis: ut ne unam quidem luctam (ut ita dicam) perdat: ne semel inclinetur: aut supplantetur. Quod si fieri non potest: sed euenerit eum cadere: non iaceat post casum: ne prosternatur: sed exurgat: & emendet culpam. Expurget poenitentia suæ satisfactione commissum: ne etiam de ipso Apostolus dicat: & lugeam multos ex his qui ante peccauerunt & non egerunt poenitentiam de imunditia: & fornicatione: & impudicitia quam gesserunt. Quare etiam Apostolus exempla palæstrici agonis assumpsit cum dicit: nemo coronatur nisi qui legitime certauerit: nisi quia nos scire uolebat legis certamina: & agones? Qui & de seipso ait. Sic pugno: non quasi aerem uerberans. Erit enim. Certamen bonum certum. Quia ergo certamen nobis est: & agone propositus: etiam legis agonem nosse debemus. Sunt athletæ qui in omnibus certaminibus uincunt & in omnibus coronantur. Inter pædas uincunt: inter agonios uincunt: inter andras uincunt. Alii uincuntur inter andras: sed coronantur inter agonios: nonnunquam etiam inter andras uincunt. Ergo aliquanti semper: aliquanti secundo uel tertio coronantur. Certe miserum est: & ultimæ infelicitatis in omnibus agonibus tam uariis atque diuersis: ne unam quidem præmereri coronam. Ita ergo & christianus cui certamen est non aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principatus & potestates: & aduersus spiritualia nequitiae mundi tenebrarum harum: aduersus spiritualia nequitiae in coelestibus: cum tantos habeat & tales aduersarios tanquam agonista uigilare debet (si fieri potest) ut semper uincat quotienscumque confixerit: & primas inter pædas (id est inter pueros) statim capiat coronas. Vis tibi ostendam aliquos qui inter pueros (id est in primo statim lacte) coronati sunt? Respice beatum Danielelem qui a puero & prophetia gratiam meruit: & iniquos arguens præbyteros: puer coronam iustitiæ: & castitatis obtinuit. Vis tibi & alium proferam inter pueros coronatum? Hieremiam uide: qui cum se propter adolescentiam excusaret a prophetando: audiuit a domino. Noli dicere quia puer ego sum: quoniam ad omnes quoscumque mitti te ibis: & quaecumque dixerō tibi loqueris. Sed fortasse adultæ tibi iam istæ uideantur ætates. Dabo tibi athletam qui ante luctatus sit: & uicerit priusquam inter homines emiserit uagitus: Iacob adhuc intra uterum matris suæ luctatus cum fratre Esau supplantauit eum: & uicte ex quo & supplantati: & deuicti fratris benedictiones primogeniti a parente suscepit. Nam & illi pueri non tibi uidentur in puerili agone coronati qui apud bethleem a bimatu & infra pro domini nomine palmam cepere martyrii? Vides quanta in pueros coronatum habemus exempla. Hæc de eo quod repetimus expositionem uersiculi illius

lius qui dicit cum ceciderit non prosternetur. Et quare non prosternatur: adiecit causam dicens: quia dominus confirmat manum eius. Et uide: quod consequenter de singulis dicit. Ne cadat dominus (inquit) gressus eius dirigit: si autem ceciderit non prosternitur dominus (inquit) firmat manum eius. Vides ergo quia domini semper auxilio indigemus. Primo ne cadamus: tum deinde etiam si ceciderimus: ut resurgamus. Iuuenis fui: & senui: & non uidi iustum derelictum: nec semen eius quarens panem: tota die miseretur & fenerat: & semen eius in benedictione erit. Qui simpliciter dicunt: & secundum historiam accipienda esse uerba scripturae diuinae: dicent sine dubio in hoc loco confirmare David: quia transacta aetate iuuentutis suae: cum iam usque ad senectutis suae tempus uenisset: in omni hoc tempore nunquam se uidisse ita iustum derelictum ut panibus indigeret. Et quid facimus de Paulo apostolo qui enumerans & exponens prophetarum uitas dicit eos indigentes: tribulatos: in pellibus caprinis oberrasse per cauernas petrarum: & per speluncas: & de se ipso commemorans frequenter dicit: in fame & siti. Et cum haec patiens iustus frequenter scripturam historiarum cognoscimus: quomodo nunc putandum est hoc David dicere secundum simplicem intellectum? Sed uideamus ne forte sint aliquae aetates interioris hominis nostri: ad similitudinem exterioris: & corporalis aetatis. Unde & iterum ad uiros iam matura aetate dicitur: quia pueri sunt: & alius quia senes: & alius quia iuuenes: & haec utique dici de corporali aetate non conuenit. Denique cum plurimi ante Habraam sexcentos: & quingentos: ut minimum trecentos annos uixissent: de nullo illorum dictum est quia senior: & plenus dierum fuerit: nisi Habraam tantummodo. Ex quo intelligendum est quod non aetate corporis: sed de maturitate interioris hominis designatum est. Unde & nos optare debemus non pro aetate corporis: neque pro officio presbyterii: appellari presbyteri & seniores: sed pro interioris hominis perfecto sensu: & grauitate constantia: sicut & Habraam appellatus est presbyter nutritus in senectute bona. Est ergo aetas aliqua secundum interiorem hominem puerilis: est & aetas iuuenilis & senilis: secundum quod Apostolus dicebat. Cum essem paruulus loquebar ut paruulus: sapiebam ut paruulus: cogitabam ut paruulus. Cum autem factus sum uir: euacuauit quae erant paruuli. Ego haec ab apostolo non de corporali aetate dici intelligo: sed quoniam cum in initio credidisset: fuit paruulus nuper genitus: rationale & sine dolo lac concupiscens: tunc intelligebat scripturas ut paruulus: sapiebat de euangelio ut paruulus: cogitabat ut paruulus: sed post haec proficiens aetate ad similitudinem Christi (de quo scriptum est: quia proficiebat aetate & sapientia & gratia apud deum: & apud homines) deponebat quae erant paruuli: & propterea dixit: cum factus sum uir: quae paruuli erant deposui. Ita ergo intelligendus est etiam David dicere iuuenis fui: & senui: ut si diceret: cum essem paruulus secundum interiorem hominem: nunc iam senui. Nisi enim senuisset: propheta non esset. Namque senum est prophetare. Etiam si uideas aliquando iuuenem prophetantem: non dubites dicere de eo: quia secundum interiorem hominem senuit: propterea propheta est. Denique Hieremias cum audisset priusquam te plasmare in utero noui te: & antequam exires de uulua sanctificauit te: & prophetam in genibus feci te: respondit quia iuuenis ego sum: & nescio loqui. Sed ille qui ei donauit gratiam ut non esset puer: sed

esset senior secundum interiorem hominem: ait ad eum. Noli dicere quia iuuenis ego sum. Alioquin nisi haec ita intelligantur: quid habebit rationis ut dicatur puer cuius aetas iuuenilis & rudis: noli dicere quia iuuenis ego sum. Hoc est dicere: non dicas quod uerum est. Iuuenis ergo erat secundum aetatem corporis: sed quoniam dominus dederat uerba sua in ore eius: quibus eradicaret: & subuerteret: & disperderet: & rursum aedificaret: & plantaret quae uirtus uerborum aiam eius illuminans: & sanctificans non eam sinebat esse puerilem: ideo merito ad eum dicitur noli dicere quia iuuenis ego sum. Similiter ergo & hoc quod David dicit: iuuenis fui: & senui & non uidi iustum derelictum: nec semen eius quarens panem: secundum hoc quod supra de aetate iuuenili uel senili interioris hominis diximus sentiendum est. Alioquin secundum exteriorem hominem sic derelinqui a deo putandus est iustus: cum aegritudo corporis aduenit: cum tribulatio: cum paupertas: & singulae quaeque huius uitae molestiae gerantur. Haec maxime iustis accidere solent: quibus & persecutionem pati pro nomine dei solent: sed non derelinquantur cum patientes haec omnia & tolerant dicunt: nemo nos separabit a charitate dei quae est in Christo secundum suam: neque tribulatio: neque fames: neque angustia: neque nuditas: neque gladius: neque altitudo: neque profundum: neque alia creatura. Denique prophetae qui circuibant in deserto per caernas petrarum: & speluncas: egentes: tribulati: afflicti: licet in desertis oberrarent: & essent ab hominibus derelicti: multitudo tamen eos angelorum circudabat. Sic denique Heliseus cum esset ab hominibus derelictus: caelesti circudabatur exercitu: secundum quod scriptum est. Aperi oculos pueri huius ut uideat: quia plures nobiscum sunt quam cum illis. Et uidit totum montem equitibus & curribus plenum. Nunquam enim solus est iustus: sed ne unus quidem aut duorum uel trium tantummodo angelorum societate subnixus est: sed exercitus ei uirtutum coelestium praesto est. Quod si pluribus adhuc testimoniis opus est: suscipe & aliud: Isaac quod dicitur erat in domo parentum: & cum fratre Esau non erat cum exercitu angelorum. Cum uero secessisset ad solitudinem deserti: & solus iter ageret ad mesopotamiam: dormiuit in loco quodam: & exurgens dicit quia uocatur hic locus πρεμ Βολη: quod est castra: pro eo quod uidit ibi non unum: sed plura castra dei. Haec dicimus de eo quod nequaquam iustus dicitur derelinqui in spiritualibus derelictus: bonis. In corporalibus enim uide quid iustus dicitur: in quibus etiam gloriatur. Usque ad hanc (inquit) horam & esurimus & sitimus: & nudi sumus: & colaphis caedimur: & laboramus operantes manibus nostris. Et iterum maledicimur: & benedicimus: persecutionem patimur & sustinemus. Blasphemati: deprecamur. Sed quoniam iste talis non derelinquebatur spiritu: dicebat. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis: in iniuriis: in necessitatibus: in persecutionibus: in angustiis pro Christo. Dupliciter ergo derelinquitur: qui derelinquitur. Corporaliter quidem hoc modo quo superius diximus: pati omnes sanctos: & non laedi. Derelinquantur uero spiritu illi de quibus dicitur: quoniam non probauerunt deum habere in notitia: tradidit eos deus in reprobum sensum: ut faciant quae non congruunt: repletos omni iniquitate: nequitia: auaritia: plenos inuidias: homicidiis: contentione: dolo: susurratores: detractores: deo odibiles: contumeliosos: superbos: elatos: & cetera huiusmodi

infirmi mala pro quibus & derelinqui meruerunt. Quae quoniam aliena sunt a iusto: propterea dicit quia non uidi iustum derelictum: nec semen eius quarens panem. Iterum si audis semen eius: ad semen corporeum rediurus es. Et quomodo uerum iuuenis hoc quod semen iusti ne quarens panes cum uideas ismael illum de semine natum Habraae: qui cum mater eius fugiens dominam suam Sarra portaret eum in deserto: & aquam utique quarebat: & panes? Sed Esau de uia ueniens deficiebat inedia: & intantum famis rabie praecipitatus est ut primatus suos lentis cibo distraxerit. Oportet ergo nos secundum ea quae supradiximus etiam semen iusti intelligere spirituale. Et quid aliud semen iusti dignum est putare: nisi discipulum iusti: qui suscepto ab eo uerbi dei semine: ad uitam generatur aeternam? Verbi gratia. Si orationibus uestris mereret esse iustus: & accipere a domino gratiam in uerbo sapientiae & scientiae: ut possem secundum gratiam quam ipse a domino meruissem uobis quoque ministrare uerbum dei: & serere illud in animabus uestris: tum deinde ingressus sermo dei in animas uestras: & haerens in corde uestro formaret mentes uestras secundum speciem uerbi ipsius: id est ut hoc uelletis: & hoc ageretis quod uerbum dei uult: & per hoc ipse Christus formaretur in uobis: tunc uere efficeremini semen iusti quod non quarens panem: habentes scilicet in uobis semper panem illum qui de caelo descendit. Quod si respondeas mihi: & dicas: quanti audierunt Petrum & Paulum qui utique erant iustissimi doctores: & tamen peccauerunt: & quomodo ergo semen iusti dicuntur? Sed uide ne forte sicut non omnes qui ex Habraam sunt: etiam semen Habraam dicitur quibus dicitur: si si in Habraam essetis opera utique Habraae faceritis: ita etiam illi qui audierunt Petrum & Paulum: & non fecerunt quae docuerat Petrus uel Paulus: non erant semen eorum: quia suscepta ab eis uerbi semina: ex aia sua uelut abusione quadam abiecerunt & effuderunt. Denique & in hoc ipso psalmo dicit alio loco: semen impiorum exterminabitur. Certum est autem quia impiorum semen corporale non exterminabitur. Iob denique semen Esau semen impii erat: & utique non exterminatur: sed manifestatus est iustus a domino: & propheta esse ostenditur: & a deo supra omnis iustos collaudari meretur. Sed hoc est quod superius diximus: quia sicut semen iusti sermo: & doctrina eius est: qui sermo ita pascit & reficit animas: ut negentur panibus indigere quia Christus panis earum est: ita e contrario doctrina impiorum: & sermo semen eorum est: quod exterminandum dicitur: quia ex falsitate compositum est: & adueniente luce ueritatis certum est quia in edacii tenebrae fugabuntur. Tota die miseretur & fenerat iustus: tota die miseretur: & tota die dicitur fenerare. Ad nihil aliud ualeat nisi ut focneret de ea pecunia quae sibi abundat. Numquid & hic hoc putabitur quia iustus tota die sedeat ad mensam: & habens pecuniam ante se hanc focneret necessitatem patientibus? Forsitan hoc putabitur esse quod dictum est per Moysen? & tu focnerabis gentibus multis: tu autem mutuo non quares. Sed certum est quia de dominica pecunia dicatur: quae numulariis praecipitur erogari de thesauris sapientiae: & scientiae dei: plata: ut faciamus de quinq; talentis decem: de duobus quattuor. Quanto autem abundantior pecuniam habuerimus in anima nostra: tanto magis tota die focnerabimus. Sed & nunc

licet non sim iustus: tamen hoc quod loquor pecuniam uobis dominicam focnero: sed uos orate ut efficiar iustus: & possim uobis iustitiae pecuniam focnerare: ut non solum uerbo: uerum etiam iustitiae exemplo iustitiam doceam. Propterea sicut sunt pecuniae iniustae: quae inique & contra legem congregantur per calumniam & mendacia: & diuersa auaritia mala: & rursum sunt pecuniae quae iuste & secundum legem congregatae sunt: id est de propriis & iustis laboribus. Ita etiam in uerbo: & doctrina esse inuenitur. Sunt uerba nec bene nec iuste nec legitime congregata: ut haereticorum uerba sunt: & doctrina contra legem dei congregata: quae nos uelut iniquam pecuniam & pestiferam: & de malo collectam refugere debemus. Orate ergo ut haec nostra pecunia quam uobis focneramus tota inueniatur ex iustis laboribus: tota de dominica moneta procedens: ut & uos focnus integrum consignetis: & nos non audiamus: quia oportuit te pecuniam meam dare numulariis. Iuuenis ergo fui & senui: & non uidi iustum derelictum: nec semen eius quarens panem. Tota die miseretur: & focnerat. In superioribus dicitur quia mutuatur peccator: & non reddit. Hic quia iustus tota die miseretur: & focnerat. Et uide quod in contrariis pares sint. Peccator non solum mutuo accipit: sed & cum acceperit: non reddit: iustus autem non solum mutuo non accipit: sed & focnerat: & non solum semel uel bis: sed tota die focnerat: hoc est toto uitae suae tempore focnerans miseretur: unde & semen eius in benedictione erit. Declina a malo: & fac bonum: & inhabitabis in saeculum saeculi. Haec (inquit) audiens fac quod bonum est: habitabis in saeculum: hoc est si ita egeris quae admodum edoctus es: habitatio tua erit aeterna. Si enim respicias non ad ea quae uidentur: sed quae non uidentur: quoniam quae uidentur temporalia sunt: quae autem non uidentur aeterna sunt: habitabis in saeculum. Quia dominus amat iudicium: & non derelinquet sanctos suos. Quomodo dominus amat iudicium? Dum nihil apud eum sine iudicio fit: nihil sine ratione. Ita ergo & tu sciens quoniam dominus amat iudicium age omnia iusto iudicio: & uero: audiens illum qui te admonet: dicens. Cum consilio omnia fac: cum consilio uinum bibe. Et non derelinquet dominus sanctos suos: in aeternum conseruabunt. Sicut dicit quia habitabit in saeculum: ita & conseruabuntur in aeternum. Quod utrumque ad futurum respicit tempus: uel saeculum: cui conseruabunt sancti ut deinceps in aeternitate perdurent. Iniusti puniuntur: & semen impiorum peribit: iusti autem haereditabunt terram. Diximus iam hinc superius quale imperium sit semen: cum id uerbum: dominumque retulimus: & quomodo exterminabitur: dum omne mendacium a luce ueritatis uelut tenebrae effugantur. Iusti autem haereditabunt terram. Et hinc superius iam diximus quomodo siue iusti siue mansueti haereditatem terrae bonae & magnae illius consequantur. & quomodo habitent in ea in saeculum saeculi: non solum in saeculum sed in saeculum saeculi. Vide quanta domini retributio. Pro labore triginta: aut quadraginta: ut multum certe quinquaginta annorum recipit homo non solum saeculi huius retributionem: sed in saeculum saeculi. Si uero permaneat quis in uerbo dei: & sapientiae eius adhareat: atque in lucis aeternitate persistat: perueniet etiam in hoc ut referat deo gloriam in saecula saeculorum. Amen.



Incipit homelia quinta de eodem psalmo.

Lex quidem uolens nos aperire os ad uerbum dei: praecepit dicens. Loqueris (inquit) haec sedens in domo: & pergens in uia: & iacens: & surgens. Sed & Salomon in pro- uerbiis simile aliquid breui comonitione distinguit dicens. Aper os tuum uerbo dei. Similiter etiam nunc propheta nos docet: cum dicit. Os iusti meditabitur sapientiam. Reuera enim: nec debet aliud quicquam procedere de ore iusti: nisi sapientia. Unde & uos imperitiores quique fratres audientes sermonem prophetarum: date studium & meditamini cum iustitiae operibus etiam de ore uestro proferre sermonem sapientiae. Quod ne difficile uobis uideatur praeceptum: breuem uobis sapientiae insinuo sermone. Apostolus ait: quia christus est dei uirtus: & dei sapientia. Si igitur christum semper loquamini: si semper eius uerba meditemini: si praecepta eius in ore teneatis: diligenter os uestrum meditabitur sapientiam. Neque enim haec sola est sapientiae meditatio: si quis docere potest: uel latius in ecclesia disputare: & contradicentes reuincere. Est quidem & hoc opus sapientiae: sed aliud amplius: aliud autem minus. In alio hoc ipsum quod credit dei sapientiae: sapientia reputatur: in alio & hoc quod acquiescit sapientibus: & amat dicta sapientium: sapientia dicitur: nonnullus uero etiam interrogantibus tantummodo de sapientia: sapientia reputatur. Illud solum obseruate fratres: ne quis uestrum inueniatur non solum non loqui: nec meditari sapientiam: iterum & odisse atque aduersari his qui studium sapientiae gerunt. Solent enim imperiti habere etiam istud cum ceteris pessimum uicium: ut inanes & superfluos putent eos qui uerbo & doctrinae operam dederint: & amplectuntur magis imperitiam suam: quam illorum studia ac laborem: multumque nominibus exercitia eorum uerbositatem suam uero indocilitatem: uel imperitiam simplicitatem uocantes. Optimus tamen & ille est qui sapientiam probata actibus: & esse sapiens uitae suae probitate cognoscitur. Beatus ergo qui os suum aperit uerbo dei: & proficiens aetate secundum Christum proficiet & sapientia. Certe si amplius non possumus in sapientia proficere: saltem illud obseruare non pigeat in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus: & in oratione uel honore dei frequentius aperire os nostrum. Est enim & haec non parua sapientiae meditatio: ut per hoc inueniatur semper os iusti sapientiam meditari. Non tamen mihi uidetur ociosum: quia non dixit: os iusti meditatur: quod utique ad praesens tempus spectare poterat: sed dixit meditabitur sapientiam: quod sine dubio ad futurum respicit tempus: in quo etiam ceteri interpretes omnes absque uno consentiunt. Ne forte ergo aliquod mysticum designet hoc tempus: quo scilicet indicetur futurae re promissionis: & gratiae: & hereditatis spes talis quaedam futura: ut os iustorum non cibis & potu: neque delitiis & uoluptatibus: non uescendo epulis: sed meditando sapientiam repleatur. Ultra enim non erit aliquis imperitus in regno dei: non indocilis permanebit: nullus erit a rerum scientia peregrinus. Omnes efficiemur si tamen merebimur discipuli sapientiae. Si quis hic positus imbuit: & instruitur in his quae potuit in carne positus attingere: ibi iam illuminabit perfectionis disciplinis: & ea quae hic studio ac labore quaesita sunt ad compendium futurae inibi institutionis accer-

dent. Qui uero hic nondum deposuit prima rudimenta: sed adhuc ut puulus loquitur & ut puulus sapiam ibi insituit ut puulus: quo effectus aliquis uir per perfectum sapientiae: quae paruuli sunt deponat. Aut non tale aliquid si spiritaliter intelligatur etiam lex designat: cum dicit: loqueris in eis sedens domi: & pergens in uia: & iacens: & exurgens. Quod ita possumus intelligere. Sedentes in domo: & iacentes: cum in ecclesia quae est domus dei loquimur uerbum dei in hoc scilicet corpore posui: pergentes in uia: in illa quod dicit. Ego sum uia loquimur uerbum dei: & exurgentes: cum exurrexerimus e somno mortis in resurrectione: tunc loquimur illa quae perfecta sunt exurgentes de somno mortis: sicut Salomon dicit de eo qui sapientiam sibi amicam & familiarem fecit. Quia si federis sine timore eris: & si dormieris libenter somnum capies: & non timebis terrorem superuenientem: neque impetus impiorum irruentes super te. Sufficiat ista de eo quod scriptum est os iusti meditabitur sapientiam: quibus additur & lingua eius loquetur iudicium. Duplici modo lingua iusti intelligitur loqui iudicium: siue pro eo quod omnia recto iudicio: & cum deliberatione: & cum consilio loquitur quae loquitur: & nihil per iracundiam: nihil ut hominibus placeat: nihil ex tristitia: nihil ex metu: quae singula solent utique non integrum hominibus seruare iudicium: uel certe quod semper de futuro iudicio loquitur iustus ut comonens semper uel semetipsum: uel qui se audiunt de futuro iudicio metu: & de suppliciis quae praeparata sunt peccatoribus: de futura examinatione: sed & de re promissionibus sanctorum: quae praeparatae sunt eis a deo: & semetipsum saluum faciat: & eos qui se audiunt. Et hoc modo complebitur: quia lingua iusti loquetur iudicium. Si uero oportet etiam hic declinationem futuri temporis obseruare: quia non dixit loquitur: sed loquetur. Possumus etiam in hoc tale aliquid intelligere: quia nunc quantumcumque illud est quod de dei iudicio: uel loqui possumus: uel sentire necesse est nos illud scire quod definit. Apostolus dicit. Quia inscrutabilia sunt iudicia eius: & inuestigabiles uiae eius. Si uero peruenire poterimus ad illam perfectionem de qua dicit: tunc autem facie ad faciem: id est cum res ipsae nobis euidentiores fient: cum ceperimus agnoscere rationem singularum rerum quae in hoc mundo: uel gestae sunt: uel geruntur: quali iudicio gestae sunt: uel quo iudicio deus utatur in singulis: quibus providentiae suae dispensationibus si quis dignus fuerit considerare: & perspicere quomodo iudicia dei abyssus multa est: cum plenius recipere poterimus gratiam spiritus illius qui omnia perscrutatur: etiam alta dei: tunc uere & integre secundum prophetici uerbi distinctionem lingua iusti loquetur iudicia dei. Lex dei eius in corde ipsius. Non solum in ore iustus meditabitur sapientiam: & lingua loquetur iudicium: sed & in corde suo legem dei gerit: quia lex uelut radix quaedam in profundo cordis posita: germinat uerba iustitiae: uerba sanctitatis: quae profert iustus de corde suo: & non solum uerba: uerum & actus: etiam & gesta. Iudaei pene indenter legem dei ore suo & labiis meditabantur: sed non habent ea in profundo cordis defixa: & propterea dicitur ad eos. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me. Non ergo si secundum hoc quod legimus ore nostro sapientiam meditamus: & lingua nostra loquamur iudicium: & lex dei sit in cordibus nostris: adipiscemur illud quod sequitur.

quod sequitur: & non supplantabuntur gressus eius. Puto nos meminisse eorum quae dudum de gressibus disputauimus: & opus est nos in memoriam reuocare quae dicta sunt: ut uideamus quomodo ingredienti quidam supplantantur: & effunduntur gressus eorum: quod si seruatis in memoria: & diligentius retinetis: scire debetis quia si sapiam dei meditemini in ore uero: & lingua uerba loquatur iudicium: & lex dei sit in cordibus uestris: nunquam supplantabuntur gressus uestri. Post haec ait. Considerat (inquit) peccator iustum. Considerat & intuetur peccator iustum: & grauis est ei et ad uidendum: & ideo considerat ut morti eum tradat: quod fecerunt sine dubio aduersus saluatorem illum qui prophetas occiderunt: & deum crucifixerunt: & nos persecuti sunt etiam nunc: & populum dei qui est Christi (id est iustitiae discipulos) considerat & morti tradere cupiunt: & quae tunc mortificare eos. Sed quid dicit populus dei iustus: & iustitiae discipulus? Ille uerbo magistri: & dicit. Non haberes in me potestatem: nisi tibi data esset de super. Post hoc & in tempore persecutionis gentilium de sanctis martyribus & confessoribus aptari. Considerant enim impii persecutores unumquemque iustorum: & quaerunt mortificare eum: sed ne securus reddat pacis tempore ista talis expositio: memento quia quotidianum habet iustus persecutorem diabolum: & ille est qui considerat iustum. Insidiatur enim semper: & sicut leo rugiens circuit quaerens quem transuoret. Sed si fide plenus es: & confidis in domino: uide quid repromittatur. Dominus autem non derelinquit eum in manibus eius (peccatoris scilicet) nec damnabit eum cum iudicabitur illi. Dupliciter intelligitur hoc quod ait: iudicabitur illi: id est siue cum iudicatur iustus a deo: siue cum ipse deus iudicatur cum iusto. Frequenter enim scriptura diuina docet hoc fieri: dicens. Quia ipse dominus in iudicium ueniet. Cum ergo iudicabitur iustus cum domino: non condemnabitur: & ideo dicit: expecta dominum: id est si tribularis: si in angustiis es: si in persecutionibus: expecta dominum & custodi uiam eius: nec declines ad dexteram: neque ad sinistram. Si enim indeclinabiliter expectaueris dominum: adipisceris illud quod sequitur. Et exaltabit te (inquit) ut haeredites terram. Frequenter diximus de terra sapientiae: & de terra quae in haereditatem promissionum coelestium nominatur: cuius naturae etiam situs paulo euidentius in hoc uersiculo designat. Nam ista terra in qua nunc uiuimus deorsum esse dicitur secundum illud quod scriptum est. Deus autem in caelo sursum: tu autem in terra deorsum: illa autem terra quae in haereditatem iustis promittitur: non deorsum: sed sursum esse promittitur. Propterea autem qui expectat dominum & custodit uiam eius: ait repromissionis sermo exaltabit te ut haeredites terram. Nisi enim quis exaltetur & ascendat in altum: & efficiatur coelestis: non potest haereditatem terrae illius consequi. Unde ego arbitror: quia sicut coeli istius (id est firmamenti) inferiorius solum arida haec in qua nos habitamus: terra eius dicitur: ita & illius superioris qui principaliter coelum dicitur inferiorius solum in quo habitatores illi coelestes conuersantur: & ut ita dicam dorsum ipsum firmamenti huius merito (ut dixi) terra illius coeli esse dicitur: sed terra bona: terra sancta: terra multa: terra uiuorum: terra fluens lac & mel: & ideo dicit nunc sermo diuinus: exaltabit te ut haeredites terram. Cum perierint peccatores uidebis.

Fortassis hoc prius erit: ut peccatores & impios iusti uideant condemnatos. Prius enim peccatoribus poenae & supplicia decernuntur: quae cum uiderint iusti: & agnouerint quid intersit inter bonam uitam & malam: & cum intellexerint bene uiuendo de quatis euaserint malis: ita ut illi qui in poenis sunt uidentes eos in gloria dicant: nos stulti uitam eorum putabamus insaniam: postea ergo uiderint quomodo peremit peccatores: tunc ipsi exaltabuntur: & afferentur ad coelum ut haereditent terram. Nunc iam sermo monet: & solamen adhibet causae huius quae crebro satis cor pene omnium hominum pulsatur. Nam quia frequentius nos infirmi uidentes iniquos quosque: & impios in hac uita cum omni felicitate degentes: & prosperis successibus florentes abundare diuitiis: honoribus: secundis: & uniuersa prole gaudere: delitiis fluitare scandalizamus: & dicimus in cordibus nostris. Vbi est iustitia dei? Si per providentiam diuinam res agerentur: permetteret deus hunc iniquum & impium in tantum felicitatis ascendere? Propterea ergo nunc sermo diuinus ex persona iustorum dicit. Vidi impium: non solum exaltatum: sed super exaltatum: & eleuatum: non super arbores qualescumque: sed super cedros libani: ut & arbor excelsa nimis sit: & locus montis cunctis excelsior: & tamen uidens haec omnia: transiit iustus: ut ista cesset elatio? Si meministis in superioribus cum diceremus transisse Moysen ut uideret uisum quem transuoret. Sed si fide plenus es: & confidis in domino: uide quid repromittatur. Dominus autem non derelinquit eum in manibus eius (peccatoris scilicet) nec damnabit eum cum iudicabitur illi. Dupliciter intelligitur hoc quod ait: iudicabitur illi: id est siue cum iudicatur iustus a deo: siue cum ipse deus iudicatur cum iusto. Frequenter enim scriptura diuina docet hoc fieri: dicens. Quia ipse dominus in iudicium ueniet. Cum ergo iudicabitur iustus cum domino: non condemnabitur: & ideo dicit: expecta dominum: id est si tribularis: si in angustiis es: si in persecutionibus: expecta dominum & custodi uiam eius: nec declines ad dexteram: neque ad sinistram. Si enim indeclinabiliter expectaueris dominum: adipisceris illud quod sequitur. Et exaltabit te (inquit) ut haeredites terram. Frequenter diximus de terra sapientiae: & de terra quae in haereditatem promissionum coelestium nominatur: cuius naturae etiam situs paulo euidentius in hoc uersiculo designat. Nam ista terra in qua nunc uiuimus deorsum esse dicitur secundum illud quod scriptum est. Deus autem in caelo sursum: tu autem in terra deorsum: illa autem terra quae in haereditatem iustis promittitur: non deorsum: sed sursum esse promittitur. Propterea autem qui expectat dominum & custodit uiam eius: ait repromissionis sermo exaltabit te ut haeredites terram. Nisi enim quis exaltetur & ascendat in altum: & efficiatur coelestis: non potest haereditatem terrae illius consequi. Unde ego arbitror: quia sicut coeli istius (id est firmamenti) inferiorius solum arida haec in qua nos habitamus: terra eius dicitur: ita & illius superioris qui principaliter coelum dicitur inferiorius solum in quo habitatores illi coelestes conuersantur: & ut ita dicam dorsum ipsum firmamenti huius merito (ut dixi) terra illius coeli esse dicitur: sed terra bona: terra sancta: terra multa: terra uiuorum: terra fluens lac & mel: & ideo dicit nunc sermo diuinus: exaltabit te ut haeredites terram. Cum perierint peccatores uidebis.

mus: si nauigijs: & nauis positis uidet terras: & promontoria: & montes transeuntia: non quo illa continuo moueantur: sed quia tu uento prospero flante transis: illa se subducere uidentur: ac ferri. Ita & in hoc ergo si sancto spiritu mentem tuam perflante: & spirante secundo & prospero nauiges cursu: pertransies sensu tuo omnia hæc quæ uidentur quia temporalia sunt: & intueris illa quæ æterna sunt: sine dubio dicis: quia hæc omnia quæ uidentur iam non sunt: quia nec futura sunt. Vidi ergo impium super exaltatum & elatum super cedros libani: & transiit: & ecce non erat. Monet me amplius adhuc aliquid in hoc loco. Video enim & alium impium qui exaltatur super cedros libani: & extollitur. Cum enim hæretici supra conditorem deum sibi fingunt alium quendam deum: & exaltantur: & extolluntur in uerbo mendacii: negantes creatorem omnium deum: deum esse bonum: impijs suis prædicationibus extolluntur super cedros libani: aduersariis scilicet potestatibus imminentes: quarum inspiratione huiusmodi aduersus creatorem omnium deum comēta simularunt: pro eo quod legem secundum litteram tantummodo intelligentes: & spiritualem eam esse ignorantes: decepti sunt in cogitationibus suis. Hos ergo ego si uideam: & transiam ultra iam non erunt. Quid transiam? Si transiam litteram: si transgrediar historiam superficiem: & pueniam ad sensum spiritalem: quoniam lex spiritualis est: si omnia illa in quibus errant: & decipiuntur spiritualiter explanem: dogmata eorum impia: & iniqua iam non erunt. Et ita conplebitur: ut exaltatus impius: & elatus me transeunte iam non staret: & cum quaeritur locus eius non inuenitur. Locum impii dogmatis: littera legis est: quæ littera occidit. Cui ergo nos a littera occidente transimus ad spiritum uiuificantem: nemo locus quidem impii dogmatis repudiata littera potest inueniri. Quomodo autem quaerimus eum? Cum disputamus aduersus eos: & eum conquerimur ad inuicem: tunc quaerimus locum dogmatis illius in littera legis historiae: & ostenditur secundum historiam stare non posse amota littera ac reiecta: nusquam utique quaerentibus nobis: & differentibus locus impii dogmatis inuenitur. Custodi innocentiam & uide æquitatem. Custodire innocentiam nos præcipit sermo dei. Intantum corruptela mortis profecit in hominibus: ut apud plurimos innocentia prostulit iudicetur. Verum scriptura summæ hoc uirtutis iudicat opus: quia innocentiam iudicat illam quæ neminem noceat: neminem lædat. Cum ergo dicit custodi innocentiam: hoc est quod nos seruare præcepit: ut neminem lædamus: nemini noceamus. Hoc autem obtinemus: si semper intento animo: & uigilanti uideamus æquitatem. Æquitatem ergo in hoc loco sic accipio: sicut ueritatem: sicut iustitiam: sicut uitam: quod christus est. Hæc enim uidendo simul etiam deum uidebimus. Custodi ergo innocentiam: & uide æquitatem: quoniam sunt reliquæ homini pacifico. Requiro quæ sunt reliquæ istæ quæ homini pacifico referuntur. Reliquias dicere solemus cum spiritus separatur a corpore uelut maiore parte hominum in spiritu deputata: quæ superest pars corporis reliquæ nominantur. Si ergo credimus uerbis apostoli dicentis quia seminatur corpus in corruptione: mortis scilicet tempore: & surget in incorruptione cum resurrectionis tempus aduenit: cum etiam corruptibile hoc induerit incorruptum

ptionem: & mortale hoc induerit immortalitatem: tunc erunt reliquæ homini pacifico. Erunt autem ibi pacifici hominis reliquæ in pace: & in requie. Dicit enim & dominus de pacificis quia etiam filii dei uocabuntur. Pater uolo ut ubi ego sum: & isti mecum sint. Sunt ergo cum christo reliquæ hominis pacifici. Iniqui autem exterminabuntur simul: id est omnes pariter exterminabuntur: quia unus finis erit eorum gehenna. Reliquæ impiorum peribunt: tunc cum corpus & animam perditum dabit in gehennam is qui habet potestatem. Salus autem iustorum a domino. Sed melius dicit in græco: salus autem iustorum apud dominum. Nō dixit in cælo salus iustorum: & hoc enim præterit: nō apud aliquam creaturam: quia nihil immobile uel imutabile: sed apud dominum salus est iustorum qui semper manet: semper idem est: semper immobilis est: nec usquam potest esse tutus salus hominis quam apud dominum. Ille mihi locus: ille mihi domus: ille mihi mansio: ille requies: ille fit habitaculum. Denique annunciat nobis a sancta scriptura non solum regnum cælorum: sed & regnum dei: ut memini me iam sæpe dixisse: regnum cælorum est eorum qui ad huc in profectibus sunt: regnum uero dei eorum: qui iam ad perfectum uenerunt finem. Unde & nunc salus iusti apud deum esse dicitur: cum utique perfectione uitæ usque ad ipsum dominum meruerit peruenire. Et protector eorum est in tempore tribulationis. Quod est tempus tribulationis nisi hoc in quo sumus: cum per arctam & angustam uiam incedimus quæ ducit ad uitam: si tamen per angustam incedimus: quæ ducit ad uitam: & non per illam latam & spaciosam quæ diuitiis dilatur: & luxuria dissoluitur: quæ in carnis uoluptatibus emollescit: quæ præsentem gloriam diligit: hominum protector nō deus est: sed mammona. Eorum autem qui in tribulatione & angustia sunt: protector est deus: quia multæ sunt tribulationes iustorum. Tribulantur enim considerantes tempus iudicii: & semetipsos discutiētes ne forte aliquid inueniatur in eis quod noceret ad culpam. Qui ergo propter hoc tribulantur: & solliciti sunt: erit deus protector eorum in tempore tribulationis: in tempore iudicii cum tradentur impii ad penas: tunc & adiuuabit eos dominus in tempore tribulationis: & eripiet eos: & auferet eos a peccatoribus. Non solum ab hominibus peccatoribus: sed etiam a contrariis potestatibus: uel certe eo tempore cum anima separatur a corpore: & occurrunt ei peccatores demones: aduersæ potestates: spiritus aeris huius qui eum uolunt detinere: & reuocare ad se si quid in ea suorum operum gestum cognouerint. Venit enim ad unamquamque animam de hoc mundo exeunte princeps huius mundi: & aeris potestates: & requirunt si inueniant in ea aliquid suum: si auitiam inuenierint suæ partis est: si iram: si luxuriam: si inuidiam: & singula quæque eorum similia si inuenierint suæ partis est: & sibi eam defendunt: & ad se eam trahunt: & ad partem eam peccatorum declinant. Si uero aliquis imitatus est illum qui dixit: ecce uenit princeps mundi huius & in me non habet quicquam: si se aliquis ita obseruabit: ueniunt quidē isti potestates: & regredietur in eo quæ sua sunt: & non inuenientes temptabunt nihilominus ad suam partem uiolenter eum detorquere: sed dominus eripiet eum a peccatoribus. Et forte propterea iubemur cum quodam mysterio etiam in oratione petere: dicentes: sed libera nos a malo. Sed causa qua eripiat iustos suos dominus a peccatoribus siue in tempore

in tempore exitus nostri: siue in tempore iudicii: cum dies ille secundum prophetam necessitatis & angustiae: dies obscuritatis & perditionis: iudicii dies aduenierit: tunc ergo causam qua eripi mereantur subiungit: & dicit: quia sperauerunt in eum. Sperantes ergo in se eripiet: & de tribulatione: & necessitate. Quomodo autem sperare debeas: uolo tibi de scripturis sanctis ostendere. Sicut nemo potest duobus dominis seruire: ita nemo potest in dominis duobus sperare. Nemo potest in incerto diuitiarum sperare: & in domino. Nemo potest sperare in principibus & in deo. Nemo potest sperare in uiribus equi: & in deo. Nemo potest sperare in saeculo: & in deo. Nisi enim in solo deo speraueris: & uideat deus spem tuam ad saeculum æternum esse conuersam: & quia aliam nullam omnino spem geris: nisi in ipso: qui uiuificat mortuos: & uocat quæ non sunt tanquam sunt: nō poteris eripi a peccatoribus. Solus est enim ipse qui saluos facit sperantes in se: per christum dominum nostrum: cui est gloria & potestas in saecula saeculorum. Amen.

Explicit Homelia quinta Origenis super psalmum tricesimum sextum.

Incipit homelia prima de psalmo trigesimo septimo. Reator humanorum corporum deus sciebat quod talis esset fragilitas humani corporis quæ languores diuersos posset recipere: & uulneribus aliisque debilitatibus esset obnoxia: & ideo uenturis passionibus prouidens etiam medicamenta præparauit ex terra. Et medicinæ tradidit disciplinam: ut si accideret agritudo corpori: non deesset medela. Quo nobis ostendit ista præfatio: Ad animam siue dubio reuocatur. Quoniam & ipsam cum creator omnium condidisset: sciebat quod futura esset uitiorum capax: & ob hoc subdita: atque obonerata peccatis. Et ideo sicut corpori medicamenta præparauit ex herbis arte: disciplinamque compositis: ita etiam animæ medicamentum præparauit in his sermonibus quos per diuinas scripturas seminauit: atque dispersit: ut hi qui aliqua agitudine fuerint oppressi: statim ut uim morbi senserint: atque alicuius uulneris stimulum: doloremque perspexerint: id est cum uiderint animam aliquid præter naturam gerentem: requirant aptam & conuenientem sibi rationabilem disciplinam quæ eis ex præceptis dei possit mederi. Nam tradidit & medicinæ artis industriam. Cuius archiatros est saluator dicens de se quia non opus habent qui salui sunt medico: sed qui male habent. Et ille quidem erat archiatros qui posset curare omnem languorem: & omnem infirmitatem. Discipuli uero eius Petrus uel Paulus: sed & prophetae medici sunt: & hi omnes qui post apostolos in ecclesia positi sunt quibusque curandorum uulnerum disciplina commissæ est: quos uoluit deus in ecclesia sua esse medicos animarum: quia non uult deus noster mortem peccatoris: sed poenitentiam: & orationem eius expectat. Denique & iste psalmus: qui nunc lectus est nobis ostendit: ut si forte aliquando præuenimur in delictis qualiter nos: & cum quo affectu orare oporteat: & medico supplicare pro doloribus: uel infirmitatibus nostris. Si quando ergo præoccupauerit nos inimicus: & ignitis iaculis suis uulnerauit animam nostram: primo hoc nos docet hic psalmus quod conuenit post peccatum confiteri peccatum: & in memoriam recordari delictum: ut per recordationem cul

pæ stimulum cor & concitatum pro delicto suo interim refrenet ac reuocet: ne quid tale ultra committat: & propterea puto superscriptum esse ipsum psalmum. psalmus David in recordationem. Quid sit autem in recordationem: per totum ipsius psalmi corpus enarrat. Videamus ergo nos omnes peccatores: si in aliquo delicto fuerimus inuenti: uel quid dicere uel quid facere debeamus: ut cum hæc in scriptura sacra didicerimus: etiam medelam uulneris nostri consequi mereamur. Bonum quidem erat semper corpus: ut ita dixerim animæ nostræ in sanitate donare: & armis dei circumdatum ab omnibus telis ignitis diaboli maligni inuulnerabile permanere: nullius languoris: nullius agitudinis quicquam experiri: nihilque interiorum nostrum hominem uitii morbiq; suscipere. Quod si per negligentiam suamque animi desidiam incurrerit in peccatum: quid ipsum consequatur agnoscat. Argui uel corripi est doloris poena cruciatus: & ita grauis est ut etiam hi qui fideles & religiosi uidentur si forte ut homines aliquando in delicto aliquo incurrerint: & arguantur: indignantur aduersus eos qui arguunt: & oderint eos. Corripiunt enim ut emendent. Et hoc malum fuit in causa: ut etiā a priori populo in odium haberentur prophetæ: persecutionibus agitantur. Hoc fuit causæ quod Esaiam secari fecit: quod Zachariam inter templum & altare compulit trucidari: Hieremiam in lacum cœni demergi. Et ad ultimum hæc fuit causa quæ dominum nostrum iesum christum egit in crucem. Omnia enim quæ supra enumerauimus scelera atque flagitia: non alia ex causa commissa sunt: nisi quod dum omnes in medicinali disciplina reserari per corruptionem delinquentium nolunt: curæ impatiens populus: & medela in perniciem medentis exarsit. Beati ergo sapientes iam ab ipsa scriptura appellantur hi qui cum deliquerint si arguantur non oderunt arguentes. Ita enim dicit scriptura. Noli arguere malos ne oderint te: argue sapientem & amabit te. Vides quomodo sapientem appellauit scriptura eum qui correctioni obnoxius est: non tamen odit: sed magis diligit arguentem. Tales erant illi qui ab apostolo arguebantur: & confutati non oderant arguentes. Unde & ego arbitror illum qui in corintho grauissime deliquerat: iccirco misericordiam consecutum: quoniam correptus ab apostolo & ita acerbè correptus: ut a conuentu absunderetur ecclesiæ: non tamen odio habuit arguentem: sed animaduersionem patienter accepit: & foriter tulit. Ego arbitror quod etiam maiorem affectum concepit erga Paulum: atque erga omnes qui statutis Pauli in eius animaduersione paruerant. Unde & Paulus sententiam reuocat: & eiectionem recoungit ecclesiæ: & addit: dicens. Confirmate in eum charitatem. Vidit enim eum post animaduersionem conseruasse charitatem: & ideo dixit ut etiam post peccatum non tam tribueretur ei charitas (inerat enim) sed ut ab omnibus ea quæ inerat firmaretur. Necessè est ergo eum qui peccat argui: sed quoniam grauis nobis infirmioribus quis sit uilius ista correctio: ferre eam sub omnium præsentia deuitamus. Et quod dico omnium præsentia: Interdum ne duos quidem cum arguimur adesse patimur testes: sed culpamur arguentem: & dicimus. Oportuerat te soli mihi dicere quod uelis: & nō sub multorum præsentia facere mihi ruborem. Dolemus: iactamur: effertur: ciemus: & interioribus animæ sensibus cruciamur. Quod si talis correctio est quæ ab hominibus uel coram hominibus arguimur: quid fac

ciamus si deus nos arguat: si ipse deus confutet: & arguat in furore: nos qui episcopi arguentis iracundiam ferre non possumus: sed indignanter accipimus: illum furorem qui dei esse dicitur arguentem: nos quomodo tolerabimus? Sciens ergo propheta quod plurimas esse differentias arguentis: & uolens quasi homo pro delictis quidem argui: uerens autem ne grauiori pondere (id est ne in furore domini argueretur) aut sicut iam & in alio psalmo ante dixerat: etiam hic. Domine ne in furore tuo arguas me. Similiter autem dicit & quod sequitur. Neque ira tua corripas me. Oportet ergo nos aliqua & de correptione dicere. de qua generaliter nos Apostolus docet: dicens: omnis quidem correptione ad presens non uidetur gaudium: sed moeror: postea autem fructum pacatissimum his qui per eam exercitati sunt reddet iustitia. Est uidere etiam a pueris quod admodum cum corripiantur uerberibus a paedagogis: uel doctoribus excitantur: moleste quidem accipiunt: & summum malum iudicant: dolorem illum qui eis causa eruditionis infligitur: & quis profectus suos in huiusmodi eruditionibus uel correptionibus esse positos non ignorent: tamen moleste atque impatienter ferunt. Quod si eruditio puerorum huiusmodi est: quid sentire debemus de nobis senibus: qualem nobis uel eruditione uel corruptione imminere censemus: quae non a dispensatoribus neque a paedagogis inferunt. Nouit quippe scriptura paedagogum & dispensatorem: & procuratorem paruuli: quod inquam existimare uel sentire debemus cum ab ipso patre familias eruditio nostra facta fuerit: atque correptione? Iterum redeamus ad similitudinem puerorum. Si corripitur puer a paedagogo: non erit necesse eum correptionem paternae austeritatis agnoscere: quae ex grauioribus delictis ac flagitiosis uocatur. Si corripitur a doctore puer: non ita austerus erit magister sicut pater esse potest si graui delicta in filio cognouerit. Si enim corripit pater pro maioribus grauioribusque peccatis: & tantum sit commissum filii quod ad iracundiam concitauerit patrem: sine dubio post cruciatum: post supplicia etiam abdicationis poenae metuenda est. Si intellexisti similitudinem transi mihi ab exemplo ad rem & intellige de nobis omnibus quae dicuntur. Omnes episcopi atque omnes presbyteri uel diacones erudiant nos: & erudientes adhibent correptiones: & uerbis austerioribus increpant. Est autem quando eruditur etiam a procuratoribus & actoribus: id est ab his angelis quibus creditae sunt dispensandae & regendae animae nostrae: quae admodum describitur in quodam loco: angelus poenitentiae qui nos suscipit castigandos: sicut pastorem ponit: si cui tamen libellus ille recipiendus uidetur. Interim diuersis eruditionibus succumbimus: nos homines castigantibus nos: & corripientibus: nondum tamen ab ipso patre familias castigamur: sed a procuratoribus angelis qui uniuscuiusque nostri castigandi atque emendandi fortuantur officium. Et est tolerabilius cum ab aliquo hominum corripimur. Sic quoque interdum etiam paedagogo commissa est nostra correptione. Nam quicunque sub lege erant: quoniam lex paedagogus noster fuit in Christo: delinquentes in lege a paedagogo corripiebantur: cum puniebantur ex lege. Puniebantur enim uel cum lapidabantur: uel cum aliquid eorum quae Moyses scripserat perferebant. Nullus ergo eorum de quibus superius diximus: ab ipso pa-

tre familias puniebantur. Non enim erat paterfamilias lex: neque angelus poenitentiae. Sed sunt alia peccata pro quibus peccantem ipse paterfamilias punit. Eum uidelicet qui mensuram facinorum supergressus: ultra creaturae contumeliam sceleris sui impietate tetendit. Nec tamen alius quis nouit praeter deum solum: qui uel quando procuratoribus tradi debeat castigandus: uel qui corripendus actoribus: quando etiam qui subici debeat paedagogo: cui etiam inferiores sint horum omnium correptiones: si quis scilicet talis est qui ipsam (ut ita dixerim) diuinam manum in suam prouocet ultionem. Si intellexisti quae dicta sunt: si altiore secutus es intellectum: intue te nunc qualiter haec propheta prosequitur: cum dicit. Etiam si corripis me deus: noli me ira corripere. Sed nos nec corrigi uolumus: nec paedagogum patimur commouentem: neque procuratorem: uel actorum correptiones libenter accipimus. Et propterea ab ipsa ira dei correptionem nobis induci necesse est. Propheta enim dicit. Domine ne in furore tuo arguas me: neque ira tua corripas me. Sed qui hoc dicit debet perferre aliam quam rationem: quare nolit uel in furore argui: uel in ira corripiri. Et quae sit ista ratio uideamus: ut & nos si delinquimus hanc rationem dicentes: & facientes secundum hoc quod docemur: non incurramus in uindictam furore arguentis: uel ira corripientis. Quoniam (inquit) sagittae tuae infixae sunt mihi: & confirmasti super me manum tuam. Sermo domini sagittis est similis: denique & saluator ita dixit. Posuit me sicut sagittam electam: & in pharetra sua abscondit me. Qui ergo loquitur sermonem domini: sagittas iaculatur. Et cum loquitur corripiens & castigans: correptionis iaculo cor perforat audientis. Qui ergo ita suscipit uerba domini ut ex his quae audit sermonibus cor suum corripitur: & per simulum eorum quae dicta sunt ad poenitentiam suscitetur: certum est quoniam in illum inuicem non abiit sermonis dei iaculum: neque transuolauit: sed in ipso omnes ille sermonum dei defixae sunt sagittae. Denique ita & quodam loco ait. Vidisti quomodo compunctus est Achab? Merito ergo & nunc dicit propheta. Domine ne in furore tuo arguas me: neque ira tua corripas me. Digna est enim causa quae sublegetur quae ab eo correptionem furoris domini debeat tepere: quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi. Verbi gratia. Et nunc si ex ista omni multitudine auditorum sint aliqui consci sibi in aliquo peccato: atque utinam quidem nullus sit: uerum tamen necesse est esse aliquos conscientes sibi: & hi si his auditis quae loquimur recte & fideliter audiant: & compungatur cor eorum ex iaculis uerborum nostrorum: & transfixi talibus iaculis dolent: & conuersi ad poenitentiam dicant: domine ne in furore tuo corripas me. Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi. Si uero audiens haec non compungatur: sed tanquam in corpore iam emortuo ita in anima eius nulla sagitta: nullum iaculum sensum doloris inueniat: nec ullam recordationem suorum capiat peccatorum: iste quippe est ut stimulis furoris domini corripatur: atque ira eius correptionibus arguatur. Non enim potest dicere domino: quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi. Atque utinam omnes qui nos audiunt compuncti & stimulati ex his quae dicuntur: atque ad poenitentiam conuersi dicant ad doctorem quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi: & dum castigas nos uerbo dei: dum uerberas: dum in interioribus nos conscias poenitentiae confirmasti super me manum tuam. Confirmasti namque manum supra

num supra pueros paedagogus dum uerberat: & emendat: & confirmat manus cum uerba non negligenter aut leuiter infligitur. Ita etiam domino dicere quis potest cum miserit sagittas: sed per quoscunque uult mittere sagittas uerborum suorum: quoniam confirmasti super me manum tuam. Cum enim manus domini affit qui emittit uerborum iacula: & infligit sagittas in auditorum animam merito etiam domino dicit: quoniam confirmasti super me manum tuam. Nec est sanitas in carne mea a facie irae tuae. Propterea ergo rogo non ipsius irae tuae potentiam expectari: quoniam iudicium eius tantummodo accipiens: & sola quodammodo faciem eius uidens: quae ex solis uerbis diuinae scripturae deformatur: iam doleo omne corpus meum: & conturbor: nec est ulla sanitas in carne mea: neque pax in ossibus meis: tantum quod faciem irae tuae ex scripturis sanctis non tamen ipsam iram sentire uel uidere uisus sum. Et si ex hoc solo talia sunt quae patior: propter hoc oro ut non ipsam iram patiar. Vide ergo si non manifeste haec dicuntur in eo quod ait: & confirmasti super me manum tuam: nec est sanitas in carne mea a facie irae tuae. Potuit dicere ab ira tua: sed nunc ait a facie irae tuae. Si enim dixisset ab ira tua: superfluum erat illud sine dubio quod superius dixit. Ne in ira tua corripas me. Nunc autem dixit non est sanitas in carne mea a facie irae tuae. Quoniam quidem sola facies irae tuae (id est consideratio ipsa indignationis) ita me perterritur & conuertit ut irae tuae iam in me locus esse non debeat. Nec est sanitas in carne mea a facie irae tuae. De eo qui apud corinthum peccauerat iudicauit Apostolus: dicens. Tradere huiusmodi hominem sathanae in interitum carnis. Nunquid putandum est quod iniquum fieri uolebat quem dicebat tradi debere sathanae in interitum carnis. Quin potius apparet quoniam pro salute eius tradebat carnem eius in interitum. Denique addit dicens. Tradidi eiusmodi hominem sathanae in interitum carnis ut spiritus saluus fiat in die domini: ostendens non posse saluari spiritum: nisi caro in interitum traderetur. Quis ergo sit interitus carnis? audi. Quia quod interierit sine dubio mortuum est. Viuit autem caro in peccatore: mortua est caro in homine iusto. propter quod & iusti dicunt. Semper per mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumsistentes: ut & uita Iesu Christi manifestetur in carne nostra mortali. Et iterum mandatum accepimus dicens: mortificate membra uestra quae sunt super terram. Et beatus est qui mortuus est peccato secundum quod dictum est: corpus quidem mortuum est propter peccatum: spiritus autem uiuit propter iustificationem. Tradi ergo in interitum carnis tale est: ut emoriatur sensus carnalis in nobis: & non uiuat carnis cupiditas in ea. Ex eo enim quod moritur sensus carnis: ut non secundum carnem sapiamus: spiritus saluus efficitur. Alioquin dum uiuit sensus in nobis carnis: & caro uiuit: non possumus de spiritualibus sapere. Hoc ergo modo Apostolus tradidit in interitum carnis eum qui secundum carnem uiuerat: ut sensu carnis emortuo spiritus in die domini saluaretur. Si intellexisti apostolicum sermonem: ad id quod propositum est reuertamur. Utinam in corpore meo si quando delinquo & delictum ex sensu carnis uenit: superduce retur interitus carnis: ut spiritus saluaretur. Si enim caro infirmatur: sine dubio perficiens infirmitas etiam ad mortificationem peruenit carnis: & tunc est quod recte dicitur.

Quoniam non est sanitas in carne mea. Si uero non infirmatur quidem caro: sed redit ad sanitatem suam: id est ut sapiat quae sunt carnis: ac desideret malum: tunc sanitas est in carne: quod utique spiritui non est bonum. Iste ergo qui arguitur: & recusat per furorem domini argui: atque iracundia eius corripiri: iustissimas causas huius excusationis ostendit. Afferens se & sagittis uerborum dei esse confixum: & ita turbatum atque perterritum a sola facie irae domini: ut nulla prorsus in carne eius sanitas (id est nullum peccatum ultra desiderium) manserit. Memini me aliquando de illo capitulo euangelii disputantem: in quo scriptum est: spiritus quidem promptus est: caro autem infirma: tale aliquid sensisse quod antequam saluator noster ueniret ad crucem: & crucifigeret carnem: atque emori eam faceret: antequam perfectum morificaretur: prius dixit infirmari carnem suam: & donec infirmabatur quidem caro: spiritum promptum esse dicebat. Cum uero cruci eam tradidit: & perfecta morte consummat: tunc non iam promptum spiritum: sed in manibus patris positum esse testatur. Haec autem ille in se describens: nostris eruditionibus praebat exemplum. Propter nos enim & nobis infirmus erat. Ideo consideremus nosmetipsos si infirma est caro nostra: si non delituit: luxuriaque resoluatur: & haec ei uitiosa sanitas praesto est. Vide si per abstinentiam quotidiana infirma efficitur caro per continentiam desideria referantur: libido comprimitur: uitia conualescunt. Tunc etiam si nondum emortua est: tamen non est sanitas in carne tua: sed etiam membra tua interim mortificata sunt super terram. Quid est autem quod facit sanitatem in carne non esse? Si sentiamus faciem irae dei. Dum enim recordamur iram Dei: & ante oculos uultum eius adducimus: ex ipsa institutione eius quae propter hoc facies irae appellata est: conturbata & exterrita caro infirmatur: atque languescit. Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. Etiam haec debet dicere qui peccauit: & post peccatum peccasse se recordatur sicut ipse Dauid dicebat in quinquagesimo psalmo. Et peccatum meum coram me est semper. Sunt quidam qui cum peccauerint seculum sunt prorsus: nec cogitant de peccato suo: nec uenit ad sensum eorum quid male gesserint: sed ita uiuunt quasi nihil omnino commiserint: isti ergo non possunt dicere: quia peccatum meum coram me est semper. Cum uero post delictum quis consumitur & affligitur pro delicto suo: & conscientiae stimulis agitur: mordetur sine intermissione: atque occultis confutationibus impugnatur: iste merito dicit. Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum. Est sane facies quaedam etiam peccatorum: & (ut ita dixerim) color quidam & species per quam recordari & recognosci solent ea quae aliquando commissa sunt. Cum uero ante oculos cordis nostri statuerimus peccata nostra: & unumquodque intuentes: recognoscentes erubescimus: faciemque poenitentis: tunc conturbati & exterriti merito dicimus nos non habere pacem in ossibus nostris a facie peccatorum nostrorum. Addat etiam haec qui poenitet pro peccatis suis: & dicat. Quia iniquitates meae superposuerunt caput meum: sicut onus graue grauatae sunt super me. Qui enim nec dolent nec grauantur pro peccatis suis: sed sentiunt quod iniquitates quidem suae excrescunt: & ultra capitis sui uadunt proceritatem: ipsi uero decrescunt: & in

nihilum rediguntur: & ideo non possunt dicere. Quoniam iniquitates meae superposuerunt caput meum: sicut onus graue grauat sunt super me. Quomodo enim potest dicere illi qui in delictis suis non solum delectantur: uerum etiam exultantes mala sua praefertunt? Quibus profecto peccatum suum non onus efficitur: sed uoluptas. Non est ergo illorum dicere haec: sed eorum quibus libido iam sorduit: quibus uita horrentissima quibus denique depræhensa est ois praesentium gratiarum uoluptas esse pro nihilo: quia postea ois non nulla futura est. Isti sunt qui praeterea dicere haec quae sequuntur. Quoniam foetuerunt: & putrefactae sunt cicatrices meae. Nolite (inquit saluator) mittere margaritas uestras ante porcos: sibi appellans eos qui peccatorum foetoribus delectantur sicut porci: qui foetorem oem tanquam odorem suauissimum expetunt. Considera ergo peccatorem qui in peccatis suis delectatur: & laetus est in malis suis: quoniam niam & ipse in stercore foetido uoluitur: & nullum foetoris eius qui ex peccati stercore redditur: percipit sensum: uelut in summis uoluptatibus & gratissimis delictis delectatur. Si uero istum ueniat aliquando porcorum quidem sensum: odoratumque deponere: & sensum uerbi dei percipere: ut possit sentire foetorem peccatorum suorum: statim conuersus ad poenitentiam: & emendationem requiritur: imitans proprii foetoris efficitur: proclamans ad coelestem medicum: atque ostendens cicatrices putrefactorum suorum uulnerum dicit: foetuerunt & putrefactae sunt cicatrices meae a facie insipientiae meae. Recte autem hic peccatum insipientiam nominat. Nemo enim sapiens id aliquando committit. Miserris affligus sum: & curuatus usque in finem. Sed uideas aliquando eum qui peccauit moerentem: & contristatum tristitia quae secundum saeculum est: quae enim secundum deum tristitia poenitentiam in salutem stabilem operatur. Iste uero dicit quoniam miserris affligus sum: & curuatus sum usque in finem. Propterea fortassis ipse sanctus Apostolus dicit sciens se aliquando peccasse. Miserris ergo homo quis meliorabit de corpore mortis huius? Peccauit enim etiam ipse cum persecutus est ecclesiam dei propter quod dicit. Non sum dignus uocari Apostolus. Miserris ergo affligus sum (ait). Non dicit affligor adhuc. Si enim transierunt iam peccata mea: affligus sum miserris: si autem permanent: & in ipsi conuersor adhuc affligor miserris. Miserris ergo (inquit) affligus & curuatus sum usque in finem. Si uideas eum qui peccauit non posse respicere in coelum: sed curuato corpore: demersusque in terra uultu non solum corporis: sed & animae: & contorquente sicut circulum collum suum: intelligis quomodo quis curuatur usque in finem. Si uero uis etiam per exempla cognoscere quomodo peccatis suis unusquisque curuetur ita ut suspicere non possit: nec in coelum eleuare oculos suos: intueri illud publicanum: qui in euangelio ingressus templum: & de longe stans: nec audens leuare oculos suos in coelum: sed percutiens pectus suum: & confitens peccata sua: dicebat. Deus propitius esto mihi peccatori. Huic nimirum conuenit dicere: quia curuatus sum usque in finem: & tota die contristatus ingrediebar. Hoc autem dicens uelut affectum ipsum: & animam poenitentis exponit dicens: ex quo peccauimus: nunquam laetatus sum: nunquam mihi ipsi aliquid iocunditatis indulsimus: sed semper in moerore fui: semper in poenitentia: semper in luctu. Tale est illud quod in euangelio praecipit: dicente domino. Beati qui lugent: & beati qui flet. Econtra-

rio autem si quis peccator sit: & multis malis obnoxius: & hic nullo flagitiorum suorum stimulo pulsatus: insuper etiam & rideat: & laetus sit atque iocundus: nec in aliquo conscientiae stimulis agitur: uide si non huic illa conuenit dici quae scripta sunt: uelut ridentibus nunc: quia lugebitis: & plangetis. Tota die contristatus ingrediebar: quoniam renes mei completi sunt illusionibus. In renibus uel in lumbis huius manus feminum receptaculum esse dicitur: ex quo illud genus indicatur peccati quod per libidinem geritur. Huic namque opus res est illa quam Apostolus inter prima saeculorum designauit: dicens: tollens ergo membra christi faciam membra meretricis? Absit. Cum ergo quis propensus & incontinentius in huiusmodi lasciuia fluxerit: tunc renes eius uel lumbi repleti esse illusionibus asseruntur. Illusio enim est diaboli illudentis hominem: atque in huiusmodi peccati incontinentiam prouocantis. Non ergo mirum est si peccatorum hominum renes illusionibus repleti sunt: cum & Iob de dracone qui diabolus intelligitur: ita dicat. Virtus eius omnis in lumbis est & potentia eius in umbilico uentris eius. Virtus ergo diaboli praecipue circa lumbos hominibus est: unde fornicatio: adulteriaque praecedunt. Unde puerorum corruptio: unde omnis spurcicia generatur. Ita sane etiam mulierum circa umbilicum uentris est culpa: quod honestiore uoluit indicare sermone: in quibus uidelicet utriusque draconis diaboli uirtutem: potentiamque esse designat. Et non est sanitas in carne mea. In hoc profectum suum ostendit: & proximum esse ad mortificationem carnis indicat: atque interitum eius. Nam ideo hoc & hic secundo repetit: ut adhibitum iam esse remedium temptationum molestis declararet. Affligus sum & humiliatus sum ualde. Festiuitatibus domini panem nos afflictio: nis edere iubemur: & in ipsis festiuitatibus dicitur: ut humiliet homo animam suam: & cum festiuitas praeparationis indicitur: dicitur humiliare animas uestras. Quoniam ergo qui poenitet pro delictis suis seipsum affligit: humiliat sicut & ille publicanus: de quo superius diximus. Propterea & consequenter dicit in eo quod se ex corde poenitere cognoscit obsecrans ne in furore domini arguatur: neque ira eius corripatur ex hoc quod dicit. Affligus sum: & humiliatus sum ualde. Non enim solum affligus sum: neque solum humiliatus sum: dicit: sed ualde affligus sum: & ualde humiliatus sum: ut exempli gratia dixerim: si diues aliquis secundum saeculum in multa affluentia positus: & hic subito decidat: atque in egestatem ultimam redigatur: domo quoque pulsus & patria: infulis ac scopulis relegatus squalentem: atque in solitudine exagit uiam: tunc deinde recordatus patriae: ac parentum: nobilitatis: familiae: bonorum substantiae: diuitiarum abundantiae: ac totius illius uitae quae in delictis uixerat: quibus iste planctibus: quibus murgitibus recordatione praesentis beatitudinis recoletur: ut sit ei maior poena recordari quae perdidit: quam pati quae perferret? Ad huius exempli similitudinem intueri mihi etiam eum qui uitam in sobrietate & castitate iustitiae transferat: qui in actibus bene sibi conscius erat: si decidat de patria sua: id est de ecclesia in insulam quendam: atque in horrentes scopulos: quae peccati sedes est propellatur: & ex facultatibus ac diuitiis suis: quae erant ei in omnibus operibus suis bonis deuoluatur: & uideat se in ultima paupertate positum: omnes enim eius iustitiae: quas fecit non

fecit non remiscuntur propter peccatum: si se ergo in talibus uideat: quibus gemitibus: quibusque rugitibus perclamabit: dicens. Rugiebam a gemitu cordis mei. Domine in conspectu tuo omne desiderium meum: & gemitus meus. Omnia ergo ex quo deliqui: siue concupiui concupiscentiam saecularem: siue quid aliud commisi: omnia ante te profero: & in orationibus meis in conspectu tuo pono. Et gemitus meus a te non est absconditus. Nosti enim quia semper ingemisco. Cor meum conturbatum est. & deseruit me uirtus mea. Tu uide domine cor meum: quia conturbatum est pro peccatis meis. Et consequenter exoro ne in furore arguar: neque in ira corripiar: Quod si mea me fortitudo deseruit sine dubio fui aliquando fortis: & conuersatio mea fuit bona. Postea uero cecidi quia deseruit me fortitudo mea: & lumen oculorum meorum non est mecum. Haec uox illius uidetur esse qui post illuminationem: post traditionem doctrinae: post agnitionem ueritatis in tenebris decidit. Ne ergo & nos eadem patiamur: sed potius ut lumen nostrum sit semper in nobis: & opera lucis agentes habeamus fiduciam tanquam filii lucis in Christo Iesu: semper oremus & deum patrem incessabiliter deprecemur: cui est gloria & potestas in saecula saeculorum. Amen.

Incipit homelia secunda de eodem psalmo.



Vi pro peccatis suis confitetur deo: & animo dolet dum penitet: sciens post exitum uitae quae poena imminet peccatori: haec dicit. Exponens quanta pati necesse sit eum qui se ad poenitentiam: emendationemque conuertit: quomodo derelinquant eum amici: & proximi sui: & longe efficiantur pro eo quod ipse se ad exomologesin peccati sui: moeroremque conuertit. Dicit ergo. Amici mei: & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Intellige mihi fidelem quidem hominem: sed tamen infirmum qui etiam uinci ab aliquo peccato potuit & propter hoc mugientem pro delictis suis: & omnimodo curam uulneris sui sanitatemque requirentem licet praeventus sit: & lapsus uolentem tamen medelam ac salutem reparare. Si ergo huiusmodi homo memor delicti sui confiteatur quae commisit: & humana confusione parumpedit eos qui exprobrant eum conscientem: & notat: uel irrident: ille autem intelligens per hoc ueniam sibi dari: & in die resurrectionis pro his quibus nunc confunditur coram hominibus. tunc ante angelos dei confusionem: atque obprobria euasurum: ut nolit tegere & occultare macula suam sed pronunciet delictum suum: nec uelit esse sepulcrum dealbatum: quod de foris quidem appareat hominibus speciosum id est ut uidentibus se quasi iustus appareat: intus autem sit repletus omni immundicia & ossibus mortuorum. Si ergo sit aliquis ita fidelis ut si quid conscius sit sibi procedat in medium: & ipse sui accusator existat. Hi autem qui futurum dei iudicium non metuunt haec audientes: cum infirmantibus quidem non infirmantur: cum scandalizantibus non urantur: cum lapsis non iaceant: sed dicant longe te fac a me: neque accedas ad me quoniam mundus sum: & detestari incipiant eum quem ante admirabatur: & ab amicitia recedant eius qui delictum suum noluit occultare: super iis ergo consequenter dicit qui exomologesin (id est confessionem) facit. Amici mei: & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt & pro-

ximi mei de longe steterunt. Sed haec non oportet formidare eum qui post delictum saluari cupit: neque notam eorum pertimescere qui sua quidem peccata non cogitant: nec meritos scripturae sunt diuinae dicentis: noli impropere homini conuertenti se a peccato: sed memor esto: quoniam omnes sumus in culpis. Non ergo cogitet de talibus: sed cogitet de anima sua exorans deum: ut ab ipso exaudiat & subleuetur post causam suam: ut possit etiam dicere quae sequuntur. Quoniam iniquitatem meam ego pronuncio: & cogitabo pro peccato meo. Licet amici mei & proximi mei contrarii sint: & propinqui mei longe se faciant a me dum ego ipse mei accusator efficior: dum crimina mea nullo me arguente confiteor: dum nolo imitari eos qui etiam cum in iudiciis arguantur: & testibus conuincantur & tortoribus etiam arguantur: tegunt tamen mala sua: & plus apud eos obtinet commissi pudor quam cruciantis poena. Ego uero qui scio nihil latere deum: sed nuda esse omnia & manifesta in conspectu eius: quicquid abscondo: occulto quod nouit. Cur non potius ipse me arguo: ipse me confuto: quid expecto accusatorem cum accusator meus conuersus mea mecum sit. Sic forte & ille mihi parcat: si mihi ipse non parcam. Ergo proximi mei de longe steterunt: & uim faciebant qui querebant animam meam. Et qui querebant mala mihi locuti sunt uanitatem. Haec iterum de aliis dicit. Sunt enim quidam qui querebant mala iusto: & non sic gaudent cum audierint de bonis eius aliquid sicut gratulantur cum audierint mala: & uelut insultant cum in malis aliquibus uiderint iustum. Et isti sunt qui cum uiderint iustum conscientem peccata sua: uelut noxium quidam euomunt uirus: propter quod dicit: & uim faciebant qui querebant animam meam. Et qui querebant mala mihi locuti sunt uanitates. Et uere manifestissime peruidetur quia non solum illi qui iusto querebant mala: sed etiam omnis qui cuiusque mala conatur inferre loquitur uanitates. Non enim loquitur ea quae secundum deum sunt: qui quarebit agere mala. Unde oportet magis quarere bona. Utinam possemus etiam his qui oderunt nos reddere bona pro malis & inimicis nostris uel suadere quae bona sunt: uel optare: feroces animos eorum ad concordiam atque pacem reuocare: ut per hoc efficiamur filii patris qui in coelis est: qui solem suum oriri iubet super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos. Qui ergo querebant mala mihi locuti sunt uanitates: & dolum tota die meditantur. Vi de insidiatore iusti. Iam enim iustum uoco eum qui in primis sui ipse accusator efficit: sicut sermo scripturae designat: nam & illum sapientem dicit scriptura qui cum arguitur non odit arguentem: sed in super diligit eum: sic & iustus dicitur qui post delictum fieri accusatorem suum: neque ut ille praeserat in medium petam ipsius: sed ipse se arguit & conuincit: & per confessionem suam liberat a morte. Qui enim querebant mala mihi locuti sunt uanitates: & dolum tota die meditantur. Ego autem uelut surdus non audiebam. Nihil hac uirtute praeclearius: nihil excellentius inueniri potest: ut audiens unusquisque maledicos: atque obrectatores suos male loqui: carere: detrahente: inculcare ipse auertat aurem suam quasi non audiens: & declinet oculum suum tanquam non uidens: ne iracundia exasperetur: & profiliat ad uindictam: quareat oculum pro oculo: nec uerbum pro uerbo: nec maledictum pro

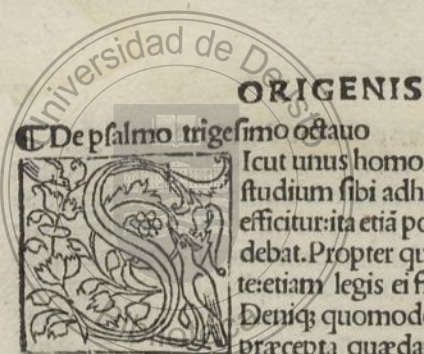
maledictio nec mendacium pro mendacis: nec crimen pro crimine. Talis ergo est iustus: iam enim (ut dixi) iustum cum dico qui per confessionem suam peccatorum suorum euomit passiones. Ego autem sicut surdus non audiebam: & sicut mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens. Cum maledicerem cum criminarer: cum omnia probra de me homines proferrent: ego eram sicut surdus: & non audiebam: & sicut mutus non aperui os meum. Pro maledictis: nulla maledicta reddebam. Sed quid prodest nos hæc exponere: quid prodest hæc nos de scripturis sanctis aperire: si non horum meminimus in eo ipso tempore quo res expetit: cum maledicimur a fratribus: cum detrahunt de nobis: cum etiam in faciem probis & conuiciis laceessimur: cum omnia fiunt ut excitetur furor noster: & animus ad iracundiam moueatur? Tunc oportet horum meminisse: tunc recordemur quia scriptum est: factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo increpationem. Interdum dicit aliquis aduersum me & forsitantem mentitur: interdum etiam uera sunt quæ dicit. Ego tamen possum multa peiora de illo dicere: & uere dicere & si quidem peccator sum: & nihil horum meminere quæ nunc diximus imitabor illius malitiam: & reddendo maledicta pro maledictis efficar similis illi: sed non similis deo efficiar. Si uero iustus sum: sicut surdus non audio: & sicut mutus non habens in ore suo increpationem: nihil respondeo & habens in quibus arguam: non arguo. Intellego enim quia quod recte arguit: impossibiliter debet arguere: ut salutem expectat eius qui arguit: non uindictam. Cum ergo quis detrahit de me: uel male de me loquitur: si arguam eum non facio competenter. Ex iracundia enim: & indignatione hinc: arguo: uolens ei inferre tristitiam non illam quæ secundum deum est: quæ poenitentiam in salutem stabilem operatur: sed tristitiam quæ lædat animam non emendet. Si ergo horum meminimus: hæc quidem non faciemus: sed cum tale aliquid acciderit nobis: dicimus quia factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo redargutiones. Quare autem talis effectus sum? Quoniam (inquit) in te speraui. Nisi enim speraui in te: & credidissem tibi dicenti: mihi uindictam: ego retribuam: dicit dominus: me ipsum utique uindicarem. Nunc uero memor sum præcepti illius quo iubemur non nos ipsos uindicare: sed dare locum ire. Et inuenies hæc in scripturis diuinis: & legis. Et factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo increpationes. Quoniam in te domine speraui: tu exaudies domine deus meus. Ego sicut surdus non audiebam eos qui me criminabantur: sed tu audiebas quæ loquuntur. Si essemus tales quales nos esse uult semper diuinus: si cut Elias diceremus utique deo ut daret pluuiam & plueret: sicut Samuel in diebus messium peteremus ut præstaret de coelo imbrium copiam: & audiremur. Nunc autem quomodo nos audiet deus: cum nos ipsum non audiamus? Quomodo faciet ille quod uolumus: cum nos quæ ille uult non faciamus? Uult nos tales esse deus: ut quasi dii cum deo loquamur. Uult nos tales esse deus: ut quæ res & coheredes efficiamur filii dei: & dicamus sicut ipse dixit pater scio quia semper me audis. Scimus quia dixit ad nos deus. Ego dixi dii estis: & filii excelsi omnes. Sed nos pro meritis nostris illud magis quo digni sumus: & quod sequitur expectamus. Vos uero sicut homines mor-

riemini: & sicut unus ex principibus cadetis. Quia dixi ne forte insultent mihi inimici mei. Cum criminarer: & uicem criminantibus non redderem: hæc dicebam: si reddidi retribuentibus mihi mala utique derelinquar a deo: & derelictus cadam necesse est. Cum autem cecidero insultabunt mihi inimici mei. Si uero non reddidero mala pro malis: sed deo dereliquero iudicium: ab ipso adiutus non cedam: sed stabo fortiter: & non insultabunt mihi inimici mei. Dixi etiam hoc. Dum commouerentur pedes mei: in me magna locuti sunt. Quoadiu stetero itrepidus: & imobilis: non loquentur magna contra me inimici mei. Non enim habent quod dicant. Statim autem ut trepidauero non dicam cecidero: statim incipient exprobrare: & dicere. Vides hunc: ecce & ipse quid fecit? & cum hæc doceat agitalia. Contraria enim eorum quæ docet: agit. Isti ergo tale dicant necesse est dum commouentur pedes mei super me magna locuti sunt. Alius autem hoc melior quantum ad personas pertinet: quæ inducunt a prophetis: uel ipsæ sibi comparantur illud dicit. Mei autem paulominus moti sunt pedes. Illius quidem moti sunt pedes: mei autem paulominus moti sunt. Fortassis autem sit alius aliquis cuius nec parum quidem: nec paulominus moti sunt pedes: illius opinor qui dicit: statui super petram pedes meos. Ille nihil prorsus de commotione pedum suorum: sed de stabilitate testatur. Beati ergo sumus si nulla omnino commotio in nostris pedibus accusatur sed sunt stantes super petram: id est super ipsum dominum iesum christum. Quod si ita stabiles esse non possumus: secundus nos iste saltem & inferior suscipiat gradus: ut uel paulominus moueantur gressus nostri. Quoniam ego in flagella paratus sum. Etiam hæc uox boni & optimi: (ut ita dixerim) peccatoris est: qui deliquerit quidem: spectet tamen delictorum flagella quibus in presenti optet emendari: ne puniatur: & pereat in futuro. Proponere tibi ante oculos peccatorem dicentem ad dominum: ego quoniam peccavi: iam nunc in flagella paratus sum noli me referuare igni æterni: noli me referuare exterioribus tenebris. Dum in hac uita sum redde mihi peccata mea: quoniam flagellas omnem filium quem recipis. Oro te flagella me quoque: & noli me referuare cum his qui non flagellantur: qui in laboribus hominum non sunt: & cum hominibus non flagellabuntur: id est qui penitus derelinquuntur a te: quorum emendationem: correctionemque non quaeris. Sciens ergo quæ sit differentia cum flagellat peccator ab eo qui flagellat omnem filium quem recipit: & quæ sit differentia eius qui dignus non habetur flagellis: ait ad dominum: ego in flagella paratus sum: id est si uolueris superducere languores: in me mittere ægritudines tolerabiliter feram: scio quia dignus sum ut non solum per ægritudines peccata mea soluantur: sed per omnes afflictiones purgari desidero. Si placet inferre damna sustineo: si placet omnes facultates perire depereant: tantum ne anima pereat apud te. Si per mortem charorum & propinquorum uis me purgari moriantur etiam ipsi: ut & ipsi ex huiusmodi uinculis liberentur: auferantur filii dum adhuc pueri sunt: & in rudibus annis positi: nondum grauioribus peccatorum foribus maculati sunt. Omnibus igitur flagellis emendari: uerberarique paratus sum & nihil horum recuso: tantum ut supplicia

supplicia æterni ignis effugiam. Ego ergo in flagella paratus sum: & dolor meus coram me est semper. Ante oculos meos habeo dolorem meum: ut futuros poenarum dolores: presentibus possim doloribus compensare. Quoniam iniquitatem meam pronuncio. Pronunciationem iniquitatis (id est confessionem peccati) frequentius diximus. Vide ergo quid edocet nos scriptura diuina: quia oportet peccatum non celare intrinsecus. Fortassis enim sicut hi qui habent intus inclusam escam indigestam: aut humoris: uel phlegmatis stomacho grauiter & moleste iminentia si uomuerint: releuantur: ita et hi qui peccauerunt: si quidem occultant: & retinent intra se peccatum intrinsecus urgentur: & propemodum suffocantur a phlegmate: uel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat: dum accusat semetipsum: & confitetur: simul euomit: & delictum atque omnem morbi digerit causam. Tantummodo circumspecte diligentius: cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum cui debeas causam languoris exponere: qui sciat infirmari cum infirmante: flere cum flere: qui condolendi & compatiendi nouerit disciplinam: ut ita demum si quid ille dixerit: qui se prius & eruditum medicum ostenderit: & misericordem: si quid consilii dederit: facias: & sequaris: si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum qui in conuentu totius ecclesiæ exponi debeat: & curari: ex quo fortassis & ceteri ædificari poterunt: & tu ipse facile sanari: multa hoc deliberatione: & satis perito medici illius consilio procurandum est. Quoniam iniquitatem meam ego pronunciabo: & cogitabo pro peccato meo. Quicumque uelutrum conscius sibi est in aliquo peccato: & ita securus est quasi nihil mali fecerit: commoueat ex hoc sermone qui dicit: cogitabo pro peccato meo. Bonum est eum qui delinquit non esse securum: & uelut eum qui nihil deliquit: nullam sollicitudinem gerere: nec cogitare quomodo possit suum delere peccatum. Si in corpore tuo macula aliqua uel uulnus oriatur: aut ex collisione aliqua intumescat: sollicitus es & perquiris quid curæ debeat adhiberi: quomodo corpori sanitas antiqua reddatur. Si circa oculos se aliquis acerbis humor infuderit: sollicitus es: & perquiris quomodo succurras: & prouenias cecitatem. Cum anima tua ægrotet: & peccatorum languoribus urgeatur seleturus es: contemnis gehennam: atque ignis æterni supplicia despicias: & irrides. Iudicium dei paruipendis: & commotionem te ecclesiæ despicias. Comunicare non times corpi christi: accedens ad eucharistiam quasi mundus & purus quasi nihil in te sit indignum: & in his omnibus puritas quod effugas iudicium dei. Non recordaris illud quod scriptum: quia propterea in uobis infirmi & ægri & dormiunt multi. Quare multi infirmi? Quoniam non se ipsos diiudicant: neque se ipsos examinant: nec intelligunt quid est communicare ecclesiæ: uel quid est accedere ad tanta & tam eximia sacramenta: patiuntur hoc quod febricitantes pati solent: cum sanorum cibos presumunt: sibi metipsis inferentes exitium. Hæc de eo quod dictum est cogitabo pro peccato meo. Sequitur: Inimici autem mei uiuunt: & confirmati sunt super me. Ad quæ omnia subsonare illud debet: ego autem cogitabo pro peccato meo. Et quis uideam: frequenter enim nos peccatores si uideamus inimicos nostros uiuentes auctores contristamur: & quere-

las aduersus diuinam prouidentiam fundimus. Qui autem saluari uult ad hæc omnia semper hoc sibi respondeat etiam si inimici mei uiuunt: & confirmati sunt super me: ego tamen cogitabo pro peccato meo. Et quis uideam me peccatorem esse: considerans tamen etiam cæterorum peccata quæ fortassis grauiora sunt: uidens quoque eos pro peccatis suis non esse sollicitos: comparas me illis qui omnino de grauissimis delictis suis nihil cogitant: & cogitans pro peccato meo spem habeo in te. Et multiplicati sunt qui oderunt me inique. Impossibile est in hac uita positum odio non haberi. Christus iesus odio habitus est. Et quid dico impossibile est in hac uita positum odio non haberi? Deus ipse qui in hanc uitam non uenit: odio habetur ab aliquibus. Si enim non haberetur odio: nequaquam diceret propheta. Nonne odientes te domine oderam: & super inimicos tuos tabescebam. Perfecto odio oderam deum: & uerba eius oderunt. Cum ergo deus odio habeatur: & christus usque in hodiernum diem a iudeis anathema fiat: cum spiritus sanctus qui in prophetis locutus est ab hæreticis odio habetur: tu uis odio non haberi: sed ab omnibus diligere: & benedicere? Vide ne te inueniat illa sententia quæ dicit. Veli cum benedixerint uobis omnes homines. Quin potius illud tantummodo obseruamus: & ut nos dicamus quoniam multiplicati sunt qui oderunt me inique. Opto cum odio habeant sciat conscientia mea quoniam iniuste odium patior. Odio habiti sunt etiam prophetae: sed iniuste: odio habitus est christus: sed gratis. Si autem pro peccato meo odio habeor: non possum dicere quia multiplicati sunt qui oderunt me iniuste. Iuste enim odio habeor: si per os uero propter inhonestos actus meos: & turpes. Non possum dicere: quia oderunt me gratis. Atque utinam tanta conscientia dicere possimus & nos quia multiplicati sunt qui oderunt me iniuste. Qui retribuunt mihi mala pro bonis. Ego quidem bona cum eis agebam: illi uero obliti bonorum meorum reddebant mala pro bonis: criminabantur me: quoniam sequebar iustitiam. Criminantur me: & exprobrant inimici mei: pro his si qua mihi aliquando commissa sunt: nec erubescunt me iustitiam subsequenter: nec dant ueniam præteritis malis pro presentibus bonis. Verum tu domine quoniam subsequer bar iustitiam: ne derelinquas me domine deus meus. Et hæc uox confitentis est: & misericordiam postulantis: ne derelinquas me domine deus meus: ne discefferis a me. In alio quidem psalmo dicit: spiritum sanctum tuum ne auferas a me. In hoc dicit ad ipsum deum ne discefferis a me. Ex quo ostenditur a quibusdam meritis suis discedere deum: & apud alios pro suis meritis permanere. Infelix tamen homo ille a quo discesserit deus: beatus autem est ille cum quo permanet deus. Attende in adiutorium meum domine deus salutis meæ. Et nos ergo oremus: & dicamus. Attende in adiutorium meum: quoniam grandis est pugna & potentes sunt aduersarii. Inestus est hostis: inuisibilis inimicus per istos uisibiles impugnat. Attende ergo in adiutorium nostrum: & adiuua nos per sanctum filium tuum dominum nostrum iesum christum: per quem omnes nos redemisti: per quem tibi gloria & potestas in sæcula sæculorum. Amen.

Explicit Homelia secunda de psalmo XXXVII.



De psalmo trigésimo octauo Homelia prima.
Icut unus homo proficit fm deū & studium sibi adhibens melior seipso efficitur: ita etiā populo uniuerso accidebat. Propter quod & ipso proficiēte etiam legis ei fiebat augmentum. Deniq; quomodo in lege scriptū est: praecepta quaedam sacerdotibus sūt: & leuitis de sacrificiis ceterisq; solēnibus. Verum cū pfi ceret populus eo tempore quo inerat ei uirtus adhuc proficiendi: non stetit res in illo p̄rio ordine: sed alligatae sūt illis eminentiores quaedam legis lationes secundo & tertio. Et si quis uult scire quae sunt ista quae de sacerdotib; ac leuitis adiecta sunt: legat primum librū paralipomenon & patienter inspiciat omnem illum catalogum nominū. Et inueniet ibi admirandum quendam ordinem: & distributionē tribuum pro suo quoq; nomine & loco praeceptum quid in solēni ordine esse fortitam. Sed & leuitas: & sacerdotes inueniet diuersis officiis atq; ordinibus distributos: ut alii quidem sint aperiendas ianuas templi praepositi: alii quibus clauēs creduntur: alii sacrificiorum & altarium cura committitur. Et multa sunt quae ex illius libri historia possumus dicere de sacerdotalibus institutis. Si q; ergo inspicere potest quomodo exēplari & umbrā celestium deseruiunt iudei: ascendat ab inferiori uerbi crepidine ad summa eius ac superiora fastigia: & contempletur ex iis futuri sacerdotii statum: & electionem illam celestē: atq; inibi contemplabitur qui sunt isti ordines sacerdotalis: uel quae sint officia leuitarum quae in coelestibus ministeriis exhibentur: & omnia in coelis mente coniiciet: quae disposita uidit in terris. Erat enim & ibi populus: & ex populo dei electi leuitae: & ex his rursus electi & eximii sacerdotes: & sacerdotum nihilominus differentiae q̄ plurimae sicut in primo libro Paralipomenon indicat uiginti quatuor esse ordines sacerdotum: alios quidem sub eleazaro: alios uero sub principe thamar: quorum & effemeria esse dicuntur. Sed dicat aliquis fortassis auditorū. Quid haec pertinent ad psalmum? Plurimum. Nam superscriptio est huius psalmi in finē pro idithum. ps. David. Hunc idithū inuenimus unum esse ex his quibus hymnorum studium dei: ac sollicitudo cōmissa est. Oportuit ergo nos inuenientes hoc nomen psalmi superscripti: ostendere quis fuerit iste idithum: & quomodo post primam legem: secunda facta sit de obseruationibus sacerdotalibus ordinatio. Apud Graecos quicūq; carmina uel sonos musicos conscriberant: quibus eis uisum fuisset in agone ea canenda praestabant: & fiebat ut alius qdē coronaretur in agone: alius autem uictori conscriberet carmen. In psalmis ergo diuinae scripturae quicūq; sūt superscripti fm septuaginta interpretes: uictoriales: uel ad uictoriam uel uictori attitulantur: pro eo uidelicet q̄ uelut uictoriae laus in ipsis inferat. Fecit ergo David diuino spiritu repletus psalmum hunc: & dedit idithum: cui officium canendi deo hymnos fuerat iunctum: tanq̄ pollenti in huiusmodi disciplina. Et ideo ergo superscribitur in finem pro idithū psalmus David. Sed nūciā uideamus quid uos proferat iusti. Et uidentes tanq̄ in speculo nosmetipsos intueamur si possumus tales esse: aut si multum nobis deest: aut certe iam pxi

mi sumus: licet nondum plene affecti sumus. Quoniam igitur multorum peccatorum initium humanus est sermo: & os nostrum multis malis ministrat: & ualde difficile est inueniri hominem: qui una saltem hora os suum & linguam suam obseruet a peccato: ait. Dixi custodiam uias meas: ut non peccem in lingua mea. Mihi ipsi dixi: & intra me locutus sum. Et haec addidi. Sic uolo seruare uias meas: ut non peccem: hoc modo seruare possum si custodiam linguam meam. Ex uerbis enim (inquit) tuis iustificaberis: & ex uerbis tuis condemnaberis. Et iterū. Amen dico uobis: de omni ocioso uerbo reddetis rationem in die iudicii. Non solum (inquit) de eo quod male locuti fueritis: sed quod ociose locuti fueritis: quia malus sermo non est ociosus: opatur enim opus malum. Ociosus autem sermo est: qui neq; boni neq; mali aliquid agit. Si ergo in die iudicii rationem reddemus: non solum pro malis uerbis: sed etiam pro ociosis quis gloriabitur castum se habere cor: aut quis confidit dicens mundus sum a peccato? Verū tamen ait iustus: dixi custodiam uias meas: ut nō peccem in lingua mea. Posui ori meo custodiam. Alibi qdē scriptum est: omni custodia serua cor tuum: hūc autem. Posui ori meo custodiam. Et iterum alibi scriptum est uide circūdūc sepem spinarum circa possessionē tuā. Et iterum. Pectiniam tuam & aurum tuum alliga: & ori tuo facito ostium: & seram: & uerbis tuis iugum: & statera. Ego arbitror q̄ obseruatio horum mādatorum obseruantem & mansuetum faciat & beatum nō solum rerum exitus uerum etiam ipsa obseruatiō. Dum enim semper obseruat os suum: & linguā custodit ne prius sermōnem proferat q̄ discutiāt: & pertractet apud semetipsum: si oporteat dici: si sermo talis est qui debeat pferri: si persona talis est quae aut debeat aut possit audire: si tempus opportunum est proferendi sermonis dum singula ista perpendit: excluditur omnis iracundia & timor: & inconsulti futuri impetus mitigatur: atq; omnem penitus deliberationem talis abscondit: & ita demum uelut ex tranquillitate quadam: & conuicti animi per mansuetudinem sermo procedens: proferentibus gratiam praestat: & audientibus medicinam. Verum quoniam in illo maxime tempore peccamus: quando peccator cōsistit aduersum nos: instigans & prouocans: ut aliquid tale emittamus ex ore in quo rei teneamur in futuro iudicio: hoc describens sanctus propheta dicit. Dum cōstitit peccator aduersum me obmutui: & humiliatus sum: & filui a bonis. Si quando qdē peccator astitit aduersum me: & loquebatur de me male: & obtredebatur: atq; irritabat me: ut similia ei redderē: & paria de meo ore proferrem: ego in illo tempore silentium meditabar: ut nihil penitus responderem. Propterea ergo dicit dum constitit peccator aduersum me: obmutui & humiliatus sum: & filui a bonis. Nos uero aliquando si nolumus humiliari: alia cogitamus: & dicimus apud nosmetipsos. Quid hoc est? Iste me cōtemptui habuit: & auris est talia in nos ingerere: & ita aduersum me mouere sermonem. Nonne & ego huic similia aut etiam grauiora inferam: ut & ipse audiat peiora q̄ dixit? Sed iustus nō ita agit: quin potius humiliat se: etiā si seruus sit ille qui obtretrat: & conuicia ingerit: aut si humilis & peccator sit: & indignus. Ille dicit dum constitit peccator aduersum me: obmutui

obmutui: & humiliatus sum: & filui a bonis. Non dixit & filui tantūmodo: sed a bonis filui: in quo ostēdit q̄ cum sint in me bona: & edoctus atq; institutus sim bonis & dogmatibus: atq; disciplinis: & possim etiam ceteros docere quae bona sunt: tamen in eo tempore quo peccator astitit aduersum me: & conuictis me laceffit: ac iurgiis: ego etiā bona uerba mea cohibeo & reprimo: ne uel illi ignē suae perditionis inflammem: dum non potest pariter pariter malis: & conspiciere bona: uel sermonum meorum faciam detrimentum. Quid ergo? Hoc uidebitur perfectum esse quod dicit: dum constitit peccator aduersum me obmutui: & humiliatus sum & filui a bonis: aut profectus quidem est: nō dum tamen perfectio. Tria nāq; in hoc loco de scripturis puto posse assignari: in quo dicit stare peccatorem aduersum se: & loqui in auribus suis ea quibus irritari & exacerbari possit ad retribuendum. Et si quidem ego paruus sum similia: & oculum pro oculo requiro: dentem pro dente: & maledicta pro maledictis reporto. Si uero iam aliquantum profeci: nondum tamen perfectus sum: & taceo: & fero cōuicia patienter: nec quicq; omnino respondeo. Si uero sim perfectus nō taceo: sed cum maledicor: benedicor: sicut & Paulus dicebat. Maledicimur & benedicimus: persecutionē patimur: & sustinemus: blasphemati deprecamur. Et quoniam qui haec agunt: id est qui pro maledictionibus benedictiones reddunt: qui pro blasphemis deprecantur: uidentur hominibus uelut peccudes: & purgamenta: tanq̄ qui sensum iniuriarum non habent. Propterea ergo addidit dicens. Tanq̄ purgamenta huius mundi facti sumus omnium perispecta. Sed nos nolumus cum apostolis purgamenta huius mundi fieri: sed uolumus nō contēni ab hominibus: imo potius & timeri. Et satis agimus reddere his qui laedūt: & praeuenire uindictam: ego retribuam dicit dominus. Verum si non possumus in tantū proficere: & ad istud culmen ueritatis ascendere: ut dicamus cū Paulo maledicimur & benedicimus: persecutionē patimur & sustinemus: blasphemati deprecamur: uel hoc quod adhuc per prophetam docemur: dicamus. Dum constitit peccator aduersum me obmutui: & humiliatus sum: & filui a bonis. Et quid addidit his? Et dolor (inquit) meus renouatus est. Hi qui agonis certamine mutuis inter se uerbis agunt: in his semper praeparare conantur: ut illa sibi ab aduersariis uerba fortiter ferant: nec sensum doloris accipiant: & est eis summa uirtus: laceratorum ictus: uel calcium absq; dolore suscipere: in quibus ille est perfectior qui ad ictum uulneris: nullum recipit stimulum doloris. Secundus uero est is qui dolet quidem: sed nequaquā doloribus cedit. Tale aliquid intellige etiam in nobis cū maledicimur: & astitit aduersum nos antagōnista. Si quidem bene instituti sumus & animo longa meditatione roborati in nullo penitus ex illatis maledictis: uel conuictis contristamur sed sumus pro nimia mentis constantia: ac patientia uelut sensu doloris carentes: & per multam mansuetudinem (ut audeam ita nominare) uelut imitatores efficitur quodammodo dei. Deus enim maledicatur ab haereticis: blasphematur ab his qui prouidentiam eius negant: culpatur ab his qui thesauros sapientiae eius ignorant. Et dic mihi nunquid potes hoc cogi

tare: q̄ pro his omnibus iniuriis doleat quidem deus sed patiatur sicut nos: an tanq̄ diuina natura per impassibilitatem: neq; sensus doloris ullatenus recipit: neq; ulis: aut iniuriis: aut conuictis excitatur? Talis ergo erit imitator talem omnis perfectus & iustus: qualis erat ille qui dicebat. Maledicimur & benedicimus: persecutionem patimur: & sustinemus: blasphemati deprecamur. Qui autē nondum est perfectus proficit tamen: cū maledicatur obmutescit: & humiliatur & silet a bonis. Sed iste qui huiusmodi est dolet: & dicit: & dolor meus renouatus est. Describemus mihi uulnus quod curatur: & curam eius proficientem etiam proximam cicatrici. Tum deinde in ipso uulnere quod iam coeperat obducere cicatricē: intueri aliud uulnus infligi: & per hoc uulnus recens: illud pristinum renouare. Tale etiam euenit huic qui proficit: sed nō dum perfectus est: nec iam ad summam perductus est sanitē. Si ergo dum adhuc in tenero est cutis: accedant ei maledictorum: & conuictorum uulnera: renouatur dolor: & parantur angustiae. Et tunc merito dicit dum constitit peccator aduersum me obmutui: & humiliatus sum: & filui a bonis: & dolor meus renouatus est. Vide ergo quomodo is qui in certamine posuit est: qui se refrenare cupit ab iracundia uel furore: & dum ipse haec apud se meditat: & irritatio ei superuenit peccatoris quae eum cōturbet quidem: & fatiget: non tamen uincat: sed quis prouocetur & inflammetur ad respūdendum: remordens tamen dolor suum cohibeat & reprimat: hic dicit: dolor meus renouatus est. Pro eo q̄ scilicet iam proficiebam: etiam me ad sanitatem puenisse credebam: anteq̄ exacerbarer: & anteq̄ cōuictis lacefferer: sed modo rescinditur uulnus meū & maledictum mucronibus renouatur: dum iniuriarum dolor patientiam rumpit. In cōsequentibus adhuc amplius passionem describit eius qui proficit: cum dicit. Concauit cor meum intra me. Cum enim audit q̄s male loquens: & detrahentis uocem non potest sine dolore sicut ille qui perfectus est: qui iam diuturna constantia beatitudinē meruit: sed iste dolet: & dolens cor de concalescente feruet intra se: ac perturbatur: sed non eo usq;: ut & sermonem proferat corde turbato. Verum concalescet quidem in interioribus suis rei indignitate permotus: sed caloris sui flammam per silentium decoquet. Videamus etiam alium sermonem iusti: quem & summo studio debemus amulari. Et in meditatione mea exardescet ignis. Ego meditor eloquia domini: & frequenter in ipsis me exerceo: sed nescio si talis sum: ut in meditatione mea ex unoquoq; sermone dei ignis procedat: & accendat cor meum: & inflammet animam ad ea quae meditor obseruanda. Et ego nunc loquor sermones dei: sed optarem ut primo in meo corde: secundo quoq; in auditorum mentibus exardescerent. sicut erant illi sermones quos loquebatur Iesus: de quibus dicebant illi qui audierant. Nonne cor nostrum erat ardens in nobis cum in uia aperiret nobis scripturas: Vtinā & nunc ad aperiendos nobis scripturas diuinas: concalesceret cor nostrum intra nos: & in meditatione nostra accenderetur ignis: & concitaretur in opus eorum quae audimus: & legimus. Tales deniq; erant & Hieronymi sermones: fm quod scriptum est cum dicit ad eum dominus. Ecce dedi sermones meos retrorsum in os tuū ignē.

Quare ignem? Quia sermones quos loquebatur accendebant auditores: & nihil tepidum in eis neque frigidum permanebat: sed sicut ignis consumit: ac interimit omnem materiam: nec mundum aliquid in se recipit: aut pollutum: ita & hi quorum cor diuini uerbi ignis accenderit non patientur ultra materialibus & mundanis sordibus pollui. Nihil in se tepidum recipient: & quod euomi dignum sit nec patientur multiplicata in se iniquitate refrigerare charitatem: sed erunt semper lampades eorum accensae: & lucernae ardentes: & ipsi parati tanquam serui expectantes dominum suum de nuptiis redeuntem. Aut non ista erat ignis illa de quo saluator noster dicebat: ignem ueni mittere in terram: & quid uolo nisi ut ardeat? Iste proculdubio ignis est qui frigus peccati fugat: & calore spiritus reuocat. Hoc nimirum est etiam quod in actibus apostolorum refertur cum dicit quia uisae sunt eis diuinae linguae sicut ignis: & confestim super apostolos: pro eo scilicet quod euangelii uerbum praedicatur: & ignei uigoris deberent gratia roborari: ut auditorum animae flammam per sermonis traducem fumerent. Sed unde mihi hoc ut linguae ignis ueniat in cor meum: & de lingua ignea ego quoque proferam sermonem: ut ex me uelox sermonibus meis accendat ignis in cordibus auditorum: & arguat eum qui peccauit: & efficiatur ei sermo meus supplicium: ut adustus & inflammatus sermonibus meis ueniat in poenitentiam quae salutem stabilem operatur ex tristitia quae secundum deum est: quam ex uerbi dei increpatione suscepit? Atque utinam possim ita accendere omnem animam auditorum: ut quicumque sibi conscius est non ferens nostri sermonis incendium: sed omnibus intra se uisceribus inflammatus uelocius consumeret latentes intrinsecus uitiorum fordes: ut posteaquam interemisset omne quicquid carnis & materiae crassioris proprium est & amicum: tunc iam ignis iste fieret in eo lux & lucerna ardens: quae non sub modio: sed super candelabrum poni deberet: ut illuminaret omnes qui in domo sunt. Si ergo accendit te sermo auditis: & intellexisti quid dixit Apostolus: & quis est qui me laetificet: nisi qui contumiscatur ex me? Quoniam uerba ipsius erant ignis: & laetabatur Apostolus sicut uidebat aliquem audito sermone suo contristatum: & compunctum ex his quae audierat quodam conscientiae suae igne succensum ex recordatione delicti propter ea dicebat: & quis est qui me laetificet nisi qui contristatur ex me? Ita ergo & nos satis agamus ut in meditationibus nostris accendat ignis: qui nos primo exurat: & recordatione: & conscientia peccatorum. Postea uero expurgatos iam uitiis illuminet & illustret. Locutus sum (inquit) in lingua mea. Quid locutus sit in lingua mea: consideremus. Videtur enim mihi per haec mysticum aliquid indicare. Ait ergo. Notum fac mihi domine finem meum: & numerum dierum meorum qui est ut sciam quid desit mihi. Si (inquit) notum feceris finem meum mihi: & quantum sit numerus dierum meorum notum feceris mihi: poterit per haec etiam illud agnoscere quid desit mihi: aut forte per haec etiam illud uidebitur indicari: quia sicut omnis artis est aliquis finis (uerbi gratia) constructionis finis: domum facere: nauis: nauem construere quae possit fluctus maris superare: & ferre impetus uentorum: & unius cuiusque artis est aliquis talis finis: propter quem ars ipsa ui-

detur reperta: ita fortassis est uita nostra: uel totius mundi finis quidam: propter quem geruntur omnia quae geruntur in uita nostra: uel propter quem mundus ipse: uel institutus est: uel constat. Cuius finis etiam Apostolus meminit dicens: deinde finis cum tradiderit regnum deo & patri. Ad quem finem utique festinandum est: ut sit operae premium hoc ipsum quod a deo creati sumus: & rursum sicut corporis nostri compago parua quaedam & exigua ab initio natiuitatis: confestim tamen urget: & tendit ad finem quaedam proceritatis suae per aetatis augmenta. Et iterum: sicut anima nostra secundum hoc quod in corpore hoc degit: festinat primo loquelam recipere balbutientem: secundo deinde clariorem: tum demum ad disputationem perfectam atque integram peruenire: hoc modo etiam omnis uita nostra imbuatur quidem nunc uelut balbutiens inter homines in terris. Consumatur uero: & ad summum peruenit in coelestibus apud deum. Cupit ergo propheta ista de causa agnoscere finem suum propter quem factus est: ut intuens finem: & dies suos perspicere: & considerans perfectionem uideat quantum sibi deest ad illum finem quo tendit. Verbi gratia ut si ponamus aliquem artificio traditum: & hunc dicere ad magistrum suum uolo scire quae sit artis huius perfectio: & nosse qui sit faber perfectus: uel structor: & cum hoc didicerit requirat quantum sibi deest ab illa perfectione: uel quantum profecerit in artis disciplina: ut cum utriusque cognouerit: sciat quid habeat & quid perfectioni desit agnoscat. Ita etiam & nunc propheta orata deo discere ut innotescat sibi finis: & numerus dierum suorum qui sit. In quo non est putandum quod de corporali tempore & annis huius uita loquatur: sed omnem numerum dierum scire uult qui fuerit in prima uita: qui fuerit in secundo incolatu: qui in tertio. Multum enim (inquit) incola fuit anima mea. Velut si dicerent illi qui exierunt ex aegypto. Notum fac mihi domine finem meum: quae est terra bona: & terra sancta: & numerus dierum meorum in quibus ambulo: ut sciam quid desit mihi: quantum restat usque quo perueniam ad terram sanctam re-promissionis. Ita & hic uult nosse numerum dierum in quibus iter agit. Habemus enim dies quosdam quidem in hoc mundo: quosdam autem & extra hunc mundum. Alium enim facit diem sol iste cursus nostri huius coeli spaciis terminatus: alium habet diem ille qui ad secundi coeli peruenire meretur ascensum. Multo enim clariorem diem ducit ille qui usque ad tertium coelum: uel rapi uel peruenire poterit. Vbi non solum ineffabile lumen inueniet: uerum etiam uerba quae homini loqui non liceat: audiet. Noui & alios dies quorum numerum fortassis propheta merito requirit. Nam sicut in hoc coelo sol exortus & uniuersum mundum illustrans diem facit: ita & in corde iusti quod pro constantia & firmitate fidei firmamentum merito appellatur: si exoritur sol iustitiae Iesus Christus dominus noster: & illuminet eum lumine scientiae & ueritatis: diem facit in corde eius. Et quanto frequentius exoritur & illuminatur: tanto maiorem sibi talium dierum numerum computabit. Digne ergo conscius sibi propheta de huiusmodi illuminatione dicit. Notum fac mihi domine finem meum & numerum dierum meorum quis est: ut sciam quid desit mihi. Et addit. Ecce ueteres posuisti dies meos. In graeco scribitur:

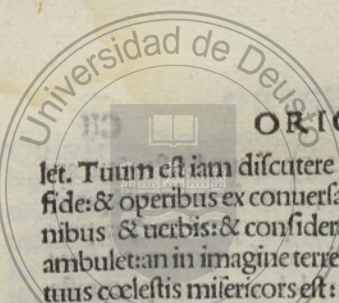
eo scribitur: paleas: quod significat mensuram quattuor digitorum. Volens ergo docere nos qui iam in hac uita breues & per paucos ducimus dies: dixit hunc uersiculum de quo supra diximus. Ex quo intelligitur quia possit & alius dicere quia dies meos posuisti unum digitum: uel ut consequens de temporis breuitate: & alius duos digitos: uel tres. Quare autem si potest aliquis hominum dicere quia dies mei decem digiti sunt: aut uiginti: aut etiam amplius. Et quia loca difficilia incurrimus: uelim regere sicubi in scripturis tale aliquid inuenimus: ex quo possit aperiri planius id quod uidetur obscurum. In Esaia scriptum recordor quis metitus est (inquit) manu aquam: & coelum palmo: & omnem terram pugillo. Ex quibus confidet quis quis ille est prudentior auditorum per singula loca differentias mensurarum. Quomodo eorum quidem qui coelum merentur appellari pars uitae quae coelestis est: palma dei metri dicitur: quae cum illa est dei palma: & eorum quorum uita adhuc terrena est: pugillo dei uita metri: sed pugilli diuini differentiam nunc requirere: & nostrum sermonem & auditum uestrum fortassis excedat. Verum tamen sicut ibi manu aquam metitus est: palma coelum: & omnem terram pugillo: & appendit montes in statera: & colles in iugo: ita etiam hic secundum eandem consuetudinem mensura ista intelligenda est: quoniam nihil deo sine mensura est: nihil sine pondere: sed omnia ei in numero constant: & mensura. Ita quoque propheta: uita: & numerata: & demerita deo est: dum prouidentiae eius rationibus regitur. Addit etiam in sequentibus: & dicit: substantia mea tanquam nihilum ante te est. Nisi addidisset ante te ual de contristabar: pro eo quod humanam substantiam nihil esse dixisset. Nunc uero quia dixit ante te: uelut si diceret ad comparationem quidem: uel angelorum: uel reliquarum creaturarum non est abiecta: nec minima substantia mea. Denique & si bene egerimus: & mandata domini seruauerimus ad consortium inuitamur angelicum. Erunt (inquit) sicut angeli dei in coelo: ad comparationem dei uero etiam si Petrus sim aduersus quem portae inferi non praeualebunt: substantia mea ante eum nihil est. Et satis proprio uocabulo naturae usus est. Nihil enim est omne: quibus magnum sit: quicquid ex nihilo est: solus enim est ille qui est: & qui semper est. Nostra autem substantia tanquam nihil est ante eum: quippe quia ab eo ex nihilo procreata est. In sequentibus uero uelut explanans hoc ipsum quod dixit: quia substantia mea tanquam nihil ante te est: addit & dicit: uerum tamen uniuersa uanitas omnis homo uiuens. Quomodo accipis uiuens: si quidem ueram uitam uanitatem putamus: ut quid laboramus? Sed uide ne forte hoc quod dicit omnis uiuens: de hac praesenti uita accipiemus: sicut scriptum est: & testimoniis comprobabimus. Omnia enim quae in hac uita sunt apud homines uana sunt. Etiam si Moyses in hac uita sit: & ipse enim ex parte cognoscit: & ex parte prophetat: & per speculum: & in enigmate uidet: & umbram scit ac figuram docetur: & ueritatem nondum uidet: & ideo est quidem uiuens: sed uanitas est uita eius. Et uis uidere quia uanitas est? Cum uenerit quod perfectum est destruentur ista quae ex parte sunt. Omne autem quod destruitur uanitas est. Et si quicquid ex parte est destruitur: si propheta ex parte cognoscit: re-

cte etiam ipsorum uita uanitas appellatur. Destruuntur autem inferiora cum uenerint ea quae meliora sunt & perfecta: & per haec uana esse arguuntur per quod tanquam ex parte & imperfecta destruantur. Uniuersa ergo uanitas omnis homo uiuens. Quia autem de hac uita accipitur ista sententia: audi ecclesiastem protestantem & dicentem. Laudauimus omnes qui mortui sunt: super omnes qui uiuunt. Quicumque ipsi uiuunt usque modo & bonus super istos duos qui nondum natus est. Laudate ergo mortuos plusquam uiuos: quia illi hoc saltem lucrum habent: quod de uinculis huius corporis liberati sunt: nec ultra carne ac pellibus induti sunt: nec ossibus: ac nervis inserti sunt: nec ultra subiacent necessitati corporis. Si ergo intellexisti quale sit uiuere in carne etiam si moyses sit quis: uel quis ille est: molesta ei est ista uita. Non enim a corruptione resoluitur quae mortali corpore terrenoque circumdatur. Vide ergo quia uniuersa uanitas est omnis homo uiuens. Contemnamus uanam istam uitam: & festinemus ad sanctam uitam: & beatam ac ueram: & in illam animo & mente tendamus omni uanitate discussa. Nec dicamus dulce istam lucem qua nunc utimur. Hoc enim illi dicunt qui dulcedinem uerae lucis ignorant: sed ne auspiciis quidem ueri luminis ulla senserunt: nec sciunt angelicam uitam sperandam esse animae: cum ex uanitate uita huius euaserit. Uide & nos qui haec credimus iam mente: & fide transferamur ad coelum: & in terris ambulantes conuersationem habeamus in coelis: ut ibi sit thesaurus noster ubi est & cor nostrum: & ut regnum coeleste consequi mereamur per Iesum Christum dominum nostrum: cui est gloria & potestas & imperium in saecula saeculorum. Amen.

Incipit Homelia secunda super Dixi custodiam uias meas.



Vaque in imagine ambulet homo: imago necessaria alicuius est imago. Nam & scriptura sancta cum imaginem nominat: interdum quidem diffinit: & dicit cuius sit imago: interdum autem absque ulla diffinitione ponit imaginem. Denique de saluatore cum dicit qui est imago: non sinit cuius imago esset: sed addidit dicens qui est imago dei inuisibilis primo genitus omnis creaturae. Et rursum cum docet nos de diuersis imaginibus: & quia singuli quique aliquam imaginem portant: dicit: sicut portauimus imaginem terreni: ita portemus imaginem coelestis. Cum adiectione: uel terreni uel coelestis imaginem nominauit. Alibi autem absque ulla diffinitione dicit: sicut & hoc loco ait: quod in imagine ambulet homo. Sed in imagine: cuius? Dei: an imagine terreni: an imagine coelestis? Quomodo sciam in hoc quid est quod docere nos uult scriptura diuina: quae absque ulla adiectione ait: quod in imagine (nescio cuius) ambulet homo. Et si quidem de iustis solis diceret: sine dubio dixisset: quod in imagine coelestis ambulet homo. Aut si de peccatoribus tantum diceret: dixisset certe in imagine terreni ambulet homo. Verum quoniam generaliter de uniuersis mortalibus pronuntiatur: quorum alii imaginem coelestis portant: quicumque finem dei uiuunt: alii terreni imaginem portant qui carnaliter uiuunt: propterea necessario retulit specialem imaginis designationem: & generalem sententiam de omnibus hominibus protulit: quia omnis homo in imagine ambulet.



let. Tuum est iam discutere: & exquirere ex uniuscuiusque fide: & operibus ex conuersatione: & actibus. ex cogitationibus & uerbis: & considerare utrum in imagine celestis ambulet: an in imagine terrena. Si misericors es sicut pater tuus celestis misericors est: sine dubio in te patris celestis imago est. Si non solum amicis tuis benefacis: sed etiam inimicis reddis bona pro malis: sicut pater celestis solem suum oriri facit super bonos & malos: & pluit super iustos & iniustos imago in te celestis est. Et si sic in omnibus perfectus es: sicut pater tuus celestis perfectus est: imago in te celestis est. Et rursum si non es imitator Christi nec apostoli Pauli qui dicit Imitatores mei estote sicut ego Christi: sed imitatores operum diaboli qui homicida fuit ab initio: & si terrena sapias: & terrena loquaris: & thesaurus tuus: & cor tuum in terra sit: terreni imaginem portas. Verum quia in his locis inuenti sumus in quibus de imagine sermo commotus est: necessariū uidetur etiam psalmi illius uersiculum in medium producere in quo de peccatoribus scriptum est. Domine in ciuitate tua imaginē ipsorum ad nihilum rediges. Constat ergo quia peccatorum imaginem in ciuitate sua deus ad nihilum redigit: iustum autem imaginem sine dubio tuetur: & seruat. Hæc est ergo imago terreni (ideest peccatorum) quam ad nihilum rediget deus in ciuitate sua: idest si quis exierit de hoc mundo: & tulerit secum imaginē terreni: propter huiusmodi imaginem in ciuitate illa dei ad nihilum redigetur: nec consequetur partem inter ciues celestis illius ciuitatis: quia celestis imaginis non reportat insignia. Sed & aliud sacramentum mihi uidetur continere iste uersiculus quod huius quidem mundi uita: & conuersatio imaginaria quædam sit: & imago. Futura autem non sit imaginaria: sed uerita: & hoc est quod dicitur quia imaginem habet unusquisque uirtutis: non tamen proprie & sincere uiuit in ipsa uirtute. Tale autem quod dicimus: sapientia & scientia pars est magnæ uirtutis: sed in præsentis uita si quis putat se cognouisse: nondum cognouit sicut oportet scire: qui enim cognoscit: in ænigmate cognoscit. Ergo in imagine scientiæ ambulamus & non in ipsa scientia: per quam facie ad faciem cognoscitur. Ita nihilominus & in ipsa sapientiæ imagine: & nondum in ipsa sapientiā ambulamus: quia nondum reuelata facie gloriā domini speculamur. Eadem audeo de iustitia dei dicere quod in imagine iustitiæ ambulamus: & nondum in illa iustitia quæ est facie ad faciem incedimus. Neque enim capere poterit humana natura pellicibus & carne uestita: ossibus & neruis uestita: nudam ipsam iustitiā: sinceramque ueritatē ferre & tolerare secundum naturam suam potentiam: ac uirtutem. Siquidem ipse Christus est natura uirtutum: ipse enim iustitia quæ humano generi non in plenitudinem splendoris aduenit. Quia Iesus christus se ipsum exinanituit forma dei ut formam serui acciperet. Et si quidem de solis iudeis sermo scripturæ loqueretur: dixisset forsitan quod imago ambulet homo. Sed quia ut arbitror de melioribus sermo fit qui erant illi qui secundum umbram legis uiuebant: propterea scriptum est quod in imagine ambulet homo. Quod clarius ad intellectum ueniet ex sermone apostoli Pauli qui tres quasdam species proprietatis designat in lege: umbram dicens: & imaginem: & ueritatem. Ait namque. Umbram enim habens lex bonorum futu-

turorum: non ipsam imaginem rerum per singulos annos hisdem ipsis hostiis quas offerunt indefinenter nunquam potest accedentes facere perfectos. Ergo lex umbram habet futurorum bonorum non ipsam imaginem rerum: ostendens sine dubio aliam esse imaginem rerum quam legis umbra designatur. Et si quis potest describere obseruantiam illam iudaici cultus: consideret templum illud non habuisse imaginem rerum: sed umbram. Videat quoque altare umbram esse. Videat & hircos: & uitulos qui adducuntur ad uictimam umbram esse illa omnia: secundum illud quod scriptum est: umbra enim est uita nostra super terram. Si quis uero transire potuerit ab hac umbra: ueniat ad imaginem rerum: & uideat aduentum Christi in carnem factum: uideat eum pontificem: offerentem quidem & nunc patri hostias: & postmodum oblaturum: & intelligat hæc omnia imagines esse spiritualium rerum: & corporalibus officiis celestia designari. Imago ergo dicitur hoc quod recipitur ad præsens: & intueri potest humana natura. Si potes mente & animo penetrare coelos: & sequi Iesum qui penetravit coelos: & adsistit nunc uultui dei pro nobis ubi inuenies illa bona quorum umbram habuit lex: & imaginem: Christus ostendit in carne quæ præparata sunt beatis: quæ nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit. Quæ cum uideris intelliges quia qui in ipsis ambulat: & in illorum desiderio & cupiditate perdurat: iste non in imagine: sed in ipsa iam ambulat ueritate. Verum tamen in imagine ambulat homo. Repetamus ergo sermonem illum quem dixit Apostolus in quo generales duas imagines designauit: unam quidem terrenam: aliam uero celestem: & comparemus ad hoc quod in imagine ambulat homo. Et hoc quod generaliter dictum est in multis speciebus diuidamus: ut cum diuiditur sermo per singula: atque discutitur: clarescat quod intrinsecus latet. Hoc est autem quod dicimus. Omnis potestas inimica: & unaquæque uirtus diuina quæ auxilium præstat his qui salutem consequi cupiunt: singulæ harum imagines quasdam expriment in anima eorum qui se ad receptaculum earum diuersis studiis exhibent. Verbi gratia sicut superius diximus omnes quidem homines: aut celestis aut terreni imaginem portamus: sed & in his ipsis multa diuersitas. Ut puta omnis peccator portat imaginem terreni: sed non omnis similiter. Non æque imaginem terreni portat homicida & mendax: aut adulter & conuictiosus: aut puerorum corruptor: & fur. Quamuis omnes isti terreni imaginem portent: sed multa est inter ipsos differentia pro diuersitate peccati. Secundum has ergo diuersitates imaginis terrenæ: contemplare etiam diuersitatem imaginis celestis: & intueri Paulum portantem imaginem celestis: & Timotheum. Et quod putamus quia ut similiter in Paulo: ita & in Timotheo erat imago celestis? Nihil amplius: nihil præclarior habebat imago Pauli præter imaginem Timothei. Ego arbitror quia secundum hoc quod præcedebat uitæ merito: uerbipotentia: magnanimitate: propositi Paulus Timotheum: ita & in illo maior: ac splendidior refulgebat imago celestis: qualem in illo faciebat imaginem Christus: cum in eo loqueretur: & aliam & longe (ut ergo arbitror) inferiorē in illo faciebat imaginem qui dicebat: & dixit angelus qui loquebatur in me: & sic per singula: etiam apud te ipsum

requirens:

requirens: diuersitatem inuenies imaginis: siue terrenæ in peccatoribus: siue celestis in sanctis. Omne ergo quod agitur a nobis per singulas horas uel momenta: imaginē aliquam deformat. Et ideo per singula scrutari debemus actus nostros: & nosmetipsos probare in illo opere: & in illo sermone utrū celestis an terrena imago in anima nostra depingitur. Sed & illud admonere uos inutile non uidebitur quod multi in hoc mundo propter imagines malorum regum imo potius tyrannorum perierunt: pro hoc tantummodo quod tyrannicæ apud eos imagines depræhensæ sunt: & hoc solum eis sufficit ad crimen. Perscrutetur ergo nunc se unusquisque uestrum: & cordis sui archana recenscat: ac diligenter inquirat quas ibi imagines gerat. Si inuentus fueris habere ibi formas diaboli: & imaginem sathanae: quod tibi erit uitæ refugium? Quis miserebitur tui cum de intimo condatui cordis tui tyrannica imago proferetur? Si autem uis ut per species tibi huiusmodi imagines designem: audi ita: imago tyrannica est: auaritia: dolus: superbia tumor: gloriæ sæculares: inuidiæ: ebrietates: comessationes: & his similia. Quas si non citius abieceris de domo tua: si non detraxeris: & abaseris a sensibus tuis omnem fucum pessimæ huius picturæ: & omne figmentum uenenati coloris absterferis: ipsæ te imagines pire facient. Hæc de eo quod scriptum est: in imagine ambulat homo. Sequitur. Thesaurizat: & ignorat cui congreget ea. Oportebat enim requiri quæ sunt quæ thesaurizantur & ignorantur cui congregentur: & quæ sunt quæ congregantur & non ignorantur cui permanent. Sequitur. Et nunc quæ est expectatio mea: nonne dñs? Sicut sapientia nostra Christus est: & iustitia Christus est: secundum quod scriptum est. Qui factus est sapientia nobis a deo & iustitia: & sanctificatio & redemptio: ita & expectatio idest patientia nostra Christus est. Propterea non gloriatur sapiens in sapientia: nec fortis in fortitudine sua: quia omnia habemus in christo. Et nunc ergo quæ est expectatio idest patientia mea? Dominus. Et substantia mea a te est. Si habeo substantiam diuitiarum spiritualium a deo est. Insufflauit enim deus in faciem hominis spiritum uitæ: & factus est homo in animam uiuam. Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me. Necessario addidit: ab omnibus: quo scilicet nulla nos teneat: & cōstringat iniquitas. Sed quomodo deus ab iniquitatibus eripiat: consideremus. Si poenitentes pro malis gestis conuertamur ad deum: suscipiens a nobis deus conuersionem nostrā: absolutionem iniquitatum donat secundum mensuram conuersionis. Cui enim plus remittitur plus diligit: & propterea dicitur quia mulieri illi multa remissa sunt: quia dilexit multum. Pro mensura ergo poenitiæ remissionis quantitas moderatur. Ne nosmetipsos seducamus putantes nullis hæc regulis: nullis dispensari iudiciis. Puto enim quod qui omnes iustitias impleuerit: ille omnes abluat iniquitates: qui uero paucas: uel partem aliquam iustitiæ operatus est: partem aliquam iniquitatum resoluat. Qui uero perfectā pro omnibus malis & integram poenitentiam gesserit: ita ut purum cor iam offerat deo: istæ simul omnem labem diluit peccatorum: si uero ex parte poenituit: & ex parte iam meruit absolutionem. Hæc ergo sciens propheta: & quia quosdam quidem eripit deus ab omnibus iniquitatibus suis: quosdam ab aliquibus iniquitatibus liberat: puto quod

propterea cōfidens egisse se ea quibus dignum esset eum ab omnibus iniquitatibus eripi: dicit audacter ad dominum: ab omnibus iniquitatibus meis eripe me: obprobrium insipienti dedisti me. Donec habemus peccata necesse est nos exprobari ab insipiente & accusatore nostro diabolo: & si inueniantur peccata nostra non esse deleta: sed scripta in nobis stilo diaboli per hæc ipsa quæ gessimus exprobrabit nos inimicus. Sicut enim bona quæque scripta dicuntur non atramento: sed spiritu dei uiui: ita mala quæque conscribuntur atramento: & calamo diaboli. Propter quod dominus & saluator noster deleuit chirographum peccatorum nostrorum quod erat aduersum nos: diabolo ad stipulante conscriptum: sicut & ante prædixerat per prophetam dicentem. Ecce de leo sicut nubem iniquitates tuas: & sicut nebulam peccata tua: & ultra non ero memor. Ut ergo non exprobemur ab insipiente: conuertamus nos ab omnibus iniquitatibus nostris: ne depræhendens in nobis maculas peccatorum (ideest suæ uoluntatis insignia) exprobet & dicat. Ecce hic christianus dicebatur: & signo Christi signabatur in fronte: meas autem uoluntates: & mea chirographa gerebat in corde. Ecce iste qui mihi & operibus meis renunciauit in baptismo: meis rursum operibus se inseruit: mensque legibus paruit. Liberari ergo ab omnibus iniquitatibus studeamus ne in die iudicii huiusmodi obprobriis insipientis diaboli succumbamus. Obmutui: & non aperui os meum quia tu & qui fecisti. Iam ex hoc superius exposuimus cum tractaremus illum uersiculum qui ait. Dū cōfessus es peccator aduersum me: obmutui: & humiliatus sum: & filius a bonis. Bonum est enim eo tempore cū aduersum nos: uel derogationum: uel cōuictio: uel proborum tela iaciuntur: nos huius uersiculi meminisse: qui ait. Obmutui: & non aperui os meum quia tu es qui fecisti. Hoc sane requirendum uidetur quid est quod dixit: tu es qui fecisti: nec tamen adiunxit quod fecerit. Sed ordo ipse nos docet. Quoniam quidem uelut agonem quandam inter nos: & cōsistentē aduersum nos peccatorem describit: & quia hoc ipsum iudicet fecisse deum: idest quod exercitii nostri causa: & profectus deus fecerit ista certamina. Ideo ergo me mor ero: quia tu fecisti agones istos: & tu nobis hæc exercitia patientiæ præparasti. Cum enim ad iracundiam provocarer: cum conuictis lacefferer: ne patientiæ lineas excederem: & uerbum aliquod quod tibi non placeat proferrem de labiis meis: obmutui: & non aperui os meum. Si uero amplius aliquid secundum Pauli statua ualuerō profigare: non solum obmutescam: & non aperiam os meum: sed & cum male dicor benedicam: & blasphematus deprecabor. Amoue a me plagas tuas: a fortitudine mea ego defeci. Quod autem latini interpretes plagas dixerunt: in græcis codicibus flagella scriptum est: ut sit amoue a me flagella tua. Quod uidetur utique dicere positus quasi in correptione flagellorum cum sicut homo pro peccatis corripitur uel flagellatur ut emendetur. Sicut & illud a plurimis intelligitur quod scriptum est: fili noli tediare a disciplina dei: neque deficias cū ab eo increparis. Quem enim diligit deus: corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit. Si quādo ergo quis huiusmodi correptionibus increpatur: competenter dicere uidetur: amoue a me flagella tua. A fortitudine mea ego defeci. Sed illud competenter uidetur apta-

in quod scriptum est. In increpationibus propter iniquitatem corrupti: uel erudisti hominem. Sed noui ego & alia flagella quibus uehementius cruciamur: illa scilicet quae per prophetam describit sapientia. Prophetam etenim eum dico. Quis dabit in cogitatu meo flagella: & in corde meo correptionem sapientiae: ut ignorantibus meis quae feci non pareant: & peccata mea non praetereant. Vides quomodo orat flagellari cor suum pro peccatis suis: & uerberari cogitationes suas? Si quando ergo uides temetipsum post peccatum affligi: & cruciari in corde: & a propriis cogitationibus accusari: si quando notari te uides a conscientia tua: & eius uerbis flagellari: spem tibi emendationis ac salutis praesume. Vicinior namque tibi conuersionis est uia: quam illis qui nec peccasse se quidem sentiunt: nec in delictis suis contristantur: nec flagella conscientiae patiuntur. Tu ergo si uideris te flagellari: & cruciari in cogitationibus tuis: & spem salutis de proximo attendens: dicito de his qui peccauerunt quidem similiter: tamen similiter non poenitent pro delictis. Quia in laboribus hominum non sunt: & cum hominibus non flagellabuntur: propterea tenuit eos superbia. Tu ergo si cruciaris: & affligeris in corde tuo dic ad dominum. Multa quidem flagella peccatorum: sed spera res in domino misericordia circumdabit. Ostendimus igitur dupliciter hominibus flagella praeparari: siue sensibilibus extrinsecus: cum uel laqueis uel dānis: uel diuersis afflictionibus generibus flagellamur: siue etiam cum ex recordatione delicti purgentis conscientiae stimulis terebramus in corde. Ad utrumque ergo conuenit dici: amoue a me plagas tuas. Sed fortasse aliquis dicit: esto quia per his cruciatibus qui extrinsecus inferuntur commoda huiusmodi uideatur oratio: quae cessasse supplicat cruciatus. Nūquid & cordis stimulum ac mentis respectum uidebitur inhibere? Mensura in omnibus queritur: multo magis in flagellis mensura per commoda est: si enim fuerint ultra mensuram: nocebunt tibi: etiam ipsa quae bona sunt. Et quid de flagellis dicam? Mel (inquit Salomon) inuenies: manduca quantum sufficit: ne forte satiatus euomas. Quod si in melle mensura utilis est: quanto rectius requiretur & seruabitur in flagellis? Propter quod & apostolus uerens nimia flagella cordis eius qui deliquerat: & nimium tristabatur: dicebat: ne forte maiore tristitia absorbeat qui huiusmodi est. In increpationibus pro iniquitate erudisti hominem: & tabescere fecisti sicut araneam animam eius. Anima quae peccat crassior efficitur. Talis namque est natura peccati: propter quod scriptum est. Incrassatum est cor populi huius. Scut autem peccatum incrassescere facit: ita e contrario uirtus subtilem animam reddit: & ut extorqueam quodammodo uocabuli nouitatem: omne quod in ea corporeum est: abstergit: & perimit: & prius eam incorporea reddit. Quod autem crassescat: & ut ita dicā carnea efficiatur anima peccatoris: indicatur ex eo quod scriptum est. Non permanebit spiritus meus in hominibus istis quia caro sunt: Carnem sine dubio nominat animas crassiores & peccatrices. Si ergo incrassescat anima: ut efficiat caro: quid remedii deus praeparat: docet. In increpationibus (inquit) pro iniquitate erudisti hominem: & tabescere fecisti sicut araneam animam eius. Est ergo opus dei ut tabescere faciat: & consumat omne quicquid est crassioris materiae quo circumdat anima: ut

extenuet: & elimet prudentiam carnis: & ita demum animam ad subtilem rerum coelestium & inuisibilium reuocet in intellectum. Talia quaedam inuenimus sub sacramento non minime apud Ezechielem prophetam designari cum i lebetem uel cacabum carnes immitti dicuntur: & de quo qui & dicitur: quia coctae sunt: & detabuerunt: uel decoctae sunt carnes: & excoctum est ius. Scripta sunt haec hisdem ipsis sermonibus: pro eo quod lebetes uel cacabi nos suscipient flammis succensum. In quos iniiciemur nos qui animas nostras incarnauimus uel incrassauimus: si non prius dum in hoc mundo sumus: preuenierimus per poenitentiam ut tabescant carnes nostrae: & crassitudo animae nostrae ad subtilitatem deducatur araneae. Si hinc adhuc carnes fuerimus egressi: mittemur in illos cacabos qui succeduntur lignis: uel sceruo uel stipula: id est operibus nostris quae superposuerimus fundamento Christi. Tale est illud (ut opinor) quod Hieremias dicit. Vidi (inquit) lebetem uel cacabum ardentem: & facies eius a facie aquilonis. Vel iterum cum uirgam uidit nuceam. Requiramus ergo de ista sententia quod propterea simul uirgam ostendit: & cacabum igne succensum: & ut si quidem disciplinas accipias per uirgam & emederis: cacabo non indigeas succenso. Si uero permānes in discipulatus: & uirga non emendaris: id est uerbo correptionis uel confutatus uel poenitens: & tali uirga correptus qualem dicit Paulus: quid uultis in uirga ueniam ad uos: aut in charitate spiritus & mansuetudinis? Si ergo tali uirga non emendaris: in cacabum mitteris: & cacabus succendetur. Propterea ergo uidit Hieremias simul utrumque: & uirgam & cacabum succensum: ut metuentes utrumque: alterum uideamus ex altero. Haec propter hoc quod scriptum est: tabescere fecisti sicut araneam animam eius. Si ergo fermo nem ad naturam animalis istius retorquamus ex illa parte qua opus subtilissimum & quod uix oculus comprehendere potest expleat: apta uidebitur expositio ista: quam superius explanauimus. Si uero quod ad illud referat quod Esaias in libro suo scribit: quia telam araneae texuerunt: aliter accipiendum est: quia omnia quae textit & agit peccator: tam nihil scias esse quam sunt illa quae textit aranea: licet uaria uideantur & composita: licet exquisita quadam arte digesta. Quanta texuerunt illi diuites qui ante nos fuerunt: qui diuitias uariis artibus & callidis adinventionibus congregabant: qui magistratus: qui honores qui consulatus diuersa uel ambitione querebant isti omnes telas araneae texuerunt. Tam enim uana: tam friuola: quam est araneae textina fuerunt omnia quae gerebant: & propterea tabefactae sunt sicut araneae animae eorum. Verum tamen uanitas omnis homo. Iam hoc in superioribus explanauimus. Exaudi orationem meam deus: & deprecationem meam: auribus percipe lachrymas meas. Oportet iterum & cum lachrymis offerre orationem deo: & ex intimis penetralibus in precem domini commoueri ut mens credens de iudicio futuro recordationem delictorum suorum: non absque lachrymis & lamentatione recenseat. Cum quis resolutus in lachrymas dicit ad dominum effundo in conspectu tuo orationem meam: auribus ergo percipe lachrymas meas: & ne files (inquit) a me: id est me orante: ne files. Sed quid? Adhuc loquente me dic ecce adsum. Quia incola ego sum apud te: & peregrinus sicut omnes patres mei: quia peregrinus

qua peregrinus sum necessario est & incola sum: non est sum sicut tu. Tu enim aeternus es solus: & nos quantum uenit habemus initium. Ego autem si dignus efficiar esse apud te: incola tamen sum: & peregrinus apud te: quia & omnes patres mei incolae fuerunt & peregrini apud te: & Habraam peregrinus est apud te: quia non erat semper: sed tunc esse coepit quando tu uoluisti: & Isaac: & Iacob: & omnes iusti. Remitte mihi ut refrigerem priusquam abeam: & amplius non ero. Quoniam incola sum: donec apud te sum: tandiu sum: si autem a te exiero: perdidit etiam hoc ipsum quod sum: & ero tanquam qui non sum. Denique propterea de peccatoribus dicit: & erunt tanquam qui non sunt. Et alibi: qui uocauit ea quae non sunt. Remitte mihi ut refrigerem priusquam abeam: & amplius non ero. Sciendum tamen est quod in nobis est: siue ut simus: siue ut non simus. Donec enim adharem deo: & inhaeremus ei qui uere est: etiam nos sumus. Sin autem abscesserimus ab eo: & non adhaeremus deo: non utro uitio in contrarium decidimus. Non ergo per hoc substantialis animae designatur interitus: sed non esse dicitur cum in eo non permanet qui uere est: & semper est ex quo ipse est. Propterea ergo & fermo nos propheticus adhortatur dicens: post dominum deum nostrum ibimus: & ipsi adhaerebimus: sed & nos ipsi dicamus: adhaesit anima mea post te: in Christo Iesu domino nostro: cui est honor & gloria in saecula saeculorum. Amen.

Explicit homelia secunda de psalmo. XXXVIII.

De benedictionibus patriarcharum. Homelia. XVII. Capitulo. XLIX.



Sciendum est primo quod in singulis quibusque locis ubi scriptura de duodecim patriarchis commemorat: multa sit in ipsa ordinis conscriptione diuersitas. Alius ordo est in ipsa eorum natiuitate conscriptus: alius cum terra Aegypti una cum patre suo Israel & sobole posteritatis referuntur intrare. Alius nunc cum benedictiones obituri parentis excipiunt. Alius cum egressi de Aegypto tribus: uel cum in deserto commemorantur aliquid agere: uel terram repromissionis ingressae in more gebal pro benedictionibus & maledictionibus statuuntur. Alius etiam cum diuisione terrae hereditatis sorte sciuntur: & in tantum ordo iste uariatur: ut interdum quidam ex ipsis: nec ascripti inueniantur in numero. Quod utique certum est non absque aliqua ratione uariari: & extare causas probabiles. quibus in alio loco ille: in alio uero alius preferatur. Sed de his nobis nunc propositum non est: nisi ea tantummodo prout deus dederit explicare: quae in benedictionibus quas mortis tempore a patre suscipiunt continentur. Quae quidem benedictiones ex eo fortasse solummodo appellari poterunt: quod in nouissimis dicitur. Et haec locutus est eis pater eorum: & benedixit illos: unumquemque secundum benedictionem suam benedixit illos. Caeterum in initiis ubi conuocat eos pater. Non quasi ad benedictionem conuocat: Sed ita scriptum est. Vocauit autem Iacob filios suos & dixit congregamini: ut annunciem uobis: quae occurrura sunt uobis in nouissimis diebus. Quod utique magis prophetiam significat per quam quae eis euentura sunt praesignantur.

In ipso autem corpore & serie uerborum: neque benedictiores tantum: neque futurorum sola pronuntiatio: quantum mores uel propositum eorum: uel etiam quaedam ab eis gesta notabiliter arguuntur. Quae res nobis tripartitam (ut in aliis fecimus) explanationis materiam subiicit: ita ut benedictiones historiae locum seruent: prophetia uero mysticum atque dogmaticum. Quorum correptio & obiurgatio morale dirigat stilum. Ruben (inquit) primogenitus meus: uirtus mea & initium filiorum meorum: durus in conuersione: durus & temerarius contumelias irrogasti. Tanquam aqua non seruescas. Ascendisti enim super cubile patris tui. Tu posuisti thorum ubi ascendisti: Incestus historia nemi nem latet: quomodo Ruben concubinam patris serbuerit flamma libidinis: & paternum maculauerit thorum. Sed quod in initiis laudis ei aliquid uidetur ascribere dicens: tu uirtus mea. Iccirco fit ut grauius notetur in crimine: qui cum uirtus patris haberetur: & initium filiorum: nescit seruare reuerentiam patri. Quale est & illud quod dicitur per prophetam. Ego te plantauit uineam fructiferam: totam feracem quomodo conuersa es in amaritudinem uitae alienae. Secundum uero intelligentiam. Videtur mihi Ruben prioris populi Iudaeorum ferre posse personam: qui & primo genitus est: & initium filiorum: sicut propheta dicit. Israel primogenitus meus. Primo namque illis data sunt eloquia dei. Quod autem durus fuerit ille populus & temerarius scripturae denunciant: dicit enim de eis propheta. Omne quod loquitur populus hic: durum est. Et iterum alibi de ipsis dicit. Vos semper dura ceruice: & incircumsi corde: patri uero deo irrogauit iniurias. Cum conuerit ad eum dorsum & non faciem suam: thorum autem concubinae polluit quem ascendit: id est legem ueteris testamenti: quam saepe prauaricando maculauit: quod autem in concubinae personae: lex ueteris testamenti ponatur. Paulus docuit dicens. Habraam duos filios habuit: unum de ancilla: & unum de libera. Haec autem sunt duo testamenta. In quo Agar quae concubina fuit: in ueteris testamenti ponitur typo. Vna etenim erat perfecta columba genitricis suae: quae uirgo casta regina sponso regi ecclesiae per euangelium iungitur Christo. Sed & moralis nobis in hoc ita tractabitur locus: Ruben interpretatus est a maioribus filius qui uidetur hoc est uisibilis & carnalis: ipse credo de quo dicit Apostolus. Primus homo de terra terrenus. Et alibi. Si enim is qui uidetur noster homo corrumpitur: sed qui intra est renouatur: hunc eundem qui uidetur exteriorem hominem appellans. Et iterum dicit: quia non primo quod spiritale est: sed quod animale: primo ergo omnis homo in hoc mundo carnaliter uiuit: & semper carnem mouetur. Et prius est carnalis motus in concupiscentia libidinis: qui cum primae iuuentutis tempus obsederit: durum & temerarium simul & lasciuum iuuenem reddit. Ascendentem etiam super cubile patris: & polluentem thorum paternum. id est etiam praecpta & monita naturalis legis: quae in nobis est (& nunc patris thorus dicitur) prauaricatem. Est enim intra nos lex quaedam naturalis quae arguit unumquemque peccantem: & malum ei esse suggerit quod delinquit: Cubile ergo legis huius temerat: ac sedem secreti eius maculat qui praecipit & infernis fertur ad uitia. Symeon & Leui fratres perfecerunt iniquitatem uoluntatis suae. In consilium eorum non

introeat anima mea: & in consilio eorum non innitantur uiscera mea: quoniam in ira sua occiderunt homines: & in cupiditate sua subneruauerunt taurum. Maledictus furor eorum quia temerarius est: & ira illorum: quia indurata est. Diuidam illos in Iacob: & dispergam illos in Israel. Quamquam quidem ad historiam pertinet: uidetur illud eorum culpae commissum: quod Ernor filium Sichem: qui post fororis eorum concubitum familiae Israel: uoluerat sociari fraude & circūuentione iugularunt: atque omnes eius populos peremerunt: quando & dicebat eis Israel pater eorum quia odibilem me fecistis in hoc mundo: maledictum eorum furori temeritatique imprecatur: & diuidēdos eos per populum Israel protestatur utpote ex ipsis leuitas & sacer dotes futuros quod forte terrā propriā nō habuerit: spiritualis autē de his explanatio talis mihi quaedam posse uidetur aptari: quod Symeon & Leui scribarum & pharisaeorum iudaici populi possint ferre personam: de quibus dictum est: quia cō filium fecerūt scribae & pharisaei ut Iesum tenerēt: de quo consilio dicit sanctus qui mente deum uidebat. In consilio eorum non introeat anima mea: falsis testibus adhibitis condemnabant Iesum. Non (inquit) in consilio eorum innitentur uiscera mea: non tibi hoc uidetur dicere: mūdus ego sum a sanguine iusti huius: mundus ego sum a sententia quam decernitis aduersus innocentem: quia in ira sua (inquit) occiderunt homines: & in cupiditate sua subneruauerunt taurum. Requiro quos homines occiderūt: cū certum sit ante passionem domini neminem credentium esse puniunt: nisi forte quis ipsis ascribat etiam sanguinem prophetarum: quia ut dicit dominus quod a sanguine Abel iusti usque ad sanguinem Zachariae omnis qui effusus est sanguis iustorum ab ista generatione requiratur. Sed uideamus ne forte & illos homines occiderint quos persuaserunt clare sanguis illius super nos & super filios nostros. Et in cupiditate sua subneruauerunt taurum: taurum apellati filium dei legimus in scripturarum figuris: nimirum in euangelio ubi scriptum est: ex persona filii senioris dicentis ad patrem: ego semper tecum fui: & mandatum tuum nunquam preterui. Et nūquid dedisti mihi hoc dum ut cum amicis meis epularet. Cum autē uenit filius tuus hic iunior quod delapidauit omnem substantiam suam occidisti ei uitulum saginatum. Istum ergo taurum siue uitulum consilio suo scribae & pharisaei subneruasse dicuntur: quorum maledictus furor (quia temerarius est) & ira illorum (quia indurata est) diuidam illos in Iacob: & dispergam eos in Israel. Videndum est ne forte diuisio ista quae hic commemoratur talis sit: qualis & illa de qua in euangelio dicitur: quia cum uenerit dominus serui illius diuidet eum partemque illius cum infidelibus ponet: uel certe ut audiui quendam ex sanctis patribus differentem: quia diuisio simul & dispersio nominatur: pro eo quod nonnulli ex ipsis domino crediderunt: & alii in infidelitate permanserunt: diuisi dicuntur hi qui ab eis separantur: & ueniunt ad fidem: & dispersi hi quorum patria totūque per orbem terrae incredulum dispersitur genus. Videtur & per ipsos tripartitus iste motus totius animae designari. In quibus Ruben seruat primam notam sanguinis cum macula effusa: secundam irae uel furoris: speciem tenet Symeon: qui & ipse ex furoris eius demonstratur obprobrium. Tertiā formam motus iratio-

habilis tenet Leui: quippe cui etiam legem seruare permisum est. Has ergo tres species uidetur mihi omnis prope anima quae in hunc mundum uenit primis motibus culpabiliter agere: usquequo peccatorum uitiiis praegravata & malorum societate fessa ad locum possit poenitentiae peruenire. Iudas enim post haec sequitur qui purgat confessionis peccata: quia Iudas confessio interpretatur lingua Hebraea: ait ergo Iuda te collaudant fratres tui: manus tuae super dorsum inimicorum tuorum: potest hoc uel ad ipsum Iudam: uel ad eos qui ex ipsius uidentur esse progenie referri: qui regnum gentis illius ministrantes: inimicorum terga domuerunt: sed & in Christo competentem accipitur qui a fratribus suis: id est ab apostolis quos ipse fratres in euangelio nominauit merito collaudat: inimici uero eius super quorum dorsa manus eius est: illi intelligunt quos pater promittit sub pedes se eius positurum: dicens. Sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis. Sunt ergo inimici: donec increduli sunt: & infideles. Et ideo caduntur in tergo qui postea quod conuersi fuerint efficiuntur fratres: & collaudant eum qui eos in adoptionem patris uocatos sibi & coheredes fecit & fratres: bene autem terga inimicorum cecidi dixit a Christo. Omnes enim qui adorabant idola terga dabant deo. Sicut & per prophetam dominus exprobrat dicens: qui conuerterunt ad me dorsa sua & non faciem: haec ergo dorsa cecidi ut conuersi aliquando terga dent idolis: & faciem erigant ad deum: & faciant hoc quod in consequentibus scriptum est: & adorent te filii patris tui. Tunc enim eum adorant cum filii patris fuerint effecti: & spiritum adoptionis acceperint: in quo clament abba pater. Nemo enim dicit dominum Iesum nisi in spiritu sancto. Iste sermo paulo durius refertur ad Iudam: nisi abusu dicamus adoratos esse quasi reges a fratribus suis: id est a ceteris contribulibus filios Iuda. Catulus leonis Iuda: de germine eius ascendit Recubans dormisti sicut leo: & sicut catulus leonis. Quis suscitabit eum? In his uersiculis non iam concludimur: sed pene excludimur: nam catulum leonis si ponamus Iudam dici posse pro uirtute bellandi: quomodo exponitur quod de germine eius dicitur ascendisse? germine autem hic in graeco βόλον dicitur: quod magis uirgultum: uel ramus rectius interpretatur: qui de radice repullulare uel de ipso robore arboris solet. Ex quo ergo uirgulto: uel ex quo ramo Iudas ascendisse dicitur: uel quomodo recubans dormisse ut leo: & ut catulus leonis. Ita ut quaeratur quis eum suscitet: nisi forte aliquis uim faciens uelit ita asseruere. Ex germine processisse Iudam: id est ut supius diximus: uel ex uirgulto: uel ex ramo quod de ipsa patris fortitudine & uirtute significet: qui uirtutis confidentia recubet: & requiescat ut leo: & ut catulus leonis nec eum ausus aliquis sit suscitare: dum pro magnitudine uirum de potentia bellatorum suscitare eum nullus audeat ad praelia. Sed multo conuenientius aptabitur huic loco mystica expositio in qua catulus leonis Christus: non solum tropicus uerum etiam physicus designatur: nam physiologus de catulo leonis haec scribit: quod cum fuerit natus tribus diebus & tribus noctibus dormiat: tum deinde patris gemitu uel mugitu tanquam tremefactus cubilis locus suscitetur catulum dormientem. Iste catulus ergo ostendit ex germine: ex uir-

gine eum

gine enim natus est: non ex semine: sed ex uirgine absque cubitu uiri: & absque semine naturali: nascitur Christus: uelut uirgultum siue ramus: in quo manifestissime & ueritas carnis assumptae ex uirgine declaratur. In sacro sancto germine contagio humani & camalis seminis excusatur: recubans dormisti sicut leo: & catulus leonis manifeste recubasse: & dormisse dictum de passione mortis ostenditur. Sed uideamus quare ut leo & ut catulus leonis dormit: De catuli quidem sono iam superius dictum est: quod ualde conuenienter aptatur in Christo qui tribus diebus & tribus noctibus in corde terrae sepultus somnum mortis impleuit: ut leo autem hoc modo debere intelligi arbitror. Mors Christi oppressio & triumphus daemonum fuit: omnem namque praedam quam leo ille contrarius inuaserat prostrato homine & deiecto: hic leo iterripuit. Qui rediens ab inferis & ascendens in altum: captiuam duxit captiuitatem. Hoc ergo modo & somno suo leo fuit vincens omnia: & debellans: & destruxit eum qui habebat mortis imperium. Et uelut catulus leonis die tertia suscitatur: quis suscitabit eum? Recte quasi inquirentis prophetae personam quae suscitabit Christum sermo significat. Quia Apostolus quidem dicit quia deus suscitauit eum a mortuis: suscitabit & mortalia corpora uestra propter inhabitantem spiritum eius in uobis: & iterum Christus dicit in euangelio: Soluite templum hoc: & ego in tribus diebus suscitabo illud: hoc autem dicebat de templo corporis sui: quia ergo & ipse se dicit suscitare templum suum: & deus illum dicitur suscitasse. Recte prophetae stupore tantae patris & filii unitatis: atque indiscretionis attonitus est. Quis suscitauit eum? Non deficiet princeps ex Iuda: neque dux de femoribus eius usquequo ueniant ea quae reposita sunt ei: uel (ut in aliis exemplaribus habentur) ueniat is cui repositum est: & ipse erit expectatio gentium. Hic locus manifeste refertur ad Iudam: constat enim usquequo ad natiuitatem Christi non defecisse principes ex genere Iudae: nec duces de femoribus eius usquequo ad Herodem regem qui secundum historiam fidem quam Iosephus scribit alienigena fuisse: & per ambitionem in regnum iudeorum dicitur irrepisse. Statim ergo ut hoc factum est: & ut defecit dux de femoribus Iudae aduenit ille cui erat regnum repositum: In quo quomodo gentes sperent euangelii fides: & ecclesiarum docet propagatio. Reposita autem dicitur ea quae oportuno tempore proferenda sunt. Sicut & Christus in finem saeculorum aduenisse dicitur cum dicit Apostolus. Ecce nunc tempus acceptabile: scilicet ad salutem gentibus inferendam. Si uero quis in omnibus cupiat cursum utriusque expositionis aptare: potest extorquere fortassis: ut etiam de Christo haec hoc modo uideantur intelligi: quia non deficiat princeps ex Iuda: id est hic qui post resurrectionem eius ecclesiarum princeps ordinetur. Et dux de femoribus eius duces quoque christianorum de femoribus Christi hoc modo exponit membra Christi esse dicit Apostolus: Fidelium populum sine dubio intelligenda spiritualiter iudicare eos qui pro firmitate & constantia fortitudinis omne corpus ecclesie sustentare uidentur & ferre: uel quia humani seminis indicium solet in femorum appellatione figuraliter dici. Apud nos autem qui seminat uerbum seminat. Poterunt ergo qui mysterium uerbi ecclesiae exhibent de Christi femoribus intelligi duces usquequo ueniant quae reposita

sunt. Et uidebitur ita posse intelligi quousque ad consummationem saeculi non deerunt isti duces donec ueniat ea quae reposita sunt quae praeparauit deus his qui diligunt eum: & ipse erit expectatio gentium (in die scilicet iudicii) cum omnes gentes & populi Christum iudicem in pauore cordis: & tremore conscientiae expectabunt. Alligans ad uitam pullum suum & ad palmitem asinam suam: hoc de Christo & proprie & singulariter dicitur: ipse enim alligauit ad uitam pullum suum qui dixit: Ego sum uitis uera. Ad hanc uero uitam pullum suum alligauit & ad palmitem asinam suam. Pullus est ex gentibus populus cui utique nunc adhuc legis onus fuerat impositum: & super quem nemo nisi ipse Christus infederat: pullus uero asinae sunt hi qui de priore populo qui nunc in figura asinae nominantur: electi sunt ad salutem: de quibus propheta dicit. Si fuerint filii israel quasi arena maris: reliquiae saluae fient: abiecta ergo asina quae onus legis in infidelitate portare maluit: pullus ex ipsa natus eligitur: id est nouellus ex uetere per fidem populus asciscitur: ac populo ex gentibus sociatur. uitis ergo Christus ex ea parte dicitur qua naturam suscepit humanam: ad quem deus uerbum suum pullum alligauit: id est populum suum coniungit & sociat ei conuersationi quam ipse exigit in carne: ut mutatione ipsius pullus qui ad ipsam alligatus est efficiatur cum illo & filius dei: & coheres Christi. Palmitem uero de quo in initis quid significaret exposuimus: intelligere possumus hoc modo. Fides quae in Christo est & praesentis uitae regulam tenet: & futurae spei fiduciam praestat: uitis ergo illud uidetur ostendere quod Christi in carne positi gesta in ipso credentes imitantur. Palmes uero illud intelligitur: quod palmes arbori connectitur & consummatur a lapso: quo ad miniculo fretus uentos ac turbines contemnit: & respuit futurorum bonorum indicat spem: quia fideles quoque non solum in his quae gerunt sed & in his quae sperant & credunt futuram consummationem salutis expectant: In quo quasi ad quandam patientiae ardorem spe iuncti & confirmati tentationum procellas ac turbines ferunt: quod de historiali Iuda interpretari nulla mihi ratio uidetur posse permittere: nisi iudaicis fabulis annuentes putemus ita posse intelligi: pro eo quod dicunt partem tribus iudae quam in terrae hereditate suscepit ita refertam esse uineis: ut tanquam nullo alterius generis existenti uirgulto tanta uitis esse copia uidetur: ut ne animal quidem alligandi ad aliud genus arboris detur facultas. Sed haec: ut diximus: iudaica magis comenta uidebuntur: nobis autem mystica & plus etiam si sola sit placeat expositio. Lauabit in uino stolam suam: & in sanguine uiae amictum suum: uidebuntur & haec quantum ad historiam expositionem agrum fertilem uitae uirgultum & βόλον uini abundantiam significare: sed nobiliorem sensum mystica producit expositio. Nam stola Christi qui lauatur in uino merito eius intelligitur ecclesia: quam ipse mundauit sibi sanguine suo: non habentem maculam aut rugam: non enim inquit Apostolus argento uel auro redempti estis: sed precioso sanguine unigeniti a deo: in huius enim sanguinis uino: id est lauacro regenerationis a Christo lauatur ecclesia. Consepelimur enim ei per baptismum in morte & in sanguine ipsius id est in morte ipsius baptizamur: In sanguine autem uiae quomodo amictum suum lauit uidebuntur. Amictus propinquior quaedam: uel secretior

corpori nectis uidetur esse q̄stola: hi ergo qui prius per lauacrum loti stola eius fuerant effecti. Postea q̄ ad sacramentum sanguinis uiae perueniunt: uel interioris mysterii: secretionisq̄ facti sunt participes: amictus eius esse dicuntur. Lauatur enim & etiam in uiae sanguine anima: cum sacramentibus ceperit capere rationem: agnita namq̄ & intellecta uirtute sanguinis uerbi dei q̄to capax effecta fuerit anima: tanto purior fit & lauatur quotidie ad scientiae profectum & iungens se deo: non solum amictus eius: uerum & unus iam cum ipso spiritus fiet: huic conuarius erat amictus ille populi israel: in quo ut gentis impudicitiam designaret non tam amictum: q̄ praecinctorium non minauit quod Hieremias circumdare lumbis suis & auferre rursus atq̄ in euphratem iubetur abscondere: gratifici oculi eius a uino: & dentes eius lacte candidiores. Vides quomodo historiam intellectum erga finem praecipue amputat & abscondit. Si enim adhuc contentiosius ageretur dicere uelimus quia gratifici sunt oculi iudae ex uino: pro abundantia (ut supra diximus) uini: & abundantia poculorum. Quid de candidis dentibus respondemus: & qualitati lactis praelatis: in quo aduersum ueritatem impudenter non est agendum: sed interruptione intelligentiae historialis exclusi ad spiritualis expositionis ordinem redeamus. Gratifici (inquit) oculi eius a uino. Superius ostendimus apostolica auctoritate membra Christi dici dignos quosq̄ fidelium: & diuersa singulariter membra nominari pro eo quod unusquisq̄ omni ecclesiae corpori dependit officium. Erunt enim pedes Christi q̄ currunt ad faciendam pacem: qui pergunt ad subueniendum his qui in necessitate sunt positi. Erunt manus Christi quae ad misericordiam extenduntur: quae auxilium indigentibus ferunt: quae in ualidis ad ammiculum porriguntur. Sic erunt & oculi Christi qui scientiae lumen uniuerso corpori praestant. Sicut i euangelio scriptum est. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Gratifici ergo sunt oculi isti: immo enim scientiae sale conditus est: ut det gratiam audientibus: non ergo per hoc solum gratificus dicitur quia scientiae sermonem ministrat: sed qd̄ habet in se gratiam facit. His enim (inquit Sapiens) auditis: Sapiens sapietior erit: gratifici ergo sunt oculi eius a uino: quia nihil est aquatum in uerbo scientiae: nihil fluidum: nihil frigidum. Sed uinum quod laetificat cor hominis: & quod infunditur uulueribus illius qui incidit in latrones: quo. s. audientium uulnera peccatorum non solum olei lenitate mitigentur: uerum etiam uini austeritate purgentur. Et quis est (inquit Apostolus) qui me laetificat nisi q̄ constitatur ex me. Candidi dentes eius super lac: sapiens de membrorum Christi ordine & ratione iam diximus: & eadem frequentius in eis locis repetere absurdum uidetur. dentes ergo eius super lac candidi erunt hi: qui fortem & solidum cibum uerbi dei mandere: & comminuere ad suam subtilitatem dentibus possunt: de quibus dicit Apostolus in epistola ad hebraeos. Perfectorum autem est cibus solidus: qui pro possibilitate sumendi exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali. Semiperfectis autem corinthiis dicit: Lac uobis potum dedi: non escam: nondum enim poteratis Super eos qui lacte aluntur: dentes eius sunt candidi: id est hi qui perfectum cibum capere possunt: & comedere super illos sunt qui tanq̄ paruuli adhuc lacte indigent. Deniq̄ & in lege: ea animalia quae ru-

minant: & sumptum cibum ad dentes denuo reuocant quem subtiliter minutatum sustentationi corpori tradunt: munda esse animalia designantur aptissime. Sane etiam candidos dentes eius dicit. Omnes enim qui perfecti sunt: & qui scripturae cibos dignis & competentibus interpretationibus explanantes subtilem & minutum intellectum (qui spiritualis dicitur) ecclesiae corpori subministrant candidi debent esse & puri: atq̄ omni malo liberi: ne forte dicatur eis qui alios doces te ipsum non doces. Verum quoniam diuina scriptura non solum sacramentorum debet scientiam continere: uerum etiam mores gestaq̄ informare discuntium. Sic enim & sapientia per Salomonem dicit: describe haec tibi dupliciter & tripliciter in corde tuo: & at ea quae construebatur a Noe bicamerata & tricamerata fieri iubetur. conemur & nos postea q̄ dupliciter ista: putat uim sentire descripsimus. i. fm̄ historiā & fm̄ mysticū intellectum. nunc in quatum recipere locus potest: etiam moralem in eo discutere sermonem: ut scripturarum studiose non solum quid in aliis uel ab aliis gestum sit: sed etiam ipsi intra se quid gerere debeant doceantur: iudas confessio interpretatur. Qui ergo uel peccata sua confessus poenitentiam gerit: uel Xpm̄ in persecutione coram hominibus confitetur: collaudatur a fratribus suis. Laetitia enim & gaudium est angelis in caelo super unum peccatorem poenitentiam agentem. Ab ipsis ergo tanq̄ a fratribus (unus etenim & creatoris: & patris filii) sunt & homines: & angeli: collaudantur. Verum is qui constitetur dominum Iesum: quia in spiritu sancto constitetur: manus eius super dorsum inimicorum efficiuntur. Qui enim ante exhibuerat membra sua fuisse iniquitati ad iniquitatem: nunc ea exhibens fuisse iustitiae in sanctificationem: iam fugientem se in inimicorum suorum: id est demonum: terga uenat & caedit. Sic enim pugnat: non quasi aerē cadens sed demones fugans: quiq̄ ob nimios pfectus uelut dei iam in se participium habens: etiam adorari dicitur a filiis patris sui: filios patris sui quasi in morali loco possumus intelligere minoris meriti fideles qui in eo maiores quosq̄ & perfectiores adorant: qui eorum opera humiles ac subiecti uenerantur & laudant. unde ad ecclesiam dicitur: adorabunt uestigia pedum tuorum.

Explicit Homelia. XVII.

De filiis Orientis: & de Gedeon ex parte.

Homelia octaua.



Sto: conuenerint aduersum israel Madiani: qui interpretantur extra iudicium. Esto isti conuenerint aduersum israel: qui extra iudicium dei sunt: & qui extra legem peccauerunt: & extra legem peribunt. Esto: conuenerit & Amalech: qui & ipse interpretatur populus ablingens. Esto & haec natio terrena: & uentis: & gulae dedita: impugnare uenerit israel carnalem. Quid est hoc quod etiam filii Orientis iis admiscuntur & cum ipsis ad impugnandum israel uenire dicuntur? Dicenim mihi auditor. Si scriptum esset quia filii occidentis conuenerunt cum ipsis: nihil quaererem. Dicerem enim mihi allegoricis sensibus quia filii occidentis sunt filii tenebrarum: & ipsi iunguntur illis gentibus: uel quae extra iudiciū dei sunt: uel quae uentri deditae impugnant eos: qui mente deum uidere contendunt

cōtendūt. Nunc autem cum dicatur quia filii orientis uenerūt cū Madianitis: & Amalech: quō haec possunt comprehendere exponi? Videamus ergo si possumus in tam difficilibus locis scripturae: dignum aliquē in iis sensum diuini paginis inuenire. Omnis qui super se quoquo modo nomen suscipit Christi: filius efficitur orientis. Sic enim scriptum est de Christo. Ecce uir oriens nomen est illi. Quisq̄ ergo Christi suscipit nomen filius esse dicitur orientis. Sed non semper q̄ nomen Christi accipiunt: etiam in ecclesia permixti sunt Christi. Si ergo uideas haereticos Christi qd̄ nomine censeris: expugnare autem ecclesiam Christi: & anima cōferre aduersum Christi fidem: & impugnare populum dñi: bel la suscitare aduersum catholicam fidem: nolo dubites de iis dicere q̄ ipsi sunt qd̄ filii orientis: sed cum Madianitis: & cum Amalech: expugnare ueniūt populū dei: quia cum paganis & cū iudaeis ecclesiam dei et haereticis persequuntur. Et ipsos esse opinor: q̄ designant in filiis orientis. Oēs ergo (inquit) Madianitae: & Amalech: & filii orientis conuenerunt si mul: & ascenderunt: & supuenerunt eis: & castra posuerunt in ualle lezrahel. Isti q̄ impugnare uolūt populū dei: castra in uallibus collocant in deiectionibus: & humilibus locis: in ualle (inquit) lezrahel. Inuenimus autem interpretari lezrahel: semē dei. Vides tibi collocant castra aduersarii? Nō sunt ausi ire illuc: ubi uidēt iam nati esse fructus spiritus: sed ubi adhuc semen dei iacet: ubi nōdum fructus ascēdit. Qui enim exiit seminare semē: seminat super omnem locū. Sed audi ipsum dñm dicēte qd̄ pati solet semē dei. Aliud (inquit) cecidit se eius uia: & uenientes aues coeli diripiūt illud. Quod ipse in posterioribus interpretatus dicit. Qui autem secus uia seminat: nati sunt: nati sunt: q̄ audiūt uerbum: & cū laetitia accipiūt. Venit autem Zabulus: & tollit de corde eorū qd̄ seminatum est. Si ergo & isti tūc ueniunt ad semē dei: & uolūt illud tollere de corde eorū: in quibus seminatum est: quia inueniunt eos in uallibus positos: & ima quaeq̄ sectantes. De illis sunt enim q̄ humiliter & indigne & (ut ita dicā) iudaico intellectu suscipiunt uerbum dei & ideo possunt illud rape demones de corde eorū. Qui autem ab humilitate literae ad spiritus ex celsa conscendit: & intelligentia refugies carnalem: sectatur in altioribus quae sunt spiritus dei: de isto nihil possunt rape Madianitae: neq̄ Amalechitae: sed ne ipsi qd̄ orientis filii depradari eum potuerunt: in excelsis intelligentiae spiritualis uertice constitutū. Illi ergo castra in uallibus collocant. Sed spiritus (inquit) dei confortauit Gedeon: & tuba cecinit: & uocauit post se Abiezer. Continentia qd̄ explanationis alium ordinem requirebat. Verum quia nos non tam scripturas cōmentantes nunc loquimur: q̄ populū de iis quae recitatae sunt: consolantes: partim quae occurrūt de singulis quibusq̄ tractamus. Vocauit (inquit) post se Abiezer qui utiq̄ nūq̄ erat. Interpretatur autem Abiezer patris mei auxilium. Nō ergo humile aliquem: sed patris sui Gedeon inuocasse uidetur auxilium. Mittit interea & auxilia cōuocat. Cōueniunt populi: & oēs ad Gedeon exercitus congregantur. Et tunc (inquit) Gedeon dixit ad deum. Si saluum facis in manu mea israel: quēadmodum locutus es: ecce ego sumam: & ponam uellus lanae in area. Et si quidem ros ceciderit super uellus: & super omnem terram siccitas fuerit: agnoscam quoniam saluum facies in manu mea israel: sicut locutus es. Et factum est sic. Cum tā mult-

ta sint & innumera signa uel prodigia: quae petere potuisset a deo Gedeon ad confirmandam pollicitationē dei: quid ei uisum est post angelicam uocem: ac pollicitationē ecclesiae petere istud tam nouū signum a deo? Aut enim. Ponam uellus lanae in area: & si fuerit supra uellus solū modo ros: & super omnem terram siccitas: ero cōfidens quoniam tu saluum facias israel in manu mea. Et cum posuisset Gedeon a deo signum istud: meruit effici: sed esto impetraueris hoc o Gedeon. Quid & accipis uellus lanae in aream: & exprimis in peluim? Quid te permouit hoc facere? Sed esto: impetraueris primū signum. Quid ut scām et signum permutato: ac per se ordine posceres? Fortassis enim dicit aliquis ex iis: qui attentius audiunt q̄ leguntur: quia non uident cōuenire haec ad illud quod scriptum est. Nō reprobabis dñm deum tuum: quod lex praecipit. Sex exitus rei docet non esse contra mandatū factū. Neq̄ enim exaudiret deus petitionem contra legem aliquid deposcētem. Nunc autem cum uideamus quia & in primo signo ros cecidit super uellus lanae: in omni autem terra facta est siccitas: & in secundo super omnem terram cecidit ros: siccitas autem fuit in uellere: in quo & fiduciam accipit Gedeon: quia dñs in manu eius saluum faciat israel: uidentia est huius mysterii ratio: de qua memini etiam quendam ex praedecessoribus nostris in libellis suis uellus lanae populū dixisse israel: reliquam autē terram reliquas gentes posuisse: & ros qui cecidit super uellus: uerbum dei esse quod illi soli populo coelitus fuisset indultum. Supra solū namq̄ israel ros diuinae legis aduenerat. Siccitatem autem habebant omnes gentes: quia nullus eis humor diuini infundebatur eloqui. Secundi uero ratio signi in cōtrarium permutatur: in quo ait ut supra omnem terrā ros descendat: supra uellus autem maneat siccitas cuius rei talis quaedam ratio deprahenditur. Vide omnem hunc populū qui per omnem terram ex gentibus congregatus est: habentem nunc in se rorem diuinum. Vide eū Moysi rore infundi: prophetarum litteris irrorari. Vide eum etiam in euangelico & apostolico humore uiuidantem. Illud autem uellus: id est iudaicum populū siccitatem & ariditatem uerbi Dei patientem fm̄ q̄ scriptum est: quia erunt filii israel multo tempore sine rege: sine principe: sine propheta non erit altare: neq̄ hostia: neq̄ sacrificium. Intueris quanta apud illos siccitas permanet: quanta eis ariditas diuini sermonis euenit. Haec quidem nobis (sicut fateri decet) ex maiorum labore collata sunt. Verum quoniam etiam nos audito uerbo a sapientibus (sicut scriptum est) collaudare debemus: & adicere ad illud: uideamus quid etiam super edificare possimus in talibus. Cum septuagesimum primum psalmū apud meipsum saepe discuterem: mouit me in hanc rem q̄ cum aduēum Christi in eo describeret in ipso etiam hoc asserit euenturum. Et descēdet (inquit) sicut pluuia in uellus: & sicut stillicia stillantia super terrā. Vellus hic nōiatur: uellus & in psalmis describitur. Descendit enim sicut pluuia (inquit) super uellus. Descēdit ergo in illud uellus populi circuncisionis: & sicut stillicia stillantia super terram: hoc est super reliquam terram descendit dominus noster Iesus Christus: stillans etiam super nos: & guttas nobis quoq̄ asserens roris celestis ut & nos bibamus qui eramus super omnē terrā iugi aridi.

tate siccati. Hunc igitur mysterii ordinem Gedeō sanctus prophetico spiritu cōtēns: non solū primum signum potest a deo: sed & scdm cōuerso ordine repetit. Sciebat enim rorem diuinū q̄ est aduentus filii dei: nō solum iudicis: sed & postmodum etiā gētibz esse uēturum: quoniam niam quidem ex incredulitate Israel salus fit gētibz. Et hoc est: q̄ pro ariditate uelleris uniuersa terra gratia diuini roris infunditur. Sed & illud in hoc facto uiri fidelissimi Gedeonis praeuēdum minime puto: qd̄ uobis ad formam pōt cautela spiritualis accedere. Angelum uidit: sed uir eruditus & habens iā Iesu p̄cessoris exemplum cautius agit. Sciebat enim possibile esse etiam angelos tenebrae transfigurare se in angelos lucis: & ideo examinatione cautiissima uolo (inquit) probare spiritum si a deo est: quia spiritualis examinat oīa. Sic nāq̄ & p̄cessor eius fecerat Iesus Naue: cum principē militiā celestis uidisset: inquit: & discutit: si noster sit an aduersariorum. Hoc mō etiam sanctissimus Gedeon discuit angelicam uisionem: diuersitate & imitatione signorū. Sed & illud qd̄ ait Gedeon ponam uellus nō ubiq̄: nō in campo: neq̄ in saltu: sed in area: quale tibi uidet in area ubi messis est. Messis quidem multa operari aut pauci. Ponam (inquit) uellus ubi messis est. Quid mouerat sanctum uirū Gedeon: uel quid ei uisū fuerat ut hoc faceret? Praeuidebat enī p̄ spiritū: quia Christus in area suā populum suum cōgregat: & ibi eū expurgat tenēs uētilabrum in manu sua: & ibi paleas separat a frumēto. Nō ergo sine causa uir tātus & talis cuius & sanctus Apostolus ad Hebraeos scribēs facit in prophetarū cathalogō mētionem aream elegit ad uellus ponēdum: nec sine causa exp̄ssit uellus in peluim qm̄ & repleuit eam aqua. Regramus & de hoc in scripturis sanctis si qua nobis etiam huius itelligentiā praeatur occasio. Veniamus ad euāgelium. Inuenimus ibi dñm & saluatōrē nostrum exuentem uestimenta sua: & lintheo praecinctum mittere aquam in peluim: Lauare pedes discipulorū suorū. Vides ergo quia haec adūbrabant p̄phetāe que erant in nouissimis t̄pibz implēda per dñm. Illa ergo aqua quam mittebat Iesus in peluim ros erat gratiā celestis: ex quo lauabat pedes discipulorū suorū. Vñ & merito dicebat ad eos Vos autē mundi estis propter uerbum quod locutus sum ad uos. Sed hoc nos modo si praebeamus pedes nostros paratus est dñs Iesus lauare pedes aīe nostrae: & purgare eos rore celestis gratiā spiritus sancti uerbo doctrinae. Nō enim solus Apostolos mundos esse uoluit: sed & omnes qui credunt p̄ uerbum illius. Et oībz credētibz dicit illud qd̄ & Petro dixit: Nisi lauerō te: nō hēbis partem mecum. Certum est enim quia nemo habet partem cū Christo: nisi fuerit lotus & mundus. Veni praecor dñe Iesu fili David: exue te uestimēta quae tu dñe induisti p̄ me: & accingere p̄ me: & mitte aquā in peluim: & laua pedes suorū tuorū: & dilue sordes filiorū & filiarū tuarum. Laua pedes aīe n̄rae: ut nos te imitātes & sectantes exuamus nos uetera uestimenta & dicamus noctu exui me uestimētum meū: quō iduā illud? Et itē dicamus: Laui pedes meos quō sordidabo eos? Statū nāq̄ ut laueris pedes meos ēt recubere me facias tecū: ut audia abs te. uos uocatis me m̄gr & dñe & recte dicitis. Sū etenī. Si ergo ego dñs & magis laui pedes uos: & uos alterutrū pedes lauate. Volo ergo & ego lauare pedes fratrum meorū: lauare pedes cōdiscipulorum meorum. Et propterea accipio aquā: & haurio de fontibus israel: quam exprimo de israelitico uellere. Ex primo enī mō aquā euellere libri iudicū: & alio t̄pē aquā de uellere regnorū: & aquā de uellere Esaia uel Hieremiae: & mitto eā in peluū aīe cōcipiēs sensum in corde meo: & accipio pedes eorū q̄ se p̄bēt & praeparant ad sanādū: & in quātū praeualeo lauare cupio pedes fratrum meorū: & cōple re mādātū dñi: ut in uerbo doctrinae purgentur auditores a sordibz p̄ctōrū: & abiiciant a se oēm imūditiam uitiorū: & mūdōs habeāt pedes q̄bus recte ingrediāt ad p̄parationē euāgelii pacis: ut oēs simul in xpo Iesu purificati p̄ uerbū nō abiiciamur de thalamo sp̄s p̄ sordidū idumētis sed cādidi uestibus lotis pedibus: mūdū corde recubamus in cōuiuio sp̄s ipsius dñi nostri Iesu Christi: cui i est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

De proelio quod Gedeon cum trecentis uiris electis gessit. Homelia Nona.



Megēs erat multitudo quae aduersum israel fuerat congregata: ita ut locustis p̄ multitudine cōferrent. Et cameli: inquit eorū: sicut arena q̄ est ad oram maris innumerabilis. Quō ergo haec potuerit tā innumera multitudo hostium superari uideamus. Exierūt (inquit) duo & triginta milia armatorū ex filiis israel cū Gedeon aduersus oēm istam multitudinem pugnare. Et deus respōsa dedit ad Gedeon dicēs. Grādis multitudo est tecū. Et qd̄ si grādis est multitudo: Nōne in bellis nūerosior exercitus p̄stat: & est tutior ad subsidia? Nequaquā (inquit) qm̄ nō sunt humana p̄lia: non enim sicut humana: ita & diuina proelia peraguntur. Nō efficitur clarum diuinā uirtutis opus si humanis adimniculis fulciat: qm̄ nō fit saluus rex in multitudine uirtutis suae. Ne forte ergo gloriaret israel: & iactantia uictoriae partē praesumeret: propterea dicit dñs ad Gedeon. Multus est populus tecū. Non tradam Madiam in manus eorum ne forte exultet aduersum me israel: dicēs. Quia manus mea saluum me fecit. Propterea loquere in auribus populi dicens. Qui timidus est: & formidolosus corde reuertatur. Et rueri sunt de mōte Galaad de populo uiginti duo milia uiri: & remanserūt decē milia. Videamus ergo primo qd̄ est quod dicit: timidus & formidolosus corde: duo enim dicta sunt humanā fragilitatis indicia: q̄b arguitur humana fragilitas: id est timidi & formidolosi corde. Timidus potest uideri & ille qui primo aspectu trepidat ad cōgressum: nō tñ toto corde terretur: sed repari & animari denuo pōt. Formidolosus est autē qui iam quasi inolesece te uitio ēt ante q̄ uideat mala sola cogitatione terref gelidam p̄ membra formidinem uoluens: ita ut nō tam in cōspectu malorū: q̄ ipso auditu & expectatiōe soluat: & ideo addidit formidolosus corde enim iam hoc & in interioribus animi defixum uitium manet. Et ergo dicimus quia tunc tantūmodo Gedeon dicebat ad populum. Sigs est timidus & formidolosus corde discedat ex populis: bella deferat: certamina uiroꝝ fortium derelinquat. Nam & hodie Princeps militiā nostrae dñs & Saluator noster Iesus Christus clamat ad milites suos ut ueniant. Hoc enim est quod quidem aliis uerbis eodem tamen sensu in euangelio dicit. Qui nō tollit crucem suā & sequit me: nō est me dignus. Et q̄ nō oderit patrē suū: & matrē: & frēs suos: & sorores: insup & aīam suā nō est me dignus. Et itē qui

non renūciauerit omnibus quae possidet: nō potest meus esse discipulus. Nonne in his uerbis euidenter timidos & formidolosos e castris suis Christus separat & secernit? Omnes igitur qui militiam Christi sequi uultis: qui in castris ipsius esse desideratis: procul a uobis timorem mētis: procul a cordis expellite formidinem: ut cum cōfidentia dicat miles Christi. Si consistant aduersum me castra: non timebit cor meum. Si cōsurgat in me praelium: in hoc ego sperabo. Cōfidenter dicat Dominus illuminatio mea & salus mea quem timebo: dominus protector uitae meae a quo trepidabo? Sed ne nos deterreat talis ista militia: nihil in se difficile: nihil arduum: aut impossibile continet. Vis scire q̄ facile sit implere haec: in fide militantiū? Solent in istis castris saepe etiam mulieres uincere: quia non corporis robore: sed fidei uirtute pugnat. In superioribus in hoc ipso libello Iudicum legitur de Debborā mulieris triumphis: nec formineam mentem mulieris formido turbauit. Quid uero illam magnificam: & omnium scēmiarum nobilissimam memorem Iudith: quae iā perditis perne rebus non dubitauit sola succurrere: seq̄ suūq̄ caput immanissimi Holofernis: nec sola subiicere. Et processit ad bellum non in armis: neq̄ in equis bellicis: aut i subsidiiis militariū frata: sed uirtute animi: & cōfidentia fidei: cōsilio similis & audacia hostem peremit: & quam uiri perdidierant: foemina reddidit libertatem patriae. Et quid tam longe nobis antiquorū exempla reuoluimus? i oculis n̄ris: sepe uidim? mulieres & uirgines primae adhuc aetatis pro martyrio tyrānica pertulisse tormenta: quibus ad imitationem sexus nouellae adhuc uitae fragilitas addebatur. Sic ergo in his qui militāt ueritatis: sed & qui militāt deo: non corporis: sed animi fortitudo requiritur: quia non iaculis ferreis sed orationum telis uictoria queritur: & fides est quae in certamine tolerantiam praebet. Vnde & sanctus Apostolus ad huiusmodi bella armis conuenientibus instruit milites dei dicens. State ergo induti lorica iustitiae: & succincti liberos uestros i ueritate: sed & galeam salutis accipite: & gladium spiritus: super omnia autē scutum fidei assumite in quo possitis iacula maligni extinguerē: sed & calciati pedes in p̄paratione euāgelii pacis & hoc modo armatos tollere uexillum crucis Christi & sequi eum. Licet tamen etiam hoc in militia Christi: ut si forte aliquando inferiorem te uiribus senseris in persecutionibz & non equum tibi aduersum crudelitatem tyranni per fragilitatem corporis uideris esse certamen: dare locū irae: & fugere de loco ad locum: nec tibi in hoc adscribitur militare cōmissum. Designatur hoc etiam in legibus Christi dicentis. Si uos persecuti fuerint in hac ciuitate: fugite i aliam. Summa namq̄ rei est Iesum quem semel cōfessus es: non negare. Certum est enim q̄ Christum cōfiteretur ille: qui propterea fugit: ne neget. Si quis ergo timidus est & formidolosus corde discedat a castris: reuertat domum suā ne exemplum timoris & formidinis ceteris praebet. Vis autem uidere quanti criminis sit timidus & formidolosus? In apocalypsi ubi enumerantur hi qui in stagnum ignis mittendi sunt ibi ante omnes: timidos & formidolosos ponit cum q̄bus & infideles & fornicatores: & uirianos deputat. Sic inter ingentia & nefanda crimina timoris & formidinis crimen ponitur. Haec autem diximus

propter eos qui primo uelut timidi & formidolosi corde dimittuntur de castris. Sed posteaq̄ ista uiginti duo milia discesserunt: addit adhuc sermo diuinus: & dicit ad Gedeon. Adhuc (inquit) Populus multus est: deponere eos ad aquam: & ibi eos probabo tibi. Ut uideo illi: qui primi reprobati sunt: nec in aquam descenderant: sed adhuc se castris tecum designabant: & in tātum formidinis uitio deterriti sunt: ut nec ad lauacrum salutare descenderent. Illi ergo sic reprobati sunt. Isti uero secundi ad aquā ueniunt ut ibi probentur. Et quomodo probentur: uideamus. Et dixit (inquit) dominus ad Gedeon. Omnem quicumq̄ lambet aquam in lingua: sicut lambit canis: statues eum seorsum: & oēm qui curruauerit genua sua ut bibat: transferes eum. Et factus est (inquit) numerus eorum: qui lambent in manu aquam: uel lingua trecenti uiri. Ceteri autem omnes curruauerūt genua sua: ut biberent aquam. Et dixit dominus ad Gedeon. In trecentis uiris istis: qui lambent aquā saluos uos faciam: & tradam Madiam in manum tuam. In omnibus pene ueterum gestis mysteria designantur ingentia: sicut etiam in hoc loco fieri uidemus: quia ii qui descendunt ad aquam: id est qui ad baptismi gratiam ueniunt: non debent procidere in terram: nec flectere genua sua: & cedere tentationibus uenturis: sed stare firmiter & constanter (sicut & propheta dicebat) dimissas manus & dissoluta genua erigite: & gressum rectum facite semitis uestris. Venisti ad aquam baptismi: istud est certamen: & pugnae spiritualis initiū. Hinc tibi aduersum Zabulum nascitur pugnae principium. Si remissior fueris: si flecti facile potueris: quomodo pugnabis: quomodo stabis aduersus astutias Zabuli? Propterea & Apostolus clamat. State ergo & nolite iterum iugo seruitutis hærere. Et iterum dicit. State in domino. Et tertio dicit: quoniam tūc uiuimus: si uos statis in domino. Ille igitur probabilis: ille electus est: qui posteaq̄ ad aquas baptismi uentum est: flecti ad necessitates terrenas & corporeas nescit: q̄ uitis nō indulget neq̄ ob peccati situm sternitur pronus. Sed & qd̄ dicit eos manu uel lingua aquam lambere: non absq̄ sacramenti quadam significantia hoc mihi uidetur scriptū: scilicet q̄ & manu & lingua operari debent milites Christi: hoc est opere & uerbo: quia qui docet & facit: hic magis uocabitur in regno cōlorum. Quod autem etiam similitudinem canis lambentis scriptura posuit: uidetur mihi istud animal hoc in loco propterea nominatum: q̄ supra omnia cetera animalia amorem dicitur proprii domini seruare: nec tempore: nec iniuriis obliterari in eo seruatur affectus. Trecenti ergo soli: qui sacramenti huius imaginem praeformabant: isti electi: isti probati: isti ad uictoriā consecrati: qui ex ipso numeri sacramento obtinere aduersarios possent. Trecenti etenim sunt: qui tertio cētena multiplicent: & perfectae trinitatis numerum seruent: sub quo numero omnis christi censetur exercitus. In quo obtinemus: ut etiam nos mereamur ascribi. Quomodo tamen isti pugnant? Hydrias (inquit) portant: & lampadas & buccinas corneas in manibus suis: & sic (inquit) ueniūt ad illas innumeras multitudines hostiū: q̄bus erat cameli sicut arena maris. Et cū uenissent ad bellū: buccinis (inquit) corneis isonuerūt. Et dimiserūt (inquit) Hydrias de mabibus: & contritae sunt. Tunc uero arreptis lampadibus prunt in

aduersos simul & buccinis concrepant. Vide quia electi milites dei cum lampadibus pugnant. Sic enim eos Christus amauerat dicens. Sint lumbi uestri praecincti & lucernae uestrae ardentes. Et iterum. Sic fulgeat lux uestra coram hominibus: ut uideant opera uestra bona & glorificent patrem uestrum: qui in caelis est. Talibus ergo lampadibus accensis: pugnare decet milites Christi luce operum resurgentes: & splendore gestorum. Quae sunt autem buccinae cornu: in quibus tuba canunt? Qui de coelestibus loquitur: qui de spiritualibus differit: qui mysteria regni coelorum reuelat ille buccina concinit: ille de tuba loquitur: qui de magnis & maximis loquitur: qui scientiam Christi humanis auribus pandit. Sed cur & cornu dicitur buccina? Quia & sancto dicitur cornu eius exaltabitur in gloria. Unde & unius cuiusque buccina dicitur cornu: in eo quod multiplicem scientiam Christi & crucis eius: quae in cornu designatur differit sacramenta. Cum hac ergo buccina milites & cum hac pugnantibus uincimus alienigenas: & hostes in fugam uertimus: etiam si fuerit multitudo eorum sicut locustae. Locustis enim comparata est demonum multitudo: quibus neque in coelo: neque in terris est sedes. Praecedat ergo & nos hoc bello operum lux: scientiae uirtus: diuini uerbi praedicatio. Pugnemus & nos in hymnis & psalmis: & canticis spiritualibus concinentes: & clamantes ad deum: ut ab ipso uictoriam consequi mereamur in Christo Iesu domino nostro: Cui est gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

Explicit Homelia nona Origenis in librum Iudicum.

Incipit Homelia decima tertia de eo quod dicitur. Fili hominis leua planctum super legem tyri: & pone faciem tuam contra Sidonem.



Racipitur nobis ab episcopis discutere sermonem principis tyri: ut laudes eius culpasque dicamus: nec non iustum esse ut de Pharaone Rege aegypti aliqua retractemus. Plangitur itaque princeps tyri. Nec putandum est hunc hominem esse. In medo quippe cherubin nullus hominum est creatus: & in paradiso dei si simpliciter litteram sequimur hominum nullus est enutritus. Et cum in paradiso deliciarum sicut diximus nemo fuerit: nunc dicitur princeps tyri in paradiso deliciarum natus atque nutritus. Quis est iste princeps tyri? Veniamus ad Danielelem & occasionem intelligentiae reperientes. Dicamus non esse principem corporeos de quibus nunc quiescit. Post Danielelem ab apostolo petamus exemplum. Deinde rursum prophetarum testimonia uocemus. His omnibus etiam ille copulandus est locus quod a Moysse in deuteronomio non tacet. Age nunc replicemus exempla. Incipientes a Daniele. Princeps ait uidetur Michael. Ibi quoque rursum princeps israel: & in consequenti Michael adiuuabat principem regni gentium. Ad haec addat Apostolus. Gloria autem & honor & pax omni operanti bonum: iudaeo primum & greco. Et adiuuare principem israelitarum: principem regni graecorum: fortasse iam factum est in aduentu quippe domini mei Iesu Christi: princeps israel adiuuauit principem regni graecorum: ut gentes consequerentur salutem: & illi credendo saluarentur. Atque ita in hunc modum dicitur quidam princeps regni persarum sicut dictus est Michael princeps israelitarum: & alius

graecorum. Non sunt ergo hi homines nec secundum locorum uocabula in quibus imperant nominantur. Unde & Apostolus quasi non de hominibus disputas ait. Sapientiam enim loquimur inter perfectos: sapientiam autem non huius saeculi: neque principium saeculi istius qui destruit: sed loquimur dei sapientiam in mysterio absconditam quam praedestinauit deus ante saecula in gloriam nostram quam nullus principum saeculi istius cognouit. Si enim cognouissent: nunquam dominum gloriae crucifixissent. Et quod istius saeculi principes crucifixerunt saluatorem: & dominum prophetia testis est dicens. Asteterunt reges terrae: & principes conuenerunt in unum aduersus dominum: & aduersus Christum eius. Unde & alibi in psalmis scribitur. Ego dixi diis estis: & filii excelsi omnes: uos autem ut homines moriemini: & tanquam unus de principibus cadetis. Et est ibi sermo de nullo penitus principe corporali. Si igitur est quidam princeps regni persarum: si est princeps israelitarum Michael consequenter: & tyri princeps est. Et de his nunc principibus propheticus sermo loquitur. Quoniam autem & de Moysse testimonium polliciti sumus: ausculta quod sequitur. Quando diuidebat altissimus gentes: cum disseminauit filios Adam statuit fines gentium secundum numerum angelorum dei: siue ut melius habet secundum numerum filiorum israel: & facta est pars domini populus eius iacob. Alia principum facta est pars tyri: alia Babylon: aliae nationes: atque ita in hunc modum principes possederunt omnes fines gentium. Si quis autem putat legens in scripturis quasi de hominibus dictum: intelligat altius spiritualis: & a nullo iudicatus. Dinoscitur enim quaedam de Nabuchodonosor rege assyriorum quae non conueniunt personae eius. Dixit enim in fortitudine faciam: & sapientia intellectus auferam gentium: & comprehendam: & ascendam super sidera coeli: & nubes: & reliqua: & ero similis altissimo. Haec Nabuchodonosor. Sic & princeps tyri: & Pharaon. Neque enim in tantum agitur: sed furis: uerus: & corporeus pharaon ut diceret: mea sunt flumina: & ego feci ea. Hoc autem ante lectum est in prophetia quae est aduersum Pharaonem. Neque unquam principem illum id est corporeum pharaonem draconem nuncupasset dicens. Ecce ego super pharaonem draconem qui sedet in medio fluminum aegypti qui dicit mea sunt flumina: & ego feci ea. Verum hoc in loco proprio referretur: quod nunc iccirco assumpsimus: ut per notationem scripturarum manifestius fieret id quod uidebatur occultum. Aduersum hos principes est nobis pugna. Et beati Apostoli qui missi fuerant ad praedicandum quando ab his qui fines gentium possederant: homines abducebant: patiebantur insidias: uerbi gratia dicitur: ingressi sunt apostoli tyrum: persecutus est eos princeps tyri. Ascenderunt antiochiam: impugnavit eos princeps regni Syriae. Iste erat qui bellabat aduersus eos: non omnes qui putabantur ut iudas proditor. Quomodo enim ille non principaliter putandus est prodidisse saluatorem. Sic etiam apostolis: omnibus qui persecutionem passi sunt: alius fuit princeps persecutionis. Scriptum est quippe de iuda. Et post bucellam introiit in illum sathanas. Non est enim nobis pugna aduersus carnem: & sanguinem: licet uideantur ex carne & sanguine qui nos persequuntur.

sequuntur. Non eos oderimus quin potius diligamus. Licet inimici nobis uelint permanere misereamur eorum: daemonium habent: patiuntur insaniam. Non tam hi sunt aduersum nos qui nos persequuntur: quam illi qui corda eorum repleuerunt. Verum dominum deprecemur auxilium: ut infirmos habeant conatus tanti aduersarii: contra humanam animam dimicantes: & dicamus: nisi quia dominus erat in nobis: in eo cum exurgerent homines in nos forsitan uiuos deglutissent nos. Igitur est quidam princeps tyri: & prophetia: non de hyram nos docet: hoc quippe nomen in tertio regnorum libro scriptum est: non de alio principe tyri: neque de quoque homine: non nos humana docent eloquia: sed diuina & quaedam ineffabilia: & sacrata sub personis hominum. Pharaon homo est. Aliud quiddam eruditior: intelligere pharaonem. Et Nabal carmeli homo est: & hyram homo: sed aliud sub eorum doctore effigie. Quis est tantus & talis qui a corporalibus conscedat: qui a uisibilibus inuisibilia contemplet: & possit unumquodque horum secundum dei intelligentiam uoluntatem. Quis est ergo princeps iste discamus: ut cognoscentes lamentationem etiam quod nunc super ea dicitur: euiemus? Plangitur princeps tyri. Quam bonus deus qui etiam eos qui se negauerunt desinet? & hoc uerum etiam ex amoris affectu. Nemo quippe plangit quem odit: & qui plangit: plangit quod ut mortuus: uerum quasi adhuc quaeratur: quasi uiuis desiderio sit diligitur. Et hierusalem quando plangitur: scriptum est. Et factum est postquam captus est israel: & desolata est hierusalem: sedit Hieremias fletus: & lamentans lamentationem istam super hierusalem: & ait. Quomodo sedet sola ciuitas quae abundat populo: facta est ut uidua quae multiplicata erat in nationibus: princeps in regionibus facta est in tributum. Plangitur & Nabuchodonosor: ubi sunt haerese: ubi sunt qui aiunt istos in perditionem creatos esse? Criminantur creatores: ut se criminibus absoluant. Accipe lamentationem istam super regem babylonis: & dices. Quomodo cessauit qui repetebat: quomodo quieuit qui exiebat? In regem babylonis ista dicuntur. Quomodo cecidit lucifer de coelo: qui mane oriebatur contritus est in terram. Et ille de coelo cecidit: & iste signaculum similitudinis: corona decoris in paradiso deliciarum nutritus. Ecce omnes de coelo cecidisse: non descendisse referuntur. Dominus uero meus de coelo descendit: & qui descendit ipse est filius hominis. At non sicut sathanas. Non enim descendit de coelo: neque ei mali quicquam acciderat si descendisset. Audi Iesum dicentem: uidebam sathanam quasi fulgur de coelo cadentem: non descendentem: uerum non solus saluator de coelo descendit. Quotidie multitudo descendit: & ascendit super filium hominis. Videbis enim coelum apertum: & angelos dei ascendentes: & descendentes super filium hominis. Et tu expecta ascensionem tuam. Tantum a ruina confurge: & audie exurge hierusalem a ruina tua: spera quia sis ascensus in coelum: & caue ne tibi quoque dicatur. Nunquid qui cadit non resurget: aut aduersus non conuertetur? Vah qui conuertuntur conuersatione pessima: dicit dominus. Et iste itaque de his unus est qui ruerunt: & plangitur ab homine princeps: cum princeps hominem flere debuerit. Homo est Ezechiel: & filius hominis. Qui uero plangitur. Nabuchodonosor est rex babylonis. Accipe & tu lamentationem

nem tuam super regem babylonis: & dices: quomodo quieuit qui repetebat: & reliqua. Considera in quantam spem uocatus sis o homo qui carne circumdatus dicis quasi lac me emulsisti: coagulasti autem me ad similitudinem casei: curte: & carnibus me uestisti: ossibus & nervis me contexisti. Tu ergo qui de conditione tua dicebas: ecce plangis: & ille qui carne non est circumdatus a te plangitur: uocatus es enim in eam spem de qua ille cecidit. Peccato israel: salus gentibus subintravit. Audebo aliquid sacratius dicere in locum angelorum qui ruerunt: tu ascensus es: & mysterium quod aliquando illis creditum est: tibi credendum erit: de quo dicit: quomodo cecidit lucifer qui mane oriebatur? Tu uero lux factus es mundi: tu pro illo factus es lucifer: unus de stellis erat lucifer qui de coelo ruit: & tu si tamen de semine es habraam: inter stellas coeli computaberis. Eduxit enim habraam foras: & dixit ei deus respice: sic erit semen tuum. Hoc autem tunc erit: quando stellae cadent ut folia de coelo: & erit alia gloria solis: & alia gloria lunae: alia gloria stellarum. Stella enim ab stella differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum. Verum noli gloriari aduersum istiusmodi ramos qui in infidelitate ceciderunt: & fracti sunt: tu quia in fide stas: fide & ascendes. Et per hoc quod plangis principem tyri: & ea cum lamentatione deploras quam superius interposuimus: edocere ne forte in his bonis repertus quae princeps tyri habuit: etiam tu incipias ruere si paululum fueris gloriatus: & non custodieris omni custodia cor tuum. Vide quippe quid dicat ad principem tyri. Tu signaculum similitudinis: uolo nosse quid fuerit: ut signaculum similitudinis nuncupatus sit. Cum praefeceris: accepisti signaculum: quoniam deus uere huius pater quem signauit: & misit: & ideo semper credentes signantur a domino. Iam autem: & commune prouerbum uenit: ut dicamus ille: & ille non accepit signaculum: ille: & ille signaculum habet. Quis habet signaculum? ille quem signauit deus. Audebo aliquid dicere quod signaculo isto ille signatus est: qui baptizatur in spiritu sancto: & igne: ille qui largitur imaginem coelestis: qui formatur ad superiora: ut ultra non portes imaginem terrestres. Caue homo ne saeculum istud egrediens signaculo diaboli sis impressus. Habet quippe ille signaculum. Sicuti portauimus imaginem terrestres: unde: uel quando: uel qui significauit hoc signo portauerimus imaginem terrestres. Circumtulit diabolus & lustrat omnia: uolens & ipse signare subiectos sibi. Signat autem singulorum corda considerans: & imprimit in eis figuram terreni per peccata: per uitia ut portent imaginem terrestres. Audi Iesum quid respondeat: quando imaginem & inscriptionem caesaris postulatur. Qui habet aures audiendi audiat. Nam quia non habebat eam imaginem quam petebatur: neque ipse neque discipulus suus. Docet ubi ualeat reperiri imago quae quaeritur. uade (inquit) ad mare: & mitte hamum: & eum piscem qui primis ascenderit tolle: & aperies os eius: & cum inueris staterem: tolle illum: & dabis pro me: & te. Neque ego habeo hanc imaginem & superscriptionem: neque tu si tam uere discipulus meus es: si portae inferorum non praevalet aduersum te. Ergo Iesus aliter dat per se imaginem de mari illam accipiens: quae in pisce fuerat inclusa simili his piscibus de quibus hodie lectum est: qui adherent in squa-

III O

peris fortitudines

Eper eam. Homelia. XIII.
T ait dñs ad eum. Porta hæc clausa erit: nō
aperietur & nemo per eam trāssibit: quia do
minus deus israel trāssibit per eam: & egre
diatur. Et erit clausa. Portas plures tēpli dei
scribit spiritaliter Ezechiel filius hominis: & quid de sinu

gulis describeret portis: nunc rursus exponet: his qui ha-
bent aures ad audiendum de porta sanctorum exteriorē
quæ respicit contra orientem: & clausa sit semp. Et ait do-
minus ad eum: porta hæc clausa erit: non aperietur: & ne-
mo per eam transibit: quia dominus deus israel ingredietur
per eam: & egredietur: & erit clausa. Et aliam causam ad-
dit: cur clausa sit porta: non solum quia dominus deus
transibit per eam: sed quia & dux sedebit in ea: ut come-
dat panem coram domino sibi uiam eloam: quod inter-
pretatur uestibulum portæ. Et ingreditur sibi uiam eius
& egredietur. Dominus deus uniuersitatis auditor per al-
quam portam quæ ex sensibili materia est: atq; clausa sem-
per ingreditur. & egreditur: & eius causa qui cælum refer-
ramq; fundauit. ingrediens & egrediens nullq; porta refer-
rabitur: uerum alia ratio est portæ exterioris: & sibi uiam
sanctorum. Quæ est ergo illa ratio ut clausa permaneat?
Supradictus dux ibi sedet: ut nemo eum uideat edentem
panem in cōspectu domini. Qui hæc obseruare legit: nō
ne quodāmodo scripturam audit loquentem: surge qui dor-
mis nōne stimuletur ut exurgat a mortuis: & ea quæ clau-
sa sunt quærat: Ego audēter dicam secretiora quæq; clau-
sa esse & manifestiora referata: & nō esse clausa: aperientes
ea quæ clausa sunt: hæc nos dicimus: sed euangelia testan-
tur: uah uobis scribæ & pharisei: hypocritæ: & uobis le-
gis doctoribus: uah quia tulistis clauem scientiæ: & ipsi
non intraistis: & ingredientiē prohibuistis. Est igitur quæ-
dam clauis scientiæ: ad ea quæ sunt clausa referata: & sunt
plurimi: neq; ipsi ingredientiē: neq; eos permittentes qui
ingredi uolunt. Et in alio loco sensus scripturarum liber
dicitur esse signatus. Et erūt sermones libri istius quasi ser-
mones libri signati: quem se dederint homini litteras: ne-
scienti dicētes ei: lege: & dicet nescio litteras: & dabūt eum
homini scienti litteras: dicentes ei: lege: & dicet nō possum
legere: signatus est enim. Manifestius aut uoluntatē huius
exēpli: apocalypsis Ioānis cōtinet memorās. Circūiuit an-
gelus dicens: quis dignus aperire signacula: & soluere eas
& legere quæ scripta sunt? Et nemo inuentus est in cœ-
lo neq; in terra: nec sub terra: qui possit apere signacula: &
legere quæ scripta erant in libris: sed flebat. Et uenit quidē
ad me: et dixit mihi. Noli flere. Ecce uicit leo de tribu iuda:
radix & genus Dauid: aperire librum: & soluere signacula
eius. Et aperuit qui erat de tribu iuda: & manifestauit quæ
erant scripta. Quādiu nō uenit deus meus clausa erat lex:
clausus sermo propheticus: uelata lectio ueteris testamētis:
& usq; ad hanc diem quando legē Moyses: uelamētum
in corde iudæorū est positum. Sunt autem quidam qui
amant uelamētum: & oderunt eos qui de uelamine inter-
pretantur: sed nos conuertamur ad dominum: ut ablato
uelamine dicamus. Nos autem omnes reuelata facie glori-
am dei speculantes: in eandem imaginē transformamur
a gloria in gloriam: uerum est quædam porta: & una: &
clausa: per quā nemo transit. Sunt quippe quædam uni-
uersæ creaturæ incognita: & uni tantūmodo nota. Neq;
enim quicquid nouit filius hoc mundo aperuit. Non ca-
pit creatura quod nō capit deus: & ut ad maiora ueniamus
non capiunt signa æqualiter cognitionē. Plus erat in Pau-
lo q̄ in Timotheo: cū esset uas electionis. Et uere magnum
in domo uas Timotheus: rursus capit quæ ego scire nō
possum. Et est forsitan aliquis qui etiam me minimus ca-

piat: sunt quaedam quae solus Christus capit: & ideo clau-
sa est ianua templi dei. Quae est enim ista obsecro exterior
quae extra mundanas res & incorporeas: & ut ita dicam
materiales aperit. Neque enim frustra positum est: exteriorem
ianuam semper esse clausam. Quae est ista ianua exterior
sanctorum: quare clausa? Quia dominus deus israel solus ingredi-
tur & regreditur per eam. Quare egreditur: ut cognoscat
tur a quo? a digne. Quis ad clausam portam dux iste? Sal-
uator est: qui panem comedit: qui portam cum patre clau-
dit: qui spiritali pascitur cibo: meus cibus est dicens: ut fac-
ciam uoluntatem eius qui misit me: ut perficiam opus eius.
Clausa est itaque ianua ut nemo uideat magnum sacerdo-
tem panem in sanctis sanctorum comedentem. Ad haec
autem probanda quae dicimus qui leuiticum legit ablato
ex corde suo uelamine poterit agnoscere mysterium sacer-
dotum. Ibi quippe de sacrificiis & cibis quos soli sacerdo-
tes comedunt refertur. Sunt quidam cibi sacerdotales: quos
non comedit sacerdos in domo sua: non cum filiis: licet
sacerdotales sint: non cum uxore: licet legitime ei nupser-
it: sed in loco sancto comedit eos: & comedit ibi escam
in sancta sanctorum. Quomodo sacerdos non comedit
escam in domo sua: aut in alio quoque loco: sed in sanctis
sanctorum: sic Saluator meus solus comedit panem nul-
lo ualente comedere cum eo. Est autem quidam locus: in
quo comedens: & me secum attrahit ad uescendum. Ecce
enim (inquit) ad ostium isto: & pulso: si quis mihi aperuerit
ingrediar ad eum: & coenabo cum eo: & ipse mecum. Ex
quo apparet & alium posse coenare cum eo. Porro quae-
dam esca est: qua solus tantummodo uescitur. Excellens quip-

REGISTRVM.

A	d	h	m
Subiecta opera	Secundum	trus apud	integre delitians
Iam quod Origenes	manifestissimam	ne forte & cadere	quimus: sed
a	lias malos male	quia non optabat	praeuenimus hoc
Adamantii	uolentium Iesum	autem adduxit	& continet a
lebunt ei: &	e	i	n
abire in Hierusalem:	dona ex deo:	mus. Simile	in tempore exitus
a uita aeterna.	Secundum	sunt. Vbi autem	num supra
b	enim ea quae	scipulis eius si	fecit non
puer qui	gnum coelorum.	iudaeis: sic &	supplicia aeterni
scandala	f	k	o
mita malignis	siasticam castitate	hi qui nuptiis	gine enim natus
alter uoluerit caste	ante consumatione	nale. Magnificat	cotendunt. Nunc
c	ait: & praedicabit	cui est gloria &	non renouauerit
latio dei adducere	minationem	cem mittere sup	gnf. xi. car. ii.
quae & dixerat.	g	l	FINIS.
uatoris per	ra: & meliora.	quid reperiretur.	
uerit iustum	absit gloriam nisi	tum fuisse quod ut	
	Propter quod	dogmatum suorum	
	bo ueniente ad	uirtute spiritus	

NEMO CONFIDAT NIMIVM SECUNDIS.

pe ab uniuerfa conditione natura eius: & ab omnibus se-
gregata: facit eum quotidianum panem: de patris natura
comedere: unusquisque nostrum petit panem quotidianum:
& petens quotidianum panem: non eundem: nec eiusdem
mensuram eum accipit: uerum semper in orationibus puris
& munda conscientia: in factis iustitiae: quotidianum co-
medimus panem. Siquis uero minus purus est alio mor-
do quotidianum comedit panem. Dominus autem qui
omnium iudex est det nobis panem uiuentem: ut cibati
eo: & corroborati possimus iter coelum iter facere glori-
cantes deum omnipotentem: per Christum Iesum: cui est
gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

In Ezechielem prophetam Homelia

XIII. explicit.

Impressum Venetiis per Lazarum de Soardis die pri-
mo Iulii. M.D.XVI. Qui a Senatu Venetorum obtinuit
quod nullus imprimere seu imprimi facere audeat eorum in-
territorio sub multa: ut suis in gratiis patet.

Excusatio Lazari.

Si quid forte tuos/offendet lector ocellos:

Quod mihi mendo gramate/uerfus eat/

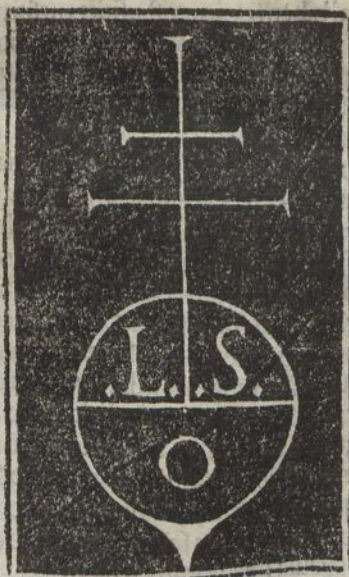
Emendare uelis: nam non me Lazarus istis

Confecit mendis/bibliopola tuus:

Sed turbata magis pressoris inertia/quando

Sera dedit lassas artubus hora manus.

Deo & candidissimae Virgini gratia.





e. p. m. a. l. a.
e. c. r. u. h. i. d. e.
u. d. u. q. f. u. t.

